

УДК 26:316.77(049.1)

Церква і соціальна комунікація: Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа / упоряд. і наук. ред. М. Перун. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету 2004. 440 с. ISBN 966-8197-03-8.

Цей збірник — перше в нашій країні видання українською мовою найголовніших документів Католицької Церкви у сфері соціальної комунікації за 1936–2003 роки. Про підходи Церкви до питань кіно, радіо, телебачення, журналістики, реклами, книговидавництва, аудіовізуальної продукції, комп'ютерної мережі тощо йдеться у вміщених тут папських енцикліках, декреті Другого Ватиканського Собору, документах Папської Ради у справах соціальної комунікації та інших інституцій Ватикану, посланнях Святіших Отців з нагоди щорічного Всесвітнього дня комунікації, а також у документах окремих місцевих Церков чи Єпископських Конференцій.

Видання цієї книги є актуальним як для відродження та розвитку церковної діяльності у сфері соціальної комунікації, так і для всіх зацікавлених роботою й проблемами мас-медіа. Вона буде корисна для викладачів і студентів духовних семінарій та світських факультетів журналістики, богословів, священиків, місіонерів, працівників церковних адміністрацій, світських та релігійних науковців у галузі комунікації, професійних журналістів, керівників різних медійних структур, для освітян, батьків, митців, державних і громадських діячів, мирянських лідерів і загалом для всіх наших громадян, бо всі ми є користувачами медіа-продукції.

Упорядкування українського варіанту, передмова, наукове редагування
Михайло Перун

Переклад з англійської
Роман Скакун, Іван Федик, Корнелія Романів, Мар'яна Прокопович

Дизайн обкладинки
Олег Кузьо

Перекладено за виданням: *Church and Social Communication: Basic Documents /* introduced and edited by Franz-Josef Eilers, SVD. Manila: Logos Publications 1993. 340 с. ISBN 971-510-072-4

Українське видання доповнене передмовою упорядника та документами Католицької Церкви за 1994–2003 роки

В оформленні обкладинки використано візантійську ікону
«Христос проповідує апостолам»
(слонова кістка, Константинополь, середина 10 ст.)
Лувр, Париж

Copyright © 1993 by Society of the Divine Word
Copyright © 2004 by Інститут релігії і суспільства
Українського Католицького Університету

Усі права застережено

ISBN 966-8197-03-8

Зміст

Передмова до українського видання. Михайло Перун	9
Вступ. Франц-Йозеф Айлерс	22
Vigilanti Cura (Невсипуща турбота) — Енцикліка Папи Пія XI про кінематограф (1936)	25
Miranda Prorsus (Дивовижний поступ) — Енцикліка Папи Пія XII про кіно, радіо й телебачення (1957)	39
Inter Mirifica (З-поміж дивовиж) — Декрет Другого Ватиканського Собору про засоби соціальної комунікації (1963)	73
Communio et Progressio (Єдність і поступ) — Душпастирська інструкція Папської Комісії у справах засобів соціальної комунікації на виконання Декрету Другого Ватиканського Собору (1971)	87
Aetatis Novae (За нової доби) — Душпастирська інструкція Папської Ради у справах соціальної комунікації з нагоди 20-ї річниці <i>Communio et Progressio</i> (1992)	137
Порнографія та насильство в засобах соціальної комунікації — Душпастирський відгук Папської Ради у справах соціальної комунікації (1989)	159
Критерії екуменічної та міжрелігійної співпраці у сфері комунікації — Документ Папської Ради у справах соціальної комунікації (1989)	171
Посібник для навчання майбутніх священиків щодо засобів соціальної комунікації — Документ Конгрегації католицької освіти (1986)	179
Інструкція щодо деяких аспектів використання засобів соціальної комунікації для поширення доктрини віри — Документ Конгрегації доктрини віри (1992)	203

Папські послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації

(1967 — 1993)	217
1967 — Церква і соціальна комунікація. Перший Всесвітній день комунікації	222
1968 — Соціальна комунікація та розвиток народів	226
1969 — Соціальна комунікація та родина	229
1970 — Соціальна комунікація та молодь	232
1971 — Соціальна комунікація як допомога єднанню людства	235
1972 — Соціальна комунікація як оповісниця правди	238
1973 — Мас-медіа і справа утвердження та поширення духовних цінностей	243
1974 — Соціальна комунікація та євангелізація в сучасному світі	246
1975 — Соціальна комунікація та примирення	249
1976 — Соціальна комунікація та найголовніші права й обов'язки людини	254
1977 — Реклама в мас-медіа: користь, небезпека, відповідальність	258
1978 — Права й обов'язки сприймачів у соціальній комунікації	262
1979 — Соціальна комунікація та охорона й розвиток дитинства в родині та суспільстві	266
1980 — Соціальна комунікація та родина	270
1981 — Соціальна комунікація та відповідальна людська свобода	274
1982 — Соціальна комунікація та проблеми людей похилого віку	279
1983 — Соціальна комунікація та утвердження миру	284
1984 — Соціальна комунікація як засіб зближення віри й культури	287
1985 — Соціальна комунікація і християнське становлення молоді	291
1986 — Соціальна комунікація і християнське формування громадської думки	297
1987 — Соціальна комунікація на службі миру та справедливості	301
1988 — Соціальна комунікація і поширення солідарності та братерства між країнами й народами	306

1989 — Релігія в мас-медіа	310
1990 — Християнське послання в комп'ютерній культурі	314
1991 — Масова комунікація та єдність і прогрес загальнолюдської родини	317
1992 — Проголошення Христового послання в засобах масової комунікації	319
1993 — Відео- та аудіокасети у формуванні культури й сумління	322
ДОДАТКИ:	
Комунікація в інших церковних документах (фрагменти)	325
Додаток 1: Комунікація в інших папських документах	327
1.1. <i>Evangelii Nuntiandi</i> (Проголошення Євангелія) — Апостольське повчання Папи Павла VI “Євангелізація в сучасному світі” (1975)	238
1.2. <i>Catechesi Tradendae</i> (Поширення катехизи) — Апостольське повчання Папи Івана Павла II (1979)	334
1.3. <i>Familiaris Consortio</i> (Єднання сім'ї) — Апостольське повчання Папи Івана Павла II про роль християнської родини в сучасному світі (1981) ..	335
1.4. <i>Christifideles Laici</i> (Миряни, вірні Христові) — Апостольське повчання Папи Івана Павла II про покликання й місію мирян у Церкві та світі (1988)	338
1.5. <i>Redemptoris Missio</i> (Спасительна місія) — Енцикліка Папи Івана Павла II про “постійну чинність місійного завдання Церкви” (1990)	340
Додаток 2: Комунікація в інших вибраних церковних документах	342
2.1. Про соціальну комунікацію в Латинській Америці — Прикінцевий документ Третьої Генеральної конференції Єпископської Ради Латинської Америки (Пуебла, Мексика, 1979)	343
2.2. Про книги та читання — Заява Комісії у справах комунікації Німецької Єпископської Конференції (Німеччина, 1980) ..	351
2.3. Місцева Церква і комунікація — Прикінцевий документ Четвертого Синоду архідієцезії Маніли (Маніла, Філіппіни, 1979)	359

Додаток 3*: Деякі останні документи Католицької Церкви з питань соціальної комунікації	368
3.1. Етика в комунікації — Документ Папської Ради у справах соціальної комунікації (2000)	369
3.2. Папські послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації (1994-2003):	
1994 — Телебачення і сім'я: засади правильного перегляду телепрограм	391
1995 — Кіно — рушій культури і джерело цінностей	396
1996 — Мас-медіа — новітній форум для піднесення ролі жінок у суспільстві	400
1997 — Повідомляти про Ісуса — Дорогу, Правду, Життя	403
1998 — З підтримкою Духа нести надію	406
1999 — Мас-медіа: дружня присутність біля тих, хто шукає Отця	409
2000 — Проголошення Христа в мас-медіа на початку нового тисячоліття	412
2001 — «Проповідуйте з покрівель»: Євангеліє в добу глобальної комунікації	415
2002 — Інтернет — новий форум для проголошення Євангелія	418
2003 — Засоби комунікації на службі справжньому мирові (у світлі енцикліки <i>Pacem in terris</i>)	422
Вибрані міжнародні джерела	426
Предметний покажчик	428
Примітки до українського видання	436

* Цей Додаток є тільки в українському виданні. — Прим. упор.

Михайло Перун

ПЕРЕДМОВА ДО УКРАЇНСЬКОГО ВИДАННЯ

У другій половині XX століття вперше за всю історію людства потужний обмін інформацією охопив мільярди людей. Під впливом масової комунікації почали змінюватися суспільства, держави, ідеології, культури, а людина стала *homo comunicans* і такою увійшла у XXI століття.

Засоби масової комунікації — це газети, брошури, журнали, кіно, радіо, телебачення, відео, компакт-диски, інтернет та багато інших форм суспільного спілкування. В усіх сферах нашого щоденного життя всі (чи то окрема особа, чи то суспільство загалом) більшою чи меншою мірою ними користуються, отримуючи інформацію, новини, аналіз подій, що загалом переросло у формування певного стилю життя — нової «інформаційної епохи»¹. І медіа-простір є однією з найважливіших площин цієї епохи.

Недарма світ комунікації, яка єднає людство й обертає його на велике світове (глобальне) село², Папа Іван Павло II назвав «найпершим Ареопагом нашої доби». Він підкреслив:

Засоби соціальної комунікації вже набрали такої ваги, що стали для багатьох головним помічником в освіті й постачальником інформації, головним наставником і натхненником в особистих, родинних та суспільних діях³.

Цей потік суспільного спілкування, в який люди сьогодні весь час занурені, впливає на їхні найглибші переконання та життєві настанови — чи то релігійні, чи то мирські⁴, на всі аспекти суспільного життя, трансформуючи відносини на всіх життєвих площинах, виробляючи та пропагуючи певний спосіб життя, глобалізуючи суспільство у різних векторах його існування. Таке суспільство, яке є продуктом нової фази в історичному розвитку передових країн і результатом «другої індустріальної революції», що ґрунтується переважно на мікроелектронних технологіях, й отримало назву «інформаційне суспільство».

¹ Pier Cesare Rivoltella. *Teoria della comunicazione*. — Brescia: La scuola, 1998. — Р. 66.

² Концепцію «глобального (чи світового) села» розробив канадійський теоретик комунікації Маршал Маклюен. Див.: Marshall McLuhan. *Understanding media. The extensions of man*. — New York, 1964.

³ Іван Павло II. *Redemptoris Missio*, 37 // AAS, 58 (1971). — С. 285.

⁴ Див.: Папська Комісія у справах засобів соціальної комунікації. Душпастирська інструкція *Communio et Progressio*, 127 (далі — *Communio et Progressio*).

Процес «інформатизації» не залишає недоторканою жодну сферу соціальної активності — від повсякденного життя до міжнародних відносин та від дозвілля до етичних проблем.

Сучасна людина не може обійтися без інформації — чіткої, докладної, надійної та правдивої. Без неї вона не зможе пізнати той вічно мінливий світ, у якому живе, не зможе пристосуватися до щоденних життєвих обставин. Пристосовуючись, людина щоразу мусить приймати якісь рішення, а вони мають спиратися на повні та правдиві знання. Інакше людина не зможе відігравати відповідальну роль у суспільстві й стати діяльним учасником його економічного, політичного, культурного та релігійного життя⁵.

Останні десятиліття принесли прикметні досягнення в технологіях комунікації. По-перше, це швидкий розвиток уже наявних технологій, а по-друге — поява нових телекомунікаційних та медіальних технологій: супутників, кабельного телебачення, волоконної оптики, відеокасет, компакт-дисків, комп'ютерної графіки, інших комп'ютерних та цифрових технологій⁶.

Однак теперішня революція в соціальній комунікації — це щось більше, ніж просто технологічний переворот. Вона тягне за собою глибоке перетворення тих чинників, крізь які люди сприймають довколишній світ, за допомогою яких перевіряють і висловлюють сприйняття⁷.

Все це свідчить про формування нового світового інформаційного порядку — «міжнародної системи виробництва, розподілу та споживання інформації»⁸.

Багато науковців намагаються дослідити цей феномен сучасного життя. Наприклад, італійський журналіст і науковець Джованні Сарторі у своїй праці «*Homo videns: Телебачення і постмодернізм*» ґрунтовно досліджує постмодерний період, який демонструє трансформацію сучасної людини й суспільства під впливом мас-медіа та сучасних медіа-технологій. Один з його висновків — «телебачення продукує зоображення, але знищує ідеї й поняття»⁹.

А ось один з богословських висновків:

Світ соціальної комунікації переживає сьогодні приголомшливий і неімовірно складний розвиток, кінцеві наслідки якого годі передбачити

⁵ *Communio et Progressio*, 34.

⁶ Душпастирська інструкція Папської Ради у справах соціальної комунікації *Aetatis Novae*, 2.

⁷ Там само, 4.

⁸ Ентоні Гіденс. *Соціологія*. — Київ: Основи: 1999. — С. 462.

⁹ Див.: Giovanni Sartori. *Homo videns. Televisione e post-pensiero*. — Roma-Bari: Editori Laterza, 1999. — С. 23.

(сьогодні ми говоримо про *технотронну добу*, щоб цим висловом відобразити дедалі більший зв'язок між технікою й електронікою). І в цій непростій царині ми стикаємося з чималими проблемами, пов'язаними зі створенням нового світового ладу, заснованого на інформації та зв'язкові. ... Йдеться про революцію, яка не тільки спричиняє зміни в системах і технологіях комунікації, а й зачіпає весь культурний, суспільний та духовний світ людини. Відповідно, ця революція не може розвиватися тільки за своїми питомими законами, а повинна брати свої головні критерії з людської правди та правди про людину, створену на подобу Божу¹⁰.

«Без сумніву, в осерді цих змін — досягнення медіа-технологій»¹¹, — стверджує Ентоні Гіденс. Взявши до уваги багатofункційність комунікації, вчені окреслюють переважно такі її ролі в суспільстві: інформаційну, соціальну, мотиваційну, дискусійно-діалогічну, виховничо-педагогічну, культурологічну, розважально-відпочинкову та інтеграційну¹².

* * *

Увесь спектр проблем, пов'язаних із масовою комунікацією, існує і в Україні, у нашому пострадянському суспільстві. Тому працюють над ними й українські вчені, зокрема львів'яни Йосип Лось¹³, Василь Лизанчук¹⁴, Михайло Присяжний, Борис Потятинник, Мар'ян Лозинський¹⁵, Наталя Габор, Ігор Слісаренко та ін. Для прикладу, зішлюся на цікаве електронне видання Інституту екології масової інформації Львівського національного університету ім. Івана Франка «Медіакритика», де ініціативна група з викладачів-теоретиків та студентів-журналістів провадить критичний огляд сучасної української медіа-практики «для всіх споживачів медій, якими в інформаційному суспільстві більшою чи меншою мірою можна вважати всіх громадян»¹⁶. На жаль, як констатує упорядник цього видання Наталя Габор,

сьогодні медіа-продукція, як і в радянські часи чи в період «холодної війни», не покидає спроб маніпулювати думками своїх громадян. Тому те,

¹⁰ Папа Іван Павло II. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1985.

¹¹ Ентоні Гіденс. *Соціологія*. — С. 462.

¹² Commissione Internazionale di Studio sui Problemi della Comunicazione nel Mondo. *Comunicazione e società oggi e domani. Il rapporto MacBride sui problemi della comunicazione nel Mondo*. — Torino: ERI, 1982. — P. 38–39.

¹³ Див.: *Публіцистика і тенденції розвитку світу* / Ред. Й. Лось. — Львів: ЛДУ, 1999. — С. 4–44.

¹⁴ Див.: Василь Лизанчук. Яка енергія слова журналіста // *Актуальні проблеми журналістики*: Збірник наукових праць. — Ужгород: Ліра, 2001.

¹⁵ Див.: Б.Потятинник, М.Лозинський. *Патогенний текст*. — Львів: Місіонер, 1996.

¹⁶ Наталя Габор. Слово до читача // *Медіакритика* (дайджест однойменного електронного видання www.mediakrytyka.franko.lviv.ua). — Львів, 1 (2003). — С. 3.

що відбувається з медіями, що вони пропонують, чим заповнюють інформаційний простір України, мають знати всі, аби уберегти себе від філігранно розставлених пропагандистських, рекламних та інших пасток¹⁷.

Отже, «якщо не вдасться переробити пресу, то треба змінити її аудиторію. Саме такий підхід і застосовує медіа-освіта»¹⁸ для всіх користувачів медіа-продукції. Стверджуючи, що незабаром «Інтернет стане новою атмосферою чи, радше, ноосферою», Борис Потятинник, як і інші вчені світу, які займаються проблемами комунікації, констатує виникнення «принципово нового комунікаційного середовища»¹⁹.

* * *

Церкви в Україні повинні мати і декларувати свою позицію щодо соціальної комунікації. В суспільстві побутує стереотип, що Церква недооцінює засоби масової інформації чи ставиться до них тільки критично, не розуміючи їхнього значення. Насправді вона може критикувати окремі програми або канали, які пропагують насильство чи сумнівні цінності, проте добре розуміє всю важливість мас-медіа, які можуть «як сіяти добро, так і насаджувати зло»²⁰, але повинні бути спрямовані до найвищої мети — удосконалення людини та суспільства²¹, до зближення і єднання людей²².

Про значення мас-медіа для Церкви чітко й стисло сказано в одному з найвідоміших документів Католицької Церкви, присвяченому цим засобам, — Душпастирській інструкції Папської Ради у справах соціальної комунікації *Communio et Progressio* (п. 125):

Засоби соціальної комунікації... дають можливість Церкві відкрити себе сучасному світові. Вони сприяють діалогові в самій Церкві. Вони допомагають Церкві пізнати погляди й життєві настанови сучасників. Адже Господь велів Церкві проголошувати спасіння тією мовою, яку люди розуміють, і не стояти осторонь тих справ, що найбільше їх непокоять.

Тому крім традиційних засобів, таких як свідчення життям, вивчення катехизи, особисті контакти, народна побожність, літургія та інші релігійні обряди, Церкві для справ євангелізації й катехизації важливо застосовувати і медіа²³.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Борис. Потятинник. Поняття «інтернет» років за п'ять перестане бути культовим слівцем // *Нові шляхи комунікації / New Ways of Communication* (дайджест журналу www.new-ways.iatp.org.ua). — 4-5 (2002). — С. 5-6.

¹⁹ Там само.

²⁰ Папа Пій XI. *Vigilanti Cura*, 4.

²¹ Див.: Там само, 42.

²² Див.: *Communio et Progressio*, 6.

²³ Див.: *Aetatis Novae*, 11.

Відколи набули великого розвою види мистецтва, пов'язані з кінематографом, радіо й телебаченням, «Церква вітала їх не тільки з великою радістю, а й з материнською турботою та пильністю, дбаючи про те, щоб захистити своїх дітей від усякої небезпеки, що може трапитися їм на цьому шляху прогресу»²⁴. Вона вважає ці види мистецтва предметом своєї особливої уваги, бо — як ніхто інший — «має обов'язок нести до кожної людини своє послання... вічного спасіння; послання, що не має собі рівних силою та багатством»²⁵.

Свідченням такого ставлення Католицької Церкви до медіа є повномасштабне використання сучасним Папою Іваном Павлом II — визнаним моральним авторитетом людства — засобів соціальної комунікації для того, щоб нести мир і благо у кожную домівку на Землі.

Останнім часом Церкви в Україні також почали ширше використовувати у своїй діяльності засоби соціальної комунікації. Вони випускають свої газети й брошури, аудіо- та відеопродукцію, створили свої видавництва і програми на телебаченні й радіо, свої інтернет-сторінки. Крім того, вони проводять фестивалі релігійних пісень чи фільмів, з'їзди молодих християн чи представників різних віросповідань, міжконфесійні чи міжрелігійні семінари — тобто вдаються до різних форм безпосереднього людського спілкування, яке отримує своє висвітлення в тих же засобах інформації.

У цій праці їм може допомогти книга «Церква і соціальна комунікація», яку ми пропонуємо вашій ласкавій увазі. Це переклад з англійського видання *Church and Social Communication*, яке упорядкував та підготував до друку в 1993 році Франц-Йозеф Айлерс і куди увійшли базові документи Католицької Церкви в ділянці засобів масової інформації від 1936 до 1993 року. (Наше, українське видання доповнене ще деякими останніми документами Церкви — від 1994 року до сьогодні). Вміщені тут папські енцикліки, декрет Другого Ватиканського Собору, документи Папської Ради у справах соціальної комунікації та інших інституцій Ватикану розкривають значення мас-медіа для духовного збагачення суспільства, а також заторкують дотичні питання євангелізації, екуменізму, формації священиків тощо. Також тут містяться послання Святіших Отців з нагоди Всесвітніх днів комунікації та документи окремих місцевих Церков чи Єпископських Конференцій. Сподіваємося, що ці документи зацікавлять не тільки вірних Римо-Католицької Церкви в Україні та Української Греко-Католицької Церкви, а й членів інших Церков та деномінацій нашої країни, оскільки вони, напевно, мають ті самі проблеми і відчують ті самі труднощі, породжені діяльністю медіа. Не виключено, що й ті, хто вважають себе атеїстами, знайдуть чимало корисного для себе в цій книзі.

²⁴ Папа Пій XII. *Miranda Prorsus*, 4.

²⁵ Там само, 6.

Католицька Церква чітко визначила своє бачення мети й завдань суспільного спілкування. Насамперед вона оцінює позитивний бік діяльності медіа: «У наш час дивовижного поступу засобів комунікації найбільшою й найціннішою їхньою допомогою людям стає те мереживо зв'язків, що його ці засоби сплітають між народами й культурами»²⁶. Адже саме *єдність загальнолюдської родини, так само як і поступ*, має бути метою соціальної комунікації як «дару Божого»²⁷. А для поступу людства дуже багато важать нові технології й засоби зв'язку, ці «безживні знаряддя»,

які дають можливість зберігати безмір інформації в штучній пам'яті комп'ютерів і цим самим уможливають широкий і негайний доступ до знання, цієї спільної спадщини людства, до вчення й Передання Церкви, до слів Святого Письма, до настанов великих учителів духовності, до історії й традиції місцевих Церков, чернечих орденів та мирянських установ, до ідей та досвіду предтеч і новаторів, чий прозоріння й відкриття — це постійне свідчення вірної присутності посеред нас люблячого Отця, що виймає зі Свого скарбу нове і старе (пор. Мт 13, 52)²⁸.

Однак при цьому Церква не може не бачити, що «ті самі засоби, за які ми дякуємо Отцеві, повсякчас відкривають нам очі на обмеженість нашого людського становища, на присутність зла в окремих особах і в суспільстві, на марну жорстокість і несправедливість, що їх люди виявляють одне до одного під стількома різноманітними приводами. Через ці засоби ми часто опиняємося в ролі безпомічних спостерігачів і пасивністю своєю тільки потураємо лютим злочинствам, що кояться по всьому світові. Причини цих злочинств різні: історична ворожнеча, расові упередження, прагнення помсти, жага влади, жадоба до багатства, себелюбство, брак поваги до людського життя і людських прав»²⁹. Християнин, як каже Папа Іван Павло II, «гірко горює через ці лиходійства та причини, що їх породили. Проте він покликаний до чогось набагато більшого: *перемогати зло добром* (пор. Рим 12, 21)»³⁰.

Це дуже нелегко робити в сучасних засобах комунікації — перемогати зло добром, — бо Церква бачить «майже повсюдну підлеглість мас-медіа економічним, суспільним та політичним елітам», що суперечить меті та й самій природі засобів комунікації, адже, на її думку,

їхнє основне й вельми важливе суспільне завдання — працювати задля здійснення людського права на інформацію, обстоювати справедливість при досягненні спільного блага, допомагати особам, громадам і народам

²⁶ Папа Іван Павло II. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1988.

²⁷ Папа Іван Павло II. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1991.

²⁸ Папа Іван Павло II. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1990.

²⁹ Папа Іван Павло II. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1992.

³⁰ Там само.

у їхніх шуканнях правди. Ці засоби тільки тоді виконають свої вкрай важливі завдання, коли плекатимуть обмін ідеями та інформацією між усіма верствами й ділянками суспільства, щоб усякий відповідальний голос міг бути почутий³¹.

А тому Церква закликає «вживати національних та міжнародних заходів не тільки для того, щоб надати бідним і далеким від керма влади доступ до інформації, потрібної для їхнього особистого та суспільного розвитку, а й для того, щоб забезпечити всім цим людям можливість діяльної й відповідальної участі у формуванні змісту медіа-матеріалів, а також у визначенні структури й політики національних установ соціальної комунікації»³².

* * *

У своїх документах Католицька Церква висловлює свій підхід до найменших нюансів суспільного спілкування загалом, а також до всіх учасників цього процесу і до діяльності конкретних засобів соціальної комунікації зокрема. Адже «використання нових медіа створило для Церкви нові можливості для здійснення євангелізаційної місії, але так само й нові пастирські проблеми»³³.

В центрі уваги Церкви, як відомо, завжди перебуває людина («адже людина є вільною істотою, створеною на подобу Божу»³⁴), а саме: її душа, якщо вести мову про духовний вимір, та її права й обов'язки, якщо говорити про реальне людське життя. В документах ці права уважно перелічено:

право на життя, на освіту, на працю; не менш важливі права — це також право народитися і право на відповідальне батьківство; крім того, право на мир, на свободу, на соціальну справедливість; ще інші права людини — це право брати участь в ухваленні рішень, що зачіпають інтереси або окремої особи, або всіх громадян; право вільно, не боячись покарань чи утисків, сповідувати і практикувати свою релігію чи то як приватна особа, чи то як член спільноти одновірців³⁵.

Але не можна забувати й про обов'язки, які має людина перед іншими людьми, спільнотою та Богом, «адже ставити права вище від обов'язків — означає створювати дисбаланс, який може вкрай погано позначитися на громадському житті... Церква знає і повинна повсякчас заявляти, що зневажити людські права або не виконати співвідносних обов'язків — значить зламати найвищий божественний закон»³⁶, і тому підкреслює:

³¹ *Aetatis Novae*, 14.

³² Там само, 15.

³³ Там само, 2.

³⁴ Папа Павло VI. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1976.

³⁵ Там само.

³⁶ Там само.

Засоби соціальної комунікації, відображаючи в своїх повідомленнях реальне людське життя, повинні завжди мати за критерій і орієнтир оцінюване співвідношення між правами й обов'язками. Тільки так вони зможуть посприяти поступові цивілізації³⁷.

Ви ознайомитеся з поглядами Церкви на морально-етичні засади діяльності виробників медіа-продукції, тобто *комунікаторів*, які, збираючи й оприлюднюючи новини, повинні «дотримуватись морального закону та шанувати права й гідність людської особи»³⁸. Звісно, Церква розуміє, які високі перепони часом стоять перед комунікаторами і яка велика мужність їм потрібна, особливо коли доводиться «задовольняти свою аудиторію, яка нерідко анітрохи не переймається правдою та любов'ю»³⁹. Та попри всі перешкоди, працівники мас-медіа зобов'язані незмінно пам'ятати про відповідальність, яка на них покладена⁴⁰, мають завжди дотримуватися свого кодексу честі⁴¹.

Особливу увагу в цих документах приділено тим комунікаторам, які висвітлюють релігійні події чи пишуть на релігійні теми. Павло VI роз'яснює їм, що «релігійну подію не можна як слід зрозуміти, якщо розглядати тільки суто людські її сторони — чи то психологічні, чи то соціологічні. Адже тут ідеться про щось таке, що належить до царини духовного... Отож повідомляч повинен оцінити, як та подія, про яку він розповідає, позначиться на взаєминах людини з Богом, яким є місце цієї події в історії спасіння»⁴². Папа підкреслює, що ті журналісти, які справляються з цим нелегким і шляхетним завданням, які вміють схоплювати саме релігійну правду подій, розкривають тим самим справді апостольський вимір своєї праці, а «для цього треба щось більше, ніж просто фахове вміння. *Комунікаторові потрібне просвітлення вірою, бо в певних обставинах тільки віра може дати повне розуміння*» (там само).

Дуже важливим для Церкви є питання про виховання й навчання сприймачів медіа-продукції (*реципієнтів*) — тобто читачів, слухачів, глядачів:

Якщо, справді, майбутнє людства залежить від того, як воно використає засоби комунікації, то *виховання сприймачів медіа-продукції треба зробити першорядною метою у сфері душпастирського служіння й освітнянської праці загалом*⁴³... А медіа-освіта має містити практичні відомості про суть різних засобів соціальної комунікації, їхнє значення для спільноти

³⁷ Там само.

³⁸ Там само, 5.

³⁹ Папа Павло VI. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1975.

⁴⁰ Див.: Папа Павло VI. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1975.

⁴¹ Див.: Папа Іван Павло II. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1988.

⁴² Папа Павло VI. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1972, 2.

⁴³ Папа Павло VI. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1978.

та способи якнайкращого використання їх. За найпершу точку відліку в такій освіті мають стати людина та суспільство⁴⁴.

Сприймачі, як радить Церква, мають розважливо й критично вибирати інформацію, заповнювати прогалини в ній самостійно віднайденіми фактами з інших джерел, сміливо висловлювати повідомлячам своє слово похвали, сумніву або незгоди. Вони повинні протестувати проти навмисних замовчувань та перекручень, протестувати завжди, коли факти висмикнуто з контексту або висвітлено упереджено, коли значення подій надто прибільшено або применшено⁴⁵. Не раз повертаючись до теми виховання активних, розумних і розбірливих читачів, глядачів і слухачів, Церква узагальнює:

Сприймачі завжди повинні мати вирішальний вплив на майбутнє засобів соціальної комунікації, адже саме вони своєю волею приймають або відкидають те, що їм запропоновано. Погано тільки, що вони часто недбало ставляться до цієї своєї великої відповідальності⁴⁶, а здебільшого не мають ані нагоди, ані спроможності, щоб якось заперечити творцям медіа-програм або розпочати з ними плідний діалог⁴⁷.

Це право — активно впливати на зміст медіа — повинні забезпечити сприймачам самі комунікатори. Якщо ж на це нема надії, тоді сприймачі повинні добиватись, щоб таке право було закріплене в національному законодавстві або в міжнародних угодах. А щоб їхня позиція була вагомішою, «сприймачі могли б єднатися в асоціації — так само, як ми порадили це робити комунікаторам, — або користатися допомогою наявних уже організацій, що мають ширше поле діяльності, але споріднені цілі»⁴⁸.

І звичайно, в цих церковних документах окрему увагу приділено спеціальному вишколові «священників, ченців та мирян, щоб вони могли як слід попрацювати над зазначеними вище завданнями. Усі вони повинні мати досить фахових знань, щоб використовувати медіа для потреб апостолів»⁴⁹. Відзначивши, що для всіх, хто зайнятий євангелізацією, «належний вишкіл у справах соціальної комунікації — завдання першорядної ваги»⁵⁰, Церква конкретизує:

Особи, які готуються стати священниками або розпочати чернече життя, мають отримати такий вишкіл у межах своєї навчальної програми та свого пастирського вишколу. Для священників, ченців та черниць, душ-

⁴⁴ *Communio et Progressio*, 64.

⁴⁵ Див.: Там само, 41.

⁴⁶ Папа Павло VI. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1976.

⁴⁷ Див.: Папа Іван Павло II. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1980.

⁴⁸ *Communio et Progressio*, 83.

⁴⁹ *Inter Mirifica*, 15.

⁵⁰ Соціальна комунікація в Латинській Америці, 1085 в.

пастирів і керівників національних та дієцезіальних органів, відповідальних за апостолят у сфері соціальної комунікації, треба розробити програми безперервної освіти. Особливу увагу треба приділяти фахівцям комунікації, зокрема вишколові тих, хто висвітлює релігійні справи⁵¹.

Робота у сфері комунікації має бути обов'язково включена до душ-пастирського плану. Треба створити (або реорганізувати там, де його вже створено) окремий відділ або інший орган у справах соціальної комунікації, який має діяти і на рівні єпархій-дієцезій, і на рівні країни. Діяльність такого відділу треба узгоджувати із заходами на всіх інших ділянках пастирської праці⁵².

Що стосується медіа-освіти мирян, то хочеться навести хоча б таку настанову Отців Другого Ватиканського Собору:

Миряни повинні отримати належне технічне, доктринальне й моральне виховання. Для цього слід створити достатнє число шкіл, факультетів та інститутів, де журналісти, кіносценаристи, творці теле- й радіопрограм та інші зацікавлені особи могли б отримати ґрунтовне виховання, пройняте християнським духом, а особливо суспільним вченням Церкви... Треба добре вишколювати літературних, кінематографічних, радіо-, телевізійних та інших критиків, щоб вони глибоко знали на своїй справі, а також вміло й охоче висвітлювали у своїх критичних відгуках моральний бік оцінюваних творів⁵³.

Церква не уникає розглядати у своїх документах гострі чи контроверсійні питання. Одне з цих питань — дуже нелегка проблема зображення зла в медіа⁵⁴ (так само, до речі, як і проблема надзвичайного поширення порнографії та лихослів'я або обстоювання гомосексуалізму, абортів чи евтаназії в цих засобах). Відповідає Церква й на інше складне питання: якою мірою можна звинувачувати засоби комунікації в моральному занепаді суспільства, зауважуючи, що *слабкість криється в самому суспільстві*⁵⁵.

⁵¹ Там само.

⁵² Див.: Там само, 1084 б.

⁵³ *Inter Mirifica*, 15.

⁵⁴ Хочу підкреслити, що цим питанням у XX столітті займалися, окрім церковних інституцій (наприклад, Папської Ради у справах соціальної комунікації), й окремі богослови: скажімо, отець Томас Пурайдатхіл (див.: Thomas Purayidathil. *Vivere con i mass media*. — Roma: Las, 2000) та отець Гвідо Гатті (див.: G. Gatti. *Etica della comunicazione* // F. Lever, P. C. Rivoltella, A. Zancacchi. *La comunicazione. Il Dizionario di scienze e tecniche*. — Roma: Elledici-Rai Eri-LAS, 2002. — P. 452-461). Серед провідних світських науковців у сфері масової комунікації назву насамперед Гербнера, який є автором значної кількості дослідницьких праць у цій ділянці (зокрема, див.: G. Gerbner. *Violence and terror in the mass media // Reports and papers in mass communication*, n. 102. — Paris: UNESCO, 1988).

⁵⁵ *Communio et Progressio*, 22.

В особі Святішого Отця Івана Павла II Церква стверджує, що викри-вати й поборювати згубне розбещення, яке панує тепер в усіх видах медіа,

це не означає, як часто неправильно вважають, ставати речником якоїсь «реакційної ідеології» або прихильником цензурування людської сво-боди; навпаки, це означає стати поборником свободи, адже *справжня свобода неодмінно передбачає, що ніхто не повинен зазнавати настир-ливого навіювання шкідливих поглядів*⁵⁶.

***

Так, медіа входять у кожную домівку — то як наші друзі, то як нав'язливі й непрохані гості — і стають невід'ємною частиною нашого життя, або відкриваючи нам очі на світ, або створюючи в домі дратівливу атмос-феру чи породжуючи в душі зневіру. Можна, звичайно, намагатись не дивитися телевізор, чи не передплачувати газет, чи не вмикати радіо, але незабаром ми неминуче відчуємо, що життя плине без нас. Отже, ми не повинні бути байдужими:

Тільки щира співпраця всіх небайдужих людей дасть можливість домог-тися, щоб мас-медіа не просто припинили догоджати інтересам наживи певних ділків і перестали провокувати сприймачів інформації на лихе пропагандою насильства, еротики, нищості й себелюбства, а й піднесли-ся до вищого рівня — почали... створювати програми та видовища, ко-рисні для інтелекту і для духу. Це стало б вагомим доповненням до того всеосяжного гуманізму, що такий близький серцю Церкви⁵⁷.

Видання цієї книги є надзвичайно актуальним для відродження та роз-витку церковної діяльності у сфері соціальної комунікації, а також потріб-ні для всіх зацікавлених роботою й проблемами мас-медіа. Вона може бути корисною богословам, місіонерам, священикам, працівникам церковних адміністрацій, науковцям у галузі комунікації, професійним журналістам, керівникам медійних структур, видавцям, викладачам і студентам факуль-тетів журналістики та духовних семінарій, освітянам, батькам, митцям, державним і громадським діячам, мирянським лідерам і загалом усім на-шим громадянам, бо всі ми є користувачами медіа-продукції.

Для церковних провідників можуть становити практичний інтерес накреслені Учительським Урядом Церкви напрями розвитку церковних медійних структур і способи підтримки релігійних мас-медіа (в одному з документів навіть подано зразок пастирського плану у сфері соціальної комунікації, а в іншому — церковні норми щодо видання книг). Не один із богословів чи журналістів зможе використати у своїй праці, скажімо,

⁵⁶ Папа Іван Павло II. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1981, 4.

⁵⁷ Папа Павло VI. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації, 1978.

тексти папських послань з нагоди щорічного Всесвітнього дня комунікації. Там глибоко проаналізовано такі всеохопні теми, наприклад, як значення комунікації для розвитку народів та утвердження миру, для оповіщення правди та зближення віри й культури, для формування здорової громадської думки та дотримання людської свободи й інших прав людини. Там зі щирою любов'ю та довірою до людей розглянуто й такі конкретні та злободенні питання, як роль мас-медіа у житті родини, чи молоді, чи людей похилого віку або про вплив реклами, аудіо- та відеокасет, комп'ютерної мережі на людську свідомість і культуру.

На багато питань запропоноване Вам видання дає вичерпні відповіді, допомагає виробити концепції та створити основи для успішної праці комунікаторів і для кращого розуміння засобів комунікації з боку сприймачів. Якщо в раніших документах це були тверді настанови Церкви, то в пізніших є більше рекомендацій і більше покликань до людського сумління й до вільного та свідомого вибору людини.

Мова видання легка й доступна, а часом — афористична. Справді, не один з уступів цієї книги журналісти можуть записати як гасло й повісити над своїм робочим столом, щоб не забувати деякі прості одвічні істини й керуватися ними у своїй діяльності.

* * *

Працюючи над перекладом цього видання на українську мову, ми зіткнулися з проблемою перекладу спеціальних термінів, зокрема основного терміну *social communication* (соціальна комунікація). Ми усвідомлювали, що цей термін є досить новим у сфері мас-медіа в Україні (детальніше про це див. Примітки). Про використання Католицькою Церквою згаданого терміну йде мова і в самому виданні, зокрема в декреті *Mirifica*, п. 1.

Особисто мені допомагало в роботі над цим виданням знайомство з працями зарубіжних науковців, які є фахівцями у сфері соціальної комунікації: насамперед, із перекладом згаданого видання Айлерса на італійську мову під керівництвом Роберто Джанателлі⁵⁸, а крім того, зі словником «Комунікації. Науково-технічний словник» під редакцією Франка Левера, П'єра Ріволтелли та Андріана Дзанаккі⁵⁹. У цьому словнику термін *соціальна комунікація* роз'яснює значення цього феномену в контексті служіння суспільству.

Про те, наскільки складною є розглянута у цьому збірнику тема соціальної комунікації, свідчить хоча б той факт, що ще 1970 року було

⁵⁸ Див.: Franz-Josef Eilers, Roberto Giannatelli. *Chiesa e Comunicazione Sociale*. — Torino: Elle Di Ci, 1996. — P. 218, 243, 625.

⁵⁹ Див.: F. Lever, P. C. Rivoltella, A. Zancacchi. *La comunicazione. Il Dizionario di scienze e tecniche*. — Roma: LAS-Elledici, 2002.

опубліковано дослідження Данса, де він розглядає 126 значень терміну «комунікація».

Наша праця над цим виданням була б набагато легшою, якби в Україні вже існував сучасний тлумачний словник у сфері масової комунікації. Безперечно, настав час об'єднати зусилля практичних фахівців у цій сфері з зусиллями науковців, філологів та богословів, щоб науково дослідити й обґрунтувати словникову базу, яка складається останнім часом. Ця проблема сучасного словника комунікації є такою самою пекучою, як мало не в кожній сфері нашого українського суспільного пострадянського життя, — а може, й пекучішою, бо медіа більше на виду у всіх і тим самим більше впливають на нашу мову і свідомість.

На потребу наукових досліджень і обґрунтувань у сфері соціальної комунікації (зокрема, в таких ділянках, як антропологія й богослов'я комунікації, психологічне явище відеозалежності, а також аудіовізуальна мова комунікації) вказує й Церква:

Такі дослідження потребуватимуть від усіх задіяних сторін набагато більше сил, ніж докладено досі. Університети — і давні, й новозасновані — мають перед собою непочатий край роботи. Ці дослідження не тільки гостро нагальні; вони також нітрохи не поступаються важливістю й гідністю традиційним темам досліджень. Нехай же дослідники знають, як нетерпляче Церква прагне пізнати плоди їхньої праці і зробити з них практичні висновки⁶⁰.

* * *

Сердечно хотів би подякувати Блаженнішому Патріярхові Любомиру (Гузару) за благословення та підтримку цього проекту. Надзвичайно великий внесок у підготовку збірника зробив пан Мирослав Маринович, віце-ректор Українського Католицького Університету, за всебічної допомоги якого цей проект було втілено в життя. Подяка перекладачам Іванові Федіку та Романові Скакуну, а також особлива подяка літературному редакторові Любові Маринович. Велика подяка усім, хто нас підтримував та допоміг здійснити це видання.

Маю глибоку надію, що книга «Церква і соціальна комунікація» — перша академічна збірка документів Католицької Церкви у сфері мас-медіа українською мовою — стане добрим початком для поглиблення нашої спільної праці задля «нової євангелізації» та духовного зростання наших громадян.

⁶⁰ *Communio et Progressio*, 184.

Франц-Йозеф Айлерс

ВСТУП

Вивчаючи взаємовідношення Церкви та соціальної комунікації або викладаючи такий предмет у духовних навчальних закладах, годі знайти всі дотичні до цієї теми документи, зібрані разом. Протягом багатьох років папи й різні церковні установи в численних документах та відозвах вели мову про заходи й обов'язки, пов'язані зі суспільним спілкуванням. Метою цієї книги не є охопити всі ці документи; задля практичних цілей вона обмежиться тільки найголовнішими.

Представлені тексти мають певною мірою нормативний характер. Їх слід вважати за найавторитетніший виклад церковного вчення про соціальну комунікацію. Передусім тут уміщено дві енцикліки з часів перед Другим Ватиканським Собором, декрет самого Собору та дві душпастирські інструкції, що глибше розробляють положення соборового декрету. В цих документах розглянуто або комунікацію загалом, або різні її засоби зокрема. Далі йдуть документи Папської Ради у справах соціальної комунікації та інших ватиканських установ. Вони стосуються тих питань, які потребують особливої уваги: порнографія в засобах масової інформації, екуменічна співпраця в царині суспільного спілкування, медіа-освіта священників або церковні норми написання й видання книг та статей. Також тут зібрано папські послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації — за перші 26 років від його запровадження (1967–1993 роки)*. У Додатках подано добірку фрагментів з інших папських або церковних документів, де також мова йде про засоби соціальної комунікації.

Всі тексти представлено так, щоб відтворити певний контекст і дати ключ до належного розуміння. До всіх значніших документів додано план, що відображає їхню структуру й запроваджує відповідну внутрішню нумерацію. Через це в документах немає підзаголовків або інших підрозділів, окрім самого тексту.

Усі тексти представлено, де це можливо, згідно з їхнім ватиканським англійським варіантом або в перекладі англійською [в укр. варіанті — перекладено на українську мову з англійських версій цих документів. — *Прим. ред.*]. У вибраній міжнародній бібліографії подано деякі джерела, використані для написання вступів перед текстами документів, хоч більшість цих книжок, на жаль, не перекладено англійською мовою.

* В українському виданні додано ще папські послання з нагоди Дня комунікації за 1994–2003 роки. – *Прим. упор.*

Додаткові документи з цієї теми можна знайти в таких періодичних виданнях: *The Pope Speaks* (Вашингтон, починаючи від 1954 року), *L'Osservatore Romano* (англійське щотижневє видання, починаючи від 1968 року), *Catholic International* (Париж, починаючи від 1989 року).

Щоб читач міг легше знаходити потрібні теми за предметним покажчиком, на берегах книги є наскрізна нумерація для всіх текстів.

Ця збірка призначена насамперед для католицьких семінарій та інших духовних навчальних закладів. Утім, вона також заслуговує на увагу всіх тих, хто цікавиться апостольською місією Церкви загалом і використанням засобів соціальної комунікації для цілей цієї місії зокрема, а також тих, хто сам залучений до місії Церкви.

Особлива подяка Папській Раді у справах соціальної комунікації в Ватикані та її президентові Архiepіскопу Джону Фолі, який надав частину документів. Я також вдячний моїм студентам Арнольдові Алькарасу, Едуардо Арупо, Рікові Пахутану, Антоніо Лерена й особливо Фредерікові Япана та Роннелю Ландіко з богословської семінарії св. Павла (м. Тагай-тай) за їхню допомогу в коректурі. Я вдячний та зобов'язаний Джозі Сармієнто, Тіло Ланто й Ноелю Ернандесові з видавництва *Divine Word Publications* у Манілі за їхню підтримку.

VIGILANTI CURA
(Невсипуща турбота)

Енцикліка
Папи Пія XI
про кінематограф
29 червня 1936 року

Вступ

Vigilanti Cura — це не перша в історії Церкви енцикліка про засоби комунікації. Ще 25 листопада 1766 року було видано енцикліку Папи Климента XIII *Christianae Reipublicae* — про небезпеку антихристиянських писань. Там йшлося про погані книги, про самовпевнених богословів і про обов'язки єпископів щодо поганих книг та аморальної літератури. Ця енцикліка ще й дотепер залишається єдиною в новітній історії енциклікою про книги та видавничу справу взагалі. В Інструкції Конгрегації доктрини віри від 1992 року також ідеться про книги та книгодрукування, і вона дещо перегукується з цим документом 1766 року.

Утім, *Vigilanti Cura* залишається першою папською енциклікою про знаряддя спілкування в XX столітті і першою, де розглянуто кінофільми як один із сучасних електронних засобів інформації. Це перший документ, що не просто застерігає про небезпеку, а й пропонує певний позитивний підхід. У своїй енцикліці Папа Пій XI 29 червня 1936 року звертається передусім до єрархії Сполучених Штатів Америки, але також і до всіх єпископів світу. Документ починається згадкою про діяльність «Легіону пристойності» (Legion of Decency) в США. Цей «Легіон пристойності» створили кілька священиків та мирян близько 1930 року, щоб творчими й нестандартними способами боротися проти аморальних фільмів. Зобов'язавшись не дивитися аморальних фільмів і прихилити громадськість до фільмів морально правильних, люди, що пристали до цього руху, стали впливовою силою — на них мусили зважати і продюсери, і власники кінотеатрів у США. Американські єпископи надіслали детальну документацію про цей позитивний досвід до Державного Секретаріату Ватикану. Цей Секретаріат, до речі, тоді очолював Евдженіо Пачеллі (Eugenio Pacelli) — майбутній Папа Пій XII. Папа Пій XI, видаючи свою енцикліку про кінофільми, хотів поширити це починання поза межі Сполучених Штатів Америки на весь світ.

Щоб оцінити моральну якість фільмів, слід було на національному рівні запровадити систему оцінювання їх; і для цієї мети створено національні кінематографічні бюро. Пізніше ці бюро стали частиною офіційної церковної структури в царині суспільного спілкування.

Енцикліка також уперше привертає увагу всієї католицької єрархії до кінематографії, вперше говорить про цінність та проблеми цього сучасного засобу комунікації. Крім того, ця енцикліка вперше постановила,

що парохіяльні кінотеатри, які належать Церкві, повинні власними силами пропагувати добрі фільми.

Через 25 років після того, як було видано *Vigilanti Cura*, Папа Іван XXIII, листовно звертаючись до голови тогочасної Папської Комісії в справах кіно, радіо й телебачення, що в Ватикані, підтвердив — словами *Nostra Patris* — сказане в енцикліці Пія XI і наголосив на потребі дослідити також «усі ті предмети, що допомогли б глибше пізнати людський розум, педагогічне мистецтво й мистецтво критики, а також навчитися правильного розуміння краси — тою мірою, якою все це має дотичність до розмаїтих питань, породжених кінематографом».

А ще за два роки до видання *Vigilanti Cura* (27 квітня 1934 року) Державний Секретаріат надіслав листа про кінематограф голові Міжнародної католицької кіноорганізації (заснованої в 1928 році), і певний час цей лист вважали основним церковним документом про кіно. В листі висловлено занепокоєння моральними проблемами цього мистецтва, яке має далеко більший вплив, аніж преса.

Після *Vigilanti Cura* наступний Папа Пій XII глибше розробив позицію Церкви стосовно кіно, виголосивши дві промови, названі згодом «психосоціоморальними трактатами про кіно». 21 червня 1955 року Папа виступав перед італійськими кінематографістами, ведучи мову про важливість кіно як мистецтва в технічному, мистецькому і психологічному планах та про ідеальний фільм для глядача. 28 жовтня цього самого року він звертався до Міжнародної спілки власників театрів і кінопрокатних мереж, розвиваючи тему своєї червневої промови, тобто говорячи про ідеальний фільм у плані його змісту та відношення до людського суспільства — родини, держави, Церкви. На думку Енріко Баральї (Enrico Varagli), подальші церковні публікації небагато додали до цих документів. *Vigilanti Cura* слід розглядати в контексті усіх цих подій.

Vigilanti Cura

Тематичний план

1. Історичне тло (1-18)
  - постійна пильність Святого Престолу (1-6)
  - американський приклад (6-18)
2. Доктринальна частина (19-33)
  - 2.1. Важливість кіно (19-25)
    - 2.1.1. Сила кіно (21-25)
    - 2.1.2. Популярність і вплив кіно (26-29)
  - 2.2. Потреба в пильності (30-33)
3. Практичні висновки (34-56)
  - 3.1. Стандарти для кінострічок (35-39)
  - 3.2. Моральні обов'язки (40-43)
  - 3.3. Конкретні пропозиції (44-57)
    - 3.3.1. Обіцянка уникати перегляду певних фільмів (44)
    - 3.3.2. Класифікація фільмів (45-47)
    - 3.3.3. Національні бюро (48-52)
    - 3.3.4. Міжнародне співробітництво (53-57)

VIGILANTI CURA

Нашим Достойним Братам
Архиепископам і Єпископам Сполучених Штатів Америки
та іншим Ординаріям*, що втішаються миром та сопричастям
з Римським Апостольським Престолом

Достойні Брати,
мир вам і апостольське благословення!

1. Споглядаючи невсипущим оком, як того вимагає Наша Душпастирська Посада, благодатну роботу наших братів Єпископів та усіх вірних, Ми з великою приємністю довідалися про вже зібрані плоди та про нові успіхи, яких досягає доброчесний захід, започаткований два роки тому як святий хрестовий похід проти зловживань кінематографії і доручений «Легіонові пристойності».

2. Це чудове починання дає Нам бажану нагоду повніше висловити Наші думки щодо справ, які близько стосуються морального й релігійного життя всіх християн.

Передусім Ми висловлюємо Свою вдячність Єрархії Сполучених Штатів Америки та вірним, що співпрацювали з нею, за важливі результати, яких досяг за їхнім провідом та їхніми настановами «Легіон пристойності». І Наша вдячність стає ще глибшою через те, що Ми щодня з боєм спостерігаємо прикрий прогрес — *magni passus extra viam*** — кіномистецтва та кінопромисловості в ділі зображення зла та гріха.

3. Як тільки випадала нагода, Ми вважали своїм обов'язком, накладеним на Нас Нашою високою Посадою, привертати до такого становища увагу не тільки Єпископів та священників, а й кожної людини з добримими намірами, яка дбає про громадський добробут.

4. В енцикліці *Divini illius Magistri* Ми вже висловили Свій жаль через те, що «дійові засоби гласності, такі як кіно, що могли б принести багато користі для справи навчання та освіти, якби мали собі за керівне начало здорові принципи, часто, навпаки, тільки розпалюють лихі пристрасті й слугують нищій вигоді».

* Ординарій — найменування єпископа, який очолює дієцезію в Римо-Католицькій Церкві. — Прим. ред.

** Лат.: великими кроками, тільки от бездоріжжям; швидкий поступ, хоча й мандрівцями. — Прим. перекл.

У серпні 1934 року, звертаючись до делегатів Міжнародної федерації кінематографічної преси, Ми показали, якої величезної ваги набув кінематограф у наші дні і який широкий вплив він має, як сіючи добро, так і насаджуючи зло. Ми також нагадали делегатам, що до кіно слід прикладати найвище правило, яке має настановляти й доглядати цей великий дар мистецтва, щоб він не зайшов у тяглий конфлікт із християнською мораллю або навіть простою людською мораллю, заснованою на законах природи. Основна мета мистецтва, його *raison d'être* (франц.: підстава. — Ред.) — сприяти вдосконаленню моральної особистості, якою є людина; отже, саме мистецтво має стати моральним. За цілковитої підтримки делегатів (дотепер приємно про це згадати) Ми підсумували сказане, порадивши їм докласти сил, щоб зробити кіно «моральним мистецтвом, навчителем моралі й засобом освіти».

- 5 5. Навіть нещодавно, в квітні цього року, коли Ми мали приємність приймати групу делегатів Міжнародного конгресу кінематографічної преси, що відбувався в Римі, Ми ще раз наголосили на серйозності цієї проблеми і щиро закликали всіх людей доброї волі — не тільки заради релігії, а й заради справжнього морального та громадського добробуту людей — вжити всіх доступних засобів, зокрема засобів преси, щоб перетворити кіно на цінного помічника, який допомагав би виховувати й навчати, а не нищити й занапащати душі.

- 6 6. Однак цей предмет є вельми важливим як сам по собі, так і в світлі того становища, що склалося в суспільстві; тож Ми вважаємо Своїм обов'язком повернутися до нього ще раз — і не тільки для того, щоб дати певні рекомендації, як то було раніше, а й для того, щоб окреслити загальне бачення, яке, охоплюючи потреби ваших власних дієцезій, Достойні Брати, не залишить поза увагою й потреби всього католицького світу.

Конче слід домогтися того, щоб прогрес мистецтва, науки, техніки й промисловості, — оскільки все це є правдиві дари Божі, — став засобом Його прослави та спасіння душ і допомагав поширенню Царства Божого на землі, щоб ми всі, як велить нам молитися Церква, могли, «скориставшись тимчасовими благами, не втратити благ вічних» (*sic transeamus per bona temporalia ut non amittamus aeterna*) (2).

- 7 7. Тепер можна впевнено сказати (і ця впевненість небезпідставна), що чим дивовижніших успіхів досягають кіномистецтво й кінопромисловість, тим згубнішими й смертоноснішими вони виявляються для моралі, релігії, навіть для добрих звичаїв людського суспільства.

- 8 8. Управителі кінопромисловості в Сполучених Штатах Америки вже визнали цей факт — визнали, що на них самих лежить відповідальність перед світом і людьми. В угоді, ухваленій за загальною згодою в березні

1930 року, урочисто підписаний, завірений печаткою та оприлюднений у пресі, вони офіційно присяглися надалі оберігати моральне благо кіноглядачів.

У цій угоді обіцяно, що жоден фільм, який понижує моральний рівень глядачів, який зневажає людські закони чи закони природи або заохочує порушувати їх, — жоден такий фільм не вийде на екрани.

9. Утім, незважаючи на таке мудре й спонтанно ухвалене рішення, відповідальні люди показали себе нездатними втілити його в життя; до того ж виявилося, що самі кіновиробники не надто схильні додержувати засад, щодо яких вони самі себе зобов'язали. Отож, оскільки згадане вище починання справило ледь помітний ефект і на екранах триває засилля зла та злочинності, то тим, хто шукає в кіно пристойної розваги, здається, майже нема куди податися.

10. У часи цієї кризи Ви, Достойні Брати, стали чи не першими, хто почав вивчати способи, як уберегти довірені вашій опіці душі. Ви створили «Легіон пристойності», розпочавши хрестовий похід для оборони громадської моралі, покликаний віджити ідеали природної та християнської доброчесності. Ви були далекі від наміру завдати якоїсь шкоди кінопромисловості; навпаки, ви заздалегідь убезпечували її від руїни, що загрожує всякій формі дозволя, яка під личиною мистецтва плекає гріх.

11. Ваші вірні негайно й віддано пішли за вашим проводом, і мільйони американських католиків підписалися під присягою «Легіону пристойності» не відвідувати жодних фільмів, що ображають католицькі моральні принципи або правильні життєві норми. Отже, ми можемо радо заявити, що мало яка інша сучасна проблема так тісно згуртувала Єпископів та мирян, як проблема, спільними силами розв'язана в цьому священному хрестовому поході.

12. Не тільки католики, а й свідомі протестанти, юдеї й багато інших пішли за вашим проводом і долучили свої сили до ваших, відновлюючи в кіно розумні норми — що мистецькі, що моральні. Це превелика вітха для Нас — бачити дивовижні успіхи хрестового походу. Завдяки вашій пильності та тискові громадської думки моральність кіно значно поліпшилась: злочинність і розпусту зображають рідше; гріховність уже не так одверто заохочують і вихваляють; не прищеплюють таких кричущо фальшивих ідеалів вразливим душам молоді.

13. Хоч певні кола передвіщали, що реформа, на якій наполягав «Легіон пристойності», серйозно применшить мистецьку вартість кіно, сталося якраз навпаки.

14. «Легіон пристойності» наполегливо спонукував кінематограф прямувати до шляхетних мистецьких висот, екранізуючи як класичні шедеври, так і новітні твори непересічної вартості.

- 15 15. Не зазнали жодної шкоди й фінансові інвестиції кінопромисловості, як безпідставно передбачав дехто, адже багато людей, які трималися осторонь від кінотеатрів через аморальність, що там панувала, сьогодні вчашають на кіносеанси, бо ж тепер вони можуть дивитися пристойні фільми, що не ображають їхньої моралі й не становлять небезпеки для християнської доброчесності.
- 16 16. Коли ви розпочинали свій хрестовий похід, багато хто твердив, що ваших зусиль не вистачить надовго, та й досягнення ваші будуть нетривалими, бо поступово пильність Єпископів та вірних зменшиться і продюсери зможуть знову взятися за старе. Неважко зрозуміти, чому деякі продюсери так прагнуть повернутися до заборонених вами нечестивих тем, що догоджають тваринним пристрастям. Щоб показувати речі справді мистецької цінності й відображати багатоманіття людської доброчесності, треба докласти багато розумових сил, тяжкої праці, вміння й іноді великих грошових витрат. Тим часом певні типи осіб і певні верстви людей набагато легше принадити до кінотеатрів, де представляють стрічки, розраховані на те, щоб розпалювати пристрасті й збуджувати ниці інстинкти, приспані в людській душі.
- 17 17. Безнастанна і всеосяжна пильність ваша повинна натомість переконати продюсерів, що «Легіон пристойності» — аж ніяк не скороминущий захід, який скоро буде занедбаний та забутий, і показати продюсерам, що Єпископи Сполучених Штатів Америки постановили повсякчас і будь-що-будь захищати відпочинок людей, хоч яких форм цей відпочинок набиратиме.
- 18 18. Люди, які виснажливо працюють на сучасних промислових підприємствах, ніяк не можуть обійтися без різних форм дозвілля, але це дозвілля має бути гідне розумної природи людини, отож воно має бути морально здоровим. Треба, щоб дозвілля стало позитивним чинником добра; воно має викликати шляхетні почуття. Народи, які в години відпочинку віддаються розвагам, що зневажають пристойність, честь чи мораль (розвагам, що дають — особливо молоді — привід грішити), ті народи сильно ризикують втратити свою велич і навіть свою національну могутність.
- 19 19. Очевидно, що останніми роками кіно набуло провідного значення серед сучасних засобів розваги.
- Відомо, що мільйони людей щодня ходять на кіносеанси, що число кінотеатрів у цивілізованих і напівцивілізованих країнах постійно більшає, що кіно стало найпопулярнішим способом відпочинку не тільки для багатих, а й для всіх верств людності.
- 20 20. Сьогодні немає потужнішого засобу впливати на маси, ніж кіно. Причини цього різні: сама природа зображення, спроектованого на екран,

велика популярність кінофільмів та й навіть обстановка, в якій відбуваються кіносеанси.

21. Сила кіно полягає в тому, що воно промовляє яскравими й конкретними образами, приємними й не втомливими для розуму. Навіть грубий чи дещо примітивний розум, що не має ні спроможності, ні бажання провадити абстрактні або логічні розмірковування, — і він підпадає владі кіно. Читання й слухання потребують певних зусиль, натомість кіно дає саме тільки задоволення від споглядання низки конкретних і, так би мовити, живих картинок.

22. Звукове кіно має ще більше такої сили, бо його ще легше розуміти, а перебіг драми супроводжує приємна музика. Танці та естрадні номери, якими іноді перемежують фільми, служать для того, щоб іще сильніше розпалювати пристрасті.

23. Оскільки кіно стало справжньою наочною школою, яка — на добро чи на зло — навчає більшість людей дієвіше, ніж абстрактне пояснення, його слід узгодити з цілями, до яких покликане християнське сумління, й очистити від усього розтлінного та неморального.

24. Усі знають, якої шкоди завдають душі погані фільми. Вони спонукають до гріха; прославляючи пристрасті, вони підбивають молодих людей ставати на шлях зла; вони відображають життя в облудному світлі; паплюжать ідеали; руйнують чисте кохання, повагу до шлюбу, любов до родини. Крім того, вони здатні сіяти поміж людей забобони, створювати непорозуміння поміж народами, суспільними верствами або й расами.

25. З іншого боку, добре кіно здатне справити глибокий моральний вплив на тих, хто його дивиться. Окрім того, що воно дає задоволення, воно здатне прищеплювати благородні життєві ідеали; давати цінне розуміння багатьох речей; поглиблювати знання про історію, про красу Батьківщини та інших країн; зображати правду й чесноту в привабливій формі; створювати порозуміння або принаймні сприяти порозумінню між народами, суспільними верствами та расами; обстоювати справедливість; вдихати нове життя в заклики до чесноти; докладати свій позитивний внесок до становлення в світі справедливого суспільного ладу.

26. Ці міркування набувають іще більшої ваги через те, що кіно промовляє не тільки до одиниць, а й до мас — і промовляє в особливому місці та за особливих обставин. Ці місця й обставини здатні викликати надзвичайне завзяття і до хороших, і до лихих вчинків, здатні призводити до тієї колективної екзальтації, що, як свідчить досвід, може набирати хворобливих форм.

27. Адже, переглядаючи кінофільм, люди сидять у темній залі; вони розумово, тілесно, а часто й духовно розслаблені. Щоб потрапити до

кінотеатру, не треба далеко йти: він є біля вашої домівки, біля церкви, біля школи — кінематограф перебуває в самому осерді буденного громадського життя.

- 28   28. Мало того, акторами є чоловіки й жінки, дібрані за їхній артистичний талант, за їхній природний дар і вміння застосовувати всі ті акторські ходи, що часто стають, особливо для молоді, способом розбещення. Розкішна обстановка кінотеатрів, приємна музика, могутній вплив реалістичних видовищ, розмаїті вигадки й фантазії — все це також стоїть на службі кіно. Саме з цієї причини воно приваблює й заворює молодь, підлітків, навіть дітей. Отож саме в тому віці, коли формується моральне почуття, коли розум і серце сприймають життєві ідеали справедливості, доброчесності, обов'язку, — кіномистецтво, яке справляє такий безпосередній вплив, має вирішальне значення.
- 29   29. На жаль, за теперішнього становища цей вплив часто є злим. Цей вплив часто такий поганий, що коли замислюєшся над спустошенням дитячих та юнацьких душ, до якого призводить кіно, над втратою невинності, що так часто стається саме в кінотеатрах, то на думку спадає страшний вирок, що його Господь наш оголосив усім тим, хто розбещує дітей: «А хто спокусить одного з тих малих, що вірують у Мене, такому було б ліпше, якби млинове жорно повішено йому на шию, і він був утоплений у глибині моря» (Мт 18, 6).
- 30   30. Найперша потреба наших часів — це пильнувати й працювати задля того, щоб кіно перестало бути школою розбещення, перетворившись на дійовий засіб просвіти і звеличення людства.
- 31   31. І тут Ми радо зазначаємо, що деякі уряди, занепокоївшись тим впливом, якого набуло кіно в царинах моралі та освіти, створили за допомогою чесних і щирих людей, особливо батьків та матерів сімей, контрольні комісії та інші органи, що дбають про справи кіновиробництва, намагаючись підвести кінематограф до такого джерела натхнення, яким є твори великих національних поетів та письменників.
- 32   32. Було б дуже бажано, щоб ви, Достойні Брати, здійснювали особливо пильний нагляд за кінопромисловістю, яка в вашій країні так сильно розвинулася і справляє такий великий вплив на решту світу. Так само й усі Єпископи світу повинні спільно наглядати за цим всесвітнім і потужним засобом розваги й виховання, щоб у разі потреби забороняти погані фільми, які ображають моральні та релігійні почуття і суперечать духові християнства та його етичним принципам. Треба невтомно боротися проти всього, що послаблює людське почуття честі та пристойності.
- 33   33. Це обов'язок не тільки Єпископів, а й усіх людей, які дбають про доброчесність і моральне здоров'я родини, нації, цілого суспільства.

34. У чому ж повинна полягати ця пильність? 34
35. Проблема виробництва моральних фільмів кардинально вирішиться, якщо кінематограф черпатиме натхнення з принципів християнської моралі. 35
36. Будь-якої похвали замало для тих, хто присвятив чи готовий присвятити себе благородній справі піднесення кіно до того рівня, який відповідатиме потребам освіти та вимогам християнського сумління. Для цього вони мають повною мірою використовувати технічні навички фахівців і (щоб не витрачати марно грошей та енергію) не залучати до цієї роботи аматорів. 36
37. Та оскільки Ми знаємо, як важко налагодити таке виробництво, особливо через фінансові складнощі, і оскільки, з іншого боку, конче треба певним чином впливати на всю кінопродукцію, щоб вона не містила нічого шкідливого в релігійному, моральному або соціальному плані, Ми закликаємо душпастирів самим безнастанно пильнувати за фільмами повсюди, де їх виробляють і представляють глядачам-християнам. 37
38. Ми також закликаємо Єпископів усіх країн, а особливо вас, Достойні Брати, звернутися з закликом до тих католиків, які посідають важливі посади в кінопромисловості. Нехай вони серйозно замисляться над тими обов'язками й тією відповідальністю, що їх покладено на них як на дітей Церкви, й використають свій вплив і свою владу, щоб запровадити принципи здорової моральності в кінофільмах, які вони випускають або допомагають випускати. Чимало католиків працюють режисерами, директорами, сценаристами, акторами, але, на жаль, їхній вплив не завжди відповідає їхній вірі та їхнім ідеалам. Було б добре, Достойні Брати, якби ви переконали всіх кінематографістів, щоб вони, як шановані люди й послідовники Христа, подбали про гармонію між своєю професією і своїм сумлінням. 38
39. Як і в усіх інших ділянках апостоляту, душпастирі, безперечно, знайдуть найкращих помічників в особі тих, хто веде боротьбу в лавах «Католицької акції»*, і в цьому листі Ми не можемо не звернутися до них зі щирим проханням віддати цій справі всі свої сили та всю свою невтомну й невичерпну активність. 39
40. Іноді Єпископи повинні нагадувати кіновиробникам, що oprіч інших турбот свого душпастирського служіння єпископ зобов'язаний цікавитися всіма формами пристойного та здорового відпочинку, адже він відповідальний перед Богом за моральне благо вірних навіть у години їхнього дозвілля. Священне покликання зобов'язує Єпископів виразно 40

* Католицька організація мирян, що діяла в багатьох країнах; про «Католицьку акцію» в Італії є послання Папи Пія XI (1931). — Прим. перекл.

й відкрито заявляти, що нездорові й нечисті розваги підточують моральний стрижень нації. Єпископи повинні також нагадувати кіновиробникам, що вимоги Церкви стосуються не тільки католиків, а й усіх, хто відвідує кінотеатри.

41 41. Особливо ж ви, Достойні Брати зі Сполучених Штатів Америки, маєте можливість справедливо наполягати, щоб кінопромисловість вашої країни визнала й прийняла свою відповідальність перед суспільством.

42 42. Єпископи всього світу повинні пояснити провідним діячам кінопромисловості, що така могутня всесвітня сила, як кіно, може бути з великою користю спрямована до найвищої мети — удосконалення людини та суспільства.

43 43. Справді, чого ми постійно маємо тільки уникати зла? Кіно не повинно залишатися простим засобом розваги, приємного розслаблення в час дозвілля. Володіючи такою величезною силою, воно може й повинно бути носієм світла й дороговказом, що спрямовуватиме людей до добра.

44 44. А тепер, зважаючи на серйозність теми, Ми вважаємо, що наспів час перейти до певних практичних вказівок.

Передовсім, усі душпастирі мають взяти на себе зобов'язання щороку добиватися від своїх людей обітничі, подібної до тієї, що (як Ми вже зазначали), взяли на себе їхні американські брати, пообіцявши не дивитися фільмів, образливих для істини та християнської моралі.

Найдієвіший спосіб домогтися такої присяги чи обітничі — це звертатися до людей через парохіяльні церкви та школи й заручатися щирою підтримкою всіх батьків та матерів, свідомих своєї великої відповідальності.

Єпископи зможуть також скористатися католицькою пресою для того, щоб показати людям моральну красу й дієвість такої обіцянки.

45 45. Виконання цієї обіцянки передбачає, щоб людям чітко пояснили, які фільми дозволено переглядати всім, які дозволено переглядати з певними застереженнями і які фільми є шкідливими або й зовсім поганими. В цій справі потрібна оперативна, регулярна й часта публікація класифікаційних списків кінофільмів, щоб ця інформація була легкодоступною для кожного. Для цієї мети могли б придатися спеціальні бюлетені чи інші періодичні видання, зокрема щоденні католицькі газети.

46 46. Якби це було можливо, було б непогано видавати єдиний список для всього світу, адже всі люди живуть під одним і тим самим моральним законом.

47 47. Утім, оскільки йдеться про фільми, що цікавлять представників усіх верств суспільства: можновладних і упосліджених, вчених і неписьменних, — то оцінка фільмів не може бути завжди однаковою. Справді,

обставини, способи й форми перегляду є різними в кожній країні, тож недоцільно створювати загальний список для всього світу. Проте якщо згаданий список уже складено в якійсь одній країні, то він може правити за орієнтир і для інших.

48. Отже, вкрай важливо, щоб у кожній країні Єпископи створили постійне національне контрольно-оцінювальне бюро (далі — бюро), яке буде сприяти добрим кінофільмам, класифікувати решту стрічок і доводити свої оцінки до відома священиків та вірних. Було б дуже добре довірити ці бюро центральним організаціям «Католицької акції», що підпорядковані Єпископам. У кожному разі, треба чітко постановити, що ця інформаційна служба, щоб працювати злагоджено й ефективно, повинна діяти на національній основі й нею повинен керувати єдиний осередок відповідальності.

49. Якщо для цього будуть справді серйозні причини, Єпископи в своїх дієцезіях через контрольно-оцінювальні комітети (що залежатимуть від бюро) можуть встановлювати для національних списків, де мають бути використані стандарти, застосовні до всієї нації, настільки строгі критерії, наскільки того вимагатимуть особливості регіону. Єпископи можуть навіть цензурувати фільми, внесені до загального списку.

50. Згадане вище бюро повинне також наглядати за роботою наявних кінотеатрів, що належать парохіям та католицьким організаціям, щоб вони завжди мали в достаток перевірених та похвально оцінених фільмів. Створивши такі католицькі кінотеатри, які стали б важливими замовниками продукції кіноіндустрії, Церква змогла б невдовзі поставити нові вимоги — щоб кінопромисловість виробляла фільми, цілком відповідні до християнських принципів. Такі фільми можна буде без жодних застережень демонструвати не тільки в католицьких, а й в інших кінотеатрах.

51. Ми розуміємо, що створення таких бюро потребуватиме від католиків різних країн певних жертв і певних грошових витрат. Однак велика вага кінематографа й конечна потреба оберігати мораль християн, як і мораль усієї нації, роблять ці жертви більш ніж виправданими. Справді, ефективність наших шкіл, наших католицьких асоціацій і навіть наших церков зменшується й наражається на небезпеку через наплив лихих та згубних фільмів.

52. Персонал таких бюро має складатися з людей, знайомих із технікою кінематографії й водночас добре обізнаних із засадами католицької моралі та догматами віри. Крім того, вони повинні перебувати під керівництвом і безпосереднім наглядом священика, призначеного Єпископом.

53. Належна погодженість та обмін інформацією між бюро різних країн дадуть можливість дієвіше і злагодженіше працювати над пере-

віркою фільмів, а також зважати на різні обставини. Відтак ми досягнемо єдності поглядів у оцінках повідомлень, що з'являються на сторінках світової католицької преси.

- 54 Ці бюро могли б скористатися не тільки досвідом сміливих заходів, вжитих у Сполучених Штатах Америки, а й тими досягненнями в царині кінематографії, що їх мають католики інших країн.
- 55 Навіть якщо працівники бюро, — керуючись найкращими намірами та доброю волею, — припустяться випадкових помилок, як це трапляється з усіма людьми, Єпископи в своїй душпастирській розважливості знатимуть, до яких дійових засобів вдатися та як усіма можливими способами захистити авторитет і престиж бюро. Це можна зробити, запровадивши в колектив бюро шанованих людей або замінивши тих, що виявилися мало спроможними виконувати свій делікатний обов'язок.
- 56 Якщо Єпископи всього світу докладуть рук до здійснення такого ретельного контролю над кінематографом (знаючи їхню душпастирську ревність, Ми нітрохи в цьому не сумніваємось), то вони зроблять велику роботу, щоб захистити мораль своїх людей в години відпочинку та дозвілля. Вони забезпечать собі похвалу й підтримку будь-якої людини доброї волі — що католика, що некаатолика — й допоможуть переконатися, що велика світова сила — кіно — буде спрямована до шляхетної мети поширення найвищих ідеалів та правдивих норм життя.
- 57 Щоб ці бажання, які переповнюють Наше батьківське серце, могли здійснитися, Ми уповаємо на ласку Божу, і як запоруку цієї ласки Ми уділяємо вам, Достойні Брати, всьому духовенству та всім людям, які вам довірені, Наше Апостольське Благословення.

*Оголошено в Римі, в соборі св. Петра,
29 червня 1936 року, у празник святих Петра й Павла,
на 15-му році Нашого Понтифікату*

Примітки:

1. *Acta Apostolicae Sedis* (Документи Апостольського Престолу. Далі — ААС), 22 (1930). — Р. 82.
2. Молитва на Месі третьої неділі після П'ятдесятниці.

MIRANDA PRORSUS
(Дивовижний поступ)

**Енцикліка
Папи Пія XII
про кіно, радіо й телебачення
8 вересня 1957 року**

Вступ

Енцикліка Папи Пія XII *Miranda Prorsus* — це друга енцикліка про комунікацію в XX столітті. В ній розвинено й докладніше висвітлено позицію Церкви щодо електронних засобів масової інформації, а до міркувань Пія XI про кінематограф додано ще й аналіз радіо і телебачення. Ще з 1450 року, коли Гутенберг винайшов складаний друкарський шрифт, Церква має справу з пресою та друкарством. Однак тут перед нами документ, присвячений виключно електронним засобам масової інформації: кіно, радіо й телебаченню.

Енцикліку слід розглядати в контексті широкого вчення Пія XII про знаряддя соціальної комунікації. Понад 60 промов і текстів про різні ділянки та різні проблеми суспільного спілкування свідчать про живий інтерес Папи Пія XII до цієї царини новочасної технології. Уже 16 грудня 1954 року Папа розширив повноваження колишньої Папської кінематографічної комісії, включивши до сфери її компетенції справи радіо й телебачення.

Як і в багатьох інших випадках, у новому документі Папа показав, що має чітке розуміння електронних засобів масової інформації, позитивний підхід до цих засобів, їхніх можливостей та зумовлених ними душпастирських потреб. Деякі критики переконані, що цей документ своєю якістю не поступається навіть декретові *Inter Mirifica* Другого Ватиканського Собору. Вони вважають, що позиція цього документа за своїм духом ближча до Душпастирської інструкції *Communio et Progressio*, опублікованої аж у 1971 році.

У документі *Miranda Prorsus* слід особливо відзначити чітке бачення майбутніх тенденцій, аналіз впливу електронних засобів масової інформації й висновки про те, яке значення матимуть ці засоби для душпастирської праці Церкви. *Miranda Prorsus* певним чином підсумовує частину вчення Папи Пія XII щодо інших питань. Це особливо видно в загальних міркуваннях першої частини документа, але це можна також помітити і в окремих розділах, де йдеться про конкретні медіа. Що ж до кіно, то Папа вже говорив про ідеальний кінофільм у двох промовах 1955 року. У всіх своїх виступах, ведучи мову про суспільне спілкування, Папа особливо наголошує на кончній потребі правди та морально-душпастирських обов'язках, що з цієї потреби випливають.

Miranda Prorsus слід розглядати як продовження й розширення вчення *Vigilanti Cura*.

Коли готували документ Другого Ватиканського Собору про соціальну комунікацію, ця енцикліка разом з ученням Пія XII про ідеальний фільм правила за важливе джерело. Недаремно в першому реченні першого проекту цього документа були слова з *Miranda Prorsus: Summo cum gaudio Catholica Ecclesia cunctas excipit mirandas prorsus technicae artis inventiones...* (Католицька Церква з великою радістю приймає всі дивовижні технічні винаходи...).

Miranda Prorsus

Тематичний план

1. Вступ: обставини й потреби (1–22)
2. Загальні міркування
  - 2.1. Християнське вчення про комунікацію
    - 2.1.1. Мета (24–28)
    - 2.1.2. Справжня свобода: принципи (29–33) та помилки (34–37)
    - 2.1.3. Державна влада і фахівці (38–41)
  - 2.2. Аудіовізуальні засоби комунікації
    - 2.2.1. Критерії (42–45)
    - 2.2.2. Завдання:
      - служіння правді (46–50)
      - інформування (51)
      - навчання (52–55)
      - розважання людей (56–58)
    - 2.2.3. Теперішнє становище (59–68)
    - 2.2.4. Церковні структури
      - національні бюро (70–73)
      - міжнародні організації (74–75)
3. Конкретні міркування
  - 3.1. Кіно
    - 3.1.1. Розвиток та можливості (76–79)
    - 3.1.2. Церковні ініціативи (80–86)
    - 3.1.3. Фахівці
      - критики (87–88)
      - власники кінотеатрів (89–93)
      - розповсюджувачі фільмів (дистриб'ютори, кінопродюсери) (94)
      - актори (95–96)
      - продюсери та режисери (97–104)
    - 3.1.4. Державна позиція та громадська думка (105–106)

- 3.2. Радіо
  - 3.2.1. Розвиток і можливості (107–115)
  - 3.2.2. Обов'язки слухачів (116–126)
  - 3.2.3. Релігійні програми (127–130)
  - 3.2.4. Католицькі радіостанції (131–132)
  - 3.2.5. Вимоги до радіопрограм (133–134)
- 3.3. Телебачення
  - 3.3.1. Критерії та можливості (135–138)
  - 3.3.2. Релігійні програми (139–140)
  - 3.3.3. Вплив на сім'ю та молодь (141–142)
    - відповідальність (143–144)
    - труднощі та рішення (145–149)
    - роль вихователів (150–158)
- 4. Висновок
  - 4.1. Використання священиком комунікації та його відповідальність (153–156)
  - 4.2. Електронні засоби масової інформації: блага й небезпеки (157–159)
    - роль національних бюро (160)
    - апостольська місія комунікації (161)

MIRANDA PRORSUS

*Нашим Достойним Братам
Патріархам, Архієпископам, Єпископам
та іншим місцевим Ординаріям,
що перебувають у мирі й солідарності
з Римським Апостолським Престолом*

Достойні Брати,
мир вам і апостольське благословення!

- 58 1. Дивовижні технічні винаходи, що ними так гордиться теперішнє покоління, хоч вони й створені людським розумом і людською працелюбністю, все одно є дарами Бога, Нашого Творця, від Якого походять усі добрі дари, «бо Він не тільки сотворив усі істоти, а й підтримує їх і опікується ними від часу сотворіння» (1).
- 59 2. Серед цих винаходів одні побільшують і примножують силу та владу людини; інші поліпшують умови життя людей; ще інші (які особливо близько торкаються людських душ) самі доходять до мас людей і — або безпосередньо, або за допомогою картин і звуків, ними створених, — доносять до цих людей у доступній формі новини, думки та повчання, даючи їм поживу для розуму, особливо в години відпочинку та дозвілля.
- 60 3. Щодо цієї останньої категорії винаходів, то в наш час найбільшого розвою набули види мистецтва, пов'язані з кінематографом, радіо й телебаченням.
- 61 4. Відколи ці види мистецтва вперше ввійшли в ужиток, Церква вітала їх не тільки з великою радістю, а й з материнською турботою та пильністю, дбаючи про те, щоб захистити своїх дітей від усякої небезпеки, що може трапитися їм на цьому шляху прогресу.
- 62 5. Ця пильна турбота впливає з місії, яку доручив Церкві Сам Божественний Спаситель; адже всім ясно, що нові види мистецтва мають дуже великий вплив на спосіб мислення та діяння окремих осіб та цілих спільнот.
- 63 6. Проте є ще одна причина, з якої Церква вважає ці види мистецтва предметом своєї особливої уваги: Церква — як ніхто інший — має обов'язок нести до кожної людини своє послання: послання вічного спасіння; послання, що не має собі рівних силою та багатством; послання, яке кожна людина, незалежно від раси чи віку, повинна почути й прийняти, як про

це сказав був Апостол народів: «Мені, найпослідушому з усіх святих, була дана ця благодать: звістувати поганам незбагненне багатство Христа і навчити всіх про спасенний задум тієї тайни, що від віків захована була в Бозі, Який створив усе» (2).

7. Отже, не дивно, що носії найвищої церковної влади вже зверталися до цього важливого питання, маючи намір забезпечити вічне спасіння всім тим, що «не тлінним золотом чи сріблом... були вибавлені від життя суєтного... а дорогоцінною кров'ю Христа, непорочного й чистого ягняти» (3); тож Єрархи Церкви пильно обмислили всі ті питання, що їх кіно, радіо й телебачення ставлять сьогодні перед християнами. 64

8. Більш ніж двадцять років минуло відтоді, як Наш блаженної пам'яті Попередник Пій XI, скориставшись «чудовим винаходом Марконі», виголосив через радіо перше послання «до всіх народів і до кожного створіння» (4). 65

9. Кількома роками пізніше цей-таки Наш Попередник надіслав Єрархії Сполучених Штатів Америки незабутнє послання під назвою *Vigilanti Cura* (5). 66

В цій енцикліці, даючи розважливі й своєчасні настанови щодо кіно, він сказав так: «Конче потрібно допевнитися, що прогрес людських мистецтв, наук, техніки й промисловості, — оскільки все це є правдиві дари Божі, — стане засобом Його прослави та спасіння душ і допоможе поширенню Царства Божого на землі, щоб ми всі, як велить нам молитися Церква, могли, „скориставшись тимчасовими благами, не втратити благ вічних“ (*sic transeamus per bona temporalia ut non amittamus aeterna*)» (6).

10. Так само й Ми самі, на Нашій високій Папській Посаді, нерідко при нагоді розглядали те саме питання, даючи відповідні настанови не тільки Єпископам, а й різним відділенням «Католицької акції» та християнським вихователям. 67

Згодом Ми радо допустили до себе й вислухали тих, чий особливий фах — творити мистецтво кіно, радіо й телебачення.

Висловивши Своє захоплення тим видатним прогресом, якого ці люди досягли в своєму мистецтві, Ми вказали також на ті обов'язки, що на всіх них покладені. Додавши їм великого завзяття, Ми не забули нагадати про ті небезпеки, що можуть їх легко спіткати, та про високі ідеали, що повинні просвітлювати їхній розум і спрямовувати їхню волю.

11. Ми також, як вам відомо, вжили певних заходів для того, щоб створити при Римській Курії спеціальну комісію (7), що матиме своїм завданням ретельно вивчати різні проблеми, пов'язані з кінематографом, радіо й телебаченням, — тою мірою, якою ці проблеми зачіпають като- 68

лицьку віру й християнську мораль. Від цієї комісії Єпископи та всі інші зацікавлені сторони зможуть завжди отримати належні настанови.

Ми Самі багато разів вдавалися до використання видатних винаходів теперішніх часів. За їхньою допомогою Ми можемо поєднати Свою все-світню паству з її Найвищим Пастирем. Завдяки їм Наш голос, легко долаючи морські та земні простори й навіть розбурхані пристрасні людських душ, може досягати своїм цілющим впливом людські уми, як того вимагає довірена Нам найвища апостольська місія, що може здійснюватися сьогодні без жодних перешкод (8).

69 12. Ми вельми радіємо, знаючи, що послання про ці дивовижні винаходи, оголошені Нами й Нашим Попередником, блаженної пам'яті Пієм XI, мали чималий вплив, настановляючи працівників згаданих видів мистецтва: кіно, радіо й телебачення — на правильний шлях, щоб вони закликали людей вдосконалювати свої душі, а отже щоб працювали на побільшення слави Божої.

70 13. Та й ви, Достойні Брати, своєю безнастанною і пильною турботою не тільки сприяли апостольській праці за цими напрямками в окремих дієцезіях та країнах, а й охопили своїми спільними планами та заходами всі народи.

71 14. Чимало політиків, фахівців та ділових людей, як і більшість тих католиків і некатоліків, що відвідують такі розважальні заходи, засвідчили своє здорове бачення цих важливих питань; не зважаючи на клопоти й грошові витрати, вони старалися не просто уникати небезпечного зла, а й дбати про дотримання Божих заповідей і оберігати гідність людської особи.

72 15. Утім, хоч як це прикро, Ми мусимо повторити слова Апостола народів: «...Не всі послушали Євангелії» (9); адже в цій справі чимало є людей, котрі не розуміють і не сприймають Учительського Уряду Церкви. Деякі люди навіть противляться Церкві всіма можливими способами.

Ці люди, як вам відомо, або опановані неймовірним бажанням наживи, або, перебуваючи в полоні помилок, не мають зважених поглядів на гідність і волю людини, або, нарешті, вони цілковито поділяють хибні погляди на значення мистецтва.

73 16. Хоча вчинки цих людей сповнюють наше серце жалем, ми не можемо зазнати невдачі, виконуючи своє покликання, не можемо збачити з правильного шляху.

Ми сподіваємося, що про нас скажуть так само, як казали колись вороги про нашого Божественного Спасителя: «Ми знаємо, що Ти щиро-сердий і що дороги Божої навчаєш по правді, бо не дивишся людям на обличчя» (10).

17. Дивовижні технічні досягнення наших часів у царинах кіно, радіо й телебачення, даючи нам чимало благ, водночас криють у собі багато серйозних небезпек. 74

18. Бо ж усі ці нові здобутки й нові технічні знаряддя, будучи доступні майже кожному, чинять могутній вплив на людський розум: вони можуть осяяти його світлом, піднести до шляхетності, сповнити його красою, але так само можуть і затьмарити його блиск, зневажити його розтлінням, піддати його владі неконтрольованих пристрастей — залежно від того, гідні похвали чи догани ті видовища, що їх подають людині медіа (11). 75

19. У минулому столітті розвиток промисловості часто призводив до одного: машини, що мали б служити людині, самі понижували людину, яка ними послуговувалася, до рабського становища, завдаючи їй тяжкої шкоди. Так само й сьогодні: якщо на нестримний розвиток техніки, здатної передавати образи, звуки та думки, не одягти «солодке ярмо» Христового закону (12), то ця техніка може стати джерелом незліченних зол — тим страшніших, що поневолено буде не тільки тілесні, а й духовні сили людини. Якщо так станеться, людські винаходи втратять ті благотворні якості, які в плані Божого Провидіння мали стати їхньою найпершою метою (13). 76

20. Оскільки ж Ми щодня з дедалі більшою батьківською пильністю розважали над істинною природою цієї проблеми й бачили ті благотворні зміни в царині кіно, що сталися протягом двох останніх десятиліть як наслідок енцикліки *Vigilanti Cura*, то Ми, вволяючи прохання Єпископів і мирян, які працюють у царині цих видів мистецтва, хочемо тепер дати в цьому посланні настанови та вказівки про радіомовлення й телебачення. 77

21. Отож, щиро помолившись до Бога й попросивши допомоги в Його Непорочної Матері, Ми звертаємося до вас, Достойні Брати, відомі Нам своєю мудрою душпастирською турботою, щоб не лише чітко викласти положення християнської віри в цій справі, а й накреслити відповідні плани і дати поштовх до дій. Наскільки Нам вистачить сил та засобів, Ми постараємося показати вам, як захищати паству, довірену вашій опіці, від помилок та різних шкідливих впливів, що їх ці види мистецтва можуть привнести — така можливість є вельми ймовірною — до звичаїв християнського життя. 78

22. Ми усвідомлюємо, що кожне з цих трьох видів мистецтва — кіно, радіо й телебачення — не тільки сприяє розвитку розуму й духу, а й створює власні специфічні проблеми; і їх треба вирішувати як у царині мистецтва, так і в царині технології та економіки. Та перш ніж заходитися коло окремих питань, Ми вважаємо за потрібне коротко окреслити засади якомога більшого поширення благ, призначених і для всього людського суспільства, і для окремих громадян. 79

- 80 23. Оскільки Бог є Найвище Добро, Він постійно наділяє людей Своїми дарами, дбаючи про дітей Своїх з особливою любовною турботою. Одні дари повинні полегшити матеріальне життя на Землі, а інші — призначені для духу. Звісно, перші підлягають другим, так само як тіло має підлягати душі, бо ж душа людська — доки Бог не сповістить про Себе блаженним видінням — поєднана з Богом через віру й милосердя, «влиті в наші серця Святим Духом, що нам даний» (14).
- 81 24. Крім того, оскільки Бог хоче бачити в людині образ Його власної досконалості (15), то Він бажає до того ж, щоб людина причастилася до Його найвищої щедрості, й робить людину ланкою Своєї власної діяльності, оповісником благих новин, щоб вона дарувала ці новини й поширювала їх поміж своїми братами й поміж усім людським родом. Від початку часів людина мала цілком нормальну й природну схильність ділитися скарбами власного розуму за допомогою символів, запозичаючи ці символи з навколишньої природи і стараючись надати їм якомога досконалішої форми. Отже, всі засоби людського спілкування: від давніх малюнків і написів до сучасних технічних пристроїв — мають високе призначення, бо ж вони повинні показати роль людини як певною мірою Божого помічника.
- 82 25. Тому, щоб план Божого Провидіння міг із більшою певністю й кращими плодами втілитись у життя, Ми силою Своєї апостольської влади в Нашому апостольському посланні (16) постановили вважати «Архангела Гавриїла, який приніс людському родові давно сподівану новину про Спасіння людини, за небесного покровителя» тих мистецтв, завдяки яким людина може підкорити силу електрики, щоб на великій швидкості передавати слова через відстань; може спілкуватися з дальніми місцями, передавати повідомлення через радіо, переглядати зображення далеких речей та подій, стаючи немовби безпосереднім спостерігачем їх (17).
- Обираючи цього небесного покровителя, Ми хотіли, щоб усі ті, хто працює в царині цих видів мистецтва, усвідомили шляхетність покладеного на них завдання. Адже їм до рук дано знаряддя, за допомогою яких безцінні Божі скарби можна ширити поміж людей, наче добре зерно, що приносить плоди правди й доброти.
- 83 26. Коли ми розмірковуємо над благородними й високими цілями, до яких мають змагати ці технічні види мистецтва, то перед нами постає питання: чому ж вони стають часом знаряддями зла, немовби стежками, що проводять до лихого? «Звідки ж узявся кукіль?» (18).
- 84 27. Звісно, все зло, яке протистоїть правильним моральним принципам, не походить ні від Бога, Який є Цілковите й Абсолютне Добро, ні від самих технологій — дорогоцінних дарів Божих. Джерело зла — сама

людина. Наділена вільною волею, вона інколи повертає Божі дари на лихе, тобто чинить і примножує зло, стаючи співником ворога Божого, князя темряви: «Ворог зробив це» (19).

28. Відповідно, справжня людська свобода вимагає, щоб ми самі користи- 85
сталися й ділилися з іншими тими засобами, що здатні зміцнити й удо-
сконалити нашу природу.

29. Оскільки вчення Церкви веде до спасіння, і вона має все потрібне, 86
щоб досягти святості, то Церква має також невід’ємне право навчати того,
що довірила їй божественна влада.

Усі посадові особи повинні визнати це священне право й надати Церкві
доступ до тих засобів, які допомогли б їй поширювати правду й добро.

30. Справді, всі правдиві й діяльні сини Церкви, визнаючи безцінний 87
дар Спасіння, зобов’язані добиватися всіма своїми силами, щоб Церква
могла використати всі технічні винаходи тою мірою, якою ці новітні
засоби здатні допомогти освяченню душ.

31. Проте, обстоюючи для Церкви це право, Ми не маємо на меті 88
заперечити право держави поширювати за допомогою цих самих засобів
ті новини й настанови, які справді потрібні й корисні для спільного блага
людського суспільства.

32. Навіть більше, нехай і окремим громадянам буде дозволено — за 89
умови, що взято до уваги реальні обставини й дотримано засад, які за-
безпечують спільне благо, — в міру своїх можливостей працювати задля
збагачення й розвитку своєї власної розумової й духовної культури та
культури інших.

33. Утім, бажання й наміри тих, хто намагається використати новітні 90
технології виключно задля політики й політичної пропаганди або для
досягнення економічних цілей і хто вбачає в нашій благородній меті
всього-навсього діловий інтерес, — ці бажання й наміри суперечать хри-
стіянському вченню і найголовнішій меті цих видів мистецтва.

34. Так само не можна прийняти й облудні принципи тих, хто обстоює 91
свободу зображати й пропагувати взагалі все, що завгодно, й вимагає собі
такої свободи, незважаючи на те, що минулі роки вже показали нам, яка
велика шкода для тіла й душі походить від таких принципів. Те, що вони
обстоюють, — це не справжня свобода, як її визначено вище. Вони вима-
гають собі неконтрольованої свободи, щоб, незважаючи на жодні пере-
стороги, сповіщати іншим все, що завгодно, навіть якщо воно суперечить
здоровій моралі й може серйозно зашкодити душам.

35. Церква заохочує й підтримує все, що може справді збагатити люд- 92
ський розум, бо вона — покровителька і дбайлива мати людського знання

та шляхетного мистецтва. Тому Церква не може дозволити порушення тих принципів та законів, що спрямовують людину й керують нею на її шляху до Бога — тобто до її остаточної мети. Тож нехай ніхто не дивується, що в цій справі, де не обійтися без багатьох застережень, Церква діє з належною розважливістю й обачністю, як велів Апостол: «Усе перевіряйте; тримайте те, що добре, і стримуйтесь від усякого роду лукавства» (20).

- 93 36. Отже, всі ті, хто відкрито заявляє, що речі, які відходять від принципів моралі або й прямо ці принципи зневажають, не тільки можна, а й варто привселюдно висвітлювати (бо дбати нібито треба тільки про дотримання законів техніки й мистецтва, але не законів моралі), — усі вони гідні осуду.

У короткій промові з нагоди п'ятсотих роковин смерті брата Анжеліко Ми нагадали слухачам, що, «справді, від мистецтва як такого не можна вимагати безпосередньої моральної або релігійної користі». Ми сказали, однак, і те, що «якщо мистецтво являє перед людські очі фальшиві, порожні й викривлені форми, які не гармоніюють із планом Творця; якщо замість збуджувати в серці й розумові благородні почуття, воно розбурхує ниці пристрасті, — то воно може декого привабити, однак тільки своєю новизною (тобто якістю не завжди вартісною) або тим незначним правдивим змістом, що властивий усім речам взагалі. Однак таке мистецтво, відкидаючи найперший і найістотніший елемент, неодмінно виродиться: воно не стане універсальним і вічним, як той людський дух, до якого воно звернене» (21).

- 94 37. Поза сумнівом, світська влада конче повинна наглядати за цими сучасними видами мистецтва. Влада повинна дивитися на ці справи не тільки з погляду політики, а й з погляду громадської моралі. Бо ж не порушною підвалиною цієї моралі є природний закон, записаний — як запевняє нас богонатхненне Писання — у наших серцях (22).

- 95 38. Не можна твердити, що державна влада, здійснюючи такий пильний нагляд, несправедливо обмежує свободу окремих громадян; адже влада повинна дбати не тільки про окремого громадянина, а й про ціле людське суспільство, яке причащається до цих видів мистецтва.

- 96 39. «Усі ми добре знаємо, — сказали Ми якось при іншій нагоді, — що серед деяких людей, які без жодних на те підстав вкрай вороже сприймають усяке втручання державної влади, поширений погляд, що краще нехай спільнота митців та фахівців сама здійснює контроль» (23).

Хоч особи, професійно задіяні в царині цих видів мистецтва, могли б похвальним чином підтримати дії влади і зробити неефективним те

зло, що шкодить правдивій моралі, однак правила та гарантії, встановлені митцями й фахівцями, ніяк не можна протиставляти поважним обов'язкам влади.

40. Отож і Наш покійний Попередник, і Ми Самі похвально оцінювали дії тих митців і фахівців, які відповідно до завдань, покладених на них у їхній царині, встановили свої правила та гарантії, жодним чином, проте, не ставлячи під сумнів компетенцію державної влади. Ми вважаємо, що кіно, радіо й телебачення тільки тоді зможуть належним і природним чином спричинитися до правильного формування світогляду сприймачів їхньої продукції, коли Церква, держава й ті, хто професійно зайнятий цими видами мистецтва, організовано поєднавши свої сили й засоби, співпрацюватимуть між собою заради бажаної мети. Якщо ж, навпаки, не буде створено відповідних правил та моральних гарантій, і ці види мистецтва нестримно покотяться вниз дорогою падіння, — тоді вони, ясна річ, стануть на заваді людському розвитку й послаблять людську мораль. 97

41. Серед різних технічних видів мистецтва, що поширюють людські думки, сьогодні особливе місце посідають ті, що (як Ми вже зазначали) на далеких відстанях за допомогою звуків та образів сповіщають нашим очам та вухам найрізноманітніші новини. Цей спосіб поширення звуків та образів чудово пристосований до духовної природи людини. Як казав святий Тома Аквінський, «для людини природно приходити до речей уможливлених від речей чуттєвих, бо всі наші знання беруть початок у відчуттях» (24). Зорове чуття, що є величнішим і шляхетнішим за всі інші (25), найлегше приводить до знання про духовні речі. 98

42. Отож три найголовніші технічні форми телекомунікації, тобто кінематограф, радіомовлення й телебачення, призначені не тільки для людського дозвілля й відпочинку (хоч багато тих, хто їх слухає або дивиться, тільки цього він них і чекають). Ці засоби повинні насамперед поширювати цінності, які, допомагаючи розвитку душі й плеканню чеснот, можуть немало посприяти становленню громадянського суспільства наших часів. 99

43. Ці технічні види мистецтва набагато легше, ніж друковані книги, створюють людям можливості спілкуватися і єднатися в спільній праці. І оскільки таке спілкування й єднання істотно пов'язане з розвитком цивілізації, Католицька Церква (яка, згідно з обов'язком, на неї покладеним, охоплює весь людський рід) прагне використати ці засоби для того, щоб ширити й розвивати справжні блага — ті, що варті цього слова. 100

44. Справді, саме служіння правді й чесноті має стати найпершою метою таких видів мистецтва, як кіно, радіо і телебачення. 101

- 102 45. Нехай вони служать правді таким чином, щоб зв'язки між людьми могли стати ще тіснішими; щоб люди мали більше поваги й розуміння одне до одного; щоб вони могли допомагати одне одному в часи кризи; нарешті, щоб стала можливою справжня співпраця між державною владою й окремими громадянами.
- 103 46. Служити правді означає не лише утримуватися від помилок та всякої облуди, а й уникати всього, що спонукає до неправдивого, недосконалого й шкідливого для інших життя й поведіння.
- 104 47. Насамперед, нехай правда, дана від Бога, залишається священною й непорушною. Чому б цим шляхетним видам мистецтва не змагати до того, щоб ширити світом вчення Господа і Його Сина Ісуса Христа, щоб «сіяти в умах людей зерна християнської правди. Адже тільки ця правда й може надати мільйонам людей вищої сили, за допомогою якої ці люди могли б спокійно й сміливо долати кризи й зносити всі випробування нашої доби» (26).
- 105 48. Навіть більше, ці види мистецтва повинні не тільки служити правді, а й удосконалювати людське життя і мораль.
- 106 49. Усі новини, навіть якщо вони передають тільки голі факти, завжди мають певний аспект, що так чи так торкається моралі. «Цей моральний аспект новин ніколи не можна нехтувати, адже всі новини викликають у людини розумове судження й чинять вплив на її волю. Диктор новин, який гідно виконує своє завдання, не повинен нікого образити чи пригнітити своїми словами. Він повинен старатися по змозі зрозуміти й пояснити нещастя та злочини, про які розповідає. Пояснити — не конче означає виправдати, але пояснення спонукає подбати про виправлення заподіяної шкоди, а отже виконує позитивне, творче завдання» (27).
- 107 50. Сказане Нами допіру має, без сумніву, ще більшу вагу, коли йдеться про виховання й навчання. Документальні фільми, радіопередачі та шкільне телебачення можуть постачати думки й відкривати нові можливості не тільки молоді, а й людям зрілих літ. Проте слід вжити всіх застережних заходів, щоб таке виховання й навчання не суперечило вченню Церкви та її священним правам і не створювало труднощів або перепон для виховання дітей у колі родини.
- 108 51. Так само треба сподіватися, що ці нові види гласності (хай хто ними керує — чи то окремі особи, чи то державна влада), поширюючи своє послання, не будуть замовчувати ім'я Бога й нехтувати Його божественний закон.
- 109 52. Проте Ми знаємо, що, на жаль, у деяких країнах, де лютує атеїстичний комунізм, ці нові технічні засоби використовують по школах для того, щоб викорінювати з дитячих сердець усі релігійні ідеї. Хто тверезо

й неупереджено оцінює таке становище, той не може не розуміти, що сумління дітей та молоді, позбавлене священної істини, підпадає новим витонченим утискам, адже їм не дають можливості дізнатися, що істина, об'явлена Богом, може, як проголосив наш Спаситель, зробити людей вільними (28); той не може не розуміти, що такими хитрими способами дехто провадить новий наступ на релігію.

53. Ми щиро бажаємо, Достойні Брати, щоб ці технічні засоби, які легко й приємно привертають очі й вуха до далеких подій, служили добрій меті, вдосконалюючи духовну культуру людей, постачаючи їм потрібні фахові знання, а також — найголовніше — даючи їм глибоке розуміння християнських принципів. 110

Якщо ці принципи будуть знехтувані, то не може бути й мови про якийсь прогрес, навіть у суто людських справах (29).

Отже, Ми хочемо віддати заслужену похвалу тим, хто за допомогою кіно, радіо й телебачення спрямовує свої сили на досягнення цієї найбагороднішої мети.

54. Далі слід зазначити, що, крім новин і виховання, ці нові види мистецтва можуть докладати свій внесок до справжнього блага всіх людей ще й за допомогою видовищ*. 111

55. Програми видовищ здебільшого мають щось таке, що здатне не тільки розважати людей чи повідомляти їм новини, а й тренувати людський розум. Наш Попередник, блаженної пам'яті Пій XI, цілком справедливо назвав кіно «наочною школою» (30). Кінофільми справді можна назвати школою, бо ж вони розгортають перед очима глядача драматичний сюжет, що дивовижним чином поєднує яскраві й живі картини з відповідними словами та мелодіями і через те впливає не тільки на розум, а й на всі здатності людської душі, захоплюючи й заповнюючи глядача, щоб зробити його немовби учасником подій на екрані. 112

56. Незважаючи на те що кіно, радіо і телебачення використовують багато такого, що було вже в давніших видовищах, усі вони являють собою цілком нові види мистецтва, а отже створюють зовсім новий різновид видовищ, призначений не тільки для кількох вибраних глядачів, а й для величезних мас людей, які відрізняються одне від одного віком, способом життя і культурою. 113

57. Отже, щоб ці видовища могли реалізувати своє призначення, треба вишколити й виховати душі та смаки глядачів, щоб вони не тільки розуміли форму, властиву тому чи тому мистецтву, а й дослухалися до голосу здорового сумління. Так глядач зможе докладно все розважити, 114

* Мається на увазі: концерти, шоу, спектаклі тощо. — Прим. упор.

винести зріле судження щодо речей, побачених у кінофільмах та телевізійних програмах, і вже не дозволить цим видовищам безоглядно звабити й заворожити його своєю приналежністю, як це часто буває сьогодні.

- 115 58. Якщо не буде такого духовного вишколу й виховання, просвітленого християнським вченням, тоді ні розумні задоволення, що їх кожен без вагань визнає необхідними для людей, перейнятих життєвими справами та клопотами (31), ні духовний розвиток людей не перебуватимуть у безпеці.
- 116 59. Розумна політика тих католиків, які усвідомили (особливо останнім часом) потребу такого виховання глядачів, гідна якнайбільшої хвали. Започатковано чимало проєктів, покликаних заохотити і молодь, і дорослих глибоко й фахово вивчити все добре й погане в цих видовищах та винести щодо них зважене рішення. Утім, таке вивчення не має стати приводом для того, щоб зачистити на видовища, супротивні здоровій моралі. Навпаки, таке вивчення має допомогти католикам виокремити й вибрати тільки ті видовища, що не суперечать морально-релігійним настановам Церкви та вказівкам церковних компетентних бюро.
- 117 60. За умови, що ці проєкти, як Ми того сподіваємося, відповідатимуть педагогічним принципам та слушним правилам духовного розвитку, Ми не тільки дозволяємо, а й схвалюємо їх. Ми також бажаємо, щоб ці проєкти були запроваджені в усіх школах, групах «Католицької акції» та парохіальних товариствах.
- 118 61. Такий правильний вишкіл та виховання глядачів, з одного боку, поменшать ті небезпеки, що можуть зашкодити моралі, а з іншого боку, допоможуть християнам, набувши нових знань, піднести свій розум до споглядання небесних істин.
- 119 62. Кажучи це, Ми особливо хочемо похвалити тих проповідників божественного слова, які використовують для своєї проповіді широкі можливості кіно, радіо й телебачення. Ці проповідники усвідомлюють, що на них покладено обов'язок оберігати цілість моралі тих людей, яким вони служать і яких провадять дорогою правди. Отож вони поділяють із цими людьми справді благодіючі засоби й винаходи наших часів. Ми бажаємо, щоб носії як церковної, так і державної влади особливо сприяли діяльності й сміливим починанням цих проповідників.
- 120 63. Утім, треба зазначити, що для здійснення контролю над цими справами не досить тільки того вишколення й виховання глядачів, про яке Ми говорили. Кожне таке видовище має бути пристосоване до розуму людей певного віку, до сили їхнього емоційного відгуку та їхньої уяви, до рівня їхньої моралі.
- 121 64. Це вкрай важливо, адже радіопередачі й телевізійні програми, легко проникаючи в домашнє коло, спроможні розхитати ті захисні стіни,

що тільки й роблять можливим здорове та виважене виховання дітей, аж доки, дійшовши старших літ, діти не набудуть сили стійко зносити удари цього світу. Три роки тому Ми писали до італійських Єпископів: «Ми здригаємося від самої думки про те, що через телевізійні програми люди тепер не тільки в кінозалах, а й навіть у домашньому оточенні можуть вдихати отруйний дух 'матеріалістичних' учень, що закликають до порожніх задовольнень та розпалюють усілякі пристрасті» (32).

65. Ми знаємо про заходи державної влади та приватних організацій, що намагаються в межах виховних програм відвертати молодь від тих видовищ, які не годяться для молодого віку, але молодь часто їх відвідує, завдаючи собі серйозної шкоди. 122

Ми щиро сердо схвалюємо все, що вже зроблено в цій гідній справі. Проте слід зауважити, що навіть більше, ніж фізіологічних і психологічних проблем, треба остерігатися тих небезпек, що впливають на мораль молоді і, якщо не запобігти їм і вчасно їх не заборонити, здатні завдати великої шкоди людському суспільству.

66. Щодо цього питання Ми хочемо по-батьківськи звернутися до молоді, такої любії Нашому серцю, сподіваючись, що (оскільки йдеться про розваги, які можуть загрожувати її невинності) вона виявить виняткову християнську стриманість і розважливість. 123

Молодь має важливий обов'язок перевіряти й контролювати своє природне й нестримне бажання все побачити й почути. Вона повинна звільнити свій розум від непристойних і марнотних задовольнень, спрямувавши його на вищі речі.

67. Добре знаючи, що від цих нових видів мистецтва, які безпосередньо промовляють до очей та вух, може походити не тільки багато доброго, а й багато злого (залежно від того, як люди їх використовують), Церква прагне і в цій царині виконати свій обов'язок — тою мірою, якою йдеться не про конкретні справи культури, а про релігію та мораль людей (33). 124

68. Щоб легше й дієвіше виконати це завдання, Наш Попередник, незабутньої пам'яті Пій XI, заявив і проголосив, що «вкрай важливо, щоб у кожній країні Єпископи створили постійне національне контрольно-оцінювальне бюро, яке буде сприяти добрим кінофільмам, класифікувати решту стрічок і доводити свої оцінки до відома священників та вірних» (34). Папа Пій XI додав також, що всі починання католиків у справах кіно мають служити гідній меті. 125

69. У деяких країнах Єпископи, маючи перед очима ці настанови, вирішили заснувати такі бюро не тільки для справ кіно, а й для радіо та телебачення. 126

- 127 70. Зважаючи на ті духовні блага, що їх можуть дати ці види мистецтва, та на потребу захищати цілість християнської моралі, яка може бути легко розхитана такими розвагами, Ми бажаємо, щоб у тих країнах, де досі немає таких бюро, вони були негайно створені. До роботи в цих бюро треба поставити знаючих і досвідчених людей, які працюватимуть під проводом священика, призначеного Єпископом.
- 128 71. Крім того, Достойні Брати, Ми наполягаємо, щоб у кожній країні ці бюро у справах кіно, радіо й телебачення підлягали одній комісії або принаймні діяли в тісній співпраці. Водночас Ми наполягаємо, щоб миряни (особливо ті, хто є активними членами «Католицької акції») були належно проінструктовані — щоб вони відчували потребу добровільно надавати цим службам свою спільну й дійову допомогу.
- 129 72. Оскільки в цій царині є багато питань, які непросто пояснити й розв'язати в межах окремої країни, було б надзвичайно корисно, якби національні бюро всіх країн об'єдналися в міжнародній асоціації, що була б затверджена Святим Престолом.
- 130 73. Ми не маємо сумніву, Достойні Брати, що, працюючи задля виконання цих настанов і не спиняючись перед труднощами та незручностями, ви досянете плідних і благотворних результатів. Та цих результатів буде набагато легше й простіше досягти, застосувавши на практиці ті конкретні правила, які Ми збираємося встановити в цій енцикліці окремо для кіно, для радіо й для телебачення.
- 131 74. Кінематограф, що виник якихось 60 років тому, сьогодні треба вважати чи не найважливішим засобом повідомлення про ідеї та відкриття нашої доби. Що ж до різних етапів становлення кіномистецтва та збільшення його притягальної сили, то Ми вже говорили про це за іншої нагоди (35).
- 132 75. Такий технічний розвиток (особливо в ділянці кінофільмів, що за допомогою образів та звуків яскраво відображають певний сюжет) спричинився до постання цілої промисловості. В ній задіяні не тільки робітники, майстри, інженери, а й фінансові кола, адже приватним особам нелегко провадити таке велике й складне виробництво.
- Отже, щоб кіно могло залишитися цінним знаряддям, за допомогою якого людина може бути спрямована до спасіння, може підвестися до вищих речей і справді вдосконалитися (36), конче потрібно, щоб усі згадані категорії людей, усвідомивши свою відповідальність, стали співпрацювати між собою задля того, щоб створювати і розповсюджувати гідні похвали фільми.
- 133 75. Усім тим, хто виявляє пильний інтерес до справ кіно, ми вже не раз казали про важливість кіномистецтва, закликаючи їх створити, зо-

крема, «ідеальний фільм» — фільм високої моральної якості, що міг би справляти на людей здоровий виховний вплив.

77. Крім того, Достойні Брати, ви повинні особливо дбати про те, щоб окремі національні бюро (про які Ми писали вище і які мають підлягати вашій владі) надавали різним категоріям зацікавлених осіб останні новини; поради про те, які фільми варто дивитися; настанови, як слід поводитися глядачам; і т. ін., щоб шляхетне мистецтво кіно, здатне стільки сприяти задля добра душ, могло б досягти якнайбільшого розвитку. 134

78. Для цього «потрібна оперативна, регулярна й часта публікація класифікаційних списків кінофільмів, щоб ця інформація стала легкодоступною кожному» (38). Цією справою повинен займатися комітет надійних осіб, підпорядкований відповідному національному бюро. 135

Ясна річ, що це мають бути люди виняткового практичного розуму й глибокого знання доктрини, адже їм доведеться виносити судження про кожен фільм відповідно до принципів християнської моралі.

79. Ми настійно закликаємо членів таких комітетів глибоко й ретельно дослідити мистецтво кіно, щирою молитвою прохаючи в Бога підтримки. Справа, на них покладена, є вельми важлива й тісно пов'язана з християнським баченням людського життя, тож вони повинні мати достеменне знання про той могутній вплив, який чинить кіно і який змінюється залежно від обставин. 136

80. Щоразу, як їм доведеться оцінювати моральні аспекти кінопрограм, члени цих комітетів повинні пильно поміркувати над тими настановами, які Ми давали багато разів за різних нагод, особливо коли йшлося про «ідеальний фільм», про висвітлення релігійних справ, про зображення злих вчинків. Зокрема, зображаючи на екрані лихі вчинки, треба повсякчас пам'ятати про гідність людини, недоторканність життя, святість родини, повсякчас пильнувати, щоб часом не образити Церкви Христової або засад людського та громадянського співжиття. 137

81. Крім того, члени комітетів не повинні забувати, що свою працю — класифікацію й оцінювання кожного фільму — вони виконують задля того, щоб дати чіткі дороговкази для громадської думки. Вони мають спонукати всіх людей високо цінувати правила й засади моралі, бо без моралі такі поняття, як розвиток людського духу або справжня цивілізація, втрачають свій зміст. Отож треба засудити всіх тих, хто через надмірну поблажливість дозволяє фільми, хоч і бездоганно виконані в технічному плані, проте образливі для доброї моралі, або фільми, що хоч позірно й улягають моральним законам, проте містять речі, супротивні католицькій вірі. 138

- 139 82. Якщо вони однозначно й відкрито визначать, які фільми можна дивитися всім, які — молодим людям, які — тільки дорослим, які становлять моральну небезпеку для глядачів і, нарешті, які є цілком поганими та шкідливими, тоді кожен зможе відвідувати тільки ті фільми, «перегляд яких звеселить, звільнить і вдосконалисть його душу» (39).

Кожен зможе легко уникати тих фільмів, що є шкідливими для доброї моралі, й звісно, подвійно уникати тих, що є засобом наживи для торговців різною поганню і являють собою поганий приклад іншим.

- 140 83. Повторюючи доречні й своєчасні настанови, що їх Наш блаженної пам'яті Попередник Пій XII оголосив своєю енциклікою *Vigilanti Cura* (40), Ми щиро бажаємо, щоб християн дбайливо й якомога частіше застерігали про всі небезпеки, які тягне за собою кіно, та щоб самі вірні старанно сповнювали свій важливий обов'язок: ознайомлювалися з рішеннями церковної влади стосовно кіно й вірно їм підкорялися.

Єпископи, якщо вважатимуть за потрібне, можуть встановити особливий день, призначений для всіх цих справ. Цього дня мирянам розповідатимуть про їхні обов'язки щодо кінофільмів і закликатимуть їх звертати до Бога щирі молитви за кіномистецтво.

- 141 84. Щоб кожен міг легко ознайомитися з рішеннями церковної влади й підкоритися їм, ці рішення, разом з короткими коментарями, треба своєчасно видавати друком і якнайширше розповсюджувати.

- 142 85. У цій справі великий вплив повинні мати католицькі кінокритики. Вони мусять правдиво висвітлювати моральні проблеми, обстоюючи погляди, що мають уберегти людей від так званої «релятивної моралі» й запобігти спотворенню належної єрархії цінностей.

- 143 86. Отже, цілком хибно чинять ті автори газетних статей та критичних оглядів, які називають себе католиками, але, обговорюючи кінофільми, не пояснюють своїм читачам, якої моральної позиції слід дотримуватися.

- 144 87. Велика відповідальність покладена не тільки на глядачів — адже купуючи квиток на кінофільм, глядач немовби віддає свій голос на виборах, вибираючи між добрими й поганими фільмами, — ця відповідальність лежить так само й на власниках кінотеатрів та розповсюджувачах фільмів (кінопрокатниках).

- 145 88. Ми добре усвідомлюємо складність тих проблем, які стоять сьогодні перед усіма, хто працює над виробництвом кінофільмів, і які спричинені, крім усього іншого, швидким розвитком телебачення. Проте навіть за таких складних обставин творці кіномистецтва повинні пам'ятати, що сумління забороняє їм демонструвати фільми, супротивні вірі й здоровій моралі, або укладати угоди, які змусили б їх демонструвати такі

фільми. Та оскільки в багатьох країнах люди, які зайняті мистецтвом кіно, постановили в жоднім разі не демонструвати лихі та шкідливі фільми, то Ми віримо, що таке чудове починання пошириться на всі країни і що кожен католик, який посідає керівні посади в цій царині, без вагань пристане на такі слушні й благодіючі пропозиції.

89. Ми повинні також рішуче застерегти проти реклами обманного чи непристойного характеру, навіть коли (як це часом трапляється) вона розповідає про пристойний фільм. «Хто може сказати, якої шкоди завдає така реклама душам, особливо душам молодих? Які ниці помисли й нечисті бажання вона збуджує? Який занепад громадської моралі вона спричиняє, підтримуючи цим самим добробут усієї держави?» (41). 146

90. Оскільки кінотетри, що підлягають церковній владі, повинні показувати вірним, особливо молоді, фільми, які придатні для морального виховання і створюють для глядачів здорове середовище, то ясно, що в цих кінотеатрах можна демонструвати тільки цілковито бездоганні стрічки. 147

91. Нехай Єпископи, які пильним оком наглядають за доступними для широкої громадськості церковними кінотеатрами (включно з тими, що належать незалежному від Єпископів чернецтву), закликають усіх відповідальних представників церковної влади вірно й неухильно дотримувати правил, установлених для таких справ, не надто дбаючи про економічну вигоду, — якщо вони справді хочуть виконати покладене на них завдання, таке важливе в очах Святого Престолу. Ми особливо радимо керівникам католицьких кінотеатрів об'єднатися між собою (як то зроблено в деяких країнах за Нашою згодою й цілковитою підтримкою), щоб дієвіше здійснювати на практиці настанови відповідних національних бюро і спільними силами обстоювати свої інтереси. 148

92. З такими самими порадами, які Ми дали власникам кінотеатрів, Ми звертаємося й до тих, хто займається кінопрокатом, бо ж саме вони часто дають кошти на кіновиробництво, а отже мають більше можливостей і, відповідно, більший обов'язок сприяти фільмам пристойним. Прокат кінофільмів ніяк не можна вважати суто економічною діяльністю, бо ж кінофільми (як Ми вже не раз заявляли) не можна розглядати як звичайний товар на продаж. Треба вбачати в них — і це вкрай важливо — поживу для розуму й засіб духовного та морального виховання простих людей. Отож і той, хто демонструє кінофільми, і той, хто займається розповсюдженням їх, порівно поділяють як похвалу, так і догану — залежно від того, добро чи зло принесе людям кіноекран. 149

93. Оскільки йдеться про те, щоб оперти кінематограф на міцні та здорові засади, то чимала відповідальність лежить і на кіноакторах. Вони також, пам'ятаючи про свою гідність як людських істот загалом і досвід-

150

чених митців зокрема, повинні знати, що їм не дозволено не те що грати якісь ролі, а й взагалі мати яке-небудь відношення до виробництва фільмів, що суперечать здоровій моралі. Натомість актор, який прославився завдяки своєму талантові, повинен використовувати свою чесно заслужену славу для того, щоб надихати душі людей благородними почуттями.

Актор особливо повинен пам'ятати, що й в особистому житті він має правити для людей за взірць доброчесності. Звертаючись до професійних акторів, Ми якось зауважили: «Легко побачити, що коли море людей ловить кожне ваше слово, вітає вас криками й оплесками, то й ваші власні почуття збуджуються, ваше серце сповнюється радістю й захватом».

151 94. Та якщо можна сказати, що людина цілком виправдано переживає такі емоції, то це ще не значить, що актор може приймати від своїх шанувальників похвалу, подібну до ідолопоклонства. Тут доречно згадати слова Нашого Спасителя: «Так нехай світить перед людьми ваше світло, щоб вони, бачивши ваші добрі вчинки, прославляли вашого Отця, що на небі» (43).

152 95. Утім, найбільша відповідальність, хоч і в дещо іншій площині, лягає на режисерів та продюсерів. Усвідомлення тягаря цієї відповідальності не є перепоною для благородних вчинків. Навпаки, це усвідомлення має зміцнити дух тих людей доброї волі, які завдяки своїм грошам або своєму талантові можуть впливати на виробництво фільмів.

153 96. Часто буває, що кінопродюсери й режисери стикаються зі серйозними труднощами, коли обставини й потреби їхнього мистецтва підштовхують до чогось іншого, ніж релігійні догмати й моральні закони. У такому разі треба до кінозйомок або під час них порадитися зі знайомими людьми й ухвалити виважений план дій, щоб не зашкодити ні духовному благові глядачів, ні досконалості самої картини.

Нехай продюсери й режисери, не вагаючись, порадяться з місцевим католицьким кінобюро, і це бюро радо їм допоможе, направивши кількох кваліфікованих церковних спеціалістів, щоб спостерігати за кіновиробництвом.

154 97. Покладаючись на Церкву в усіх своїх справах, ці режисери аж ніяк не втраять свого авторитету чи своєї популярності, «бо віра до кінця часів буде обороною для людини» (44). Навіть на ниві мистецької творчості людська особистість може збагатитися світлом християнського вчення та правильних моральних принципів і досягти щонайбільшої досконалості.

155 98. Однак духовним особам не дозволено пропонувати режисерам свою співпрацю, не діставши на це згоди від своїх зверхників, оскільки, щоб давати слухні поради в цих справах, людина повинна мати досконале знання кіномистецтва й винятково добрий вишкіл. В оцінюванні кінофільмів немає місця для особистих примх.

99. Отже, Ми хочемо по-батьківськи застеретти католицьких кінорежисерів та кінопродюсерів, щоб вони не допускали виробництва фільмів, супротивних вірі або християнській моралі. Якщо ж — хай Бог боронить — це все-таки станеться, то Єпископи зобов'язані докорити винним і в разі потреби накласти на них відповідне покарання. 156

100. Та Ми переконані, що найдієвіший спосіб піднести кіно до висот «ідеального фільму» — це спонукати людей, залучених до виробництва фільмів, діяти завжди так, як заповідає християнський закон. 157

101. Нехай ті, хто відповідає за виробництво фільмів, наближаться до тих джерел, звідки випливають усі найвищі дари. Нехай вони опанують вчення Євангелія, нехай ближче пізнають традиційне вчення Церкви про правди життя, про щастя й доброчесність, про горе й гріх, про душу й тіло, про суспільні проблеми й людські бажання. Так вони зможуть знайти для себе чудові нові сюжети; вони відчують, як їх сповнює свіже завзяття створювати фільми непроминущої вартості. 158

102. Треба також підтримати й далі розвивати ті починання й заходи, що могли б підживити й зміцнити духовне життя людей, які працюють над виробництвом кінофільмів, або посприяти їхньому духовному зростанню. Особливо треба подбати про християнське виховання тих молодих людей, які готуються професійно працювати в царині кіно. 159

103. Підсумовуючи ці настанови щодо кіно, Ми закликаємо урядовців у жодному разі не потурати виробляння або розповсюдженню низькопробних фільмів, а натомість створити належне законодавство, щоб підтримати виробництво пристойних кінопрограм — насамперед тих, що призначені для молоді. Якщо вже влада витрачає такі великі кошти на освіту громадян, то нехай як належить посприяє й цій справі, бо це також — елемент освіти. 160

104. Оскільки в деяких країнах та на деяких міжнародних кінофестивалях уже встановлено призи, якими заслужено нагороджують фільми, що відзначаються високою освітньою та духовною вартістю, то Ми віримо, що кожна добра й чесна людина, дотримуючись Наших порад, постарается, щоб жоден справді вартісний фільм не залишився без своєї нагороди — без глядацьких оплесків та громадської похвали. 161

105. Не менш сильно Ми прагнемо висловити вам, Достойні Брати, ту тривогу, що охоплює Нас через інший засіб комунікації, запроваджений водночас із кіно. Ми маємо на увазі радіо. 162

106. Хоч радіо навіть близько не наділене такими сценічними властивостями й іншими просторово-часовими перевагами, як кіно, воно має свої переваги, використані поки що не повною мірою. 163

- 164 107. Адже, як Ми вже говорили працівникам і керівникам однієї радіо-компанії, «цей засіб комунікації, так би мовити, відособлений і незалежний від тих просторово-часових обставин, що часто унеможливають або сповільнюють усі інші способи сполучення й спілкування між людьми. Немовби окрилений летом, набагато хутчіше, ніж звукові хвилі, так само швидко, як світло, радіо вмиль долає кордони й доносить куди слід передані ним новини» (45).
- 165 108. Удосконалений до найвищої міри завдяки новітнім технологіям, бездротовий телеграф дає виняткові технічні можливості: адже, скажімо, радіопроміннями можна спрямовувати до місця призначення безпілотні апарати. Однак Ми не без підстав вважаємо, що найшляхетніше завдання радіо — це просвіщати й навчати людей, спрямовувати їхні душі й серця до вищих ідеалів та духовних речей.
- 166 109. Людина, навіть перебуваючи в себе вдома, має глибоке бажання слухати інших людей, набувати знання про події, що відбуваються десь далеко, поділяти певні сторони суспільного й культурного життя інших.
- 167 110. Отож не дивно, що багато домівок протягом короткого часу були устатковані радіоприймачами, за допомогою яких, немов через дивовижне вікно, що відкривається в світ, можна день і ніч причащатися до активного життя людей різних цивілізацій, мов і рас. Така можливість з'явилася завдяки незліченним радіопрограмам, що передають новини, бесіди та промови, всілякі цікаві й повчальні речі, співи, твори видатних композиторів тощо.
- 168 111. Бо, як Ми недавно висловилися, «які великі блага дано сьогодні людині; яку велику відповідальність на неї покладено; як багато змінилося від тих часів, коли слово правди, заповіді братерської любові, обіцянки вічного щастя так повільно доходили до людей через апостолів, долаючи неходжені дороги давніх віків. Натомість за наших часів божественне послання може бути одночасно донесене до десятків і сотень тисяч людей» (46).
- 169 112. Католикам годилося б використати ці переваги сьогодення й якомога більше збагатитися тим вченням, мистецтвом, корисним дозвіллям і тим божественним словом, що доносить до них радіомовлення, адже так вони зможуть побільшити своє знання й розширити свій світогляд.
- 170 113. Усі знають, як багато радіопрограми можуть допомогти добрій освіті. Однак використання цього засобу, як і всіх інших технічних засобів, тягне за собою велику відповідальність, бо їх можна використати і на добро, і на зло. Тож до радіомистецтва можна прикласти слова Біблії: «Ним ми благословляємо Господа й Отця і ним кленемо людей, що створені на подобу Божу. З тих самих уст виходить благословення і прокляття» (47).

114. Найперший обов'язок радіослухача — обережно й розважливо вибирати, що слухати із запропонованих радіопрограм. Не можна беззастережно впускати до людських осель геть усе. Вирішуючи, слухати якусь радіопрограму чи ні, слід керуватися тими самими принципами, якими керуються люди, свідомо й обачно запрошуючи до хати друга. Той чинить недобре, хто, не розбираючи, запрошує до хати геть усіх. Тож радіоформи, яким дозволено вступити до оселі, мають спонукати до правди й добра, не відвертаючи членів родини від виконання їхніх приватних та громадських обов'язків. Програми повинні насажувати людей до належного виконання цих обов'язків і — особливо коли йдеться про дітей або молодь — не завдавати їм ніякої шкоди, а закріплювати й зміцнювати благотворний вплив батьків та вчителів.

115. Нехай католицькі бюро в справах радіо, засновані в кожній країні, стараються через католицьку пресу завчасно повідомляти вірних про суть і вартість радіопрограм. Утім, не завжди можливо дати оцінку заздалегідь. Тож часто, коли не можна легко дізнатися про зміст програми заздалегідь, доведеться обмежитися тільки загальними вказівками.

116. Парохіяльні священики повинні застерігати свою паству, що божественний закон забороняє слухати радіоформи, небезпечні для віри або моралі. Священики повинні закликати всіх вихователів молоді виявляти пильність і прищеплювати вихованцям релігійні принципи відповідального використання домашніх радіоприймачів.

117. Навіть більше, Єпископи також повинні закликати вірних не слухати радіостанцій, відомих тим, що вони в своїх програмах обстоюють речі, суперотвнні догматам католицької віри.

118. Інший обов'язок, покладений на слухачів, — доводити до відома режисерів програм свої побажання й слушну критику. Такий обов'язок впливає із самої природи радіо, адже радіомовлення легко може перетворитися з обопільних відносин між диктором і слухачем на відносини цілком односторонні — від диктора до слухача.

119. Хоч системи вивчення громадської думки, яких тепер багато створюють для того, щоб стежити за інтересом слухачів до різних програм, безперечно, корисні для тих, хто готує програми, однак може статися, що більш чи менш сильно виражене громадське захоплення можна пояснити неважливими або скороминущими причинами чи захопленням, позбавленим раціональної основи, і тоді така громадська думка ніяк не може правити за орієнтир.

120. За таких обставин радіослухачі повинні по можливості сприяти становленню виваженої громадської думки, яка, будучи здобутою належними методами, служитиме засобом оцінювати, хвалити або засуджувати

радіопрограми відповідно до їхніх якостей, щоб радіо як засіб освіти «могло служити правді, добрій моралі, справедливості й любові» (48).

- 178 121. До цієї мети повинні змагати всі католицькі товариства, що ревно стараються захистити благо християн у цій царині. Якщо в певних країнах це доречно з огляду на місцеві обставини, то можна створити для цієї мети й організації слухачів або глядачів, підпорядковані відповідним національним бюро у справах кіно, радіо й телебачення.
- 179 122. Нарешті, радіослухачам слід знати, що вони повинні заохочувати гідні програми — особливо ті, що привертають душу до Бога. За наших часів, коли через ефір поширюються облудні й згубні доктрини; коли навмисним «глушінням» в ефірі створено «залізну завісу», щоб завадити поширенню правди, яка могла б зруйнувати імперію атеїстичного матеріалізму; за часів, коли сотні тисяч людей досі шукають світанкового світла євангельського послання; коли багато хворих та неповносправних людей так чекають можливості хоч якось узяти участь у молитвах та відправах християнської спільноти, — хіба не повинні вірні (особливо ті, котрі щодня користуються перевагами радіо) всіма силами підтримувати добрі радіопрограми?
- 180 123. Ми знаємо про заходи, що їх вжито в деяких країнах, щоб збільшити кількість католицьких програм на радіостанціях. Багато мирян та священників, перебуваючи на передньому краю боротьби за віру, своїми діяльними зусиллями забезпечили для релігійних радіопрограм таке місце, яке бачиться гідним і відповідним для поклоніння Богові, адже це поклоніння важливіше за всі людські справи, разом узяті.
- 181 124. Тим часом, розмірковуючи над тим, якою мірою радіо може допомогти роботі служителів Церкви, надихаючись до дій настановою нашого Божественного Спасителя: «Ідіть же по всьому світу та проповідуйте Євангелію всякому творінню» (49), Ми почуваємо, що повинні по-батьківськи закликати вас, Достойні Брати, змагати — відповідно до потреб та можливостей ваших місцевих спільнот — до збільшення кількості й побільшення дієвості тих програм, в яких розглядають католицькі справи.
- 182 125. Оскільки належне висвітлення засобами радіо літургійних церемоній, правд католицької віри та подій, що стосуються Церкви, вочевидь вимагає значного таланту й умінь, то вкрай важливо, щоб і священники, і миряни, обрані для цієї роботи, були добре навчені відповідних методів.
- 183 126. Для цієї мети було б корисно, щоб у тих країнах, де католики застосовують найновіше радіопередавальне устаткування й мають великий повсякденний досвід у цій справі, було влаштовано навчальні та практичні курси, і на цих курсах католики інших країн могли б також набути тих навиків, без яких неможливо піднести релігійні програми до рівня найвищих мистецьких і технічних стандартів.

127. Національні бюро повинні сприяти різноманітним релігійним 184
програмам на своїй території, дбати про вдосконалення їх і погоджувати
їх між собою. Крім того, бюро повинні надавати посильну допомогу ке-
рівникам усіх інших радіостанцій, водночас пильнуючи, щоб до передач
не закралося нічого неморального.

128. Стосовно залучених до роботи радіо- й телестанцій служителів 185
Церкви (включно з не підлеглими Єпископам ченцями) Єпископи повин-
ні видавати відповідні директиви, виконання яких буде доручене націо-
нальним бюро.

129. Ми особливо хотіли б звернутися зі словами заохочення до като- 186
лицьких радіостанцій. Ми цілком усвідомлюємо ті незліченні труднощі,
що постають перед ними в цій царині. Та Ми віримо: вони й далі спіль-
ними силами мужньо виконуватимуть свою апостольську працю, яку Ми
так високо цінуємо.

130. Ми, зі Свого боку, подбали про розширення і вдосконалення 187
Ватиканської радіостанції, яка зробила неоціненну роботу для Церкви і
благодійна діяльність якої (Ми заявили про це католикам Голландії, які
щедро підтримували діяльність цього радіо) цілком відповідає «палким
бажанням і життєвим потребам усього католицького світу» (50).

131. Ще Ми хочемо сказати слова подяки всім чесним режисерам та 188
продюсерам радіопрограм за те, що вони добре розуміють потреби Церк-
ви і багато допомагають Церкві, чи то безкоштовно приділяючи зручний
час для проповіді Слова Божого, чи то надаючи потрібне устатко-
вання. Роблячи так, вони, безперечно, також розділятимуть ту особливу
винагороду, що належиться апостольським працівникам, хай навіть праця
їхня провадиться в радіоефірі, бо, як пообіцяв наш Господь: «Хто приймає
пророка, тому що він пророк, той одержить пророчу нагороду» (51).

132. В наш час радіопроекти досягли великої технічної досконалості, 189
отож іще нагальнішою стає потреба погодити їх із засадами справжнього
мистецтва. Тому автори радіопрограм і всі ті, хто допомагає готувати й
випускати в ефір ці програми, мають бути людьми здорових поглядів та
незіпсованого духу.

Отже, Ми щиро закликаємо їх, так само як і кінематографістів, пов-
ною мірою використати все розмаїття скарбів християнської цивілізації.

Нарешті, нехай Єпископи нагадають державним урядовцям, що, згідно
зі своїми посадовими обов'язками, ті повинні справно забезпечувати
трансляцію програм, стосовних до Католицької Церкви, і що слід приділяти
особливу увагу церковним святам та щоденним потребам християн.

- 190 133. Залишається, Достойні Брати, коротко сказати вам про телебачення, яке протягом Нашого понтифікату в деяких країнах зробило величезний поступ та й у решті світу також потрохи набуває ширшого вжитку.
- 191 134. Ми стежили за дедалі швидшим розвитком цього виду мистецтва (яке, поза сумнівом, має велике значення в історії людства) не тільки зі жвавим інтересом і високими сподіваннями, а й із серйозним занепокоєнням.
- З одного боку, Ми від самого початку цінували потенційну здатність телебачення нести добро, цінували нові його можливості, які воно дає людям; проте, з іншого боку, Ми передбачали, що з ним пов'язана певна небезпека та можливість зловживань, і звертали на це увагу.
- 192 135. Кіно й телебачення мають багато спільних рис, адже і одне, й інше наочно являють людям картини подій та принади життя. Крім того, часто матеріалом для телепередач стають уже наявні кінофільми. Треба також зазначити, що телебачення має певною мірою ту саму природу і той самий вплив, що й (звукове) радіомовлення, адже телебачення також звертається до людей не в кінотеатрах, а по домівках.
- 193 136. Ми вважаємо, що зайве повторювати ще раз застереги щодо кінофільмів та радіопрограм і все сказане вище про обов'язки, покладені на глядачів, слухачів, продюсерів та представників влади. Знов-таки, немає потреби ще раз говорити про пильність і старанність, що їх слід виявляти, належним чином створюючи релігійні програми або допомагаючи створенню їх.
- 194 137. Ми добре знаємо, з яким глибоким зацікавленням маси глядачів дивляться телевізійні програми про події католицького життя. Ясна річ (Ми вже казали про це кілька років тому), що дивитися відправу по телебаченню — зовсім не те, що дійсно приймати Святе Причастя (а це неодмінно слід робити в дні церковних свят). Проте релігійні церемонії, показані на телебаченні, приносять цінні плоди: вони допомагають усім тим, хто через певні причини не може сам прийти на богослужіння, зміцнитися в вірі й оновити свою християнську ревність. Отож Ми переконані, що такі програми варті щирого серця похвали.
- 195 138. Єпископи кожної країни повинні оцінити придатність тамтешніх релігійних телепрограм і довести свої висновки до відомо спеціально створених бюро, а вже ці бюро повинні подбати про негайне оприлюднення поданих їм оцінок, про виховання глядачів, про впорядкування і взаємне погодження всіх релігійних передач відповідно до засад християнської моралі.
- 196 139. Однак телебачення, — окрім елементів, що притаманні так само й двом іншим, уже згаданим раніше новітнім засобам поширення інформації, — має особливу, тільки йому властиву силу та дієвість.

Мистецтво телебачення дає змогу глядачеві сприймати своїми очима та вухами далекі події в той самий момент, коли вони відбуваються, немовби залучаючи глядача до активної співучасті. Домашня обстановка ще більше посилює такий ефект безпосередності.

140. Властива телебаченню особлива сила давати людям утіху в сімейному колі має велике значення, оскільки може неабияк посприяти релігійному життю, розумовому розвитку та добрим звичкам членів родини — особливо дітей, на яких цей сучасний винахід матиме надзвичайний вплив. Слушно сказано: «Трохи закваски квасить усе тісто» (53). І якщо крихітний зародок згубної хвороби може завадити тілесним силам молоді розвинутися до цілковитої зрілості, то наскільки ж легше може якесь зерно поганої освіти закрастися в осердя релігійного життя й зупинити правильний розвиток моралі. Кожен знає, що дуже часто діти можуть безболісно перенести випадковий контакт із хворобою поза домом, проте не можуть уникнути хвороби, що причаїлася в самому домі. 197

141. Недобре вносити ризик до святого домашнього кола. Церква, відповідно до своїх прав та обов'язків, докладає всіх сил, щоб захистити цей священний осередок від скверни поганих телевізійних програм. 198

142. Оскільки телебачення серед інших своїх переваг надає можливість що старим, що молодим залишатися вдома, воно може справити значний вплив, зміцнюючи стосунки любові й вірності всередині родини, — за умови, що екран не нестиме в дім нічого, що суперечило б чесно-там вірності й чистої любові. 199

143. Утім, багато хто твердить, що ці високі вимоги, принаймні в наш час, ніяк не можна втілити на практиці. Ці люди постійно доводять, що негласна угода телестанцій із глядачами не дозволяє, щоб бодай хвилина ефірного часу залилася незаповненою. Потреба постійно заповнювати ефір різноманітними програмами змушує їх транслювати видовища, що первісно призначалися виключно для кінотеатрів. І нарешті, телебачення — це річ не тільки для дітей, а й для дорослих. Ми визнаємо, що певні проблеми мають місце. Проте їхнє вирішення аж ніяк не можна відкладати на майбутнє. Телебачення, дотепер не стримуване жодними розумними обмеженнями, вже завдало серйозної шкоди окремим особам та цілому людському суспільству, і обсяг цієї шкоди поки що важко визначити достеменно. 200

144. Щоб розв'язання цих проблем ішло крок у крок із дедалі ширшим використанням телебачення в кожній країні, слід негайно й наполегливо взятися до підготування різних телепрограм, які відповідали б етичним та психологічним вимогам і технічним аспектам телебачення. 201

145. Через це Ми по-батьківськи закликаємо католиків, обізнаних у справах культури, науки й мистецтва (а особливо священників, членів чер- 202

нечих орденів та згромаджень), звернути свою увагу на цей новий технічний винахід і спільно попрацювати задля того, щоб поставити на службу телебаченню усі благотворні плоди минулих століть і справжнього поступу, які так збагатили людський дух.

- 203 146. Крім того, вкрай важливо, щоб продюсери телефільмів не тільки старалися не образити релігійних та шляхетних принципів, а й усвідомлювали, яка велика небезпека чигає на молодь, якщо вона переглядатиме програми, призначені для дорослих. Щодо таких видовищ у театрах та кінотеатрах — то майже в усіх цивілізованих країнах заради громадського добра свідомо вжито належних запобіжних заходів, щоб не допускати молодь до неморальних розваг. Телебаченню навіть більшою мірою, ніж кіно чи театрові, потрібні ті блага й та моральна підтримка, що їх дає пильний і дбайливий контроль. Похвально, що в деяких країнах фрагменти, заборонені для молоді, цілком вилучають із телепрограм; якщо ждесь цього не роблять, то нехай принаймні вживають якихось інших заходів, щоб оберегти молодь від лихого.
- 204 147. Марно гадати, ніби бездоганих принципів і чесного сумління тих, хто працює в царині телебачення, досить для того, щоб блакитний екран ніс людям саме тільки добро або щоб усунув усе зло.
- 205 148. У цій справі слід вимагати розважливості й пильності ще й від тих, хто послуговується телебаченням. Виявляти стриманість і поміркованість при перегляді телепрограм; розважливо дозволяти дітям дивитися тільки те, що відповідає їхньому вікові; зважено оцінювати побачені телепередачі; нарешті, захищати дітей від усіляких негожих видовищ — цю нелегку повинність покладено на батьків та вихователів.
- 206 149. Ми не закриваємо очі на те, що ці наші настанови можуть часом завдавати батькам серйозних труднощів та чималих клопотів. Батьки, усвідомивши свою роль як вихователів, мають подавати своїм дітям наочний приклад і відмовлятися — не без певних особистих жертв — від багатьох програм, що їх хотіли б самі подивитися. Та хто скаже, що тягар батьківства надто важкий, коли йдеться про щастя дітей?
- 207 150. За таких обставин «конче потрібно, — як Ми проголосили в посланні до італійських Єпископів, — плекати в католиках здорове сумління, засноване на засадах християнської релігії, щоб кожен вірний добре усвідомив правила належного використання телебачення» (54). Треба також, щоб це мистецтво не стало поплічником зла або тенетами гріха, а натомість «допомагало б освіті, вихованню й удосконаленню людини» (55).
- 208 151. Ми не можемо завершити це послання, не нагадавши вам, Достойні Брати, про важливість завдання, покладеного на священників не

тільки в інших ділянках апостольської місії, а й у цій, такій потрібній для Церкви праці — праці над розвитком і освоєнням усіх новітніх винаходів у царині передавання інформації. Священик повинен добре знати всі дотичні до кіно, радіо й телебачення питання, що непокоять християн.

152. Як Ми вже казали, промовляючи до учасників Тижня осучаснення душпастирської праці, що проходив в Італії, «священик, дбаючи про душі, може й повинен знати все, що говорять наука, техніка й мистецтво про призначення людини, про її моральне та релігійне життя» (56). 209

153. Нехай священик навчиться правильно використовувати ці помічні засоби в тих випадках, коли церковна влада розважливо вважатиме, що цього вимагає особлива природа його служіння або потреба допомагати щораз більшій кількості душ. 210

154. Нарешті, коли священик використовує ці технічні засоби для особистих потреб, то його розважливість, самоконтроль та почуття відповідальності мають правити для всіх християн за приклад, гідний наслідування. 211

155. Ми вирішили викласти вам, Достойні Брати, Наші міркування й турботи (хоч ви їх, звісно, також поділяєте) стосовно тих страшних небезпек, що можуть спіткати християнську віру та мораль, якщо всі ці винаходи з великою силою впливу: кінематограф, радіомовлення й телебачення — людина використовує на зло. Однак Ми не оминули увагою й тих благ та можливостей, що їх можуть принести ці сучасні технічні засоби. 212

156. Для цього Ми, просвітлені заповідями християнської віри та природним законом, пояснили вам принципи, які повинні спрямовувати й визначати діяльність керівників цих інформаційних засобів та сумління тих, хто цими засобами послуговується. 213

157. Для тої ж таки мети, а саме: щоб дари Божественного Провидіння запрацювали на благо душ, — Ми по-батьківськи спонукали вас не тільки дбайливо піклуватися про ці засоби, а й застосовувати в цих справах усю свою владу і вдаватися до позитивних дій. 214

158. Адже завдання тих національних бюро, що їх при цій нагоді Ми ще раз порадили вам створити, — не тільки захищати й охороняти, а й насамперед спрямовувати, організовувати, підтримувати всі ті освітні проекти, які вже розпочалися в багатьох країнах, щоб цю складну й дедалі ширшу царину техніки осяяло світло християнського духу. 215

159. Твердо вірячи, що Божа справа неодмінно восторжествує, Ми нітрохи не сумніваємося, що ці заповіді та настанови, дані до виконання Папській Комісії в справах кіно, радіо й телебачення, запалять людей новим завзяттям до апостольської праці на цій ниві, що обіцяє такий щедрий та рясний врожай. 216

- 217 160. Надихаючись цією надією, яку ще більше підживлює наша впевненість у вашій душпастирській ревності, Ми від щирого серця, як заповістку небесної благодаті, уділяємо своє апостольське благословення вам, Достойні Брати, всім священикам та мирянам, довіреним вашій опіці, й особливо всім тим, хто самовіддано працює задля здійснення Наших бажань та настанов.

*Дано в соборі св. Петра в Римі
8 вересня 1957 року, в день Різдва Богородиці,
на 19-му році Нашого понтифікату.*

Примітки:

1. Іван Золотоуст. De Consubstantiali, contra Anomcos // PG, 48. 810.
2. Еф 3, 8–9.
3. 1 Пт 1, 18–19.
4. Радіопослання *Qui Arcano Dei*, 12.02.1931 // AAS, 23 (1931). — Р. 65.
5. Папа Пій XI. *Vigilanti Cura*, 29.06.1936 // AAS, 28 (1936). — Р. 349 ff.
6. Там само. — Р. 251.
7. Пор.: AAS, 46 (1954). — Р. 783–784.
8. Звернення до католиків Голландії, 19.05.1950 // *Discorsi e radiomessaggi* (Далі — *Discorsi*). — V. 12. — Р. 75.
9. Рим 10, 16.
10. Мт 22, 16.
11. Пор.: Звернення до конференції італійських кінематографістів у Римі, 21.06.1955 // AAS, 47 (1955). — Р. 504.
12. Пор.: Мт 11, 30.
13. Пор.: Звернення до Міжнародного конгресу в справах високочастотної радіо-трансляції (Рим) // *Discorsi*. — V. 12. — Р. 54.
14. Рим 5, 5.
15. Пор.: Мт 5, 48.
16. Апостольський лист від 12 січня 1951 року // AAS, 44 (1952). — Р. 216–217.
17. Там само. — Р. 216.
18. Мт 13, 27.
19. Мт 13, 28.
20. 1 Сол 5, 21–22.
21. Пор.: Звернення з нагоди 500-ї річниці брата Анжеліко, 20.04.1955 // AAS, 47 (1955). — Р. 291–292; Енцикліка *Musicae sacrae*, 25.12.1955 // AAS, 48 (1956). — Р. 10.
22. Пор.: Рим 11, 15.
23. Звернення до італійських кінематографістів, 21.06.1955 // AAS, 47 (1955). — Р. 505.
24. Тома Аквінський. *Summa Theologiae*, I, р. 1, а. 9.
25. Там само, q. 667, а. 1.
26. Звернення до керівників та працівників італійської трансляційної системи, 03.12.1944 // *Discorsi*. — V. 6. — Р. 209.

27. Звернення до членів Комісії ООН у справах громадської інформації, 24.04.1956 // *Discorsi*. — V. 18. — P. 137.
28. Пор.: Ів 8, 32.
29. Пор.: Радіопослання до вірних Республіки Колумбії на урочистому відкритті радіостанції в Сутатенці, 11.04.1953 // AAS, 45 (1953). — P. 294.
30. *Vigilanti cura*, 29.06.1936 // AAS, 28 (1936). — P. 255.
31. Пор.: Там само, 18. — P. 254.
32. Повчання про телебачення, 01.01.1954 // AAS, 46 (1954). — P. 21.
33. Звернення до делегатів конференції Інституту археології, історії та історії мистецтва, 09.03.1956 // AAS, 48 (1956). — P. 212.
34. *Vigilanti cura*, 29.06.1936 // AAS, 28 (1936). — P. 261.
35. Пор.: Звернення до кінематографістів, 28.10.1955 // AAS, 47 (1955). — P. 817.
36. Звернення до кінематографістів Італії, 21.06.1955 // AAS, 47 (1955). — P. 501–502.
37. Пор.: Звернення від 21 червня і 28 жовтня 1955 року // AAS, 47 (1955). — P. 502–505, 816 ff.
38. *Vigilanti cura*, 29.06.1936 // AAS, 28 (1936). — P. 260–261.
39. Пор.: Звернення до кінематографістів Італії, 21.06.1955 // AAS, 47 (1955). — P. 512.
40. *Vigilanti cura*, 29.06.1936 // AAS, 28 (1936). — P. 260.
41. Пор.: Звернення Папи Пія XII до римських великопосних проповідників 05.03.1957 // *L'Osservatore Romano*, 06.03.1957.
42. Пор.: Звернення про мистецтво малярства, 26.08.1945 // *Discorsi*. — V. 7. — P. 157.
43. Мт 5, 16.
44. Пор.: Лист Папи Пія XII до вірних Німеччини з нагоди Дня католика, 10.08.1952 // AAS, 44 (1952). — P. 725.
45. Пор.: Звернення від 3 грудня 1944 року // *Discorsi*. — V. 6. — P. 209.
46. Пор.: Радіопослання до учасників Третьої загальної конференції з питань спілкування між людьми та народами (з нагоди 60-ї річниці винайдення радіотелеграфу, Генуя) // AAS, 47 (1955). — P. 736.
47. Як 3, 9–10.
48. Пор.: Звернення Папи Пія XII з нагоди 50-ї річниці винайдення радіо, 03.10.1947 // *Discorsi*. — V. 9. — P. 267.
49. Мр 16, 15.
50. Пор.: Звернення до католиків Голландії, 19.05.1950 // *Discorsi*. — V. 12. — P. 75.
51. Мт 10, 41.
52. Пор.: Звернення до Міжнародної конференції працівників радіо, 05.05.1950 // *Discorsi*. — V. 12. — P. 55.
53. Гал 5, 9.
54. Пор.: Апостольське повчання стосовно телебачення, 01.01.1954 // AAS, 46 (1954). — P. 23.
55. Пор.: Звернення про важливість телебачення, 21.10. 1955 // AAS, 47 (1955). — P. 777.
56. Пор.: Звернення від 14 вересня 1956 року // AAS, 48 (1956). — P. 707.

INTER MIRIFICA
(З-поміж дивовиж)

Декрет
Другого Ватиканського Собору
про засоби соціальної комунікації
4 грудня 1963 року

Вступ

На першій загальній нараді Папи Івана XXIII в червні 1959 року, коли йшлося про те, які справи слід обговорити на соборі, що невдовзі мав розпочатися, про засоби комунікації мова не заходила. Та й з-поміж 9348 пропозицій для собору, що звідусіль надходили до Риму аж до весни 1960 року, тільки 18 стосувалися засобів масової інформації. Останньої, можна сказати, хвилини до Секретаріату у справах преси та видовищ надійшла пропозиція від підготовчої комісії з питань сучасних засобів апостоляту. Ця комісія, офіційно заснована 5 червня 1960 року буллою *Superno Dei Nutu*, спочатку мала являти собою службу для допомоги журналістам. Саме вона запропонувала документ, що згодом увійшов до порядку денного Другого Ватиканського Собору.

Ця комісія під керівництвом архієпископа Мартіна О'Коннора та монсиньйора — тепер кардинала — Андреа М. Дескура (секретар) почала працювати в липні 1960 року. До неї увійшли члени та радники тогочасної Папської Комісії в справах освітніх і релігійних фільмів. У 1961 році комісія мала 46 членів і радників з 22 різних країн. Ця група протягом кількох засідань від листопада 1960 року до травня 1962 року розробила проект на 114 пунктів. Цей проект ухвалила центральна підготовча комісія собору, а Папа Іван XXIII затвердив його для включення до соборових документів. Соборові Отці обговорили запропонований текст наприкінці першого засідання в листопаді 1962 року.

Початкова версія цього документа містила, крім вступу (пункти 1–5), першу частину про доктрину Церкви (6–33) з окремими розділами про права й обов'язки Церкви, про моральні норми, яких слід дотримуватися, і про обов'язки окремих осіб та влади. У другій частині (34–48) йшлося про апостольську працю в цій царині; у третій (49–63) — про дисципліну та церковний порядок. У четвертій частині документа (64–111) окремо було розглянуто конкретні засоби комунікації, такі як преса (66–83), кіно (84–94), радіо й телебачення (95–105) та інші (106–111). Висновки (112–114) здебільшого збігалися з висновками документа *Inter Mirifica*.

Проект остаточно обговорили на пленарній сесії Другого Ватиканського Собору 23–27 листопада 1962 року в основному на трьох засіданнях. Перед тим Собор довго та інтенсивно обговорював справи літургії, і деякі спостерігачі зазначали, що для багатьох Отців питання про соціальну комунікацію стало, після попередніх напружених дискусій, своєрідним відпочинком. Під час обговорення внесено 41 поправку, однак

ці поправки були радше душпастирськими, ніж фаховими. Вони тільки потверджували або виправляли поданий текст, не вносячи нових аргументів або свіжих думок. Загалом запропонований документ зазнав нищівної критики. Нарешті, 27 листопада президія запропонувала ухвалити його в основі, але обмежити його зміст: викласти там тільки найголовніші доктринальні засади, а душпастирські настанови залишити для інструкції, що її згодом розробить відповідна ватиканська комісія. Цю пропозицію підтримали 2138 Отців, проти проголосували 15 та ще 7 утрималися. Отож між першою і другою пленарними сесіями документ скоротили до 24 пунктів замість 114 і понизили в статусі — від конституції до соборового декрету. Його немало критикували перед остаточним ухваленням у 1963 році як такий, що не відповідає стандартам Собору й недосконалий з фахового погляду. Як наслідок, 25 листопада 1963 року, коли ухвалювали документ загалом, 1598 отців проголосували «за», 503 — «проти» і 11 утрималися. Це було найбільше число голосів «проти» за весь час роботи Другого Ватиканського Собору. На урочистому остаточному голосуванні 4 грудня 1963 року в присутності Папи кількість голосів «проти» зменшилася до 164.

Незважаючи на різні критичні закиди проти *Inter Mirifica*, слід відзначити принаймні такі позитивні сторони цього декрету:

1. Уперше в історії Церкви Вселенський Собор обговорював питання про засоби соціальної комунікації й видав відповідний документ. Соборовий документ має набагато більшу вагу, ніж особисті заяви папи Римського, скажімо енцикліки чи промови з різної нагоди.

2. Завдяки цьому соборовому декретові створено нову термінологію. Зокрема, вперше запроваджено сам вираз «соціальна комунікація». Підготовча комісія вирішила, що такі терміни, як «технології поширення інформації», «аудіовізуальні засоби інформування» чи навіть «засоби масової інформації» («мас-медіа», «медіа») та «масова комунікація», не виражають достотно турбот, потреб та намірів Церкви. Суспільне спілкування (тобто соціальну комунікацію) не можна зводити до самих тільки технічних засобів передавання інформації, натомість слід розглядати його як процес, що відбувається серед людей і між людьми. Отож було прийнято термін *the instruments of social communication*, або *the means of social communication* («знаряддя, або засоби соціальної комунікації»), що вказує на спосіб спілкування людей у суспільстві. Цей термін, безперечно, охоплює щось більше, ніж просто *mass media*, такі як преса, радіо, телебачення чи кіно. Уже перший проект документа, поданий Соборовим Отцям на обговорення, містив шість параграфів під заголовком «Інші засоби соціальної комунікації», де йшлося про публічні заяви, плакати, рекламу, касети, платівки тощо. В цьому терміні можна також побачити наголошення на «груповій комунікації». Нову термінологію Собор ухва-

лив без довгого обговорення, і згодом її почали використовувати в інших церковних документах, таких, наприклад, як Кодекс Канонічного Права 1983 року. Здається, така термінологія ясно засвідчує, що «соціальна комунікація», тобто спілкування людей у суспільстві, включає в себе, крім самих тільки (сучасних) технічних засобів, ще й інші форми людського спілкування, виражені по-різному в різних суспільствах і культурах.

3. Крім того, декрет *Inter Mirifica* запроваджує Всесвітній день комунікації (п. 18), «щоб навчати вірних їхніх обов'язків у цих речах». Їх просять не тільки молитися за апостольську працю, а й допомагати фінансово. Цей день — єдиний особливий день, запропонований Ватиканським Собором. Його відзначають щороку, починаючи з 6 травня 1967 року. Послання Папи з нагоди цього дня слід розглядати як важливий внесок до церковного вчення про різні аспекти суспільного спілкування. Від 1968 року кожен черговий День комунікації має свою тему. В Римі та в більшості країн його відзначають у неділю між церковними святами Вознесіння Господнього та П'ятдесятниці, тобто зазвичай у травні. Ще в енцикліці *Miranda Prorsus* (п. 83) Папа Пій XII пропонував щороку присвячувати особливий день справам кіно, залишивши, однак, запровадження такого дня на розсуд єпископів, «якщо вони вважатимуть це за потрібне».

4. Декрет Собору також пропонує (п. 19) створити у Ватикані головне бюро у справах засобів соціальної комунікації. Папа Павло VI своєю буллою *In Fructibus Multis* створив таке бюро у квітні 1964 року, назвавши його «Комісією (від 28 червня 1988 року — Рада) у справах засобів соціальної комунікації». Згодом саме ця Комісія підготувала Душпастирську інструкцію *Communio et Progressio*, опубліковану в 1977 році. Національні бюро, що виникли як кінобюро відповідно до настанов *Vigilanti Cura* (1936), мали поширити свою компетенцію на всі засоби соціальної комунікації. У цьому самому декреті (п. 21) Ватиканський Собор «постановляє й наказує», щоб такі національні бюро в справах преси, кіно, радіо й телебачення були засновані повсюдно й отримували належну підтримку. Головне завдання таких бюро — координувати спільні заходи, виховувати сумління вірних і спонукати католиків до роботи в цій царині.

5. Як позитивний момент треба відзначити й те, що *Inter Mirifica* наголошує на фаховій підготовці служителів Церкви, потрібній для того, щоб відповідати вимогам часу. Є навіть окремі пункти про медіа-освіту мирян (пп. 15,16).

6. В окремому параграфі Соборові Отці «виразно наказують» Папській Комісії у справах засобів соціальної комунікації видати відповідну душпастирську інструкцію «за допомогою експертів із різних країн». Ця інструкція, *Communio et Progressio*, була таки опублікована в 1971 році, ставши продовженням заходів Другого Ватиканського Собору в царині суспільного спілкування.

Inter Mirifica

Тематичний план

1. Вступ: термінологія і обґрунтування (1 – 2)
2. Доктринальна частина
  - 2.1. Право Церкви (3)
  - 2.2. Моральний лад (4)
  - 2.3. Конкретні питання:
    - інформація (5)
    - мистецтво і мораль (6 – 7)
  - 2.4. Обов'язки
    - всіх, громадська думка (8)
    - сприймачів (реципієнтів) (9)
    - молоді та вихователів (10)
    - повідомлячів (комунікаторів) (11)
    - громадської влади (12)
3. Діяльність Церкви
  - 3.1. Душпастирі й вірні (13)
  - 3.2. Діяльність католиків: преса, кіно, радіо, телебачення, театр (14)
  - 3.3. Виховання й навчання (15)
    - священиків
    - мирян
    - журналістів, письменників, акторів
    - медіа-освіта (16)
  - 3.4. Засоби і допомога (17)
    - економічна допомога
    - Всесвітній день комунікації (18)
  - 3.5. Установи
    - Папська Комісія у справах комунікації (19)
    - відповідальність єпископів (20)
    - національні бюро (21)

- міжнародна співпраця (22)

4. Висновок

- Душпастирська інструкція (23)
- комунікація і спільне благо (24)

INTER MIRIFICA

1. З-поміж дивовижних технічних винаходів, які — з Божою поміччю — 218
виготовив із сотворених речей людський геній (особливо в сучасну добу),
Церква, наша Мати, дбайливо вибирає все, що безпосередньо торкається
людського духу, зокрема те, що відкриває нові шляхи щонайлегшого
передавання розмаїтих новин, ідей та настанов. І на чільне місце Церква
ставить ті технічні засоби, що за природою своєю здатні охоплювати
дійовим впливом не тільки окремих осіб, а й великі маси людей, навіть
ціле суспільство. Мова йде про пресові видання, кінематограф, радіо,
телебачення та інші засоби такого типу. Їх можна слушно назвати «засо-
бами соціальної комунікації».

2. Матері-Церкві відомо, що коли ці засоби правильно використо- 219
вувати, то вони здатні принести людям багато благ. Вони чимало спричи-
няються до вдосконалення і збагачення людського розуму, сприяють
поширенню і зміцненню Царства Божого. Проте Церкві також відомо,
що людина може використати їх наперекір намірам Творця і на шкоду
собі самій. Материнським горем горює Церква через ті біди, що їх дедалі
частіше завдає суспільству погане використання цих засобів.

Священний Собор поділяє занепокоєння Найвищих Архієреїв і Єпи-
скопів цією вельми важливою справою і вважає своїм обов'язком попра-
цювати над розв'язком найголовніших питань, що їх породили засоби
соціальної комунікації. Крім того, Собор сподівається, що викладене ним
вчення і правопорядок виявляться корисними не тільки для спасіння
вірних, а й для поступу всієї людської родини.

3. Христос, Господь наш, заснував Католицьку Церкву для того, щоб 220
вона несла спасіння всім людям. Отож Церква вважає своїм обов'язком
проповідувати Євангеліє. І Церква переконана, що, сповнюючи це своє
завдання, вона має ширити благовість спасіння так само й за допомогою
засобів соціальної комунікації, а також має навчати людей, як правильно
використовувати ці засоби.

Це природне право Церкви — використовувати всі ті мас-медіа, які
потрібні або корисні їй для виховання християн і для пастирської діяль-
ності; а також вона має право володіти цими засобами. Душпастирі по-
винні наставляти вірних і навчати їх так використовувати медіа, щоб
допомогтися особистого спасіння та вдосконалення всієї людської родини.

Поза тим на мирянах лежить обов'язок надихати мас-медіа християнським і людським духом, щоб вони повною мірою відповідали людським сподіванням, покладеним на них, та замислам Божим.

- 221 4. Щоб медіа діяли на благо, треба, щоб усі, хто ними послуговується, знали засади морального порядку і готові були застосувати їх на практиці. По-перше, слід зважати на предмет або зміст тих повідомлень, що їх передають ці засоби комунікації (кожен засіб — на свій лад). Належить також звертати увагу на обставини, за яких надійшла та чи та звістка (тобто хто її автор, де, коли, з якою метою її передали тощо), бо часом ці обставини почасти або й цілком змінюють моральний характер повідомлення. Крім того, треба повсякчас пам'ятати про спосіб діяння або вираження, властивий тим чи тим мас-медіа. Адже деякі з них чинять такий специфічний вплив, що люди, особливо невідгодувані, неспроможні навіть усвідомити, що їх піддано впливові, не те що контролювати цей вплив або, якщо треба, опиратися йому.

- 222 5. Важливо, щоб люди склали собі правильний погляд на використання медіа, а особливо на певні гострі й контроверсійні питання нашого часу.

Перше з цих питань — це інформація, тобто пошук і поширення новин. Людське суспільство невинно розвивається, його члени дедалі більше залежать одне від одного; тож очевидно, що сьогодні інформація стає вельми корисною і здебільшого істотно важливою. Якщо новини про факти й події повідомляти привселюдно і своєчасно, то кожна людина матиме доступ до всієї потрібної інформації і зможе дійово працювати задля спільного блага. Навіть більше, всі громадяни зможуть одностайно працювати задля розквіту й поступу цілого суспільства.

Отже, кожна людина має право на інформацію про ті речі, які, залежно від обставин, стосуються її як індивіда або як члена суспільства. Щоб це право могло належно здійснитися, треба, щоб людина мала правдиві й (наскільки дозволяють закон і милосердя) повні відомості. Крім того, ці відомості слід повідомляти чесно й пристойно. Це значить, що, збираючи й оприлюднюючи новини, треба дотримуватись морального закону та шанувати права й гідність людської особи. Не кожне знання допомагає, а «любов будує» (1 Кор 8, 1).

- 223 6. Інше питання — це відношення між правами мистецтва (якщо висловитися сучасною мовою) і моральним законом. Дедалі частіші й палкіші суперечки довкола цього питання часто породжені здебільшого неправильним розумінням етики й естетики. Собор проголошує, що кожен повинен беззастережно визнати першість об'єктивного морального ладу. Тільки цей моральний лад перевищує й приводить до взаємної гармонії всі інші види людської діяльності, зокрема й мистецтво, хоч усі

вони є визначними за своєю гідністю. Тільки він охоплює людину в цілості її природи — як розумне Боже творіння, покликане до висот. Якщо вірно й неухильно дотримуватись морального закону, він приведе людину до цілковитої досконалості й щастя.

7. І нарешті, треба сказати, що висвітлення, змалювання або опис морального зла за допомогою засобів соціальної комунікації, особливо якщо вдається до певних драматичних способів, може посприяти глибшому пізнанню й розумінню людини, звеличенню правди й добра. Утім, щоб таке представлення зла не завдавало душам більше шкоди, ніж користі, треба ні на крок не відхилятися від морального закону, особливо коли йдеться про речі, гідні щирої пошани або такі, що могли б легко розпалити в зраненої первородним гріхом людини лихі й ниці пожадання. 224

8. Сьогодні громадська думка чинить величезний вплив на приватне та прилюдне життя всіх верств громадян. Отож треба, щоб і в цій царині всі члени суспільства не збочили з дороги справедливості й любові. За допомогою засобів соціальної комунікації вони повинні сприяти становленню й поширенню здорової громадської думки. 225

9. Особливі обов'язки мають усі ті читачі, глядачі й слухачі, що особисто й за вільним вибором сприймають повідомлення засобів соціальної комунікації. Нехай людина, роблячи свій належно вмотивований вибір, повсякчас схиляється до речей, що відзначаються високою чеснотою, знанням і мистецтвом. Так само нехай вона остерігається всього того, що могло б прямо чи посередньо завдати духовної шкоди їй самій або інших довести до небезпеки лихим прикладом; нехай уникає всього того, що могло б перешкодити оповіщенню добра й посприяти насадженню зла. Останнє може трапитися, коли фінансову підтримку надають тим підприємцям, які використовують медіа виключно ради наживи. 226

Якщо людина, що послуговується цими засобами, хоче як слід дотриматися морального закону, нехай вона подбає про те, щоб своєчасно ознайомитися з оцінками компетентної в цих справах влади, і нехай кориться їм та голосові правого сумління. Нехай вона також старається спрямувати й виховати своє сумління так, щоб їй легше було протистояти нездоровим впливам і якнайповніше всотувати все добре.

10. Усі ті, хто сприймає інформацію через медіа, а особливо молодь, повинні навчитися поміркованості й дисципліни. Нехай вони стараються сповна зрозуміти все, що бачать, чують або читають. Нехай обговорюють повідомлення зі своїми вчителями та іншими знаючими людьми; нехай вчать виносити правильні рішення. Крім того, батьки повинні пам'ятати про свій обов'язок — стежити, щоб видовища та видання, загрозливі 227

для віри й моралі, не знаходили собі місця в їхніх домівках, та й деінде щоб діти не стикалися з такими речами.

- 228 11. Особлива відповідальність за належне використання засобів соціальної комунікації лежить на журналістах, письменниках, акторах, режисерах, продюсерах, авторах програм, технічних фахівцях, керівниках і працівниках кінопрокатних, телерадіопередавальних та торгових мереж, на критиках — одне слово, на всіх, хто докладає свою працю до виготовлення й пересилання повідомлень. Очевидно, яка велика відповідальність лежить сьогодні на всіх цих людях, адже вони, постачаючи інформацію та справляючи неабиякий вплив на громадськість, владні повести людство або дорогою добра, або ж манівцями зла.

Їм слід так налагодити свої економічні, політичні та мистецькі справи, щоб ніколи не вводити в противленство зі спільним благом. Щоб легше досягти цієї мети, добре було б створити спеціальні організації, що могли б прищеплювати своїм членам (якщо треба, то і в вигляді формальної присяги сповнювати моральний кодекс) повагу до морального закону при вирішенні всіх проблем професійної діяльності.

Вони також мають завжди пам'ятати про те, що велика частка їхніх читачів або їхньої аудиторії — це молодь, а молоді потрібне таке читання й такі видовища, які давали б їй здорове задоволення й надихали б її високими пориваннями. Крім того, матеріали про релігійні справи мають готувати серйозні й компетентні особи, і трактувати такі теми слід з належною повагою.

- 229 12. Державна влада має в цій царині особливі обов'язки — з огляду на спільне благо, до якого мають бути спрямовані ці засоби. Саме влада в межах своїх повноважень і завдань повинна боронити й обстоювати справжню та справедливу свободу інформації, насамперед коли йдеться про пресу. Адже така свобода — неодмінна умова людського поступу.

Державна влада повинна плекати релігійні, культурні та мистецькі цінності. Вона повинна забезпечити всім тим, хто послуговується медіа, вільне здійснення їхніх законних прав. Крім того, влада зобов'язана сприяти тим починам, що хоч і вельми корисні й потрібні, зокрема для молоді, проте без державної допомоги звершитися не зможуть.

І нарешті, державна влада, що слушно вважає добробут громадян своєю найголовнішою турботою, повинна пильно й безсторонньо стежити, щоб лихе використання мас-медіа не зашкодило суспільному розвитку чи громадській моралі, а для цього ухвалювати й невідомо втілювати в життя відповідні закони. Така безнастанна пильність влади нітрохи не загрожує свободі окремих осіб чи спільнот; вона особливо потрібна тоді,

коли професійні медіа-працівники самі не спроможні дати надійні гарантії проти зловживань.

Особливих заходів треба вжити для того, щоб захистити дітей та підлітків від шкідливої преси й поганих видовищ.

13. Усі члени Церкви повинні одностайно домагатися, щоб засоби комунікації без проволоки стали на службу різним формам апостольської праці і щонайдіяльніше допомагали Церкві повсякчас і повсюди, де це потрібно. Діти Церкви мають також запобігати всяким шкідливим починам, особливо в тих краях, де моральний та релігійний розвиток потребує невідкладних заходів. 230

Душпастирі нехай особливо ревно працюють на цій ниві, що так тісно пов'язана з їхнім головним завданням — проповідувати Євангеліє. Миряни, які професійно займаються медіа, нехай також будуть свідками Христовими: по-перше, фахово і в апостольському дусі виконуючи свої обов'язки, а по-друге, безпосередньо допомагаючи, в міру своїх можливостей, душпастирській праці Церкви й докладаючи до цієї праці свій власний технічний, економічний, культурний або мистецький внесок.

14. Насамперед треба всіляко сприяти відповідальній пресі. А для того, щоб виховати читача в християнському дусі, слід також створювати й підтримувати пресу справді католицьку. Така преса — створена й керована чи то церковною владою, чи то окремими католиками — матиме на меті формувати, зміцнювати й розвивати громадську думку згідно з природним правом та католицькими доктринами й настановами, а також публікувати новини про життя Церкви й коментарі до них. Треба спонукати вірних читати й поширювати католицькі видання, щоб кожен міг виробити собі християнське бачення поточних подій. 231

Треба забезпечити й підтримати виготовлення та показ кінострічок високої духовної й мистецької вартості, які могли б стати людям здоровою розвагою, а особливо фільмів, призначених для молоді. Найкращий спосіб досягти цієї мети — підтримувати й узгоджувати кінознімальні заходи та почини серйозних продюсерів і кінопрокатників; відзначати вихід гарних і вартісних фільмів похвальними відгуками та почесними нагородами; допомагати кінотеатрам, що належать католикам та іншим добродіям, і координувати діяльність цих закладів.

Так само слід забезпечувати й підтримувати пристойні радіо- й телепрограми, особливо ті, що призначені для всієї родини. Треба всіляко сприяти католицьким передачам, що закликають людей брати участь у житті Церкви і сповіщають їм релігійні правди. Де це доречно, можна створювати католицькі станції, дбаючи, однак, щоб передачі цих станцій були за взірцем дієвості й технічної досконалості.

Театр, це шляхетне й давнє мистецтво, тепер широко пропагований завдяки новітнім засобам соціальної комунікації. Тож треба домагатися, щоб це мистецтво також сприяло гуманному й моральному вихованню аудиторії.

- 232 15. Належить негайно розпочати вишкіл священників, ченців та мирян, щоб вони могли як слід попрацювати над зазначеними вище завданнями. Усі вони повинні мати досить фахових знань, щоб використовувати медіа для потреб апостоляту.

По-перше, миряни повинні отримати належне технічне, доктринальне й моральне виховання. Для цього слід створити достатнє число шкіл, факультетів та інститутів, де журналісти, кіносценаристи, творці теле- й радіопрограм та інші зацікавлені особи могли б отримати ґрунтовне виховання, пройняте християнським духом, а особливо суспільним вченням Церкви. Підтримка й напутнє слово потрібні так само й акторам, щоб їхній хист слугував на благо людям. Нарешті, треба добре вишколювати літературних, кінематографічних, радіо-, телевізійних та інших критиків, щоб вони глибоко знали свою справу, а також вміло й охоче висвітлювали в своїх критичних відгуках моральний бік оцінюваних творів.

- 233 16. Ті, хто послуговується засобами соціальної комунікації, різняться між собою і віком, і освітою. Отож і виховання, й вишкіл треба dostosовувати не так до особливостей певних засобів, як до потреб певних груп. Щоб належно використовувати ці засоби, людина потребує навчання й практичного досвіду. Тому по католицьких школах усіх рівнів, семінаріях та асоціаціях апостоляту мирян треба заохочувати й примножувати розмаїті проекти, що мають забезпечити всіх людей, а особливо молодь, оцими знаннями та досвідом; і здійснювати ці проекти треба згідно з засадами християнської моралі. Щоб досягти якнайскоріших результатів, можна пояснювати відповідні приписи католицького вчення під час катехизації.

- 234 17. Не годиться, щоб діти Церкви своєю пасивністю сприяли тому, щоб технічні труднощі або буцімто великі витрати притишували слово спасіння або заважали його поширенню. Через це Собор нагадує всім вірним, що вони мають обов'язок підтримувати католицькі газети й інші періодичні видання, кінопроекти, радіо- й телевізійні станції та програми й допомагати їм. Адже головна мета всього цього — сповіщати й обстоювати слово правди, наповнювати суспільство християнськими цінностями. Водночас Собор щиро закликає ті групи й окремих осіб, які мають великий авторитет в економічних або технічних справах, великодушно підтримати своєю працею та своїм досвідом ті засоби, що слугують справжній культурі й апостолятові.

- 235 18. Щоб зробити багатогранний апостолят Церкви в царині суспільного спілкування ще дієвішим, нехай Єпископи в усіх дієцезіях по цілому

світові визначають певний день, щоб навчати вірних їхніх обов'язків у цих речах; закликати їх до молитов за апостолят Церкви на цій ниві та до грошової пожертви для такої мети. Зібрані пожертви слід витрачати цілком на підтримання й розвиток проектів, започаткованих з оглядом на потреби цілої Церкви.

19. Щоб пильно дбати про засоби соціальної комунікації, як велить 236
покладена на Нього висока душпастирська відповідальність, Вселенський
Архиєрей має у своєму розпорядженні окреме й спеціальне бюро Апос-
тольського Престолу*.

20. У своїх дієцезіях Єпископи повинні стежити за здійсненням усіх 237
починів і заходів у царині суспільного спілкування, сприяючи їм, а коли
йдеться про громадський апостолят — керуючи ними (не виняток і ті
почини та заходи, що їх здійснює не підлегле Єпископам чернецтво).

21. Успішна апостольська праця в межах країни потребує одностай- 238
ності намірів і єдності сил. Отож Собор постановляє й наказує по всіх
країнах створювати й належно утримувати національні бюро в справах
преси, кіно, радіо й телебачення.

У кожній країні керівництво такими бюро треба довірити окремій
Єпископській комісії або призначеному для цієї справи Єпископові. Бюро
повинні мати серед своїх співробітників так само й мирян, які є фахівця-
ми у галузі засобів комунікації та добре обізнані з католицьким вченням.

22. Вплив засобів соціальної комунікації шириться понад кордонами 239
країн, перетворюючи, так би мовити, окремих осіб на всесвітніх грома-
дян. Отож почини й заходи в одній країні слід провадити спільно з праців-
никами в інших країнах. Згадані в п. 21 національні бюро повинні тісно
співпрацювати з міжнародними католицькими організаціями, що мають
такий самий або споріднений напрям діяльності. Ці міжнародні органі-
зації має затверджувати тільки сам Апостольський Престол, і перед ним
вони відповідають.

23. Щоб втілити в життя всі зазначені вище засади й норми, прийняті 240
Священним Собором щодо засобів соціальної комунікації, Собор вираз-
но доручає спеціальному бюро Святого Престолу, згаданому в п. 19, вида-
ти душпастирську інструкцію за допомогою експертів із різних країн.

24. А втім, цей Священний Собор сподівається, що всі сини Церкви 241
радо приймуть оці засади й приписи і вірно їх дотримуватимуться. Хто

* Соборові Отці радо задовольняють прохання Секретаріату в справах преси та видовищ і просять Вселенського Архиєрея розширити повноваження цього бюро на всі засоби соціальної комунікації, включно з пресою, призначивши до числа його співробітників знайомих людей, зокрема мирян, із різних країн.

вчинить так, той зможе використовувати мас-медіа без жодної шкоди для себе. Мало того, ці засоби соціальної комунікації, немовби сіль і світло, приправлятимуть землю та просвітлятимуть світ. Собор закликає всіх людей доброї волі, особливо ж керівників цих засобів, використовувати новітні технічні винаходи лише на благо людської спільноти, адже доля людства дедалі більше залежить саме від правильного використання їх. Нехай же сьогодні ці дивовижні винаходи прославляють Ім'я Господнє так само, як колись прославляли Його прекрасні витвори мистецтва. Сказав-бо Апостол: «Ісус Христос учора й сьогодні — Той Самий навіки» (Євр 13, 8).

Папська Комісія у справах засобів соціальної комунікації

COMMUNIO ET PROGRESSIO

(Єдність і поступ)

Душпастирська інструкція
на виконання

Декрету

Другого Ватиканського Собору
про засоби соціальної комунікації

23 травня 1971 року

Вступ

Душпастирська інструкція *Communio et Progressio* — це безпосередній наслідок виконання пропозицій Другого Ватиканського Собору. Обговорюючи початковий, значно обширніший проект, що складався зі 114 пунктів, Соборові Отці вирішили скоротити його, залишивши тільки головне, з тим щоб деталі розробити й викласти згодом у спеціальній душпастирській інструкції. У п. 23 *Inter Mirifica* сказано, що таку інструкцію має підготувати Папська Комісія у справах засобів соціальної комунікації. Другого квітня 1964 року Папа Павло VI своєю буллою *In Fructibus Multis* створив цю Комісію як постійну установу при Ватикані й зобов'язав її підготувати такий документ.

Представлений документ є вислідом тривалої міжнародної співпраці. Вже 28 вересня 1964 року нова Комісія створила постійну робочу групу, до якої входили сім єпископів з різних континентів та голови трьох міжнародних католицьких організацій у справах преси, радіо, телебачення та кіно. У листопаді того самого року 87 єпископів і відповідальних за справи комунікації в різних національних Єпископських Конференціях зібралися в Римі, щоб обговорити зміст і процедуру ухвалення нової інструкції. Було розроблено спеціальну анкету, яку згодом розіслали всім єпископам світу. Результати цих заходів були знов обговорені з представниками Єпископських Конференцій на ще одному пленарному засіданні 27 жовтня 1965 року. Отець Енріко Баральї (Enrico Baragli) підготував перший проект тексту, який мали вивчити й обговорити члени та радники Папської Комісії у справах засобів соціальної комунікації. Далі цей перший начерк опрацювали ще троє експертів, які виходили з того, що документ повинен мати загальну частину про соціальну комунікацію як таку і спеціальну частину про конкретні її засоби. Цей попередній документ, що займав понад 300 сторінок, було обговорено на пленарній сесії Комісії 27 вересня — 3 жовтня 1967 року. Комісія дійшла висновку, що варто створити більш уніфікований текст однією із сучасних мов, а не латиною. Абат Джозеф Фольє (Joseph Folliet) заново написав документ, опрацювавши другий проект відповідно до рішень Комісії. Проте й цей варіант на 164 сторінках видавався надто довгим і не досить уніфікованим. Тож інший редакційний комітет скоротив і частково переписав документ, звівши його до 55 сторінок. У цей варіант внесено близько 800 запропонованих на той час змін та виправлень. Проект іще раз докладно вивчили й обговорили радники Папської Комісії в справах засобів соціальної комунікації на зустрічі в Немі поблизу Рима 3 – 8 листопада 1968

року. Як наслідок, створено уніфікований текст, що й був ухвалений за основу на пленарній сесії Комісії 1 – 8 червня 1970 року. Остаточну версію затверджено восени 1970 року. Папа Павло VI ухвалив документ без жодних змін 21 січня 1971 року.

Communio et Progressio вважають одним з найкращих церковних документів про соціальну комунікацію. Якщо придивитися до його змісту, то можна одразу побачити, що документ не розпочинається, як звичайно, згадкою про права й обов'язки Церкви. Після богословського обґрунтування мова заходить про внесок засобів комунікації в розвиток людства. Ці міркування займають майже половину тексту (пп. 19 – 100)! Якщо попередні документи тяжіли до наказового тону і в них йшла мова здебільшого про права й обов'язки Церкви, то в цій Душпастирській інструкції більше помітні сподівання на особисту відповідальність людини.

У богословському плані Інструкція переважає всі інші документи, даючи певні богословські дороговкази (пп. 6-15) для подальших міркувань та глибшого розроблення проблеми: Христос постає як Досконалий Комунікатор; Євхаристію потрактовано як приклад сопричастя через комунікацію; вказано також на роль Святого Духа й тринітарного виміру в усьому християнському спілкуванні.

Душпастирську інструкцію *Communio et Progressio* розробила й опублікувала Папська Комісія у справах засобів соціальної комунікації. Отже, це не особистий акт папи Римського, якими є енцикліки чи апостольські повчання, а колективний витвір багатьох досвідчених людей, які працюють у царині суспільного спілкування. Щоправда, текст не має такої ваги, як соборові постанови, хоч він і був створений на вимогу Собору. А проте *Communio et Progressio* підписали голова, заступник голови та секретар Папської Комісії й ухвалив загалом Папа Павло VI. Тому ця Інструкція є повноцінним церковним документом.

Communio et Progressio вважають «великою хартією» християнської комунікації, документом, що виявляє найпозитивніший, найфаховіший і найконкретніший підхід до засобів комунікації та їхнього значення в очах Церкви. Проте самі автори не вважають цю Інструкцію остаточним словом Церкви в цій справі; вони сподіваються, що «цей документ знаменує не так закінчення старого етапу, як початок нового» (п. 186). Вони, «сповнені надій та палкого завзяття, чекають того, що принесе їм розвиток комунікації за космічної доби» (п. 187).

Communio et Progressio

Тематичний план

1. Вступ: мета, відношення до Другого Ватиканського Собору тощо (1 – 5)
2. Християнське бачення комунікації (богословські основи)
  - 2.1. Солідарність і співпраця у творінні та спасінні (6 – 7)
  - 2.2. Первинність Трійці (8)
  - 2.3. Гріх і спокутування його Ісусом Христом (9 – 10)
  - 2.4. Ісус Христос як Досконалий Комунікатор (11)
  - 2.5. Суспільні відносини (12)
  - 2.6. Правда, розвиток людства і гідність (13 – 14, 18)
  - 2.7. Правильне розуміння людини як основа моральності (15, 17)
  - 2.8. Функції комунікації (16)
3. Внесок засобів комунікації в розвиток людства
  - 3.1. Засоби комунікації в людському суспільстві
    - 3.1.1. Ролі, можливості й перспективи в суспільстві (19 – 23)
    - 3.1.2. Громадська думка (24 – 32)
    - 3.1.3. Право бути поінформованим і право інформувати (33)
      - доступ до джерел і канали новин (34 – 43)
      - свобода спілкування (44 – 47)
    - 3.1.4. Освіта, культура і відпочинок (48 – 53)
    - 3.1.5. Форми мистецького вираження (54 – 58)
    - 3.1.6. Реклама (59 – 62)
  - 3.2. Умови діяльності мас-медіа (63)
    - 3.2.1. Медіа-освіта й вишкіл (64)
      - сприймачі (реципієнти) (65 – 70)
      - повідомлячі (комунікатори) (71 – 72)
    - 3.2.2. Можливості й обов'язки
      - повідомлячів (73 – 80)
      - сприймачів (82 – 83)

- 3.2.3. Співпраця
  - громадян і державної влади (84 – 91)
  - між народами (92 – 95)
  - християн, інших віруючих та людей доброї волі (96 – 100)
- 4. Обов'язки католиків щодо мас-медіа
  - 4.1. Внесок католиків у соціальну комунікацію (102 – 113)
  - 4.2. Внесок засобів комунікації в життя католиків
    - 4.2.1. Громадська думка і комунікація в Церкві (114)
      - діалог у Церкві (115 – 121)
      - діалог Церкви і світу (122 – 124)
    - 4.2.2. Використання засобів комунікації для проголошення Євангелія (126 – 134)
  - 4.3. Активна участь католиків у мас-медіа (135)
    - 4.3.1. Преса, книгодрукування і публікація (136 – 141)
    - 4.3.2. Кіно (142 – 147)
    - 4.3.3. Радіо й телебачення (148 – 157)
    - 4.3.4. Театр (158 – 161)
  - 4.4. Обладнання, персонал і організація
    - 4.4.1. Душпастирська орієнтація і потреби (162 – 164)
    - 4.4.2. Планування, співпраця і координація (165 – 166)
    - 4.4.3. Всесвітній день комунікації (167)
    - 4.4.4. Церковні комунікаційні структури (168 – 180)
- 5. Висновок
  - 5.1. Майбутній розвиток, теперішні турботи (181 – 182, 184 – 185, 187)
  - 5.2. Мета Душпастирської інструкції (183, 186)

COMMUNIO ET PROGRESSIO

242 1. Єдність і поступ людей, які живуть у суспільстві, — ось головна мета соціальної комунікації та використання всіх її засобів. До цих засобів належать преса, кіно, радіо й телебачення. Постійне вдосконалення удоско-
ступнює їх щораз більшій кількості людей, та й люди дедалі частіше по-
слуговуються ними в повсякденному житті. Сьогодні, як ніколи, спосіб
життя й мислення людини зазнає глибокого впливу засобів комунікації.

243 2. Церква вбачає в цих засобах «дари Бога» (1), які, згідно з Божим
Провидінням, єднують людей у братство і допомагають їм втілювати в
життя Божий план спасіння.

Глибоке й проникливе розуміння самого явища соціальної комуні-
кації та значення медіа для розвитку сучасного суспільства можна знайти
в кількох документах Другого Ватиканського Собору. Це, зокрема, Душ-
пастирська конституція про Церкву в сучасному світі (2), Декрет про
єкуменізм (3), Декларація про релігійну свободу (4), Декрет про місійну
діяльність Церкви (5), Декрет про пастирський уряд єпископів у Церкві
(6) і, звісно, декрет *Inter Mirifica*, цілком присвячений засобам соціальної
комунікації (7).

Таке глибоке розуміння, що ґрунтується на вченні й духові цього
Собору, допомагатиме християнам правильно ставитися до мас-медіа і
спонукатиме їх присвятити себе праці в цій царині.

244 3. Ця Душпастирська інструкція, опублікована за дорученням Дру-
гого Ватиканського Собору (8), окреслює головні доктринальні засади й
загальні душпастирські настанови. Вона уникає вдаватися в дрібні деталі
цього предмета, який постійно змінюється, розвивається і є таким різним
залежно від обставин.

245 4. Отже, Єпископи та їхні Конференції, а також Синоди Східних Цер-
ков повинні спрямувати фахівцям і своїм дієцезіальним, національним
та міжнародним радам відповідні настанови. Це слід зробити не тільки
для того, щоб застосовувати цю Інструкцію діяльно та в дусі колегіаль-
ності, а й для того, щоб знайти найкращий спосіб пояснювати її та яко-
мога ближче пристосовувати до потреб довірених їм людей. Утім, роблячи
це, Єпископи повинні завжди пам'ятати про єдність Церкви.

У цій справі єпископські комісії повинні спиратися на професійну
допомогу, яку можуть надати священики, ченці та миряни. Адже прави-

льне використання мас-медіа в суспільному спілкуванні — це обов'язок усього Божого народу.

5. Ми сподіваємося, що цю Інструкцію прихильно сприйме кожен, хто професійно працює в засобах соціальної комунікації, а також кожна людина доброї волі, яка вболіває за розвиток людства. Обмінюючись поглядами і співпрацюючи з такими людьми, Церква зможе досягти того, щоб величезний потенціал новітніх технічних засобів слугував добрій справі, а це принесе користь усім. 246

6. Канали соціальної комунікації, навіть якщо вони звернені до окремих осіб, охоплюють своїм впливом ціле суспільство (9). Вони повідомляють громадськість про світові події та життєві настанови сучасників і роблять це вельми швидко. Загалом, вони є необхідні для того, щоб сучасне суспільство з його мінливими й дедалі складнішими потребами могло безперешкодно жити й діяти. Отож вони також повинні підлягати тим приписам, що випливають із християнських засад людського співжиття. 247

Ці технічні новації мають шляхетне завдання — зближувати людей. Поширюючи знання про спільні надії та страхи, вони допомагають людям швидше віднаходити потрібні розв'язки й рішення. Зближення і єднання людей — це ті найголовніші засади, на які спирається християнська оцінка значення цих технічних знарядь для людського добробуту.

7. Повсюди в світі люди намагаються покращити умови свого життя, і останні наукові дива й технічні досягнення чимало в цій справі допомагають. Згідно з християнським баченням людини, її вчинків та її історії, такий людський розвиток постає як відповідь — хоч здебільшого й не-свідомо — на божественне веління «наповняйте землю та підпорядкуйте її собі» (10). У ньому ми також вбачаємо акт співпраці в божественній справі творіння й збереження світу (11). 248

Саме в межах такого бачення людини та її поступу засоби соціальної комунікації знаходять своє належне місце. Вони допомагають людям ділитися своїми знаннями та єднати свої творчі зусилля. Справді, створивши людські істоти на Свій образ, Бог наділив їх часткою Своєї творчої сили, щоб вони, співпрацюючи між собою, розбудовували «град земний» (12).

8. Соціальна комунікація примножує зв'язки всередині суспільства й поглиблює суспільну свідомість. Як наслідок, особа заходить у тісніші взаємини зі своїми ближніми й може, ніби за проводом Божим, сказати своє слово в розгортанні історії (13). У християнському вченні єдність і братерство людей — це головна мета всякого спілкування; джерело та приклад такої єдності й братерства — в найголовнішій тайні одвічної єдності Отця, Сина і Святого Духа, Які живуть єдиним божественним життям (13). 249

250 9. Засоби соціальної комунікації можуть великою мірою посприяти єднанню людей. Утім, якщо серця й душі людей налаштовані на лихе, якщо немає доброї волі, ця рясна злива технологій може мати протилежні наслідки, сіючи незгоди та розбрат між людьми, а отже примножуючи зло. Надто часто нам доводиться бачити, як ці засоби використовують для того, щоб заперечувати або підточувати найголовніші цінності людського життя. Християни вбачають у цих лихах свідчення того, що людина має бути врятована й звільнена від гріха, який увійшов у людську історію через перше гріхопадіння (14).

251 10. Коли людина власною волею відвернулася від свого Творця, то слідом за злочином прийшов безлад, людина заплуталася в незгодах та згубному розбраті (15). Вона втратила здатність спілкуватися із собі подібними. Та попри це, Божя любов до людини не пропала, хоч людина й відкинула її. Саме Бог перший розпочав зближення з людством (16) на початку історії спасіння. У повноті часів Він сповістив людині саме Своє єство (17), і «Слово стало тілом» (18).

Коли Своєю смертю й воскресінням Христос — Воплочений Син, Слово й Образ невидимого Бога (19) — звільнив людський рід, то Він поділився з кожним Божою правдою й Божим життям. Ще ніколи людство не мало такого багатого й щедрого дару. Як єдиний посередник між Отцем і людством, Він установив мир між Богом і людиною, а також заклав підвалини єдності між самими людьми (20). Відтоді спілкування між людьми має свій ідеал і найвищий приклад у Богові, Який став Людиною і Братом. Він наказав Своїм учням завжди і всюди (21) проголошувати Добру Новину «при світлі» та «з покрівель» (22).

252 11. Перебуваючи на Землі, Христос показав Себе Досконалим Комунікатором. Через Своє Воплочення Він цілковито ототожнив Себе з тими, хто мав сприйняти Його послання. Він виголошував його не тільки словами, а й усім трибом Свого життя. Він промовляв, так би мовити, зсередини, з-поміж маси Своїх людей. Він виголошував Своє священне послання безстрашно й безкомпромісно. Він пристосовувався до того, як люди говорять і як вони мислять. І промовляв до людей, виходячи з обставин тогочасного життя.

Спілкування — це щось більше, ніж висловлювання поглядів чи вираження почуттів. На найглибшому рівні це — самопосвята в любові. Спілкуючись із людьми, Христос сповістив їм Своє послання, а послання це — дух і життя (23). Установивши Святу Євхаристію, Христос дав нам найдосконалішу, найближчу форму єднання Бога й людини, якої тільки можна досягти в цьому житті, а також найглибшу можливу єдність між людьми. Христос також причастив нас Своїм життєдайним Духом, що єднає всіх людей (24).

Церква — Христове Містичне Тіло, невидима повнота Христа в Його славі, Христа, Який «виповнює все творіння» (25). Отож і ми в лоні Церкви й за допомогою її слова та Святих Таїнств прямуємо до найвищої й остаточної єдності, коли «Бог буде усе в усьому» (26).

12. У тих «дивовижних технічних винаходах» (27), що допомагають спілкуванню між людьми, християни вбачають засоби, подаровані Божим Провидінням, щоб полегшити співжиття людей на землі. Ці засоби вибудовують нові відносини й витворюють нову мову, що дасть людям змогу краще пізнавати себе й краще розуміти одне одного. Вони приводять людей до злагоди та спільності цілей. А це, своєю чергою, схиляє людей до примирення та справедливості, доброї волі та діяльного милосердя, взаємодопомоги, любові й, нарешті, до єднання. Тому засоби соціальної комунікації — це могутня сила й неоціненне знаряддя для того, щоб плекати поміж людей любов, яка є водночас і джерелом, і вираженням братерства. 253

13. Отож усі люди доброї волі мають разом добиватися того, щоб мас-медіа у суспільному спілкуванні справді допомагали пошукам істини й поступові людства. Християнин має ще й додаткову спонуку до такої співпраці — свою віру. Адже послання Євангелія, поширюване через засоби комунікації, зможе набагато дієвіше сприяти становленню братерства всіх людей під батьківською опікою Бога. 254

Взаємини й співпраця поміж людьми залежать, кінець кінцем, від вільного вибору людини, а цей вибір, знов-таки, визначають психологічні, соціальні та технологічні чинники. Так само і вага й значення засобів комунікації залежать від того, який вибір зробить людина, застосовуючи їх.

14. Саме людині вирішувати, як використати доступні їй технічні засоби, отож усі моральні засади в царині суспільного спілкування мають спиратися на правильне розуміння гідності людини, а кожна людина — це член родини усиновлених дітей Божих. Водночас ці засади мають впливати із самої природи суспільного спілкування та питомих властивостей окремих технічних засобів. Про це сказано і в *Gaudium et spes*: «За своєю сотвореною природою всі речі наділені своїм, властивим їм єством, правдою, добротою, властивими їм законами і ладом, які людина повинна поважати...» (28). 255

15. Хто хоче бачити, як засоби комунікації посядуть призначене їм місце в історії Творіння, Воплочення та Спасіння, хоче спізнати моральні засади, що визначають використання цих засобів, той повинен мати повне й достеменне розуміння людини. А також мусить мати досконале знання про справжню природу суспільного спілкування та його знаряддя. 256

«Повідомлячі» (комунікатори) — це всі ті, хто активно застосовує мас-медіа [тобто є творцями інформації]. Сумління мусить зобов'язувати

цих людей бути компетентними в мистецтві комунікації, щоб діяльно провадити свою працю (29). І що більший вплив має людина на процес спілкування, то більші її обов'язки. Це особливо стосується тих, хто має владу впливати на смаки й оцінки інших. Це стосується також і тих, хто навчає молодих або неосвічених. Це стосується загалом усіх, хто міг би певним чином спричинитися до збагачення або збіднення природи людини, — однаково, чи це людина сама-одна, чи людина, розчинена в натовпі.

«Сприймачі» (реципієнти) — це ті, хто задля власних потреб читає, слухає або дивиться різні засоби соціальної комунікації [тобто застосовує мас-медіа пасивно]. Треба зробити все можливе, щоб сприймачі знали якомога більше про ці засоби, а відтак могли правильно тлумачити їхні повідомлення, мали повну користь від їхніх переваг і діяльно долучалися до суспільного життя. Тільки тоді засоби комунікації буде використано якнайкраще.

257 16. Плоди, що їх приносять медіа в будь-якій конкретній сфері, слід оцінювати за тим внеском, який вони зробили до спільного блага (30). Новини, культура, розваги — все це має відповідати дедалі більшим потребам суспільства. Повідомляючи новини про певні події, треба подавати також контекст цих подій, щоб люди могли зрозуміти проблеми суспільства й працювати над розв'язанням їх. Слід тримати належну рівновагу не тільки між новинами, освітніми матеріалами і розвагами, а й між серйозними та легкими видами розваг.

258 17. Будь-яке спілкування має відповідати певним істотним вимогам, серед яких найголовніші — щирість, чесність, правдивість. Добрих намірів та чистого сумління замало, щоб зробити спілкування змістовним і гідним довіри. Спілкування має розкривати правду. Воно має докладно висвітлювати реальне становище в усій його складності. Утім, моральна цінність та вірогідність спілкування залежать не тільки від його теми чи інтелектуального змісту. Те, як подано повідомлення, як його викладено й оцінено, навіть те, якій аудиторії воно призначене, — всі ці чинники також слід брати до уваги (31).

259 18. Глибше порозуміння, більша прихильність поміж людьми та плідна співпраця в творчій справі — ось та неоціненна користь, яку має давати суспільне спілкування. Ці ідеали цілковито згідні з намірами й прагненнями дітей Божих. Справді, Церква також працює задля ствердження і зміцнення цих ідеалів. «Підтримання єдності відповідає покликанню Церкви», бо вона «в Христі є немов таїнством, тобто знаком і знаряддям внутрішньої злуки з Богом і єдності всього людського роду» (32).

260 19. Сучасні засоби соціальної комунікації немовби збирають людей за великий круглий стіл. За цим столом люди, що змагають до братерства і співпраці, провадять між собою діалог. Новітні засоби здатні підхопити

діалог небагатьох людей, поширити його й донести до всіх і кожного. Отож вони уможливають відкритий діалог усіх членів суспільства. Нестримний потік інформації та ідей, що плине цими каналами, робить кожного співпричасником усіх справ людства. Такий діалог створює умови того обопільного і приязного розуміння, що веде до загального поступу.

20. Швидкий розвиток засобів соціальної комунікації руйнує ті перепони, якими розділили людей простір та час. Тепер люди можуть досягати більшого порозуміння і ближчої єдності. Море інформації постійно плине від континентів до континентів, тож людина може дізнаватися, що діється в світі і як живеться іншим людям. Ці новітні технічні засоби могли б стати неоціненною допомогою на всіх рівнях виховання й навчання. Вони допомагають боротися з неписьменністю, пособляють початковій та подальшій освіті. Вони спроможні дієво допомогти жителям слаборозвинених країн добитися свободи й поступу. Вони могли б стати основою і гарантією загальної рівності всіх людей, адже завдяки їм кожна людина, хоч яке місце вони посідає в суспільстві, може втішатися благами культури та приємним дозвіллям. Вони збагачують людський розум. Вони допомагають людям тримати зв'язок із дійсністю, доносячи до них образи та звуки, що становлять сам зміст життя. Вони показують людям давні часи й далекі краї. Тих людей, які не вміють читати й писати (і тут зовсім не йдеться про значення традиційних культур), медіа здатні швидко прилучити до найостанніших течій та напрямів світового життя. 261

21. У світлі цих переваг засоби комунікації можна вважати могутніми чинниками поступу. Щоправда, вони створюють багато труднощів, однак ці труднощі треба сміливо зустрічати й долати. І повідомлячі, й сприймачі повинні усвідомлювати притаманні цим засобам небезпеки і труднощі. Наприклад, як нам допевнитися, що цей швидкий, хаотичний і безперервний потік інформації буде правильно сприйнято й оцінено? Мас-медіа звертаються до якнайширшого кола сприймачів і, щоб нікого не образити, часто тримаються нейтральної позиції. Як же в суспільстві, де поміж людьми немає однастайності, відрізнити правдиве від хибного, добре від лихого? 262

Як серед постійного змагання за прихильність якнайбільшої частини сприймачів можна домогтися, щоб мас-медіа не зверталися до негідних схильностей людської природи, не розпалювали ниці почуття? Як можна запобігти зосередженню «влади повідомляти» в руках небагатьох, адже коли це станеться, то діалогові настане кінець? Як можна уникнути того, щоб оте суспільне спілкування, яке відбувається посередньо, через різні пристрої, не послаблювало безпосередні людські взаємини — особливо коли воно набирає форми картин та образів? Ці засоби комунікації спонукають людей сховатися в світі мрій — а як можна повертати людей

назад до дійсності? Як спинити ті мас-медіа, що прищеплюють людям духовну ліню та пасивність? І як можна мати певність, що постійне звернення до почуттів не притупить розум?

- 263 22. Безперечно, що сьогодні в багатьох ділянках людського життя моральні стандарти занепадають, і цей занепад викликає глибоке занепокоєння всіх чесних людей. Свідчення такого занепаду можна легко знайти в усіх засобах соціальної комунікації. Однак постає питання: якою мірою треба звинувачувати за це самі технічні засоби? Багато відповідальних людей доводять, що ці засоби тільки відображають те, що вже й так наявне в суспільстві. Інші вважають, що мас-медіа поширюють такі нездорові тенденції, загострюють їх і, роблячи їх звичним явищем, сприяють їхньому поступовому закоріненню. Ще інші прямо покладають усю вину за моральний занепад на самі тільки засоби соціальної комунікації. Що можна сказати напевно, то це те, що слабкість криється в самому суспільстві, тому в заходах, покликаних відродити моральні норми, має брати участь усе суспільство: батьки, вчителі, пастирі й усі ті, хто дбає про спільне благо. В цій почесній праці велику вагу мають і засоби соціальної комунікації. Утім, ці засоби ніяк не спроможні діяти ізольовано від звичаїв та життєвих настанов людей — і те й інше завжди на них впливає.
- 264 23. Щоб краще пізнати й повною мірою використати ті блага, що їх дають людям засоби комунікації, а також усунути ті труднощі, що їх ці засоби створюють, треба вивчити основні аспекти того, як ці засоби працюють у людському суспільстві.
- 265 24. Засоби соціальної комунікації — це громадський форум, де всі без винятку люди можуть обмінюватися поглядами. Прилюдне висловлення та боротьба різних поглядів у межах конструктивного діалогу впливають на розвиток суспільства, збагачують цей розвиток, сприяють суспільному поступові.
- 266 25. Громадська думка є головною формою вираження суспільної природи людини. Ця думка виникає через те, що кожна людина має внутрішнє бажання висловлювати свої погляди, життєві настанови й почуття, щоб інші також сприйняли й засвоїли їх. Папа Пій XII описує громадську думку як «природне відлуння дійсних подій і ситуацій, більш-менш спонтанно відображених в умах і судженнях людей» (33). Отже, свобода слова — неодмінна умова становлення такої громадської думки, яка виражала б погляди та настрої всіх вагомих прошарків культурно, географічно та історично окресленого суспільства.
- 267 26. Щоб громадська думка могла скластися як слід, конче потрібна свобода висловлювати свої погляди й почуття. Згідно з виразним вченням Другого Ватиканського Собору, треба наголосити, що свобода слова для окремих осіб та груп має бути дозволена доти, доки вона не завдає шкоди

громадській моралі та спільному благові (34). Щоб люди могли плідно співпрацювати й поліпшувати життя спільноти, треба дати їм можливість вільно оцінювати й порівнювати різні погляди, що здаватимуться їм важливими й слушними. Тоді поміж людьми точитиметься вільна взаємодія поглядів; кожна людина щось сприйматиме, а щось сама даватиме іншим, щось засвоюватиме, а щось відкидатиме. Як наслідок, громадськість зможе віднайти найкращі й найпевніші погляди, а відтак — взятися до спільних дій.

27. Отож на комунікаторах лежить вельми важливе завдання. Саме вони повинні збирати різні погляди, порівнювати їх і повідомляти їх так, щоб люди могли прийняти правильне рішення. 268

28. Кожен громадянин має бути причетним до становлення громадської думки. Якщо треба, він повинен зробити це через представників, яким довірено виражати його погляди (35). Хто завдяки своїй посаді, своїм природним талантам або з інших причин має великий вплив на людей, той також має владу визначати думку громадськості, висловлюючи свої погляди. Чим сильніший і дієвіший вплив цієї людини, тим більше вона зобов'язана спрямовувати його у правильне річище. 269

29. Проведення «пропагандистських кампаній» (як це часом називають) з тим, щоб впливати на думку громадськості, виправдане тільки тоді, коли ця кампанія служить правді, коли її мета й методи не зневажають людської гідності й відповідають громадським інтересам — чи національним, чи міжнародним. Треба зважати на інтереси і окремих осіб, і суспільних груп. 270

30. Деякі різновиди пропаганди є недозволеними. Це, зокрема, ті, що шкодять громадським інтересам або не дають громадянам права сказати своє слово, свідомо неправдиво висвітлюють становище, викривлюють людські погляди напівправдою, вибірковими повідомленнями чи значними прогалинами в інформації й тим самим намагаються обмежити законне право людей самим виносити рішення. Їх належить відкидати й забороняти — особливо сьогодні, адже швидкий розвиток наук про людину, насамперед психології, а також технічне вдосконалення засобів комунікації надають такій пропаганді дедалі більше сили й впливовості. 271

31. Не всі прилюдно висловлені погляди треба вважати за правдиве вираження думки широкої громадськості. В один час і в одному місці може вибувати чимало розбіжних поглядів, але зазвичай існує певний погляд, який має більше прихильників, ніж решта. Втім, думка більшості не конче є найкращою чи найближчою до істини. 272

До того ж громадська думка часто міняється. Одна й та сама ідея може то втрачати, то здобувати вплив на громадськість. Через це було б розум-

но дещо відсторонятися від модних поглядів. Часом можуть бути серйозні причини, щоб і зовсім їх відхилити.

273 32. Утім, треба завжди зважати на ті відкрито висловлювані й загальноприйняті погляди, які відбивають сподівання людей. Особливо це належить робити людям, наділеним владою — чи то церковною, чи то державною.

274 33. Щоб громадська думка могла скластися належним чином, треба повсякчас надавати громадськості вільний доступ і до джерел інформації, і до каналів її розповсюдження, дозволивши людям вільно висловлювати свої погляди. Свобода думки і право на інформацію невіддільні одне від одного. Папа Іван XXIII (36), Папа Павло VI (37) і Другий Ватиканський Собор (38) виразно ствердили право на інформацію як конче потрібне і окремим особам, і всьому сучасному суспільству.

275 34. Сучасна людина не може обійтися без інформації — чіткої, докладної, надійної та правдивої. Без неї вона не зможе пізнати той вічно мінливий світ, у якому живе, не зможе пристосуватися до щоденних життєвих оставин. Пристосовуючись, людина щоразу мусить приймати якісь рішення, а вони мають спиратися на повні та правдиві знання. Інакше людина не зможе відігравати відповідальну роль у суспільстві і стати діяльним учасником його економічного, політичного, культурного та релігійного життя.

З права на інформацію випливає й обов'язок дошукуватися її. Інформація не лежить просто на дорозі — її треба шукати. З іншого боку, щоб здобути інформацію, людина повинна мати доступ до різних засобів соціальної комунікації. Так вона зможе вільно вибрати той засіб, що найкраще підходить для її особистих та суспільних потреб. Даремна річ — говорити про право на інформацію, якщо немає доступу до різних її джерел.

276 35. Щоб вибрати правильний напрям розвитку, суспільство — на всіх рівнях — потребує інформації. Громаді потрібні добре поінформовані громадяни. Право на інформацію — це не просто привілей індивіда, воно вкрай важливе для загальних інтересів.

277 36. На тих, чия робота — подавати людям новини, покладено найважче й найвідповідальніше завдання, і їм доводиться долати чимало перешкод. Часто ці перешкоди створюють люди, зацікавлені в тому, щоб приховати правду. Це особливо стосується репортерів, що повідомляють новини безпосередньо з місця подій і для цього часто подорожують в усі кінці світу, стаючи свідками подій тої самої миті, коли вони відбуваються (39). Часом вони ризикують своїм життям, і справді — багато з них загинуло, виконуючи свій професійний обов'язок (40). Людство має право знати, що діється в світі, особливо під час воєн, що тривогою і страхом сповнюють серця всіх людей на світі. Отож треба добре подбати, щоб

захистити цих кореспондентів від усякої небезпеки, яка може їх спіткати. Церква рішуче засуджує насильство проти репортерів, як і проти всіх, хто працює над передаванням новин. Адже, збираючи й поширюючи новини, ці люди обстоюють і здійснюють людське право на інформацію.

37. Завжди нелегко дізнаватися всю правду й передавати цю правду іншим, але репортери стикаються з додатковою проблемою. Із самої природи новин випливає, що це є щось нове. Отож репортери мають справи з тим, що тільки-но сталося і становить на цей момент певний інтерес. Крім того, з великої маси матеріалів вони повинні вибрати найголовніші, на їхню думку, факти, які могли б зацікавити їхню аудиторію. Через те може трапитися, що в новинах повідомлено лише фрагмент від цілої картини й не відображено чогось справді важливого. 278

38. Повідомлячі повинні подавати новини швидко, повно й ясно. Отож вони дедалі більше вимушені шукати експертів, які пояснювали б, підсумовували й докладно розбирали обставини та причини подій. Часто коментар потрібен негайно, іноді ще до того, як станеться сподівана подія. Серйозні люди, особливо якщо вони посідають відповідальні або владні посади, воліють не робити поспішних або непідготовлених коментарів, докладно й ретельно не вивчивши становище (і мають рацію). А оскільки інформаційним засобам потрібні оперативні коментарі, то ініціатива часто переходить до людей менш відповідальних і менше поінформованих, зате готових робити те, що їм звелять. Усі, хто добре орієнтується в певній ситуації, нехай постараються запобігти цьому. Вони мають постійно стежити за поточними подіями, щоб змогти самим дати коментар і допевнитися, що громадськість належно поінформовано. 279

39. Є й інша проблема. Люди, які повинні постачати інформацію, мають подавати новини якнайскоріше, щоб повідомлення залишалися свіжими й цікавими. Економічне змагання повідомлячів між собою також приневолює їх поспішати, тож вони часто жертвуватимуть ретельністю заради швидкості. Крім того, комунікатор повинен знати смаки та культурний рівень своєї аудиторії і брати до уваги її вподобання. Утім, незважаючи на своє складне становище і на масу побічних чинників, він повинен повсякчас залишатися вірним правді. 280

40. Крім оцих проблем, притаманних самій природі соціальної комунікації та повідомлення новин, є ще одна. Повідомляч повинен повертати розсіяну увагу заклопотаної та квапливої публіки яскравими репортажами. Проте він не повинен піддаватися спокусі й робити новини сенсаційними ціною їхнього перекручування, висмикування фактів із контексту або вдаючись до надмірних перебільшень. 281

41. Сприймачі, коли їм доводиться компонувати докупі новини, що дійшли до них окремими фрагментами, можуть кінець кінцем скласти 282

собі викривлене або спотворене уявлення про повну картину подій. Певною мірою точну картину можна відновити, безнастанно черпаючи інформацію з різних джерел і незмінно перевіряючи їхню надійність.

Сприймачі мають ясно усвідомлювати становище тих, хто постачає їм інформацію. Не слід чекати від повідомлячів надлюдської досконалості. Проте сприймачі мають право й обов'язок вимагати, щоб усі помилки або кривотлумачення, що закралися в повідомлення, були негайно й чітко виправлені. Вони повинні протестувати проти навмисних замовчувань та перекручень, протестувати завжди, коли факти висмикнуто з контексту або висвітлено упереджено, коли значення подій надто прибільшено або применшено. Самі повідомлячі мають умовитися між собою, щоб забезпечити сприймачам таке право. Якщо ж на це годі сподіватися, тоді право сприймачів треба закріпити в законодавстві або міжнародних угодах.

283 42. Утім, право на інформацію має свої межі. Здійснюючи його, не можна ламати інших законних прав. Адже існує ще право на правдивість, яке охороняє чесне ім'я окремих осіб та цілих спільнот. Є право на приватність, яке захищає приватне життя сімей та окремих осіб (41). Є право на таємність, яке набирає сили тоді, коли цього вимагають виняткові обставини, професійний обов'язок або й спільне благо. Справді, коли на карту поставлено спільне благо, подавати новини треба з великою розважливістю, проникливістю й обачністю в оцінках.

284 43. Висвітлення фактів насильства й жорстокості потребує особливої обережності й тактовності. Ніхто не заперечить, що людське життя обтяжене насильством і жорстокістю, що такі речі трапляються в наш час як ніколи часто. Можна зобразити все це насильство й жорстокість так, щоб вони викликали в людей почуття відрази. Однак якщо криваві події змальовано надто реалістично або на них надто часто зосереджують увагу, то виникає небезпека спотворити всю картину людського життя. Також можливо, що таке зображення насильства й жорстокості породить певну настановленість душі і (як твердить багато фахівців) викличе психоз — явище, невіддільне контролю тих сил, що пустили його до життя. Усе це може тільки утвердити жорстокість і насильство як звичний спосіб вирішувати суперечки.

285 44. Право на інформацію невіддільне від свободи спілкування. Суспільне життя залежить від постійного спілкування між людьми — як на рівні окремих осіб, так і на рівні колективів. Спілкування конче потрібне для взаємного розуміння й творчої співпраці. Коли в суспільних стосунках люди використовують засоби масової інформації, спілкування набуває нового виміру — широкі маси людей дістають можливість причаститися до життя й поступу спільноти.

286 45. Оскільки людина за природою своєю є істотою суспільною, вона має потребу вільно виражати себе й порівнювати свої погляди з погля-

дами інших людей. Це сьогодні слушно, як ніколи раніш, бо людський розум, людський геній нині спирається більше на колективну роботу, ніж на зусилля одинаків. Отож коли люди, відповідно до своєї природної схильності, обмінюються ідеями й висловлюють свої погляди, вони не просто користуються своїм правом, а й виконують суспільний обов'язок.

46. Ті суспільства, що терпимо ставляться до різних угруповань поміж своїми членами і через те називаються «плюралістичними», добре знають, як багато важить вільний плин інформації, який дає громадянам змогу діяльно долучатися до громадського життя. Там ухвалено окремі закони на захист свободи спілкування. Навіть більше, Загальна Декларація прав людини проголосила, що ця свобода є одним із засадничих прав людини*, а звідси випливає неодмінна свобода для засобів соціальної комунікації. 287

47. Свобода спілкування також передбачає, що окремі особи та групи мають право шукати й поширювати інформацію. Крім того, вона означає, що окремі особи й групи повинні мати вільний доступ до засобів соціальної комунікації. А проте ця свобода може приносити більше користі тим, хто сповіщає новини, ніж тим, хто їх сприймає, якщо здійснювати її без жодних застережень, якщо не зважати на ті громадські потреби, що лежать в основі права на інформацію. 288

48. Засоби соціальної комунікації набирають дедалі більшої ваги в широкій царині людської освіти. Майже повсюди аудіовізуальні посібники, навчальні відеокасети, радіо й телебачення стали вже звичною допомогою в навчанні. Завдяки таким новітнім формам навчання праці науковців з різних царин комунікації стають доступними щораз більший кількості людей. Подекуди засоби соціальної комунікації правлять за доповнення до традиційних методів навчання. Ці засоби дають молоді й дорослим можливість поглибити своє знання. Там, де немає належних умов для навчання, ці засоби можуть надати людям релігійне виховання й початки освіти; також вони допомагають подолати неписьменність. Вони стають у пригоді, коли треба навчити людей основ сільського господарства, медицини, гігієни та інших плодів людського розвитку. Таке використання новітніх технічних засобів для освіти має бути по можливості творчим і має залучати учнів до жвавого діалогу. Таким чином можна не тільки навчити учнів теоретичних знань, а й дати їм практичне вміння виражати себе через медіа. 289

49. Мало того, медіа, ставши помітним складником повсякденного життя людей, доносять — як ніхто інший — мистецькі та культурні над- 290

* В статті 19 (п. 2) ЗДПЛ проголошено: «Кожна людина має право на вільне висловлення своєї думки. Це право включає в себе свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір». — Прим. ред.

бання до великої частини людського роду. І невдовзі, можливо, вони зможуть донести їх до всього людства. Це така сама незаперечна ознака суспільного поступу, як і усунення економічної та соціальної нерівності.

- 291 50. Медіа здатні поглибити й збагатити сучасну культуру, і комунікатори мають визнати, що на це збагачення має право кожен. Отже, вони повинні без вагань скористатися тією нагодою охопити широченне коло людей, що їм дають так звані «мас-медіа» («засоби масової інформації»). Останні дають також можливість задовольнити найрозмаїтіші потреби й інтереси, оскільки вони спроможні — фахово й привабливо — представляти витвори всіх видів мистецтва.

Отож кожен може легко використовувати медіа для того, щоб поглибити й ошляхетнити своє культурне життя. Треба тільки повсякчас доповнювати їх особистими роздумами й обміном думок.

- 292 51. Щоб побачити великий культурний потенціал медіа, досить тільки поглянути, як вони прислужилися традиційному фольклорному мистецтву тих країн, де перекази, вистави, пісні й танці досі ще виражають давню народну спадщину. Новітні технічні засоби можуть зробити всі ці речі широко відомими. Усе це можна записати, щоб дивитись або слухати знов і знов; це особливо важливо для тих країн, де давні традиції вже занепали. Таким чином медіа допомагають прищепити народів належне почуття своєї культурної самобутності, сприяють взаємопізнанню і взаємозбагаченню країн та культур.

- 293 52. Доречно нагадати, що чимало великих творів, визнаних згодом геніальними, особливо в музиці, драматургії та літературі, спершу були подані публіці як розвага. Отож розваги також не позбавлені культурної цінності (42).

Сьогодні за допомогою медіа найшляхетніші форми мистецтва можуть подарувати справжній відпочинок — у найповнішому розумінні цього слова — дедалі більшій кількості людей. І наше складне суспільство дедалі більше потребує цього.

Прості розваги також мають свою цінність. Вони полегшують тягар повсякденних клопотів і заповнюють дозвілля людей. Пропонуючи людям таке розмаїття способів провести свій вільний час, медіа роблять велику послугу людству. Однак сприймачі не повинні забувати про самоконтроль. Не можна допускати, щоб чари цих розваг або цікавість, яку вони викликають, так заповнили сприймача, що він занедбає свої обов'язки або просто гаятиме свій час.

- 294 53. Медіа, працюючи одночасно для великої кількості людей, являють собою новий чинник у сучасній культурі. Утім, вони здатні не тільки збагатити культуру, а й занапастити її. Часто вони догоджають смакам

найменш культурної частини аудиторії. І забираючи в сучасної людини так багато часу, вони можуть легко відвернути її від вищих і корисніших культурних цілей.

Одноманітна дієта з програм, орієнтованих на найнижчий культурний рівень, нерідко може зіпсувати смак навіть тих, хто вже піднявся було до вищого культурного рівня. Такої небезпеки можна уникнути, якщо комунікатори справді дбатимуть про благо культури й підпиратимуть свої добрі наміри глибоким знанням науки та освіти. Мало того, треба повторити, що медіа спроможні створювати речі найвищого мистецького рівня, і такі твори не конче мають бути важкостворними й чужими для переважної більшості людей.

54. Засоби соціальної комунікації не просто представляють традиційні форми мистецтва, а й створюють нові способи мистецького вираження. Тепер, коли ці засоби охоплюють увесь світ і створюють дедалі більше можливостей для міжнародної культурної співпраці (особливо в творчих царинах, залучаючи талановитих митців багатьох країн), конче потрібно, щоб і комунікатори, і реципієнти старалися виробити в себе добрий католицький смак, що приймає і традиційні, і новітні форми мистецтва, поціновує й розуміє мистецтво усіх країн та народів, усіх культур та субкультур. 295

55. Мистецтво слід високо цінувати і за його досконалість, і за його велике значення для людини. Краса сама собою здатна ошляхетнити той дух, що її споглядає. Твір митця може проникати в найглибші закутки людської душі й освітлювати їх своїм світлом. Він може безпосередньо являти людям духовну реальність, виражаючи її так, щоб її могли сприйняти органи чуттів. Отож мистецтво допомагає людині краще пізнати себе. Це не лише культурне, а й моральне та релігійне благо. «...Коли ви, письменники та художники, спроможні виявити в становищі людини, хоч яке воно прикре й невисоке, іскорку доброти, тої самої миті сяйво краси осяє всю вашу працю. Ми не просимо вас бути моралістами. Ми тільки просимо, щоб ви були свідомі своєї таємничої сили — сили розкривати ті славні царини світла, що лежать по той бік таїни людського життя» (43). 296

56. Хто хоче повною мірою збагнути дух певної доби, той повинен вивчати не тільки її політичну історію, а й письменство та матеріальні пам'ятки. Адже твори мистецтва вельми точно й виразно — далеко краще, ніж умоглядні характеристики — розкривають вдачу людей, їхні думки, почуття й прагнення. Навіть якщо митець лине геть від грубого матеріального світу, здаючись на волю творчої фантазії, він може дати нам безцінне прозріння становища людини. Оповідання, витворені силою уяви, хоч і зображають персонажів, що живуть і розвиваються у вигаданім світі, також сповіщають свою особливу правду. Вони хоч і не реальні, 297

однак реалістичні, бо в їхній основі те ж таки людське життя. Вони розкривають глибоко заховані мотиви, що лежать в основі людських дій та пристрастей (44). Коли пролито світло на ці мотиви, людина пізнає їх такими, як вони є. А пізнавши, може передбачити той напрям розвитку, який обере людство.

- 298 57. Папа Пій XII учив, що «людське життя не можна збагнути, принаймні не можна збагнути усіх його гострих і глибоких конфліктів, якщо свідомо закривати очі на злочини й зло, бо ж саме вони часто спричиняють і підживлюють ці конфлікти. То що ж, чи може ідеальний фільм зображати такі речі? Найвидатніші поети й письменники всіх часів замислювалися над цим важким і складним питанням, і так само будуть замислюватися над ним поети й письменники майбутнього... Коли боротьба зі злом (включно з тими випадками, коли зло на певний час бере гору) потрактована в контексті всієї праці таким способом, щоб допомогти глядачам краще пізнати життя і дати йому лад, щоб показати, як слід поводитися людині, як добитися більшої згоди між словами й учинками, — тоді це зло можна включити в фільм як істотний момент сюжету» (45). І такий фільм тільки посприяє поступові людства. Справжні мистецькі цінності, хоч вони й належать до цілком іншої царини людського духу, не суперечать моральним приписам. Мистецтво й мораль обопільно potwierджують цінність одне одного.

- 299 58. Часом мистецькі твори, в яких ідеться про зло, можуть породжувати моральні проблеми. Наприклад, так може статися, коли аудиторія — чи то через молодість і незрілість, чи то через невідповідність освіти — нездатна досягнути всіх наслідків зла.

Перед митцем лежить життя в усій його повноті, усі його добрі та погані сторони. Отож, коли твір призначено для великої неоднорідної аудиторії, треба виявити неабияку розсудливість та виваженість судження. Це особливо слушно, якщо предмет твору — людина, яка протистоїть злу.

- 300 59. Рекламу набуває дедалі більшої ваги в сучасному суспільстві. Вона дається взнаки скрізь і всюди; її впливу годі уникнути. Вона приносить суспільству чимало користі, розповідає покупцям про доступні товари й послуги. Так вона забезпечує якнайширше розповсюдження виробів, а отже допомагає промисловості розвиватися й працювати на благо людності. Тому реклама — річ благотворна, якщо вона поважає право покупця на вільний вибір (поважає навіть тоді, коли рекламодавець, намагаючись продати певний виріб, апелює до бажань споживача й намагається показати свій товар як конче потрібний). Реклама також повинна шанувати правду, додержуючись загальноприйнятих правил рекламної діяльності.

- 301 60. Якщо людям нав'язують явно шкідливий або непотрібний товар, якщо про товар розповідають неправдиво, якщо натискають на найменш

шляхетні схильності людської натури, то особи, відповідальні за таку рекламу, завдають шкоди суспільству, ганьблять свою добру славу й чесне ім'я. Навіть більше, настирливе спонукування придбати предмети розкоші може розпалити в людей фальшиві бажання, які шкодять і окремим особам, і цілим родинам, відвертаючи їх від справжніх життєвих потреб. Слід також уникати тих форм реклами, що задля наживи безсоромно грають на сексуальних інстинктах або намагаються закрастися в підсвідомі куточки душі, ставлячи під загрозу особисту свободу людини. Отож бажано, щоб рекламисти погодили між собою певні правила, щоб їхні методи збуту товарів не ображали людської гідності й не завдавали шкоди суспільству.

61. Розважливе використання реклами може справді допомогти країнам, що розвиваються, поліпшити рівень життя своїх громадян. Серйозної шкоди може бути завдано, якщо реклама зробиться настільки безвідповідальною, а комерційний тиск — настільки сильним, що суспільство, яке прагне від бідності піднятися до прийнятного рівня життя, почне шукати цього поступу на шляху задоволення штучно створених потреб. Як наслідок, країна змарнує свої ресурси, занедбає реальні потреби і тим самим відстане у справжньому розвитку. 302

62. Величезні видатки на рекламу загрожують підкопати самі підвалини мас-медіа. У людей може скластися враження, що знаряддя комунікації створені виключно для того, щоб розпалювати людські апетити, — аби згодом ці апетити можна було задовольнити, придбавши рекламований товар. Навіть більше, економічні вимоги й тиск комерції небезпечні для самої свободи медіа. Прибуток від реклами життєво важливий для цих засобів, тож кінець кінцем вижити вдасться тільки тим, які спромоглися відхопити найбільшу пайку рекламних коштів. Як наслідок, у царині суспільного спілкування виникає сприятливий ґрунт для зростання монополій, а монополія легко може обмежити людське право давати й отримувати інформацію, може припинити вільний обмін поглядів між громадянами. Через те слід дбайливо оберігати розмаїття незалежних засобів соціальної комунікації, навіть якщо для цього треба вдатися до законодавчих заходів. Тільки так можна допевнитися, що прибутки від реклами справедливо розподіляться між найбільш гідними засобами комунікації, й не дозволити, щоб левову частку цих коштів загарбав той, хто вже встиг набрати найбільше сили. 303

63. Щоб засоби соціальної комунікації могли якнайкраще слугувати людству, треба повсякчас зважати на людський чинник. Цей чинник важить більше, ніж усі найдивовижніші електронні й механічні знаряддя. Адже мас-медіа неспроможні належно працювати в суспільстві самі по собі. Отож і комунікатори, і реципієнти повинні отримати відповідну 304

освіту, щоб повною мірою скористатися можливостями цих технічних знарядь. Усі вони повинні знати, в чому полягає їхнє завдання, і належним чином сповнювати це завдання як приватні особи і як члени суспільства. Державна влада, релігійні провідники та освітяни мають також зробити все від них залежне, щоб дієво використати величезний потенціал цих засобів на благо суспільства.

- 305   64. Медіа-освіта, яка навчатиме тих основних засад, що визначають діяльність засобів комунікації в людському суспільстві, сьогодні, як ми вже зазначали, конче потрібна всім. Пізнавши характер та спосіб діяння цих засобів, людина зможе скористатися ними, щоб збагатити свій дух. Натомість той, хто тільки поверхово збагне їхнє значення та вплив, може легко втратити частину своєї особистої свободи. Медіа-освіта має містити практичні відомості про суть різних засобів соціальної комунікації, їхнє значення для спільноти та способи якнайкращого використання їх. За найпершу точку відліку в такій освіті мають стати людина та суспільство.
- 306   65. Щоб повною мірою скористатися тими благами, що їх приносять засоби соціальної комунікації, сприймачам потрібна базова медіа-освіта. Вона потрібна не тільки для їхньої особистої користі, а й для того, щоб вони могли діяльніше провадити суспільний діалог і брати більшу участь у творчій громадській співпраці. Така освіта допоможе сприймачам знайти найкращі способи, щоб на ділі здійснити такий діалог; вона дасть їм можливість попрацювати задля встановлення справедливості між народами й ліквідації різючої нерівності між багатими й бідними країнами.
- 307   66. Знання споживачів медіа-продукції про засоби комунікації мають постійно зростати в міру вдосконалення цих засобів. Отож і процес навчання, яке має бути доступне усім, не повинен кінчатися. Його слід весь час доповнювати лекціями та обговореннями, спеціальними курсами й навчальними семінарами, залучаючи до викладання провідних фахівців із цієї царини.
- 308   67. Треба від наймолодших літ виховувати в дітей мистецький смак, проникливе критичне мислення й почуття своєї відповідальності, засноване на здоровій моралі. Усе це потрібно дітям, щоб розважливо вибирати щось краще між пропонованими виданнями, фільмами та передачами. Усе це конче потрібно, бо молодь від природи вразлива, а набута в дитинстві самодисципліна неабияк прислужиться в дорослому житті. Шляхетність та ідеалізм, одвертість та щирість — усе це чудові риси молодих. Однак ці риси, так само як і самодисципліна, збережуться тільки якщо плекати й оберігати їх від наймолодших літ. Ось чому треба спонукувати дітей робити власний вибір, навіть якщо остаточне рішення батьки та вчителі все одно застерігають за собою. І якщо батькам або вчителям

доводиться піддавати осудові те, як дитина використовує певні аспекти медіа, вони мають чітко пояснити дитині причини своєї догани. Розумне пояснення приносить кращі плоди, ніж заборона; і це особливо слушно, коли йдеться про справи освіти. Дорослі мають пам'ятати, що дитяча психологія відрізняється від дорослої. Тому програми, що здаються дорослим нецікавими й порожніми, можуть бути вельми корисні дітям і навіть підліткам. Також молодь легко сприймає нові форми культури; юнаки і юнки засвоюють їх у колі однолітків і чинять одне на одного — як свідчить багато прикладів — цілющий виховний вплив.

68. Вихователям варто брати до уваги передачі, фільми та видання, які є особливо цікавими довіреній їм молоді. Згодом ці речі можна спільно обговорювати, розвиваючи таким чином критичне мислення дітей. Коли йдеться про складні й навіть контрверсійні мистецькі твори, то батьки, при слушній нагоді, повинні допомогти дітям побачити в цих творах справжні людські цінності, витлумачити окремі моменти в контексті усього твору. 309

69. Вивчення засобів соціальної комунікації має знайти собі місце в шкільних програмах. Його слід провадити систематично на кожному щаблі освіти. Це допоможе молодим людям поступово виробити новий підхід до розуміння того, що пропонує їм преса, радіо й телебачення, видавництва тощо. Цей предмет слід викладати як окремий навчальний курс, під час якого вчитель зможе запросити професійних комунікаторів, щоб ті прочитали лекції або провели практичні заняття. 310

70. Очевидно, що батьки та інші вихователі не здатні виконати цих обов'язків, якщо їм самим бракує освіти, щоб належно розуміти засоби комунікації. І треба пам'ятати, що батьки теперішньої молоді не зростали за молодих літ під повсякчасним і повсюдним впливом цих засобів, отож часто вони гірше розумітимуть їх, ніж їхні діти. Часто батьків непокоїть те, як одверто мас-медіа трактують кожне питання, зокрема й ті проблеми, що стоять перед державною владою та Церквою. І природно, що батьки бажать, щоб їхні діти використовували ці засоби як слід. Утім, нехай батьки більше довіряють своїм дітям, адже ті народилися й вирости вже в іншому суспільстві. А отже, молодь краще остережена й краще озброєна проти тих настирливих впливів, що звідусіль діймають сучасну людину. 311

71. Чимало повідомлячів добре знаються на технічних знаряддях своєї професії, проте так і не зглибили мистецтво спілкування в усіх його тонкощах. Очевидно, що комунікатор, який хоче справді добре опанувати свою справу, потребує серйозного й ґрунтовного вишколу щодо всіх аспектів своєї роботи. Дедалі ширша практика створення у вищих навчальних закладах факультетів соціальної комунікації — факультетів, що 312

мають право надавати наукові ступені, — заслуговує якнайбільшої похвали. Щоб гідно виконувати свій професійний обов'язок, повідомлячі повинні мати не тільки практичний досвід, а й глибоке знання.

- 313 72. Навчаючи комунікатора, треба розвивати в нього не тільки професійне вміння, а й людські якості. Оскільки засоби соціальної комунікації створені задля людей, повідомлячі мають бути сповнені бажання служити людям. Це неможливо, якщо вони не знатимуть і не любитимуть своїх ближніх. Чим більше повідомляч усвідомлюватиме, що за безживними знаряддями, які передають його слова та образи, стоїть незліченна кількість живих чоловіків та жінок, тим більше задоволення він матиме від своєї роботи і тим охочіше допомагатиме людям. Чим досконаліше він знатиме свою аудиторію, чим більше розумітиме й цінуватиме її, тим краще він пристосує свій матеріал до її сприйняття. І тоді процес спілкування обернеться на сопричастя духу.
- 314 73. Комунікатори вдихають життя в діалог, що точиться поміж членами вселюдської родини. Саме повідомлячі кермують тим обміном думок, який триває за «круглим столом» мас-медіа. Їхнє покликання — повсякчас і понад усе дбати про здійснення мети цих засобів комунікації. А ця мета полягає в тому, щоб прискорити усякий людський поступ і сприяти співпраці поміж людьми, аж доки не настане між ними справжнє сопричастя.
- 315 74. Добираючи матеріал для своєї продукції, повідомлячі інформації мають старатися задовольнити всі потреби публіки. Вони повинні пильно дбати, щоб кожна суспільно вагома група була представлена як слід. Для цього вони мають наперед подумати, до якої аудиторії звертаються, а відтак налагодити тісну співпрацю зі сприймачами. Тільки так засоби соціальної комунікації зможуть установити дійовий і тривкий діалог між вільними й належно підготовленими людьми. У цьому діалозі треба зважати на вік, культурний рівень і соціальне становище учасників. Засоби соціальної комунікації якраз і повинні налагоджувати між людьми такі діалогічні взаємини.
- 316 75. Папа Павло VI підкреслював, що комунікаторам слід зважати на реальний світ і безнастанно спостерігати за ним: «Ви повинні повсякчас, немовби крізь відкрите вікно, дивитися у світ; ви повинні вивчати факти, події, погляди, інтереси й цілу панораму людського суспільства» (46). Оскільки повідомлення фактів — важлива суспільна справа, то служби новин повинні не тільки суворо дотримуватися фактів і наголошувати на тому, що є найважливішим, а й своїми поясненнями розкривати значення подій. Треба вказувати на те, як певні новини співвідносяться між собою, особливо якщо різні новини доходять до сприймачів поза контекстом. Тоді останні зможуть використати цю інформацію як підставу для рішень та оцінок у важливих суспільних справах.

76. Комунікатор не має права забувати, що природа мас-медіа дає можливість осягати дуже широку аудиторію. Не втрачаючи самотності й не порушуючи правил свого мистецтва, він має водночас пам'ятати і про ту силу, якою наділяють його знаряддя комунікації, і про ту відповідальність, яку вони на нього покладають. Йому дано рідкісний шанс сприяти щастю й поступові людства. Справедливе й виважене судження допоможе майстрам своєї справи зважити на інтереси меншин так само, як і на інтереси вагоміших та численніших груп. Якщо ж вийшло так, що місцеві звичаї або постанови закону надають певним засобам соціальної комунікації монопольне становище, то працівникам цих засобів-монополістів належить особливо ретельно змагатися до безсторонності, щоб діалог, бува, не поступився місцем монологу.

317

77. Комунікатори, які зневажають своє вміння й свою працю, використовуючи їх задля грошей, легкої слави чи короткочасної похвали, не тільки втрачають свою публіку, а й ганьблять свою професію.

318

78. Критики чи не найбільшою мірою спонукають комунікаторів рівнятися на високі стандарти форми та змісту й прагнути постійного самовдосконалення. Оскільки критики — також комунікатори, то вони є чинником самокритики в межах самої професії. Так вони боронять творчих митців перед зовнішнім тиском. Вони мають добре пам'ятати, що чесність і непідкупність — найголовніші риси повідомляча. Тож нехай їх надихає вірність правді й любов до справедливості. Вони повинні старатися виважено й правдиво показувати сильні та слабкі сторони видань, передач та кінофільмів, щоб громадськість могла скласти свою справедливу оцінку. Не варто недооцінювати значення творчої роботи критиків — особливо тоді, коли завдяки своїм знанням і проникливості своїх оцінок вони виявляють у мистецьких творах такі сторони й глибини, яких не побачили навіть самі митці. Утім, критики не повинні надто вже відвертати увагу від аналізованих творів і привертати її натомість до себе самих.

319

79. Надзвичайно цінними є професійні спілки комунікаторів. Вони можуть стати тим форумом, на якому обмінюються поглядами й досвідом. Вони можуть стати основою для організованої співпраці. Вони також допомагають давати раду всяким проблемам, що постають перед комунікатором у його праці.

320

Такі спілки можуть на підставі теоретичних засад і практичного досвіду укласти етичні кодекси. Корисними порадами й настановами ці кодекси допомогли б створювати речі, що відповідають меті суспільного спілкування. Україв важливо, щоб кодекси не обмежилися переліком заборон, а натомість дошукувалися способів, щоб повідомляч інформації якнайбільше робив добра для своїх ближніх.

- 321 80. Щоб виживати й розвиватися, засобам соціальної комунікації потрібна міцна фінансова основа. Отож часом комунікаторам доводиться, посередньо чи безпосередньо, шукати фінансової підмоги від громадських або приватних установ та організацій. Люди, які вкладають свої гроші в комунікацію, здатні сильно впливати на якість і зміст програм, кінофільмів абощо. Грошедавці (інвестори) повинні добре розважити, який інформаційний орган варто підтримати, і більше дбати про добро людства, ніж про свій зиск. Доки грошедавці не забуватимуть, що засоби соціальної комунікації — це щось більше, ніж просто комерційне підприємство, що ці засоби виконують водночас і культурні, й соціальні завдання, вони не чинитимуть на медіа жодного незаконного тиску, який міг би обмежити належну свободу повідомлячів, митців чи тих, кого ми назвали сприймачами, або реципієнтами.
- 322 81. Сприймачі владні зробити набагато більше, ніж зазвичай вважають, щоб поліпшити якість суспільного спілкування; то хай же вони сповна скористаються своєю владою. Саме від сприймача залежить те, чи вдасться мас-медіа провадити правдивий діалог із громадськістю. Якщо сприймач не наполягатиме активно на вираженні своїх поглядів, якщо погодиться на суто пасивне становище, то як не старатиметься повідомляч налагодити вільний діалог — усе даремно.
- 323 82. Сприймача тільки тоді можна назвати активним, коли він знає, як правильно тлумачити повідомлення, як оцінювати їх під оглядом їхнього походження, їхніх підстав та загального тла. Сприймача можна вважати активним тільки тоді, коли він розважливо й критично вибиратиме інформацію, коли він заповнюватиме прогалини в ній самостійно віднайденими фактами з інших джерел, коли він сміливо висловлюватиме повідомлячам своє слово похвали, сумніву або незгоди.
- 324 83. Ніяк не можна пристати на твердження, нібито людина на «тім кінці провода» мало що може вдіяти. Це надто песимістично. Сила сприймачів — у їхній єдності. Немає жодних причин, що могли б завадити їхній близькій співпраці. Сприймачі (реципієнти) могли б єднатися в асоціації — так само, як ми порадили це робити повідомлячам (комунікаторам), або користатися допомогою наявних уже організацій, що мають ширше поле діяльності, але спорідені цілі.
- 325 84. Медіа створені задля блага кожної людини. Отож і громадяни, і державна влада повинні робити все для того, щоб ці засоби належно слугували суспільству. Це важлива повинність їх усіх — охороняти вільне слово і дбати про те, щоб кожна особа могла свідомо брати участь у спілкуванні. Крім того, в цій справі належить неодмінно поважати людську гідність і повсякчас пам'ятати про благо країни та потреби всього людства.

85. Заради блага суспільства потрібно, щоб окремі особи та групи мали широкий простір для ініціативи. Треба також, щоб усі громадяни — що сприймачі, що повідомлячі — поводитися відповідально й стримано, не забували про самоконтроль. Під цим оглядом створення добровільних асоціацій не тільки бажане, а й вельми важливе. 326

86. У цій справі державній владі призначено важливе позитивне завдання. Вона не повинна створювати перешкоди або чинити тиск, хоч іноді й не обійтися без певних корекційних заходів. Другий Ватиканський Собор стверджує, що за людиною треба визнавати якнайбільше свободи й не можна цю свободу обмежувати, хіба тільки за потреби й відповідно до потреби (47). Отож до цензури можна вдаватися тільки в разі гострої потреби. Навіть більше, державна влада повинна поважати принцип допоміжності (субсидіарності), не раз проголошений в офіційній доктрині Церкви. Його зміст такий: нехай влада не береться за певні справи, якщо ці справи так само добре або й краще могли б зробити окремі особи чи недержавні організації. 327

87. У світлі таких принципів свобода спілкування та право на інформацію мають бути закріплені законом і захищені від економічного, політичного та ідеологічного тиску, який міг би їх ослабити. Закон повинен заповнювати громадянам право критикувати те, як працюють засоби соціальної комунікації. Це особливо бажано, коли царина суспільного спілкування — монополізована. І це тим більше важливо, якщо ця монополія належить владі. 328

Створювати закони про засоби соціальної комунікації — це, безперечно, робота законодавців. Ці засоби потребують законодавчої підтримки, щоб вижити й — мало того — залишитися різноманітними й незалежними перед лицем ринкових законів, що сприяють згубному зосередженню цих засобів у одних руках. З іншого боку, закон повинен захищати добре ім'я громадян, інтереси меншин, культурні та людські цінності й пильнувати, щоб при використанні медіа ніхто не порушував релігійної свободи.

88. Ми настійно радимо, щоб фахові комунікатори або їхні спілки власними заходами створювали ради, які мали б свої статuti й наглядали б за всіма справами суспільного спілкування. До цих рад слід залучати представників різних категорій людності. Сподіваємося, що це допоможе запобігти надмірному втручання держави або тискові економічних інтересів на діяльність мас-медіа. Відтак між комунікаторами зміцніє співпраця й солідарність, а це піде на користь усій громадськості. 329

Проте в деяких випадках існує потреба в тому, щоб держава сама створила дорадчі комісії, які наглядали б за роботою медіа. Законодавці мають подбати про те, щоб ці ради представляли всі наявні поміж громадянами погляди.

- 330 89. В міру можливості закон повинен захищати молодь від усього того, що може зашкодити їй або психологічно, або морально. Таке законодавство повинно стати в великій допоміг батькам та вчителям і підтримати їх у справі виховання молоді.
- 331 90. Ми закликаємо законодавців підтримати фінансово ті почини в царині суспільного спілкування, що мають своєю очевидною метою спільне благо. Йдеться передусім про інформаційні центри, видання для фахової освіти, фільми та передачі, особливо дитячі. Ця підтримка особливо потрібна тоді, коли такі почини є економічно збитковими. Йдеться також про художні фільми високої мистецької якості, видання та вистави, що призначені для обмеженого кола людей, а отже навряд чи оплатяться.
- 332 91. Відповідальність державної влади за засоби соціальної комунікації сьогодні визнана в усьому світі, бо саме влада повинна забезпечити розвиток суспільного спілкування заради блага всього людства, нікого не виокремлюючи й не упосліджуючи. Такий розвиток можна забезпечити міжнародними угодами, зокрема стосовно використання космічних супутників. Відтак кожній нації припадає належне їй місце у вселюдському діалогові та всесвітній співпраці.
- 333 92. Серед різних форм міжнародної співпраці, необхідних у царині суспільного спілкування, особливо багато важить міжнародна допомога молодим країнам, покликана посприяти становленню в цих країнах місцевих мас-медіа. Справді, брак належних засобів комунікації — водночас і ознака, й важлива причина відсталості суспільства. Не вдаючись до новітніх технологій соціальної комунікації, жодна країна не спроможна забезпечити своїх громадян потрібною інформацією або якісною освітою. Така неспроможність ставить під загрозу економічний, політичний та соціальний поступ.
- 334 93. «Поступ, — стверджує Папа Павло VI, — це нове ім'я миру» (48). Країни, що мають добре технічне устаткування, мають надавати технічну підтримку тим країнам, які цього не мають. Так повинно бути в усіх царинах людської діяльності, так повинно бути і в царині суспільного спілкування. Передові країни мають допомагати відсталим, постачаючи обладнання та готуючи фахівців. Їхня повинність дбати про спільне благо не кінчається на їхніх кордонах, а поширюється на все людство. Така вимога особливо настійна саме тепер, коли комунікаційні технології розвиваються неймовірно швидкими темпами. Країнам, які перебувають на стадії розвитку, треба допомогти створити в себе навчальні центри соціальної комунікації. Інакше молодь, шукаючи освіти, муситиме покидати рідний край і їхати за кордон. Такі центри допомогли б спинити «відплив мізків», характерний для слаборозвинених країн.
- 335 94. Ясна річ, допомагаючи таким країнам, не можа робити це коштом їхніх власних віками витворюваних традицій, культурних надбань та мис-

тецьких форм, бо все це — неоціненні надбання людства. Культурна співпраця — не милостиня. Це обопільно вигідний обмін.

95. У відсталіх країнах, особливо там, де неписьменність стала завадою розвитку, аудіовізуальні засоби є вельми дієвими в поширенні знань. Ці засоби допомагають поліпшити сільське господарство, промисловість, торгівлю, гігієну та громадське здоров'я. Вони можуть неабияк прислужитися, розвиваючи людську особистість, зміцнюючи сімейне життя, соціальні відносини та відповідальність громадян. Усі ці справи, хоч які вони корисні для спільного блага, не приносять прибутку. Тому треба апелювати до щедрості окремих громадян і приватних установ у багатих країнах, а також просити підтримки в міжнародних організаціях. 336

96. Засоби соціальної комунікації не зможуть досягти своєї мети — діяльної праці задля розвитку людства, — якщо не відгукуватимуться на ті проблеми, які діймають сучасну людину, не додаватимуть людям свіжих надій і не сприятимуть єднанню всіх, хто вірить у животворящего Бога. Це особливо стосується людей, поєднаних між собою через Таїнство Хрещення. Так вчить Другий Ватиканський Собор у своїх декретах про екуменізм та нехристиянські релігії (49). 337

97. Завдяки діяльності засобів комунікації християни можуть краще пізнати стан теперішньої світової спільноти — спільноти, яка так часто відвертається від Господа. Письменники та журналісти дуже виразно змальовують наслідки такого відвернення людини від Бога і всіма силами свого генія, всією глибиною своєї думки намагаються ствердити людську свободу. За творчу силу та майстерність — наша їм подяка й захоплення (50). 338

98. Люди різних релігій, якщо їх справді надихає віра, здатні неабияк пособити суспільному спілкуванню. Заходи людей доброї волі могли б не просто прискорити соціальний та культурний поступ. Вони могли б, волею Святого Провидіння, покласти початок всесвітньому діалогові найвищого рівня. Діалог навчить своїх учасників утверджувати й плекати в повсякденному житті братерство людей перед лицем Єдиного Предвічного Бога, Отця всіх. 339

99. Можливостям такої співпраці майже немає меж. Деякі можливості очевидні: спільні програми на радіо й телебаченні; освітні проекти та служби, особливо для батьків і молоді; зустрічі й дискусії фахівців, можливо й на міжнародному рівні; відзначення досягнень у сфері соціальної комунікації щорічними нагородами; співпраця в дослідженнях медіа, навчанні та вихованні медіа-фахівців. Усе це може допомогти справедливому та рівному розвитку народів світу. 340

100. Щоб на ділі здійснити можливості медіа, потрібна спільна програма дій. Треба також віднайти для цих справ належні кошти. Другий 341

Ватиканський Собор зробив для цього перший практичний крок, встановивши Всесвітній день комунікації. Кожну людину, яка вірить у Бога, просять приділити один день на рік молитвам та розважанню над проблемами й перспективами медіа. Також її запрошують на товариські зустрічі з фахівцями різних галузей. Таким чином, стане можливо визначити, які проекти варто розпочинати та які починання варто підтримати, щоб використати засоби комунікації задля якнайбільшого поступу людства. Божий Народ (і священики, і миряни) всіма силами підтримує починання людей доброї волі й прагне, щоб ці новітні засоби всюди слугували справедливості, мирові, свободі й розвиткові людства.

- 342 101. Другий Ватиканський Собор закликав католиків проникливо розважити в світлі віри, які нові завдання й нові обов'язки покладають на них сучасні засоби соціальної комунікації.

У першій частині цієї інструкції ми показали, що спілкування людей у суспільстві — як це впливає вже з самої історії спасіння — має першорядне значення в Божій творчій та спасенній праці поміж людьми. Обмислюючи свою відповідальність у цій справі, Церква старається виробити послідовне бачення, що охопить і віру, і практичний момент суспільного спілкування. Тільки так вона зможе виконати свою священну місію, що становить мету її душпастирської діяльності. Ця місія подвійна: допомагати людям і проголошувати Добру Новину.

У другій частині цього документа ми загалом розглянули, яким чином мас-медіа здатні посприяти людському поступові. У першому розділі третьої частини, в якій мова піде про їхнє значення в житті католиків, ми коротко покажемо, яким чином християни, і католики зокрема, могли б допомогти розвиткові людства.

- 343 102. Якщо католики мають бажання прислужитися засобам соціальної комунікації, зробити так, щоб ці засоби працювали задля блага людей, то Церква може чимало допомогти своїм дітям у духовній царині. Церква має надію, що її духовна підтримка допоможе вірним краще збагнути природу суспільного спілкування. Церква також сподівається, що це сприятиме більшому розумінню й пошануванню гідності людини — що повідомляча, що сприймача. І тоді суспільне спілкування, що робить незнайомих людей ближніми, приведе всіх до справжнього сопричастя.

- 344 103. Отож католики, фахово й старанно працюючи в засобах соціальної комунікації, не тільки добре сповнюють свій професійний обов'язок, а й виконують те завдання, що дане всім християнам. Навіть працюючи в релігійно нейтральних підприємствах та організаціях, вони як християни є переконливими свідками своєї віри. Крім того, прилучаючись до суперечок щодо гострих проблем суспільства, вони висловлюють хри-

стіянське бачення цих проблем. Вони домагаються, щоб редактори, готуючи пресові видання та різні передачі, не оминали увагою новин релігійного життя, цікавих для кожного. Так само вони допомагають висвітлити релігійний аспект світових подій. Зайве казати, що вони не для того працюють в цій справі, щоб ствердити свій погляд як панівний в усіх медіа. Натомість вони мають заробити собі прихильність колег самою тільки якістю добре зробленої роботи.

104. Комунікатори мають право сподіватися від Церкви духовної допомоги, що відповідатиме особливим потребам їхньої важливої й нелегкої праці. 345

105. Цілком усвідомлюючи важливість і складність їхньої професії, Церква прагне вести діалог із комунікаторами різних релігійних переконань. Так Церква зможе докластися до спільної праці над розв'язанням питомих проблем їхньої професії та якнайбільше зробити для блага людства. 346

106. Ми настійно закликаємо єпископів, священників, ченців та мирян — тобто усіх представників Церкви — друкувати статті в пресі, промовляти на радіо й телебаченні, брати участь у зніманні кінофільмів. Ми тепло спонукаємо їх до цієї діяльності, що може принести набагато рясніші плоди, аніж дехто гадає. Проте природа засобів соціальної комунікації така складна, що треба мати ґрунтовне знання про їхній вплив та про способи найкращого використання їх. Отож національні центри та спеціальні організації повинні домогтися, щоб католики, яким доводиться використовувати ці засоби, отримали відповідний та своєчасний вишкіл. 347

107. Церква вважає своїм нагальним завданням вишкіл сприймачів у дусі християнських принципів. Така медіа-освіта також стане великою підмогою засобам соціальної комунікації. Добре вишколений сприймач зможе брати участь у тому діалогові, який провадять ці засоби, й вимагатиме від повідомлячів високоякісної роботи. Католицькі школи та інші освітні заклади не мають права занехаяти те важливе завдання, що стоїть перед ними в цій справі. Вони повинні навчати молодих, щоб ті не просто стали добрими читачами, глядачами та слухачами, а й самі діяльно послуговувалися тією «універсальною мовою», якою промовляють новітні технічні засоби. Так молода людина зможе стати справжнім громадянином нової доби соціальної комунікації. 348

108. Царина суспільного спілкування варта пильної уваги богословів, особливо під оглядом морального та душпастирського богослов'я. Так само й релігійна освіта повинна включати настанови про новітні засоби соціальної комунікації та про засади правильного використання їх. Цього легко досягти, якщо богослови вивчать пропозиції, подані в першій частині цього документа, та збагатять їх своїми власними ідеями й дослідженнями. 349

- 350 109. Батьки, вчителі, священники та церковні організації повинні заохотити здібних молодих людей, які мають відповідні схильності, до професійної діяльності в царині суспільного спілкування. Щоб виявляти й навчати таких людей, потрібні кошти. У регіонах, що розвиваються, єпископи повинні отримувати фінансову допомогу для теоретичного й практичного навчання місцевих обдарованих кандидатів.
- 351 110. Єпископи, священники, ченці та миряни — кожні на свій лад — мають невідхильний обов'язок бути причетними до християнської просвіти в цій царині. Роблячи це, вони повинні мати на увазі суспільне вчення Церкви.
- Вони повинні охоче набувати всіх потрібних знань і бути обізнаними в останніх технологічних новаціях. Адже, не маючи глибокого знання й досконалого вміння, неможливо як слід використовувати засоби соціальної комунікації. Вони також повинні спільно з фахівцями глибше вникати в проблеми суспільного спілкування, обмінюватися досвідом та поглядами.
- 352 111. Якщо майбутні священники та ченці бажають стати частиною сучасного життя, набути вправності в своїй апостольській праці, вони повинні знати, як мас-медіа діють на суспільство і як їх найкраще застосовувати. Це знання має стати невід'ємною частиною їхньої загальної освіти. Бо й справді, без такого знання неможлива дійова апостольська праця в суспільстві, образ якого дедалі більше визначають новітні засоби комунікації (51). Так само бажано, щоб священники та ченці розуміли, як складаються погляди громадськості та житеві настанови окремих осіб, бо так вони зможуть достосувати свою діяльність до теперішніх обставин та людей. Засоби соціальної комунікації можуть стати в великій пригоді апостольським працівникам, допомагаючи їм сповіщати Слово Боже сучасному світові. Семінаристам та послушникам, які виявляють особливий хист до роботи з цими засобами, треба давати ґрунтовнішу освіту в цій ділянці.
- 353 112. Критичні огляди радіо- й телепередач, фільмів та часописів вельми помічні в культурній та релігійній освіті. Вони допомагають людям відповідально й розважливо послуговуватися всіма цими новітніми засобами, особливо в колі родини. Особливе значення мають справді фахово й компетентно підготовані критичні огляди, що містять оцінки якості, моральності та християнської вартості фільмів, передач та видань. Таке оцінювання, під душпастирським наглядом єпископів, повинні здійснювати спеціально призначені комісії.
- 354 113. Католицькі університети й інші освітні заклади мають приділяти особливу увагу медіа-освіті й науковому дослідженню сфери соціальної комунікації. Вони повинні підсумовувати результати всі попередніх до-

сліджень у цій царині та й самі мають брати участь у дослідженнях, ставлячи все здобуте знання на службу християнській освіті. Для цих проектів вони потребуватимуть фінансової допомоги, тому їхня співпраця з іншими установами — річ просто необхідна.

114. Церква шукає способів примножити й зміцнити зв'язки єдності між своїми членами. Неодмінна умова цього — спілкування й діалог поміж католиками. Церква живе всередині людської спільноти. Отож вона мусить підтримувати зв'язки та спілкування з усім людським родом. Для цього треба обмінюватися інформацією та поглядами, уважно дослухатися до громадської думки в межах Церкви й поза нею. І нарешті, проводячи безперервний діалог зі світом, Церква намагається допомогти вирішенню тих проблем, що стоять сьогодні перед людиною. 355

115. Як живий організм, Церква потребує громадської думки, що виникає під час одвертого спілкування її членів. Без неї Церква не зможе розвиватися ні духовно, ні матеріально. «Без громадської думки в її житті чогось бракуватиме. Провина за це ляже і на душпастирів, і на мирян» (52). 356

116. Католики повинні сповна усвідомлювати, що вони наділені справжньою свободою висловлювати свою думку, і свобода ця впливає з любові та «почуття віри». 357

Дух правди пробуджує і плекає це почуття віри, щоб Божий Народ, шанобливо приймаючи й невідхильно сповнюючи вчення Церкви, твердо тримався віри своїх учителів та непомильними розважаннями поглиблював зміст цієї віри і повною мірою втілював її в життя (53).

Інше джерело цієї свободи — любов, бо саме через любов свобода християн підноситься до якнайближчого сопричастя в свободі Самого Христа, Який очистив нас від наших гріхів, щоб ми могли вільно виносити своє рішення згідно з волею Божою.

Церковні єрархи повинні подбати, щоб поміж Божим Народом точився вільний, жвавий і відповідальний обмін поглядами. Навіть більше, вони самі повинні створювати правила й умови для такого обміну (54).

117. Члени Церкви повинні мати величезний простір, щоб висловлювати свої погляди на церковні справи. Щоправда, треба пам'ятати, що в істинах віри виражається сама природа Церкви, а отже — вони не залишають місця для довільних тлумачень. Однак Церква й людина прямують історією пліч-о-пліч. Отож Церква має пристосовуватися до особливих обставин місць і часів. Вона має розважити, як пояснювати правди віри людям різних часів та різних культур. Пристосовуючи свою діяльність до змін, що відбуваються довкола, вона мусить виносити безліч рішень. Католик, доки він не відхиляється від доктрини віри, має цілковите право й 358

навіть обов'язок користатися своєю свободою, щоб глибше осягати об'явлені істини й пояснювати їх людям, які живуть у вічно мінливому суспільстві.

Вільний діалог у Церкві не може зашкодити єдності та солідарності її членів. Навпаки, вільний обмін думками сприяє згоді й одностайності. Проте цей діалог тільки тоді не збочить на хибний шлях, коли понад усіма розбіжними поглядами пануватиме любов, коли кожен його учасник пройметься палким бажанням служити єднанню і зміцнювати співпрацю. Кожен має надихатися бажанням будувати, а не руйнувати, глибоко любити Церкву й над усе дбати про її єдність. Бо ж саме єдність Христос визначив тою прикметою, за якою можна впізнати Його Церкву та Його справжніх послідовників (56).

- 359 118. Під цим оглядом треба пам'ятати про відмінність між науковим дослідженням і навчанням вірних. Науковий експерт втішається свободою, яка потрібна для його праці, й він може вільно повідомляти інших — у книгах та статтях — про плоди своїх досліджень. Навчаючи ж від імені Церкви, можна висловлювати тільки ті погляди, що закріплені в автентичній доктрині віри. Тільки їх можна впевнено й спокійно подавати широкій громадськості.

Утім, деколи буває, що нові й недоспілі ще погляди окремих богословів передчасно поширюються де не слід — такою вже є природа суспільного спілкування. Не можна плутати такі погляди з автентичним вченням Церкви, проте треба критично на них зважати. Треба також пам'ятати, що справжнє значення таких теорій часто спотворюється через популяризацію їх та через сам спосіб подання їх у медіа.

- 360 119. Оскільки розвиток громадської думки всередині Церкви життєво важливий, то кожен католик має право на всю інформацію, яка потрібна йому, щоб діяльно брати участь у житті Церкви.

На практиці це означає, що кожен католик повинен мати доступ до засобів комунікації. Ці засоби мають бути доступними в достатній кількості та різноманітності й мати достатній засяг дії, щоб охопити весь Божий Народ. Коли треба, Церква може й сама володіти такими засобами, аби тільки вони справді добре виконували своє завдання.

- 361 120. Щоб життя в Церкві плинуло нормально, щоб церковна влада діяла безперешкодно й розмірено, потрібен повсякчасний двосторонній обмін інформацією між церковною владою на всіх рівнях та вірними — як окремими особами, так і католицькими організаціями. Такий обмін має відбуватися по всьому світові. Для цього треба створити відповідні установи, такі як агентства новин, пресові бюро, конференційні центри, душпастирські ради — і всі вони мають отримувати належне фінансування.

121. У тих випадках, коли справи Церкви вимагають секретності, мають чинність ті самі засади, що діють у царині цивільних правовідносин. 362

А проте духовні багатства, втілені в Церкві, вимагають, щоб повідомлення про наміри та про всякі діла Церкви відзначалися повнотою, правдивістю й відвертістю. Коли церковна влада не хоче або не може оприлюднити інформацію, починають плодитися чутки. Ці чутки не мають у своїй основі повної правди, а поширюють натомість небезпечну напівправду. Отож до заходів секретності можна вдаватися тільки тоді, коли є потреба захистити чиєсь добре ім'я або права людей — чи то колективні, чи то особисті.

122. Церква звертається не тільки до своїх вірних, не тільки до них вона дослухається — вона провадить діалог зі всім світом. Через те Церква повинна відкрито оприлюднювати своє вчення та свою діяльність, адже так звелів їй чинити Сам Бог (56); та й люди, чию долю на землі Церква поділяє, мають право знати про неї все. Навіть більше, Другий Ватиканський Собор вчить, що «Церква повинна розуміти знаки часу», бо ці знаки також розкривають Боже Послання й показують, як під Божим Провидінням розвивається священна історія. Отож Церква має знати, як сучасні люди — не тільки католики — відгукуються на останні погляди та події. Чим повніше засоби соціальної комунікації висвітлюють оцю реакцію людей, тим діяльніше вони допомагають Церкві збирати конче потрібне їй знання. 363

123. Усі, хто посідає відповідальні посади в Церкві, повинні невинно й неухильно проголошувати через засоби соціальної комунікації всю повноту правди, щоб дати достотний образ Церкви та її життя. Медіа — це часто єдиний канал інформації між Церквою й світом, отож не використати їх як належить — це все одно, що «закопати талант, даний від Бога». 364

Природно, Церква сподівається, що інформаційні агентства висвітлюватимуть релігійні новини особливо уважно й ретельно. Щоб вони могли належно виконати своє завдання, Церква має надавати таким агентствам докладні й чіткі відомості.

124. Усе, що було сказано вище (57), коли йшлося про оповіщення й пояснення новин, стосується так само й новин про життя Церкви. Відповідальні провідники Церкви мають бути наготові, щоб своєчасно владнати можливі непорозуміння й не втратити ініціативи. Також варто було б подавати важливі рішення та звернення Церкви на перегляд фахівцям мас-медіа ще до того, як дано дозвіл на оприлюднення їх, щоб фахівці, поки не надійшов призначений час, розважили, як би то найкраще — з огляду на інтереси Церкви — подати й пояснити ці звернення або рішення широкій громадськості. 365

- 366 125. Засоби соціальної комунікації допомагають католикам потрібним чином. Вони дають можливість Церкві відкрити себе сучасному світові. Вони сприяють діалогові в самій Церкві. Вони допомагають Церкві пізнати погляди й життєві настанови сучасників. Адже Господь велів Церкві проголошувати спасіння тією мовою, яку люди розуміють, і не стояти осторонь тих справ, що найбільше їх непокоять.
- 367 126. Христос наказав апостолам та їхнім наступникам «зробити учнями всі народи» (58), бути «світлом світу» (59) й проголошувати Добру Новину повсюди та повсякчас. Протягом Свого життя на землі Христос показав Себе Досконалим Комунікатором. Його апостоли вдавалися до тих засобів соціальної комунікації, що були доступні за тодішніх часів. Тож бо й тепер треба поширювати Христове послання за допомогою сучасних медіа. Справді, люди навряд чи підкоряться Христовим наказам, якщо Церква не використає новітніх технічних засобів, які дають можливість сповіщати Благовість дедалі більшій кількості людей. Тому Другий Ватиканський Собор закликав Божий Народ «одностайно домагатися, щоб засоби соціальної комунікації без проволоки стали на службу різним формам апостольської праці і щонайдіяльніше допомагали Церкві повсякчас і повсюди» (60).
- 368 127. Щоб навчати побачити доречність використання цих засобів, варто зважити на те, що сьогодні люди весь час занурені в потік суспільного спілкування і цей потік впливає на їхні найглибші переконання та життєві настанови — чи то релігійні, чи то мирські.
- 369 128. Новітні технічні засоби відкривають нові шляхи, щоб доносити до людей послання Євангелія, і дають можливість навіть тим людям, які перебувають десь далеко, брати участь у священних обрядах, богослужіннях та інших церковних церемоніях. Тим самим вони тісніше єднують християнську спільноту й заохочують кожного прилучитися до глибокого життя Церкви. Звісно, спосіб представлення повинен відповідати особливій природі тих чи тих засобів. Медіа — далеко не те саме, що проповідницька кафедра. Не зайве ще раз наголосити, що релігійні видання, передачі та кінофільми мають щонайменше дорівнятися своєю якістю до світських медіа-матеріалів.
- 370 129. Мас-медіа можуть надати неоціненну допомогу християнській просвіті. Вони здатні залучати до співпраці найвидатніших фахівців релігійної освіти та експертів з усіх інших царин. Ці засоби мають усі технічні можливості для того, щоб подавати інформацію цікаво й за новітніми методиками. Вони здатні день у день дієво допомагати вчителів в його особистій праці. Вони уможливають такі потрібні сьогодні докорінні переміни всього стилю релігійного навчання.

Засоби соціальної комунікації — це звичний сьогодні канал для повідомлення новин і висловлювання людських поглядів та життєвих настанов. Вони дають людям дивовижні можливості обговорювати проблеми та події сьогодення і таким чином глибше осягати зміст своїх власних релігійних переконань. Тому християнин може прикласти це глибше розуміння віри до свого повсякденного життя.

130. Сучасні люди так призвичаїлися до захопливого стилю й майстерного подання повідомлень у мас-медіа, що тепер практично не сприймають інформації, поданої на нижчому фаховому рівні. Це стосується й релігійної інформації, як-от церковних церемоній, проповідей чи віросповідних повчань. 371

131. Щоб зробити вивчення християнської віри цікавішим і дієвішим, треба якомога більше використовувати медіа й наполегливо намагатися достосувати повідомлення до засобу повідомлення, вдаючись до найвідповідніших технологій та способів вираження. 372

132. Церква може послуговуватися засобами комунікації, які не підпорядковані їй безпосередньо, але на певних умовах запропоновані їй для використання. Де треба, вона може сама володіти й керувати цими засобами. У цій справі не можна дати якихось певних та сталих правил, бо обставини різняться від країни до країни. Релігійна влада повинна настановляти апостольських працівників, як їм поводитися в різних обставинах різних країн. Даючи такі настанови, влада повинна попередньо зважити на поради фахівців місцевого або й міжнародного рівня. 373

133. Треба докласти великих сил та великих коштів, щоб католики могли на ділі виконати свою повинність — сприяти поступові людства відповідно до приписів Євангелія, — чи то беручи участь у становленні соціальної комунікації, чи то використовуючи для християнських потреб ці дані від Бога засоби. Нехай католики поміркують над своєю відповідальністю в цих справах і приймуть її щирим серцем, бо ж «не годиться, щоб діти Церкви своєю пасивністю сприяли тому, щоб технічні труднощі або буцімто великі витрати притишували слово спасіння або заважали його поширенню» (61). 374

134. З огляду на дедалі більше значення засобів соціальної комунікації — для життя людства загалом та Церкви зокрема — треба в планах пастирської діяльності, ухвалених на Єпископських Конференціях, приділяти їм набагато більше уваги, ніж приділяють тепер, передбачивши належні кошти для використання медіа на територіях, що перебувають під юрисдикцією відповідної Єпископської Конференції. Крім того, слід передбачити кошти на потреби міжнародної співпраці. 375

376 135. Ми вже говорили (62) про те, як совісні католики-комунікатори повинні ставитися до своєї праці. Це ставлення мають поділяти так само й усі інші чесні й совісні комунікатори, хай яких переконань вони тримаються. Однак для католика його віра стає додатковою підмогою й підпорою.

Ми також торкалися особливих обов'язків комунікаторів саме як католиків. Ми обмежилися загальним обговоренням, не розглядаючи різні медіа зокрема (63).

Тепер ми розглянемо обов'язки комунікаторів-католиків щодо окремих засобів соціальної комунікації. Ці обов'язки лежать на всіх, хто промовляє від імені Церкви: чи то в католицьких медіа, чи то в інших, що надані в розпорядження Католицької Церкви.

377 136. Преса — завдяки своїй природі та впливовості — має чи не найбільше значення. Використовуючи свою пристосовуваність та велику різноманітність своїх форм, преса може повідомляти новини з усіма подробицями; вона може також пояснювати новини і, не наганняючи на читача нудьгу, тлумачити їх так, щоб той сам замислився. Преса — вельми корисний додаток до аудіовізуальних засобів комунікації. Це найдієвіший засіб для того, щоб вигострити критичні здібності людини й допомогти їй скласти свій погляд на речі. Оскільки преса спроможна опрацювати величезне розмаїття матеріалів і заохотити людей до самостійного мислення, то в суспільному діалогові їй належить чільне місце.

До того ж сьогодні вся класика релігійної літератури доступна кожному у вигляді дешевих книг, буклетів та брошур. Так само всім доступні й визнані шедеври різних народів, наукові праці та різні види легкого читання для приємного дозвілля. Не слід зневажати й «комікси» та оповідання в малюнках. Їх, наприклад, можна використати, щоб унаочнити Святе Письмо та життя святих. Отже, всі різновиди преси варті нашої уваги й підтримки.

378 137. Католицька преса може бути на диво дійовим засобом, щоб давати світові знання про Церкву, а Церкві — знання про світ. Вона поширює інформацію та сприяє становленню громадської думки. Утім, немає рації множити число періодичних видань, якщо кількість побільшиться за рахунок якості та якщо нове зашкодить старому.

379 138. Католицька преса відкрита усьому світові. Вона публікує новини, коментарі та ідеї про всі грані, всі клопоти й тривоги теперішнього життя, подаючи все це в світлі християнських принципів. Також католицька преса покликана доповнювати і, якщо треба, поправляти новини й повідомлення про релігійне та християнське життя. Вона має стати водночас дзеркалом, що відбиває життя, і променем світла, що освітлює шлях. Вона

має стати форумом, місцем зустрічі й обміну думками. Щоб її фахова компетентність стояла вище від усякої критики, треба, щоб католицька преса мала належну кількість талановитих людей і достатньо коштів.

139. Католицька преса повинна мати відповідні інформаційні бюро й агентства новин, щоб провадити плідний діалог усередині Церкви та між Церквою й світом. Вона повинна триматися високих професійних стандартів, подаючи свіжі, точні й докладні новини про життя Церкви. Щоб дізнаватися, критично порівнювати й передавати новини по всьому світові, треба вдатися до міжнародної співпраці. 380

140. Нехай католики постійно читають католицькі видання (природно, що видання має заслужити право зватися католицьким). Годі уявити, як могли б люди отримувати новини про життя Церкви, якби не католицька преса. Так само люди навряд чи змогли б скласти собі католицьке бачення світових подій, якби не коментарі до новин, написані в світлі християнських принципів. Закликаючи католиків читати католицькі видання, ми, звісно, не хочемо обмежити їхнє право читати книги й часописи за власним вибором. Ми також не хочемо обмежити свободу слова авторів, які мають інші переконання, і не боронимо католикам знайомитися з поглядами таких авторів. Ясна річ, що католицькі автори мають самі заслужити собі добре ім'я, привертаючи читача тільки високою якістю своїх писань. 381

141. Коли поточні події певним чином зачіпають основні засади християнства, нехай католицька преса подбає, щоб пояснити ці події відповідно до вчення Церкви. Поза тим священники й миряни мають сприяти свободі слова і примноженню розмаїтих видань (а відповідно й поглядів). Вони повинні робити це для того, щоб задовольнити різноманітні інтереси й потреби читачів та щоб допомогти становленню громадської думки в Церкві та світі (64). Ті католицькі часописи, що правлять за громадського речника певних церковних установ або організацій, повинні повсякчасно, як це прийнято серед пресових видань, пояснювати позицію тих, від чийого імені вони промовляють. В таких часописах цілковита свобода висловлення поглядів може мати місце на спеціальних сторінках. Треба тільки ясно показати, що деяких неоднозначних та непевних ідей редакція не поділяє. 382

142. Кіно є частиною нашого життя. Воно справляє могутній вплив на освіту, культуру та відпочинок. Для митця кінематограф — це дійовий і якнайкраще пристосований до теперішніх часів засіб виразити своє бачення життя. Вдосконалення технологій, що додають кінематографу ще більше притягальної сили, доступність і дешевість знімального та проекційного обладнання — усе це провіщає в майбутньому ще більше 383

значення кінофільмів. Усе це також дозволяє нам глибше оцінити й краще використати можливості кінофільмів та кінематографії.

- 384 143. Усі ці новітні тенденції треба уважно вивчати, складаючи пастирські плани, адже так можна відкрити багато можливостей, щоб ширше використати кіно в пастирській діяльності. В цій царині вже розпочалася діяльна міжнародна співпраця. Тепер простіше стало виробляти фільми, цілком пристосовані до різноманітних потреб та обставин; та й показати ці фільми тепер можна не тільки в великих кінотеатрах, а й у невеликих залах або навіть по домівках людей.
- 385 144. Багато фільмів своєю великою силою переконання сприяють прогресові людства та піднесенню духовності. Такі твори гідні загальної похвали й підтримки. Католицькі кінематографічні спілки мають словом і ділом допомагати виробникам таких вартісних фільмів і сприяти поширенню їхніх творів. Під цим оглядом варто нагадати, що багато фільмів, визнаних тепер класичними, висвітлювали саме релігійні теми. Це не тільки свідчить про те, що кіно є цілком придатним засобом для висвітлення таких піднесених тем, а й доводить, що виробник фільмів такої тематики може сподіватися широкої підтримки від людей.
- 386 145. Католицькі кінематографічні спілки мають співпрацювати з фахівцями в інших царинах суспільного спілкування, щоб спільними силами планувати, виготовляти, поширювати й демонструвати фільми, проияті релігійними принципами. Вони повинні також розважливо використовувати для релігійної освіти всі ті новітні технології, що не вимагають великих витрат на придбання й використання: платівки, аудіо- та відеоманітофони, касети й діапроектори.
- 387 146. У тих краях, де поширена неписьменність, кінофільми могли б стати цінним помічником у початковій освіті. Так само вони могли б полегшити вивчення релігійних правд. Люди, які не вміють читати й писати, легко сприймають картинки й легко засвоюють подані таким способом факти та ідеї. Мас-медіа треба належно використовувати задля людського та релігійного поступу. Проте, ясна річ, фільми треба пристосовувати до освітніх та культурних особливостей місцевої людності.
- 388 147. Люди, які працюють над виробництвом кінофільмів, мають долати багато професійних перешкод і труднощів. Тож католики, особливо члени церковних кіноспілок, повинні, виявляючи належне розуміння, встановлювати контакти з кінопрацівниками й підтримувати їх. Приязне ставлення покаже кінематографістам, що їхню працю цінують як мистецтво, і вони пересвідчатся, що кіно, цей витвір людської винахідливості, має винятково велике значення для людства.

148. Радіомовлення й телебачення створили нові можливості для спілкування й цілком змінили спосіб життя людей. Радіо- й телепередачі ширяться все далі й далі, до найдаальших куточків світу. Моментальне пересилання повідомлень долає політичні та культурні перепони. Повідомлення доходять до людей в їхніх власних домівках. Ведучі передач мають доступ до розуму й серця кожного. Швидкий технологічний прогрес, особливо розвиток супутникових технологій та засобів запису й зберігання програм, ще більше звільнив ці засоби від часово-просторових обмежень, додавши їм ще більшої сили та впливовості. Радіо й телебачення відкривають слухачам та глядачам цілий світ подій, духовного життя й розваг. Особливо телебачення — воно показує осіб та події широкій публіці так, що глядачі немовби самі переживають побачене. До того ж, окрім традиційних форм мистецького вираження, майстри радіо й телебачення винайшли власні мистецькі форми, що багатьма новими способами зворушують душу людини. 389

149. Релігійні сторони людського життя мають отримати належне висвітлення і на радіо, і на телебаченні. 390

150. Релігійні програми, що використовують усі можливості радіо й телебачення, здатні збагатити релігійне життя людей і створити нові зв'язки між вірними. Такі програми допомагають релігійній освіті й діяльній участі Церкви в житті світу. Вони — як місток єднання для тих, хто через хворість чи старечий вік є фізично неспроможними діяльно долучатися до життя Церкви. Крім того, такі програми створюють нові взаємини між вірними й тими людьми (а їх сьогодні чимало), які не належать до жодної Церкви, але підсвідомо шукають духовної поживи. Ці передачі доносять євангельське послання до тих країн, де Церква Христова не провадить своєї праці. Церква не може не використати таких можливостей. Навпаки, вона якнайповніше скористається всіма новими можливостями, що їх дасть подальше вдосконалення цих засобів. 391

151. Релігійними передачами є й трансляція богослужінь та інших священних обрядів. До таких передач треба ретельно й заздалегідь готуватися що в технічному, що в релігійному плані. Зокрема, треба брати до уваги неоднорідний склад аудиторії. Якщо ж трансльовані програми поширюються поза національні кордони — слід виявляти релігійний такт і зважати на обставини інших країн. Як часто передавати такі програми і як довго мають вони тривати — це треба вирішити відповідно до потреб громадськості. 392

152. Проповіді й повчання мають бути пристосовані до природи певних мас-медіа. Особи, яким доручено проповідувати за їхньою допомогою, повинні мати глибокі практичні знання про технічний бік трансляції. 393

- 394 153. Релігійні передачі, такі як новини, коментарі, репортажі та обговорення, вельми корисні для освіти й суспільного діалогу. Усе сказане про обов'язки католиків щодо преси, можна слушно повторити, коли йдеться про радіо й телебачення. Тут також діє загальний принцип, що всі погляди мають бути однаково представлені, особливо якщо радіостанція або телеканал монополює певний регіон.
- 395 154. Відомі католики — духівництво чи миряни, — які промовляють в ефірі, автоматично стають речниками Церкви. Вони повинні завжди пам'ятати про це й уникати будь-яких непорозумінь, що можуть під цим оглядом виникнути. Висловлюючи свої погляди, вибираючи стиль передачі й спосіб власного поводження в ефірі, вони мають усвідомлювати свою відповідальність. Якщо є на це час, вони повинні запитати поради в компетентних представників церковної влади.
- 396 155. Слухачі та глядачі здатні посприяти поліпшенню релігійних програм, повідомляючи про свої враження та оцінки.
- 397 156. Щоб забезпечити діяльну присутність Церкви на хвилях світських та релігійних теле- й радіостанцій, треба налагодити тісну й засновану на обоюсторонній довірі співпрацю між відповідальною католицькою владою і телерадіокомпаніями.
- 398 157. У тих країнах, де Церкві заборонено використовувати засоби соціальної комунікації, слухання закордонних релігійних передач може стати для вірних єдиним способом почути Слово Боже й дізнатися про життя Вселенської Церкви. З погляду християнської солідарності таке становище покладає на католиків інших країн велику відповідальність. Вони повинні створити релігійні передачі, спеціально пристосовані до потреб тих християн, які позбавлені власних релігійних програм.
- 399 158. Театр — це чи не найдавніша й найвимовніша форма людського самовираження й спілкування. Ще й тепер він має чималу аудиторію — не тільки тих, хто сам ходить на вистави, а й тих, хто слухає чи дивиться вистави по радіо або на телебаченні. Крім того, багато театральних вистав перетворено на фільми.
- 400 159. Співпраця між театром і засобами масової комунікації покликала до життя нові форми драматичного вираження, слушно названі «мультимедійними». Ці нові форми так само дещо додають до традиційного театру. Проте вони великою мірою самостійні і творять своєрідний синтез потенційних можливостей усіх засобів комунікації.
- 401 160. Нарешті, новітній театр — це, без сумніву, експериментальна майстерня, де митці пробують висловлювати нові, сміливі й контроверсійні погляди на сучасну людину та її становище. Вплив театральних

новацій та експериментів шириться далеко за межі тієї аудиторії, яка присутня на театральних виставах (часто вона зовсім невелика), і охоплює всі засоби комунікації.

161. Церква завжди виявляла велике зацікавлення театром, оскільки він від самого початку був тісно пов'язаний з релігійним життям. Християни повинні й тепер не втрачати цього інтересу до театру й повною мірою користатися його можливостями. Треба заохотити драматургів і допомогти їм, щоб вони театральними засобами висвітлювали релігійні поривання та релігійне заміщення людей нашого часу. Часто це буде тільки першим кроком до ширшого висвітлення цих явищ в інших засобах комунікації. 402

162. Значення засобів соціальної комунікації в житті людини та людській долі; можливості, які вони дають; проблеми, які вони ставлять перед християнським сумлінням, — все це змушує виробити пастирський підхід до цих питань, дібрати для праці на ниві суспільного спілкування добре навчених і досвідчених людей, утворити мережу пастирських установ, забезпечивши їх належним правовим статусом, коштами та обладнанням, і, нарешті, створити спеціальні організації, що провадили б апостольську працю за допомогою конкретних медіа. 403

163. Усі вірні мають молитвами й ділами своїми, спільно чи поособно, допомогати Церкві виконувати цю сучасну місію. Церква повинна вправно застосовувати всі новітні засоби соціальної комунікації, щоб сповіщати Євангеліє, щоб просвітлювати уми й серця людей. Ці засоби повинні також додавати суспільству християнської закваски і сприяти співпраці задля справжнього поступу людства. 404

164. Офіційні католицькі організації та підприємства, що провадять пастирську діяльність на ниві суспільного спілкування, повинні мати кваліфікованих працівників та керівників. Вишкіл таких працівників і керівників — мирян, священників або ченців — має стати першорядним завданням відповідних церковних урядів. 405

165. Ретельне оцінювання всіх засобів комунікації, розважливе й ґрунтовне планування пастирської роботи та пошук способів використати ці засоби для апостольської праці — все це законні повноваження церковної влади. Ця влада, знов-таки, має покладатися на поради фахівців у різних ділянках суспільного спілкування. Як постановляє декрет *Inter Mirifica*, на рівні дієцезій цей обов'язок покладено на єпископів (65), на рівні національному — на особливі єпископські комісії або делегованих єпископів (66), на рівні Вселенської Церкви — на Папську Комісію у справах соціальної комунікації (67). 406

166. Проекти апостольської праці в царині суспільного спілкування та організації, які цю працю провадять, мають отримувати повсюдне 407

сприяння й бути між собою скоординовані (68). Церковна влада повинна заохочувати вільну ініціативу католиків на цій ниві, застерігаючи, однак, за собою керівництво тими заходами, що належать до ділянки священничого служіння, або тими, що їх — з оглядом на обставини місця та часу і заради інтересів вірних — має провадити тільки духовництво.

- 408 167. Компетентна церковна влада на всіх рівнях (зазначених в п. 165) повинна повною мірою долучатися до підготовки й святкування Всесвітнього дня комунікації. Цей день запроваджено саме для того, щоб ушанувати фахівців, які працюють у царині суспільного спілкування, і заохотити їх до співпраці (69). Крім того, церковна влада повинна регулярно подавати Єпископським Конференціям проекти фінансування пастирської діяльності в цій царині.
- 409 168. Місцеві єрархи повинні діяльно сприяти апостольській праці в царині суспільного спілкування, дослухаючись до порад духовництва та мирян. Де це можливо, треба створити дієцезіальні або принаймні міждієцезіальні бюро. Серед головних завдань цих бюро — організація цієї пастирської апостольської праці на рівні дієцезії й нижче — аж до рівня парохії. Ще одне завдання — готувати відзначення в межах дієцезії Всесвітнього дня комунікації (про це йшлося вище).
- 410 169. Національні бюро в справах засобів комунікації належить створити в кожній країні. Вони можуть мати спеціалізовані й певною мірою автономні відділи для кожного окремого засобу комунікації або складатися з кількох окремих бюро (для преси, для кіно, для радіо й телебачення), які повинні тісно між собою співпрацювати. У кожному разі, увесь цей апостолят треба поставити під єдиний і всеохопний контроль (70).
- 411 170. Національні та дієцезіальні бюро покликані заохочувати, підтримувати й погоджувати всю католицьку діяльність у царині суспільного спілкування. Вони повинні особливо дбати про навчання вірних (духовництва та мирян), влаштовуючи спеціальні курси, конференції, навчальні семінари та видаючи критичні огляди, підготовлені фахівцями, щоб миряни могли виробити власний виважений погляд. Ці бюро також повинні охоче допомагати порадою тим продюсерам, режисерам і постановникам, які створюють фільми, вистави або програми на релігійні теми.
- 412 171. Національні та дієцезіальні бюро повинні тримати контакти з фахівцями у сфері соціальної комунікації. Церковні бюро повинні надавати цим фахівцям документальні матеріали, допомагати порадою та пастирською підтримкою, часом вельми потрібною професійним комунікаторам. Вони також повинні влаштовувати відзначення на національному рівні Всесвітнього дня комунікації та провадити збір грошових пожертв, який — згідно з декретом Другого Ватиканського Собору — має відбуватися цього дня (71).

172. Національні єпископські комісії в справах соціальної комунікації або делеговані єпископи мають визначати напрям усієї діяльності національних бюро та визначати загальні орієнтири для подальшої апостольської праці в царині суспільного спілкування на національному рівні. Національні єпископські комісії повинні підтримувати між собою контакти і співпрацювати з Папською Комісією у справах соціальної комунікації. Статус цієї Комісії визначено в декреті *Inter Mirifica* (72) та Апостольському посланні *In Fructibus Multis* Папи Павла VI (73). 413

173. На континентах або в регіонах, де певна Єпископська Конференція охоплює кілька країн, така Конференція повинна створити єдине бюро в справах соціальної комунікації під проводом єпископа чи кількох єпископів. 414

174. Кожна дієцезія, кожна Єпископська Конференція та й сам Святий Престол повинні мати свого офіційного й постійного речника або прес-секретаря, який оголошував би офіційні повідомлення і ясно тлумачив документи Церкви, щоб люди могли все збагнути правильно. Цей речник повинен докладно й негайно подавати інформацію про життя й діяльність Церкви на відповідній території. Було б дуже добре, якби окремі дієцезії та поважні католицькі організації так само мали свого постійного речника для окреслених вище потреб. 415

Офіційні речники й усі ті, хто в очах громадськості представляє Церкву, повинні брати до уваги принципи так званих «зв'язків із громадськістю» (*public relations*). Вони повинні постійно брати до уваги особливості своєї аудиторії й будувати свої стосунки з нею на основі обопільної довіри й розуміння. Такі стосунки можна підтримувати лише доти, доки люди щиро шанують одне одного й неухильно дбають про правду.

175. Проте не досить мати громадського речника. Потрібен також неперервний двосторонній потік новин та інформації. З одного боку, такий потік донесе до кожного правдивий образ Церкви. З іншого боку, він донесе до церковної влади усі духовні течії, погляди та сподівання, які нуртують у світі людей. Звісно, для цього треба плекати товариські, засновані на обопільній шанобі взаємини між Церквою, людьми та спільнотами. Тільки тоді зможе тривати тяглий обмін, в якому кожна сторона і прийматиме, й віддаватиме інформацію (74). 416

176. Щоб забезпечити всередині Церкви та між Церквою й навколишнім світом дійовий діалог про останні події та їхнє релігійне значення, конче потрібні офіційні пресові служби. Вони мають оприлюднювати важливі новини так швидко, як тільки можна. Таким чином громадськість зможе вчасно отримувати потрібні відомості. Зайве повторювати, що треба вжити всіх засобів для того, щоб офіційні повідомлення були цілковито точними й певними (аби потім не виникало потреби в якихось 417

уточненнях чи доповненнях). Щоб якомога надійніше й точніше передати інформацію, треба вдаватися до екстрених або телетайпних повідомлень та інших новітніх технологій.

- 418 177. Релігійні ордени та конгрегації повинні обмислити нагальні завдання Церкви в царині суспільного спілкування та розважити, як би вони самі в межах своїх уставів могли б сприяти виконанню цих завдань. Їхні власні спеціалізовані установи для справ соціальної комунікації повинні співпрацювати між собою й дотримуватися загальних пастирських планів, вироблених дієцезальними, регіональними або національними бюро, бо саме ці бюро здебільшого мають найбільшу компетентність, коли йдеться про апостольську працю на ниві суспільного спілкування.
- 419 178. Національні бюро (75) та відповідні центральні бюро релігійних конгрегацій повинні співпрацювати з міжнародними католицькими організаціями в справах преси (UCIP), кінематографії (OCIC), радіо й телебачення (UNDA). Така співпраця має відбуватися згідно зі статутами цих організацій, що їх ухвалює сам Святий Престол (76).
- 420 179. Ці міжнародні католицькі організації повинні — кожна в своїй ділянці та в межах свого статуту — допомагати національним фаховим організаціям тих католиків, які присвятили себе праці в царині суспільного спілкування. Для цього треба пильно стежити за останніми дослідженнями та новаціями в цій царині. Міжнародні католицькі організації мають також сприяти солідарності й міжнародній співпраці; стежити за діяльністю католицьких комунікаторів; узгоджувати міжнародні програми та проекти; невпинно шукати способів якнайбільше допомогти країнам, що розвиваються; сприяти цікавим та вартісним починам; виготовляти й поширювати фільми, програми, інші види аудіовізуальних матеріалів, а також друковані видання. Усе це — задля суспільного поступу й кращого життя дітей Церкви. Нехай також ці міжнародні католицькі організації провадять скоординовані дослідження, що допомогли б вирішити їхні спільні проблеми.
- 421 180. Єпископські Конференції (через свої спеціалізовані бюро) та католицькі професійні спілки повинні надавати міжнародним католицьким організаціям кошти, потрібні для виконання всіх цих завдань.
- 422 181. Сьогодні постало питання: стоїмо ми на порозі цілковито нової ери в соціальній комунікації чи, може, ті зміни, що відбуваються перед нашими очима, є тільки кількісними, а не якісними? На таке питання нелегко знайти відповідь. Утім, можна сказати напевно, що невдовзі завдяки новітнім технологіям (особливо технологіям супутникового зв'язку) повідомлення, складені з образів та звуків, будуть одночасно доходити до людей по всьому світові. Інформацію можна буде записувати й відтво-

рювати коли завгодно — чи для розваги, чи для освіти. Люди почнуть жвавіше спілкуватися між собою. Якщо добре й повною мірою використати ці нові можливості, вони допоможуть зміцнити людське суспільство, зробити цей світ гуманнішим, утвердити мир на землі.

182. Що більше таких перемін, то більша відповідальність лягатиме на Божий Народ. Ніколи досі не відкривалися перед ним такі широкі можливості. Медіа можна буде використати для потреб людського поступу, для піднесення країн так званого Третього Світу. Ці засоби допоможуть зміцнити братерство людей, допоможуть Церкві ширити Добру Новину і нести свідчення Христа Спасителя аж до найдалших куточків світу. 423

183. Ця Душпастирська інструкція окреслює загальні настанови й орієнтири, ухвалені після того, як Комісія уважно дослідила становище в царині суспільного спілкування. За сучасного стану речей було недоцільно глибше вдаватися в подробиці або прагнути до більшої докладності. Християнське бачення засноване на певних непорушних засадах. Їхній стрижень — послання любові, тобто Добра Новина Євангелія, та гідність людини, покликаної стати названою дитиною Божою. Очевидно, що пастирські настанови та практичні вказівки мають бути пристосовані до різних обставин різних країн — до ступеня їхнього технічного розвитку та соціального становища. Так само ці настанови та вказівки повинні мінятися в міру того, як міняються обставини різних медіа та питоми закони їхньої діяльності — бо ж майбутнє вочевидь принесе чимало важливих перемін. У такій мінливій ситуації всі відповідальні за пастирське планування мають, ясна річ, виявляти гнучкість і постійну готовність триматися крок у крок із новими відкриттями. 424

184. Навіть сьогодні багато чого треба ще дослідити про новітні масмедіа та про способи найкращого використання їх на різних рівнях освіти. Чимало треба ще досліджувати той вплив, що його справляють засоби соціальної комунікації на різні культурні середовища та різні типи людей. 425

Щоб збагнути, як працюють медіа в суспільстві, щоб побачити їхні потенційні можливості й пояснити їхнє теперішнє діяння, щоб краще вивчити їхній психологічний та культурний вплив, треба зосередитися на програмах ретельних наукових досліджень. Такі дослідження потребуватимуть від усіх задіяних сторін набагато більше сил, ніж докладено досі. Університети — і давні, й новозасновані — мають перед собою непочатий край роботи. Такі дослідження не тільки гостро нагальні; вони також нітрохи не поступаються важливістю й гідністю традиційним темам досліджень. Нехай же дослідники знають, як нетерпляче Церква прагне пізнати плоди їхньої праці і зробити з них практичні висновки. Тоді Церква зможе якнайбільше прислужитися процесові суспільного спілкування й використати засоби комунікації на благо всього людства.

- 426 185. У зв'язку з цим добре було б дослідити науковими методами реальні можливості Церкви в царині суспільного спілкування. На підставі таких досліджень можна розподілити ресурси Церкви відповідно до важливості тих завдань, що стоять перед нею в різних краях. Тоді католики змогли б швидше й простіше розпочинати нові проекти, а це конче потрібно, зважаючи на дедалі більше значення медіа.
- 427 186. Утім, Церква, стоячи перед гостро нагальною потребою встановити тісні контакти з фахівцями соціальної комунікації, розпочати з ними діалог, самій бути причетною до поступу новітніх технічних засобів і спонукати кожного використовувати ці засоби задля блага людини й прослави Божої, не могла більше зволікати з виданням Душпастирської інструкції. Папська Комісія у справах соціальної комунікації видає цю Інструкцію за дорученням Другого Ватиканського Собору, попередньо провівши ґрунтовні наради на світовому рівні. Тішимо себе сподіванням, що цей документ знаменує не так закінчення старого етапу, як початок нового.
- 428 187. Народ Божий мандрує в історії. Оскільки усі вірні Христові — які є, власне, і комунікаторами, і реципієнтами, — розвиваються разом з їхнім часом, вони дивляться з довірою і навіть з ентузіазмом на все те, що може запропонувати їм розвиток комунікації за космічної доби.

Примітки:

1. Енцикліка Пія XII *Miranda Prorsus* // AAS, 24 (1957). — P. 765.
2. *Gaudium et spes* // AAS, 58 (1966). — P. 1025-1120.
3. *Unitatis redintegratio* // AAS, 57 (1965). — P. 90-112.
4. *Dignitatis humanae* // AAS, 58 (1966). — P. 929-946.
5. *Ad Gentes* // Там само. — P. 947-990.
6. *Christus Dominus* // Там само. — P. 673-696.
7. *Inter mirifica* // AAS, 56 (1964). — P. 145-157.
8. Пор. *Inter mirifica*, 23.
9. Пор. Там само, 1.
10. Бут 1, 26-28; пор. Бут 9, 2-3; Муд 9, 2-3; *Gaudium et spes*, 34.
11. Пор. *Gaudium et spes*, 34.
12. Пор. Там само, 57.
13. Пор. *Ibid.*, 36; Енцикліка Івана XXIII *Pacem in Terris* // AAS, 55 (1963). — P. 257 і д.
14. Пор. Рим 5, 12-14.
15. Пор. Бут 4, 1-16; 11, 1-9.
16. Пор. Бут 3, 15; 9, 1-17; 12, 1-3.
17. Пор. Євр 1, 1-2.
18. Ів 1, 14.
19. Кол 1, 15; 2 Кор 4, 4.
20. Пор. *Ad Gentes*, 3.

21. Мт 28, 19.
22. Мт 10, 27; Лк 12, 3.
23. Ів 6, 63.
24. Пор. *Lumen gentium* // AAS, 57 (1965). — № 9. — Р. 14.
25. Еф 1, 23; 4, 10.
26. 1 Кор 15, 28.
27. *Inter mirifica*, 1.
28. *Gaudium et spes*, 36.
29. Пор. Там само, 43.
30. В енцикліці Івана XXIII *Mater et Magistra* «спільне благо» визначено як «суму тих умов суспільного життя, що дають людині можливість якомога легше і якнайповнішою мірою досягти досконалості» // AAS, 53 (1961). — Р. 417. Див. також: *Pacem in Terris* // AAS, 55 (1963). — Р. 212-214; *Dignitatis humanae*, 6; *Gaudium et spes*, 26 та 74.
31. Пор. *Inter mirifica*, 4.
32. *Gaudium et spes*, 42; *Lumen gentium*, 1.
33. У своєму зверненні до католицьких журналістів 17 лютого 1950 року // AAS, 41 (1950). — Р. 251. Див. також: *Gaudium et spes*, 59; *Pacem in Terris* // AAS, 55 (1963). — Р. 283.
34. *Gaudium et spes*, 59.
35. Пор. *Inter mirifica*, 8.
36. Пор. *Pacem in Terris* // AAS, 55 (1963). — Р. 260.
37. Пор. Звернення від 17 квітня 1964 року до Семінару під егідою ООН з питань свободи інформації // AAS, 56 (1964). — Р. 387 і д.
38. Пор. *Inter mirifica*, 5; 12.
39. Звернення Папи Пія XII до американських журналістів від 21 липня 1945 року // *L'Osservatore Romano*, 22 липня 1945 року.
40. Звернення до журналістів від 27 квітня 1946 року // *L'Osservatore Romano*, 28 квітня 1946 року.
41. «Відомості слід повідомляти чесно й пристойно. Це значить, що, збираючи й оприлюднюючи новини, треба дотримуватись морального закону та шанувати права й гідність людської особи» (*Inter mirifica*, 5).
42. Пор. Енцикліка Пія XII *Miranda Prorsus* // AAS, 49 (1957). — Р. 765.
43. Павло VI. Промова від 6 травня 1967 року перед працівниками театру, кіно, радіо, телебачення та інших засобів соціальної комунікації // AAS, 59 (1967). — Р. 509.
44. Пія XII. Промова від 21 червня 1955 року перед учасниками конференції італійських кінематографістів у Римі // AAS, 47 (1955). — Р. 509.
45. Пія XII. Промова від 28 жовтня 1955 року перед Міжнародною конференцією кінематографістів у Римі // AAS, 47 (1955). — Р. 822-823.
46. Павло VI. Промова від 24 січня 1969 року перед керівництвом Італійської асоціації католицьких журналістів (UCSI) // *L'Osservatore Romano*, 24 січня 1969 року.
47. Пор. *Dignitatis humanae*, 1.
48. Павло VI. Лист до вельмишановного У Тана, Генерального секретаря ООН // AAS, 58 (1966). — Р. 480. Див. також: Промова Святішого Отця в Мілані перед

- делегатами другої конференції Адміністративної ради програми розвитку ООН // Там само. — Р. 589.
49. Пор. *Unitatis redintegratio* // AAS, 57 (1965). — Р. 90-112. Див. також: *Nostra aetate* // AAS, 58 (1966). — Р. 740-744.
50. Про це говорить Всесвітня Рада Церков у своїй Інструкції, що видана в Упсалі 1968 року (с. 381).
51. Пор. Священна Конгрегація католицької освіти. The Fundamental Characteristic of Priestly Education // AAS, 42 (1970). — Р. 321-384. Див. особливо пар. 4 та п. 68.
52. Пій XII. Промова від 17 лютого 1950 року перед Міжнародним конгресом редакторів католицької преси // AAS, 42 (1950). — Р. 256.
53. Пор. *Lumen gentium*, 12.
54. Пор. *Reflexions et suggestions concernant le dialogue oecumenique* // *L'Osservatore Romano*, 21-22 вересня 1970 року.
55. Пор. Ів 17, 21.
56. Пор. Мт 28, 19.
57. Пор. п. 38 вище по тексту.
58. Мт 28, 19.
59. Мт 5, 14.
60. *Inter mirifica*, 13.
61. *Infer mirifica*, 17.
62. Пор. пп. 102-113 вище.
63. Пор. пп. 126-134 вище.
64. Пор. пп. 114-121 вище, де йдеться про діалог у Церкві. Пор. Павло VI. *Ecclesiam Suam*. Див. також: Основні принципи екуменічного діалогу, окреслені в документі *Reflexions et suggestions concernant le dialogue oecumenique*, особливо пп. IV, 4b та IV, 5 // *L'Osservatore Romano*, 21-22 вересня 1970 року.
65. Пор. *Inter mirifica*, 20.
66. Пор. Там само, 21.
67. Пор. Там само, 19.
68. Пор. *Apostolicam actuositatem*, 19 та 21.
69. *Inter mirifica*, 18.
70. Пор. Там само, 21.
71. Пор. *Inter mirifica*, 18.
72. Пор. Там само, 19.
73. Пор. *In Fructibus multis* // AAS, 56 (1964). — Р. 289-292.
74. Пор. пп. 138-141 вище.
75. Пор. пп. 169 вище.
76. Пор. *Inter mirifica*, 22.

Папська Рада у справах соціальної комунікації

AETATIS NOVAE

(За нової доби)

Душпастирська інструкція
про соціальну комунікацію
до 20-ї річниці
«Communio et Progressio»

22 лютого 1992 року

Вступ

Друга Душпастирська інструкція Папської Ради у справах соціальної комунікації *Aetatis Novae* вже самим своїм підзаголовком пов'язана з попередньою Душпастирською інструкцією, адже видана вона до 20-ї річниці *Communio et Progressio*. Утім, насправді вона була опублікована 22 лютого 1992 року, тобто майже через рік після ювілейної дати, що припала на 23 травня 1991 року. Автори цього нового документа мали на меті «пастирським оком поглянути» на «революційні технологічні зміни» та розважити над тим, що «сьогодні немає такого місця, де релігійні та моральні погляди людей, освіта, політичні та соціальні системи не були б позначені впливом медіа» (п. 1). Документ мав на меті достосувати соборові та післясоборові рішення й настанови до «нових і актуальних реалій». Наголошено на важливості пастирського планування. До Інструкції навіть додано «елементи пастирського плану для сфери соціальної комунікації», які входять до загальної нумерації параграфів, а отже становлять невід'ємну частину документа.

Aetatis Novae підписали голова Папської Ради у справах соціальної комунікації та її секретар. На відміну від *Communio et Progressio*, ця Інструкція не містить окремого пункту про ухвальне рішення Папи Івана Павла II. Текст її не так досконало опрацьований, як текст першої Інструкції. Багато положень — це цитати або повторення попередніх документів. Автори *Aetatis Novae*, «не претендуючи — в таких мінливих та швидкоплинних обставинах — на остаточне слово, хотіли б тільки дати знаряддя для подальшої праці й заохочення для тих, що на ділі долають пастирські проблеми, породжені новими реаліями» (п. 1).

На відміну від попередніх церковних документів, виразно орієнтованих на засоби масової інформації, *Aetatis Novae* твердить, що мас-медіа аж ніяк не применшують значення альтернативних засобів, адже ці останні задіюють широкі кола людей і дають їм змогу активно співпрацювати в здійсненні й навіть плануванні процесу комунікації. Навпаки, Церква «повинна вживати заходів, щоб зберегти й підтримати народні засоби спілкування та інші традиційні форми вираження. Церква визнає, що в деяких спільнотах вони являють собою дієвіший, ніж новітні мас-медіа, засіб поширення Євангелія, оскільки уможливають більшу особисту участь і сягають глибших рівнів людських почуттів і мотивацій» (п. 16). В *Communio et Progressio* було тільки побіжно сказано про «традиційні народні мистецтва», які можна оберігати й поширювати за допомогою

сучасних медіа (п. 51). У цьому питанні друга Душастирська інструкція робить крок уперед, визнаючи суспільну цінність усіх форм спілкування.

Цитуючи положення Кодексу Канонічного Права (212) про діалог у Церкві, згадана Інструкція (п. 10) веде мову про свободу вірних висловлювати пастирям Церкви свої бажання й потреби, але не цитує іншого речення того самого параграфу Кодексу (212 с): «Вони мають також право доводити свою думку до відома інших Христових вірних». При цьому вони повинні, ясна річ, «дбати про спільне благо й поважати гідність особи». І це при тому, що уже в *Communio et Progressio* широко й позитивно потрактовано громадську думку католиків, свободу вірних висловлювати свої погляди і вільний діалог усередині Церкви (пор. пп. 115–121).

На відміну від дуже ретельної й ґрунтовної праці над першою Душастирською інструкцією *Communio et Progressio*, підготовка другої Інструкції не зайняла стільки часу. Безпосередня робота над цим документом почалася нарадою експертів у Немі, неподалік Риму, в лютому 1989 року.

Aetatis Novae

Тематичний план

1. Вступ: Революція в людському спілкуванні (1–3)
  2. Контекст соціальної комунікації
    - 2.1. Культурний та соціальний контекст (4)
    - 2.2. Політичний та економічний контекст (5)
  3. Завдання засобів комунікації
    - 3.1. Богословські засади (6)
    - 3.2. Медіа на службі:
      - людині та культурі (7)
      - діалогові зі світом (8)
      - людському поступові та єднанню (9)
      - церковній єдності (10)
      - новій євангелізації (11)
  4. Поточні проблеми
    - 4.1. Потреба критичної оцінки (12)
    - 4.2. Солідарність і цілісний розвиток (13)
    - 4.3. Структура засобів комунікації та політика в цій сфері (14)
    - 4.4. Право на інформацію та вільне спілкування (15)
  5. Пастирські пріоритети та проблеми
    - 5.1. Захист різних культур людства (16)
    - 5.2. Церковні засоби комунікації (17)
    - 5.3. Виховання комунікаторів (18)
    - 5.4. Пастирська турбота про комунікаторів (19)
  6. Потреба пастирського планування
    - 6.1. Відповідальність єпископів (20)
    - 6.2. Нагальність пастирського планування у сфері соціальної комунікації (21)
  7. Висновки (22)
- Додаток: Елементи пастирського плану (23)
- основні засади (24)
  - процес розроблення плану (27–33)

AETATIS NOVAE

1. На світанку нової ери нестримний розвиток людського спілкування повсюдно й глибоко впливає на культуру. Революційні технологічні зміни — це тільки один бік цього явища. Сьогодні немає такого місця, де релігійні та моральні погляди людей, освіта, політичні та соціальні системи не були б позначені впливом медіа. 429

Скажімо, не можна не зважати на те, що ні географічні, ні політичні кордони не змогли опиратися натискові технічних засобів комунікації під час «радикальних перетворень» 1989 та 1990 років, історичне значення яких Папа* відзначив у *Centesimus Annus* (1).

Так само очевидно, що «найперший Ареопаг нашої доби — це світ комунікації, яка єднає людство й обертає його на велике 'світове село'. Засоби соціальної комунікації вже набрали такої ваги, що стали для багатьох головним помічником в освіті й постачальником інформації, головним наставником і натхненником в особистих, родинних та суспільних діях» (2).

Через більш ніж чверть століття після проголошення *Inter Mirifica*, Декрету Другого Ватиканського Собору про засоби соціальної комунікації, та через два десятиліття після видання Душпастирської інструкції *Communio et Progressio* Папська Рада у справах соціальної комунікації хоче пастирським оком поглянути на теперішнє становище.

Ми беремося до цієї справи, пройняті духом, що його висловлено останніми словами *Communio et Progressio*: «Народ Божий мандрує в історії. Оскільки усі вірні Христові... розвиваються разом з їхнім часом, вони дивляться з довірою і навіть з ентузіазмом на все те, що може запропонувати їм розвиток суспільного спілкування за космічної доби» (2).

Беззаперечно визнаючи слушність принципів та ідей згаданих соборних і пізніших документів, ми хочемо достосувати їх до нових реалій. Не претендуючи — в таких мінливих та швидкоплинних обставинах — на остаточне слово, ми хотіли б тільки дати знаряддя для подальшої праці й заохочення для тих, хто на ділі долає пастирські проблеми, породжені новими реаліями.

2. За роки, що спливили після появи *Inter Mirifica* та *Communio et Progressio*, люди вже звикли до таких понять, як «інформаційне суспільство», 430

* Іван Павло II. — Прим. ред.

«культура мас-медіа» та «медіа-покоління». Ці терміни унаочнюють важливий факт: сьогодні більша частина того, що люди знають і думають про життя, так чи інакше зумовлена медіа; та й сам людський досвід значною мірою набутий завдяки цим засобам і позначений їхнім впливом.

Останні десятиліття принесли прикметні досягнення в технологіях комунікації. По-перше, це швидкий розвиток уже наявних технологій, а по-друге — поява нових телекомунікаційних та медіальних технологій: супутників, кабельного телебачення, волоконної оптики, відеокасет, компакт-дисків, комп'ютерної графіки, інших комп'ютерних та цифрових технологій тощо. Використання нових медіа породило (як дехто їх називає) «нові способи вираження» і створило для Церкви нові можливості для здійснення євангелізаційної місії, але так само й нові пастирські проблеми.

3. У таких обставинах ми закликаємо пастирів та вірних Церкви поглиблювати своє розуміння соціальної комунікації та її засобів і втілювати це розуміння в практичних заходах та дійових програмах.

«Вдивляючись у майбутнє і стараючись розгледіти ті обставини, в яких Церкві доведеться сповнювати свою місію, Соборові Отці виразно бачили, що технічний прогрес уже почав „змінювати лице землі” і навіть підкорювати космічні простори. Вони також розуміли, що розвиток комунікаційних технологій, зокрема, може легко спричинити ланцюгову реакцію з непередбачуваними наслідками» (4). «У жодному разі не вважаючи, що Церква має триматися осторонь або відгородитися від головного річища цих подій, Соборові Отці бачили Церкву в самому центрі людського поступу, вважаючи, що вона поділятиме досвід решти людства, старатиметься зглибити й пояснити цей досвід у світлі віри. Саме вірний Народ Божий повинен творчо скористатися новими відкриттями й технологіями задля блага людства і здійснення того плану, що його Бог накреслив для світу... а для цього підпорядковувати всі можливості „комп'ютерної доби” земному та надприродному покликанню кожної людини і повсякчас прославляти Отця, від Якого походить усе добре» (5).

Ми звертаємо слова щирої подяки до всіх католиків, які творчо здійснюють місію Церкви на ниві суспільного спілкування. Попри численні труднощі — а саме: брак коштів; різноманітні перепони, що часто не дають Церкві доступитися до засобів комунікації; постійні перетворення в культурі, цінностях та життєвих настановах людей, спричинені всюдисущим впливом мас-медіа, — вони робили й роблять чималий обсяг роботи. Самовіддані єпископи, священики, ченці та миряни, які докладають сил до цієї вкрай важливої апостольської праці, гідні щонайбільшої хвали.

Ми також вітаємо позитивні приклади єкуменічної медіа-співпраці між католиками та їхніми братами й сестрами з інших Церков або цер-

ковних спільнот, як і приклади міжрелігійної співпраці в цій царині між католиками і представниками інших світових релігій. Не тільки доречно, а й конче потрібно, щоб християни «вдавалися до дієвіших спільних заходів у царині суспільного спілкування й безпосередніше співпрацювали з іншими релігіями, щоб спільно забезпечити присутність релігії в засобах масової комунікації» (6).

4. Теперішня революція в соціальній комунікації — це щось більше, ніж просто технологічний переворот. Вона тягне за собою глибоке перетворення тих чинників, крізь які люди сприймають довколишній світ, за допомогою яких перевіряють і висловлюють сприйняття. Постійна доступність ідей та образів, швидке пересилання їх навіть між континентами — усе це мало важливі наслідки (як позитивні, так і негативні), глибоко позначившись на психологічному, моральному й соціальному розвитку особистості, на структурі й функціонуванні людських спільнот, на відносинах між культурами, на сприйнятті й поширенні цінностей, світоглядних уявлень, ідеологій та релігійних переконань. Інформаційна революція чинить великий вплив навіть на те, якою Церква бачиться людям; вона спричиняє зміни в організації та способі діяльності Церкви. 432

Усе це призводить до вельми важливих пастирських наслідків. Медіа можна використати для того, щоб проголошувати Євангеліє, але так само й для того, щоб зробити людські серця черствими й нечулими до Слова Божого. Дедалі більше закорінюючись у повсякденному побуті людей, медіа впливають на те, як люди розуміють сам сенс свого життя.

Справді, засоби соціальної комунікації владні визначати не тільки те, що люди думають, а й те, про що вони думають. Для багатьох людей реальність — це те, що вважають за реальне мас-медіа; а на що мас-медіа не зважають — те й значить небагато. Отож *de facto* особи та групи, що їх мас-медіа ігнорують, приречені на забуття й замовчування; навіть голос Євангелія може бути хоч і не цілком зведений нанівець, але притишений.

Тому вкрай важливо, щоб християни знайшли спосіб донести потрібну інформацію до тих, хто її позбавлений, і таким чином надали голос безголосим.

Здатність медіа або зміцнювати, або послаблювати традиційні опорні точки: релігію, культуру, родину — тільки виразніше відтіняє непромишляльну слухність постанови Собору: «Щоб медіа діяли на благо, треба, щоб усі, хто ними послуговується, знали засади морального порядку і готові були застосувати їх на практиці» (7).

5. Економіка країн значною мірою залежить від сучасних систем комунікації. Національні інвестиції в дійові комунікаційні інфраструктури 433

багато хто вважає за необхідну умову економічного та політичного розвитку; дедалі більше значення таких інвестицій стало чи не головним чинником, який спонукає державних провідників своєю політикою сприяти ринковому змагання. З цієї та інших причин державні трансляційні й телекомунікаційні системи часто стають об'єктом дерегуляції та приватизації.

Якщо вже державні комунікаційні системи (а це очевидно) можна використовувати з недоброю метою — для ідеологічних та політичних маніпуляцій, то й нерегульована комерціалізація та приватизація теле-радіомовлення може так само мати далекосяжні наслідки. На ділі (часто це наслідок навмисної державної політики) комунікатори майже не відповідають перед громадськістю за використання ефіра. Зиск, а не громадська користь, править за головне мірило успіху. Споживацькі мотиви та інтереси рекламодавця часто чинять нездоровий вплив на зміст повідомлень: популярність він ставить вище за якість, зводячи усе до найнижчого спільного знаменника. Забувши про свою законну роль — визначати справжні потреби людей і задовольняти їх — та піддавшись споживацьким мотивам, деякі рекламодавці намагаються створити штучні потреби та моделі споживання.

Національні кордони не спроможні спинити тиск комерції, який завдає чимало шкоди різним народам та їхнім культурам. Перед лицем жорстокої конкуренції та кінцевої потреби освоювати нові ринки, комунікаційні фірми дедалі виразніше набирають «транснаціонального» характеру; тим часом деякі країни, маючи низьку виробничу спроможність, опинилися в цілковитій залежності від іноземної медіа-продукції. Тож продукція популярних мас-медіа одної культури шириться на іншу культуру й часто шкодить тим цінностям, що були закладені в її традиційних мистецьких формах вираження та засобах комунікації.

Утім, щоб вирішити проблеми, спричинені нерегульованою комерціалізацією й приватизацією, не обов'язково встановлювати державний контроль над мас-медіа. Треба натомість упорядкувати їхню діяльність відповідно до критерію громадської корисності та поставити їх під контроль громадськості. Під цим оглядом варто зазначити, що хоч законодавча й політична база для роботи мас-медіа в деяких країнах швидкими темпами міняється на краще, проте в інших країнах уряд користується своїм контролем над мас-медіа, щоб чинити на них тиск і усувати не вигідні йому програми, канали тощо.

- 434 6. В основі документа *Communio et Progressio* лежить бачення комунікації як дороги до сопричастя. Там читаємо: «Спілкування — це щось більше, ніж висловлювання поглядів чи вираження почуттів. На найглибшому рівні це — самопосягання в любові» (8). У такому розумінні

спілкування поміж людьми відображає єдність усередині самої Церкви й саме спричиняється до становлення цієї єдності.

Справді, спілкування, що відкриває правду, може мати спасенну силу, джерело якої — в самій особі Христа. Він є Слово Боже, що стало тілом і подобою невидимого Бога. У Ньому й через Нього Святий Дух сповістив людям сокровенне життя Боже. «Невидиме ж Його, після створення світу, роздумуванням над творами, стає видиме» (9). І ще: «Слово стало тілом, і оселилося між нами, і ми славу його бачили — славу Єдинородного від Отця, благодаттю та істиною сповненого» (10).

У Воплченому Слові Божа самокомунікація є остаточною. У словах і ділах Христових Слово є Спаситель і Відкупитель усього людства. Таке любляче самооб'явлення Господа і людська віра як відповідь на нього разом становлять глибокий діалог.

Людська історія та всі людські взаємини побудовані довкола такої самокомунікації Бога в Христі, довкола Божого спілкування з людиною. Історія сама влаштована так, щоб стати своєрідним словом Божим; і це частина людського покликання — бути причетним до виявлення цього слова в історії, новими й творчими способами здійснювати в своєму житті нескінченне й необмежене саморозкриття Божої миротворчої любові. Ми повинні робити це своїми словами надії та ділами любові, тобто всім нашим способом життя. Тому спілкування має лежати в осерді церковної спільноти.

Христос є водночас і Змістом, і динамічним Джерелом спілкування Церкви зі світом, коли вона проголошує Євангеліє. Адже Церква сама є «Містичне Тіло Христове — приховане звершення прославленого Христа — що 'виповнює все творіння'» (11). Відповідно всі ми, в межах Церкви й за допомогою слова та Святих Таїнств, своїми стараннями наближаємо час остаточної єдності, коли «Бог буде все в усьому» (12).

7. Хоч як багато доброго вони роблять і спроможні робити, мас-медіа, що «могли б правити за дійове знаряддя єднання й порозуміння, можуть часом ставати розсадниками спотворених поглядів на життя, сім'ю, релігію, мораль — поглядів, що відображають зневагу до справжньої гідності та призначення людини» (13). Необхідно, щоб мас-медіа поважали цілісний розвиток особи, який охоплює «культурний, трансцендентний та релігійний виміри людини й суспільства» (14), і сприяли йому.

435

Джерелом певних особистих і соціальних проблем може стати й те, що дедалі ширше використання мас-медіа та сильна прив'язаність до вигаданих медійних персонажів може витіснити справжні взаємини людей. Як-не-як, мас-медіа не можуть замінити собою безпосередніх осо-

бистих контактів та взаємин між рідними або товаришами. Однак вирішення цієї проблеми великою мірою залежить від самих же мас-медіа. Адже їх можна використовувати таким чином, щоб стимулювати спілкування, влаштовуючи дискусійні гуртки, обговорюючи фільми та програми тощо, а не замінювати його.

- 436 8. Як наголосив Другий Ватиканський Собор, Церква добре усвідомлює, що «Народ Божий і людство можуть взаємно послужити одне одному так, що релігійна місія Церкви тим самим виявиться і найбільш гуманною» (15). Ті, хто проголошує Слово Боже, мають зважати на «слова» різних народів та культур, старатися зрозуміти ці «слова», не тільки для того, щоб чогось від них навчитися, а й щоб оті народи та культури легше визнали й прийняли Слово Боже (16). Отже, Церква повинна бути діяльно й чуйно присутньою у світі, дбаючи про суспільство й допомагаючи людям знаходити прийнятні рішення особистих і соціальних проблем.

Мало того, Церква завжди повинна сповіщати своє послання способом, пристосованим до певної доби й до культури певних країн і народів; тож і сьогодні, коли виникає нова медіа-культура, Церква має сповіщати своє послання в ній і для неї (17). Це головна умова, потрібна, щоб виконати важливе завдання, поставлене Другим Ватиканським Собором: виникнення «соціальних, технічних і культурних» зв'язків, які дедалі тісніше сполучають людей, «ще й збільшує обов'язок Церкви» приводити всіх до «повної одності в Христі» (18). Зважаючи на те, що засоби соціальної комунікації можуть чимало посприяти заходам Церкви для досягнення такої одності, Церква вбачає в них «створені волею Божого Провидіння» винаходи, покликані сприяти спілкуванню й єднанню людей під час їхньої мандрівки на землі (19).

Отож, шукаючи способів зайти в діалог із сучасним світом, Церква закономірно прагне чесного й заснованого на обопільній пошані діалогу так само з тими, хто відповідає за засоби комунікації. З боку Церкви цей діалог передбачає, що вона старатиметься зрозуміти медіа — їхню мету, методи, форми роботи, жанри, внутрішню структуру, чинники, що зумовлюють їхню діяльність, а також намагатиметься підтримувати й заохочувати тих, хто працює в медіа. На ґрунті такого прихильного розуміння й підтримки можна шукати слушних способів усунути ті перешкоди, що заважають розвиткові людства та проголошенню Євангелія.

Для такого діалогу треба, щоб Церква діяльно цікавилася світськими медіа й особливо формуванням медіа-політики. Голос християн має лунаати в усіх засобах комунікації; і завдання їхнє не зводиться тільки до того, щоб повідомляти церковні новини. До діалогу треба залучати й митців, які працюють у мас-медіа; треба глибше розробляти антропологію й

богослов'я комунікації — не останньою чергою для того, щоб богослов'я стало відкритішим і діалогічнішим, щоб воно успішніше розкривало цінності Євангелія й прикладало їх до теперішніх реалій людського становища; треба, щоб провідники Церкви та душпастирі охоче й виважено відповідали на потреби й прохання представників мас-медіа, щоб старалися творити відносини обопільної довіри й поваги, засновані на головних і спільних для всіх цінностях, з тими людьми, які не поділяють нашої віри.

9. Спілкування всередині Церкви та між Церквою й світом — це, за природою своєю, оповіщення Доброї Новини Ісуса Христа. Це проголошення Євангелія як пророчого й спасенного слова, зверненого до всіх чоловіків та жінок наших часів; це свідчення — в добу глибокої секуляризації — божественної правди й трансцендентного призначення людської особи. Це свідчення Церква дає в єдності з усіма тими, хто вірить у Бога; вона дає його наперекір усім конфліктам і поділам — заради справедливості та злагоди між людьми, народами й культурами. 437

Таке розуміння спілкування в Церкві та між Церквою і світом проливає особливе світло на соціальну комунікацію й на роль, яку, за планом Божого Провидіння, повинні виконати мас-медіа, сприяючи цілісному розвитку людини й суспільства.

10. Крім того, треба постійно пам'ятати про важливість засадничого права на діалог та на інформацію всередині Церкви, як про це пише *Communio et Progressio* (20), і невпинно шукати дійових засобів — включно з відповідальним використанням засобів соціальної комунікації, — щоб здійснити й оборонити це право. Тому треба також пам'ятати положення *Кодексу Канонічного Права* про те, що вірні, виявляючи послух перед пастирями Церкви, поза тим «вільні доводити до відома пастирів свої потреби, особливо духовні, та свої бажання» (21); і про те, що вірні, відповідно до своїх знань, повноважень та становища, мають «право, а часто й повинність» висловлювати пастирям свій погляд на справи, від яких залежить благо Церкви (22). 438

Почасти наведені вище настанови мають на меті підтримати й побільшити дієвість Церкви та довір'я до неї. Проте найважливіше, що це один зі способів втілити в нашому житті характер Церкви як *communio* (*сопричастя*), який закорінений у сокровенній єдності Трійці й сам відбиває цю єдність. Поміж членами спільноти осіб, які становлять тіло Церкви, є радикальна рівність за гідністю й покликанням. Ця рівність впливає з хрещення й лежить в основі єрархічності структури Церкви і розмаїття її посад та урядів; ця рівність також конче повинна виявлятися в чесному й шанобливому обміні інформацією.

У випадках незгод добре мати на увазі, що «тиск громадської думки — це не той засіб, що може допомогти з'ясувати питання та прислужитися правді» (23). Справді, «не всі погляди, що побутують поміж Божим Народом» можна «безпосередньо й певно визнати за 'почуття віри'» (24).

Чому Церква непохитно боронить право людей мати правдиві відомості? Чому Церква настійно твердить про своє право сповіщати автентичні євангельські істини? Чому Церква невпинно повторює, що на її пастирях лежить відповідальність сповіщати слово правди й настановляти вірних, щоб вони чинили так само? Тому, що все бачення ваги спілкування для Церкви спирається на усвідомлення, що Слово Боже сповіщає саме себе.

- 439 11. Сьогодні, окрім традиційних засобів, таких як свідчення життям, вивчення катехизи, особисті контакти, народна побожність, літургія та інші обряди, для справ євангелізації й катехизації важливо застосовувати і медіа. Справді, «Церква завинила б перед своїм Господом, якби не скористалася цими могутніми засобами, що їх людський хист день у день робить дедалі досконалішими» (25). Засоби соціальної комунікації можуть і повинні стати знаряддям церковної програми повторної та нової євангелізації в сучасному світі. У справі євангелізації, зважаючи на перевірений часом давній принцип «подивись, оціни, дій», треба віддавати належну увагу аудіовізуальним аспектам цих новітніх технічних засобів.

Проте так само важливо, щоб пастирі Церкви, виробляючи свій підхід до мас-медіа та до культури, яка склалася значною мірою під їхнім впливом, весь час мали на увазі, що «не досить використовувати медіа тільки для того, щоб поширювати християнське послання й автентичне вчення Церкви. Треба також інтегрувати це послання до ' нової культури ', яку створила сучасна комунікація... з її новими способами вираження, новими методами й новою психологією» (26). Джерелом теперішньої євангелізації має стати діяльна, доброзичлива присутність Церкви у світі комунікації.

- 440 12. Та навіть якщо Церква прийме позитивне, доброзичливе ставлення до новітніх мас-медіа, стараючись, задля дієвішої євангелізації, увійти в культуру, яку створює сучасна комунікація, то все одно конче потрібно, щоб Церква не переставала критично оцінювати мас-медіа та їхній вплив.

Як ми вже не раз говорили, технології комунікації — це дивовижний вияв людського генія, і медіа дарують суспільству незліченні блага. Утім, ми також зазначали, що використання комунікаційних технологій — це благо тільки почасти, і, щоб використати їх для доброї мети, індивіди, приватні підприємці, уряди й суспільство загалом повинні керуватися здоровими цінностями й робити мудрий вибір. Церква не збирається

накидати їм якісь певні рішення або певний вибір, проте вона хоче їм допомогти, окресливши етичні та моральні критерії, що стосуються цієї царини, а критерії ці треба шукати в цінностях і загальнолюдських, і саме християнських.

13. Справи стоять так, що мас-медіа часом загострюють окремі особисті й соціальні проблеми — проблеми, що стають перешкодою людській солідарності й цілісному розвитку людини. До таких перешкод належать секуляризм, споживацтво, дегуманізація, матеріалізм, байдужість до становища бідних та упродовжених (27). 441

У таких обставинах Церква, вбачаючи в засобах соціальної комунікації «привілейований шлях» для творення й поширення культури (28), свідомо своєї повинності виховувати фахівців комунікації та широкі кола громадськості так, щоб вони підходили до мас-медіа «з критичною настановленістю, що наснажена любов'ю до правди»; так само Церква свідомо своєї повинності всіма силами обстоювати свободу людини й повагу до її гідності, підтримувати автентичну культуру окремих народів, рішуче й відважно поборювати будь-які форми монополій та маніпулювання (29).

14. Певні проблеми в цьому плані спричиняє медіа-політика та сама структура мас-медіа: приміром, несправедливе відлучення певних категорій і верств людності від засобів комунікації; систематичні обмеження засадничого права на інформацію, які можна спостерігати в деяких країнах; майже повсюдна підлеглість мас-медіа економічним, соціальним та політичним елітам. 442

Усе це суперечить найголовнішим цілям та й самій природі засобів комунікації, адже їхнє основне й вельми важливе суспільне завдання — працювати задля здійснення людського права на інформацію, обстоювати справедливість при досягненні спільного блага, допомагати особам, громадам і народам у їхніх шуканнях правди. Ці засоби тільки тоді виконують свої вкрай важливі завдання, коли плекатимуть обмін ідеями та інформацією між усіма верствами й ділянками суспільства, щоб усякий відповідальний голос міг бути почутий.

15. Не можна, щоб здійснення свободи комунікації залежало від багатства, освіти чи політичної влади. Право на спілкування є правом кожного. 443

Отож треба вживати національних та міжнародних заходів не тільки для того, щоб надати бідним і далеким від керма влади доступ до інформації, потрібної для їхнього особистого та суспільного розвитку, а й для того, щоб забезпечити всім цим людям можливість діяльної й відповідальної участі у формуванні змісту медіа-матеріалів, а також у визначенні структури й політики національних установ соціальної комунікації.

Де правовий та політичний уклад сприяє, щоб мас-медіа потрапляли під цілковитий контроль певних еліт, там Церква повинна настійно вимагати, щоб було дотримано право на спілкування, зокрема й її власне право на доступ до мас-медіа. Водночас Церква повинна шукати альтернативних моделей соціальної комунікації для своїх членів та й людей загалом. Право на спілкування — це ще й важливий складник релігійної свободи, адже її не можна зводити тільки до свободи поклоніння.

- 444 16. Зважаючи на становище в багатьох країнах і дбаючи про права й інтереси людей, Церква нерідко повинна сприяти альтернативним засобам суспільного спілкування. Крім того, для потреб євангелізації та катехизації Церкві часто доводиться докладати сил, щоб зберегти й підтримати народні засоби спілкування та інші традиційні форми вираження. Церква визнає, що в деяких спільнотах вони являють собою дієвіший, ніж новітні мас-медіа, засіб для поширення Євангелія, бо уможливлюють більшу особисту участь і сягають глибших рівнів людських почуттів і мотивацій.

Повсюдність і могутність мас-медіа в сучасному світі жодним чином не применшують важливості альтернативних медіа, які є відкриті для участі простих людей і дають їм можливість активно здійснювати й навіть розробляти сам процес комунікації. Крім того, народні й традиційні засоби спілкування не тільки створюють важливий форум для вираження місцевих культур, а й додають людям знання та вміння, щоб діяльно брати участь у формуванні й використанні новітніх мас-медіа.

Ми також прихильно ставимося до прагнення багатьох народів та спільнот створити справедливіші й рівноправніші системи комунікації та інформації, щоб таким чином унеможливити від усіляких маніпуляцій та домінування — чи то чужинців, чи то своїх-таки земляків. Так країни, що перебувають у процесі розвитку, намагаються унеможливити себе супроти країн розвинених. Дуже часто цього прагнуть і меншини в певних країнах — однаково, розвинених чи відсталих. У кожному разі, люди повинні мати можливість діяльно, самостійно й відповідально брати участь у процесах суспільного спілкування, що стількома способами впливають на умови їхнього життя.

- 445 17. На додаток до інших своїх повинностей у царині комунікації та медіа Церква повинна, незважаючи на жодні перешкоди, створювати й утримувати саме католицькі засоби та програми соціальної комунікації, а також усіляко сприяти їм. Сюди належать: католицька преса, католицькі видавництва, католицьке радіо й телебачення, пресові та інформаційні бюро, установи та програми для теоретичної й практичної медіа-освіти, медіа-дослідження і пов'язані з Церквою організації фахівців із комунікації — особливо міжнародні організації професіоналів-католиків, члени

яких плідно й фахово співпрацюють з Єпископськими Конференціями та окремими єпископами.

Католицька медіа-праця — це не просто ще одна ділянка серед інших ділянок апостольської праці: соціальна комунікація багато важить для всіх аспектів місії Церкви. Отож треба не тільки створити пастирський план для сфери соціальної комунікації, а й зважати на можливості її засобів в усіх інших пастирських планах, адже ці засоби здатні допомогти практично в будь-якій апостольській праці, пастирській діяльності чи програмі.

18. Комунікаційне навчання та вишкіл має стати неодмінною частиною формації священиків і душпастирів (30). Існує кілька елементів та аспектів, конче потрібних у такому навчанні та вишколі. Приміром, у сучасному світі, що перебуває під сильним впливом мас-медіа, душпастирі повинні мати принаймні побіжне уявлення про те, як новітні інформаційні технології та засоби діють на суспільство й окремих осіб. Так само вони мають охоче служити людям і «багатим на інформацію», й «інформаційно бідним». Вони повинні знати, як запросити інших до діалогу, уникаючи такого стилю, що наводив би на думку про домінування, маніпулювання чи особисту вигоду. А хто діяльно займатиметься медіа-працею для Церкви, той, oprіч доктринального та духовного виховання, повинен набути ще й відповідних фахових навиків. 446

19. Праця в медіа пов'язана з особливим психологічним навантаженням та моральними дилемами. Зважаючи на першорядне значення цих засобів у теперішній культурі, в житті мільйонів людей та цілих суспільств, важливо, щоб люди, професійно задіяні в секулярних медіа, виконували свій відповідальний обов'язок, надихаючись високими ідеалами та самовіддано дбаючи про благо людства. 447

Церква має свій обов'язок: розробляти й здійснювати програми пастирської опіки, достосовуючи ці програми до особливих умов праці фахових комунікаторів та відповідаючи на складні моральні питання, що стоять перед такими людьми. Пастирські програми мають передбачати постійне навчання, яке допоможе цим чоловікам та жінкам — а багато з них щиро бажають знати й чинити те, що є моральним та етично правильним, — якомога повніше запровадити моральні норми до професійної праці та особистого життя.

20. Оскільки праця на ниві суспільного спілкування ставить перед Церквою багато слушних і нагальних вимог, єпископи та інші особи, що відповідають за розподіл обмежених матеріальних і людських ресурсів Церкви, повинні віддавати цій ділянці належну й пильну увагу, зважаючи, ясна річ, на обставини своїх країн, регіонів та дієцезій. 448

Сьогодні така потреба постала надзвичайно гостро, бо до останніх часів Церква, більшою чи меншою мірою, випускала з уваги великий новітній «Ареопаг» мас-медіа (31). Як каже Святіший Отець, «здебільшого на перше місце ми ставили інші засоби християнської просвіти та проповідування Євангелія, а тим часом усі мас-медіа полишали на ініціативу окремих осіб і невеликих груп, та й у пастирських планах відводили цим засобам тільки побічні ролі» (32). Таке становище треба виправляти.

- 449 21. Отож ми настійно радимо, щоб дієцезії та Єпископські Конференції включали комунікаційний компонент у кожен пастирський план. Крім того, ми радимо створювати окремі пастирські плани для сфери соціальної комунікації або переглядати й осучаснювати плани вже наявні — щоб не припинялися дослідження й тривало оновлення Церкви. У цій справі єпископи повинні залучати до співпраці фахівців зі секулярних медіа та церковних медіа-організацій, зокрема національних і міжнародних організацій у ділянках кіно, радіо, телебачення та преси.

Єпископські Конференції в деяких регіонах вже завели в себе пастирські плани, що окреслюють певні потреби та цілі й допомагають координувати заходів. Результати досліджень, оцінок та нарад, проведених під час підготовки цих планів, можна й треба доводити до відома душпастирів на всіх рівнях як вельми корисний допоміжний матеріал. Такі практичні, реалістичні плани також можна достосовувати до потреб місцевих Церков. Звісно, ці плани треба постійно переглядати і змінювати відповідно до нових обставин.

У прикінцевій частині цього документа подано елементи пастирського плану. Крім іншого, вони окреслюють коло питань, що їх варто висвітлити в пастирських посланнях та єпископських заявах на місцевому або національному рівнях. Ці елементи спираються на пропозиції, що надійшли від Єпископських Конференцій та медіа-фахівців.

- 450 22. Ми ще раз хочемо ствердити, що Церква «вбачає в цих засобах 'дари Божі', які відповідно до замислів Божого Провидіння єднають людей у братство і допомагають їм співпрацювати з Божим планом спасіння» (33). Так само, як Дух допомагав пророкам давнини бачити божественний план у знаках їхніх часів, так само й сьогодні Дух допомагає Церкві тлумачити знаки наших часів і виконувати її пророчі завдання, серед яких великої ваги набуло вивчення, оцінення й правильне використання комунікаційних технологій та засобів.

- 451 23. Становище в медіа та надані ними можливості для Церкви відрізняються залежно від країни, а часом неоднакові навіть у різних дієцезіях однієї країни. Природно, що підхід Церкви до медіа та культурного середовища, яке вони допомагають творити, повинен мінятися залежно

від місця. Так само й плани та діяльність Церкви треба пристосовувати до місцевих обставин.

Кожна Єпископська Конференція та дієцезія повинна розробити єдиний пастирський план для сфери комунікації, бажано запитавши поради в представників національних і міжнародних католицьких медіа-організацій та місцевих фахівців. Крім того, питання комунікації треба брати до уваги, розробляючи й здійснюючи всі інші пастирські плани, зокрема ті, що стосуються соціального забезпечення, освіти та євангелізації. Деякі Єпископські Конференції та дієцезії вже виробили такі плани, окресливши там свої комунікаційні потреби, намітивши головні цілі, передбачивши реалістичне фінансування й узгодивши порядок заходів.

Подальші настанови та поради — це допомога тим, хто працює над створенням таких пастирських планів або над новим опрацюванням планів уже наявних.

Настанови

для розроблення пастирських планів щодо соціальної комунікації на рівні дієцезій, Єпископських Конференцій, Патріарших Асамблей

24. Пастирський план у сфері соціальної комунікації має містити такі елементи: 452

- а) *виклад поглядів, вироблених після всебічних нарад із фахівцями; вони мають окреслювати стратегію комунікації для всіх пастирів Церкви та відповідати на потреби й проблеми наших часів;*
- б) *опис або загальний огляд, що відображає особливості медіа на відповідних теренах: відомості про їхню аудиторію, про громадських і комерційних продюсерів та режисерів, про фінансові й технічні ресурси, засоби трансляції та розповсюдження, єкуменічні та освітні можливості, католицькі медіа-організації та католицьких фахівців (включно з тими, які належать до чернечих громад);*
- в) *пропоновану структуру засобів соціальної комунікації, що перебувають у сфері впливу Церкви; він повинен сприяти євангелізації, катехизації, освіті, соціальному забезпеченню та єкуменічній співпраці й охоплювати, по можливості, зв'язки з громадськістю, пресові видання, радіо, телебачення, кіно, відеозаписи, комп'ютерні мережі, факсимільний зв'язок та споріднені форми телекомунікацій;*
- г) *проект медіа-освіти, яка ставитиме особливий наголос на співвідношенні між медіа і моральними цінностями;*

- д) *пастирський підхід до медіа-фахівців та діалог між ними й Церквою*; в цій справі треба особливо дбати про зміцнення їхньої віри та духовне зростання;
- е) *способи пошуків фінансової підтримки й забезпечення належного фінансування передбачених у плані пастирських заходів.*

453 25. План повинен містити настанови та пропозиції, що допомогли б церковним комунікаторам виробити реалістичні цілі й пріоритети для своєї праці. Було б добре залучити в робочу групу для підготування плану служителів Церкви та медіа-фахівців. Сам же процес складається з двох етапів: 1) дослідження, 2) розроблення.

454 26. Елементи дослідного етапу — це оцінення потреб, збирання інформації та вивчення альтернативних моделей пастирського плану. Цей етап включає в себе аналіз особливостей комунікації всередині Церкви, зокрема сильних та слабких сторін наявних установ і програм Церкви в цій царині, їхніх можливостей та проблем, що стоять перед ними.

Щоб зібрати всю потрібну інформацію, корисно здійснити три види досліджень: оцінення потреб, аналіз роботи наявних засобів та опис ресурсів. Перше дослідження допоможе виявити ті ділянки пастирської праці, які потребують особливої уваги єпископа або Єпископської Конференції. Друге дослідження покаже, що саме вже зроблено (а також дієвість зробленого) і допоможе побачити сильні та слабкі сторони наявних церковних установ і методів роботи. Третє дослідження покаже комунікаційні ресурси, технології та персонал, які доступні Церкві, включно не тільки з «власними» ресурсами Церкви, а й тими, що їх може надати Церкві ділова спільнота, медіа-індустрія та екуменічні організації.

455 27. Зібравши й опрацювавши такі дані, робоча група має визначити цілі та пріоритети дієцезії чи Єпископської Конференції. Тому вона повинна з оглядом на місцеві обставини розважити над усіма поданими нижче питаннями:

456 28. *Освіта*. Суспільне спілкування (і зокрема, засоби масової комунікації) має відношення до кожного рівня пастирського служіння, включно з освітою. Пастирський план у сфері соціальної комунікації для цього повинен містити в собі такі цілі:

- а) розглядати освітні можливості комунікації як важливий компонент виховання всіх людей, залучених до праці в Церкві: семінаристів, священників, релігійних братів і сестер, лідерів серед мирян;
- б) заохотити католицькі школи та університети викладати навчальні програми й курси, що відповідали б потребам Церкви та громадськості в царині суспільного спілкування;

- в) запропонувати курси, практичні заняття та семінари, щоб церковні комунікатори, семінаристи, ченці та священники могли вивчати комунікаційні технології, менеджмент, медіа-етику та медіа-політику;
- г) опрацювати і втілити в життя програми медіа-освіти й медіа-грамотності для вчителів, батьків та учнів;
- г) заохотити творчих акторів та письменників достеменно відображати євангельські цінності й поширювати плоди своїх талантів через писане слово, театр, радіомовлення, телебачення, освітні та розважальні кінофільми;
- д) накреслити нові стратегії євангелізації й катехизації, використавши можливості засобів і технологій масової комунікації.

29. *Духовне виховання та пастирська опіка.* Католицькі фахівці з-поміж мирян, які допомагають апостольській праці Церкви на ниві суспільного спілкування або працюють у світських установах та організаціях, часто чекають від Церкви духовного проводу та пастирської опіки. Тому в пастирському плані у сфері соціальної комунікації мають бути перебачені такі цілі:

- а) створити для католиків-мирян та професійних комунікаторів можливості збагатити їхній професійний досвід шляхом проведення днів медитацій, реколекцій, семінарів та створення груп професійної підтримки;
- б) подбати про пастирську опіку над цими людьми, яка стане конче потрібною їм підтримкою, плекатиме їхню віру, відживить серед них почуття самопосвяти в їхній важливій справі — сповіщати світові правдиві людські та євангельські цінності.

30. *Співпраця.* Співпраця передбачає розподіл ресурсів між дієцезіями і (або) Єпископськими Конференціями та між дієцезіями й іншими установами, такими як релігійні громади, університети, заклади охорони здоров'я. З цією метою пастирський план у сфері соціальної комунікації повинен включати в себе такі пункти:

- а) поглиблювати контакти та сприяти обопільним нарадам між представниками Церкви й медіа-фахівцями, які могли б дати Церкві багато цінних порад про використання медіа;
- б) зважити можливості спільного медіа-виробництва з участю регіональних та національних центрів і сприяти спільній рекламі, маркетингу та становленню спільних дистриб'юторських мереж;
- в) розвивати співпрацю з релігійними товариствами, які працюють у сфері соціальної комунікації;

- г) співпрацювати з екуменічними організаціями, іншими Церквами й релігійними групами, спільно обстоюючи та обороняючи доступ релігії до засобів соціальної комунікації й охоплюючи співпрацею також і «найновіші медіа, особливо коли йдеться про спільне використання супутників, банків даних, кабельних мереж та інформаційних технологій загалом; у цій справі насамперед слід подбати про системну сумісність» (34);
- г) залучати до спільної праці секулярні медіа, особливо коли йдеться про релігійні, моральні, етичні, культурні, освітні та соціальні питання, що однаково стосуються всіх.

459

31. Зв'язки з громадськістю. «Паблік релейшенз» для Церкви означає її діяльний діалог із суспільством за допомогою світських та церковних медіа. Ці зв'язки передбачають готовність Церкви проголошувати євангельські цінності й висвітлювати свої пастирські заходи та програми. Церква також повинна зробити все можливе, щоб добитися того, аби її власний справжній образ відповідав образу Христа. Пастирський план для сфери соціальної комунікації в ділянці «піар» повинен відображати такі заходи:

- а) сприяти діяльності бюро для громадських зв'язків, надаючи їм удосталь людських та матеріальних ресурсів, щоб могло тривати дійове спілкування між Церквою та всією спільнотою;
- б) створювати видання, теле-, радіо- й відеопрограми досконалої якості, які відображали б якомога виразніше послання Євангелія та місію Церкви;
- в) запровадити нагороди та інші форми визнання, щоб заохотити й підтримати медіа-фахівців.
- г) відзначати Всесвітній день комунікації; цей день має стати нагодою, щоб привертати увагу людей до важливості соціальної комунікації та сприяти починанням Церкви в цій царині.

460

32. Дослідження. Церковна стратегія в царині суспільного спілкування має спиратися на результати ґрунтовних досліджень, проаналізовані й оцінені експертами. Треба, щоб ці дослідження охоплювали теми та питання, особливо важливі для місії Церкви в певній країні чи місцевості. З цією метою в пастирський план слід вводити такі пункти:

- а) заохотити дослідницькі центри та університети здійснювати прикладні й фундаментальні дослідження у сфері комунікації з огляду на потреби Церкви та громадськості;
- б) окреслити практичні способи обговорення результатів поточних досліджень та використання їх для місії Церкви;

- в) сприяти невинній богословській рефлексії над процесами й засобами соціальної комунікації та їхнім значенням для Церкви й суспільства.

33. *Комунікація і поступ народів.* Легке й безпосереднє спілкування за допомогою новітніх технічних засобів надає багатьом людям далеко ширші можливості ставати частиною сучасної світової економіки, вільно висловлювати свої погляди, працювати задля утвердження у світі миру й справедливості. Тому пастирський план повинен: 461

- а) подбати про те, щоб євангельські цінності впливали на якомога ширше коло заходів у царині суспільного спілкування — від видання книг до супутникової комунікації — і спричинялися до зростання міжнародної солідарності;
- б) боронити громадські інтереси та домагатися, щоб релігія повсякчас мала доступ до засобів комунікації, а для цього займати відповідальні й виважені позиції в справах, що мають відношення до законодавства та політики у сфері мас-медіа або до розвитку комунікаційних систем;
- в) аналізувати суспільний вплив найновіших комунікаційних технологій і докладати всіх зусиль, щоб запобігти руйнуванню суспільства та непомірному підриванню основ культури;
- г) допомагати професійним комунікаторам виробляти власні етичні стандарти та дотримуватись їх, особливо коли йдеться про чесність, точність, справедливість, порядність та повагу до життя;
- г) виробити стратегію для того, щоб сприяти ширшому, більш представницькому та відповідальному доступу людей до медіа;
- д) здійснювати пророче покликання Церкви, регулярно висвітлюючи в дусі Євангелія моральний вимір важливих громадських справ.

*Місто Ватикан, 22 лютого 1992 року,
Свято Престолу святого Петра Апостола*

Примітки:

1. Пор.: Іван Павло II. *Centesimus Annus*, 12-23 // AAS, 83 (1991). — Р. 807-821.
2. Пор.: Іван Павло II. *Redemptoris Missio*, 37 // AAS, 83 (1991). — Р. 285.
3. *Communio et Progressio*, 187 // ASS, 58 (1971). — Р. 655-656.
4. Іван Павло II. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації 1990 року // *L'Osservatore Romano*, 25 січня 1990 року. — Р. 6; пор. *Gaudium et Spes*, 5 // AAS, 58 (1966). — Р. 1028.
5. Там само.

6. Папська Рада у справах соціальної комунікації. *Критерії єкуменічної та між-релігійної співпраці у сфері комунікації*, 1. — Ватикан, 1989.
7. *Inter Mirifica*, 4 // AAS, 56 (1964). — Р. 146.
8. *Communio et Progressio*, 11 // AAS, 58 (1971). — Р. 598.
9. Рим 1, 20.
10. Ів 1, 14.
11. Еф 1, 23; 4, 10.
12. 1 Кор 15, 28; *Communio et Progressio*, 11 // AAS, 58 (1971). — Р. 598.
13. Папська Рада у справах соціальної комунікації. *Порнографія та насильство в засобах соціальної комунікації: Душпастирський відгук*, 7. — Ватикан, 1989.
14. Іван Павло II. *Sollicitudo Rei Socialis*, 46 // AAS, 80 (1988). — Р. 579.
15. *Gaudium et Spes*, 11 // AAS, 58 (1966). — Р. 1034.
16. Пор.: Павло VI. *Evangelii Nuntiandi*, 20 // AAS, 68 (1976). — Р. 18–19.
17. Пор.: *Inter Mirifica*, 3 // AAS, 56 (1964). — Р. 146.
18. *Lumen Gentium*, 1 // AAS, 57 (1965). — Р. 5. (Переклад цитати тут подано за виданням: *Документи Другого Ватиканського Собору*. — Львів: Свічадо, 1996).
19. Пор. *Communio et Progressio*, 12 // AAS, 58 (1971). — Р. 598.
20. Там само, 114–121. — Р. 634–636.
21. Пор.: Канон 212.2 // AAS, 75, 2 (1983). — Р. 34.
22. Пор.: Канон 212.3 // Там само. — Р. 34.
23. Конгрегація доктрини віри. *Інструкція про церковне покликання богослова*, 30 // AAS, 72 (1990). — Р. 1562.
24. Там само, 35. — Р. 1565.
25. Павло VI. *Evangelii Nuntiandi*, 45 // AAS, 68 (1976). — Р. 35.
26. Іван Павло II. *Redemptoris Missio*, 37 // AAS, 83 (1991). — Р. 285.
27. Пор.: Іван Павло II. *Centesimus Annus*, 41 // Там само. — Р. 841.
28. Іван Павло II. *Christifideles Laici*, 44 // AAS, 81 (1991). — Р. 285.
29. Див.: Там само. — Р. 481.
30. Пор.: Конгрегація католицької освіти. *Посібник для навчання майбутніх священиків щодо засобів соціальної комунікації*. — Ватикан, 1986.
31. Пор.: Іван Павло II. *Redemptoris Missio*, 37 // AAS, 83 (1991). — Р. 285.
32. Там само.
33. *Communio et Progressio* // AAS, 63 (1971). — Р. 593–594.
34. Папська Рада у справах соціальної комунікації. *Критерії єкуменічної та між-релігійної співпраці у сфері комунікації*, 14.

Папська Рада у справах соціальної комунікації

ПОРНОГРАФІЯ ТА НАСИЛЬСТВО
в засобах соціальної комунікації

Душпастирський відгук

7 травня 1989 року

Вступ

Папська Рада у справах соціальної комунікації час від часу видає документи, які містять настанови та міркування щодо питань, особливо важливих для суспільного спілкування Церкви. До таких документів належить і цей — про порнографію та насильство. Його підзаголовок — «Душпастирський відгук» — окреслює його підхід.

Про порнографію та насильство принагідно вже йшлося в інших церковних документах, але то були більше побіжні згадки, ніж ґрунтовне вивчення проблеми. Скажімо, Папа Пій XII кілька разів торкався проблеми порнографії; зокрема, 9 вересня 1942 року, звертаючись до членів Італійської організації «Католицька акція», він говорив про занепад моралі, спричинений певними писаннями та видовищами. Папа запропонував позитивний підхід до літератури, театру та кіно, які можуть виховувати людей, прищеплювати їм здорові погляди та звичаї, але при цьому залишатися справжніми творами мистецтва — цікавими й привабливими. У своєму зверненні на тему статевої освіти до французьких батьків сімей та солдатів французької армії (18 вересня 1951 року) він відзначає небезпечність порнографії. Згодом, промовляючи на з'їзді католицьких літературних критиків, він спонукає делегатів «твердо й рішуче» висловлювати «своє обурення порнографічними творами, які розбещують молодь, та й дорослим завдають чималої шкоди». В декреті *Inter Mirifica* Другого Ватиканського Собору сказано загалом про відношення між правами мистецтва та нормами морального закону і наголошено при цьому на «безумовній першості об'єктивного морального ладу». Там не згадано окремо про насильство або порнографію. Папа Павло VI докладніше висвітлив це питання у своєму зверненні до членів Міжнародної спілки дистриб'юторів преси та видавничої продукції від 13 вересня 1970 року. Для нього порнографія — це не тільки зневаження духовної гідності та моральності сумління, а й наруга над священними людськими цінностями; і спричиняє її дедалі більша недбалість сучасної журналістики. Папа вважає порнографію отруйним наркотиком, який поволі розповсюджується на всіх рівнях суспільства, а особливо поміж молоді, яка не має ще сформованої сильної волі. Папа вбачає в порнографічній індустрії велике зло. Це небезпечне й лихе діло започаткували люди без сумління, поійняті жадобою грошей, і воно позбавляє суспільство його природних захисних чинників — тобто ідеалів та духовних джерел.

Творці Душпастирської інструкції *Communio et Progressio*, вболіваючи над загальним занепадом моральних стандартів (п. 22), присвятили окре-

мий параграф питанню про висвітлення насильства та жорстокості, однак автори Душпастирського відгуку не посилаються на цей документ. *Com-munio et Progressio* (п. 43) застерігає проти небезпеки «спотворити усю картину людського життя» і вважає, що при такому зображенні насильства можна породити певну «настановленість душі» та «викликати психоз — явище, невідкладне контролю тих сил, що пустили його до життя. Усе це може тільки утвердити жорстокість і насильство як звичний спосіб вирішувати суперечки».

Поданий нижче документ Папської Ради вперше систематично й широко розглядає проблеми порнографії та насильства, даючи визначення, виявляючи причини та показуючи можливості для реагування в комунікаційній перспективі.

Документ опубліковано під грифом Папської Ради у справах соціальної комунікації й затверджено підписом її голови. Отже, це документ Ватикану, хоч він і не походить безпосередньо від папи, як-от енцикліка чи папське послання. Його слід розуміти як певну настанову Риму, що вчить нас, як підходити до проблем порнографії та насильства. Цей документ підготувала спеціальна установа, що відповідає за засоби соціальної комунікації в адміністрації Ватикану.

Треба також зауважити, що в цьому документі порнографія і насильство пов'язані між собою як дві сфери, що дуже часто перетинаються й мають у своїй основі ті самі вади людського життя й суспільства. Документ розглядає порнографію та насильство в усіх засобах соціальної комунікації, як-от театр, відео, реклама й телекомунікації (пор. п. 5). Він охоплює і такі інформаційні засоби, як книги, журнали, фільми, радіо й телебачення. Текст розкриває причини й наслідки явищ порнографії та насильства, а також можливі способи зарадити цій біді.

Порнографія та насильство

Тематичний план

1. Вступ: Зміни в системі людських цінностей; мета документа (1-8)
2. Наслідки порнографії та насильства (9-18)
3. Корені проблеми (19-20)
4. Завдання та належна реакція (21-22)
  - 4.1. комунікаторів (23)
  - 4.2. батьків та вчителів (24-25), молоді (26)
  - 4.3. громадськості та влади (27-28)
  - 4.4. Церкви та церковних установ (29-31)
5. Висновок (32)

ПОРНОГРАФІЯ ТА НАСИЛЬСТВО в засобах соціальної комунікації

Душпастирський відгук

1. Останніми роками у всьому світі відбулася справжня революція в сприйнятті моральних цінностей, яку спричинили глибокі перемини в способі мислення й діяння людей. Засоби комунікації мали й мають провідне значення в цьому процесі особистих та суспільних змін, поширюючи та відображаючи нові погляди та нові стилі життя (1). 462
2. Деякі зміни сталися на краще. Сьогодні, як зауважив недавно Папа Іван Павло II, «перший позитивний знак — це те, що багато чоловіків та жінок почали повною мірою усвідомлювати свою власну гідність та гідність кожної людської істоти... Тим часом у світі, сповненому різноманітних конфліктів, які розтерзують його, набирає сили переконання про те, що всі люди глибоко залежні одне від одного; а отже, вкрай потрібна солідарність, бо тільки вона здатна піднести це взаємне узалежнення на моральний рівень» (2). Засоби комунікації неабияк посприяли таким змінам. 463
3. Проте багато змін сталося на гірше. На додаток до старих злочинств з'явилися нові способи зневажати гідність людини, людські права, християнські цінності та ідеали. Частина відповідальності за це так само лежить на медіа. 464
4. Засоби комунікації причетні до цього зла, оскільки, як заявив Другий Ватиканський Собор, якщо правда те, що вони «здатні принести людям чимало благ», то так само правда й те, «що людина може використати їх наперекір намірам Творця і на шкоду собі самій» (3). 465
5. Серед тривожних тенденцій останніх років — надзвичайне поширення порнографії й буянства насильства в медіа. Книги і часописи, платівки, кінофільми, театральні постановки, телепрограми, відеокасети, рекламні матеріали й навіть телекомунікації дедалі частіше демонструють людям насильницькі вчинки та всюдозволеність у сексуальних стосунках, і все це доходить часом до рівня одверто порнографічного й огидного моральній людині. 466
6. Як вираження темної сторони викривленої гріхом людської природи, порнографія та вихваляння насильницьких вчинків є давніми реаліями людського життя. Однак протягом останньої чверті століття вони 467

набули нових вимірів, ставши серйозною суспільною проблемою. У часи загального й прикрого замішання в питанні моральних норм засоби комунікації зробили порнографію та насильство доступними для величезної аудиторії, зокрема для молоді й навіть для дітей, і ця біда, що колись загрожувала переважно розвиненим країнам, тепер через засоби комунікації розкладає моральні цінності країн, що розвиваються.

468 7. Отож засоби соціальної комунікації, що могли б правити за дійове знаряддя єднання й порозуміння, можуть часом ставати розсадниками спотворених поглядів на життя, сім'ю, релігію, мораль — поглядів, що відображають зневагу до справжньої гідності та призначення людини (4). Скажімо, в багатьох країнах світу батьки висловлюють слушне занепокоєння фільмами, відеокасетами й телевізійними програмами, що їх можуть дивитися їхні діти, записами, що їх діти можуть слухати, друкованими виданнями, що їх діти можуть читати. Батьки справедливо не хочуть бути свідками того, як ці небажані матеріали, такі легко доступні в стількох місцях — часто і в засобах комунікації — підривають прищеплені в сімейному колі моральні ідеали.

469 8. Ми хочемо описати найсерйозніші впливи порнографії та насильства на людей і суспільство, визначити головні корені цієї проблеми в її сучасній формі та вказати, яких заходів повинні вжити комунікатори, батьки, вихователі, молодь, широка громадськість, державна влада, церкви, релігійні установи та приватні організації, щоб подолати це лихо.

470 9. Повсякденний досвід, потверджений дослідженнями, проведеними в різних країнах, свідчить про поганий вплив, що його чинить демонстрація порнографії та насильства в медіа (5). Ми розуміємо порнографію як зневаження — через використання аудіовізуальних технологій — права на приватність людського тіла в його жіночій та чоловічій природі, зневаження, що зводить особистість і тіло людини до безликих об'єктів зловживань, за допомогою яких можна задовольнити чиюсь хіть. Нав'язливу демонстрацію насильства в медіа можна розуміти — особливо в цьому контексті — як видовище, покликане роздмухувати ниці інстинкти, що спонукують людей до вчинків, противних людській гідності; як видовище, що зображає грубу фізичну силу, застосовану способом пристрасним і глибоко образливим. Спеціалісти можуть сперечатися про те, як і якою мірою це явище впливає на окремих осіб та суспільні групи, але головні обриси проблеми видно й так до болю чітко й виразно.

471 10. Ніхто не може почуватися безпечно перед розпусно-шкідливим впливом демонстрації порнографії та насильства в засобах комунікації, й ніхто не може мати певності, що йому не доведеться зазнати лиха від руки тих, кого побачені видовища насильства й порнографії під'юдили до злочинних дій. Однак найвразливіші щодо цього впливу і найперші його

жертви — це молоді та недосвідчені. Порнографія та садистська жорстокість принижують людську сексуальність, руйнують людські стосунки, нищать основи подружнього та родинного життя, підбурюють до протисупільної поведінки й підточують моральний стрижень суспільства.

11. Отож очевидний наслідок порнографії — гріх. Добровільну участь у вироблянні або розповсюдженні згубних порнографічних матеріалів слід трактувати як серйозне моральне зло, і тільки так. Утім, виробляння й поширення таких матеріалів не могло б тривати довго, якби для них не було ринку, а через це всі, хто купує й використовує такі матеріали, не тільки собі завдають моральної шкоди, а й спричиняються до продовження мерзенної торгівлі. 472

12. Часте споглядання насильства в медіа може посіяти замішання в дитячих серцях, адже діти ще не спроможні чітко відрізнити фантазію від реальності. 473

Згодом насильство в медіа може так подіяти на вразливих осіб, особливо молодих, що вони почнуть вважати його нормальним і прийнятним способом поведінки, який варто наслідувати.

13. Як уже було зазначено, може існувати психологічний зв'язок між порнографією й садистським насильством, та й деякі види порнографії самі по собі є насильницькими — як темою, так і змістом. Хто дивиться або читає такі матеріали, той наражається на ризик привнести лихі настанови й лихе поведіння до своїх власних стосунків, той може втратити шану й повагу до інших людей як дітей Божих, як братів і сестер, членів єдиної людської родини. Такий зв'язок між порнографією і садизмом особливо небезпечний для людей, які потерпають від різних душевних хвороб. 474

14. Навіть так звана «легка» порнографія може мати вельми шкідливий вплив, чимраз сильніше притуплюючи людські почуття, роблячи людей морально глухими й нечутливими до прав та гідності інших. 475

Порнографія — так само, як і наркотики, — може виробити залежність і спонукати людину шукати дедалі «крутіших» і протиприродніших видовищ. Чим далі зайде цей процес, тим більша ймовірність того, що він призведе до протисупільних вчинків.

15. Порнографія може навіювати хворобливі та настирливі образи фантазії й моделі поведінки. Вона може зашкодити особистому моральному зростанню й розвитку здорових і зрілих стосунків, особливо в подружньому та родинному житті, де такими важливими є взаємна довіра, відвертість, моральна чесність думок та вчинків. 476

16. Справді, порнографія кидає виклик сімейному характерові людських сексуальних стосунків. Чим більшою мірою люди вбачатимуть у 477

сексуальній активності безнастанний шалений пошук особистого задоволення, а не вираження тривкої любові в подружжі, тим більшою мірою порнографія ставатиме найнебезпечнішим чинником, що руйнує підвалини сімейного життя.

- 478 17. У найгіршому разі, порнографія може стати немовби спільником для всіляких сексуальних злочинців — педофілів, гвалтівників, маньяків-убивць, прямо чи посередньо підбиваючи їх до злочинів.
- 479 18. Найголовніше, що привносять порнографія та насильство, — це зневага до людини, трактування її як речі, а не як особистості. Тому порнографія та насильство можуть знищити всю ніжність, усе співчуття, насадивши натомість грубість і брутальність.
- 480 19. Основною причиною поширення порнографії та насильства в медіа є повсюдна моральна вседозволеність, корінь якої — шукання особистого задоволення за всяку ціну. З цим пов'язана також нестерпна моральна порожнеча, коли з відчаю людина починає вважати тілесне задоволення єдиним доступним для себе щастям.
- 481 20. До поширення порнографії та насильства в медіа призводять також багато безпосередніших причин. Серед них такі:
- *мотив наживи*. Порнографія — вельми вигідний бізнес. На жаль, деякі галузі комунікації не втрималися перед спокусою використати людську слабкість, зокрема слабкість молодих та вразливих душ, і заробити гроші на виробництві порнографічних та насильницьких матеріалів. У деяких краях порнографія така прибуткова, що її виробники навіть пристали до спілки з організованою злочинністю.
  - *безпідставні посилення на свободу*. Свобода самовираження, як дехто вважає, змушує терпіти порнографію навіть коштом морального добробуту молоді, навіть коштом права всіх членів суспільства на приватність і на атмосферу громадської пристойності. Дехто навіть облудно твердить, що найкращий спосіб побороти порнографію — це її узаконити. Такі хибні доводи щодо свободи висувають часом невеликі групи, які не відображають моральних цінностей більшості людей і не розуміють, що кожне право тягне за собою певну відповідальність. Право на свободу самовираження не існує в порожнечі. Громадянська відповідальність за добробут молоді, за прищеплення поваги до жінок, за охорону приватності й громадської пристойності якраз і є те, чим свобода відрізняється від свавілля.
  - *брак уважно розроблених законів або недійове впровадження вже ухвалених постанов*, покликаних обороняти спільне благо, а особливо моральність молоді.

- *замішання й апатія поміж багатьох осіб, зокрема й членів релігійних спільнот; вони помилково гадають, ніби порнографія та насильство в медіа їх не стосуються, або не почувають за собою сили хоч якось зарадити цій біді.*

21. Поширення порнографії та насильства в засобах комунікації справді шкодить як окремим особам, так і суспільству, і становить гостру проблему, що потребує реалістичної відповіді від багатьох осіб та груп. Слід поважати законне право на вільне самовираження й вільний обмін інформацією, але так само слід поважати право окремих осіб, родин та суспільства на приватність, громадську пристойність і захист основних цінностей. 482

22. Далі мова піде про сім суспільних категорій, що мають кожна свої обов'язки в цій справі: професійні комунікатори, батьки, вчителі, молодь, громадськість, влада, Церква та релігійні групи. 483

23. ПРОФЕСІЙНІ КОМУНІКАТОРИ. Було б несправедливо твердити, ніби всі засоби соціальної комунікації та всі повідомлячі причетні до цієї згубної справи. Багато комунікаторів дотримуються високих особистих та професійних стандартів. Беззастережно віддані моральним нормам та спільному благові, вони стараються належно виконувати свої обов'язки. Їхня праця — особливо праця тих, хто створює здорові розваги для всієї родини, — заслуговує на визнання й похвалу. 484

Ми просимо таких комунікаторів докласти рук до створення й запровадження етичних кодексів для засобів соціальної комунікації та реклами — кодексів, що боронили б спільне благо і сприяли б здоровому людському розвитку. Такі кодекси особливо потрібні для телебачення, адже через телебачення образи можуть приходити безпосередньо в домівки, і там їх можуть бачити діти, залишені на самоті й поза наглядом. Дійовий самоконтроль — завжди найкращий контроль, і саморегулювання інформаційних засобів може стати першою і найміцнішою лінією оборони проти тих, хто, шукаючи прибутку від зображення порнографії та насильства, розкладає і засоби комунікації, і саме суспільство.

Ми також просимо комунікаторів через медіа розповідати загалові про ті заходи, яких можна вжити, щоб стримати потік порнографії та покласти край прославлянню насильства.

24. БАТЬКИ. Батьки повинні подвоїти свої зусилля, щоб забезпечити дітям та молоді здорове моральне виховання. Воно включає в себе прищеплення дітям здорового ставлення до людської сексуальності, заснованого на пошануванні гідності людини як дитини Божої, на чесноті чистоти та практикуванні самодисципліни. Добре впорядковане сімейне життя, коли батьки вірні й віддані одне одному та своїм дітям, — це найкраща школа, що може виховати здорові моральні цінності. 485

Крім того, сьогодні дітей та юнацтво треба навчити, як стати розбірливими й обізнаними користувачами мас-медіа. Батьки мають впливати на дітей своїм прикладом; пасивність батьків або їхнє потурання власним забаганкам, коли йдеться про мас-медіа, може стати хибною та шкідливою наукою для дітей. Для молоді особливо важливо, щоб батьки подавали приклад правдивої любові й ніжності в подружжі та готовності лагідно й тактовно обговорювати питання, які непокоять їхніх дітей. Не слід також забувати, що в справі людського виховання «розумне пояснення приносить кращі плоди, ніж заборона» (6).

- 486 25. ВИКЛАДАЧІ. Головними помічниками батьків у вихованні молоді мають стати вчителі. Школи та інші освітні заклади повинні прищеплювати й розвивати соціальні та етичні цінності, що сприяють єдності й здоров'ю родини та самого суспільства.

Особливе значення мають програми медіа-освіти, що виховують у молодих людей критичне ставлення й належну розбірливість при використанні телебачення, радіо та інших засобів соціальної комунікації, щоб молодь уміла опиратися маніпуляціям і уникати пасивного засвоєння побаченого або почутого.

Важливо також, щоб школа постійно наголошувала на потребі поважати гідність людини, підкреслювала цінність сім'ї, показувала значення моральної цілості особистості.

- 487 26. МОЛОДЬ. Молоді люди самі здатні багато що зробити, щоб припинити потік порнографії та насильства в медіа. Для цього вони повинні позитивно відгукнутися на заходи своїх батьків та вихователів і взяти на себе відповідальність за свої моральні рішення та вибір розваг.

- 488 27. ГРОМАДСЬКІСТЬ. Широка громадськість також повинна сказати своє слово. Поособібно та колективно, небайдужі люди — зокрема й молодь — повинні доводити свої погляди до відома продюсерів, комерційних спілок та державних урядовців. Сьогодні виникла нагальна потреба постійного діалогу між комунікаторами й представниками громадськості, щоб люди, задіяні в царині суспільного спілкування, більше знали про справжні потреби й інтереси тих, кому вони служать.

- 489 28. ДЕРЖАВНА ВЛАДА. Законодавці, урядовці, правоохоронці та юристи повинні визнати проблему порнографії та насильства в медіа й належно на неї відгукнутися. Де ще немає — там треба ухвалити виважене законодавство; треба також зміцнювати наявне законодавство, якщо воно слабке, й неухильно виконувати всі закони та постанови.

Оскільки виробництво й розповсюдження порнографії та насильства тягне за собою міжнародні наслідки, то щоб приборкати цей небезпечний

бізнес, треба вживати заходів на регіональному, континентальному та всесвітньому рівнях. Деякі країни та міжнародні організації, що вже почали вживати таких заходів, заслуговують на підтримку та заохоту в своїх починаннях (7).

Закон і представники закону мають священний обов'язок обороняти спільне благо, особливо коли йдеться про молодь та найвразливіших членів суспільства.

Ми вже згадували про деякі шкідливі наслідки порнографії та насильства; і ми можемо зробити висновок, що всюди, де такі матеріали виробляють, представляють публіці й поширюють без відповідальних обмежень чи контролю, — там спільне благо зазнавало й далі зазнає шкоди.

Державна влада повинна почуватися зобов'язаною вжити негайних заходів, щоб вирішити цю проблему там, де вона вже існує, й запобігти її загостренню там, де вона поки що не набрала великої ваги.

29. ЦЕРКВА ТА РЕЛІГІЙНІ ГРУПИ. Найперше відповідальне завдання Церкви — це постійно і ясно навчати віри, а отже й об'єктивної моральної правди, включно з правдою про сексуальну мораль. За доби вседозволеності й морального замішання це означає, що Церква має бути пророчим голосом, а часто й символом протесту. 490

Так звана «етика» негайного особистого задоволення докорінним чином суперечить цілісному людському зростанню й самоствердженню. Щоб підготувати дитину до сімейного життя, до відповідального життя в суспільстві, треба виховати в неї чистоту й самодисципліну. Натомість постійне стикання з порнографією та зображенням нестримного насильства в медіа може зробити людей сліпими до божественного образу в людській особі, може підточити шлюб та сімейне життя, може завдати серйозної шкоди окремим особам та всьому суспільству.

Де тільки можливо, Церква повинна співпрацювати з іншими Церквами, деномінаціями та релігійними групами, проголошуючи й поширюючи своє вчення про ці речі. Церква також повинна якнайкраще використати свої власні установи та своїх служителів, щоб давати людям освіту й виховання, розповідаючи про засоби соціальної комунікації та їхню роль в особистому й суспільному житті. Особливу увагу слід звернути на те, як допомогти батькам у їхній праці.

Отож медіа-освіту треба впровадити до католицьких шкіл, семінарій (8), до навчальних планів релігійних та світських закладів освіти; вона має знайти своє місце у вишколі священників та в парохіяльних програмах для молоді й дорослих. Священники та чернецтво повинні самі вельми розважливо користуватися засобами соціальної комунікації у своїй душпастирській та навчальній праці, подаючи цим добрий приклад мирянам.

- 491 30. Нарешті, суто цензорський підхід Церкви до цієї проблеми не є ні дійовим, ні правильним. Натомість Церква повинна провадити постійний діалог з відповідальними комунікаторами, щоб додавати їм охоти в їхній праці й допомагати, коли це потрібно або коли вони попросять про це. Католицькі комунікатори та їхні спілки — завдяки великому досвідові та проникливому баченню речей — могли б мати першорядне значення в такому тяглому діалогові.
- 492 31. Сумлінно оцінюючи твори й матеріали відповідно до ясних та послідовних моральних засад, католицькі критики й медіа-організації могли б дуже допомогти і фахівцям у царині суспільного спілкування, і родинам. Приписи щодо засобів комунікації, подані в різних документах Церкви, включно з недавніми міркуваннями багатьох єпископів про порнографію та насильство, заслуговують пильного вивчення й систематичного втілення в життя.
- 493 32. Цей Душпастирський відгук мав на меті приділити належну увагу повсюдно висловлюваному неспокоєві сімей та пастирів Церкви, дати поштовх до ще ширших розважань над етичною і практичною природою проблеми порнографії та насильства в засобах соціальної комунікації, аби спонукати всіх чинити так, як казав св. Павло: «Не дозволяй, щоб зло тебе перемогло, але перемагай зло добром» (Рим 12, 21).

Місто Ватикан, 7 травня 1989 року,
XXIII Всесвітній день комунікації

Примітки:

1. *Communio et Progressio*, 22.
2. *Sollicitudo Rei Socialis*, 26.
3. *Inter Mirifica*, 2a.
4. *Familiaris Consortio*, 76; пор.: Іван Павло II. *Послання до Всесвітнього дня комунікації*, 1 травня 1980 року.
5. Серед таких досліджень можна назвати: 1) *Pornography: the Longford Report*. — Мілан (Італія): Ricerche-Mursia, 1978; 2) *Final Report of the Attorney Generals Commission on Pornography*. — Нешвіль, Тенесі (США): Rutledge Hill Press, 1986; 3) ISPES (Istituto di Studi Politici, Economici e Sociali). *I e II Rapporto sulla Pornografia in Italia*. — Рим (Італія), 1986, 1988.
6. *Communio et Progressio*, 67.
7. Серед багатьох інших організацій, що вживали таких заходів, треба відзначити ЄЕС (Європейський Економічний Союз), Раду Європи та ЮНЕСКО.
8. Пор.: Конгрегація католицької освіти. *Посібник для навчання майбутніх священиків щодо засобів соціальної комунікації*. Ватикан, 1986.

Папська Рада у справах соціальної комунікації

**КРИТЕРІЇ
ЕКУМЕНІЧНОЇ ТА МІЖРЕЛІГІЙНОЇ
СПІВПРАЦІ
У СФЕРІ КОМУНІКАЦІЇ**

4 жовтня 1989 року

Вступ

Другий Ватиканський Собор прийняв окремі документи про єкуменізм (*Unitatis Redintegratio*) та нехристиянські релігії (*Nostra Aetate*). Засоби соціальної комунікації дають чимало можливостей для єкуменічної та міжрелігійної співпраці, але й ставлять перед цією співпрацею особливі вимоги та завдання. Отож не дивно, що Папська Комісія у справах засобів соціальної комунікації опублікувала в 1971 році критерії єкуменічної (поки що не міжрелігійної) співпраці. 15 листопада 1971 року «Загальні критерії єкуменічної співпраці у сфері соціальної комунікації» були опубліковані і ухвалені *ad experimentum* на 5 років. Ці критерії були розроблені на шостому пленарному засіданні згаданої Комісії. 4 жовтня 1989 року Папська Рада у справах соціальної комунікації опублікувала ретельніше опрацьовані критерії не тільки для єкуменічної, а й для міжрелігійної співпраці в цій сфері. Цей новий документ не має жодних обмежень у часі, які мав попередній текст від 1971 року, і його слід вважати за остаточний поки що підсумок щодо цього питання. Документ значною мірою спирається на міркування Другого Ватиканського Собору та відповідних ватиканських установ: Папської Ради для сприяння християнській єдності та Папської Ради у справах міжрелігійного діалогу. У критеріях 1989 року треба вбачати поглиблений і розширений варіант критеріїв 1971 року, що мали такий текст:

1. Способи та форми католицької співпраці в проектах, започаткованих християнськими некатолицькими організаціями, повинні надихатися принципами, окресленими на Другому Вселенському Ватиканському Соборі (*Unitatis Redintegratio*, особливо п. 12).
2. Папська Комісія у справах засобів соціальної комунікації похвально вітає всі зусилля в єкуменічній співпраці, що покликані посприяти цілісному розвитку людини через дійове використання засобів соціальної комунікації (пор. Душпастирська інструкція *Communio et Progressio*, 96-100). Ми маємо постаратися робити разом усе, що наші віри не зобов'язують нас робити осібно.
3. При практичному застосуванні цього загального принципу така співпраця можлива тільки на підставі відданого взаємного партнерства.
4. Корисно зазначити, що згадана Душпастирська інструкція визначає кілька можливих ділянок такої співпраці. У п. 99 сказано: «Можливостям такої співпраці майже немає меж. Деякі можливості очевидні: спільні програми на радіо й телебаченні; освітні проекти та служби, особливо для батьків і молоді; зустрічі й дискусії фахівців, можливо й на між-

народному рівні; відзначення досягнень на ниві суспільного спілкування щорічними нагородами; співпраця в дослідженнях медіа, навчанні та вихованні медіа-фахівців. Усе це може допомогти справедливому та рівному розвитку народів світу.» Ці слова пройняті духом соборового Декрету про екуменізм: «Співпраця християн у живий спосіб виявляє ту злуку, що нею вони між собою вже сполучені, та повніше висвітлює обличчя Христа, Який прийшов послужити людству» (*Unitatis Redintegratio*, п. 12).

5. Дбаючи про те, щоб вірно дотримуватися свого вчення, Католицька Церква повинна завжди зберігати свої власні установи, безпосередньо пов'язані з її пастирською діяльністю в царині суспільного спілкування.

6. Було б добре спонукати відповідні установи та католицьких спеціалістів, які працюють у сфері засобів соціальної комунікації, приєднатися до католицьких організацій (OIC/SCM, національних бюро, національних католицьких асоціацій тощо), за допомогою яких вони могли б спричинитися до становлення дієвішої та послідовнішої екуменічної співпраці. Відтак усі вони змогли б узятися до екуменічної співпраці злагоджено, на рівні організованих груп.

7. Хто відчуває, що в цій справі потрібен якийсь інакший підхід, той мусить погодити свої дії з повноважною церковною владою.

Критерії екуменічної та міжрелігійної співпраці у сфері комунікації

Тематичний план

1. Вступ (1–5)
2. Критерії екуменічної співпраці (6–14)
3. Критерії міжрелігійної співпраці (15–23)

КРИТЕРІЇ ЕКУМЕНІЧНОЇ ТА МІЖРЕЛІГІЙНОЇ СПІВПРАЦІ У СФЕРІ КОМУНІКАЦІЇ

- 494 1. Свідчення віри, що його слід здійснювати також і на публічному форумі новітніх медіа, вимагає від християн вдаватися до дієвіших спільних заходів у царині суспільного спілкування й безпосередніше співпрацювати з іншими релігіями, щоб спільно забезпечити присутність релігії в засобах масової комунікації. Настанови, зібрані в цьому документі, укладено для того, щоб посприяти більшій співпраці з іншими християнами та представниками інших релігій, задіяними в цій царині. Ці настанови допоможуть католикам, які працюють у засобах масової інформації, краще виконувати своє найперше завдання — проголошувати й засвідчувати свою віру, водночас сприяючи кращому порозумінню між християнами та між вірними різних релігій.
- 495 2. Співпраця між комунікаторами-християнами та визнавцями інших релігій особливо важлива в тих випадках, коли треба дійти згоди з державною владою, щоб забезпечити, розширити й узгодити вираження релігійних поглядів у засобах комунікації. Здебільшого доступ до масмедіа можна здобути тільки в контексті порозуміння між різними релігійними спільнотами, що бажають брати участь у публічному діалогові.
- 496 3. У цьому документі йдеться про конкретну співпрацю, а не про питання доктринального діалогу в комунікаційних програмах чи продукції. З іншого боку, можна сказати, що католицьке доктринальне та моральне вчення є неодмінною точкою відліку для католицьких комунікаторів. Компетентна церковна влада — на різних рівнях: місцевому, національному, світовому — повинна дбати про доктринальні та моральні сторони усіх заходів у сфері комунікаційної діяльності. Відповідальні душпастирські служителі мають право й обов'язок виносити свої оцінки та рішення в цій справі. Вони мають щоразу визначати міру ризику та доцільність будь-яких спільних заходів і постійно мати на увазі кінцеву потребу оберігати особливу ідентичність католицьких ініціатив.
- 497 4. Маніпуляції та негідний прозелітизм, практиковані часом засобами комунікації, є несумісними з екуменічним завданням та духом міжрелігійної співпраці. Про це каже Слово Боже, про те саме свідчать і рішення церковної влади. Сьогодні поширення нових релігійних рухів, часто ще званих «сектами», що оголошують себе різновидом євангелізму, але тримаються, принаймні почасти, нехристиянської ідеології, часто супрово-

джується прозелітизмом. Такий прозелітизм обтяжений серйозними наслідками, і вони стають ще гострішими, коли поширюються через медіа.

5. Будь-яка співпраця повинна брати до уваги пастирську ситуацію на місцях. Комунікаторам, яким довірено провадити екуменічну та міжрелігійну співпрацю, повинні мати добрий вишкіл, здорове сумління, а також глибоко усвідомлювати свою відповідальність. 498

6. Доба комунікації та інформації, що набирає сьогодні виразних обрисів, спричиняється до виникнення нових взаємин між окремими особами та спільнотами. Вона вимагає від християн дедалі більшого єднання в тісній співпраці. 499

Поштовх до екуменічної діяльності й екуменічних починань дали загальне послання й конкретні рішення Другого Ватиканського Собору (2), а також пізніші церковні документи, що окреслили способи тлумачення й застосування соборових постанов (3). Усі ці документи наочно показують ту єдність, яка вже існує поміж Церквами та християнськими спільнотами. Такий підхід робить працю й методи євангелізації, яка покликана служити Царству Божому, ще більше гідними довіри й похвали.

7. Екуменічну співпрацю можна здійснювати в кожній ділянці соціальної комунікації; і вона вже сама по собі є свідченням світові. Оскільки мас-медіа не мають звичайних часово-просторових меж, ця співпраця буде водночас і місцевою, і регіональною, і міжнародною. 500

Іноді може виявитися потрібним, щоб католицькі повідомлячі брали участь у комунікаційних ініціативах інших Церков та християнських спільнот, щоб інші християни співпрацювали в католицьких проектах або щоб були утворені християнські робочі групи в межах світських медіа-організацій.

8. Спосіб співпраці у сфері соціальної комунікації значною мірою залежатиме від методів роботи самих медіа. Перед міжнародними католицькими медіа-організаціями стоїть завдання розповідати про ці методи й допомагати священикам та мирянам діяльно працювати на цій ниві. Тому екуменічна співпраця потребуватиме обміну досвідом між медіа-організаціями Католицької Церкви та відповідними організаціями інших християнських спільнот. Очевидно, що така співпраця, залежно від обставин кожного окремого заходу, може поширюватися на регіональний та місцевий рівні. 501

9. Спільні проекти, здійснювані за відповідної нагоди, мають давати християнам можливість спільно свідчити про Христа. Ці проекти не повинні послабити автентичність християнського та церковного послання чи обмежувати будь-які суто католицькі ініціативи (4). 502

503 10. Щоб застосувати на практиці ці загальні критерії, треба, щоб католики, які працюють у медіа, глибоко усвідомлювали свою віру й віддано трималися її на ділі. Треба, щоб між християнами панувала взаємна довіра й порозуміння на ґрунті поваги та щирого бажання спільно працювати в царині суспільного спілкування. Треба, щоб католицькі комунікаційні служби та й самі католицькі комунікатори подавали чесні та правдиві відомості про екуменічний рух і про інші християнські Церкви й спільноти. Цей обов'язок ніколи не стане перепорою для правильного представлення специфіки католицького послання в усій його повноті.

Такій взаємності часто можуть перешкоджати практичні проблеми — наприклад, відмінності в організації апостоляту соціальної комунікації або різні підходи до його фінансування. Конче потрібно, щоб папська влада зважила на такі практичні розбіжності і створила умови для справедливого розподілу коштів та гармонізації методів роботи.

504 11. Папська Рада у справах соціальної комунікації сприятиме теперішнім та майбутнім заходам екуменічної співпраці на ниві суспільного спілкування.

Слідом за тим, як нові винаходи в царині інформаційних технологій відкривають щораз ширші можливості, Папська Рада у справах соціальної комунікації сама шукає нових форм екуменічної співпраці, які дали б змогу запобігти розпорошенню сил там, де конче потрібні організованість і планомірність.

За спільною згодою треба визначити пріоритети — конкретні ділянки, де найкраще можна здійснювати екуменічну співпрацю (5).

505 12. Динамізм католицьких організацій та церковних установ в апостоляті соціальної комунікації — це основна умова екуменічної співпраці й запорака того, що католицьке послання буде збережене в його цілості. Під цим оглядом важливо на всіх рівнях католицького апостоляту соціальної комунікації створити групи служителів Церкви, які були б професійно компетентними, технічно освіченими й мали б ґрунтовний богословський вишкіл.

Діяльніша співпраця католицьких медіа-організацій (OCIC, UCIP та UNDA) (6) у цьому апостоляті допоможе краще налагодити співпрацю екуменічну.

506 13. Вишкіл католицьких комунікаторів повинен включати в себе серйозну екуменічну підготовку. Її слід провадити відповідно до настанов Святого Престолу (7), місцевої та регіональної папської влади.

507 14. Було б дуже корисно, якби християни охопили своєю співпрацею найновіші медіа, особливо коли йдеться про спільне використання супут-

ників, банків даних, кабельних мереж та інформаційних технологій загальном; у цій справі насамперед слід подбати про системну сумісність.

[...]*

*Місто Ватикан, 4 жовтня 1989 року,
Празник святого Франциска Ассизького*

Примітки:

1. Секретаріат для сприяння християнській єдності — Всесвітня Рада Церков. Common Witness and Proselytism // *Information Service*, 14 (1971). — P. 18–23; про тлумачення Писання й волю церковної влади до спільності свідчення див. також: Всесвітня Рада Церков / Римо-католицька спільна робоча група. Common Witness // *Information Service*, 44 (1980). — P. 142–162.
2. Другий Ватиканський Собор. Декрет *Unitatis Redintegratio* // AAS, 1965, особливо сторінки 99–100, п. 12.
3. Папська Комісія у справах засобів соціальної комунікації. Душпастирська інструкція *Communio et Progressio* // AAS, 1971. — P. 628–630, пп. 96–100; Секретаріат для сприяння християнській єдності. Directorium ad ea quae a Concilio Vaticano Secundo de re oecumenica promulgata sunt exsequenda // AAS, 1967. — P. 574–492; Criteres generaux pour la collaboration acumenique dans les communications sociales // *Bulletin d'information*, 80 (1971). — P. 65–66 (ці критерії оновлено презентованим документом). Див. також: Секретаріат для сприяння християнській єдності. Reflections and Suggestions Concerning Ecumenical Dialogue // *Information Service*, 12 (1970). — P. 5–11; Common Witness and Proselytism // *Information Service*, 14 (1971). — P. 18–23; Ecumenical Collaboration at the Regional, National and Local Levels // *Information Service*, 26 (1975). — P. 8–31; Sects or New Religious Movements: Pastoral Challenge // *Information Service*, 61 (1986). — P. 144–154.
4. Уже існують такі поняття, як *єкуменічне журі* (наприклад, у Каннах, Локарно, Монреалі, Берліні), єкуменічні телевізійні тижні (спонсоровані UNDA, Міжнародною католицькою організацією радіомовлення й телебачення, та WACC, Всесвітньою організацією християнських комунікаторів), єкуменічні видання про комунікацію («Communication»), спільні конференції (наприклад, Католицької пресової асоціації США та Канади й американської Асоціації церковної преси), єкуменічні фонди (Міжрелігійний медіа-фонд), спільні наради, взаємна фінансова допомога, спільні заходи підтримки та наради зі світськими телевізійними й радіомовними компаніями. Важливо усвідомити цінність таких починань і обдумати, яких нових форм може набрати єкуменічна співпраця. Такі спільні єкуменічні проекти, що мають кожен своє певне й чітко окреслене завдання, набуватимуть дедалі більшої ваги.
5. Наприклад: чи спонсорувати спільне святкування Всесвітнього дня комунікації, чи скористатися Тижнем молитви за християнську єдність для спіль-

* У виданні Айлерса, за яким здійснено переклад, після п. 14 йдуть пп. 15–23, в яких майже дослівно переказано думки, викладені у пп. 1–14. (Прим. ред. укр. видання).

- них заходів у медіа, чи висловлювати спільну позицію з етичних та доктринальних питань, чи встановлювати екуменічні відзнаки за гідне служіння в царині суспільного спілкування, чи готувати спільні каталоги?
6. ОСІС: Міжнародна католицька організація кінематографії та аудіовізуальних засобів (Генеральний секретаріат: В-1040 Brussels, 8 rue de l'Orme); UCIP: Міжнародна католицька пресова спілка (Генеральний секретаріат: СН-1211 Geneva 20, CIC, 37-39 rue de Vermont); UNDA: Міжнародна католицька організація радіомовлення й телебачення (Генеральний секретаріат: В-1040 Brussels, 12 rue de l'Orme).
  7. Пор.: Секретаріат для сприяння християнській єдності. *Directorium ad ea quae a Concilio Vaticano Secundo de re oecumenica promulgata sunt exsequenda*. Parsaltera: De re oecumenica in institutione superiore // AAS, 1970. — P. 705-724; Конгрегація католицької освіти. *Ordinationes ad constitutionem apostolicam «Sapientia Christiana» rite exsequendam* // AAS, 1979. — P. 500-521 (с. 513, ст. 51 — Вказівки щодо викладання екуменізму в межах богословських дисциплін).
  8. Другий Ватиканський Собор. Декларація *Nostra Aetate* // AAS, 1966. — P. 740-744; Секретаріат у справах нехристиян. *Towards a Meeting of Religions, Suggestions for Dialogue* // *Bulletin* (Додаток, ч. 3) 1967. — P. 1-51; Секретаріат у справах нехристиян. *The Attitude of the Church towards the Followers of Other Religions* // *Bulletin*, 1984. — P. 126-141; Комісія у справах релігійних відносин з юдаїзмом. *Guidelines and Suggestions for Implementing the Conciliar Declaration Nostra Aetate* (п. 4) // *Information Service*, 26 (1975). — P. 1-7.

Конгрегація католицької освіти

**ПОСІБНИК
ДЛЯ НАВЧАННЯ
МАЙБУТНІХ СВЯЩЕНИКІВ
щодо засобів соціальної комунікації
19 березня 1986 року**

Вступ

На підставі документів Другого Ватиканського Собору про священничий вишкіл (*Optatam totius*) та служіння і життя пресвітерів (*Presbyterorum ordinis*) ватиканська Конгрегація католицької освіти видала 1971 року *Ratio Fundamentalis* як основний план для формації священників і втілення в життя соборових рішень. Цей «основний план» вважають відтоді провідним посібником для всіх навчальних програм у семінаріях і домах формації. Розвиваючи його, Конгрегація опублікувала ще низку різних порадників та подібних документів, що мали глибше розробити й докладніше висвітлити певні ділянки формації священників. Отож, крім згаданого вже посібника, Конгрегація видала ще посібники чи документи для богословської формації (1976), філософських студій (1972), літургійної освіти (1979), викладання канонічного права (1975), виховання у священничому celibаті (1974), деяких сторін духовного виховання (1980), вивчення й викладання суспільного вчення (соціальної доктрини) Церкви (1988), вивчення Отців Церкви (1989). «Посібник для навчання майбутніх священників щодо засобів соціальної комунікації» (1986) треба розглядати в контексті всіх цих видань.

Уже *Ratio Fundamentalis* у розділі «Вивчення мистецтв та наук» містив один параграф (п. 68), що розпочинався такими словами: «Сьогодні люди набувають знань та формують свої переконання не тільки за допомогою книг або вчителів, а й дедалі більше за допомогою аудіовізуальних посібників. Тому вкрай важливо, щоб священники були досвідчені щодо цих методів. Утім, священники мають правильно ставитись до цих методів; вони повинні бути готовими критично їх застосовувати й не залишатися пасивними глядачами чи слухачами». У *Ratio Fundamentalis* ідеться про «аудіовізуальні посібники», тим часом Посібник веде мову насамперед про «засоби масової комунікації наших часів, звані ще часто засобами масової інформації, технологіями поширення інформації, засобами масової комунікації або аудіовізуальними технологіями». Усе це виглядає як крок назад проти соборового декрету *Inter Mirifica*, де було зазначено, що всі ці терміни неспроможні виразити те явище, яке хотіла висвітлити підготовча комісія, розробляючи цей декрет. Тому в *Inter Mirifica* було запропоновано новий термін — «соціальна комунікація», який виходить за межі засобів масової інформації й охоплює всі форми спілкування людей у суспільстві. Таке ширше бачення було б особливо важливим для виховання семінаристів у країнах так званого Третього Світу, де різно-

манітні засоби комунікації місцевих культур часто мають більше впливу та ваги, ніж сучасні мас-медіа. На жаль, цього не враховано в посібнику, який бере до уваги «насамперед» саме ті «медіа наших часів, що їх часто ще називають засобами масової інформації». Посібник, однак, припускає, що «пастирські потреби вимагають від нас *принагідно* вдаватися до вивчення й використання інших засобів та знарядь вираження й спілкування, таких як театр, образотворчі мистецтва тощо, навіть якщо вони й виходять за окреслені вище межі» (п. 7).

Представляючи цей посібник, кардинал Вільям Баум, префект Конгрегації католицької освіти, зазначив, що його Конгрегація «дослухалася до порад багатьох експертів у цій справі, а особливо — Папської Комісії у справах соціальної комунікації». Кардинал певен, що заклади для формування священиків «повинні негайно приділити пильну увагу засадничим питанням особистої поведінки сприймачів, пастирської опіки над засобами масової інформації та спеціальної підготовки священиків».

Посібник має два Додатки, але в цьому виданні їх не подано. Додатки містять 1) перелік цитат про навчання священиків для роботи в засобах масової інформації, вибраних із 41 офіційного документа Церкви за 1935–1989 роки, включно з відповідними розділами нового Кодексу Канонічного Права (666, 747, 761, 779, 804, 822, 823, 1063, 1369), а також 2) предметний покажчик, що являє собою перелік тем, запропонованих для вивчення й викладання: 1. Людське спілкування; 2. Засоби й знаряддя комунікації та Церква; 3. Пастирський підхід до засобів масової інформації загалом; 4. Пастирський підхід до окремих медіа.

Посібник призначено «насамперед для Єпископських Конференцій», єпископів дієцезій, «настоятелів і викладачів семінарій» (п. 6).

**Посібник для навчання майбутніх священиків
щодо засобів соціальної комунікації**

Тематичний план

1. Вступ
  - 1.1. Людське спілкування (1)
  - 1.2. Об'явлення і спілкування (2)
  - 1.3. Від спілкування до сопричастя (3)
  - 1.4. Знаряддя соціальної комунікації та інститут священства (4–5)
  - 1.5. Мета й призначення цього посібника, його предмет і критерії (6–8)
2. Загальні засади
  - 2.1. Три рівні навчання та окреслення їхніх предметів і понять: медіа-освіта, формація душпастирів, вишкіл спеціалістів (9–10)
  - 2.2. Цілісний вишкіл (11)
  - 2.3. Правильне вчення та необхідні посібники (12–13)
3. Конкретні норми
  - 3.1. Базовий рівень: медіа-освіта (14–19)
  - 3.2. Рівень душпастирського вишколу (20–26)
  - 3.3. Вишкіл спеціалістів (27–28)

Додаток

- I: Навчання священиків для роботи в мас-медіа. Фрагменти з офіційних документів Церкви.
- II: Предметний показчик

ПОСІБНИК ДЛЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ СВЯЩЕНИКІВ ЩОДО ЗАСОБІВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

1. *Людське спілкування як дар Божий.* Бог як Найвище Добро безнастанно 517
вділяє дари Свої чоловікам та жінкам, які є предметом Його особливої
любові й опіки, і чекає тої пори, коли зможе повніше сповістити Себе їм
через блаженне видіння. Мало того: щоб Його образ в Його людських
творіннях дедалі краще відображав божественну досконалість (пор. Мт
5, 48), Він побажав залучити їх до Своєї власної праці, зробивши їх також
посланцями й подателями Божих дарів для їхніх братів та сестер і для
всього людства.

Згідно зі своєю природою, люди вже від найперших моментів свого
існування почали передавати іншим свої духовні блага (1) за допомогою
знаків, які були сприйнятними для органів чуття. Поступово, з плином
часу, вони відкривали й винаходили нові засоби та знаряддя спілкування,
які щораз краще могли долати первісні обмеження часу і простору. Сьо-
годні люди досягли того, що дедалі стрімкіший технологічний прогрес
уможливив миттєвий всесвітній обмін інформацією між представника-
ми людського роду, а засоби комунікації неймовірними темпами набу-
вають дедалі досконаліших та складніших форм (наприклад, інформа-
тика, телематика).

2. *Об'явлення і спілкування.* Церква не може не виявляти уваги до 518
такого провіденційного поступу, адже перед нею стоїть завдання спові-
щати правду божественного Об'явлення всьому людству. Бог «багато-
разово й багатьма способами говорив колись до батьків наших через
пророків. За останніх же оцих днів Він говорив до нас через Сина» (Єв 1,
1–2). І Бог влаштував усе так, «щоб те, що Він об'явив на спасіння всіх
народів, зберігалось непорушним вічно й було передане всім поколін-
ням». Отож Христос Господь наказав апостолам проповідувати Євангеліє
всім народам. Наказ був точно виконаний: це зробили апостоли, які своєю
словесною проповіддю, своїм особистим прикладом, через засновані
ними інституції передавали людям те, що набули самі, слухаючи слова
Ісуса, перебуваючи біля Нього і спостерігаючи діла Його; наказ цей вико-
нали й ті апостоли та апостольські мужі, які записали послання спасіння.

«Щоб Євангелія постійно зберігалася в Церкві цілою і живою, апо-
столи залишили по собі єпископів як своїх наступників, 'передавши їм
своє учителювання'» (2).

519 3. Від «спілкування» (*communication*) до «сопричастя» (*communion*). Останнім часом Церква сприймає знаряддя соціальної комунікації як провіденційний засіб, щоб здійснювати свою місію: «проголошувати з покрівель» (Лк 12, 3) «усім народам» (Мр 16, 15) «аж до краю землі» (Ді 1, 8) слово спасіння. Крім того, вона цікавиться цими знаряддями як такими, що можуть посприяти людській освіті й дати самій Церкві можливість якнайкраще подбати про всіх людей загалом та християн зокрема. Церква відкритими обіймами привітала їх як дивовижні технічні винаходи нашої доби, що безпосередньо стосуються людського духу (3), та як дивовижні плоди людського розуму й працелюбності; дари Бога, від Якого походять усі добрі дари (4).

Церква усвідомлює культурно та морально двоїстий вплив медіа-програм, тож вона виявляє «невсипущу турботу» (5), докладаючи всіх зусиль, щоб перешкодити людям «використовувати ці засоби наперекір намірам Творця» (6) або на шкоду й на погубу Божих творінь.

Післясоборове вчення Церкви підкреслює, що в ідеалі «спілкування» (*communication*) має приводити до «сопричастя» (*communion*), хай це буде спілкування між окремими особами чи «масове». Учення Церкви наводить як аналогію два божественні приклади досконалого спілкування-сопричастя. Перший приклад — це Ісус Христос, «Досконалий Комунікатор», в Якому воплочене Слово «цілковито ототожнило Себе з тими, хто мав сприйняти Його послання. Він виголошував його не тільки словами, а й усім трибом Свого життя. Він промовляв, так би мовити, зсередини, з-поміж маси Своїх людей... Він пристосовувався до того, як люди говорять і як вони мислять. І промовляв до людей, виходячи з обставин тогочасного життя...

Установивши Святу Євхаристію, Христос дав нам найдосконалішу, найближчу форму єднання Бога й людини... Христос також причастив нас Своїм життєдайним Духом, що єднає всіх людей» (7).

Інший приклад ми знаходимо «в найголовнішій тайні одвічної єдності Отця, Сина і Святого Духа, Які живуть єдиним божественним життям» (8).

520 4. Знаряддя соціальної комунікації та священиче служіння. Протягом кількох останніх десятиліть знаряддя соціальної комунікації почали чинити могутній і глибокий вплив майже на всі сторони, ділянки та взаємини людського суспільства. Нові проблеми, спричинені таким дедалі більшим впливом, спонукали Вчительський Уряд Церкви видати багато нових настанов, закликів та приписів задля добра й оборони не тільки своїх вірних та всіх людей доброї волі, а й усіх тих, хто покликаний здійснювати пастирське служіння в сучасному світі (9).

Відповідно до офіційних настанов Церкви ця Конгрегація в 1970 році подала в *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* загальні вказівки щодо справ, які стосуються знарядь соціальної комунікації, а також постановила, що майбутнього священика в семінарії слід навчити правильно ці знаряддя використовувати. Така постанова мала потрібну мету: семінаристи самі зможуть стати дисциплінованішими в користуванні мас-медіа; вони зможуть своєю чергою навчати такій самодисципліні парохіяни; вони зможуть навчитися, як застосовувати мас-медіа в своїй апостольській праці (10).

Наступного року Душпастирська інструкція *Communio et Progressio* ще раз наголосила на цьому питанні, постановивши: «Якщо майбутні священики та ченці бажають стати частиною сучасного життя, набутти вправності в своїй апостольській праці, вони повинні знати, як медіа діють на суспільство і як їх найкраще застосовувати. Це знання має стати невід'ємною частиною їхньої загальної освіти» (11).

5. *Сучасна ситуація.* Єпископські Конференції мали взяти до уваги настанови *Ratio Fundamentalis* і підготувати окремі такі *Ratio* для кожної окремої країни, щоб усі ці настанови могли відповідним до місцевих обставин чином бути запроваджені в правильники семінарій та навчальні програми. 521

Оскільки йшлося про запровадження цілком нового складника в навчальні плани семінарій, слід було сподіватися певних труднощів. Зваживши на це, Конгрегація в 1977 році провела по всіх великих та малих семінаріях опитування, щоб вияснити, чи були її вказівки запровадити в семінаріях навчальний предмет «соціальна комунікація» взяті до уваги і втілені в життя; якщо ж були — то якою мірою.

З одержаних відповідей виявилося, що в більшості центрів церковної формації цій справі приділили певну увагу; однак чітких та систематичних програм майже ніде не складено — чи то через погане розуміння специфічного предмета й обсягу такої програми, чи то через неспроможність розібратися між цілями та різними рівнями, окресленими в пропозиції. Додаткову складність становив брак кваліфікованих спеціалістів, які могли б підготувати й викладати такі програми вишколу із соціальної комунікації. Ще один чинник — відсутність технічної бази та економічних засобів.

6. *Цей посібник.* Роки минали, ці проблеми залишалися такими самими болючими, а тим часом розвиток технологій людського спілкування призводив до того, що навчальні заклади відставали щораз більше. Через це Конгрегація, похвально відзначаючи той поступ, якого досягли в багатьох семінаріях та навчальних закладах, підпорядкованих церковній 522

владі, вирішила — після нарад із Папською Комісією у справах засобів соціальної комунікації — видати цей посібник, де буде подано певні рекомендації, настанови та пропозиції вельми загального характеру (зважаючи на мінливість самого становища в царині суспільного спілкування через постійний і швидкий технічний розвиток та на розмаїтість місцевих обставин) (12). Головна мета цього посібника — невідкладно встановити надійні дороговкази, які допомогли б точно й дієво виконувати настанови й рекомендації Вчительського Уряду Церкви та положення *Ratio Fundamentalis*.

Цей посібник призначено насамперед для Єпископських Конференцій, високодостойних владик-єпископів дієцезій на територіях загального церковного права, а також для настоятелів та викладачів семінарій. Особи, яких безпосередньо стосується те спеціальне навчання, що про нього йдеться в Посібнику, — це переважно студенти великих та малих семінарій на згаданих територіях. Утім, посібник може виявитися корисним і для тих семінарій та закладів формації священиків, які не підлягають Конгрегації католицької освіти.

523 7. *Предмет*. Належний і безпосередній предмет того ознайомлення й спеціального навчання, про яке йде мова в посібнику, — це передусім новітні засоби комунікації, часто ще звані засобами масової інформації (мас-медіа) (13), технологіями поширення інформації, засобами масової комунікації або аудіовізуальними технологіями. Мають вони ще й багато інших, більш або менш невідповідних назв, однак декрет *Inter Mirifica*, а слідом за ним і новий *Кодекс Канонічного Права* (14) слушно називають їх «засобами соціальної комунікації»: «пресові видання, кінематограф, радіо, телебачення та інші засоби такого типу» (п.1).

Ці засоби відзначаються своїми високими технічними якостями та своєю особливою, надзвичайною придатністю для комунікації, яка є головним чинником такого характерного для наших часів явища, як *соціалізація* (15).

Соціально-культурні та морально-пастирські проблеми, пов'язані з цими засобами, також становлять предмет посібника. Серед них на першому місці стоять ті, що виникають у процесі людського спілкування загалом, а далі — ті, що виникають при використанні деяких комунікаційних технологій (сьогодні — це, зокрема, мікроелектроніка) (16).

Утім, окрім цього належного й безпосереднього предмету, пастирські потреби спонукають нас принагідно вдаватися до вивчення й використання інших засобів та знарядь вираження і спілкування, таких як театр, образотворчі мистецтва тощо, навіть якщо вони й виходять за окреслені вище межі.

8. *Редакційні критерії*. Посібник по можливості уникає технічних питань та теорій про мас-медіа та соціально-культурні явища, з ними пов'язані: це є такі речі, щодо яких навіть фахівці часто не можуть дійти згоди. Крім того, в посібнику немає викладу всього того, що Учительський Уряд Церкви висловив і постановив у справах соціальної комунікації протягом останніх п'ятих десятиліть; натомість усі важливі документи зібрано й подано в Додаткові І. Нарешті, Додаток ІІ подає перелік окремих тем та предметів, що їх слід розглянути на трьох окремих рівнях ознайомлення й навчання щодо соціальної комунікації. 524

9. *Три рівні*. Було б слушно розпочинати медіа-освіту й розвивати її відповідно до трьох окремих рівнів. 525

На першому, або базовому, рівні треба зосередитися на сприймачах інформації, тобто на читачах, глядачах та слухачах засобів масової інформації (17). Оскільки кожного семінариста слід вважати сприймачем інформації, то такий початковий вишкіл треба давати всім без винятку.

Освіта другого рівня — «пастирська», і її слід давати всім майбутнім священикам, оскільки вона стосується їхнього майбутнього священничого служіння. У цій своїй служінні вони повинні вміти навчати мирян правильного використання *засобів масової інформації*; вони також повинні знати, як самим використовувати медіа, щоб ті приносили якомога більше користі для апостольської праці.

Третій рівень — це вишкіл «спеціалістів», призначений тільки для тих, хто вже працює в мас-медіа, або «тих, хто виявляє особливий хист до роботи з цими засобами» (18). Третій рівень освіти охоплює також тих, які самі мають намір навчати людей щодо засобів масової інформації на перших двох рівнях.

10. *Окреслення предметів та понять*. На кожному рівні треба виразно окреслити предмет навчання. Треба провести чіткі межі між тими питаннями, що мають безпосереднє відношення до засобів соціальної комунікації, і тими, що безпосередньо їх не стосуються. Можна порадити ось що: 526

- а) Слід приділяти особливу увагу — наскільки це дозволяють мовні відмінності — правильному вживанню термінів; слід також мати на увазі, що існує багато прийнятих значень того чи того терміна, встановлених різними авторами або школами. Точність, ясна річ, особливо потрібна, коли йдеться про юридичне значення, якого набула соборова термінологія в новому *Кодексі Канонічного Права*.
- б) Зокрема, тільки щоденну пресу або періодичні видання, а також інформативні медіа (кіно, радіо, телебачення тощо), які

мають однакові технологічні характеристики, слід розглядати як «знаряддя» соціальної комунікації та відповідно ставитися до них (19). Усіх їх слід відрізняти від інших засобів вираження, які хоч і мають свою вагу, однак не улягають цьому визначенню (наприклад, театр); а також від діяльності, пов'язаної з використанням подібних технологій (наприклад, книгодрукування), та від дисків, касет, слайдів, групових медіа, мультимедіа, мінімедіа — тобто технічних засобів, що являють собою доповнення до засобів соціальної комунікації як таких (про це див. п. 7).

- в) Зважаючи на те, що по всьому світові технології соціальної комунікації дедалі швидше розвиваються в напрямі телехроніки та телематики, так що мас-медіа стають водночас і предметом повідомлення, і знаряддям повідомлення, і дзеркалом, яке це повідомлення відбиває, очевидно, що жоден різновид мас-медіа не можна розглядати в навчальній програмі окремо від інших (наприклад, окремо кіно або окремо телебачення, без згадки про пресові видання). Так само помилково розглядати окремо окремий аспект певного засобу (наприклад, культуру та цивілізацію «образу»). Усі медіа слід розглядати разом як одне ціле, зважаючи на всі моменти та питання, розроблені провідними фахівцями, зокрема на такі поняття, як «всесвітній діалог», «світове село», «одновимірний людина», «комп'ютерно залежна людина»...
- г) Нарешті, серед цих та інших соціокультурних макроявищ треба найбільше уваги приділяти питанням інформації, пропаганди, реклами, громадської думки та дозвілля, оскільки все це особливим чином стосується засобів масової інформації.

527 11. *Цілісне навчання*. Особливо на перших двох рівнях навчання — базовому й пастирському — треба подбати про те, щоб дати студентам семінарії цілісну освіту в питаннях мас-медіа, щоб ця освіта мала чіткі межі й виразний зміст, щоб належну увагу було приділено дидактичній практиці. Отже:

- а) У кожному випадку треба старатися формувати й оберігати повноцінну людську особистість сприймача, роблячи його сприйнятливим до тих психо-соціальних та етико-культурних цінностей, з якими мас-медіа мають справу повсякчас і тим самим призводять часом до зростання, а часом і до розкладання людської особистості. Треба допомогти семінаристам досягти християнської зрілості, щоб вони, відповідально використовуючи засоби масової інформації, знали, як прожити все своє священниче життя плідно й вартісно.

- б) Окрім викладення теорії, треба дати студентам можливість набути практичного досвіду в використанні засобів соціальної комунікації. Це допоможе їм, доходячи зрілості, набувати знання про культурні, політичні, релігійні та моральні тенденції в різних царинах людської діяльності й дасть їм можливість критично й реалістично оцінювати новітні технології. Для цього семінарії та інші навчальні заклади Церкви слід забезпечити належним обладнанням.

12. *Правильність доктрини.* Треба, щоб вивчення соціальної комунікації починалося й тривало в доктринально бездоганному й безпечному контексті, щоб викладачі не ставилися до справи поверхово й не виявляли жодної самодіяльності (пор. Додаток 1, п. 35):

- а) Не досить, щоб викладачі курсів базового рівня ознайомлення були просто практиками або технічними фахівцями, які знають, хай навіть досконало, якийсь один засіб масової інформації. Треба, щоб вони мали вичерпне знання про все коло проблем: культурних і технічних, світських і релігійних; бажано, щоб вони набули цих знань, відвідуючи навчальні курси другого (пастирського) рівня.
- б) Викладачі курсів другого рівня мають особливо добре знатися на всьому, що дослідили, розробили й опублікували в різних культурних обставинах провідні вчені. Проте, передаючи це знання семінаристам, вони мають чітко відрізняти речі певні й доведені від речей здогадних та відкритих для обговорення. Вони мають відрізняти скороминуще від остаточного, особливе від загального, факти від ідеологічних тлумачень їх. Це особливо важливо тоді, коли на теоріях та гіпотезах вибудовують норми моральної поведінки й пастирської практики.
- в) Конче потрібно, щоб кожен ознайомився зі значним обсягом офіційного церковного вчення про соціальну комунікацію, щоб кожен прийняв його з довірою і викладав достовірно. Це вчення (подане цілком у Додаткові І) містить чимало матеріалів для вивчення й обмірковування. Найголовніші документи, до яких католицький викладач соціальної комунікації повинен постійно звертатися: енцикліка Папи Пія XI про кіно *Vigilanti Cura* (1936); дві промови про ідеальний фільм (1955) та енцикліка *Miranda Prorsus* (1957) Папи Пія XII; послання Державного Секретаріату *Semaine Sociale de Nancy* (1955); соборовий декрет *Inter Mirifica* (1963); Душпастирська інструкція *Communio et Progressio* (1971); канони про засоби соціальної

528

комунікації в новому *Кодексі Канонічного Права* (1983); щорічні послання Верховного Понтифіка з нагоди Всесвітнього дня комунікації.

- 529 13. *Необхідні посібники*. Конгрегація висловлює своє побажання, щоб у різних мовних та культурних регіонах було швидко й старанно підготовлено та опубліковано відповідні книги й тексти. Їх можна було б використовувати в семінаріях на перших двох рівнях вивчення соціальної комунікації. Вони повинні містити офіційне вчення Церкви, доповнене допоміжними примітками та ретельно укладеною бібліографією, що має відображати всю світову літературу про різні аспекти цієї теми.
- 530 14. *Мета*. Початкове ознайомлення й базовий вишкіл мають просвітити семінаристів, виробити в них здатність до критичного оцінювання й вигострити їхнє сумління, аби вони не стали жертвою навіювань та маніпуляцій, що їх чинять засоби масової інформації, особливо коли ці навіювання й маніпуляції можуть зашкодити правді чи моралі. Головне — дати студентам добрий доктринальний та аскетичний вишкіл, додати їм сили й уміння особисто й за вільним вибором сприймати повідомлення засобів соціальної комунікації; схилитися до речей, що відзначаються високою чеснотою, знанням і мистецтвом; остерігатися всього того, що могло б прямо чи посередньо завдати духовної шкоди їм самим, а то й інших лихим прикладом довести до небезпеки; уникати всього того, що могло б перешкодити оповіщенню добра й посприяти насадженню зла (20).
- 531 15. *Розподіл відповідальності у навчанні студентів*. Родина (21), катехитичні класи (22) й школа (23), особливо католицька школа — початкова, середня чи вища — усі повинні злагоджено і в належний час надавати реципієнтам (сприймачам) базову підготовку (24). У школі засоби масової інформації слід вивчати або принагідно, під час вивчення різних звичайних предметів, або — принаймні в середній та вищій школі — в години, спеціально виділені для цієї дисципліни. Проте якщо студенти, вступивши до семінарії, не мають базової підготовки, то семінарія повинна надати їм таку підготовку сама.

У кожному разі, семінарія не повинна обмежитися тільки тими годинами, що виділені для вивчення засобів масової інформації. Вона повинна додатково влаштовувати курси, семінари, конференції, тренінги (25), дебати тощо, щоб прищепити студентам принципи та норми, які 1) допоможуть їм робити виважений вибір — що якісний, що кількісний — між доступними їм медіа-матеріалами; 2) навчать їх відповідально використовувати час, виділений для перегляду та прослуховування програм; 3) навчать їх (відповідно до одного з трьох обраних рівнів та до їхньої духовної зрілості) виносити обґрунтоване критичне судження щодо суті послань

та цінностей — культурних і релігійних, виражених явно чи неявно, — що їх пропонують медіа-програми або якими медіа систематично нехтують.

16. *Культурний аспект.* Студент повинен знати дещо про технічний бік мас-медіа, бо інакше годі й сподіватися, щоб він як слід збагнув їхню «мову». Також його слід ретельно інформувати про економічні, політичні, правові та ідеологічні структури, що різняться залежно від країни або культури й можуть впливати на засоби соціальної комунікації на рівні їхнього виробництва, розповсюдження та використання або кількісно та якісно позначатися на посланнях, що їх ці засоби пересилають (26). 532

Проте слід також удосконалювати культурну й естетичну свідомість студента, навчаючи його на різних щаблях академічного поступу приділяти належну увагу й складати ціну іншим способам та формам вираження і спілкування, таким як історія, філософія, письменство, театр, образотворче мистецтво, музика. Спираючись на них, він повинен порівнювати й вивіряти усе, що говорить йому «паралельна школа» засобів масової інформації.

Після такого культурного й естетичного витворення, виховання та ушляхетнення свого доброго смаку студенти природним чином, не вагаючись, будуть відкидати програми низькокультурні та морально негідні (27). Під цим оглядом само собою зрозуміло, що їм вельми придасться також ґрунтовна філософська освіта.

17. *Релігійний та моральний аспекти.* Релігія та мораль мають велике значення для виховання в майбутніх священиків такої особистої внутрішньої свободи, яка буде закорінена в глибокій переконаності і допоможе їм стати для своїх парохіян прикладом, як слід ставитись до засобів масової інформації. Отож при підготовці майбутніх служителів: 533

- а) ведучи мову про моральні аспекти мас-медіа, не можна опуститися до простого моралізаторства, не можна зводити все тільки до статевої моралі, хоч не можна й забувати про особливе значення останньої для тих, хто готується до життя в celibatі;
- б) слід наголошувати на позитивних сторонах мас-медіа, надаючи більше ваги доброму й конструктивному, ніж шкідливому, небезпечному і всьому такому, чого варто уникати;
- в) і в питанні добра, і в питанні зла треба наголошувати не тільки на тому, що стосується особистого сумління, а й на суспільній вагомості приватного вибору та його суспільних наслідках. Треба також привертати увагу семінаристів до «моральних оцінок», які винесла повноважна влада (28).

534 18. *Досвід використання мас-медіа*. Семінаристи повинні пізнавати той реальний світ, який вони вивчають на заняттях. Вони мають бути виховані так, щоб подавати «приклад сформованої й цілісної особистості, яка може входити у взаємини з іншими без надмірних застережень або наївної нерозважливості, а зі щирим серцем та спокійно-врівноваженою зичливістю» (29). Щоб досягти такої мети й запобігти формуванню в студентів цілковито ворожого й закритого ставлення до мас-медіа, їм рекомендовано звикати, поодинокі або в однорідних групах, до сприйняття різноманітних медіа-репортажів, що розповідають про реальний світ, його драми та проблеми. При цьому слід:

- а) брати до уваги різницю у віці й неоднаковий рівень культурного та морального розвитку студентів;
- б) навчати їх використовувати мас-медіа не тільки для розваги, а й передусім для того, щоб отримувати інформацію, вправляти свій розум, розширювати свій світогляд, гармонійно зростати в культурному та соціальному плані. За допомогою семінарів або інших подібних тренінгів треба навчити студентів аналізувати, обговорювати й критично оцінювати видовища та повідомлення, особливо якщо вони животрепетні й контрверсійні з погляду релігії, моралі або культури;
- в) не забувати про норми розважливості й аскези, рекомендовані Верховним Понтифіком, Другим Ватиканським Собором та Кодексом Канонічного Права всім тим, хто готується посвятити життя своє Богові (30).

535 19. *Конче потрібна рівновага*. Часом може виникнути така ситуація, коли доведеться шукати способів виправити наслідки попереднього надуживання або зловживання засобів масової інформації. В таких випадках базовий медіа-тренінг слід проводити в контексті виваженої особистої та громадської дисципліни. Вона покликана компенсувати культурний та духовний дисбаланс, що його спричинило тривале нерозбірливе використання мас-медіа. Шкода, яку треба виправити, може впливати або зі змісту медіа-програм — непристойного чи низькоякісного, або навіть зі способу подання матеріалів — коли «засіб» повідомлення сам стає певним «повідомленням».

Щоб уникнути марнування часу, унади до поверхових та шкідливих програм, треба настановляти семінаристів так, щоб вони любили й охоче практикували читання, студіювання, мовчання, медитації. Треба створювати належні умови для громадського діалогу та молитви й заохочувати студентів до цього. Це дасть можливість запобігти відчуженню й самозаглибленню, що їх спричиняє одностороннє спілкування з мас-медіа, а також відживити правдиві й безумовні цінності християнського

покликання та священничого служіння, особливо чесноти покорності та євангельської вбогості, що їх матеріалістичне та споживацьке бачення людського існування, пропоноване в засобах соціальної комунікації, часто заперечує або нехтує ним.

20. *Потрібна мета.* Другий, пастирський рівень медіа-освіти належить перейти всім без винятку семінаристам, які вивчають філософію та богослов'я. Цей рівень має перед собою три мети:

- а) навчити студентів правильно використовувати засоби соціальної комунікації (та й узагалі технології вираження та спілкування) відповідно до обставин пастирської діяльності (32);
- б) навчити їх, як бути вчителями та провідниками для інших людей (сприймачів загалом, і зокрема освітян та усіх працівників мас-медіа); як навчати людей шляхом настанов, катехизис, проповідей; як бути людям порадиниками, сповідниками та духовними наставниками;
- в) найголовніше — так виховати їхній дух, щоб вони були постійно готові вносити необхідні зміни у свою пастирську діяльність — зокрема ті, яких вимагає інкультурація християнської віри, життя різних партикулярних Церков (33) у світі, психологічно та соціально залежному від мас-медіа (34), і навіть уже від телематики й інформатики (35).

21. *Практичний вишкіл.* Зважаючи на незамінне значення служіння словом в апостольській праці священика, треба, щоб майбутній священик був добре навчений теорії та практики мистецтва мовлення. Необхідним складником тренінгу із соціальної комунікації є вивчення «мови» різних мас-медіа та співвідношення її з «повіданнями», що їх мають передавати певні мас-медіа, або «сприймальними» характеристиками різних «аудиторій».

Цього можна досягти методичними заняттями, проводячи для глибшого засвоєння знань семінари, щоб на них студенти критично й порівняльно розбирали різні видання й типові програми (у прямому ефірі або записані).

Крім того, семінаристи повинні мати практичні, «прикладні» заняття (якщо треба, слід залучити сторонніх фахівців), щоб навчитися правильно використовувати комунікаційні прилади: як говорити й поводитися перед мікрофоном, перед оком телевізійної або кінокамери, особливо під час літургійних відправ; як давати й брати інтерв'ю; як писати статті, готувати тексти та репортажі для радіо й телебачення; як складати рекламні тексти. Варто проводити дискусійні семінари, де обговорювати особисті успіхи й недоробки кожного семінарста.

Задля журналістської практики треба скористатися внутрішніми семінарійними газетами й місцевою пресою: чи то релігійною, чи то світською. Слід повною мірою використовувати місцеві мережі телевізійного мовлення, якщо вони наявні в парохіях або школах. Особливо слід сприяти (а коли треба — допомагати фінансово) семінарійним виданням, оскільки це цінний засіб, щоб розвивати й реалізовувати творчі можливості студентів.

- 538   22. *Навчальні й пастирські посібники.* Навчаючи семінаристів практичного використання засобів масової інформації, слід приділяти належну увагу й іншим засобам вираження та спілкування, які можна вважати подібними або допоміжними. Серед цих засобів чільне місце посідає театр. Треба навчати майбутніх священиків розуміти й цінувати театр: і тоді, коли театральні вистави відображено в медіа-програмах, як це тепер часто буває; і тоді, коли випадає нагода організувати театральну виставу в семінарії й самим зіграти в ній. Саме цей останній варіант може багато дати студентам, удосконаливши їхнє вміння виступати перед публікою та співпрацювати в колективі.

Існують також групові медіа, мультимедіа, мінімедіа та аудіовізуальні технології загалом — диски, аудіо- та відеокасети, фотослайди, короткометражні фільми (і не слід їх недооцінювати, а тим більше ігнорувати). Всі вони недорогі й прості в використанні, тож мають особливі переваги при навчанні і пастирській праці, особливо при вивченні катехизи та веденні групової роботи.

- 539   23. *Мас-медіа впливають на все єство людини.* Щоб виконати два інші завдання пастирського вишколу, треба не проминути (принаймні в їхніх найголовніших моментах) різноманітні соціокультурні теми: технологію, телематику, культурну антропологію, соціологію, економіку, семіологію, лінгвістику, психологію, педагогіку тощо — тою мірою, якою вони пов'язані з людським спілкуванням, що відбувається за допомогою мас-медіа та новітніх технологій.

Водночас треба дослідити релігійне, моральне та пастирське значення засобів соціальної комунікації. Треба постійно мати на думці «всю людину», яка підпадає під вплив мас-медіа і як індивід, і як соціальна істота; спочатку як особа, потім як віруюча людина та християнин. Церква вважає своїм належним завданням «спасати людину й оновити людську суспільність» (37). Пастирське завдання священика — зрозумілим способом донести до людини послання спасіння й переконати її жити моральним життям.

- 540   24. *Налаштованість на спілкування.* Теоретичне й практичне вивчення засобів соціальної комунікації відбуватиметься набагато легше,

якщо в семінарії пануватиме сприятлива атмосфера спілкування між самими студентами та між студентами й викладачами. Для цього треба:

- щоб семінаристів навчали у внутрішній тиші, необхідній для духовного та інтелектуального життя; щоб до стін семінарії не впускали той безнастанний гамір засобів комунікації, який відвертає від праці й навчання;
- щоб студентів навчали провадити часте спілкування і одне з одним, і в групах. Спілкуючись, вони повинні особливо зважати на правильність мови, ясність викладу та логічність доводів. Все це допоможе запобігти тій пасивності, яку навіюють однобічне спілкування з мас-медіа та потік образів, який ці засоби вивергають;
- щоб викладачі, зі свого боку, викладаючи соціальну комунікацію чи інші предмети, намагались висловлюватися якомога зрозуміліше, але й не на шкоду науковій точності; щоб вони зверталися до студентів мовою сьогодення, а не поняттями давно минулих часів (38);
- щоб усі небайдужі люди, єдині серцем і волею, змагали до того сопричастя, яке, згідно з християнською вірою, становить найпершу й остаточну мету будь-якого спілкування (39).

25. *Посібники та джерела.* Семінаристи повинні мати у своєму користуванні праці провідних учених, бюлетені та часописи, щоб іти крок у крок із поступом думки та розвитком техніки у сфері комунікації. Їх також треба спонукати до критичного обговорення положень та пропозицій, висунутих у цих працях та часописах, особливо якщо ці положення та пропозиції можна прикласти до етико-моральної поведінки вірних та людей загалом або до пастирської практики. 541

Крім того, слід звертатися по допомогу до сторонніх фахівців і полегшувати учням часті зустрічі (наприклад, у щорічний Всесвітній день комунікації, відзначення якого студенти мають облаштувати самі) з працівниками церковних медіа-організацій: дієцезіяльних, національних і навіть міжнародних (тобто UCIP — для справ друкованого слова, OCIC — для справ кіно та UNDA — для справ радіо й телебачення), а також із медіа-працівниками просто на їхніх робочих місцях.

26. *Курси та іспити.* Рекомендовано, щоб цей особливий пастирський вишкіл, принаймні почасти, давали студентам принагідно й поступово, під час вивчення гуманітарних, соціологічних, філософських та богословських дисциплін. Проте не можна вважати цей предмет допоміжним чи необов'язковим — лекції й тренінги із соціальної комунікації мають бути включені як органічний курс у вивчення філософії та богослов'я й завершуватися наприкінці підсумковим іспитом. 542

- 543 27. *Кандидати*. Буде правильно, щоб «католики, яким доводиться використовувати засоби комунікації», а також «ті, хто має особливий хист або схильність» до такої праці, не спинялися на пастирському рівні, призначеному для всіх семінаристів, а «своєчасно здобували відповідну ґрунтовнішу освіту» (41). Настоятелі семінарій, своєю чергою, повинні старанно виявляти таких юнаків, допомагати їм і стежити за їхнім поступом.

Такий вишкіл призначений не тільки для тих, хто готується до активної журналістської діяльності або до праці на ниві кіно, радіо чи телебачення, а й, певною мірою, для тих, хто готується викладати цей предмет, керувати дієцезіальними чи національними бюро в справах соціальної комунікації або співпрацювати в цих бюро.

- 544 28. *Освітні центри*. Щоб забезпечити такий фаховий вишкіл, у різних мовних регіонах існують — завдяки похвальним починам церковних агенцій або окремих вірних — навчальні центри, що пропонують часткові або повні курси технологій соціальної комунікації.

Якщо таких центрів немає або через брак устаткування й відповідного персоналу наявні церковні установи неспроможні ефективно працювати, семінаристам та священикам, уже залученим до служіння, належить розважливо шукати інші підхожі громадські заклади, які могли б дати їм справді фаховий вишкіл (42).

Конгрегація сподівається, що навчене таким чином духовництво буде ревно працювати на благо «всіх людей доброї волі... використовувати новітні технічні винаходи лише на благо людської спільноти, адже доля людства дедалі більше залежить саме від правильного використання їх», особливо сьогодні, коли Народ Божий, усі вірні Христові «дивляться з довірою і навіть з ентузіазмом на все те, що може запропонувати їм розвиток комунікації за космічної доби» телематики (43).

Примітки:

1. Пор.: Пій XII. *Miranda Prorsus*, 24-25.
2. Пор.: Другий Ватиканський Собор. *Dei Verbum*, 4, 7.
3. Пор.: Другий Ватиканський Собор. *Inter Mirifica*, 1.
4. Пор.: Пій XII. *Miranda Prorsus*, 1.
5. Пій XI. *Vigilanti Cura*, 1.
6. Другий Ватиканський Собор. *Inter Mirifica*, 2.
7. Душпастирська інструкція *Communio et Progressio*, 11.
8. Там само, 8.
9. Пор.: Додаток I. [Нагадуємо, що як в англійському виданні, так і в цьому виданні Додатків не вміщено. — Прим. упр.].
10. *Ratio Fundamental Institutionis Sacerdotalis*, 68; пор. Додаток I, п. 18.

11. Душпастирська інструкція *Communio et Progressio*, III; пор. Додаток I, п. 22.
12. В *Communio et Progressio* (п. 183) сказано: «Ця Душпастирська інструкція окреслює загальні настанови й орієнтири, ухвалені після того, як Комісія уважно дослідила становище в царині суспільного спілкування. За сучасного стану речей було недоцільно глибше вдаватися в подробиці або прагнути до більшої докладності (...) Очевидно, що пастирські настанови та практичні вказівки мають бути пристосовані до різних обставин різних країн — до ступеня їхнього технічного розвитку та соціального становища. Так само ці настанови та вказівки повинні мінятися в міру того, як міняються обставини різних медіа та питоми закони їхньої діяльності — бо ж майбутнє вочевидь принесе чимало важливих перемін. У такій мінливій ситуації всі відповідальні за пастирське планування мають, ясна річ, виявляти гнучкість і постійну готовність триматися крок у крок із новими відкриттями».
13. Другий проект соборової конституції про засоби соціальної комунікації, обговорений на першій сесії Собору, містив таку декларацію: «*Necessarium visum est Secretariatus sodalibus peritorum in hac re virorum sententiae obsecundare atque ad designanda nova haec inventa nomen proponere INSTRUMENTA COMMUNICATIONIS SOCIALIS, in posterum etiam in iurisprudentia ecclesiastica et in pastoralibus documentis utendum. Quod nomen, in primis annuit instrumentorum originem cum technicis artibus conexam; deinde actionem instrumentalem qua contentum spirituale, ab auctore humano compositum, aliis communicatur; deinde vim quam celeriter in totam societatem exercet*» [Необхідно, щоб Секретаріат підтримав думку фахівців у цій справі і запропонував для нового положення назву ЗАСОБИ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ, яку в майбутньому слід використовувати в церковній юриспруденції та душпастирських документах. Така назва вказує передусім на органічний зв'язок цих засобів із технічною сферою; на передачу іншим учасникам комунікації за допомогою цих засобів духовних прагнень, творцем яких є людина; і врешті, на швидкість, із якою ці засоби обплітають і рухають усе суспільство]. (*Acta Synodalia Sancti Concilii Oecumenici Vaticani II. — vol. V, Periodus Prima, Pars III. — P. 375*). 14. 3 дев'яти канонів, що стосуються цих засобів (пор. Додаток I, 41), у семи вжито точний вислів *instrumenta communicationis socialis*: канони 761, 779, 804, 822, 823, 1063 та 1369. Тільки в канонах 666 та 747 вжито менш точний термін *media*.
15. Розробники тільки-но цитованого другого проекту вживають термін *соціалізація* відповідно до того розуміння, якого надавав йому Папа Іван XXIII у своїй енцикліці *Mater et Magistra*, 58: «Типове явище нашого часу — соціалізація... дедалі більше примноження способів, якими люди одного суспільства взаємодіють між собою в різних царинах життя та діяльності на тлі приватної та публічної юридичної інституціоналізації». Цей термін було також певною мірою використано у *Gaudium et Spes*, 6, 25, 42 та 75. Отож засоби соціальної комунікації потрактовано і як основний чинник соціалізації, і як типовий спосіб взаємодії членів уже сильно соціалізованих спільнот або й усього людства.
16. Хоч і треба брати до уваги точнішу соборову термінологію, але все ж немає підстав заперечувати проти вживання популярнішого терміну «засоби масової інформації» (або коротше — «мас-медіа»). Цей термін фігурує в кількох документах Магістеріуму (Учительського Уряду Церкви) та в цьому Посібнику.
17. *Inter Mirifica*, 16; пор.: Додаток I, п. 11.

18. *Communio et Progressio*, 106 та 111; пор.: там само, п. 22.
19. Тут треба мати на увазі: усе, що проголошує, чого вчить або що пропонує соборовий Декрет, стосується виключно цих засобів. Наприклад: використовувати засоби соціальної комунікації в «різних формах апостольської праці», оскільки «праця на цій ниві тісно пов'язана із завданням проповідувати Євангеліє» (п. 13); відзначати Всесвітній день комунікації, «щоб зробити багатогранний апостолят Церкви в цій царині ще дієвішим» (п. 18); також слід пам'ятати, що тільки на ці засоби поширюються повноваження церковних або католицьких установ, зазначених у пп. 21 та 22 Декрету.
20. Пор.: *Inter Mirifica*, 9; Про це див. також: Додаток I, пп. 7: 59 і д.; 9: 703; 11: 3, 9, 16; 19; 22: 15 і д.
21. «Батьки повинні пам'ятати про свій обов'язок — стежити, щоб видовища та видання, загрозливі для віри й моралі, не знаходили собі місця в їхніх домівках, та й деінде щоб діти не стикалися з такими речами» (*Inter Mirifica*, 10). «Треба спонукувати дітей робити власний вибір, навіть якщо остаточне рішення батьки та вчителі все одно застерігають за собою» (*Communio et Progressio*, 67). «Вихователям варто брати до уваги передачі, фільми та видання, які є особливо цікавими довіреній їм молоді. Згодом ці речі можна спільно обговорювати, розвиваючи таким чином критичне мислення дітей. Коли йдеться про складні й навіть контрверсійні мистецькі твори, то батьки, при слушній нагоді, повинні допомогти дітям побачити в цих творах справжні людські цінності, витлумачити окремі моменти в контексті усього твору» (там само, 68).
22. «Саме катехиза повинна навчати католиків розпізнавати суть і вартість того, що пропонують їм засоби масової інформації» (*Directorium Catechisticum Generale*, 11 квітня 1971 року // AAS, 64 (1972). — Р. 97). Див. також: *Inter Mirifica*, 16; *Communio et Progressio*, 108, 130-131.
23. Див.: Додаток I, пп. 11: 16; 22: 69, 117; 33.
24. *Communio et Progressio*, 67; пор.: там само, п. 22.
25. *Ratio Fundamental*, п. 89; *Communio et Progressio*, 66 (в Додатку I, пп. 18 та 22: 66).
26. «Медіа-освіта має містити практичні відомості про суть різних засобів соціальної комунікації, їхнє значення для спільноти та способи якнайкращого використання їх» (*Communio et Progressio*, 64).
27. «Медіа здатні поглибити й збагатити сучасну культуру... дають можливість задовольнити найрозмаїтіші потреби й інтереси, оскільки вони спроможні — фахово й привабливо — представляти витвори всіх видів мистецтва. Отож кожен може легко використовувати їх для того, щоб поглибити й ушляхетнити своє культурне життя. Треба тільки повсякчас доповнювати таке використання особистими роздумами й обміном думок» (*Communio et Progressio*, 50). «Медіа являють собою новий чинник у сучасній культурі... Утім, вони здатні не тільки збагатити культуру, а й занепасти її. Часто вони догоджають смакам найменш культурної частини аудиторії. І забираючи в сучасній людині так багато часу, вони можуть легко відвернути її від вищих і корисніших культурних цілей. Одноманітна дієта з програм, орієнтованих на найнижчий культурний рівень, нерідко може зіпсувати смак навіть тих, хто вже піднявся було до вищого культурного рівня» (там само, 53).
28. «Якщо людина, яка послуговується цими засобами, хоче як слід виконати моральний закон, нехай вона подбає про те, щоб своєчасно ознайомитися з

- оцінками компетентної в цих справах влади, і нехай кориться їм та голосові правого сумління» (*Inter Mirifica*, 9). «Критичні огляди радіо- й телепередач, фільмів та часописів вельми помічні в культурній та християнській освіті. Вони допомагають людям відповідально й розважливо послуговуватися всіма цими новітніми засобами, особливо в колі родини. Особливе значення мають справді фахово й компетентно підготовані критичні огляди, що містять оцінки якості, моральності та християнської вартості фільмів, передач та видань. Таке оцінювання, під пастирським наглядом єпископів, повинні здійснювати спеціально призначені комісії» (*Communio et Progressio*, 112).
29. Папа Іван Павло II. Звернення до релігійних жінок // *L'Osservatore Romano*, 12 листопада 1978 року.
30. Особливо слід мати на увазі норми, подані Павлом VI в *Sacerdotalis Caelibatus*, та настанови щодо практичного запровадження їх, підготовані цією Конгрегацією (див.: Додаток I, пп. 4, 16, 23; також загалом, для розважливого особистого використання, див. пп. 7: 154; 8; 12; 4; 17; 39; 41: Канон 666).
31. «Керівники повинні навчати молодь, щоб та, звіряючись в усьому на Христа, виявляла правдиву й зрілу покору. Христос також вимагав покори від Своїх послідовників, однак перше Сам показав Себе прикладом такої чесноти і став у наших душах принципом цієї покори» (*Ratio Fundamental*, 49). «Нехай вони навчаються плекати... дух убогості, якого Церква сьогодні так настійно вимагає й який так потрібен для виконання пастирської місії... Хоч вони й не зобов'язані відкидати матеріальний достаток, як ченці, вони все ж повинні, як люди духу, прагнути до справжньої свободи й покори дітей Божих, опанувавши весь той духовний спадок, конче потрібний, щоб установити належні стосунки зі світом та його земними благами. Так само, наслідуючи приклад Христа... при звичаївшись без жалю відкидати усе зайве, вони мають бути спроможними давати свідчення убогості, простоти й строгості життя» (там само, 50).
32. Див.: Додаток I, пп. 7: 154; 11: 15; 18: 68; 22: 106 і д.; 35.
33. Другий Ватиканський Собор. *Ad Gentes Divinitus*, 16, 19, 22; *Gaudium et Spes*, 44, 58, 62; *Unitatis Redintegratio*, 4, 17; *Orientalium Ecclesiarum*, 4, 5, 6; Папа Пій XII. Енцикліка *Evangelii Praecones*, 2 червня 1951 року // *AAS*, 43 (1951). — Р. 521 і д.; Папа Іван XXIII. Енцикліка *Princeps Pastorum*, 28 листопада 1959 року // *AAS*, 51 (1959). — Р. 843 і д.; Папа Павло VI. Гомілія *Hi amicti sunt*, виголошена на канонізації угандійських мучеників 18 жовтня 1964 року // *Insegnamenti*, II. — Р. 588-589; *Motu Proprio Ecclesiae Sanctae*, 6 серпня 1966 року // *AAS*, 58 (1966). — Р. 786, III, п. 2; Промова *Greetings to you*, звернена до азійських єпископів 28 листопада 1970 року // *Insegnamenti*, VIII. — Р. 1215 і д.; Папа Іван Павло II. Апостольська конституція *Sapientia Christiana*, 15 квітня 1979 року // *AAS*, 71 (1979). — Р. 472 і д., 492 (передмова до ст. 68); Промова *Vous etes*, звернена до зібрання заірських єпископів у Кіншасі 3 травня 1980 року // *Insegnamenti*, III, 1. — Р. 1084 і д.; Промова *I am overjoyed*, звернена до єпископів Нігерії 5 лютого 1982 року // *Insegnamenti*, V, 1. — Р. 463 і д.
34. «Без такого знання неможлива дійова апостольська праця в суспільстві, об'раз якого дедалі більше визначають новітні медіа» (*Communio et Progressio*, 111; також можна згадати положення *Ratio Fundamental*, пар. 4 та п. 88). «Сьогодні люди весь час занурені в потік суспільного спілкування, і цей потік впливає на їхні найглибші переконання та життєві настанови — чи то релігійні, чи то мирські» (там само, 127). Проте вже 16 червня 1957 року Конгрегація Собо-

- ру порушила питання про цю потребу: *Au sein d'un monde qui se renouvelle, et dont les techniques modernes ont bouleversé la face... d'adapter les méthodes (de l'enseignement religieux) aux conditions psychologiques de l'homme d'aujourd'hui*. [Адаптувати методи релігійної освіти до психології сучасної людини в оновленому світі, новітні технології якого цілковито змінили його образ]. Згодом Павло VI в Посланні з нагоди 8-го Всесвітнього дня комунікації, 16 травня 1974 року (*L'Osservatore Romano*, 17 травня 1974 року), вів мову про потребу «шукати нових і дедалі досконаліших методів апостольської праці»; а у своїй відозві від 22 червня 1974 року (*L'Osservatore Romano*, 23 червня 1974 року) нагадав про конечну потребу «пастирської освіти: шукати й запитувати себе... як можна зробити дієвішим наше служіння тому світові, в якому ми покликані жити й працювати в ім'я Христа; а також... пристосованої до теперішніх часів доктринальної освіти, що допомогла б краще збагнути цей світ».
35. «Світ соціальної комунікації переживає сьогодні приголомшливий і неймовірно складний розвиток — розвиток, кінцеві наслідки якого годі передбачити (сьогодні ми говоримо про технотронну добу, щоб цим висловом відобразити дедалі більший зв'язок між технікою й електронікою). І в цій непростій царині ми стикаємося з чималими проблемами, пов'язаними з творенням нового світового ладу, заснованого на інформації та зв'язкові, бо ж саме така потреба постає перед нами, коли ми бачимо ті широкі обрії, що їх відкриває використання супутників та підкорення космічних просторів. Ця революція, про яку ми говоримо, не тільки спричиняє зміни в системах і технологіях комунікації, а й зачіпає весь культурний, суспільний та духовний світ людини... Книжки, часописи, платівки, кінофільми, радіо, телебачення та відео, а також дедалі складніші електронно-обчислювальні пристрої — все це є важливою (навіть якщо й не єдиною) точкою зіткнення молоді людини з тією навколишньою дійсністю, в якій минає її повсякденне життя» (Іван Павло II. Послання з нагоди 19-го Всесвітнього дня комунікації, 15 квітня 1985 року // *L'Osservatore Romano*, 27 квітня 1985 року). Щодо необхідного поповнення знань духовництва про найновіші досягнення техніки див.: Додаток I, пп. 7: 154; 11: 15; 12: 5; 18: 68; 22: 110 та 111; 29 та 32.
  36. Словам *Inter Mirifica* (п. 14) про те, що «театр, це шляхетне й давнє мистецтво, тепер широко пропагований завдяки новітнім засобам комунікації», вторує й *Communio et Progressio* (п. 158): «Театр... ще й тепер має чималу аудиторію — не тільки тих, які самі ходять на вистави, а й тих, які слухають чи дивляться вистави по радіо або на телебаченні».
  37. «Бо треба спасти людину й обновили людську суспільність. Тому суттю нашого викладу буде людина: єдина і ціла, з тілом і душею, з серцем і сумлінням, з умом і волею» (*Gaudium et Spes*, 3).
  38. Конгрегація католицької освіти. Богословська формація майбутніх священиків, 22 лютого 1976 року, пп. 76-77.
  39. *Communio et Progressio*, 8. Зважте також на п. 6: «Ці технічні новації мають високу мету — зближувати людей»; п. 11: «Спілкуватися — це щось більше, ніж висловлювати думки чи виражати почуття. На своєму найглибшому рівні це — самопосвята в любові»; п. 73: «Мета засобів соціальної комунікації — прискорити усякий людський поступ і сприяти співпраці поміж людьми, аж доки не настане між ними справжнє сопричастя»; і нарешті, п. 102: «Церква

також сподівається, що [пізнання суті засобів комунікації] сприятиме більшому розумінню й пошануванню гідності людини — що повідомляча, що сприймача. І тоді суспільне спілкування, яке робить незнайомих людей ближніми, приведе всіх до справжнього сопричастя».

40. *Inter Mirifica*, 18 та *Communio et Progressio*: «Кожну людину, яка вірить у Бога, просять приділити один день на рік молитвам та розважанням над проблемами й перспективами медіа. Також її запрошують на товариські зустрічі з фахівцями різних галузей» (п. 100); «Цей день запроваджено саме для того, щоб ушанувати фахівців, які працюють у медіа, і заохотити їх до співпраці» (п. 167). Див. також: Додаток I, пп. 18 та 38.
41. Див.: *Communio et Progressio*, 106 та 111.
42. Не виключено, що «студенти католицьких семінарій можуть відвідувати школи, де навчають практичних дисциплін, таких як... мас-медіологія, релігійна соціологія (тою мірою, якою ці дисципліни відображають дійсний стан речей)... Організувати таке навчання повинні настоятелі, взявши до уваги думку самих студентів і дотримуючись правил семінарії та норм, установлених Ординарієм, під юрисдикцією якого вони перебувають» (*Екуменічна директива*, п. 92, 13 квітня 1970 року // AAS, 62 (1970). — P. 705).
43. Див.: *Inter Mirifica*, 24 та *Communio et Progressio*, 187.

Конгрегація доктрини віри

**ІНСТРУКЦІЯ
ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ВИКОРИСТАННЯ
ЗАСОБІВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
ДЛЯ ПОШИРЕННЯ ДОКТРИНИ ВІРИ**

Вступ

Це є ще одним документом про суспільне спілкування, виданим також не Папською Радою у справах соціальної комунікації, а від імені іншої ватиканської установи. Конгрегація доктрини віри (*Sacrum Officium*) у передмові до нього стверджує, що «вважала за доречне видати цю Інструкцію», яка є цілком суголосною з попередньою «Інструкцією про церковне покликання богослова» від 24 травня 1990 року. Отож Конгрегація вважає, що цей документ про використання засобів соціальної комунікації «відповідає її завданню ширити й боронити церковне вчення про віру та мораль». Голова Папської Ради у справах соціальної комунікації архієпископ Фолі дивиться на цей документ як на «корисне зведення норм церковного права щодо книг і статей про католицьке доктринальне та моральне вчення, написаних католиками чи виданих за їхньою участю. Мета інструкції — забезпечити 'правильність упаковки', тобто щоб усе, видане як таке, що відображає католицьку віру й мораль, могло бути перевірене під оглядом доктринальної правильності тими, хто відповідає за проповідування Євангелія та настановлення вірних, — єпископами дієцезій». Інструкція ця, в розумінні архієпископа Фолі, «не проголошує нових принципів; вона збирає наявні норми в одному короткому документі й тим самим робить обширні принципи чинного церковного права легше доступними».

Утім, працівники засобів соціальної комунікації, особливо представники преси й видавничої справи, висловили занепокоєння тоном і загальною спрямованістю Інструкції. 26 вересня 1992 року Міжнародна католицька пресова спілка (UCIP) на своєму всесвітньому конгресі в Кампу-ду-Жордау (Бразилія) ухвалила резолюцію, де містився такий відгук: «Інструкція визнає, що праця католицьких журналістів є складною і що вони виконують свої зобов'язання провадити братерський діалог та узгоджувати різні погляди. І ми вдячно це відзначаємо. Зрозуміло також, що певні релігійні книги мають отримати ухвалу вищої церковної влади. Втім, з іншого боку, Інструкція містить цілий букет заборон та обмежень; крізь неї червоною ниткою проходить цензорство й погрози покарань. Це суперечить правилам мас-медіа, якими керуються газети й журнали, а також покликанню хрещених і конфірмованих католиків проголошувати Добру Новину. Оповіщення Доброї Новини вимагає від оповісника й посередника міцної правдивої віри. Така віра корениться в свободі добре сформованого сумління, але ніяк не в заборонах

чи наказах. Цей документ викриває недовірливе ставлення до журналістів, що суперечить духові Другого Ватиканського Собору й таких документів, як *Communio et Progressio* й *Aetatis Novae*. Члени USCIB висловлюють жаль, що цей документ ставить більший наголос на правових заборонах і обмеженнях, ніж на позитивних заохоченнях».

Відколи Йоганес Гутенберг 1450 року винайшов складаний друкарський шрифт, зробивши книги та писання набагато доступнішими для великої кількості людей, політичні та церковні установи намагалися регулювати видання й розповсюдження друкованого слова. Англійський король Генріх VIII ще в 1530 році постановив, що кожен друкар повинен мати королівський дозвіл на своє ремесло. Іспанська інквізиція як державна установа вже в 1502 році запровадила цензуру на книги. Перший Індекс заборонених книг інквізиція видала в 1547 році. 1577 року, за Папи Павла IV, *Index librorum prohibitorum* став чинним уставом Вселенської Церкви. Саме тоді Конгрегація святої інквізиції (1908 року перейменована на «Святий Уряд»; тепер — «Конгрегація доктрини віри») видала перший перелік книг, що їх не вільно читати жодному членові Католицької Церкви. А 1966 року, в дусі Другого Ватиканського Собору, цей Індекс було скасовано.

19 березня 1975 року та сама Конгрегація опублікувала *Decretum de Ecclesiae Pastorum Vigilantia circa libros* та ще один декрет про цензурування книг. Цей останній мав дещо заповнити законодавчу порожнечу, що виникла після скасування Індeksu й тривала аж до ухвалення нового Кодексу Канонічного Права в 1983 році. В цьому контексті треба розглядати й поданий документ.

**Інструкція
щодо деяких аспектів
використання засобів соціальної комунікації
для поширення доктрини віри**

Тематичний план

1. Вступ
2. Обов'язки єпископів (1–6)
3. Ухвалення різних писань (7–13)
4. Видавнича справа (14–15)
5. Обов'язки настоятелів чернецтва (16–18)

ІНСТРУКЦІЯ ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ ПОШИРЕННЯ ДОКТРИНИ ВІРИ

Другий Ватиканський Собор нагадує нам, що «проповідь Євангелії визначено серед найголовніших повинностей єпископів» (*Lumen Gentium*, 25). Саме таке завдання дав Господь, велівши апостолам навчати всі народи й проповідувати Євангеліє всякому творінню (пор. Мт 28, 19). 545

Засоби соціальної комунікації — це, певна річ, чи не найдієвіші доступні нам сьогодні знаряддя, щоб поширювати послання Євангелія. Церква не тільки заявляє про своє право їх використовувати (пор. Канон 747), а й заохочує своїх єпископів, щоб вони, сповнюючи своє покликання, також вдавалися до цих засобів (пор. Канон 822 §1).

Декрет *Inter Mirifica* Другого Ватиканського Собору та Душпастирські інструкції *Communio et Progressio* й *Aetatis Novae* Папської Ради у справах соціальної комунікації вже докладно розглядали важливість засобів комунікації та їхнє значення у світлі покликання Церкви ширити Євангеліє. Так само варто згадати про *Посібник для навчання мабутьних священиків щодо засобів соціальної комунікації*, виданий від імені Конгрегації католицької освіти.

Новий Кодекс Канонічного Права також веде мову про засоби соціальної комунікації (Канони 822-832), доручаючи єпископам дбати про них і наглядати за ними. З цього погляду настоятелі, особливо вищі настоятелі, відповідаючи за лад та карність серед чернецтва, так само мають певні обов'язки. 546

Відомо, скільки проблем різного роду постає перед тими, хто покликаний дбайливо наглядати за мас-медіа. З іншого боку, тепер через засоби соціальної комунікації, зокрема книги, дедалі частіше поширюються хибні ідеї. Опублікувавши 24 травня 1990 року інструкцію про «Церковне покликання богослова», Конгрегація доктрини віри окреслила, під доктринальним оглядом, обов'язки єпископів щодо правдивого вчення Церкви. Відповідно до свого завдання ширити й боронити церковне вчення про віру та мораль, Конгрегація вважала за доречне видати й цю Інструкцію. Її підготовано за згодою Конгрегації спільнот посвяченого та апостольського життя, після належних консультацій з Папською Радою у справах соціальної комунікації. 547

В цій Інструкції органічно викладено законодавство Церкви з дотичних питань. Її мета — заохотити й підтримати єпископів у виконанні їхніх обов'язків, нагадавши їм норми канонічного права, вияснивши окремі положення, визначивши й докладно показавши, як треба діяти, застосовуючи ці норми.

548 Канонічні норми гарантують права і окремих християн, які мають право пізнати послання Євангелія в усій його цілості й чистоті, і душпастирів, богословів та всіх католицьких журналістів, які мають право висловлювати свої власні погляди, дбаючи про цілість віри та морального вчення Церкви й віддаючи належну шану єпископам. Так само й цивільні закони про поширення інформації повинні обороняти й утверджувати право всіх людей, які послуговуються засобами соціальної комунікації, на правдиве висвітлення фактів. Цивільне законодавство повинне також забезпечити всім журналістам право висловлювати свої погляди, наскільки це дозволяють їхні кодекси професійної етики. Ці кодекси мають містити також і положення про те, як висвітлювати релігійні теми.

549 Конгрегація доктрини віри добре усвідомлює, в яких складних обставинах богословам, душпастирям, католицьким журналістам та журналістам загалом доводиться виконувати їхнє завдання. Отож вона вважає за потрібне сказати їм своє слово вдячності й пошани, визнаючи цінність їхніх досягнень на ниві суспільного спілкування.

1.1. Єпископи, як справжні вчителі віри (пор. Канони 375 та 753), повинні подбати, щоб настановити вірних щодо таких їхніх прав та обов'язків:

- а) «Працювати задля того, щоб божественне послання спасіння могло дедалі краще досягати до всіх людей, будь-якого віку й по всіх країнах світу» (Канон 211).
- б) Доводити до відома пастирів Церкви свої потреби, особливо духовні, та свої бажання (пор. Канон 212 §2).
- в) Висловлювати перед пастирями свій погляд на справи, що стосуються блага Церкви (пор. Канон 212 §3).
- г) Доводити свій погляд на справи, від яких залежить благо Церкви, до відома інших християн, «належно дбаючи про цілість віри й моралі, шануючи своїх пастирів та зважаючи на спільне благо й гідність кожної особи» (Канон 212 §3).

1.2. Вірних також треба настановити щодо таких їхніх обов'язків:

- а) «Постійно зберігати, навіть в особистих справах, зв'язок із Церквою» (Канон 209 §1; пор. Канон 205)
- б) «Із християнською покорою дослухатися до того, що промовляють святі пастирі, представники Христа, як учителі віри або що вони постановляють як провідники Церкви» (Канон 212 §2).

- в) Якщо вони присвятили себе богословським наукам — виявляти належний послух перед Учительським Урядом Церкви, навіть тоді, коли вони мають законну свободу дослідження й розважливого висловлення власних поглядів на речі, що належать до сфери їхньої фахової компетенції (пор. Канон 218).
- г) Спільними силами домагатися, щоб використання засобів соціальної комунікації було пройняте людським та християнським духом (пор. Канон 822 §2) і щоб «Церква за допомогою цих знарядь могла дієво виконувати своє завдання» (Канон 822 §3).

2. У межах своєї повинності пильнувати за скарбницею віри, — обєрігаючи її недоторканною (пор. Канони 386 та 747 §1), щоб застеретти за вірними їхнє право йти дорогою правдивого вчення (пор. Канони 213 та 317), — єпископи також мають право й обов'язок:

- а) «Невсипуще стежити, щоб усілякі писання або погане використання засобів соціальної комунікації не завдавали шкоди вірі та моралі християн» (Канон 823 §1).
- б) «Вимагати, щоб ті писання християн, які зачіпають справи віри та моралі, перш ніж подавати їх до друку, були представлені на суд єпископів» (Канон 823 §1).
- в) «Піддавати осудові писання, шкідливі для правильної віри та доброї моралі» (Канон 823 §1).
- г) Вдаватися, коли треба, до адміністративних і карних санкцій, передбачених у церковному праві, щодо тих осіб, які, ламаючи канонічні приписи, зловживають своїми повноваженнями, створюють небезпеку для церковної спільноти або шкодять вірі та моралі християн (пор. Канони 805; 810 §1; 194 §1; 1369; 1371 §1; 1389).

3. Щоб не схибити й не занехаяти своїх пастирських повинностей, єпископи, коли це потрібно або доречно задля блага довірених їх душ, повинні без вагань вдаватися до моральних і правових засобів, що їх надала їм Церква, й користатися ними для оборони віри та моралі. Нехай єпископ постійно перебуває в осерді культурного та богословського життя своєї дієцезії. Тоді усі труднощі можна буде легко вирішити засобами братерського діалогу, що дає можливість зацікавленим сторонам вияснити всі спірні питання. Уживаючи всіх заходів, передбачених у канонічному праві, треба вдаватися до карних санкцій тільки останньою чергою (пор. Канон 1341). Утім, треба пам'ятати, що в певних випадках, коли нема інших способів зберегти належний порядок у Церкві, покарання — річ необхідна (пор. Канон 1317).

552 4. Не применшуючи повноважень Святого Престолу (пор. апостольську конституцію *Pastor Bonus*, 48, 50-52), Єпископських Конференцій та помісних Соборів (пор. Канон 823 §2), єпископи — як пастирі й особи, які насамперед є відповідальними за правильне навчання віри та за мораль своїх вірних (пор. Канони 386, 392, 753 та 756 §2), — повинні в межах своєї дієцезії та своїх повноважень своєчасно й розважливо здійснювати право й обов'язок повсякчасної пильності. Здійснюючи цю свою повинність, єпископ, коли виникне така потреба, може також звертатися до Єпископських Конференцій, помісних Соборів або — через відповідні секретаріати — до самого Святого Престолу (пор. Канон 823 §2).

5.1. Доктринальні комісії — на рівні дієцезій або Єпископських Конференцій — мають стати в добрій допоміжності для єпископів. За діяльністю таких комісій треба стежити, усіма способами їм допомагаючи, бо ж вони спроможні неоцінено посприяти виконанню учительного покликання єпископів (пор. Конгрегація доктрини віри. Послання до голів Єпископських Конференцій, 23 листопада 1990 року).

5.2. Треба також дбати про співпрацю окремих осіб та установ, таких як семінарії, університети й церковні факультети. Маючи належну компетенцію у своїй царині і зберігаючи вірність ученню Церкви, вони також здатні допомогти єпископам у виконанні їхніх обов'язків.

553 6. Єпископи повинні підтримувати контакти з Римським Престолом, зокрема з Конгрегацією доктрини віри (пор. Канон 360; *Pastor Bonus*, 48-55). До Конгрегації доктрини віри треба звертатися в тих справах, що виходять за межі повноважень єпископів (пор. *Pastor Bonus*, 13), та й в усіх випадках, коли з певних причин доречно просити, щоб сам Святий Престол допоміг порадою або заходами. Єпископи повинні доводити до відома Конгрегації також усі ті справи, що мають важливе доктринальне значення (чи то позитивне, чи то негативне), а заодно і свої міркування про можливий план дій.

554 7.1. Кодекс постановляє, що певні праці можна видавати в світ тільки після того, як їх ухвалить або дозволить церковна влада.

- а) Зокрема, попереднє ухвалення потрібне, щоб видавати книги Святого Письма та переклади їх на живі мови народів (пор. Канон 325 §1); катехизми та інші книги, в яких ідеться про справи катехитичного виховання (пор. Канони 775 §2; 827 §1); підручники тих навчальних дисциплін, що зачіпають проблеми віри та моралі й призначені для учнів початкової, середньої та вищої школи (пор. Канон 827 §2).
- б) Попередній дозвіл потрібен тим християнським вірним, які збираються опрацьовувати й видавати переклади Святого Письма,

зокрема й залучаючи до цієї праці нез'єдинених братів та сестер (пор. Канон 825 §2). Дозвіл також потрібен, щоб видавати молитовники для громадського чи приватного використання і щоб поновно видавати збірки декретів та актів церковної влади (пор. 828). Його повинні отримати представники католицького духовництва та чернецтва, які мають намір друкувати свої писання в часописах, відомих своїми відвертими нападками на католицьку релігію й здорову мораль (пор. Канон 831 §1), і, нарешті, представники чернецтва, які мають намір у своїх працях розглядати питання релігії та моралі (пор. Канон 832).

7.2. Церковний дозвіл надається в тому разі, якщо цензор — або цензори, якщо їх треба було більше (пор. Канон 830), — не знайшли нічого вартого осуду. Таке рішення — це запорака того, що писання не містило нічого, що суперечило б вченню Церкви про віру та мораль; це potwierдження того, що дотримано всіх відповідних приписів канонічного права. Годилося б, щоб у самому ухваленому чи дозвольному акті було пряме посилання на відповідні норми канонічного права (пор. Канон 827 §3).

8.1. Кодекс радить, щоб книги, в яких обговорюються питання Святого Письма, богослов'я, канонічного права, історії Церкви або релігійних та моральних дисциплін, було подано на суд місцевого ординарія, навіть якщо ці книги й не правлять за підручники для навчання; це саме справедливо і стосовно писань, де розглядаються питання релігії або правильної моральної поведінки (пор. Канон 827 §3).

555

8.2. Єпископ, згідно зі своїм правом оберігати цілість віри та моралі, може (якщо є на те певні особливі підстави) навіть особистим своїм велінням вимагати (пор. Канон 49), щоб такі писання було подано на його розгляд. Справді, Канон 823 §1 надає єпископам право «вимагати, щоб писання християнських вірних про справи віри та моралі, перш ніж піти в світ, були подані на їхній суд». Щодо цього права нема жодних застережень, крім одного загального: «зберігати цілість правд віри та моралі». Таке веління єпископ може оголосити стосовно окремих випадків, поширюючи його на певних осіб або категорії осіб (духовництво, чернецтво, працівники церковних видавництв тощо), чи стосовно певних предметних тем.

8.3. У таких випадках церковний дозвіл так само має значення офіційної заяви, якою гарантовано, що певна праця не містить нічого, що суперечило б цілості віри та моралі.

8.4. Якщо писання містить погляди або зачіпає питання суто спеціальні чи такі, що стосуються певної фахової царини (зокрема, такі, що

могли б спричинити обурення чи замішання тільки в певному місці або серед певних людей, але не інде), то таке писання можна ухвалити, обумовивши певні застереження щодо способів його видання та мови викладення висловлюваних у ньому поглядів. Ці застереження повинні давати змогу уникнути можливих небезпек.

556 9. Ухвала або дозвіл на видання певної праці стосуються тільки оригінального тексту й не поширюються на її нові видання або переклади (пор. Канон 829). Простий передрук не вважається новим виданням.

557 10.1. Церковний дозвіл — це юридична й моральна гарантія для авторів, видавців та читачів. Отож, коли особа звертається по дозвіл (однаково, потрібен він неодмінно чи тільки рекомендований), вона має право отримати відповідь від компетентної влади.

10.2. Аналізуючи писання ще до видачі дозволу, слід виявляти якнайбільшу пильність та серйозність для врахування прав як авторів (пор. Канон 218), так і всіх вірних (пор. Канони 213, 217).

10.3. Якщо в ухвалі або дозволі відмовлено, то, відповідно до Канонів 1732–1739, можна апелювати адміністративним порядком до Конгрегації доктрини віри, яка є компетентною у таких справах (пор. *Pastor Bonus*, 48).

558 11.1. Згідно з нормою Канону 824, владу давати ухвалу або дозвіл має або ординарій на місці проживання автора, або ординарій на місці запланованого видання праці.

11.2. Якщо в дозволі відмовив один місцевий ординарій, можна звернутися до іншого повноважного ординарія, неодмінно, проте, довівши до його відома факт попередньої відмови. Цей другий ординарій не повинен давати дозвіл, не довідавшись від першого ординарія причин відмови (пор. Канон 65 §1).

559 12.1. Перш ніж дати дозвіл, ординарій повинен подати писання на розгляд осіб, яких він вважає певними та надійними. Він може вибрати цих осіб зі списків, складених від імені Єпископської Конференції, або запитати поради в комісії цензорів, якщо така створена в його регіоні відповідно до Канону 830 §1. Цензори повинні виносити своє рішення на підставі критеріїв, поданих у Каноні 830 §2.

12.2. Цензор повинен викласти своє рішення письмово. Якщо рішення позитивне, ординарій мусить дати дозвіл від власного імені, вказавши місце й час надання цього дозволу. Якщо ж ординарій вирішив, що дозвіл давати не слід, то належить повідомити автора про причини відмови (пор. Канон 830 §3).

12.3. Відносини з автором завжди мають бути пройняті духом плідного й шанобливого діалогу та церковної єдності — це дасть можливість

дібрати спосіб, щоб допевнитися, що видання не міститиме нічого противного вченню Церкви.

12.4. Інформацію про наданий дозвіл треба поставити на помітному місці у виданій уже книзі. Не досить використати формулу «за дозволом церковної влади» чи щось подібне; треба зазначити ім'я ординарія, який дав дозвіл, а також місце й час його надання (пор. автентичне тлумачення Канону 830 §3 // AAS, 79 (1987), 1249).

13. Місцевий ординарій повинен пильно розважити, чи випадає (якщо ж випадає — то за яких обставин) дозволити представникам духовництва або чернецтва писати статті до часописів, що мають звичай одверто нападати на католицьку релігію або мораль (пор. Канон 831 §1). 560

14. Вірні, зайняті у видавничій справі, що включає в себе продаж та розповсюдження друкованих творів (кожен зі своїм спеціальним завданням), також мають нести певну особливу відповідальність за поширення правдивого вчення та належної моралі. Вони повинні не тільки уникати розповсюдження праць, які суперечать вірі та моралі, а й докладати зусиль до поширення тих друкованих творів, які сприяють людському та християнському благові читачів (пор. Канон 822 §§2–3). 561

15.1. Видавничі заклади, що залежать від католицьких установ (дієцезій, релігійних установ, католицьких спілок тощо), мають у цій царині особливу відповідальність. Зважаючи на їхній особливий зв'язок із церковною владою, їхня діяльність повинна цілковито гармоніювати зі вченням Церкви; вони повинні працювати в єднанні з пастирями Церкви та згідно з її законами. Католицькі видавці не повинні друкувати праць, які не отримали належного церковного дозволу.

15.2. Видавництва, що залежать від церковних установ, повинні стати предметом особливої уваги місцевого ординарія, щоб їхні видання завжди відповідали вченню Церкви й дієво працювали задля духовного блага вірних.

15.3. Єпископи мають обов'язок стежити, щоб по їхніх церквах не продавали й не виставляли на огляд тих книг про справи релігії та моралі, яких не дозволила церковна влада (пор. Канон 827 §1).

16.1. Настоятелів чернецтва не можна вважати за справжніх учителів віри у вузькому значенні цього слова, так само не є вони й пастирями. Утім, вони мають владу, що походить від Бога й передана їм через служіння Церкви (пор. Канон 827 §1).

16.2. Свої апостольські заходи чернечі установи мають здійснювати іменем Церкви та силою даних їм Церквою повноважень, перебуваючи з нею у повсякчасній єдності (Канон 675 §3). Саме чернецтва щонай- 562

більше стосуються приписи Канону 209 §1 про те, що християнські вірні повинні усім способом свого життя виявляти єдність із Церквою. Канон 590 нагадує установам посвяченого життя про їхню особливу підлеглість найвищій владі Церкви та про обов'язок послуху, що пов'язує їхніх окремих членів із Римським Понтифіком.

16.3. Так само, як і місцевий ординарій, настоятелі чернецтва уповноважені давати дозвіл на видання праць про справи релігії чи моралі, написаних членами їхніх установ (пор. Канони 824 та 832).

16.4. Усі настоятелі, особливо ті, хто є ординаріями (пор. Канон 134 §1), зобов'язані дбати про церковну дисципліну всередині своїх установ, зокрема коли йдеться про засоби соціальної комунікації. Виявивши під цим оглядом якісь зловживання, слід наполягати на застосуванні карних приписів.

16.5. Настоятелі чернецтва — особливо якщо їхні установи здійснюють апостольську працю саме у сфері преси та соціальної комунікації — повинні пильнувати, щоб їхні підлеглі неухильно додержувалися відповідних норм канонічного права. Вони повинні приділяти особливу увагу видавництвам, книгарням та іншим таким закладам, пов'язаним з їхніми установами, щоб ці заклади правили за дійове знаряддя апостольської праці і зберігали вірність Церкві та її вченню.

16.6. Настоятелі чернецтва повинні співпрацювати з єпископами (пор. Канон 678 §3); цю співпрацю можна навіть закріпити в писаних угодах (пор. Канон 681 §§1-2).

563 17.1. Чернечий настоятель, який відповідно до Канону 832 уповноважений давати своїм підлеглим дозвіл на видання праць про справи віри та моралі, повинен, перш ніж дати такий дозвіл, спитати поради щонайменше в одного цензора, якого цей настоятель має за людину певну та надійну, і пересвідчитися, що праця не містить нічого шкідливого для доктрини віри або моралі.

17.2. Настоятель може вимагати, щоб його дозвіл передував дозволі місцевого ординарія і щоб це було чітко зазначено на сторінках виданої вже праці.

17.3. Коли йдеться про довготривалу співпрацю певних ченців із періодичними виданнями, можна надати дозвіл загальної форми.

17.4. Особливо важливо, щоб у цій царині також була налагоджена добра співпраця між місцевими ординаріями та настоятелями чернецтва (пор. Канон 678 §3).

564 18. Усе сказане про видавництва католицьких установ загалом стосується так само й до видавничих закладів установ чернечих. У їхній

видавничій діяльності треба повсякчас вбачати апостольську працю — працю з веління Церкви та в єдності з Церквою. Здійснюючи цю працю, треба зберігати вірність духові своєї чернечої установи й коритися настановам місцевого єпископа (пор. Канон 678 §1).

Цю інструкцію ухвалено на плановому засіданні Конгрегації доктрини віри. Згодом, на аудієнції, даній нижчепідписаному Кардиналові Префекту, її ухвалив так само й Найвищий Понтифік Іван Павло II, звелівши видати її в світ.

*Дано в Римі, в Конгрегації доктрини віри,
30 березня 1992 року*

**Кардинал Йозеф Рацінгер, Префект
Архієпископ Альберто Бовоне, Секретар**

**ПАПСЬКІ ПОСЛАННЯ
З НАГОДИ
ВСЕСВІТНЬОГО ДНЯ КОМУНІКАЦІЇ
(1967–1993 роки)**

Вступ

Всесвітній день комунікації було запроваджено на Другому Ватиканському Соборі декретом *Inter Mirifica* (п. 18). Соборі отці постановили щороку у всіх дієцезіях відзначати день, коли слід «навчати вірних їхніх обов'язків у цих речах». Вірних також цього дня закликатимуть до молитви за апостолят Церкви на ниві мас-медіа та до грошових пожертв на цю мету. Зібрані кошти слід витратити на виконання церковних проєктів у цій царині.

Перший Всесвітній день комунікації було відсвятковано 6 травня 1967 року, й відтоді його відзначають уже з року в рік. З нагоди цього дня Папа Римський оприлюднює послання, обираючи для кожного з них певну тему. Ці послання стосуються переважно поточних проблем, що стоять перед Церквою та суспільством у сфері соціальної комунікації. Папа щороку має слушну нагоду, щоб нагадати про важливість дійового спілкування для таких суспільних категорій, як родина, молодь, літні люди, для запровадження справедливості в світі, для людської свободи, євангелізації та примирення. Якщо оглянути всі ці послання, видані протягом 25 років, то вони дають непогану картину ставлення Церкви до справ суспільного спілкування. Їх можна брати за основу, досліджуючи внесок Церкви у поступ людського суспільства та розвиток церковної політики щодо засобів соціальної комунікації. Здебільшого ці послання оптимістично описують можливості новітніх технічних засобів, хоч і застерігають нас про можливі небезпеки. У більшості послань ідеться про самі тільки мас-медіа, про інші засоби комунікації мова заходить рідко — виняток становить хіба що послання від 1992 року, яке має трохи ширший підхід.

Тему Дня комунікації оголошують заздалегідь, і датою написання на більшості послань проставлено 24 січня (день святого Франциска Салезького, покровителя журналістів-католиків), хоч сам день відзначають зазвичай у травні. У своїх посланнях папи посилаються на соборові тексти, церковні документи й папські заяви, що стосуються питань комунікації. Часом ці послання мають загальніший характер, а часом вони зовсім конкретні, як-от послання Папи Павла VI про мас-медіа й оповіщення правди (1972) або Папи Івана Павла II — про поширення Євангелія через мас-медіа (1992).

Окрім щорічних папських послань Папська Рада у справах соціальної комунікації публікує також додаткові поради й пропозиції щодо можли-

вих тематичних заходів або церковних відправ. А вже від єпископів та національних Єпископських Конференцій залежатиме, як використати ці поради та пропозиції і як відзначити Всесвітній день комунікації на місцях. Деякі єпископи влаштовують спеціальні прийняття для місцевих католицьких журналістів, презентації або інші заходи, щоб привернути до засобів соціальної комунікації громадську увагу. Подекуди, наприклад у Гонконгу, Католицька Церква в дусі єкуменізму відзначає цей день спільно з іншими християнськими Церквами. В більшості країн, як і в Римі, цей день призначають на неділю між Вознесінням Господнім і П'ятдесятницею — здебільшого це перша половина травня. Проте остаточне число для кожної країни визначають національні Єпископські Конференції.

**ПАПСЬКІ ПОСЛАННЯ
З НАГОДИ ВСЕСВІТНЬОГО ДНЯ КОМУНІКАЦІЇ
(1967-1993)**

- 1967 — Церква і соціальна комунікація. Перший Всесвітній день комунікації
- 1968 — Соціальна комунікація та розвиток народів
- 1969 — Соціальна комунікація та родина
- 1970 — Соціальна комунікація та молодь
- 1971 — Соціальна комунікація як допомога єднанню людства
- 1972 — Соціальна комунікація як оповісник правди
- 1973 — Мас-медіа і справа утвердження та поширення духовних цінностей
- 1974 — Соціальна комунікація та євангелізація в сучасному світі
- 1975 — Соціальна комунікація та примирення
- 1976 — Соціальна комунікація та найголовніші права й обов'язки людини
- 1977 — Реклама в мас-медіа: користь, небезпека, відповідальність
- 1978 — Права й обов'язки сприймачів у соціальній комунікації
- 1979 — Соціальна комунікація та охорона й розвиток дитинства в родині та суспільстві
- 1980 — Соціальна комунікація та родина
- 1981 — Соціальна комунікація та відповідальна людська свобода
- 1982 — Соціальна комунікація та проблеми людей похилого віку
- 1983 — Соціальна комунікація та утвердження миру
- 1984 — Соціальна комунікація як засіб зближення віри й культури
- 1985 — Соціальна комунікація і християнське становлення молоді
- 1986 — Соціальна комунікація і християнське формування громадської думки

-
- 1987 — Соціальна комунікація на службі миру та справедливості
- 1988 — Соціальна комунікація і поширення солідарності та братерства між країнами й народами
- 1989 — Релігія в мас-медіа
- 1990 — Християнське послання в комп'ютерній культурі
- 1991 — Масова комунікація та єдність і прогрес загальнолюдської родини
- 1992 — Проголошення Христового послання в засобах масової комунікації
- 1993 — Відео- та аудіокасети у формуванні культури й сумління

1967

**Церква і соціальна комунікація.
Перший Всесвітній день комунікації**

565 Ми звертаємося до вас, дорогі сини й дочки, в час наближення Всесвітнього дня комунікації — його ми вперше відзначаємо в неділю 7 травня.

Церква свідомо того, що вона «справді тісно поєднана з людським родом і його історією», і за допомогою цього починання, запропонованого Другим Ватиканським Собором, вона хоче привернути увагу своїх дітей та всіх людей доброї волі до новітніх засобів соціальної комунікації — цього широкого й комплексного явища, яке охоплює пресу, кіно, радіо й телебачення і яке стало чи не найприкметнішою ознакою сучасної цивілізації.

Завдяки дивовижним технічним винаходам суспільне життя людей набуло сьогодні нових вимірів: час та простір підкорені, й кожна людина стала немовби всесвітнім громадянином, спостерігаючи найвіддаленіші події та перипетії загальнолюдської долі й будучи співучасником їх. Як заявив Собор, «ми вже тепер можемо говорити про справжні соціальні й культурні переми, що впливають також і на життя релігійне» (2). Засоби соціальної комунікації чимало спричинилися до цих перетворень, а часом і мали вирішальне значення. Навіть сьогодні ми бачимо, як виникають нові технічні дива — наприклад, оте всесвітнє телебачення, трансльоване через штучні супутники. В усьому цьому ми вбачаємо розгортання і здійснення величних планів Божого Провидіння, яке щодня відкриває перед генієм людини нові шляхи до самовдосконалення і досягнення її остаточної мети.

566 Отож треба належно оцінити те справді вартісне діло, яке роблять преса, кіно, радіо, телебачення та інші засоби соціальної комунікації, збагачуючи культуру, поширюючи різні форми мистецтва, даруючи людям приємне дозвілля, створюючи можливості для взаємного пізнання та порозуміння між народами і, не останньою чергою, поширюючи євангельське послання.

Утім, хоч це явище, яке охоплює і окремих осіб, і все людство загалом, викликає в нас захват і задоволення його глибиною й розмахом, воно також дає нам поважний привід замислитися й занепокоїтися. Ці засоби самою своєю природою призначені на те, щоб ширити людські ідеї, слова, образи. Вони не просто впливають на громадську думку, а отже й на спосіб мислення окремих осіб та суспільних груп, — вони також чинять

тиск на уми, залишаючи глибокий відбиток на духові й сумлінні людей, пригнічених та приголомшених розмаїттям суперечливих повідомлень і закликів.

Хоч якими шляхетними є ці засоби самі по собі, проте не можна недобачати тієї небезпеки й тієї шкоди, яку вони завдають окремим особам та цілому суспільству, коли опиняються в руках безвідповідальних, неморальних людей з нечистими намірами.

Чим більшими стають вплив і дієвість цих засобів, тим з більшою 567
пильністю й відповідальністю треба їх використовувати.

Отож із прихильністю й шанобою, з міцною певністю, що Ми поділяємо сподівання й тривоги всіх чесних людей, Ми звертаємося до всіх тих, хто віддає свій хист і свою працю цій делікатній, але вельми важливій царині сучасного життя. Ми плекаємо надію, що їхня шляхетна праця заради ближнього завжди відповідатиме їхній високій місії — бути посередниками, так би мовити проводирями, між правдою і громадськістю, між зовнішньою дійсністю й глибинами свідомості.

Оскільки самі працівники цієї сфери мають право не зазнавати незаконного ідеологічного, політичного й економічного тиску, що обмежував би їхню свободу слова, то й промовляючи до громадськості, вони повинні поважати гідність людини і суспільства. Нехай вони всі свої сили віддадуть задля того, щоб сіяти в людських умах зерна правди, плекати в людських серцях прихильність до всього доброго, спонукати людей до послідовного й виваженого поведіння. Так кожен із них докладе свій внесок до піднесення людяності, до становлення нового суспільства, яке стане вільнішим, відповідальнішим і шляхетнішим, пильним щодо всякої небезпеки і перейнятим братерською любов'ю (3).

Особливо Ми звертаємося до молодого покоління. Не без труднощів, часом не без позірних або й справжніх помилок, шукають вони дорогоказів для свого теперішнього й майбутнього життя. Нехай же вони мають можливість зробити свій вибір вільно й відповідально. Заважати молодим, збивати їх на манівці фальшивими й облудними перспективами — це значить обманювати їхні справедливі сподівання, розхолоджувати їхні шляхетні прагнення і вбивати добрі поривання.

Наше батьківське серце велить Нам вкотре вже повторити Наш настійливий заклик до всіх гідних фахівців, які працюють на ниві суспільного спілкування, і зокрема до тих, хто гордо носить ім'я християнина, попрохавши їх «стати свідками того 'Слова', що в усіх своїх земних проявах є достотним відлунням предвічного, несотворенного Слова, Слова Отця, Світла розуму, тієї Правди, що так ошляхетнює всіх нас» (4).

568 Утім, конче потрібно, щоб зусилля трудівників на ниві суспільного спілкування знайшли підтримку всіх громадян, адже в цій справі випробується відповідальність і сумлінність усіх і кожного: батьків, які є найпершими й незамінними вихователями дітей; учителів, які повинні навчати своїх учнів, як сприймати й розуміти мову сучасних технічних засобів, як оцінювати надіслані ними повідомлення і як самим використовувати ці засоби розважливо, помірковано й стримано. Це також серйозне випробування відповідальності молодих, адже молодь повинна використовувати ці технічні засоби для своєї освіти, для того, щоб між людьми якнайшвидше встановилися мир та братерство. Це випроба відповідальності державної влади, адже влада повинна обстоювати спільне благо з належною повагою до справжньої свободи громадян. Нарешті, це випроба відповідальності всіх читачів, глядачів та слухачів, бо ж усі вони повинні обережно й розважливо вибирати поміж різними часописами, кінофільмами та передачами; вони повинні робити все можливе задля того, щоб соціальна комунікація ставала досконалішою і шляхетнішою, а отже — гідною відповідальних і зрілих людей.

569 Отож надзвичайно помічними й похвальними є всі серйозні починання, спрямовані на те, щоб виховати в читача й глядача критичне ставлення, заохотити його оцінювати новини, ідеї та образи не тільки в естетичному або технічному плані, а й у плані людському, релігійному та моральному, і повсякчас пам'ятати про найвищі цінності людського життя.

Церква також хоче посприяти розвою царини суспільного спілкування, доклавши свій внесок — внесок натхнення, заохочення, настановлення, повчання й співпраці.

З цієї причини Другий Ватиканський Вселенський Собор зробив суспільне спілкування предметом пильного дослідження. Соборовий Декрет про засоби соціальної комунікації та відповідна Душпастирська інструкція, яку саме тепер розробляє Папська Комісія, — все це свідчення того, що Церква, як дбайлива мати, сприяє поширенню людських цінностей. Християнство, спонукаючи вірного всім серцем прийняти такі цінності, робить їх ще шляхетнішими й життєдайнішими; звертає їх до найвищої мети людини, дбаючи про те, щоб справжній і плідний моральний та духовний поступ ішов крок у крок із дивовижним технічним розвитком.

Отож Ми висловлюємо сподівання, що цей день стане для нас нагодою, щоб розважливими словами пробуджувати людське сумління і спонукати всіх людей до спільної праці над такою важливою справою. Ми закликаємо наших синів і дочок, щоб вони в молитовній єдності й однастайності зі своїми пастирями та всіма тими, хто готовий докластися до цієї праці, вжили належних заходів, щоб із Божою поміччю і за сприяння

Пречистої Діви досягти тих благодатних результатів, заради яких і запроваджено Всесвітній день комунікації.

Саме такі найщиріші сподівання Ми хочемо висловити напередодні першого Всесвітнього дня комунікації. Ми також усім серцем молимося, щоб Бог послав щедre благословення нашим слухачам та всім фахівцям соціальної комунікації, які віддали цій справі майстерність своїх рук, силу свого розуму й поривання свого духу.

Папа Павло VI

Примітки:

1. *Gaudium et Spes*, 1.
2. Там само, 4.
3. Пор.: Папа Пій XII. Звернення до Європейської радіомовної спілки // *Discorsi e Radiomessagi*. — Vol. 17. — P. 327.
4. Пор.: Промова до Національної ради Італійської федерації преси // *Osservatore Romano*, 24 червня 1966 року.

1968

Соціальна комунікація та розвиток народів

- 570 Ми хотіли б запросити всіх вас, любі Наші сини та дочки, як і всіх людей доброї волі, разом відзначити цей день, спеціально присвячений засобам соціальної комунікації. Ми хочемо допомогти вам усвідомити важливість тих змін, що стаються просто на наших очах, і помислити над тою серйозною відповідальністю, яку ці зміни покладають на всіх і кожного.

Ще донедавна багато людей не мали ніякої іншої поживи для розмислів, окрім невиразних спогадів про вивчене в школі, побачене в колі родини або почуте від інших. Проте сьогодні, коли преса, кіно, радіо й телебачення — кожне на свій лад — прагнуть їхньої уваги, перед цими людьми відкриваються нові обрії, й тепер вони мають можливість триматися крок у крок із ритмом сучасного життя.

Хіба такий дивовижний поступ — не причина для радості? Хіба ми не бачимо за всім цим обриси дороги, що її накреслило людству Боже Провидіння? Справді, можна сподіватися великих благ, якщо тільки людина зможе належно опанувати всі ці технічні засоби; та все може звестися нанівець, якщо людство не впорається з покладеною на нього відповідальністю.

1. Поступ людства

- 571 Чи можуть преса, радіо, телебачення та кіно допомогти розвиткові народів? Ми ставимо це важливе питання перед усіма вами, наші католицькі сини й дочки, та й перед усіма людськими істотами. Який же розвиток ми маємо на увазі? Чи це економічний розвиток? Так, звісно. Чи це соціальний розвиток? І це, певна річ, також. Ми вже говорили про це в посланні *Populorum Progressio*, але Ми також невтомно повторювали: «Поступ, якщо він справжній, мусить бути всеохопним; він повинен розвивати всіх людей і всю людину» (п. 14). Людина доти не зможе справді почувати себе затишно у тій візії універсуму, яку дають їй засоби соціальної комунікації, й доти не матиме з неї жодної користі, доки ця візія не допоможе їй побачити у справжньому світлі — без марної зарозумілості, але й без зайвої соромливості — добрі та погані сторони її власного життя. Таке бачення речей також допоможе людині відкрити — без самовдоволеності, але й без прикрої гіркоти — справжню цінність інших цивілізацій. Воно дасть людині можливість самій стати творцем своєї долі, досягаючи цього у братерській співпраці зі своїми ближніми. На-

решті, воно допоможе людині усвідомити, що «немає справжнього гуманізму, який не був би відкритий на Абсолют» (там само, п. 42).

Чи потік слів та образів, який щодня виливається на світ, сприяє такому усвідомленню й такому ширшому світобаченню? Це питання Ми хочемо поставити перед працівниками преси, кіно, радіо й телебачення, які бажають чесно працювати задля блага людства.

2. Відповідальний погляд на речі

Небезпечно розвивати в народі дух самодостатності й нетерпимого націоналізму. Натомість треба допомагати кожній країні з гордістю відкривати ті матеріальні, розумові й духовні таланти, якими наділив її Творець, щоб усі ці таланти могли сповна здійснитися задля блага всієї спільноти народів. 572

Це хибний шлях — плекати постійні незгоди й дух їдкої, нищівної критики або підживлювати оманливі сподівання, що нібито люта революція стане найкращими ліками від усіх бід та несправедливостей. Натомість треба правдиво повідомляти відповідальних людей про нестерпне становище в багатьох країнах, викривати кричущі злочини, переконувати громадськість «негайно заходитися коло рішучих перемін, докорінного оновлення й конче потрібних реформ» (там само, п. 32).

3. Життєво важливі завдання

У світі, де багато людей позбавлені навіть речей найпершої потреби — хліба, знань, духовного світла, — було б великою хобою використовувати засоби соціальної комунікації для того, щоб розпалювати егоїстичні настрої в окремих осіб та спільнот, викликати в цілком задоволених споживачів нові й нереальні бажання, підбивати людей до марних насолод, що знесилюють дух і тіло. Ці засоби — якщо вберегтися від спокуси й не вжити їх на лихе діло — мають перед собою велике й шляхетне завдання: адже вони спроможні стільки зробити, щоб дати вбогим і стражденним можливість висловити вимоги та прагнення, щоб посприяти співпраці між людьми та мирним починанням, щоб зробити суперництво між народами здоровим і обопільно корисним. Тепер, коли світ стоїть перед такими життєво важливими завданнями, кожен бачить, яке велике значення мають засоби соціальної комунікації, як багато здатні вони допомогти «справжньому розвитку, що стане для всіх і кожного переходом від нелюдських до людяніших умов життя» (там само, п. 20). 573

Християни не повинні забувати, що те братерство, яке єднає їх з рештою людства, випливає з того, що всі люди є діти єдиного Бога. Живий

Бог, початок і кінець усіх найвищих цінностей, є так само й гарантом людського братерства.

Ми просимо всіх, а особливо наших синів-католиків, не спинятися перед жодними перепонами й домогтися-таки, щоб у цьому світі, який немовби наосліп шукає рятівного світла, засоби соціальної комунікації могли «з покрівель» (Мт 10, 27) проголошувати послання Христа-Спасителя, Який є «Дорога, Правда і Життя» (Ів 14, 6).

Так ці засоби змогли б неоціненно прислужитися справі поступу народів — справі, за яку Ми й усі люди доброї волі вболіваємо всім серцем і готові віддати задля неї всі свої сили. «Онде воно, наше майбутнє — в безнастанних вимогах народів, які домагаються більшої справедливості, в їхній боротьбі за мир, в їхніх спраглих пориваннях — свідомих або й ледь усвідомлюваних — до шляхетнішого життя, до того життя, що його може й хоче їм дати Христова Церква» (Вступ до Соборового послання світові, 8 грудня 1965 року).

Саме таке майбутнє ми закликаємо вас будувати. Саме з такими почуттями Ми уділяємо вам Наше щиросердне благословення.

Папа Павло VI

1969

Соціальна комунікація та родина

Улюблені сини й дочки і всі люди доброї волі!

Відзначення третього щорічного Всесвітнього дня комунікації дає нам слушну нагоду — і Ми нею радо скористаємося, як скористалися попередніми такими нагодами, — щоб запросити всіх зацікавлених людей до позитивних і плідних розважань над вельми важливою темою: «Соціальна комунікація та родина». Справді, хто може сьогодні твердити, нібито його ніяк не зачепило таке всесвітнє явище, як нестримний розвиток і поширення преси, кіно, радіомовлення й телебачення; твердити, нібито все це ніяк не позначилося на його родині?

574

На думку спадає очевидна річ: засоби соціальної комунікації тепер проникають у саме осердя родинного кола. Вони впливають на розпорядок повсякденного життя людей. Вони змінюють усталені звичаї. Вони дають людям теми для обдумування й обговорення. І найголовніше — ці засоби сильно впливають на свідомість тих, хто ними послуговується. Цей вплив — і на почуття, і на інтелект — часом справді глибокий, він охоплює і моральну, і релігійну сфери. З-поміж новин або повсюдно обговорюваних тем, які певним чином визначають поведінку всіх і кожного, викликаючи в людей найрізноманітніші реакції, навряд чи знайдеться бодай одна така, що прийшла до родинного кола якимись іншими каналами, аніж через пресу, радіо чи телебачення.

Переваги такого нового становища безперечні. Немає сумніву, що розумовий розвиток молоді тепер прискорюється. Зростає її культурний рівень. Дух і серце молодих тепер легше привертати до найгостріших проблем людської спільноти, таких як мир, справедливість і розвиток. Утім, так само безперечно, що велику здатність переконувати, властиву цим новим технічним засобам, можна використати і на добро, і на зло. Мало того, усяке зловживання в радіо- або телепрограмах (навіть якщо це зловживання тільки кількісне) може підточити найголовніші цінності сімейного життя і, як наслідок, посіяти поміж людей розбрат замість того, щоб допомагати єднанню. Отож, щоб виховати сумління людей, треба розважливо використовувати ці джерела культурного збагачення. Це нова повинність, що додалася до звичних повинностей учителів та вихователів. Наспів час, щоб кожна родина почала своє *аджорнаменто* (осучаснення, відродження. — *Прим. ред.*) в цій царині, стараючись із неодмін-

ною допомогою школи виховати сумління дітей та молодих, навчити їх виносити своє зважене й справедливе рішення про те, які з-поміж пропонувананих програм варто приймати, а які — відкидати.

575 Проте робота вчителів і вихователів не повинна цим обмежитися. Треба, щоб між родинами і працівниками засобів соціальної комунікації налагодився діалог. Родини повинні не просто повідомляти про свої зауваження й побажання, а й виявляти розуміння до тих, хто день у день, часто ціною неймовірних старань, дає їм стільки матеріалів для розваги й духовного зростання.

Комунікатори й самі повинні усвідомлювати потреби людської родини. Часом це вимагає від них великої сміливості й високого почуття відповідальності. На ділі це значить: вони повинні відкидати все, що могло б зашкодити існуванню родини, її міцності, ладові й щастю, адже будь-який замах на справжні й засадничі сімейні цінності — хай то надмір еротики або насильства, обстоювання розлучень або потурання асоціального поведінці серед молоді — це одночасно замах на справжній людський добробут і благо суспільства. З іншого боку, на комунікаторів покладене важке завдання працювати задля того, щоб люди знали, цінили й любили саме ті цінності, які, хоч часто й невідомі загалові або зневажені ним, все ж являють собою міць і велич усякого суспільства; це такі цінності, як самопошва високим ідеалам, саможертвність або непоказна героїчність повсякденної праці.

Ми закликаємо всі родини співпрацювати з тими організаціями, що постійно тримають зв'язок із посадовими особами, відповідальними за мас-медіа, доводячи до їхнього відома прагнення й справедливі вимоги простих людей. Нехай же цей Всесвітній день комунікації позначить собою початок справді плідного й конструктивного діалогу, нехай він провістить спокійніше майбутнє цій неспокійній царині сучасного життя.

576 Тепер треба сказати дещо про тих християн, які працюють у засобах соціальної комунікації. Очевидна річ, що саме в цій ділянці сучасного життя чи не найбільше потрібні фахівці-християни. Родина не повинна мати ніяких побоювань чи застережень, коли один з її членів прагне працювати на цій ниві. Те зло, про яке завжди говорять більше, ніж про добро, не є властивим якійсь одній професії більше, ніж іншій. Дяка Богові, серед фахівців соціальної комунікації так само, як і серед представників інших професій, є чимало дивовижних прикладів високої моральності і в професійному, і в родинному житті. І серед журналістів, і серед театральних фахівців, і серед кінематографістів є чимало таких, хто живе згідно зі своєю вірою і сумлінно виконує свій професійний обов'язок. Сама історія християнства вчить нас, що чим у складніших обставинах доводиться

працювати людям, тим більшою стає сила євангельської «закваски». Оживлюючи й перетворюючи вороже середовище, євангельська закваска тільки набирає сили. Отож, якщо молодь отримала ґрунтовне моральне й релігійне виховання, якщо її надихають справжні ідеали, то треба всіляко заохочувати її до праці в засобах соціальної комунікації.

Тверезо оцінивши становище, можна побачити, що надалі вплив цих технічних засобів тільки зростатиме й аж ніяк не поменшає. Тож треба зробити все можливе, щоб цей дедалі сильніший вплив позитивно позначався на кожній людській родині.

Ми сподіваємося, що в цей Всесвітній день комунікації Наш голос долине до кожної країни, закликаючи всіх фахівців до чесної та старанної праці й підбадьорюючи всіх тих, хто використовує ці засоби задля блага своєї родини й тим самим докладає камінчик до підвалин щасливого майбутнього великої родини всіх людей — усього людства.

Папа Павло VI

1970

Соціальна комунікація та молодь

Мої дорогі сини й дочки, люди доброї волі, а особливо молоді!

577 Тема цього річного Всесвітнього дня комунікації — «Соціальна комунікація та молодь» — Ми певні, зацікавить усіх вас. Очевидна річ, що на всіх людях лежить величезна відповідальність перед історією й Самим Богом, тому ми повинні використати неймовірні можливості засобів соціальної комунікації на добре діло, допомагаючи молодим здобувати знання, виховувати себе самих, виявляти справжні світові проблеми, віднаходити правдиві життєві цінності й жити згідно зі своїм покликанням як людських істот і християн.

Це справді гостра і невідхильна повинність для всіх людей доброї волі, національних та міжнародних недержавних організацій і, ясна річ, для Церкви. Усі повинні запитати себе: якою стане завтрашня молодь, якщо вона виросте в світі, що виникає й твориться сьогодні? Та й ви, молоді, повинні запитати себе: яке суспільство ви самі творитимете, коли доля світу опиниться в ваших руках?

Дорогі сини і дочки! Добре усвідомлюючи свою пастирську відповідальність, Ми хочемо сказати всім вам: завтрашній день буде саме таким, яким ми, з Божої ласки, його зробимо.

Сьогодні Ми вважаємо за потрібне ще раз нагадати, що преса, кінематограф, радіо й телебачення мають тенденцію — і сьогодні вона дедалі більше посилюється — заслоняти собою або й навіть витискати такі традиційні форми освіти, як повчальне слово вихователів, безпосереднє спілкування між батьками й дітьми, учнями й учителями, парохіянами і священником, — тобто все те, що раніше допомагало зберігати зв'язок поколінь. Нині саме засоби соціальної комунікації, що мають дивовижну здатність зворушувати почуття й розум, хвилювати уяву, пересилати за допомогою звуків та образів нескінченний ланцюжок думок, стають для людей головним джерелом знання й виховання.

Вони є справді чудовими засобами, що допомагають розширити світогляд, налагодити зв'язки, спілкування, співпрацю. Втім, очевидно, що це твердження справедливе тільки доти, доки вони залишаються засобами досягнення певної мети — єдиної мети, що гідна цього слова: поступу всіх людей і всієї людини (пор. *Populorum Progressio*, 14). На жаль,

часто буває навпаки. Ми бачимо, як величезна індустрія розваг, що стала вже самодостатньою, легко робить своїми споживачами дітей та молодь, заманюючи їх до тенет еротики й насильства або зводячи їх на слизькі стежки непевності, тривог і страждань. Ми не вимагаємо надто багато, закликаючи всіх свідомих людей поєднатися принаймні для того, щоб забити на сполох і поставити опір тим підприємствам цієї індустрії розваг, що їх цілком справедливо можна назвати розтлінними.

Напевно, кожен усвідомлює пильну потребу домогтися належного використання всіх новітніх технічних засобів, здатних так глибоко схвилювати людей своїми звуками, образами й барвами, потребу зробити з цих засобів справді досконалі знаряддя міжлюдського спілкування, щоб вони відповідали сподіванням молоді. Скільки прекрасної поживи ці засоби могли б дати людям! Треба тільки, щоб ця пожива була здоровою, а організм людини — готовим засвоїти її, не боячись отруєння. Безперечно, вони мають чимало корисного для молоді: розмаїття розваг, багатство інформації, а для декого, хто не навчився ще читати й писати, — початки освіти. Саме на освітньому значенні цих засобів Ми хотіли б наголосити в цей рік, що його ООН проголосила «Всесвітнім роком освіти». Засоби комунікації здатні забезпечити молодим якісне виховання та виробити в них любов до справжніх цінностей, таких як мир, братерство, справедливість і спільне благо.

578

Це є величезне завдання, справді гідна й добра справа для тих, хто повертає всі ці винятково дійові знаряддя на користь молоді. Та мало що вдасться зробити, якщо до цієї справи не приєднаються батьки й вихователі. Саме вони повинні допомогти молодим вибирати краще із запропонованих матеріалів, оцінювати й засвоювати їх, щоб молода людина могла стати повноцінною особистістю й добрим християнином. І так само мало що вдасться зробити, якщо сама молодь залишатиметься пасивною, немовби замороженою непереборними чарами різних принадних речей, заповненою пристрастями й не здатною до самоконтролю.

Нарешті, ми питаємо себе: хто ж може донести до молоді оте послання правдивого життя, ті щирі й сміливі слова, яких молодь, свідомо або несвідомо, так чекає? Мільйони людей захоплено спостерігали кінокадри перших кроків людини на Місяці. Хто зможе викликати в людей таке саме глибоке захоплення Богом любові, Який зійшов на землю як чоловік, «щоб закликати нас усіх як синів Божих причаститися до життя Живого Бога, Отця нашого»? (пор. *Populorum Progressio*, 21).

Ми шлемо наші слова теплого заохочення всім численним душпастирям, священикам, ченцям та мирянам, які зі справжнім завзяттям шукають — і неодмінно знайдуть — у засобах комунікації новий спосіб

579

доносити до молоді Добру Новину, яка завжди залишається радісною й дивовижною. Немає сумніву, що теперішня молодь справді чекає такої звістки. Молодь прагне християнського свідчення. Вона знає, як з великою радістю пізнати Того, Хто є відповіддю на всі її гострі й животрепетні питання, Того, «Хто став нам мудрістю від Бога, і оправданням, і освяченням, і відкупленням» (1 Кор 1, 30).

«А ви, молоді, шукайте Христа, щоб zostаватися молодими» (св. Августин. *Ad fratres in eremo*, проп. 44): це наша надія, це наша молитва.

Зі щирим побажанням, щоб батьки, вихователі та всі комунікатори якнайповніше скористалися нагодою, яку дає спеціально присвячений медіа Всесвітній день, для благотворних розважань та плідних рішень заради блага молодих, Ми посилаємо всім їм Наше любляче й обнадійливе Апостольське Благословення.

Папа Павло VI

1971
Соціальна комунікація
як допомога єднанню людства

Дорогі Брати, сини й дочки, всі люди доброї волі!

«Засоби соціальної комунікації як допомога єднанню людства» — саме такий напрям для розважання, дослідження, обговорення, молитви й практичних заходів пропонує вам цьогорічний Всесвітній день соціальної комунікації. 580

Хто б не бажав усім серцем якнайскоріше бачити настання єдності в людській родині? Хіба не усвідомлюють люди тієї солідарності, що пов'язує їх між собою і в повсякденні, і в моменти виняткових випробувань, і перед величними витворами людського розуму, і перед світовими лихами? Здається, така вже доля людей: всіма можливими способами розширювати царини плідної й мирної співпраці на різних рівнях економічного, соціального, культурного й політичного життя, не втрачаючи, однак, багатства своїх відмінностей і особливостей. Хіба ж це утопія — мріяти про вселюдську родину, в якій усі людські істоти стали б громадянами і братами? (пор. *Populorum Progressio*, 79).

Така переконаність християн має під собою непохитні підстави: «Бог... хотів, щоб усі люди стали одною родиною і ставились одне до одного як брати. Всі люди сотворені на образ Божий... і всі люди покликані змагати до однієї мети — до Самого Бога» (*Gaudium et Spes*, 34).

1. Прагнення єдності

Єдність людей, видима вже в покликанні найпершого Адама та його гріхопадінні, згодом зміцнилася й знайшла живе вираження в Христі: Своїм розп'яттям Він зруйнував стіну, що розділяла людей, і примирив їх з Богом (пор. Еф 2, 14); Своїм воскресінням Він вдихнув у серця людей, цих розпорошених по світу дітей Божих, Свій Дух милосердя, закликавши їх усіх утворити в Ньому один Народ, одне неподільне Тіло. В лоні самої Церкви також бувають незгоди й навіть розколи, проте Церква не заспокоїться доти, доки видимо не здійснить оцю єдність серед своїх дітей усіх мов та народів, усіх верств і професій. Отож Церква свідома того, що вона являє собою пророчий знак всесвітнього примирення й єднання (пор. Іс 11, 12). 581

Оскільки засоби соціальної комунікації набули такої великої ваги, зробившись незамінним складником сучасної культури, постає питання: чи стануть вони першорядними засобами для поширення цієї єдності й братерства, цієї, так би мовити, обопільної поваги, цього відкритого діалогу і довірчої співпраці в світі, де всі проблеми тепер стають проблемами глобальними?

2. Осередки напруги

- 582 Ми б тяжко обманювали самі себе, якби недооцінювали ті прикри осередки напруги, що існують всередині суспільств, між суспільствами й окремими особами, між розвиненими промисловими країнами й країнами Третього Світу, між прихильниками непримиренно ворожих ідеологічних та політичних систем. Конфлікти, що луною відгукуються по всім світі, продовжують спричинювати небезпечні розколи між людьми і часто переростають, на жаль, у насильство й війни. Спостерігаючи такі вияви напруги й незгоди між людьми та країнами, ми, звісно ж, не можемо сподіватися, що преса, радіо, телебачення й кіно старатимуться їх замовчати. Хіба ж їхнє завдання не є цілком протилежним: хіба не повинні вони докладно й безсторонньо висвітлювати всі, навіть найтрагічніші, сторони нашої реальності, в якій повно страждань, в якій гріх себелюбства численними кривавими ранами вкриває серце великої людської родини, але водночас і такої реальності, в якій чимало є й позитивних звершень, чимало знаків оновлення й підстав для надії.

3. Сміливий опір зловживанням

- 583 Очевидна річ, що багато хто має непереборну спокусу використувати ці дійові технічні засоби з їхнім глибоким впливом на свідомість людей для того, щоб посилювати напругу, незгоди й розбрат, спричиняючи непоправні наслідки й навіть зневірюючи багатьох людей доброї волі в їхніх — може, недосконалих, але щирих — спробах допомогти становленню єдності й братерства? Ми повинні рішуче засудити такі зловживання й сміливо проти них боротися. Утім, так само очевидно, що величезні можливості дивовижних засобів соціальної комунікації, до тепер ще не досить досліджені, допомагають людям усвідомлювати справжні проблеми одне одного, краще пізнавати одне одного, більше цінувати відмінності й особливості одне одного, спільно долати всі перепони в дусі порозуміння й любові і, що найголовніше, попри всі перешкоди відчувати між собою справжню близькість, яка єднає людей одне з одним в їхніх змаганнях до спільного блага великої спільноти людей (пор. Промова до Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку, 4 жовтня 1965 року // AAS, 57 (1965). — Р. 879–884). Сьогодні на карту поставлене саме майбутнє

людини — істоти, про яку сказано: «Все, що є на землі, треба спрямовувати до людини як до свого центру й завершення» (пор. *Gaudium et Spes*, 12).

4. Розмірковувати й молитися

Отож ви, майстри засобів соціальної комунікації та споживачі їхньої продукції, поєднайте свої сили, щоб ці слова могли справдитися по всьому світові на всіх рівнях вашої участі та відповідальності. Відкиньте все, що перериває правдивий діалог між людьми, заслоняє від людей їхні справжні права та обов'язки, розпалює непорозуміння та ненависть, відвертає людей від мирного співжиття й дедалі ширшого братерства, перешкоджає всім нам вільно шукати правди. Врешті-решт, хіба не стоїть перед кожним з вас це питання: Чого ви шукаєте? Чого ви хочете? Чи хочете стати за брата своїм братам, так чи ні? Якщо спілкування саме собою ще не становить єднання, то воно принаймні є найкоротшою дорогою до нього.

Що ж до вас, християни, брати й сини Наші, то Ми закликаємо вас до розважань та молитов. Ми також просимо вас діяльно, сміливо й розважливо вживати всіх засобів, що їх порадить вам ваша ревність і надасть вам ваше вміння, щоб з-поміж безлічі переплетених, а часто й попереплутуваних ниток сплести єдине полотно, зіткати новий світ братів — світ синів Божих. «Подолавши всі згубні сили, припинивши всі сперечання й неодолені розмови, треба побудувати град людський — град, єдиним і найтривкішим кріпильними розчином якого стане братня любов між расами й народами, між верствами й поколіннями» (Промова до Генеральної конференції Міжнародної організації праці, п. 21. Женева, 10 червня 1969 року // AAS, 61 (1969). — Р. 500).

Усім, хто старається за допомогою засобів соціальної комунікації здійснити згідно з Божим планом це прагнення людей, Ми від щирого серця вділяємо Наше особливе Апостольське Благословення.

Папа Павло VI

1972
**Соціальна комунікація
як оповісник правди**

Достойні Брати, любі сини й дочки в усьому світі
і всі люди доброї волі!

585 Сучасна людина, безперечно, погодиться, що багато її життєвих настанов, суджень і поглядів на різні справи, а також її прихильність або ворожість до певних речей та інших людей частково або й цілком склалися під впливом ідей та навіювань, що їх невпинно постачають їй мас-медіа.

Нині на молодь і на дорослих летіть нескінченний потік новин і пояснень, образів і звуків, пропозицій і спонук, порад, закликів і принад. У такому світі розумна істота раз по раз задає собі тривожне питання: Як упізнати, де правда? Як виокремити, визбирати зерна правди з цієї мішанини тверджень та заперечень?

586 1. У кожному факті є своя правда, але навіть простий і виразний факт може мати багато сторін, тож правду в її цілості не завжди легко побачити. Утім, це все-таки можливо, й для цього треба не так і багато. Старанність і щирість обох: і того, хто повідомляє факт, і того, хто цей факт сприймає, — дає нам гарантію, що «правду, всю правду й нічого, крім правди» передано повно й достотно.

Щирість і старанність... Трохи розваживши над цими двома словами, ми збагнемо, яке почесне й прекрасне діло робить справді сумлінний повідомляч для людства і для правди, хай то репортер, редактор, офіційний речник певної установи або диктор радіо чи телебачення. Подавати інформацію — це щось більше, ніж просто спостерігати поточні події й повідомляти про них. Репортер висвітлює подію так, щоб показати її контекст. Він дошукується причин. Він досліджує довколишні обставини й намагається оцінити можливі наслідки.

Його працю можна порівняти з науковим дослідженням, адже він також повинен ретельно вивчити факти, перевірити їхню достеменність, критично оцінити джерела інформації й оголосити про отримані результати, весь час пильно стежачи, щоб не прогледіти й не замовчати чогось істотного.

Тягар відповідальності репортера стає ще важчим, коли (як це часто буває) репортер має не тільки подати самі факти, а й пояснити їхній глибший зміст, додавши свої коментарі, оцінки й передбачення.

2. Коли йдеться про подання релігійної інформації або про висвітлення певних справ, які треба оцінити, виходячи з релігійних засад, завдання повідомляча ускладнюється ще більше, але водночас незрівнянно зростає й почесність його праці. 587

Релігійну подію не можна як слід зрозуміти, якщо розглядати тільки суто людські її сторони — чи то психологічні, чи то соціологічні. Адже тут ідеться про щось таке, що належить до царини духовного, стосується взаємин між людиною і Богом. Отож повідомляч повинен оцінити, як та подія, про яку він розповідає, позначиться на взаєминах людини з Богом, яким є місце цієї події в історії спасіння. Це завдання, звісно, нелегке, однак воно ще раз підкреслює шляхетність професії комунікатора, розкриває справді апостольський вимір його щоденної праці.

Певна річ, це завдання передбачає, що повідомляч повинен якомога повніше схоплювати власне «релігійну» правду подій. А схопити її сповна він зможе тільки тоді, коли братиме до уваги духовний контекст цих подій і весь божественний план, із яким ці події треба співвіднести. Для цього треба щось більше, ніж просто фахове вміння. Комунікаторові потрібне просвітлення вірою, бо в певних обставинах тільки віра може дати повне розуміння.

3. Така сама повага до правди, старання її дошукування вимагається й від тих, хто звертається до мас-медіа по інформацію. Вони також повинні діяльно й відповідально шукати правди. Усвідомлення такої відповідальності захистить їх від пасивного й некритичного сприйняття всього того, що подають їм медіа. 588

Людина, а особливо християнин, ніколи не має зрікатися свого права самостійно дошукуватися правди, ніколи не має допускати, щоб властива кожній людині здатність шукати правду ослабла й кінець кінцем пропала через непотрібність і невикористання. (Ми маємо на увазі не тільки абстрактну, філософську правду, а й правду повсякденного життя). Допустившись до такого, людина сама тяжко зневажить свою гідність.

Отож при цій нагоді Ми хотіли б іще раз закликати всіх і кожного гідно показати себе в цьому плані. Володіючи людською гідністю й людським розумом, маючи такий неоціненний дар, як незалежне особисте судження і здатність приймати власні рішення, — людина повинна діяльно взяти на себе всю відповідальність і використати всі можливості, що звідси випливають. Нехай таке налаштування допоможе їй гідно витримати натиск мас-медіа. Приймаючи власне рішення, здійснюючи своє право на вибір, людина виокремлюватиме з-поміж багатьох поглядів, поширюваних мас-медіа, тільки ті, що справді варті, щоб їх сприйняти.

4. Більшість людей щодня в тій чи тій формі стикаються з мас-медіа — пресою, радіо, телебаченням, театром, кіно чи звукозаписом. Мас- 589

медіа дедалі більше узалежнюють людей, стаючи для них чи не найважливішим джерелом новин, коментарів та інформації, чи не найголовнішим засобом розваги й духовного збагачення. З приємністю споглядаючи якісно зроблені програми, людина втягується в їхній сюжет, ототожнює себе з певними персонажами, щиро переймається дійсними або вигаданими перипетіями, запропонованими їй сприйняттям за допомогою відповідних мистецьких засобів. І людина неодмінно піддається впливові цілої низки цінностей, життєвих настанов, настроїв та поглядів, видимо чи приховано наявних у цих програмах.

Ми не хочемо сказати, що такий вплив — це конче щось погане. Навіть фантастичні писання чи видовища, покликані служити глядачеві або читачеві відпочинком і розвагою, допомагають нам краще пізнати людей і той світ, де ми живемо. Проте вкрай недобре, якщо сприймачі дозволяють заколисати й приспати свій критичний розум. Правда — це життєво важлива річ навіть у розвагах, отож людина повинна пильнувати, щоб те, що вона читає, дивиться або прослуховує, не містило ніяких відхилень від правди.

З іншого боку, треба визнати так само й належну міру мистецької свободи. Щоб передати зображальними й артистичними засобами піднесені речі, щоб «вдихнути життя» в своє творіння, митець має право використати всі можливості своєї уяви. Втім, фантастичні мистецькі твори, хоч вони й не повинні достотно відображати дійсність, не повинні водночас цю дійсність заперечувати. Навіть вони повинні зберігати вірність правді й невіддільним від неї цінностям. Справжнє мистецтво — це один з найшляхетніших людських способів вираження правди. Отож, щоб на ділі прислужитися людям, щоб бути непохитним послідовником правди, митець повинен допомагати людям шукати правду, а знайшовши — міцно її триматися. Очевидно, що таке високе покликання не дозволяє митцеві користуватися — задля швидкого збагачення або іншої негідної мети — неосвіченістю або людськими слабкостями своєї аудиторії.

590 5. Ми не можемо завершити це Послання, любі Наші брати й діти сучасного світу, не вказавши на інший, ще вищий шлях до правди — найвищої правди. Ми-бо з вами — християни, послідовники Христа, а Він є «Дорога, Правда і Життя» (Ів 14, 6) для всіх людей, навіть тих, що досі Його не пізнали.

Він, Син Божий, прийшов до людей, щоб «свідчити правду» (Ів 18, 37) і щоб запевнити нас, що тільки правда може зробити нас вільними (Ів 8, 31-36), звільнивши нас від усякого рабства (Гал 5, 1).

Ми, християни, хочемо перебувати в осередді життя, брати участь у людських реаліях повсякдення і смиренно, але переконано давати свідчення тієї правди, в яку віримо.

Сучасні засоби соціальної комунікації — це дивовижні новітні знаряддя, за допомогою яких християнин може сповнювати свій обов'язок свідчити правду і служити їй.

Ці засоби якнайкраще годяться на те, щоб промовляти й поширювати слова — а ми маємо якнайважливіше слово, щоб проголосити й довірити його поширення їхнім могутнім голосам. Це те Слово, яке Бог промовляє Сам від Себе, абсолютне й визначальне Слово, яке Він промовляє до людини, не спиняючи Своєї спасенної праці, що неперервною ниткою проходить крізь міриади подій у літописі кожного дня і в історії віків.

Ми, християни, знаємо, що події, з яких сплетене полотно нашого особистого повсякденного життя й життя всіх людей у світі, — це не просто випадкові примхи сліпої долі. Ці події — основа й підкання містичного килима, народженого в уяві Найвищого Митця й Архітектора. Нам поки що не дозволено побачити весь витканий килим в його невимовній красі, та ми знаємо, що кожна подія, вплетена в його візерунок, — це Боже до нас звернення, Божий доторк до нас, запрошення до Божого спасенного товариства. Бог закликає нас радо прийняти всі ці події й любляче довіритися Його волі.

Таке глибоке й проникливе бачення речей — це та незаперечна правда, свідками й послідовниками якої всі ми, повідомлячі і сприймачі, прагнемо бути і яка поступово допровадить нас до сподіваної свободи: свободи від рабської підлеглості своїм пристрастям та упередженням свого розуму; свободи від страху невдач і поразок; свободи від тиранії державної влади та впливових кіл, які намагаються нав'язати нам своє бачення життя й подій, анітрохи не цікавлячись правдою; нарешті, свободи від того угодовства, яке нерідко спонукає людей навмисне замовчувати або затемнювати правду, щоб не знеславитись перед іншими, приховати щось ганебне або отримати фінансовий зиск.

6. Брати Наші й любі діти, Ми виклали вам оці Наші розважання щодо правди, щоб ви сприйняли їх всі як один і могли, згідно з Нашими настановами, правильно використати новітні засоби соціальної комунікації. Бог, Найвища Правда, є також Джерелом правди всіх речей. Правда, яка прийшла жити серед людей, — це божественно сотворений Зразок людської поведінки. Якщо ми пам'ятатимемо про остаточне призначення всіх речей, якщо зберігатимемо вірність правилам християнської поведінки, тоді ми матимемо гарантію, що в будь-яких обставинах зможемо не відступити від правди. 591

Ми хочемо нагородити тих священників, ченців та мирян, які служать своїм братам за допомогою засобів соціальної комунікації, Нашою похвалою й заохотою, бо їхні старання допомагають людям побачити те «справжнє світло, що просвітлює кожну людину» (Ів 1, 9).

Маючи певність, що всі кореспонденти новин, офіційні речники, технічні фахівці, вчителі та різноманітна їхня аудиторія не втратять такої плідної нагоди, як цей день, і подумають, із користю для себе, над Нашими словами, Ми з великою надією й від щирого серця вділяємо їм Наше Апостольське Благословення.

Папа Павло VI

1973
Мас-медіа
і справа утвердження та поширення
духовних цінностей

Достойні Брати, дорогі сини й дочки, всі люди доброї волі!

Сьогодні вже всьоме ми відзначаємо Всесвітній день комунікації. Ми просимо вас розважити разом з Нами над цьогорічною темою: «Мас-медіа і справа утвердження та поширення духовних цінностей». 592

Століттями людина дошукувалася правди, добра й краси. У цих невпинних шуканнях вона, часто через молитви й самопожертви, прагнула до Абсолюту (яким є Бог), намагалася висловити свої взаємини з Творцем. Людина сподівалася знайти нове життя поза цим життям, і надія на безсмертя позначалася на її життєвій позиції та поведінці в цьому світі. З різним успіхом людина шукала так само свободи і справедливості, братерської єдності й любові. Людина прагнула мати мир у своєму серці, у своїй родині та своїй спільноті. Ці та інші духовні цінності людства становлять той спадок, що передається від покоління до покоління як спільний скарб усіх людей.

Утім, цей скарб — це водночас і особлива відповідальність християн. Бо ж Євангеліє Христове потвердило ці цінності, поширило їхнє значення й їхню чинність. Сам Христос Своїм життям, смертю й воскресінням надав ще більшої ваги і ще більшого значення життю кожної людини. Він сповнив людей прагненням до найвищої мети, показав їм, що вони називаються та й справді є дітьми Божими, причасниками Святого Духа (пор. 1 Ів 3, 1; 2 Кор 13, 14).

Справді, Церква покликана утверджувати духовні цінності всього християнського послання. Христос, Господь наш, наказав Церкві нести Його послання аж до краю землі (пор. Ді 1, 8; Мт 28, 19). Його Апостоли мали проповідувати любов до Бога й до ближнього, прощення і примирення, проголошувати послання миру. Вони мали йти і дбати про хворих та пригноблених; вони мали, як їхній Учитель, нести бідним радісне послання Євангелія (пор. Лк 4, 18). Просвітлена Божим керівництвом, винятково збагачена людським досвідом, Церква знає і проголошує, що справжній розвиток людини, справжній поступ народів — все це може здійснитися тільки тоді, коли духовні цінності, що відповідають найвищим людським пориванням, займуть належне їм місце. Протягом віків 593

Церква проголошувала ці цінності і сприяла заходам, спрямованим на розвиток народів, заходам, що охоплювали всіх людей і всю людину (пор. *Populorum Progressio*, 14). Отож і тепер Церква повинна утверджувати цінності справді людського життя, водночас доводячи, що наші серця не матимуть спочинку, аж доки не спочинуть у Бозі.

Багато християн різного віку своїм життям, а часто й навіть смертю засвідчували духовні цінності, якими вони самі володіли як діти Бога, призначені для життя вічного. По всіх народах великі Мученики знаходили собі послідовників, готових разом з ними свідчити про ті цінності, які роблять життя вартим того, щоб жити, і розкривають справжній сенс смерті. Це щасливий збіг обставин, що цьогорічний Всесвітній день комунікації припав на день святого Чарльза Лванґи та його товаришів. Вони всі твердо вірили в правдивість духовних цінностей, і їхня готовність померти за свої переконання показує, яке глибоке коріння пускають такі цінності в людських серцях. Сьогодні весь світ пошановує цих синів Африки саме за те, як вони обстоювали духовні цінності.

Усі християни різного віку повинні, як ці мужні святі, свідчити про цінності духу своїм добрим прикладом і поводитися так, щоб кожен бачив, що в його душі присутня надія (пор. 1 Пт 3, 15). І так було завжди. Утім, чи не найбільше благословення нашої доби — це великий поступ технологій та швидкий розвиток засобів соціальної комунікації. Сьогодні, як ніколи раніше, духовні цінності можна утверджувати й поширювати від краю до краю землі. Незбагненне провидіння Боже приберегло ці дива саме для наших часів.

594 Люди доброї волі непокояться, бачачи, як ці засоби використовують для того, щоб заперечувати або підкопувати найголовніші цінності людського життя, сіяти розбрат і зло (див. *Communio et Progressio*, 9). Всі знають про такі зловживання і знають, до якої шкоди вони призводять. Поширення фальшивих ідеологій, надмірна увага до суто матеріального поступу часто відвертають людей від справжньої мудрості й непроминущих цінностей.

Сьогодні ми закликаємо всіх католиків, а особливо тих, хто працює в мас-медіа, до позитивних дій, закликаємо їх ширити цінності животворного Христового послання, робити так, щоб увесь світ пройнявся їхніми переконаннями, голосом їхньої віри і Словом Бога. Це справді важливе покликання і велике служіння світові. Так само ми закликаємо всіх братів-християн та всіх людей доброї волі в усіх країнах якнайтісніше співпрацювати задля того, щоб утвердити спільні засади, на які спирається гідність людини. Ми просимо всіх тих, хто зайнятий у сфері соціальної комунікації, розповідати про самопожертви й самопосвячен-

ня, про те добро, якого стільки є на світі, про діяльні поривання, завзяття й самозречення багатьох чесних людей, особливо молодих. Ми знаємо, що в царині мас-медіа працює чимало людей доброї волі, які палко заповзялися поставити свої «безживні знаряддя» (пор. *Communio et Progressio*, 72) на службу своїм ближнім. Ми закликаємо цих людей з подвійним завзяттям взятися до справи й перетворити мас-медіа на полум'яні смолоскипи, на світлосяйні маяки, що освітять людям шлях до єдиного справжнього щастя. Щоб утвердити в світі цінності духу, треба виразити їх у конкретній, наочній формі. Задля цієї мети треба використати всі виражальні можливості засобів соціальної комунікації. Мова образів та знаків, світла, мелодії та звуку має нести послання добра, правди й краси. Преса, радіо, телебачення, кіно, театр і реклама — всіх їх треба сповна використати заради того, щоб світ спізнав найбагатше й найглибше послання.

Утверджуючи й поширюючи духовні цінності людства, мас-медіа 595 допомагають наблизити день нового творіння, коли всі люди як один визнають Боже Вітцівство і скрізь настане мир, справедливість і братерство. Отож, формулюючи це непросте завдання, що стоїть перед нами, Ми хочемо водночас висловити слова подяки всім людям доброї волі, які працюють задля цієї мети. Ми також хочемо висловити Свою вдячність усім радіо- й телестанціям і всім пресовим виданням, що розповідають новини про справи Церкви та про Святий Престол, і запевнити їх, що Ми високо цінуємо їхню працю задля утвердження й поширення духовних цінностей. І Ми особливо хочемо подякувати синам і донькам Католицької Церкви за те, що вони, дієво використовуючи мас-медіа й самозречено віддаючи свої сили цій ділянці апостольської праці, допомагають Нам поширювати Євангеліє (пор. Флп 1, 5).

Заради звершення величної справи, окресленої в темі цього Всесвітнього дня — «справи утвердження й поширення духовних цінностей», Ми просимо помочі в Того Слова, що стало Тілом, і від Його імені віділяємо вам Наше Апостольське Благословення.

Папа Павло VI

1974

Соціальна комунікація та євангелізація в сучасному світі

Дорогі брати й сини, всі люди доброї волі!

596 Вкотре вже Ми маємо приємність звертатися до вас із особливим посланням з нагоди Всесвітнього дня комунікації, відзначення якого запровадив Другий Ватиканський Собор (*Inter Mirifica*, 18).

Бага засобів соціальної комунікації в сучасному суспільстві постійно зростає, і так само зростає їхній вплив на людські взаємини. Усвідомлюючи дедалі більше значення цих засобів, Ми хочемо ще раз висловити Наше тверде переконання, що кожна людина повинна, в міру своїх можливостей, попрацювати на ниві мас-медіа, повинна тим чи тим способом взяти участь у суспільному спілкуванні. Форма такої участі може різнитися: людина може безпосередньо працювати над підготуванням програм, а може й просто робити відповідальний особистий вибір між запропонованими їй готовими передачами, виданнями абощо. Кожен повинен сам розважливо вирішити, чи цілком сприймати певне послання, що прийшло через засоби соціальної комунікації, а чи тільки з певними застереженнями.

Ми також хочемо повторити, що християни повсякчас повинні виявляти пильність щодо медіа, негайно оцінювати все нове, що з'являється в цій сфері, своєчасно переглядати й оновлювати критерії оцінювання, щоб орієнтуватися в нових обставинах. Цей день, який ми відзначаємо ось уже восьмий рік поспіль, запроваджено саме для того, щоб допомогти християнам сповнювати ці свої повинності. Це нагода замислитися над справами мас-медіа — цього дивовижного явища теперішніх часів, переоцінити свої пріоритети й визначитися зі своїм ставленням.

597 У цьогорічний Всесвітній день Ми закликаємо вас подумати над темою «Соціальна комунікація та євангелізація в сучасному світі». Така тема вельми доречна, бо збігається з темою дослідження, проведеного в багатьох країнах як підготовчий захід перед близькою вже Асамблеєю Синоду Єпископів.

«Якщо Церква, — сказали Ми в Нашій енцикліці *Ecclesiam Suam*, — справді усвідомлює те, якою хоче її бачити Бог, то вона має вкотре сповнитися благодаттю, проіннятися непереборним прагненням ширитися щораз далі, повсякчас пам'ятаючи про свою місію, яка є вищою він неї самої, та про послання, яке треба сповіщати світові» (AAS, 56, р. 639).

Вибір засобів для здійснення місії Церкви залежить від обставин певної історичної доби, отож сьогодні ми можемо й повинні вдаватися до сучасних засобів — засобів соціальної комунікації. «Справді, люди навряд чи підкоряться Христовим наказам, якщо Церква не використає тих новітніх технічних засобів, що дають змогу сповіщати Благовість дедалі більшій кількості людей» (*Communio et Progresio*, 126).

Євангелізація — це невід’ємна частина завдання Церкви, якій Христос велів іти в світ і проповідувати Євангеліє всякому творінню (пор. Мр 16, 15). Церква сповнює цей обов’язок насамперед у своєму літургійному житті, але вона також повинна сповнювати його всіма іншими можливими способами, що їх дають у її розпорядження різні християнські народи на різних континентах.

Пильно розваживши, можна побачити, що все життя християнина (тою мірою, якою воно відповідає Євангелію) — це повсякчасна євангелізаційна праця у світі. Християнин, який живе серед інших людей, поділяє їхні тривоги й страждання, докладає своїх зусиль до поліпшення мирського життя, незмінно перебуває в осередді людських шукань, роздумів, сперечань, — цей християнин сам є свідок Євангелія, він додає світові християнської закваски й поширює християнський вплив. А в царині суспільного спілкування такий християнський вплив має щонайширші перспективи і щонайбільше значення.

У цій царині є багато нагальних потреб, одна від одної гостріших. По-перше, треба розбудувати сучасну мережу інформаційних засобів та допоміжних служб, щоб полегшити поширення Доброї Новини і створити сприятливе середовище для зміцнення і ствердження людської гідності, справедливості, загальнолюдського братерства та всіх цінностей, що допомагають людям усвідомити своє справжнє покликання, уможливають плідний діалог між людьми та єднання з Богом.

598

Крім того, треба шукати нових і щораз досконаліших методів апостольської праці, послуговуючись новітніми засобами соціальної комунікації, щоб провадити катехизацію й навчання, щоб висвітлювати життя Церкви, її завдання й клопоти, літургійні відправи, а також — що найголовніше — давати свідчення тої віри й того милосердя, що її надихають і повсякчас оновлюють

Нарешті, християни повинні дібрати способів, щоб за допомогою новітніх технічних знарядь досягти тих країн, спільнот і осіб, до яких не можна прямо донести Слово Боже — чи то через особливості їхнього становища, чи то через брак священиків та проповідників, чи то через різноманітні заборони, що перешкоджають Церкві вільно здійснювати своє покликання.

Ми добре знаємо про те, що вже зроблено і що робиться задля того, щоб виконати ці та інші нагальні завдання (дарма що багато починань та досліджень ще далекі від завершення), і вдячно відзначаємо щирі й наполегливі старання всіх натхненних високою метою апостольських працівників: Єпископів, священників, чернецтва, кваліфікованих чоловіків та жінок з-поміж мирян. Ми пильно стежимо за діяльністю Нашої Комісії у справах соціальної комунікації, єпископських комісій по різних країнах, міжнародних католицьких організацій у справах мас-медіа та фахівців-католиків. Ми добре знаємо про ті проблеми, що постають перед ними, — часом через особливі місцеві обставини, часом через брак коштів та інших матеріальних засобів, а часом просто через те, що їм доводиться працювати на зовсім новій, неораній ниві.

Ми звертаємо до них Наше тепле слово похвали й заохоти. Ми звертаємо своє слово до всіх людей, які послуговуються новітніми технічними засобами і яким ці засоби допомагають працювати задля поступу вселюдської родини та кращого майбуття. І Ми вділяємо всім Наше особливе Апостольське Благословення.

Папа Павло VI

1975

Соціальна комунікація та примирення

Дорогі сини й дочки Церкви і всі люди доброї волі!

Цей Святий рік дає Нам тему для Нашого послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації. Ця тема — примирення. 599

Справді, преса, радіо, кіно й телебачення повинні працювати задля примирення всіх людей. Вони мають стати чинником єднання, гуртуючи всіх християн у незмінному й видимому милосерді, гармонії спільної мети, непохитній націленості на добро й на Бога.

Цей щорічний День є неоціненною і щонайпридатнішою нагодою для всіх нас, щоб разом помолитися, разом порозважати над певною темою, разом пильно помислити на життєво важливими питаннями або сучасними подіями, що так сильно впливають на наш духовний добробут.

Сьогодні ми молимося й розважаємо про мас-медіа. Ми славимо Бога за те, що, створивши світ, Він зробив можливими такі дивовижні речі й дозволив їм за наших часів досягти такої великої досконалості. Ми знаємо, який могутній добрий вплив на окремих людей і на все суспільство здатні чинити ці технічні винаходи, аби тільки люди використовували їх відповідально й совісно. Ми, однак, пам'ятаємо, що, як і всі створені речі, мас-медіа не захищені від зловживань; отож поміркуймо разом перед лицем Бога, яких заходів можна вжити, щоб оборонити їх від осквернення.

Засоби комунікації, безперечно, могли б допомогти й посприяти всім починанням, спрямованим на справжнє звільнення людства. Вони можуть чимало допомогти людині, яка бореться за здійснення своїх глибинних сподівань. Але нема рації обманювати себе, недобачаючи, що люди, пройняті не такими гідними бажаннями, так само легко можуть використовувати ці засоби для того, щоб задовольняти свої поверхові потреби, породжені швидкоплинною модою або особистою примхою; або, навіть гірше, щоб закріплювати й посилювати гноблення певних верств і спільнот, породжувати й поглиблювати незгоди між людьми.

У Нашому посланні від 1971 року Ми вже казали про те, як багато здатні зробити для єднання людства мас-медіа.

Цього року Ми зосередимось на одній істотній умові, яку мас-медіа мають виконати, щоб створити сприятливий ґрунт для примирення. Ця 600

умова — об'єктивність, повага до фактів, оцінювання подій згідно з правдивою і надійною шкалою цінностей. Відповідно, Ми хотіли б висловити Нашу повагу й захоплення усім тим фахівцям у сфері соціальної комунікації, які серйозно, щиро й діяльно дбають про висвітлення правди і приділяють добрим та похвальним речам належну увагу.

Водночас Ми хочемо признатися, що певні обставини й певні небезпеки викликають Наше занепокоєння.

Об'єктивність інформації — це річ вкрай важлива й незамінна, адже кожен повинен мати знання правди, щоб розвивати свою особистість згідно з цією правдою як єдиним мірилом і сповнювати свої громадські обов'язки на підставі надійної інформації. І те, й те — наше право, і щоб ми могли це право належно здійснити, треба мати правдиве знання про факти. А ще краще, якби просте подання фактів поєднати з ґрунтовним коментарем, адже коментар розкриває повний контекст подій, виявляє їхнє відношення до людських цінностей, допомагає зрозуміти їхнє значення.

Утім, таке чесне й шляхетне використання інформаційних засобів задля того, щоб виразно висвітлювати й пояснювати правду, треба відрізнати від розмаїтих технічних ходів і способів, за допомогою яких дехто намагається (під маркою «нейтральності» чи «незалежності») маніпулювати фактами, а отже й тією аудиторією, якій ці факти подані. Таким негідним вчинкам немає виправдання.

601 Доречно буде дати кілька прикладів цього нечесного поводження з фактами, щоб кожен міг його розпізнати. По-перше, це надмірне зосередження на людських пороках. Інший приклад — це свідомий тиск на людей, щоб викликати в них непереборне й невгамовне жадання нескінченної низки споживчих товарів, без яких легко можна обійтися. По-третє — це заохочення та призвичаювання до поведінки, яка є неморальною або невідповідною реальним життєвим обставинам. Ще інший приклад — це замовчування, перекручування або вибіркоче висвітлювання фактів про важливі події. Це можна бачити в певних програмах, творці яких, заповзавшись ідеологічно настроїти свою аудиторію, зневажають людське право на об'єктивну інформацію та й саму свободу людей. Крім того, останнім часом стало вже звичним вишукувати штучні труднощі, сіяти зайві сумніви, розхитувати впевненість людей у головних і незаперечних етичних нормах. Тепер якось повелося видавати вседозволеність за чесноту, і навпаки — всіляко ганити й називати недозволеними утисками той конче потрібний лад, без якого неможливе цивілізоване співжиття людей. Багато хто зве справедливістю те, що на ділі є насильством, помстою або агресією...

Щоб добирати й подавати інформацію з тією об'єктивністю, яка може справді посприяти примиренню, треба мати добре розвинуте почуття

відповідальності, адекватний вишкіл і належну професійну компетентність. Щоб досягти об'єктивності, доводиться в міру потреби переглядати й оновлювати свої життєві настанови, бо часто треба відкинути всі ті звички й уявлення, що їх (на жаль, дуже часто) прищеплювали людям джерела інформації, медіа-фахівці, а також, певна річ, отой загал читачів, глядачів і слухачів, який легко мириться з роллю пасивного співучасника у цій справі.

Було б дуже бажано, щоб у всіх країнах люди могли черпати інформацію з різних джерел. Замість примушувати громадськість покладатися виключно на одну офіційну версію подання і тлумачення новин, треба дозволити людям вільний діалог. Це не тільки дало б громадськості можливість порівнювати різні версії новин і виносити для себе своє розважливе судження, а й уможливило б вільний обмін цінними ідеями між найбільш гідними умами людської спільноти. Якщо такий безперешкодний діалог налагодити не вдається, тоді настає тиранія безликої й анонімною влади, «культурне покріпачення» громадян. Парадоксально, але багато хто довіряє пропаганді отакої тиранічної влади, бо ця влада хоч і зневажає релігійні, моральні й громадянські переконання громадян, але твердить, що все це робиться начебто заради особистого й загального добра людей.

Ми хотіли б, щоб ці Наші слова щирого занепокоєння не пропали марно, щоб вони допомогли мас-медіа піднятися до тих шляхетних і добрих справ, на які ці дивовижні засоби, безперечно, спроможні. Тоді мас-медіа могли б справно й належно виконати своє завдання: сприяти примиренню християн та всіх людей. І ми закликаємо вірних синів Церкви всіма способами наближати благодатний час здійснення цих наших сподівань.

Ми плекаємо надію, що працівники мас-медіа самі почуватимуться покликаними боронити й поширювати свободу слова — свободу, засновану на правді, любові до ближнього та до Бога.

Ми, звісно, свідомі того, які високі перепони стоять перед ними і яка велика мужність їм потрібна, особливо коли доводиться «задовольняти» свою аудиторію, яка нерідко анітрохи не переймається правдою та любов'ю. Та попри всі перешкоди, працівники мас-медіа зобов'язані незмінно пам'ятати про відповідальність, яка на них покладена. Їхня відповідальність таки чимала, адже вони здатні спрямовувати плин інформації і, отже, глибоко впливати на спосіб мислення та життєві настанови своєї аудиторії.

Ми звертаємося також до всіх тих, хто володіє політичними, соціальними або економічними важелями контролю над засобами соціальної комунікації, й настійно закликаємо їх сприяти становленню здорової свободи слова й інформації. Якщо несправедливий економічний тиск,

602

603

насильницькі дії ворогів громадської злагоди або властиве деяким політичним системам приневолення душать голос правди, то це боляче ранило і ображає кожного, адже в таких обставинах жодна людина не може не те що задовольнити, а й висловити свої потреби.

З іншого боку, свобода, яку повинні мати мас-медіа, не звільняє і не може звільняти їх від неодмінного обов'язку — зберігати вірність засадам моралі й коритися державним законам, що покликані ці засади обороняти. Ця свобода завжди обмежена, адже інші люди також мають свої права, яких не можна порушувати, та й суспільне життя зумовлює певні вимоги, на які мас-медіа повинні зважати. Отож мас-медіа зобов'язані поважати добре ім'я чесних людей, обстоювати громадську пристойність, одне слово — гідно служити спільному благові.

Наприклад, очевидно, що ті медіа-повідомлення, котрі виставляють напоказ людські пороки або свідомо розпалюють неморальні бажання людей, ганьблять не тільки своїх творців, а й мас-медіа загалом. Вони послаблюють суспільну мораль і розбещують молодь. Такі кричущі зловживання не можна виправдати «правом на інформацію», і законодавці повинні не попускати й не потурати їм.

604

В цьому плані Церква не вимагає собі ніяких привілеїв чи монополій. Все, що вона хоче, — це ствердити право й обов'язок усіх людей коритися Божому закону та право своїх членів вільно користуватися інформаційними засобами (поважаючи, ясна річ, законні права інших). Справді ж бо, кожна людина й кожна громада хоче, щоб мас-медіа ставилися до неї чесно й висвітлювали її образ правдиво, без викривлень і без лестощів. Так само й Церква хоче, щоб громадськість знала її такою, як вона є, мала правдиве уявлення про її вчення, її прагнення та її життя.

Порушуючи всі ці питання, Ми хочемо вказати деякі способи, як можна протурувати шлях до примирення. Адже примирення між людьми може настати тільки тоді, коли скрізь запанує дух обопільної поваги, готовності вислуховувати одне одного, спраглою дошукування правди і щирої волі до співпраці. Ми певні, що наші слова луною відгукнуться в серцях усіх людей доброї волі, яким уже обрид той безнастанний і настирливий вплив медіа, що покріпачує розум і душу, посилюючи й так уже нестерпну напругу.

Особливе слово Ми хочемо мовити Нашим Братам та Синам у вірі. Ми просимо їх докладати всіх своїх сил заради примирення всередині Церкви. Саме до цього ми закликали їх Нашим Апостольським повчанням від 8 грудня минулого року. Зробіть усе можливе, щоб засоби соціальної комунікації, замість загострювати незгоди поміж християнами,

посилювати протистояння, допомагати утискам і сприяти чварам, могли працювати задля порозуміння, взаємної поваги, обопільної любові й прощення, задля розбудови єдиного Тіла Христового в правді й милосерді. Без усього цього немає справжнього християнства.

Саме такого оновлення Ми просимо в Бога в цей Святий рік для всіх керівників та працівників засобів соціальної комунікації, щоб ці люди змогли своїми самовідданими зусиллям домогтися справжнього примирення між різними суспільними угрупованням, народами, усіма тими, хто вірить у Бога, і особливо — між послідовниками Христа. Нехай усі ті, хто працює задля цієї високої мети, мають благословення Бога миру!

Папа Павло VI

1976

**Соціальна комунікація
та найголовніші права й обов'язки людини**

Любі сини й дочки Католицької Церкви та всі люди доброї волі!

605 З року в рік, як постановив Другий Ватиканський Собор (пор. декрет *Inter Mirifica*, 18), Церква відзначає Всесвітній день комунікації. Цей день дає Нам чудову нагоду, щоб нагадати Собі Самим, Божому Народові та всім членам людської родини про величезну відповідальність, але так само й величезні можливості, що їх породжує дедалі сильніший вплив засобів масової інформації та їхній невинний технічний розвиток.

Сьогодні вже вдесьте Ми хочемо викласти деякі Свої міркування, щоб допомогти церковній спільноті як слід розважити над темою цього Всесвітнього дня, а також щоб підбадьорити всіх працівників мас-медіа в їхніх добрих починаннях.

Тепер, наприкінці Святого року, що став християнам та й усім іншим людям нагодою для примирення і внутрішнього оновлення, Ми хочемо дослідити глибини людського ества, тобто засадничі людські цінності. Отож тему цього дня Ми вибрали таку: «Соціальна комунікація та найголовніші права й обов'язки людини». Ми прагнемо поставити найновітніше й найсучасніше на службу дуже давньому і непроминущому: ми хотіли б, щоб преса, радіо, телебачення, кіно та інші інформаційні засоби, витворені вченими й інженерами, всі як один попрацювали задля доброї й почесної справи.

606 Ми говоримо про «медіа», тобто засоби, проте вони є чимось більшим, ніж просто знаряддям, які допомагають людям налагодити між собою зв'язки, обмінятися інформацією, відірватися від повсякденного життя й розважитися; ці засоби є також (і передусім) щонайкращими помічниками в освіті й вихованні. Добре відомо, що в деяких країнах їх використовують для освітньої роботи: вони становлять цінне доповнення до традиційних методів навчання, допомагаючи поширювати письменність і дієвіше навчати як молоде, так і старше покоління. Визнаючи величезний освітній потенціал засобів соціальної комунікації, Церква має для них нове, ще нагальніше і шляхетніше завдання. Церква закликає мас-медіа діяльно попрацювати задля утвердження й поширення найголовніших прав та обов'язків людини.

Ми своїми очима бачимо, як то в одній, то в іншій країні повторюється те саме: люди просять допомоги, намагаючись вибороти або здійснити свої

природні права. Часом такі змагання за права мають широкий розголос. Проте найчастіше прикре становище в царині прав залишається невідомим світовій громадськості, а якщо про нього й повідомляють, то хіба для того, щоб знайти йому позірне пояснення й виправдання.

Про які права ми говоримо? Може, варто ще раз їх перелічити? Зробимо це коротко: право на життя, на освіту, на працю; не менш важливі права — це також право народитися, право на відповідальне батьківство; крім того, право на мир, на свободу, на соціальну справедливість; ще інші права людини — це право брати участь в ухваленні рішень, що зачіпають інтереси або окремої особи, або всіх громадян; право вільно, не боячись покарань чи утисків, сповідувати і практикувати свою релігію чи то як приватна особа, чи то як член спільноти одновірців. 607

З кожним правом співвідноситься певний обов'язок, і Ми хочемо проголосити ці обов'язки так само твердо й виразно; адже ставити права вище від обов'язків — означає створювати дисбаланс, який може вкрай погано позначитися на громадському житті. Треба пам'ятати, що співвідношення між правом і обов'язком є вельми важливим: одне походить з іншого і навпаки. Засоби соціальної комунікації, відображаючи в своїх повідомленнях реальне людське життя, повинні завжди мати за критерій і орієнтир оце виважене співвідношення між правами й обов'язками. Тільки так вони зможуть посприяти поступові цивілізації.

Навіть ці суто людські міркування дають Нам досить підстав, щоб іще раз наголосити на цих засадах, але набагато вагоміші підстави дає Нам наша віра. В таїнстві Воплченого Слова можна знайти potwierдження найвищої цінності людини. Скрізь і всюди в Євангелії знаходимо найавторитетніше проголошення людських прав та обов'язків. Оскільки *Слово стало тілом і оселилося між нами* (Ів 1, 14), оскільки Спаситель заповів людям любити одне одного, як Він їх полюбив (пор. Ів 15, 12), то Церква знає і повинна повсякчас заявляти, що зневажити людські права або не виконати співвідносних обов'язків — значить зламати найвищий божественний закон.

У кожній людській істоті, яка страждає через те, що її права зневажено й потоптано, або через те, що їй не прищеплено відповідального ставлення до своїх обов'язків, ми вбачаємо страсті Христові, що тривають крізь віки аж дотепер. Християнин, який професійно працює в засобах соціальної комунікації, теж повинен бачити в муках людини муку Христову, бо таке бачення — істотний складник його віри.

Звісно, немає нічого нового в тім, що Церква непокоїться щодо дотримання прав людини або виконанням відповідних обов'язків; Ми та й Наші Попередники часто висловлювали таке занепокоєння у Своїх повчаннях. Але цим посланням Ми хочемо вказати на особливі завдання мас-медіа у справі зміцнення й поширення засадничих прав та обов'язків людини. 608

Серед цих завдань є одне, яке за теперішніх часів стоїть вельми гостро і яке лежить майже виключно на засобах соціальної комунікації. Це завдання — постачати повну й достовірну інформацію, на яку кожна людина має право. Можна навіть сказати, що саме від освітньо-інформаційної діяльності засобів соціальної комунікації значною мірою залежить те, чи матиме людина здорове усвідомлення своїх прав та обов'язків. Отож легко побачити, яка велика відповідальність лягає на плечі всіх працівників преси, кіно, радіо й телебачення.

У зв'язку з цим Ми повинні звернути увагу на новітнє явище, яке до болю часто повторюється в різних країнах: сьогодні права людини зневажають не тільки свавільним насильством, а й тим, що розпалюють серед людей штучні, порожні бажання. І часто трапляється, що кричущі порушення прав видають, навпаки, за обстоювання їх.

Ми аж ніяк не хочемо покласти всю провину за таке прикре явище на засоби соціальної комунікації. Проте не можна заперечити, що ці засоби здатні справляти на людей великий вплив; маніпулювати думками, принципами, цінностями та тлумаченням їх; послаблювати критичне мислення; чинити своєрідний культурний тиск, вибірково викликаючи або зміцнюючи в людей певні сподівання й бажання.

Хто чинить усе це, той завдає тяжкої образи кожній людині, адже людина є вільною істотою, сотвореною на подобу Божу. Жодне комунікаційне повідомлення не повинно нехтувати людську природу тих, до кого звернене. Воно не повинно накидати людині способи мислення або діяння, що суперечать її гідності. Воно не повинно також відраджувати й відохочувати людину від того, щоб вона до краю розвивала притаманний їй потенціал і стверджувала свої невід'ємні права; воно не повинно перешкоджати їй сповнювати обов'язки, що випливають із цих прав. Перш ніж підкорювати довкілля, людина має опанувати себе саму, навчитись відповідальної поведінки. Людині конче потрібне таке самовдосконалення, і цю духовну потребу слід поважати, навіть більше — слід сприяти її задоволенню, а для цього належно використовувати засоби соціальної комунікації.

609

В ім'я такого служіння людству — а це служіння є важливою частиною місії, яку довірив Нам Христос, — Ми по-батьківськи звертаємося до всіх представників мас-медіа, закликаючи їх стати вірними слугами й оборонцями найголовніших прав та обов'язків людини.

Державну владу Ми закликаємо сприяти поширенню культури через засоби соціальної комунікації; поважати факти й людські переконання; на ділі дошукуватися правди, яка дає змогу людині побачити себе такою, як бачать її ближні та й Сам Бог; і ще Ми просимо, щоб результати цих пошуків знайшли вираження в просвітленому пошануванні найвищих цінностей людини.

Працівників мас-медіа Ми насамперед хотіли б закликати до щирості, до правдивої послідовності між тим, у що вони вірять, і тим, що вони повідомляють у новинах і коментарях до новин. Ми закликаємо їх однозначно заявляти про свої життєві ідеали; зі зневагою відкидати всякі плани чи заходи, що мають на меті «маніпулювання» аудиторією; ставити любов і служіння людям вище від прагнення до слави та від економічних інтересів.

Усіх людей, які послуговуються засобами комунікації, Ми закликаємо виробляти в себе критичне ставлення до прочитаного, побаченого й почутого. Тоді вони зможуть заохочувати й підтримувати — морально чи матеріально — авторів або творців усіх тих книг, часописів, передач і фільмів, що обстоюють людські права й розповідають про обов'язки людини. Це також допоможе їм захиститися від агресії та спокус, що суперечать правді й людській гідності.

Ми закликаємо читачів, глядачів та слухачів розважливо оцінювати матеріали, подані в мас-медіа, і при нагоді самим, поосібно чи колективно, домагатися кращої роботи інформаційних служб. Сприймачі завжди повинні мати вирішальний вплив на майбутнє засобів соціальної комунікації, адже саме вони своєю волею приймають або відкидають те, що їм запропоновано. Погано тільки, що вони часто недбало ставляться до цієї своєї великої відповідальності.

Церква, зі свого боку, не вимагає собі якихось привілеїв у царині мас-медіа, однак заявляє про своє право й обов'язок промовляти через ці засоби, додавати їхнім повідомленням, передачам тощо того багатства, яке міститься в скарбниці її давньої, вселенської, історично-культурної та релігійно-освітньої традиції. Це стосується як громадських, так і приватних мас-медіа. Якщо треба, Церква може утримувати свої власні засоби соціальної комунікації — не тільки для того, щоб виконувати свій найперший обов'язок євангелізації, а й для того, щоб тепер, як і за старих часів, сприяти цілісному розвитку людини й обстоювати людські права. Найперше покликання Церкви: *проповідувати Євангелію всякому творінню* (Мр 16, 15) — разом із завданням розбудовувати цивілізацію покладає на неї обов'язок посідати належне їй місце в усіх сучасних формах спілкування між людьми.

610

З надією, що засоби соціальної комунікації неабияк посприяють поширенню людських прав і допоможуть людині усвідомити свої обов'язки, Ми від щирого серця вділяємо Наше Апостольське Благословення всім тим, хто докладає своїх сил та праці, щоб виконати це шляхетне, але непросте завдання і таким чином неоціненно допомогти всій людській родині на її дорозі в нове тисячоліття.

Папа Павло VI

1977

**Реклама в мас-медіа:
користь, небезпека, відповідальність.**

Достойні Брати, любі діти Церкви і всі люди доброї волі!

611 Дієцезії Католицької Церкви, відгукуючись на заклик Другого Вселенського Ватиканського Собору (пор. декрет *Inter Mirifica*, 14), цього року знову відзначають Всесвітній день комунікації. Цей день запроваджено для того, щоб розважаннями й молитвами, увагою й турботою, моральною та матеріальною підтримкою допомагати пресі, кіно, радіо, телебаченню та іншим новітнім засобам соціальної комунікації належно сповнювати їхні вкрай важливі завдання: інформаційне, освітнє і (коли йдеться про християн) євангелізаційне завдання.

Цей день, що його відзначають ось уже одинадцять, в багатьох країнах стає доброю нагодою для безпосередніх контактів між місцевими Церквами і фахівцями мас-медіа, допомагає їм доходити порозуміння. У цей день за допомогою певних літургійних та культурних заходів можна вигострювати сумління всіх тих, хто послуговується засобами соціальної комунікації, — читачів, слухачів, теле- або кіноглядачів, — щоб усі вони розважливо вибирали, що їм читати, слухати чи переглядати. Така розважлива вибірковість часто справляє дійовий вплив на власників та розпорядників мас-медіа і спонукає їх якнайповніше задовольняти вимоги споживачів. Однак головне те, що потреба вибирати змушує самих сприймачів зріло оцінювати зміст запропонованих видань, програм, фільмів абощо.

Адже сучасне суспільне спілкування — явище вкрай складне. Отож треба раз по раз нагадувати всьому суспільству та окремим його членам про їхні обов'язки в цій царині; треба просвітлювати їхнє сумління правдивими цінностями людського життя; і треба також, щоб кожен, хто має вплив на комунікаційний процес, робив усе від нього залежне заради громадського добра.

612 Через те Церква, присвятивши цей щорічний день дослідженню розмаїтих пастирських проблем, що виникають у царині суспільного спілкування, неодмінно звертала увагу християн та всіх людей доброї волі на окремі важливі сторони цієї широкої ділянки теперішнього життя. Таким способом Церква сподівалася допомогти кожній людині знайти правильний шлях, не втратити рівноваги духу посеред багатогранної реаль-

ності новітніх мас-медіа. Крім того, Церква сподівалася, згідно зі своїм покликанням, попрацювати задля спільного блага. Отож і цьогорічна тема — «Реклама в мас-медіа: користь, небезпека, відповідальність» — покликана звернути увагу на цей важливий чинник теперішнього суспільного устрою.

Хтось може запитати, чому це раптом Церква зацікавилася рекламою та її значенням у системі засобів соціальної комунікації. Річ у тім, що реклама — це дуже важливий складник людського співжиття, бо саме вона значно мірою визначає розвиток людини і посередньо чи безпосередньо впливає на її духовне життя. Ніхто не може уникнути впливу реклами. Хай яким є її зміст, реклама завжди подає або навіює певне світобачення, і воно тисне на християнина, відбивається на його поглядах і оцінках, спрямовує його вчинки. Вона набирає дедалі більшої ваги, бо часто саме від реклами надходять кошти на розвиток засобів комунікації, а рекламодавці нерідко повертають мас-медіа на свої потреби, одверто й часто небезпечно впливаючи на орієнтацію цих засобів та позбавляючи їх належної свободи.

Церква похвально дивиться на зростання виробничих можливостей людини та дедалі ширше мереживо зв'язків і обопільно вигідних взаємин між окремими особами та між цілими спільнотами. Для Церкви все це — підстава, знак та передвістя дедалі більшого братерства, отож Церква вітає й заохочує рекламу, яка може стати корисним і дійовим знаряддям людської взаємодопомоги. Інший важливий момент, який Церква вбачає в рекламі, — це інформаційне наповнення рекламних повідомлень; звідси випливає велике значення її, а водночас і велика відповідальність її творців. Реклама має бути правдивою й виваженою, має поважати гідність людини та найголовніші людські цінності, має обачно вибирати обставини, за яких вона звертається до сприймача, та спосіб цього звертання.

613

Реклама — це завжди засіб утвердити чийсь інтереси, тож рекламодавець, навіть коли його інтереси є цілком законними, повинен повсякчас мати на увазі спільне благо, пам'ятати про не менш законні інтереси інших громадян. А особливо рекламодавець повинен зважати на конкретні обставини, які визначають розвиток тих осіб, до кого спрямована реклама, тобто на культурно-економічне середовище та рівень освіти людей.

Як відомо, реклама призначена для того, щоб переконувати людей; її технології спираються на точні психологічні й соціологічні знання. І мало того, вона безнастанно шукає нових шляхів і засобів переконання. У зв'язку з цим на рекламі, а отже й на тих фахівцях, які її творять, лежить невідхильна повинність поважати людську особу, її право та обов'язок щодо відповідального вибору, її внутрішню свободу. Всі ці невід'ємні

складники людської гідності будуть зневажені, якщо реклама натискатиме на ниці схильності сприймачів, послаблюватиме їхню здатність критично мислити й приймати власні рішення.

Таке масштабне явище, як реклама, зі всіма її моральними й релігійними наслідками, включає в себе насамперед діяльність засобів соціальної комунікації. Вони часом самі стають агентами (чинниками) реклами, але далеко частіше вони тільки передають рекламні повідомлення інших підприємств, організацій тощо, а прибутками від цієї реклами частково або й цілком покривають свої поточні витрати. Тому можна твердити, що вся діяльність цих засобів нерозривно пов'язана з новітнім явищем реклами, і завдяки такій пов'язаності чинники економічного життя тепер здатні посприяти такій суспільно важливій справі, як розвиток засобів комунікації. Проте ці економічні чинники не повинні обмежувати свободу мас-медіа або перешкоджати поширенню релігійних цінностей (пор. *Communio et Progressio*, 62).

614 Ми певні, що Наші настанови допоможуть домогтися того, щоб реклама поважала найголовніші права та обов'язки людини, щоб вона стала гідною підтримки всіх щирих християн. Треба тільки, щоб різні категорії задіяних у рекламній справі фахівців поєднали свої сили задля цієї високої мети. Рекламні агентства, фахівці-рекламісти, власники й керівники тих мас-медіа, що поширюють рекламні повідомлення, повинні прийняти вже наявні кодекси професійної етики і неухильно їх дотримуватися. Треба також оприлюднити положення цих кодексів, щоб широка громадськість могла працювати над удосконаленням їх і стежити за виконанням цих положень.

Реклама часто порушує делікатні моральні питання, як-от виховання молоді, повага до жінок, охорона родинного кола, обстоювання прав людини (пор. Наше Звернення до членів Ради європейської спілки рекламних агенцій на аудієнції 28 квітня 1976 року), отож зацікавлення, а іноді й занепокоєння справами реклами є цілком виправданим.

Як може Церква мовчати, коли ламають найголовніші засади моралі? І як Ми Самі можемо не висловити Свій протест — протест, до якого, Ми певні, приєднуються всі люди доброї волі, — проти певних різновидів кінореклами, що поширилися останнім часом і ніяк не додають честі нашій цивілізації, а натомість тяжко ображають гідність людини, порушують спокій сумління, сіють незгоди поміж людьми? Отож Ми й просимо єпископів, священиків та мирян, задіяних у пастирській діяльності, провадити відкритий і здоровий діалог із керівниками рекламної промисловості, щоб обидві сторони поважали інтереси одне одного і спільно дбали про благо людського суспільства.

Водночас Ми закликаємо керівників католицької преси, осіб, які відповідают за католицькі передачі на радіо або телебаченні, та й працівників мас-медіа загалом являти людям приклад своїх релігійних переконань і свого досконалого життя — зокрема, у своїй бездоганній рекламній політиці. Ми також просимо рекламодавців не занегаювати тих каналів розповсюдження реклами, які дають гарантію дотримання та поширення моральних принципів і на ділі сприяють розвиткові особи, її людських та духовних цінностей.

Ми також бажаємо, щоб різноманітні католицькі установи в межах своїх особливих завдань повсякчас пильно стежили за розвитком новітніх рекламних технологій і вміли належно ними скористатися — вміли поширювати євангельське послання таким способом, який відповідає тиме потребам і сподіванням сучасної людини.

З такими побажаннями Ми радо вділяємо Наше Апостольське Благословення всім тим, хто відзначає цей День соціальної комунікації, як і всім тим, хто старається бути причетним до роздумувань над цим важливим питанням, збагативши їх своїм зрілим людським досвідом і своєю пильною християнською розважливістю.

Папа Павло VI

1978

Права та обов'язки сприймачів у соціальній комунікації

Достойні брати та любі діти!

615 Для Божого народу відзначення щорічного Дня соціальної комунікації — вельми важлива подія. Цей день, як ви добре знаєте, запроваджено для того, щоб роздумувати над способом діяння, значенням і корисністю засобів соціальної комунікації. Отці Другого Ватиканського Собору без вагань назвали ці технічні засоби справді «дивовижними», адже вони сягають найвіддаленіших куточків світу, стають щодня дедалі досконалішими, використання їх щораз частішає. Хто може сказати напевно, наскільки великий вплив вони здатні чинити на громадську думку? Хто може достеменно оцінити, якою мірою вони змінюють людські цінності або визначають той вибір, що його роблять люди?

Отож не слід дивуватися, що Церква пильно стежить за розвитком цього важливого культурного явища й невтомно нагадує керівникам та працівникам мас-медіа про особливу відповідальність їхньої праці.

Спонукувані пастирською любов'ю, Ми вирішили в цьому посланні дослідити потреби, права та обов'язки «реципієнтів» — тобто тих людей, для яких прямо призначено соціальну комунікацію. Ясна річ, Ми, як Нам і належить, дивимося на сприймача інформації з християнських позицій, вбачаючи в кожній людській істоті живий образ Божий (пор. Бут 1, 26) і пам'ятаючи про її високе провіденційне призначення.

Найперша потреба сприймачів, яку слід обговорити, — це можливість двосторонніх, діалогічних взаємин (пор. енцикліка *Ecclesiam Suam* // AAS, 56, 1964. — Р. 659). Те місце на газетних шпальтах і той ефірний час, що приділені діалогові з аудиторією, тільки почасти задовольняють цю законну потребу, адже це місце й цей час призначені для обговорення тільки певних чітко окреслених тем, тоді як кожен сприймач прагне висловити свої особисті погляди та пропозиції з усіх питань, що його хвилюють. Отже, щоб забезпечити двосторонній діалог і зосередитись на головних проблемах, «комунікатори» повинні встановити тривалий і плідний зв'язок із громадськістю, зробити реципієнтів діяльними учасниками суспільного спілкування.

Ще одна вимога сприймачів — правда. Знати правду — це засадниче право людини. Воно коріниться в самій людській природі й нерозривно

пов'язане з правом на участь у громадському житті, а це право завдяки суспільному розвитку наших часів тепер гарантоване кожній людині. Прагнення людей до правди безпосередньо стосується інформаційних засобів, адже сприймач має право чекати від них оперативних повідомлень, чесності, безстороннього висвітлення й пояснення подій, поваги до ерархії цінностей та (коли йдеться про засоби, що промовляють з екрану або сцени) правдивого зображення людини — чи то як окремого індивіда, чи то як частини певного соціального середовища.

Не слід також недобачати або недооцінювати й того, що сучасна людина бажає мати добрий відпочинок, щоб відновити тілесні сили й душевну рівновагу, — їх-бо так не просто зберегти в часто виснажливих умовах сьогоdnішнього життя й праці. Це бажання цілком виправдане, і воно також має свій духовний зміст, адже в час дозвілля перед людиною постають певні морально-релігійні питання. Християни добре знають, що людина, належно відповівши на ці питання, зможе за проводом Святого Духа повно здійснити своє високе призначення.

Щоб задовольнити ці свої потреби, сам сприймач повинен діяльно долучатися до творчого процесу комунікації. Звісно, Ми не закликаємо створювати якісь «групи тиску», що могли б тільки поглибити незгоди й загострити напругу. Утім, може трапитися, що мас-медіа, замість правити за «громадський круглий стіл», за яким кожен мав би право на голос відповідно до своєї особистої обізнаності та важливості обговорюваних питань, служитимуть тільки певним непередставницьким групам, а ті вже накидатимуть громадськості погляди, сприятливі для власних майнових інтересів. Це річ недозволєнна, і самі сприймачі повинні подбати, щоб такого не трапилося. Навпаки, треба сприяти становленню справжніх діалогічних взаємин між сприймачами й повідомлячами (пор. *Communio et Progressio*, 81).

Це значить, що саме ви — дорогі читачі, глядачі, слухачі — повинні вивчити, хай як це непросто, мову засобів соціальної комунікації, щоб мати змогу діяльно на них впливати. Ви повинні знати, як зробити правильний вибір між книгами й часописами, кінофільмами, радіо- й телепередачами, повсякчас усвідомлюючи, що, роблячи цей вибір, ви віддаєте свій голос за те, щоб заохотити й підтримати (часом навіть економічно) видання та програми, які вам до вподоби, і водночас відкинути несхвальні ті, що вам не імпонують (пор. там само, п. 82).

Крім того, слід мати на увазі, що новітні засоби комунікації — це явище вельми складне, і природа їх така (а іноді таким є свідомий намір комунікаторів), що правда часто видається обманом, а добро — злом. Немає такої події, такої істини, такої священної речі чи моральної засади,

яка не могла б бути прямо чи посередньо викривлена або заперечена в повідомленнях цих засобів. Через це треба вивляти розважливості, і до всіх повідомлень прикладати мірило справжніх морально-релігійних цінностей, схвально приймаючи те, що добре, і відкидаючи те, що погане.

Щоб стати сьогодні зрілим і відповідальним громадянином, сприймач повинен навчитися потрібного вміння: розуміти мову мас-медіа, робити належний вибір і розважливо оцінювати інформацію. Тоді сприймач зможе як слід провадити діалог із повідомлячем. Коли певні обставини потребуватимуть активних дій сприймача, він зможе вжити належних заходів. Однак робити це слід виважено й коректно. Нехай сприймачі, коли вони втручатимуться в справи мас-медіа, говорять своє слово рішуче й відверто, але водночас тактовно. Ми добре усвідомлюємо, з якими складнощами стикається кожен сприймач, особливо християнин, коли в реальних обставинах сучасного життя старається набути всіх знань, потрібних, щоб здійснювати свої права та обов'язки і втілювати в життя свої справедливі прагнення. Якщо, справді, майбутнє людства залежить від того, як воно використає засоби комунікації, то виховання сприймачів медіа-продукції треба зробити першорядною метою у сфері душпастирського служіння й освітнянської праці загалом.

617 Медіа-освіта повинна розпочинатися в колі родини. Готуючи дітей до життя, треба навчити їх розуміти засоби комунікації, розважливо вибирати між запропонованими програмами та ретельно оцінювати їхній зміст. Батьки повинні допомагати своїм дітям робити правильний вибір, виробляти свою виважену думку, провадити діалог із комунікаторами.

Далі цей вишкіл сприймачів має продовжитися в школі. Другий Вселенський Ватиканський Собор поклав такий обов'язок на католицькі школи всіх рівнів (пор. декрет *Inter Mirifica*, 16) та освітні організації мирян. У декреті читаємо ще й такі слова: «Щоб досягти якнайскоріших результатів, можна пояснювати відповідні приписи католицького вчення під час катехизації» (там само). Вчитель повинен пам'ятати, що в наш час діти щодня піддані впливові безлічі програм та передач, які так чи інакше зачіпають їхні моральні та релігійні погляди, а отже повинен повсякчас поправляти й напучувати своїх вихованців.

Нарешті, місцеві спільноти вірних повинні допомагати своїм членам вибирати, розуміти й оцінювати медіа-повідомлення. Ми звертаємося до католицької преси, до інших мас-медіа, які є в розпорядженні дієцезій, парохій та чернечих громад, щоб усі вони не жаліли місця для інформації про наявні медіа-програми, одні програми схвалюючи, а від інших відраджує, і неодмінно пояснюючи підстави такої своєї оцінки. Так вони допомогли б вірним виробити до медіа-програм таке ставлення, яке цілком відповідатиме вченню Євангелія.

Християни, особливо молодь, повинні пам'ятати, що розумне використання засобів комунікації, — це, кінець кінцем, справа особистої відповідальності, і від того, який вибір вони зроблять, залежатиме святість їхнього життя, цілість їхньої віри та багатство їхнього духу. Так, Церква повинна навчати їх і всіма силами їм допомагати, але вона не може звільнити їх від потреби приймати своє особисте рішення.

Легко побачити, що завдання перед нами — вкрай важке і складне. Тільки щира співпраця всіх небайдужих людей дасть можливість домогтися, щоб мас-медіа не просто припинили догоджати інтересам наживи певних ділків і перестали провокувати сприймачів на лихе пропагандою насильства, еротики, нищості й себелюбства, а й піднесли до вищого рівня — почали подавати докладні, ретельно перевірені й правдиві відомості, створювати програми та видовища, корисні для інтелекту і для духу. Це стало б вагомим доповненням до того всеосяжного гуманізму, що такий близький серцю Церкви (пор. енцикліка *Populorum Progressio*, 42; див. також п. 14).

Радо вітаючи заходи всіх людей, які ставлять це шляхетне завдання на перше місце в своїм житті й своїй праці, Ми просимо Бога проляти на них та на всіх тих, хто відзначає цей дванадцятий Всесвітній день комунікації, щедрі дари Святого Духа, і від щирого серця вділяємо їм Наше Апостольське Благословення.

Папа Павло VI

1979

Соціальна комунікація та охорона й розвиток дитинства в родині та суспільстві

Дорогі брати й сестри, дорогі сини й дочки!

618 Зі щирою певністю та живою надією — а ці певність та надія позначили всю мою службу на Престолі святого Петра, — я звертаюся до вас, і особливо до тих з-поміж вас, хто діяльно працює на ниві комунікації, з нагоди дня, що його Другий Ватиканський Собор постановив присвятити цій важливій ділянці теперішнього життя (пор. *Inter Mirifica*, 18).

Тема, якій я хотів би приділити увагу, — це також заклик, хоч і неявний, до вашої певності й надії, адже ця тема — діти. Я звертаюся до цієї теми з великою охотою, бо її обрав був ще мій дорогий Попередник Павло VI. Оскільки ж ООН проголосила 1979 рік Міжнародним роком дитини, то вельми доречно розважити над особливими потребами такої широкої категорії сприймачів, як діти, а також над співвідносними обов'язками дорослих, і особливо медіа-працівників, здатних так глибоко впливати — чи то добре, чи то погано — на виховання молодого покоління.

Ось чому тема цього річного дня: «Роль мас-медіа в охороні й розвитку дитинства в родині та суспільстві» — така важлива і складна.

619 Навряд чи мені вдасться здійснити глибокий, а тим паче вичерпний аналіз цієї теми, але все ж я хотів би коротко нагадати вам, чого сподіваються і що мають право отримати діти від засобів комунікації.

Діти захоплюються дорослими і світом дорослих, але водночас вони зовсім безборонні перед цим світом. Вони мають природну схильність приймати все, що подають їм дорослі, — однаково, добре воно чи погане. Всі ви, працівники мас-медіа, а особливо ті, хто працює в аудіовізуальних засобах, добре це розумієте. Як «великий екран», так і «екран малий» непереборно притягують до себе дітей, і вони набагато глибше й набагато скоріше, ніж будь-хто інший, засвоюють усе, що бачать.

Неначе м'який віск, на якому навіть найменший притиск залишає свій відбиток, душа дитини відкрита для всіх впливів, що діють на її розум, уяву, чуття й підсвідомі потяги. Навіть більше, враження, що їх людина пізнає в дитинстві, глибоко проникають в її фізичний світ і визначають, часто протягом тривалого часу, її ставлення до самої себе, до інших та довкілля.

Ще поганські мудреці зрозуміли, якою вразливою є дитина у першій фазі свого життя, і встановили відомий педагогічний принцип: *maxima debetur puero reverentia*, цебто «щонайбільша шана має належати дитині».

Те саме розуміння лежить в основі суворої Христової застороги: «А хто спокусить одного з тих малих, що вірують у Мене, такому було б ліпше, якби млинове жорно повісили йому на шию, і він був утоплений у глибині моря» (Мт 18, 6). Звісно, «ті малі», про яких говорить Ісус, — це насамперед діти.

Приклад Христа має стати зразком для кожного вірного, який прагне в Євангелії знайти натхнення для свого життя. Ісус постає перед нами, як Той, Хто з любов'ю вітає дітей (пор. Мр 10, 16), захищає їхні поривання наблизитися до Нього (пор. Мр 10, 14), вбачає в довірливій дитячій простоті гідний найвищої похвали спосіб увійти в Царство Небесне (пор. Мт 18, 3-4) і високо цінує відкритість їхнього серця, завдяки якій діти спроможні мати безпосередній досвід Бога (пор. Мт 18, 10). Він без вагань робить несподіване зіставлення: «Хто приймає дитину в Моє ім'я, той Мене приймає» (Мт 18, 5).

При нещодавній нагоді я написав був: «Господь ототожнює Себе зі світом малих... Він не використовує дітей як засіб досягати певної мети; навпаки, Він кличе їх до Себе й дає їм місце в Своєму плані спасіння» (пор. Послання до президента Папського товариства місіонерського дитинства, 10 квітня 1979 року).

Якої ж настанови повинні триматися відповідальні християни, особливо батьки й працівники мас-медіа, свідомі своїх обов'язків щодо дітей?

620

Насамперед вони повинні взяти на себе нелегке завдання дбайливо допомагати розвиткові дитини. Ідея про те, що треба стояти дещо осторонь дитини, і нехай та, мовляв, розвивається самовільно й самочинно — на перший погляд, свідчить про шанобливе ставлення до дитячої особистості. Проте на ділі за такою ідеєю ховається небезпечний брак уваги до дитячих потреб.

Таке недбале ставлення до дітей є неприйнятним. Щоб розвиватися й дорослішати, дітям потрібна допомога. В дитячій серці — величезне багатство життя, проте дитина власними силами не здатна розібратися в своїх пориваннях. Саме дорослі — батьки, вихователі, працівники мас-медіа — повинні і спроможні допомогти їй.

Чи не є кожна дитина схожою на того маленького Самуїла, про якого йде мова в Писанні? Самуїл не міг самотійно зрозуміти поклик Божий і попросив допомоги в свого вчителя, а той відказав: «Не кликав я тебе, лягай спати» (1 Сам 3, 5-6). Чи повинні ми мати за звичай отаке ставлення,

що може пригнітити в дитини поривання й поклики до кращих речей? Чи навпаки, нам належить допомогти дитині зрозуміти Боже звертання, як-от священник Елі допоміг Самуїлові: «Коли тебе покличуть, скажеш: 'Товори, Господи, слуга Твій слухає'» (1 Сам 3, 9)?

В цій справі ви, дорослі, маєте у своєму розпорядженні широкі засоби й можливості. Ви владні або вигострити розум дитини, або притупити його, або навіть, боронь Боже, непоправно його отруїти. Тож ви повинні діяти так, щоб завдяки вашій освітній праці — не мертвотній, а завжди позитивній і натхненній, дитина змогла побачити й використати всі ті незліченні способи самоствердження, які дадуть їй змогу стати творчим членом суспільства.

Ви, працівники мас-медіа, сприяйте дітям у їхньому прагненні до самопізнання, створюючи відпочинкові та культурні програми, що допомагали б дітям усвідомити свою ідентичність і поступово ввійти до людської спільноти. Важливо, щоб у ваших програмах дитина була не лялькою або третьорядною безликою постатю, запровадженою тільки для того, щоб вичавити сентиментальні сльози з очей втомлених, розчарованих і апатичних глядачів або слухачів, а справжньою дійовою особою і гідним прикладом для малих.

621 Я добре усвідомлюю, що, закликаючи вас до таких людських і «поетичних» заходів («поетичних» в автентичному значенні цього слова, що означає творчі сили справжнього мистецтва), я водночас закликаю вас обличити завзяті намагання досягти якнайвищого рейтингу глядацьких або читацьких симпатій та переважно дешевої слави, яку він втілює. Адже справжня творча й мистецька праця прокладає собі шлях без марнославного прагнення успіху, в її основі лежить справжній талант і впевнена в собі фахова зрілість.

По-братньому прохаю вас приділити у своїх виробничих планах місце для релігійних та духовних напучувань дітям. З надією закликаю вас не стояти осторонь апостольської праці Церкви.

Я також звертаюся до вас, батьки і вчителі, та до вас, катехити й керівники різних церковних асоціацій, і прошу вас відповідально розважити над *проблемою використання засобів масової комунікації у своїй праці з дітьми*. Це справа надзвичайної ваги не тільки під оглядом просвітленого виховання, що розвиватиме в дітей критичність та самодисциплінованість при виборі програм і сприятиме їхньому розвитку як людських істот, а й під оглядом поступу цілого суспільства до більшої справедливості, правдивості й братерства.

Дорогі брати й сестри, дорогі сини й дочки, дитинство — це не просто один з-поміж інших періодів людського життя, і ми аж ніяк не можемо

від цього відсторонитися. Так само, як син або дочка є плоттю від плоті батьків, так і всі діти разом є живою частиною суспільства. У роки дитинства часто вирішується доля всього життя людини загалом: тоді визначається життя самих дітей, життя наше, а отже — життя всіх.

Відповідно, ми зможемо дуже допомогти дітям, навчивши їх високо цінувати життя і повсякчас знаходити в ньому правильні стежки. Ми неабияк допоможемо їм, показавши їхнім чутливим серцям і таким сприйнятливим очам усе те, що є в житті найвищого і найшляхетнішого.

Коли я звертаю свій погляд до такої ідеальної мети, переді мною неначе з'являється прекрасне лице Матері Ісуса, яка, щиро служивши своєму божественному Синові, «зберігала всі ці слова у своїм серці» (пор. Лк 2, 51). Натхнений її прикладом, я з повагою схиляюся перед вашою місією на ниві освіти. Вірячи, що ви виконаєте цю місію з любов'ю, яка відповідатиме високій гідності вашого завдання, я даю вам своє сердечне благословення.

Папа Іван Павло II

1980

Соціальна комунікація та родина

Любі брати і сестри у Христі!

- 622 На виконання постанови Другого Ватиканського Собору Католицька Церква відзначатиме (18 травня) Всесвітній день комунікації. Як постановив Собор в одному з найперших своїх документів, у всіх дієцезіях кожного року належить приділити окремий день для того, щоб вірні підносили до Бога молитви за дійове провадження церковної роботи на ниві суспільного спілкування. Крім того, цього дня кожен повинен замислитися над своїми обов'язками стосовно засобів комунікації й допомогти — чи своєю працею, чи коштами — церковним установам та починам у цій царині.

За ті роки, що збігли після видання соборового Декрету про засоби соціальної комунікації, цей Всесвітній день ставав дедалі важливішою подією в житті Церкви. В багатьох країнах до католицьких заходів з нагоди цього дня долучаються й представники інших християнських спільнот — цей практичний вияв єдності похвальним чином втілює в життя екуменічний принцип «не робити осібно того, що ми можемо робити разом». Велика дяка за це Богові.

- 623 Цього року, суголосно з темою близького вже Синоду Єпископів, який розглядатиме ті проблеми, що постають перед родиною в нових обставинах сучасності, доречно було б розважити над взаєминами між родиною і мас-медіа. Адже одне з тих явищ, що близько зачіпають сьогодні всі людські родини, — це повсюдне поширення засобів соціальної комунікації: преси, кіно, радіо й телебачення. Мало до якої домівки вони не проникли. Якщо колись (не так уже й давно) родина складалася з батьків і дітей та ще, можливо, кількох родичів або слуг, то тепер родинне коло в певному розумінні розширилося. До нього увійшло більш чи менш постійне «товариство» дикторів, авторів передач, естрадних артистів, спортивних та політичних коментаторів; у гості до родини зачащають відомі й впливові люди різних національностей, переконань та професій.

Такий стан речей криє в собі дивовижні можливості, але водночас невидимі пастки й великі небезпеки, якими не можна легковажити. Сьогоднішня родина також потерпає від того напруження й дедалі більшого замішання, які властиві для сучасного суспільного життя загалом. Багато чинників стабільності, що раніше допомагали допевнитися міцної єд-

ності між членами спільноти, сьогодні ослабли або й зовсім зникли. Колись, іще не так давно, нерозривно пов'язані взаємні інтереси й невідхильна потреба спільно працювати над певними господарськими завданнями змушували членів родини майже повсякчас перебувати разом. Тому саме родина мала вирішальне значення у вихованні й навчанні дітей. Сьогодні умови праці змінилися, і члени родини від рання й до вечора майже не бачать одне одного.

Очевидні проблеми, що їх породило таке становище, часом значно загострюються з вини засобів комунікації. Якщо медіа-програми висміюють або спотворено зображують життя й виховне значення родини, то члени родини, пасивно й некритично засвоюючи такий її викривлений образ, легко починають переймати подані в мас-медіа моделі поведінки й життєві настанови, дарма що все це здебільшого є неповноцінним і поверховим. Члени родини часом навіть не ставлять під сумнів запропоновані їм ідеї, і здебільшого не мають ані нагоди, ані спроможності, щоб якось заперечити творцям медіа-програм або розпочати з ними плідний діалог. Крім того, існує ще одна велика й реальна небезпека — що родина зречеться своєї відповідальності за виховання дітей та прищеплення їм справжніх цінностей і перекладе цей непростий обов'язок на медіа.

У зв'язку з цим треба не випускати з уваги той дедалі більший вплив, що його мас-медіа чинять на незрілі ще молоді уми, особливо коли йдеться про бачення образу людини, життя у світі, взаємин з іншими; адже те бачення, що його подають мас-медіа, часто істотно відрізняється від того, яке хотіла б виховати в дітей родина. Нерідко батьки не звертають уваги на цей вплив мас-медіа. Зазвичай батьки пильно стежать за тим, з якими приятелями водяться їхні діти, але не виявляють такої пильності до тих ідей, що їх радіо, телебачення, платівки, газети й комікси доносять до начебто «захищеного» й «безпечного» домашнього середовища. Отож наймолодшим членам родини, коли новітні мас-медіа входять в їхнє життя, нема як сподіватися поради чи настанови від батьків та інших вихователів. А батьки й вихователі могли б запобігти шкідливим впливам, і навіть більше — могли б використати багато цінних якостей мас-медіа для того, щоб допомогти дітям вирости й розвинути у гармонійних чоловіків та жінок.

Це, безперечно, правда, що засоби соціальної комунікації можуть стати неоціненним джерелом культурного збагачення для родини та кожного з її членів. Добре організоване читання, перегляд та прослуховування здатні великою мірою пожвавити діалог та взаємодію всередині цієї маленької спільноти і розширити інтереси її членів, так що кожна

окрема сім'я втягуватиметься в діяльне життя великої вселюдської родини. За допомогою медіа люди мають можливість причащатися до релігійних подій, які відбуваються десь далеко, а це особливо вигідно для людей хворих і таких, які з певних причин прив'язані до своєї домівки. Завдяки цим засобам родина може виразніше усвідомити вселенськість Церкви, краще пізнати всі складнощі життя різних рас та народів. Так мас-медіа здатні щонайближче поєднати серця людей взаємною приязню, розумінням і братерством; члени родини можуть набути глибоких і щирих «родинних почуттів» до всіх людей на землі. Ці блага не варто недооцінювати.

- 625 Але для того, щоб родина змогла отримати від використання мас-медіа всі оці блага і водночас уберегтися від шкідливих впливів, конче потрібно, щоб її члени, а особливо батьки, ні на мить не втрачали своєї критичності. Вони повинні ретельно розглядати зміст запропонованих програм і належно оцінювати всі ті повідомлення, що приходять через мас-медіа. Крім того, родина має ухвалити зважене рішення про те, скільки часу доцільно витратити на мас-медіа, — з оглядом на інші завдання й заходи, що їх члени родини також не повинні занегаювати.

Одне слово, батьки зобов'язані дбати про медіа-освіту свою і своїх дітей, розуміти цінність суспільного спілкування, робити розважливий вибір між наявними програмами, а тоді свідомо й відповідально оцінювати, яку інформацію в цих програмах варто приймати, а яку — відкидати. Якщо використовувати мас-медіа так, як оце зазначено, ці засоби становлять набагато меншу загрозу для блага родини й основних її завдань; навіть більше — вони допомагають молодим членам родини знайти своє місце в суспільстві.

Очевидно, що родина має право сподіватися доброї волі, чесності й відповідальності від усіх фахівців мас-медіа: видавців, режисерів, письменників, продюсерів, керівників трансляційних станцій, коментаторів, естрадних артистів та репортерів. У всіх цих категоріях переважають миряни. Тож усім цим чоловікам та жінкам я хотів би повторити сказане під час однієї з моїх закордонних поїздок: «Великі сили, що творять сьогодні світ, — політика, мас-медіа, наука, техніка, культура, освіта, промисловість та праця — це саме ті ділянки, де миряни мають якнайбільше можливостей здійснювати свою місію» (Лімерик, 1 жовтня 1979 року). Без сумніву, засоби масової інформації — це одна з тих могутніх сил, які в наш час визначають обличчя землі, і саме в царині мас-медіа чимало талановитих людей знаходить працю свого життя і своє покликання. Католицька Церква з любов'ю та повагою ставиться до цих людей і щиро за них молиться. Адже мало яка професія вимагає від чоловіків і жінок стільки снаги, самопосягати, чесності й совісності, як професії в царині мас-медіа. Крім того (і про це треба повсякчас пам'ятати), справді само-

відданий професійний комунікатор може стати дійовим чинником добра, і тоді мало що зможе зрівнятися з ним силою.

Я щиро закликаю всіх медіа-фахівців приєднатися в цей день до розважань та молитов Церкви. Ми благаємо Всевишнього зробити так, щоб працівники мас-медіа усвідомили свої дивовижні можливості служити людям і творити світ добра. Ми просимо Його наділити їх розумінням, мудрістю й мужністю, потрібними, щоб нести величезний тягар покладеної на них відповідальності. Ми молимо Його повсякчас навертати їм на думку потреби їхньої аудиторії, яка здебільшого складається з таких самих родин, як і їхні власні, і в цих родинх батьки так само настільки заклопотані і втомлені, що не мають сили виявляти пильність, і діти в цих родинх такі самі довірливі, вразливі й до всього сприйнятливі. Пам'ятаючи про це, фахівці мас-медіа завжди здаватимуть собі справу, які величезні наслідки — чи то добрі, чи то погані — може мати їхня праця, а тому ніколи не лукавитимуть із собою й не зрадять принципів своєї шляхетної професії.

Моє особливе Апостольське Благословення я шлю сьогодні всім працівникам мас-медіа, всім людським родинам та всім тим, хто своїми молитвами, розважаннями й нарадами старається добитися того, щоб оті новітні технічні засоби якнайкраще попрацювали задля блага людей і задля слави Божої.

Папа Іван Павло II

1981

Соціальна комунікація та відповідальна людська свобода

Любі брати й сестри!

626 Тема XV Всесвітнього дня комунікації — «Соціальна комунікація на службі відповідальній свободі людини». Цій важливій темі я хотів би присвятити і своє послання, яке з любов'ю шлю до всіх синів Католицької Церкви та всіх людей доброї волі.

1. У безнастанному розвитку й поширенні засобів масової інформації ми можемо вбачати знаки часу, широкий шлях до всесвітньої злагоди і до зміцнення основ мирного та братерського співжиття народів.

Блаженної пам'яті Пій XII, ведучи мову про ці засоби у своїй енцикліці *Miranda Prorsus* (8 вересня 1957 року), вельми справедливо називав їх «дивовижними технічними винаходами, що ними так гордяться теперішнє покоління», і розглядав їх як дари Божі. Декрет Другого Ватиканського Собору *Inter Mirifica* потвердив таке бачення й наголосив на можливостях цих засобів, які «за своєю природою здатні охоплювати дійовим впливом не тільки окремих осіб, а й великі маси людей, навіть усе суспільство».

Церква, визнаючи величезні можливості мас-медіа, завжди поряд із таким визнанням закликала до чогось більшого, ніж просто радісний запал, — до розважань і розмислів над тією силою навіювання, яку мають ці засоби, коли різними способами впливають на людей. Ми повинні повсякчас пам'ятати про цей вплив. Людина, навіть у присутності мас-медіа, повинна залишатися собою, тобто вільною і відповідальною, користувачем, а не об'єктом, критичною, а не пасивною.

627 2. Протягом свого пастирського служіння я вже не раз говорив про таке бачення людини як вільної особистості — бачення, що засноване на божественному Об'явленні й підкріплене життєвою потребою самої людської природи. Це бачення особливо близьке серцю сучасної людини через усі оті небезпеки й загрози, що постають перед нею і сповнюють її душу страхом.

На початку цього 1981 року в посланні з нагоди Всесвітнього дня миру я старався показати, що мир неможливий без свободи — свободи окремих осіб, громад, родин, народів, етнічних, мовних та релігійних меншин.

Справді, саме у свободі людина знаходить своє справжнє єство. І щоб знайти його, вона повинна розвиватися, не обмежуючись, як це часто буває, голосними словами та риторичними заявами; повинна не спотворювати значення свободи, не виробляти в себе свавільної звички чинити все, що їй заманеться, навіть зло (пор. *Gaudium et Spes*, 17). Навпаки, людина має знати, має ділами й помислами своїми свідчити, що її свобода походить із її гідності як істоти, сотвореної на подобу Божу. А ця гідність вимагає, щоб людина діяла за свідомим і вільним вибором, тобто за своєю особистою спонукою й переконанням, а не за якимось сліпим внутрішнім поштовхом чи за суто зовнішнім приневоленням (пор. *Gaudium et Spes*, 17). Навіть психологічне навіювання — на перший погляд, зовсім нешкідливе — може перетворити людину на об'єкт і створити загрозу для її свободи, коли вправно використати його в поєднанні з новітніми знаряддями переконання. Ось у якому плані я хотів би вести мову про соціальну комунікацію на службі відповідальній людській свободі. Людина створена вільною. Утім, ця свобода вимагає, щоб людина постійно зростала, вдосконалювалася і за допомогою небесної благодаті намагалася перевищити себе. Свобода має бути завойованою. Отож людина повинна звільнитися від усього, що могло б завадити їй на шляху до свободи.

3. Сьогодні засоби масової інформації являють собою дійові чинники, яким призначено особливу роль у змаганні людей до відповідальної свободи, і Церква повсякчас про це пам'ятає. Отож слід поставити перед мас-медіа питання: чи можете ви вказати шлях від ваших величезних можливостей до звершення цього вашого завдання? Чи справді мас-медіа здатні справдити ті надії, які Церква покладає на них як на важливі чинники становлення відповідальної свободи поміж людьми? 627a

Як могли б ці засоби допомогти й посприяти утвердженню свободи людини? Адже на ділі вони представляють реальність своїми власними засобами. І нерідко це призводить до того, що медіа накидають людям своє бачення речей, бо сучасній людині вельми важко відсторонитися чи звільнитися від контактів із тими мас-медіа, що видаються їй абсолютно необхідними.

Часто медіа стають знаряддями влади, і вона за їхньою допомогою може чинити незаконний тиск, особливо в тих краях, де не дозволено плюралізм поглядів. Таке становище може скластися не тільки там, де немає свободи, як-от під різними диктаторськими режимами, а й там, де свобода певною мірою збережена, проте могутні економічні інтереси — явно чи приховано — чинять на засоби інформації безнастанний тиск.

Це особливо слушно, коли йдеться про обмеження релігійної свободи. Проте це слушно так само й щодо інших випадків, коли незаконний тиск має на меті використання людей як знарядь.

Відповідальна свобода повідомлячів, які мають владу вибирати те, що вони сповіщають людям, повинна бути співвіднесеною зі свободою сприймачів, адже останні є так само вільними та відповідальними.

Нагадати комунікаторам, що їхня справа вимагає від них любові, справедливості, правди, а також вільних і самостійних рішень, — це обов'язок мого пастирського служіння. Щоб зберігати вірність приписам моралі, не можна ані спотворювати образ правди, ані зневажати справедливість, ані заглушувати в серці любов до ближнього. Занедбати або залишити поза увагою всі ці цінності — значить відкрити шлях для упереджень та наклепів, для беззастережної підлеглості владі й покірного догоджання «державним інтересам». Церква ніколи не викривлятиме й не ховатиме правди, хоч якої гіркої. Крім того, Церква, досконало пізнавши, що таке людина, не схильна до наївного оптимізму; вона проповідує надію й не миритиметься з поширенням неправди.

- 628 4. А проте сьогодні в тій інформації й тих образах, що їх подають масмедіа, ми помічаємо все ще чимало агресивності. Помічаємо її скрізь: від розважальних програм до політичних промов, від наперед заготовлених «сенсацій» та «відкриттів», що являють собою звичайнісіньке навіювання, і аж до царини реклами.

У нашому світі важко уявити собі комунікатора, який не належав би до певної *культурної матриці*, але ця обставина зовсім не дає йому права накидати свою ідеологію іншим особам. Він повинен сповнювати своє завдання з якнайбільшою об'єктивністю і не перетворюватися на «прихованого навіювача» — чи то з особистих інтересів, чи то через слабковольність, чи то заради наживи.

Крім того, є ще одна небезпека для відповідальної свободи усіх, хто використовує засоби соціальної комунікації. Ця небезпека, що дедалі чорнішою хмарою тяжіє над нами, полягає в постійному мусуванні сексуальних тем аж до тої міри, коли настає справжнє засилля порнографії: на сторінках часописів, у теле- й радіоефірі, навіть у деяких «творах мистецтва», які навряд чи гідні так називатися. Все це не що інше, як згубне розбещення. Викривати й поборювати такий стан речей — це не означає, як часто неправильно вважають, ставати речником якоїсь «реакційної ідеології» або прихильником цензурування людської свободи; навпаки, це означає стати поборником свободи, адже справжня свобода неодмінно передбачає, що ніхто не повинен зазнавати настирливого навіювання шкідливих поглядів — поглядів тих, хто хотів би перетворити сексуальність на самоціль. Таке навіювання противне не тільки християнській вірі, а й самій людяності; з часом воно призводить до наркоманії, збочень та деградації людської особистості.

Надзвичайна дієвість засобів соціальної комунікації відкриває перед людьми величезні можливості. Серед них — можливість уславляти насильство, різними способами висвітлюючи й зображаючи його, як це й сьогодні вже трапляється, у щоденних газетах (часом поряд із «заспокійливими» словами й картинками, за допомогою яких автори вдають, начебто негативно ставляться до висвітлюваних фактів)! Часто-густо отаке напозір безсторонне «висвітлення фактів» служить для того, щоб жорстокими й дикими пристрастями підігрівати мляве зацікавлення читачів.

5. Не можна не сказати й про те, як оце повсякчасне звеличення сексуальності й насильства впливає на умови молоді та дітей, адже ті не мають іще розвинутого критичного мислення й цілком відкриті перед звабливими посланнями й сенсаціями мас-медіа. 629

Свідомість дітей та молоді ще не до кінця сформована. Отож треба допомогти їй дійти зрілості, оберігаючи від зайвих травм. Під цим оглядом Церква вимагає відповідальності не тільки від самих комунікаторів, а й — особливо — від усіх членів родини.

Сучасний стиль життя людей — а надто в розвинених промислових країнах — часто змушує родини відмовлятися від своєї відповідальності за виховання дітей. Відмовитися від цієї відповідальності тим легше, що сьогодні майже в кожній домівці є радіо, телебачення й пресові видання. Саме вони займають час дітей та молоді. Звичайно, таку ситуацію можна зрозуміти, коли бракує належних засобів, щоб забезпечити молоді корисне для їхнього розвитку дозвілля й направити їхню енергію в правильне річище.

Утім, як наслідок такого становища, саме дітям і молоді найбільше потрібна підтримка, щоб допомогти їм розвинути в собі відповідальну свободу. Тому всі громадяни, а особливо ті чоловіки й жінки, які вірять у Бога і яким дорога свобода, мають обов'язок захищати молодих людей від агресивних впливів мас-медіа. Нехай ніхто не ухиляється від цієї відповідальності, посиляючись на свою нібито непричетність.

6. І ще в цей день треба запитати: чи роблять душпастирі все те, що повинні, коли йдеться про використання мас-медіа? 630

Треба пам'ятати, що крім документа *Communio et Progressio* (десяту річницю якого ми невдовзі відзначатимемо) багато корисних настанов подав Синод Єпископів 1977 року (вони викладені, зокрема, в Апостольському повчанні *Catechesi Tradendae*). Чимало цінних вказівок зроблено й торішнім Синодом Єпископів, який розглядав проблеми родини.

Богослови й душпастирі, катехити й викладачі навчальних закладів (особливо католицьких), члени католицьких організацій та спілок — що

зробили ви в цій вельми важливій і дуже нагальній справі? Треба вдатися до діяльніших заходів, щоб виробити в кожного — не тільки в католиків та інших братів-християн, а й в усіх чоловіків та жінок, дорослих і юних — критичне сумління, що визначатиме їхні життєві настанови та їхні вчинки і навчить їх, як вільних і відповідальних людей, правильно «бачити, оцінювати й діяти» в усіх справах, пов'язаних із виробництвом медіа-матеріалів та вибором між запропонованими програмами, виданнями тощо.

Довірена мені пастирська посада; «соборна свідомість», про яку я так часто говорив і повсякчас до якої закликав; мій особистий досвід та мої переконання щодо людства, християнства та ролі єпископа — все це дає мені підстави наголосити на тих незліченних можливостях творити добро, на тій корисності, що мають мас-медіа. Я також хотів би додати, що мистецький бік діяльності мас-медіа мені видається вельми важливим і гідним щонайбільшого захоплення. Проте все це не може приховати від нас того незаперечного факту, що за використанням — або негідним використанням — засобів масової інформації стоять певні люди, які заробляють на цій справі гроші, певна промисловість, певні владні органи.

Ми побачили, як багато аспектів треба взяти до уваги, оцінюючи діяльність мас-медіа. Нехай же ці технічні засоби дедалі рідше правлять за знаряддя маніпуляцій над людьми. Нехай вони дедалі більшою мірою стають знаряддям свободи: нехай всіма можливими способами сприяють зміцненню, поширенню, досягненню відповідальної свободи людини.

З такими побажаннями я радо прохаю в Бога найповнішої небесної благодаті для всіх тих, хто читає ці слова і старається усвідомити й розділити мою пастирську турботу; і за порукою цієї благодаті нехай стане моє щире Апостольське Благословення.

Папа Іван Павло II

1982

Соціальна комунікація та проблеми людей похилого віку

Найдорожчі брати й сестри у Христі!

Вже шістнадцятий рік поспіль Церква відзначає цей Всесвітній день комунікації, в який, згідно із соборовим декретом *Inter Mirifica*, слід спонукати людей до молитовних розважань над їхніми обов'язками у важливій царині суспільного спілкування (*Inter Mirifica*, 18). Вже стало традицією кожного року приділяти увагу якійсь окремій темі, водночас закликаючи вірних до молитов і грошових пожертв. Не відходячи від цієї традиції, я хотів би присвятити цьогорічний день людям похилого віку, бо саме на цій темі Організація Об'єднаних Націй постановила зосередитися в 1982 році.

631

1. Проблеми старших людей сьогодні істотно відрізняються від тих, що поставали перед ними раніше. По-перше, фактом є те, що кількість таких людей у світі постійно зростає. У країнах із високим рівнем життя це зростання можна пояснити вдосконаленням медичної системи, дійовими санітарно-гігієнічними заходами, покращенням умов праці та загальними достатками їхніх громадян.

Крім того, сучасному промисловому й постпромисловому суспільству властиві кілька особливих чинників. Найголовніший серед них — це зміни в складі сім'ї, яка сьогодні зазвичай зводиться до невеличкого ядра, тоді як у селянському суспільстві вона являла собою великий патріархальний осередок. До того ж теперішні сім'ї часто ізольовані й нетривкі, а іноді навіть розбиті, неповні. Таке становище має багато причин, зокрема вплив людей із села до міста, а також властиве нашій добі (і часом цілковито непомірюване) прагнення до життєвих вигод і схильність до споживацтва. В цих обставинах літні люди часто стають немовби зайвими.

Є ще низка інших обставин, що роблять життя літніх людей гідним жалю: принизлива бідність, особливо в тих країнах, де немає системи соціального забезпечення людей похилого віку; мимовільна бездіяльність пенсіонерів — особливо тих, хто працював у промисловості, або надто вже старих; безпроглядна самотність тих, хто позбавлений дбайливої родинної опіки або товариства приятелів. З часом, коли минають роки, сили занепадають і приходять численні хвороби, стара людина дедалі виразніше усвідомлює свою слабкість, і життя тисне на неї дедалі більшим тягарем.

- 632 2. Усі ці проблеми годі розв'язати, якщо ми всі не візьмемо їх близько до серця, якщо ми не вбачатимемо в них питання загальнолюдської ваги. Все людство повинне дбати про літніх людей і допомагати їм, адже кожна людська істота має свою гідність, а кожне людське життя — свою цінність. Пам'ятаймо, що життя — «завжди дар».

Святе Письмо — там, де мова йде про літніх людей, — визначає похилий вік як дар, що оновлює сам себе. Кожен день на старості треба прожити відкритим до Бога й до ближніх.

У Старому Завіті старих людей пошановано як таких, що сповна пізнали життя: «Яка ж бо гарна для старих — *мудрість*... Вінець старих — великий їхній досвід, і похвальне в них — *острах Господній*» (Сир 25, 5–6). На старих покладене важливе завдання: передавати слово Боже новим поколінням: «Боже, на наші вуха ми чули, наші батьки нам розповіли, що учинив еси за днів їхніх» (Пс 44, 1). Сповідуючи молодим свою віру в Бога, вони зберігають жвавість і плідність духу, що не слабне зі втратою тілесних сил: «Вони й на старість плодовиті будуть, будуть ядерні й соковиті, щоб возвістити, що Господь правий» (Пс 92, 14–15). Цим завданням старих відповідають певні обов'язки молодих. Молодь повинна *дослухатися до старших*: «Не зневажай розмову старших» (Сир 8, 9), «Спитай у батька, й він звістує тобі, у людей старих, вони ж тобі повідають» (Втор 32, 2); вона повинна також *допомагати старшим*: «Дитино, допомагай своєму батькові в старощах і не засмучуй його за його життя; і коли розум ослабне, будь поблажливий; не зневажай його тоді, коли ти — повносилий» (Сир 3, 12–13).

Не менш багате й новозавітне вчення. Приміром, св. Павло дає «євангельські» настанови про досконале життя в старості, закликаючи до тверезості, поважності, поміркованості, здоров'я у вірі, любові й терпеливості (пор. Тит 2, 2). Дивовижним прикладом постає перед нами старий Симеон, що жив чеканням і сподіванням побачити Месію, і Христос став для нього повнотою життя, надією на майбутнє. Виховавши себе в праведності й побожності, Симеон зміг упізнати Господа й весело заспівав, але не пісню прощання з життям: навпаки, на порозі вічності він співав гімн подяки Спасителеві людства (пор. Лк 2, 25–32).

- 633 3. Саме на схилі літ людина має найбільшу потребу здійснити себе в діяльній праці та любові, а отже — треба належно сприяти всім тим організаціям, що допомагають старим людям вийти зі стану зневіри, самотності й бездіяльності, стати для інших учителями мудрості, свідками надії й трудівниками милосердя.

Саме в колі родини старі люди мають якнайширше поле для діяльності. Їхня мудрість і їхній досвід — це справжній скарб для молодих членів родини, які тільки-но розпочали своє шлюбне життя. Долаючи

найперші проблеми життя в подружжі, молоді мають в особі своїх літніх батьків добрих радників і приятелів. Крім того, приклад і ніжне піклування дідуса з бабусею могли б певною мірою компенсувати дітям брак батьківської опіки, адже сьогодні з різних на те причин батько й мати мусять занадто багато часу проводити поза домом.

І це ще не все: в самому громадянському суспільстві, що завжди довіряло організацію свого соціального устрою та проведення різноманітних реформ особам досвідченим та зрілим, літні люди могли б стати чинником стабілізації, допомагаючи виробити такий спосіб співжиття, який сприяв би оновленню й розвиткові, але не шляхом руйнівних експериментів, а шляхом розважливого й розміреного поступу.

4. Професійні працівники засобів соціальної комунікації мають щодо літніх людей вельми важливе завдання — завдання, у виконанні якого, як б сказав, їх ніхто не може замінити. Мас-медіа, маючи всесвітній засяг дії і вмиють пересилаючи свої послання через величезні віддалі, могли б швидко й дієво зосередити увагу громадськості на житті літніх людей, могли б спонукати загал задуматися над поліпшенням становища тих, хто вже немічний і похилого віку. Тільки змушуючи людей розплющити очі, задаючи їм неприємного, — але благотворного потрясіння, закликаючи їх до належних дій, — тільки так можна домогтися, щоб суспільство почало вишукувати шляхів та засобів ефективно вирішити нові проблеми.

634

Інше важливе завдання працівників мас-медіа — це виправляти ті викривлені й хибні уявлення про старих людей, які часом має молодь; відживлювати серед зрілих та літніх людей свідомість своєї корисності й потрібності; змінювати загальне ставлення до людей похилого віку, щоб суспільство побачило справжню цінність старечих літ. Працівники мас-медіа владні також своєчасно нагадати громадськості, що поряд із питанням «справедливої платні» стоїть ще й питання «справедливої пенсії», і воно вимагає до себе аж ніяк не меншої уваги, адже це також неодмінна умова «соціальної справедливості».

Незаперечним є той факт, що новітня культура, з її однобоким наголосом на економічній продуктивності, ефективності, фізичній силі та красі, особистих вигодах тощо може призвести до того, що стара людина здаватиметься обтяжливою, зайвою й нічим не корисною, і, як наслідок, її відсувають на узбіччя родинного та громадського життя. Уважне дослідження доводить, що почасти таке становище спричиняють певні поширювані через мас-медіа погляди й життєві настанови: це правда, що мас-медіа відображають те суспільство, де вони працюють, але так само правда й те, що саме мас-медіа допомагають робити це суспільство таким, яким воно є. А отже, і на них лягає частка відповідальності за хиби теперішнього життя.

Працівники медіа мають особливо добрі умови для того, щоб поширювати окреслене вище бачення старості — бачення правдиво людське, а отже й християнське: бачення похилих літ як Божого дару людині, родині та суспільству. Автори програм та пресових матеріалів, режисери, актори тощо — усі вони спроможні за допомогою дивовижних мистецьких засобів успішно робити таке бачення зрозумілим і привабливим. Ми ж добре знаємо, яких успіхів досягали вони в інших кампаніях, які провадили з великою вправністю й наполегливістю.

- 635 5. Таке людське й християнське ставлення до старості, пропаговане через мас-медіа, допоможе літнім людям подивитися на похилі свої літа з реалістичним прийняттям та спокоєм у серці, а тому, в міру можливого, використати свою розумову, моральну й тілесну силу задля блага інших, всіляко пособляючи різноманітним заходам доброчинного, освітнього, соціального чи релігійного плану. Крім того, таке бачення старості допоможе літнім людям заповнити довгі години тиші духовним самовдосконаленням та спілкуванням із Богом.

Діти усвідомлять, що найкраще місце для їхніх батьків — в колі родини або принаймні там, де члени родини могли б оточити старих ніжною опікою, щоб ті знали, що про них дбають, їх приймають і люблять.

Громадянське суспільство матиме спонуку запровадити належні системи соціального забезпечення й підтримки, що відповідали б не тільки тілесним і матеріальним, а й психологічним та духовним потребам похилих літ, а отже допомогли б остаточно ввести літніх людей у спільноту й дали б їм можливість жити повноцінним життям. Кожна щира й чесна людина вважатиме своїм обов'язком присвятити цій справі свій час та свої сили, бо в нужденному братові своєму вона повсякчас бачитиме Самого Христа.

Поза цією благодійною діяльністю — надихати людей на добре ставлення до людей похилого віку — працівники медіа мають усвідомлювати, що ці люди становлять високий і стабільний відсоток сприймачів їхньої інформації (особливо як читачі преси та аудиторія радіо- й телепередач). Отже, треба подбати про те, щоб створити для цієї категорії підходящі програми та видання, і в них не просто подавати розважальні матеріали, а й сприяти безперервній освіті літніх людей, адже освіта — це потрібна річ на всіх етапах життєвої дороги. Повідомлячі зароблять собі особливу вдячність усіх хворих людей або тих, хто з інших причин прив'язаний до домівки, допомагаючи цим людям спільно з усім Божим Народом брати участь у богослужіннях та інших подіях церковного життя.

Ясна річ, що в цих програмах та виданнях треба зважати на потреби літніх людей і на особливості їхнього сприйняття, уникаючи деяких надто

разючих новацій і шануючи ту святобличість, що її старі люди мають найвищою мірою, — адже це таке благо, яке Церква повинна всіляко оберігати.

6. Нехай літні люди — в цей день, спеціально присвячений їхнім проблемам, — найперші підносять до Господа свої молитви й пожертви, прохаючи, щоб на всій землі утвердилося християнське бачення старості. 636

А ті, хто втішається літами дитинства або радісної юності, нехай дивляться на людей середнього та похилого віку з люблячою повагою та вдячністю.

Нехай працівники мас-медіа пізнають радість і щастя, докладаючи свого вміння та своїх сил заради гідної та шляхетної мети.

І нехай Господь благословить і підтримає їх у їхній праці.

З таким побажанням я радо вділяю своє Апостольське Благословення всім тим, хто працює на ниві суспільного спілкування, та всім відповідальним сприймачам, особливо літнім людям. Нехай воно принесе їм незліченні дари спокійної радості та духовного поступу.

Папа Іван Павло II

1983

Соціальна комунікація та утвердження миру

Найдорожчі брати й сестри у Христі!

637 1. Утвердження миру — ось тема, запропонована вам до роздумування в цьогорічний Всесвітній день комунікації. Це тема вкрай важлива і гостро нагальна.

У сучасному світі, який завдяки дивовижному розвитку й нестримному поширенню мас-медіа стає дедалі тісніше взаємопов'язаним і поєднаним, зв'язок та інформація становлять потужну силу, що може неабияк допомогти великій і шляхетній справі миру, але так само може й, навпаки, загострити напругу й породити нові форми несправедливості та зневаження людських прав.

Цілком усвідомлюючи роль фахівців соціальної комунікації, я вважав за потрібне у своєму нещодавньому Посланні з нагоди Всесвітнього дня миру (1 січня 1983 року), тема якого: «Мирний діалог — потреба наших часів», особливим словом звернутися до всіх працівників мас-медіа, закличавши їх добре розважити над своєю відповідальністю і завжди якомога об'єктивніше висвітлювати права, проблеми та спосіб мислення обох сторін, щоб сприяти порозумінню й діалогові між спільнотами, країнами та цивілізаціями (пор. п. 11).

Як же може соціальна комунікація посприяти утвердженню миру?

638 2. Для цього насамперед треба на рівні офіційних установ створити такий порядок у сфері соціальної комунікації, який забезпечив би правильне, справедливе й плідне використання інформації й унеможливив би утиски, зловживання та дискримінацію на політичних, економічних чи ідеологічних підставах. Йдеться не про запровадження якихось нових технологій, а радше про переосмислення засад і цілей, що мають визначати процес суспільного спілкування у світі, який став наче єдиною родиною, у світі, де на підставі загальної згоди щодо головних цінностей людського співжиття треба забезпечити законний плюралізм поглядів. Щоб досягти цієї мети, працівники мас-медіа та їхня аудиторія повинні мати розважливе, зріле сумління, а державна влада, громадськість загалом та міжнародні установи — робити просвітлений, правильний та сміливий вибір. Належа організація сфери соціальної комунікації та рівний розподіл тих плодів, що зростають на цій ниві, створять сприятливе середовище для обопільно корисного діалогу між громадянами, між народами та між

різними культурами; і навпаки, несправедливості й безлад у цій сфері породжуватимуть щоразу нові конфлікти. Одностороння інформація, яку на свій розсуд подають людям якісь високі інстанції або накидають ринкові чи рекламні закони, економічна монополізація, маніпулювання людською свідомістю — все це не тільки руйнує належний порядок у сфері соціальної комунікації, а й порушує людське право на інформацію, ставить під загрозу мир на землі.

3. По-друге, соціальна комунікація сприятиме мирові тоді, коли *змістом своїм вона плідно навчатиме й виховуватиме людей у дусі миру*. Адже, якщо добре подумати, інформація ніколи не є нейтральною; вона завжди несе на собі відбиток, хай навіть неявний і непрямий, особистої позиції того, хто її подає. Комунікація і навчання цінностей дуже близько пов'язані. Вміло поставлені наголоси, упереджені інтерпретації чи навіть умисні паузи — все це може істотно змінити значення і зміст повідомлень. Отже, форма і спосіб представлення або висвітлення проблем та подій — зокрема, коли йдеться про такі теми, як економічний розвиток, права людини, міжнародні відносини, ідеологічні конфлікти, соціальні й політичні розбіжності, національні претензії, перегони озброєнь, — завжди посередньо, а то й безпосередньо впливають на громадську думку і створюють серед людей певний настрій: або миролюбність, або, навпаки, схильність розв'язати всі проблеми шляхом використання сили. 639

Щоб стати зняряддям миру, соціальна комунікація має підвестися над однобічними, вузькопартійними інтересами, позбутися упереджень, а натомість пройнятися духом порозуміння й солідарності. Неухильне дотримання логіки мирного співіснування різнорідних елементів вимагає провадити безнастанний діалог, в якому сторони, визнаючи правомірність усіх партій і даючи всім їм можливість висловитися, водночас покладають на них зобов'язання діяти спільно з іншими, спільно змагати до найвищого добра — миру; адже сьогодні єдина альтернатива мирові — це ядерне винищення людської цивілізації.

Відповідно, сьогодні постає дедалі нагальніша потреба поширювати цінності всеохопного гуманізму, заснованого на визнанні справжньої гідності та прав людини, відкритого для культурної, соціальної й економічної солідарності окремих осіб, спільнот та народів — солідарності в усвідомленні того, що всі люди мають одне спільне покликання.

4. Нарешті, соціальна комунікація сприятиме примиренню тоді, коли *фахівці інформаційної царини самі будуть поборниками миру*. 640

Особлива відповідальність та невідхильна повинність, що лягає під цим оглядом на плечі комунікаторів, стає очевидною, якщо зважити на їхню здатність чинити дійовий, часом навіть вирішальний вплив на погляди громадськості та й самих провідників держави.

Безперечно, за працівниками інформаційної царини — щоб вони могли належно здійснювати своє завдання — треба визнати певні засадничі права, як-от право користатися джерелами інформації та об'єктивно висвітлювати факти.

Проте, з іншого боку, треба, щоб комунікатори піднеслися над тією мораллю, яка має за точку відліку окремого індивіда, щоб вони не дозволили себе поневолити різноманітним владним колам — явним чи таким, що тримаються в тіні. Повідомлячі повинні весь час пам'ятати, що поза і понад своїми контрактними повинностями перед інформаційними органами та своєю правовою відповідальністю перед законом вони мають також виразно окреслені обов'язки щодо правди, громадськості та спільного блага суспільства.

Якщо, здійснюючи це завдання, цю справжню місію, повідомлячі старатимуться поширювати виважену й безсторонню інформацію, сприятимуть діалогові й згоді, зміцнюватимуть єдність і порозуміння, то вони неоціненно посприяють справі миру.

Ці свої роздуми я звертаю до вас, найдорожчі брати й сестри, в перші дні позачергового Святого Року. Цим роком ми відзначимо 1950-ту річницю Спасіння людства, дарованого нам Ісусом Христом, «Князем Миру» (пор. Іс 9, 5), Який є «наш мир» і Який прийшов «благовістити мир» (пор. Еф 2, 14. 17).

Прохаючи для вас — працівників у сфері соціальної комунікації — миру, цього божественного дару, що є «плід Духа», я від щирого серця шлю вам моє Апостольське Благословення.

Папа Іван Павло II

1984
Соціальна комунікація
як засіб зближення віри й культури

Любі брати й сестри у Христі!

1. Запроваджений постановою Другого Ватиканського Собору, «щоб зробити многогранний апостолят Церкви в царині суспільного спілкування ще дієвішим» (декрет *Inter Mirifica*, 18), цей щорічний День комунікації, який ми відзначаємо вже увісімнадцяте, призначений для того, щоб наставляти вірних щодо їхніх обов'язків у цій важливій ділянці сучасного життя. З такої нагоди я насамперед хотів би закликати всіх вас приєднатися до моїх молитов за те, щоб численні трудівники царини суспільного спілкування та безліч сприймачів могли з повною вірою сповнювати своє завдання, слугуючи мирові, свободі та розвиткові цілісної людини у кожному народі. 641

Тема, обрана для цього вісімнадцятого Дня комунікації, надзвичайно важлива: *Соціальна комунікація — засіб зближення віри й культури*. Культура, віра та комунікація — це три взаємопов'язані реальності, і той зв'язок, що встановлений між ними, визначатиме собою сучасність і майбутність нашої цивілізації, покликаної щонайповніше здійснити себе на планетарному рівні.

2. *Культура*, як я вже казав раніше (пор. Звернення до ЮНЕСКО, 2 червня 1980 року), — це особливий вимір існування й буття людини. В межах кожної спільноти вона створює між людьми цілий комплекс зв'язків, що визначають міжособовий та суспільний характер людського існування. Людина є водночас і суб'єктом, і творцем культури; в ній вона виражає себе і знаходить свою рівновагу. 642

Віра — це зустріч людини і Бога: Богові, Який в історії розкриває і здійснює Свій план спасіння, людина відповідає вірою, сприймаючи й визнаючи цей план, направляючи все своє життя відповідно до Божого послання (пор. Рим 10, 9; 2 Кор 4, 13). Віра — це дар Божий, і їй має відповідати свідоме рішення людини.

Якщо культура — це суто людський спосіб дедалі ближче підходити до буття, і якщо, з іншого боку, у вірі людина відкриває себе для знання про Найвище Буття, на образ і подобу Якого вона була сотворена (пор. Бут 1, 26), то не можна не побачити глибокої взаємопов'язаності між

цими двома людськими досвідами. Стає зрозуміло, чому Другий Ватиканський Собор хотів наголосити на тих «виняткових заохотах і допомогах», що їх таїнство християнської віри дає людям, щоб люди могли з більшим усвідомленням своєї відповідальності працювати над довіреним їм завданням: розбудовувати гуманніший світ, тобто світ, що відповідатиме їхньому «суцільному покликанню» (пор. *Gaudium et Spes*, 57).

Навіть більше: сама культура є комунікацією, спілкуванням — і не тільки й не стільки зі середовищем, яке людина покликана собі підкорити (пор. Бут 2, 19-20; 1, 28), а спілкуванням людини з іншими людьми. Справді, культура — це суспільний, пов'язаний із певними взаєминами вимір людського існування. Крім того, культура, якщо вона просвітлена вірою, виражає також якнайповніше спілкування людини з Богом у Христі. А торкаючись об'явлених Богом істин, культура легше може знайти підстави для істин людських — істин, що сприяють спільному благові.

- 643 3. Отож, *віра й культура повинні зустрічатися і взаємодіяти саме в царині суспільного спілкування*: чи відбудуться оці зустрічі і взаємодія, чи будуть вони дійові та плідні — це значною мірою залежить від тих засобів, що правлять за посередників у спілкуванні. Преса, кіно, радіо, телебачення за час свого історичного розвитку показали себе не завжди придатними для того, щоб зводити разом віру з культурою. Найновітніші й найпотужніші засоби комунікації — радіо, а особливо телебачення — міцно опанували і глибоко визначають собою культуру нашої доби. Часом навіть здається, що вони утверджують себе вже як мету, а не як простий засіб; одна з причин цього — в особливостях організації та структури, потрібних для їхньої роботи.

Утім, ця сторона діяльності новітніх мас-медіа не повинна заслоняти від нас того, що всі оті технічні пристрої — це тільки знаряддя спілкування, а спілкування за своєю природою — це завжди *повідомлення чогось*. Отож зміст комунікації завжди є тим головним чинником, що визначає її якість. Тому, коли йдеться про зміст, треба повсякчас наголошувати на відповідальності повідомлячів та на потребі критичного ставлення з боку сприймачів.

- 644 4. Попри деякі невтішні сторони діяльності новітніх мас-медіа ми не повинні забувати, що вони можуть стати дивовижним знаряддям поширення Євангелія, пристосованим до сучасності і здатним досягати найдалших куточків землі. Особливо помічними вони можуть стати в справах катехизації — на це я вказував в Апостольському повчанні *Catechesi Tradendae* (п. 46).

Нехай ті, хто використовує засоби соціальної комунікації для потреб евангелізації, — спричиняючись таким чином до творення середовища,

в якому людина, пізнавши свій зв'язок із Богом, зможе стати більше людиною, — усвідомлюють своє високе завдання. Нехай вони мають досить фаховості і нехай почуваються відповідальними за те, щоб передати євангельське послання в усій цілості й чистоті, не змішуючи божественного вчення з людськими поглядами. Справді, засоби масової інформації, чи то повідомляючи новини, чи то звертаючись до певних суто культурних тем, чи то слугуючи для потреб мистецького вираження й розваги, завжди спираються на певну концепцію людини; саме достеменність і повнота цієї концепції є тим мірилом, за яким їх належить оцінювати.

Тут я хотів би твердо й настійно закликати всіх фахівців соціальної комунікації, хай де вони працюють і хай якої вони релігії:

- Працівники мас-медіа, не подавайте неповний і спотворений образ людини — образ, що закритий для справжніх людських цінностей!
- Завжди залишайте місце для трансцендентного — для того, що робить людину більше людиною!
- Не висміюйте релігійних цінностей, не оминайте їх увагою, не підганяйте інтерпретацію їх під певні ідеологічні схеми!
- Нехай ваша інформація завжди надихається правдою та справедливістю; нехай кожен з вас, припустившись помилки, вважатиме за обов'язок виправитися і вжити належних заходів!
- Усі, хто працює в засобах масової інформації, знайте, що ваші послання сягають мас. Ми називаємо вашу аудиторію масою через незліченне число її членів, проте кожен із них є людиною, самостійною й неповторною особистістю, а отже — кожного треба визнавати й поважати як людину і як особистість. Горе всім тим, хто спокушає до безчестя, особливо дітей малих! (пор. Мт 18, 6).
- Щоб підсумувати коротко: присвятіть себе розвитку культури, яка відповідала б гідності людини; і знайте, що, чинячи так, ви неодмінно сприятимете зближенню між культурою і вірою, а цього в жодному разі не слід боятися.

5. На жаль, реалістичне дослідження стану справ змушує нас визнати, що в наш час величезні можливості мас-медіа часто працюють не на користь людини, що панівна сьогодні культура не бажає зближення з вірою ні в тих країнах, де дозволено вільний обмін поглядами, ні в тих, де свободу слова помилково вважають безвідповідальною всюдозволеністю. Завдання кожного — розвивати засоби соціальної комунікації й повертати їх до шляхетної мети. Нехай комунікатори тримаються приписів професійної етики. Нехай критики провадять свою вельми корисну

роз'яснювальну працю, сприяючи виробленню в сприймачів критичної свідомості. Нехай самі сприймачі вміють із належною розважливістю вибирати книги, часописи, радіо- й телепередачі, театральні та кінематографічні видовища, щоб усе це ставало для них нагодою для вдосконалення, а не причиною розбещення. Навіть більше, нехай сприймачі через відповідні організації доносять свою думку до відомих працівників соціальної комунікації, щоб ті повсякчас поважали гідність і невід'ємні права кожної людини. І нарешті, словами Другого Ватиканського Собору я хотів би наголосити, що «державна влада, слушно вважаючи добробут громадян своєю найголовнішою турботою, повинна пильно й безсторонньо стежити, щоб лихе використання цих засобів не зашкодило суспільному розвитку чи громадській моралі» (*Inter Mirifica*, 12).

- 646 6. Відколи почалося між людьми спілкування, завжди є людина-повідомляч і — на іншому боці — людина-сприймач, а отже засоби соціальної комунікації посприяють зближенню віри й культури тим краще, чим краще вони сприятимуть зближенню між самими людьми, чим більше вони робитимуть для того, щоб замість маси відособлених індивідів, кожен з яких провадить свій власний діалог зі сторінками часописів, театральною сценою, великим або малим екраном, витворювалася спільнота осіб, які усвідомлюють важливість зближення між вірою й культурою і наполегливо стараються досягти цього зближення шляхом *особистих зв'язків*, у родинних взаєминах, на роботі та в громадських справах. Нехай віра і культура (які обидві знаходять собі корисних, часто незамінних прямих або непрямих помічників у вигляді мас-медіа) будуть обговорені в діалозі батьків і дітей, збагачені працею вчителів та вихователів, розвинуті через безпосередні пастирські заходи, щоб нарешті наблизитися до Христа, присутнього в Церкві та її таїнствах.

Через посередництво Найсвятішої Діви Марії я прохаю в Бога небесних благ для всіх трудівників соціальної комунікації та для широкої спільноти сприймачів, щоб кожен із них міг відповідно до своєї ролі домагатися якнайдієвішого використання новітніх технічних пристроїв як засобів зближення віри й культури. І як запоруку цих небесних благ я вділяю всім їм своє Апостольське Благословення.

Папа Іван Павло II

1985

Соціальна комунікація та християнський розвиток молоді

Мої найдорожчі брати й сестри у Христі,
чоловіки й жінки, що маєте в серці гідність *людської особи*,
і насамперед ви, молоді люди всього світу,
яким призначено написати нову сторінку історії вже після 2000 року!

1. Церква лагодиться вже вкотре відзначити Всесвітній день комунікації. Цей день — нагода для молитов та роздумів, і вся церковна спільнота, покликана проголошувати і свідчити Євангеліє (пор. Мр 16, 15), має до них приєднатися, щоб мас-медіа, завдяки співпраці всіх людей доброї волі, змогли на ділі «служувати справедливості, мирові, свободі й розвиткові людства» (*Communio et Progressio*, 100). 647

Тема цього річного дня — «Соціальна комунікація та християнський розвиток молоді» — перегукується з ініціативою Організації Об'єднаних Націй, яка проголосила 1985 рік Міжнародним роком молоді. Засоби соціальної комунікації, що здатні «майже до нескінченності розширити терени, на яких лунає слово Боже» (*Evangelii Nuntiandi*, 45), могли б діяльно допомогти молодим людям усвідомити через вільний і відповідальний вибір своє покликання як осіб і як християн і таким чином підготувати молодих до того, щоб вони стали творцями й провідниками суспільства завтрашнього дня.

2. Церква в постановках Другого Ватиканського Собору, двадцяті річницю завершення якого ми саме відзначаємо цього року, та в після-соборовому вченні виразно визнає величезне значення мас-медіа для розвитку людської особистості: в плані інформування, навчання й виховання, духовного дозрівання, а також дозвілля й розваги. Проте Церква не раз зазначала, що всі оті технічні пристрої є тільки знаряддям, які мають служити людству й спільному благові, іншими словами — є тільки засобом, а не метою. 648

Світ соціальної комунікації переживає сьогодні приголомшливий і неймовірно складний розвиток, кінцеві наслідки якого годі передбачити (сьогодні ми говоримо про *технотронну добу*, щоб цим висловом відобразити дедалі більший зв'язок між технікою й електронікою). І в цій непростій царині ми стикаємося з чималими проблемами, пов'язаними зі створенням *нового світового ладу*, заснованого на інформації та зв'я-

зкові, бо саме така потреба — творити новий світовий лад — постає перед нами, коли ми бачимо ті широкі обрії, що їх відкриває використання супутників та підкорення космічних просторів.

Йдеться про революцію, яка не тільки спричиняє зміни в системах і технологіях комунікації, а й зачіпає весь культурний, суспільний та духовний світ людини. Відповідно, ця революція не може розвиватися тільки за своїми питомими законами, а повинна брати свої головні критерії з *людської правди та правди про людину*, створену на подобу Божу.

Згідно з *правом на інформацію*, яке має кожна людина, спілкування завжди повинне своїм змістом відповідати правді. Також повага до справедливості й любові вимагає, щоб воно відзначалося якнайбільшою повнотою. Це особливо слушно, коли комунікація звернена до молоді, яка тільки-но відкриває себе досвідові життя. У цьому разі інформація не може залишатися нейтральною до тих цінностей, що зачіпають самі корені людського буття, — таких, приміром, як найвища цінність життя від миті його зачаття, цінності духу й моралі, миру та справедливості. Інформація не може залишатися нейтральною до тих бід, що на національному й міжнародному рівнях нищать сполучну тканину суспільства, тобто до бід війни, до зневаження прав людини, до бідності, насильства, наркоманії.

649 3. Споконвіку доля людини вирішувалася перед лицем істини, вирішувалася тим вибором, який людина силою дарованої Богом свободи здатна робити між добром і злом, між світлом і темрявою. І нас боляче вражає, коли ми сьогодні бачимо, що дедалі більше число людей позбавлене змоги робити цей вільний вибір: знемагаючи під гнітом авторитарних режимів або в тісних тенетах ідеологічних систем, не маючи снаги опиратися впливам тоталітарної техніки або соціальних механізмів, що призводять до дедалі більшого знеособлення.

Свобода — ось та велика мета, до якої повинні прагнути мас-медіа, щоб вибороти собі простір для достатньої автономії саме в тих краях, де їх поки що піддають цензуруванню тоталітарні режими або де впливові політичні, економічні й інші кола накидають їм свою волю.

Засоби масової інформації, як *чинники єдності й поступу*, повинні долати ідеологічні й політичні перепони, прямуючи разом з людством дорогою миру, сприяючи процесові інтеграції та братерській солідарності між народами (в обох напрямках: Схід — Захід і Північ — Південь). Як носії освіти й культури, ці засоби повинні сприяти оновленню суспільства, і зокрема гуманному й моральному розвитку молоді, привертаючи всю увагу молодих до історичних завдань, що чекають на них за порогом третього тисячоліття. Задля цієї мети мас-медіа повинні відкривати молодим людям нові обрії, виховувати в них почуття відповідальності й спра-

ведливості, чесність, шанобливість до однолітків, товариськість, охоту до праці й до навчання.

4. Ці розважання допомагають виразно побачити той великий потенціал добра, що його засоби соціальної комунікації могли б здійснити, якби дали їм волю. Проте водночас ми не менш виразно бачимо велике лихо, що його ці засоби здатні принести суспільству, якщо над ними запанує владолюбство й користолюбство, якщо їх використовуватимуть для того, щоб спотворювати образ дійсності, на шкоду правді, на шкоду гідності та свободі людини і, найгірше, на шкоду слабким та безборонним.

650

Книги, часописи, платівки, кінофільми, радіо, телебачення та відео, а також дедалі складніші електронно-обчислювальні пристрої — все це є важлива (навіть якщо й не єдина) точка зіткнення молодої людини з тією зовнішньою дійсністю, в якій вона проводить своє повсякденне життя. Молодь усе частіше вдається до цих засобів — чи через те, що має тепер більше дозвілля, чи через те, що шалений ритм сучасного життя змушує її частіше відпочивати. А оскільки поряд часто немає нікого з батьків, бо матері й батькові доводиться працювати поза домом, то традиційний контроль за використанням мас-медіа значно послаблюється.

Отож молоді люди — це найперші й найбезпосередніші сприймачі медіа-матеріалів. І саме молодь найбільше потерпає від тієї навали інформації та образів, що їх ці засоби приносять до людських домівок. Тому ніяк не можна легковажити тими вкрай небезпечними матеріалами, які транслюються навіть у ті години, коли молодь найбільше прикипає до теле- й радіоприймачів; тими, які ховаються під машкарою дедалі відвертішої й настирнішої реклами і створюють враження, нібито життя людини визначають самі тільки закони сексуальності й насильства.

Сьогодні вже увійшов до вжитку термін «відеозалежність». Він відображає дедалі могутніший вплив, що його засоби соціальної комунікації з їхньою здатністю до навіювання та їхніми модерними можливостями чинять на молодь. Треба щонайретельніше дослідити це явище, щоб визначити його наслідки для тих сприймачів, які ще не виробили в себе досить зрілої критичності. Йдеться не тільки про те, щоб найкраще використати дозвілля, тобто чітко визначити час, відведений для тих чи тих розвивальних або відпочинкових заходів. Йдеться також про ті впливи, які сильно позначаються на психіці, духовному житті й поведінці молоді.

Освіта, яку дають традиційні вчителі, зокрема батьки, спирається на засадничі міжлюдські відносини, які уможливають невпинний двосторонній діалог; натомість сьогодні її дедалі більше замінює освіта одностороння. На зміну культурі, заснованій на системі цінностей та якісній інформації, приходить *культура скороминущого*, що спонукає людей не

брати на себе довготривалих зобов'язань і своїм тиском змушує їх відмовлятися від права на вільний особистий вибір. На місце такого виховання, яке сприяло б розвитку почуття відповідальності — чи то особистої, чи то колективної — приходить *пасивно-сприйнятливий* ставлення до тієї моди й тих потреб, що їх накладає отой матеріалізм, який додає охоти до споживання благ, але спустошує сумління. Уява, ця найпитоміша властивість наших молодих років, вираження юнацької творчості й шляхетних поривів, сьогодні пересихає через надмір образів, які сприймаються без жодних зусиль. Натомість з'являються лінощі, що вбивають поривання й бажання, гасять усякий запал до нових завдань або починів.

- 651 5. Таке становище, безперечно, змушує працівників мас-медіа серйозно й глибоко замислитися. На них-бо покладене шляхетне, але водночас і вкрай відповідальне завдання: від того, як вони скористаються своїм хистом і своїм досвідом, значною мірою залежатиме виховання й навчання тих людей, яким завтра доведеться працювати задля покращення нашого суспільства — такого бідного на людські й духовні цінності суспільства, перед яким постійно маячить загроза самознищення.

Батьки та вчителі мають іще відповідальніше завдання. Їхнє свідчення, підсилене їхньою гідною поведінкою, може стати для молоді надієвішим і найпереконливішим навчанням. Діалог, критичний аналіз, пильність — усі ці умови є неодмінними, щоб навчати молодих розважливо використовувати мас-медіа й відновлювати належний баланс повсякчас, коли ці засоби починають завдавати шкоди.

Міжнародний рік молоді навіть і в цій царині ставить певні вимоги перед *світом дорослих*. Дорослі зобов'язані допомогти молодим увійти до суспільства і стати відповідальними громадянами, освіченими людьми, свідомими своєї гідності.

- 652 6. Саме під цим оглядом 19-й Всесвітній день комунікації набуває щонайбільшої ваги. Тема цього дня торкається самого серця місії Церкви, адже Церква повинна нести спасіння всім людям, проповідуючи Євангеліє «з покрівель» (Мт 10, 27; Лк 12, 3). Величезні можливості мають оті новітні технічні засоби, в яких Церква вбачає знак творчої і спасенної праці Божої — праці, яку людина має продовжити. Ці засоби спроможні стати дійовими каналами поширення Євангелія — чи то в плані попередньої євангелізації, чи то в плані поглиблення віри — і таким чином вельми посприяти людському та християнському вихованню молоді.

Для цієї мети потрібні:

- здорова освітня робота в родині, в школі, в парохії, зокрема й шляхом катехизації, щоб навчити й настановити молодих виважено й дисципліновано використовувати мас-медіа, допо-

могти молодим виробити критичне, просвітлене вірою ставлення до прочитаного, побаченого й почутого (*Inter Mirifica*, 10,16; *Communio et Progressio*, 67–70, 107);

- виважене та спеціалізоване практичне й теоретичне навчання в семінаріях, товариствах мирянського апостоляту та нових церковних рухах, особливо молодіжних, — не тільки для того, щоб кожен міг ознайомитись із природою засобів соціальної комунікації, а й для того, щоб кожен міг побачити їхні величезні потенційні можливості зміцнювати діалог любові й посилювати зв'язки єдності (*Communio et Progressio*, 108, 110, 115–117);
- активна й послідовна присутність християн на всіх ділянках мас-медіа; християни повинні не тільки віддавати цій царині свій духовний та професійний досвід, а й показувати там живе свідчення своєї віри (*Communio et Progressio*, 103);
- діяльна пильність усієї католицької спільноти — щоб у разі потреби католики висловлювали свою догану творцям тих видовищ і програм, які шкодять моралі молодих, закликали правдиво висвітлювати життя і вчення Церкви та озвучували свої вимоги про те, щоб будь-яка передача надихалася справжніми цінностями життя (*Inter Mirifica*, 14);
- представлення євангельського послання в усій його цілості; а це означає: не відходити від нього ні на крок, не зводити його до речей тривіальних або до поверхового соціополітичного бачення, а за прикладом Христа, *Досконалого Комунікатора*, достосовувати його до сприймачів, до психології молодих, до їхньої манери висловлюватися, до їхнього життєвого становища (*Catechesi Tradendae*, 35, 39, 40).

7. Наостанок, закінчуючи це послання, я хотів би особливим словом звернутися до молоді: насамперед до тих молодих людей, які вже пізнали Христа, які прийшли до Рима на початку Святого Тижня, єдині духом із мільйонами своїх однолітків по всьому світові, щоб разом із Папою проголосити: «Христос — Мир наш»; а також і до всіх тих молодих людей, які, потерпаючи від розгубленості, серед непевності, страждань та помилок усе одно прагнуть пізнати того «Ісуса, Який зветься Христос» (Мт 1, 16), знайти сенс і значення свого життя.

653

Найдорожча молоде! Дотепер я звертався тільки до світу дорослих. Проте саме вам, молоді люди, я найпалкіше бажаю послати це звернення. Вага й значення засобів соціальної комунікації залежать насамперед від того, як людство вирішить ними скористатися. Отже, саме від вас, від того, як ви їх використовуватимете, від критичності й розважливості вашого розуму залежатиме, чи посприяють вони вашому вихованню як

людей та християн, а чи навпаки — все це технічне знаряддя повернеться проти вас, позбавивши вас свободи й поклавши край вашим прагненням до справжнього життя.

Це залежатиме від вас, молоді, бо саме вам доведеться будувати завтрашнє суспільство, в якому дедалі сильніший потік інформації неймовірно примножить форми єднання між людьми, а технічний розвиток знесе ті перепони, що розділяють людей і народи. Від вас залежатиме, чи стане це нове суспільство єдиною вселюдською родиною, а чи навпаки — ті чвари й розбрат, що роздирають світ сьогодні, зробляться ще гострішими й гіркішими.

Словами апостола Петра я повторюю те побажання, яке висловив у листі юнакам і юнкам світу: «Завжди майте наготові відповідь кожному, хто у вас вимагає справоздання про вашу надію» (1 Пт 3, 15). «Так, ви, і ніхто інший, бо ж саме від вас залежить майбуття, *від вас залежить якість останніх років цього тисячоліття і перших років тисячоліття нового*. Отже, не залишайтеся пасивні; сміло беріться до праці на всіх тих ділянках відповідальності, що відкриті перед вами в цім світі!» (п. 16).

Найдорожча молоде! Цей заклик до відповідальності, до активної праці — це передусім заклик шукати тієї «правди, що зробить вас вільними» (Ів 14, 16), а правда — це Христос (пор. Ів 14, 6). Отже, нехай правда Христа стоїть у центрі вашого життя. Давайте свідчення цієї правди у вашому повсякденні, в тих рішеннях, які ви приймаєте, щоб завдяки вам людство твердо й несхибно йшло вперед стежкою миру та справедливості.

З такими почуттями на серці я вділяю всім вам своє Апостольське Благословення і молюся, щоб небеса просвітили вас світлом правди.

Папа Іван Павло II

1986
Соціальна комунікація
та християнське формування громадської думки

Дорогі брати й сестри!

1. Нещодавній Позачерговий Синод Єпископів, скликаний з нагоди 20-ї річниці завершення Другого Ватиканського Собору, не обмежився просто урочистим спомином про цю подію, що залишила такий глибокий слід у житті Церкви. Навпаки, цей Синод знову відживив дух Собору і відсвіжив у нашій пам'яті його вчення й постанови. Отож Синод став відновленням і продовженням Другого Ватиканського Собору в житті Церкви. 654

Серед починань, що їх покликали до життя соборові постанови, є одне, що варте особливої згадки. Це встановлення щорічного Всесвітнього дня комунікації, щоб «в усіх дієцезіях по цілому світові... зробити многогранний апостолят Церкви в царині суспільного спілкування ще дієвішим» (*Inter Mirifica*, 18). Рішення запровадити такий день показало, якої великої ваги надавали Соборові Отці цій царині, а сьогодні воно набирає дедалі більшого значення й доречності через щораз більший вплив новітніх мас-медіа.

Церква, яка, вірно виконуючи соборові настанови, оце вже двадцятье відзначає Всесвітній день комунікації, традиційно для кожного такого дня обирає певну тему. Цьогорічний день присвячено розважанням над тим внеском, що його засоби соціальної комунікації спроможні зробити до справи християнського формування громадської думки.

Вже не вперше Церква приділяє увагу цій темі. «Церква звертається не тільки до своїх вірних, не тільки до них вона дослухається, — сказано в ухваленій 1971 року Душпастирській інструкції *Communio et Progressio*, — вона провадить діалог зі всім світом. Через те Церква повинна відкрито оприлюднювати своє вчення та свою діяльність, адже так звелів їй чинити Сам Бог, та й люди, чию долю на землі Церква поділяє, мають право знати про неї все» (п. 122).

2. Своєю чергою, Павло VI в Апостольському повчанні *Evangelii Nuntiandi* писав: «За нашої доби, для якої такими характерними стали мас-медіа, або засоби соціальної комунікації, ми не можемо не використувати цих технічних знарядь для першого проголошення Євангелія, катехизації та подальшого поглиблення віри. Ці засоби, коли поставити 655

їх на службу Євангелію, спроможні майже до нескінченності розширити терени, де лунає Слово Боже; завдяки їм Добра Новина може досягти мільйонів людей. Церква завинила б перед своїм Господом, якби не скористалась цими могутніми засобами, що їх людський хист день у день робить дедалі досконалішими. За їхньою допомогою Церква зможе „з покрівель” проповідувати довірене їй безцінне послання. Вони могли б стати для Церкви сучасним амвоном, тим речником, що дає можливість промовляти до незліченної кількості людей» (п. 45).

Громадська думка — це спільний і колективний спосіб мислення та почування, що властивий порівняно численній соціальній групі в певний час і в певному місці. Вона є індикатором того, що саме певна громада людей думає про певний предмет, факт чи певне важливе питання. Громадська думка виникає внаслідок того, що люди чинять (вважаючи це належним і правильним) так, як говорять їм і як думають певні особи чи певні кола, що мають культурний, науковий або моральний авторитет. Це накладає величезну відповідальність на тих нечисленних осіб, які завдяки своїй освіченості або авторитетності здатні творити громадську думку або певною мірою впливати на її творення. Люди мають право думати й почувати згідно з тим, що є правдиве і правильне, адже від їхнього способу думання й почування залежить їхня моральна поведінка. Добре, якщо їхнє мислення відповідає правді.

У зв'язку з цим треба також підкреслити, що громадська думка має великий вплив на моделі мислення, почування й поведінки тих, хто — чи то через молодість, чи то через брак освіти — нездатний до критичного оцінювання й роздумів. Є багато людей, які діють і мислять так, як загал, бо неспроможні протистояти тискові більшості. Треба також наголосити, що громадська думка чинить могутній вплив на створення законів. Немає сумніву, що в деяких країнах запровадження несправедливих законів — таких, наприклад, як дозвіл на аборти — треба приписати саме тискові громадської думки, що наполягла на законодавчих змінах.

656 3. Звідси випливає важливість творення морально здорової громадської думки про питання, які в наш час мають вирішальне значення для блага всього людства, зокрема про цінність життя, сім'ю, мир, справедливість і братерство між народами.

Конче треба виховати громадську думку, сприйнятливую до абсолютної цінності людського життя, щоб вона визнавала цінність життя на всіх його етапах — від зачаття й аж до смерті — і в усіх його формах, навіть у тих, що позначені хворістю або тілесною чи духовною неповносправністю. Адже сьогодні дедалі більше ширяться матеріалістичні й гедоністичні погляди, згідно з якими життя варте того, щоб жити, тільки тоді, коли воно молоде, здорове й красиве.

Конче треба виховати правильну громадську думку про справи сімейного життя, щоб вона допомогла подолати певні способи мислення й почування, які розбігаються з Божим планом, — а Бог встановив сім'ю нерозривною і плідною. На жаль, сьогодні шириться громадська думка, яка поблажливо й навіть заохотливо ставиться до вільного кохання, до розлучень та до різноманітних способів запобігання народженню дітей. Таке становище неодмінно треба виправити, адже воно шкодить справжньому благові людства: людство пізнає щастя тільки тою мірою, якою людська родина залишатиметься єдиною та здоровою.

Конче треба створювати дедалі могутнішу громадську думку, яка обстоюватиме мир і все те, що допоможе досягти й зберегти його, як-от взаємну повагу та злагоду між народами; відкинення всяких форм расової дискримінації та надмірного націоналізму; визнання прав та справедливих прагнень усіх народів; роззброєння (спершу роззброєння духу, а згодом і ліквідацію знярядь винищення); заходи, спрямовані на мирне залагодження конфліктів. Ясно, що тільки сильна громадська думка може спинити тих, хто вбачає у війні єдиний засіб зняти напругу або розв'язати конфлікти.

«Правителі держав, — зазначено в Душпастирській конституції про Церкву в сучасному світі *Gaudium et Spes*, — ... дуже залежать від думки і бажань народів. Нічого не допоможе, якщо вони будуть настоювати на примиренні, але ворожість, зневага й недовіра, расова зненависть і непримирненість розділятимуть людей і протиставлятимуть їх одне одному. Звідси постає велика потреба перевиховання умів і закладання нових орієнтирів для громадської думки» (п. 82).

Нарешті, конче треба створити потужну громадську думку, що вимагатиме вирішити вкрай гострі в багатьох країнах проблеми соціальної справедливості, масового недоїдання та слаборозвиненості. Що потрібно, то це висвітлювати всі ці проблеми в їхній жахливій реальності й величезній серйозності, щоб склалася сильна й широка громадська думка, що вимагатиме покласти край бідам. Тільки під безнастанним і наполегливим тиском сильної громадської думки політики й економісти багатих країн муситимуть допомогти країнам, що розвиваються.

4. Особливо важливо, щоб здорова громадська думка склалася в царині моралі та релігії. Щоб спинити далі поширення моральної вседозволеності й релігійної байдужості, треба виховати громадську думку, яка шануватиме і цінуватиме моральні та релігійні цінності, усвідомлюватиме, що тільки вони роблять особу сповна «людиною», а людське життя — сповна змістовним. Над людством сьогодні, наче чорна хмара, нависла небезпека нігілізму, цебто втрати найвласивіших людині моральних та релігійних цінностей.

Крім того, треба, щоб склалася правильна громадська думка щодо природи, покликання й праці Церкви, адже багато хто сьогодні дивиться на Церкву як на суто людську установу, недобачаючи її справжнього єства, тієї таємничої реальності, що втілює Божу любов в історії та несе людству любов Христа і Його благодать.

658 5. У сучасному світі засоби соціальної комунікації в своїх розмаїтих формах (преса, кіно, радіо, телебачення) — це найголовніші творці громадської думки. Отож величезна моральна відповідальність лягає на тих, хто має ці засоби в своєму розпорядженні, і так само на тих, хто явно чи неявно визначає способи використання їх. Засоби соціальної комунікації повинні служити людству, а отже сприяти утвердженню правди й добра як найважливіших і найконечніших його цінностей. Тому всі, хто професійно працює на ниві суспільного спілкування, повинні вважати своїм обов'язком витворювати й поширювати громадську думку, що згідна з правдою і добром.

У сповненні цього завдання християни повинні особливо відзначатися, бо вони знають, що, допомагаючи формувати громадську думку в любові до справедливості, миру, братерства, релігійних та моральних цінностей, вони тим самим немало спричиняються до зростання Царства Божого — царства справедливості, правди й миру. Із християнського послання, мета якого — добро й спасіння людства, вони черпають натхнення, щоб допомагати своїм братам виробляти морально здорові погляди, згідні з тим планом любові та спасіння, що його Бог об'явив і почав здійснювати в Ісусі Христі. Християнська віра і вчення Церкви, спираючись на Христа, Який є Дорога, Правда і Життя, освітлюють людству шлях і додають йому сили далі розвиватися в історії.

Я завершую це послання особливим благословенням для всіх тих працівників соціальної комунікації, які в християнському дусі служать істині й поширюють моральні та релігійні цінності. Я запевняю, що не забуду про них у своїх молитвах. Я хотів би також заохотити їх у їхній праці, що вимагає великої сміливості й наполегливості і може неоціненно допомогти правді та свободі. Адже саме правда робить людей вільними (пор. Ів 8, 32). А отже, праця над формуванням громадської думки, згідної з правдою, — це праця задля ствердження свободи.

Папа Іван Павло II

1987
Соціальна комунікація
на службі миру та справедливості

Любі брати й сестри у Христі!

Засоби соціальної комунікації являють собою високу трибуну для
взаємообміну й діалогу, а отже якнайкраще відповідають потребам тієї
справи, над якою наполегливо працювали і я, і мій Попередник, Павло
VI (пор. Послання до Спеціальної сесії Організації Об'єднаних Націй з
питань роззброєння, 24 травня 1978 року, 5), а саме: сприяючи прими-
ренню через справедливість, всіма способами допомагати переходові від
хисткої політичної рівноваги, заснованої на страхові обопільного зни-
щення, до стратегії взаємної довіри. Отож я обрав для цього річного Все-
світнього дня комунікації гостро нагальну тему: «Соціальна комунікація
на службі миру та справедливості». Я вже не раз звертав увагу на потребу
саме такого служіння цих засобів, але хотів би сьогодні ще раз повторити
сказане, додавши ось що: довір'я не може залишатися тільки справою
політиків, воно має закорінитись у свідомості народів. Я говорив уже про
мир у світі з нагоди Всесвітнього дня миру 1983 року і тепер хотів би
продовжити свої тодішні розважання про те, як справедливість спро-
можна породити мир і про стратегію довіри як здійснення справедли-
вості з оглядом на мир.

659

Я знаю, що для вас, працівники засобів соціальної комунікації, маси
не є просто безликим згромадженням. Маси становлять для вас постій-
ний виклик, спонукаючи дійти до кожної людини в її особливих обстави-
нах способом, відповідним до рівня розуміння й почуття цієї людини,
за допомогою дедалі досконаліших технологій і дедалі дієвіших технічних
знарядь. Нехай же у вашій свідомості постійно лунає мій заклик: своєю
стратегією комунікації поширюйте стратегію довіри, щоб служити спра-
ведливості й миру!

Великою мірою ваша стратегія комунікації полягає в тому, щоб, не
зважаючи ні на що, постачати інформацію і сприяти становленню нашо-
го суспільства шляхом ознайомлення його з тим, що ми робимо. Дозволь-
те мені ще раз нагадати те, що я вже казав із цього приводу: мир у світі
залежить від знання про людину й людську спільноту; фахове інформу-
вання громадської думки має безпосередній вплив на утвердження миру
й справедливості. (пор. Послання з нагоди Всесвітнього дня миру 1982

660

року, пп. 6, 8). Вам випало майже непосильне для людини завдання: інформуючи — виховувати, і це в той час, як нестримний потік новин несе вас, кидаючи назустріч небезпекам, з одного краю землі на інший, і не дає вам ні хвилини, щоб спокійно розважити над певним випадком чи подією. Від вас, отже, залежить, чи зможе сприймач вашої інформації побачити в ній згубу, яку несе страх, чи пізнати надію, яку дає нам взаємне довір'я.

Мир неможливий без діалогу (пор. Послання з нагоди Всесвітнього дня миру 1986 року, пп. 4-5), але справжній діалог не можна розпочати, якщо його учасники — на Сході й Заході, на Півночі й Півдні — погано поінформовані. Навіть більше, ваш діалог прагне стати «всеохопним діалогом», тобто таким, що провадиться в контексті глобальної стратегії суспільного спілкування. Головне в ній, звісно, інформація, але важливі також і розваги, реклама, мистецька творчість, освіта, виховання сприйнятливості до культурних цінностей. Саме через оцю стратегію комунікації треба втілювати в життя стратегію довіри. Рівновага, заснована на страхові, на загрозі взаємного знищення, може породити, як висловився Пій XII, тільки «холодний мир», а цей мир аж ніяк не є справжнім. Тільки спілкування через справжній діалог може посіяти в людських серцях бажання і сподівання «теплого миру» — миру, що бачитиметься людям як доконечна потреба. І можна додати, що «холодна справедливість» — це також несправжня справедливість. Справедливість може жити тільки в середовищі довір'я; без довір'я вона стає всього-навсього «справедливістю проти» когось, а не «справедливістю для» кожного і «справедливістю з» кожною людською істотою.

Як можна пов'язати стратегію довіри зі стратегією комунікації? Я хотів би докладніше розважити над цим питанням. Я знаю, що масову комунікацію програмують і ретельно організовують. Тому важливо нагадати, яку саме стратегію довіри могли б поширювати мас-медіа. Мені здається, що ця стратегія має включати в себе сім засадничих аспектів: ознайомлювати, піддавати осудові, відкидати, поборювати, допомагати, поширювати й утверджувати.

661 Насамперед треба *ознайомлювати* людей, або, іншими словами, залучати людський розум. Хіба ж не казав Павло VI, що мир — це діло розуму? Отже, треба за допомогою різних програм дати людям можливість усвідомити, що в разі війни вони втрачають геть усе, а як настане мир — не втрачають нічого. Стратегія комунікації здатна краще за будь-який інший засіб допомогти людям пізнати діло війни, показавши їм, як оті незліченні кривди розпалюють насильство. Адже кожна несправедливість несе в собі зерно війни.

Насильство криється в нас самих, і ми повинні звільнитися від нього, щоб відкрити в собі мир. Оце і є діло справедливості, що здійснюється

як плід розуму. Розум, згідно зі вченням Другого Ватиканського Собору (пор. *Gaudium et Spes*, 82-91), виражається передусім у правильному виборі на користь правди й миру перед лицем кривди й війни. І саме тому ваша роль, працівники мас-медіа, стає особливо відповідальною, але водночас цікавою й захопливою, бо вона сповнена духу ініціативи.

Завдання оповіщати й поширювати плідний вибір на користь справедливості й миру нерозривно пов'язане з іншою вашою повинністю, а саме: *піддавати осудові* всі причини насильства та конфліктів — нарощування озброєнь і торгівлю зброєю, утиски й тортури, різні види тероризму, гіпермілітаризацію і надмірне дбання про національну безпеку, напругу між Північчю й Півднем, а також усі форми завоювань, репресій, визиску, гноблення й дискримінації.

662

Щоб послідовно це засуджувати, ви, працівники мас-медіа, повинні самі повсякчас виконувати й *відкидати* всі корені несправедливості й насильства. Один з образів, що вже міцно закорінився в кінофільмах та інших медіа-матеріалах, — це, так би мовити, «ідеал найдужчого», ота воля до влади й вищості, яка не призводить ні до чого доброго, а тільки посилює взаємний страх. Згідно із закликом Папи Івана XXIII, ви у своїх фільмах та програмах повинні досягти «роззброєння духу» (пор. Звернення до журналістів, присутніх на Соборі, 13 жовтня 1962 року). Яким успішним міг би бути взаємообмін людей через суспільне спілкування, якби на медіа-ринок щедро надходили програми, які пропонували б людям щось зовсім інше, ніж оту волю до панування, що надихає собою більшість матеріалів, які є сьогодні в обігу! І якого вдосконалення якості програм можна було б досягти, якби сприймачі своїми вимогами та відгуками розвінчували б і відкидали цей «ідеал найдужчого». Щоб діяти в дусі справедливості, не досить «діяти проти» в ім'я більшої твердості. Треба радше «діяти через» інших і «діяти разом з» ними, тобто, коли йдеться про світ мас-медіа, комунікувати через кожного і разом з ним.

Стратегія довіри означає також, що треба *поборювати* всі перешкоди, які стають на заваді «праці справедливості», націленій на мир. Найперше треба подолати бар'єр недовіри. Чи може щось легше зносити расові, класові, культурні перепони, ніж засоби соціальної комунікації? Недовір'я може бути спричинене різноманітними формами соціальної окремішності, політичної та релігійної нетерпимості. Недовір'я підживлюється розчарованістю, яка переростає в поразенство. Натомість довір'я — це плід суто морального ставлення людей одне до одного на всіх рівнях повсякденного життя. Папа Іван XXIII нагадав нам, що треба будь-що-будь подолати невідповідність між технічними можливостями і моральними обов'язками людської спільноти.

663 І комунікатори, і реципієнти добре знають, що світ медіа-технологій — це світ нестримного і неймовірного технічного поступу. Але навіть на цій вельми розвиненій ділянці людського досвіду моральна потреба стоїть вкрай гостро на всіх рівнях.

Тому ваша роль, працівники мас-медіа, вимагає від вас *допомагати* примиренню й уможливлувати мир через справедливість. Інформація — це спосіб повідомляти, контролювати й перевіряти ті факти, що зустрічаються на дорогах примирення. Ваша допомога може стати ще дієвішою завдяки громадським дебатам — наприклад, на сторінках часописів або в телерадіоефірі. Напевно, саме ця справа стане найважчою випробову для вашої творчої снаги. І саме в цій справі конче потрібна зворотна реакція сприймачів.

Далі, ви не повинні занедбувати своє завдання наполегливо *поширювати* все те, що допомогло б людям зрозуміти мир та справедливість і втілювати їх у своєму житті — від найскромніших починань, які служать мирові й справедливості, до заходів міжнародного рівня. Серед таких починань важливе місце посідає розбудова нового всесвітнього порядку у сфері соціальної комунікації, який служитиме мирові та справедливості й забезпечить поширення інформації задля найбільшої користі всіх. Про це я вже казав на одному з конгресів Міжнародної спілки католицької преси (пор. Звернення до UCIP, 25 вересня 1980 року). Ваше, комунікатори, завдання як тих осіб, які відповідають за новітні технічні засоби спілкування, полягає в безперервній освіті. Ваше завдання, реципієнти, — безнастанно шукати доступу до тієї інформації, яка визначає ваші погляди й допомагає вам краще усвідомити свої обов'язки. Ми всі разом відповідаємо за мир і справедливість на землі.

664 Дозвольте настійно попросити вас, працівники мас-медіа, щоб серед усіх тих заходів, що їх ви повинні здійснювати, ви не занедбали представлення християнської ідеї миру та справедливості, християнського послання миру та справедливості; щоб ви закликали людей до сповнення їхніх обов'язків, а також і до ревних молитов за мир. Бо наша ідея й послання, наші заклики й молитви — це неоціненна допомога Церкві мирним починанням і заходам, спрямованим на становлення справедливого співжиття людей.

Ви вже й так знаєте про все це, бо все це впливає з потреби висвітлювати в мас-медіа правдивий і повний образ людської особи, а саме такий образ є підґрунтям для будь-яких розмов про мир і справедливість. Все, що ранить людину, — це вже в самому зародкові є «актом війни». Отже, ви самі усвідомлюєте, які неосяжні обрії відкриваються перед усіма вашими комунікаційними починаннями й заходами!

Нарешті, поширюючи всі оці речі, які сприяють мирові та справедливості, ви повинні також *утверджувати* всі ті попередні умови, які є необхідними для справедливості й миру: невід'ємні права людської особи; рівність основних свобод, що дасть змогу усім рівною мірою причащатися до спільного блага; повага до законної самостійності країн; обов'язки взаємної допомоги й відшкодування завданих збитків... Але насамперед треба проливати світло на цінності життя, треба показати правдиво людське існування, яке являє собою аж ніяк не безперервну боротьбу за виживання, а існування в розважливості розуму, в добрі, в любові як джерелі й довершеній формі всякого життя. Тільки любов, що повсякчас відкриває в інших людях братів, може остаточно подолати страх. Нехай же любов, яку надихатиме дарована Богом благодать, діяльно працює в цих «дивовижних технічних засобах» комунікації, що також є й «дарами Божими» (пор. *Miranda Prorsus*)!

З надією, що ці слова допоможуть вам ніколи не забувати про справедливість і мир у процесі того, як ви, працівники мас-медіа, готуватимете свої матеріали, а ви, сприймачі, ці матеріали читатимете, переглядатимете тощо, я висловлюю всім вам своє довір'я і прошу вас віддано служити вселюдській родині, працюючи задля утвердження взаємного довір'я на всій землі. В такому дусі я радо вділяю всім вам своє Апостольське Благословення.

Папа Іван Павло II

1988
Соціальна комунікація
і поширення солідарності та братерства
між країнами й народами

Брати й сестри, мої дорогі друзі, комунікатори!

665 Якщо одного дня ми зможемо справді сказати, що «спілкуватися» («комунікувати») значить те саме, що й «брататися», що «спілкування» («комунікація») означає «солідарність» людей, то хіба не стане це найпрекраснішим результатом «масової комунікації»? Саме над цим я пропоную подумати в 22-й Всесвітній день комунікації.

Ведучи мову про братерство, я вживаю це слово в його питомому, глибокому значенні. Саме Христос, «Первородний між багатьма братами» (Рим 8, 29), спонукає нас відкривати в кожній людині — чи то приятелеві, чи то навіть ворогові — брата або сестру. Христос, Який прийшов «не засудити світ, а спасти його» (пор. Ів 3, 17), закликає все людство до єднання. Дух любові, що його Христос дає світові, це так само й Дух єдності. Св. Павло показав, що один і той самий Дух дає нам безліч дарів, один і той самий Дух діє в різних членах єдиного Тіла: є-бо «між дарами різниця... але Бог Той Самий, Який усе в усіх робить» (Пор. 1 Кор 12, 14-30).

Якщо я згадав найперше про духовні підстави братерства й солідарності, то це тому, що християнське значення обох понять тісно пов'язане з тією реальністю людського життя, яку окреслюють ці слова. Церква не вважає братерство і солідарність цінностями, властивими тільки їй. Навпаки, ми добре пам'ятаємо, що Ісус похвалив доброго самарянина, який, на відміну від священика і левита, поставився до пораненого чоловіка як до брата (пор. Лк 10, 29-37). Так само й апостол Павло закликав нас не зневажати дари інших, а радо впізнавати діло Духа в наших братах (пор. 1 Кор 12, 14-30).

Братерство й солідарність — це речі найголовніші і найнагальніші. В наші часи саме вони мають стати визначальною ознакою народів і культур. Радісно відкривати й виявляти щасливі, приятельські, взаємно корисні відносини між народами й культурами: хіба не стане це найпрекраснішим «фестивалем», найвдалішим «шоу» (в найкращому розумінні цих слів), найбільшим успіхом засобів масової комунікації?

666 У наш час дивовижного поступу засобів комунікації найбільшою й найціннішою їхньою допомогою людям стає те мереживо зв'язків, що

його ці засоби сплітають між народами й культурами. Я знаю також, що ви, комунікатори, цілком усвідомлюєте також і ті погані явища, які загрожують викривити і спотворити відносини між народами й культурами. Самозвеличення, зневажання й неприйняття тих, хто є інакшими й відмінними, — все це тільки загострює напругу й розбрат. Такі життєві настанови стають причиною насильства, збивають з правильної дороги, руйнують справжнє спілкування, адже вони унеможливають будь-які братні взаємини.

Щоб стали можливими братерство й солідарність між людьми, а головне — щоб якнайвиразніше виявився християнський вимір цього братерства й солідарності, треба належно утвердити ті первісні, засадничі цінності, що лежать у їхній основі. Дозвольте нагадати деякі з цих цінностей: повага до інших, прагнення до діалогу, справедливість, здорова мораль в особистому й громадському житті, свобода, рівність, мир у єдності, обстоювання гідності людської особи, вміння співпрацювати й ділитися з іншими. Братерство та єдність підносяться над усяким клановим і корпоративним духом, над усяким націоналізмом і расизмом, над усяким зловживанням владою, над будь-яким фанатизмом — чи то культурним, чи то релігійним.

Фахівці масової комунікації повинні, використовуючи технології й засоби, які є в їхньому розпорядженні, повсякчас сумлінно зважати на ці засадничі цінності. Ось кілька способів такої сумлінної праці:

- нехай інформаційні агентства та преса загалом вивляють повагу до інших, подаючи повну і розважливу інформацію;
- мовлення через радіоефір зможе тим краще досягати своєї мети, чим більше можливостей провадити діалог воно даватиме людям;
- ті медіа, що є речниками певних осіб або громад, могли б допомогти утвердженню справедливості, надаючи можливість висловитися так само й тим, хто не має власних засобів промовляти перед світом;
- телевізійні програми зачіпають мало не всі сторони нашого життя, а телевізійні мережі створюють можливості для незліченних взаємозв'язків і взаємовпливів: отож, з огляду на величезний потенціал цих технологій, ті особи, які відповідають за їхнє використання, підлягають моральному обов'язкові доносити до людей і спільнот такі матеріали, що сприятимуть плідному взаємопроникненню культур — без нетерпимості й насильства, націленому на єднання;
- можливість особисто спілкуватися за допомогою телефонів; додаткові можливості, що їх дає телематика; удосконалення

всіх цих технологій завдяки супутникам — все це змушує нас пильно дбати про рівність між людьми і вживати заходів, щоб дедалі більше людей могло дедалі легше користуватися цими новітніми засобами, а отже — щоб міг тривати справді значущий діалог і взаємообмін;

- інформація набуває дедалі більшого значення в економічній та культурній діяльності; бази даних вміщують у собі такий безмір різномірної інформації, якого ніхто не міг би й уявити за давніших часів. І добре відомо, що інформацію можна використати для того, щоб чинити тиск на окремих осіб або громадське життя. Отже, розважливе керування інформаційними засобами стає неодмінною умовою миру;
- створення шоу, поширюваних через різноманітні аудіовізуальні засоби, покладає на їхніх авторів обов'язок поважати сумління всіх незліченних глядачів;
- реклама пробуджує або посилює людські бажання, а також створює нові потреби; отож ті, хто замовляє або виготовляє рекламні матеріали, повинні пам'ятати про людей убогих, які не мають доступу до рекламованих благ.

Комунікатори, хай яку діяльність вони провадять, мають завжди дотримуватися свого кодексу честі; мають усвідомлювати свій обов'язок ділитися правдою з людством і про людство; мають сприяти становленню нового світового порядку у сфері комунікації та поширення інформації.

668 В осередді дедалі щільнішої й діяльнішої мережі соціальної комунікації, що оплітає собою світ, Церква, як «знавець людства», вважає своїм обов'язком повсякчас приділяти увагу тим цінностям, що становлять велич людського життя. Проте Церква також переконана, що ці цінності не буде засвоєно і втілено у конкретні заходи, якщо буде забуто духовне життя людини. Для християнина об'явлення Бога в Христі — це світло, що осяяло всіх чоловіків та жінок, усе людство. Віра в послання спасіння — це найглибша й найдієвіша причина, щоб служити людям. Дари Духа спонукають нас служити іншим у братерській солідарності.

Дехто може нас запитати: чи не надто оптимістично ми покладемося на такі перспективи? Хіба наявні тенденції у сфері масової комунікації справді дають підстави для таких надій?

Серцям, занепокоєним небезпечністю нових комунікаційних технологій, я відповів би: «Не бійтеся!» Не закриваючи очей на дійсність, у якій ми всі живемо, ми — християни — розуміємо цю дійсність набагато проникливіше. Ми вміємо у світлі віри читати правдиві знаки часу. Церква, дбаючи про людей, усвідомлює глибоке прагнення людства до солідар-

ності й братерства. Це прагнення часто стараються спотворити або заперечити, але його неможливо викорінити, бо його заклав у людські серця Той Самий Бог, Який створив нас із потребою спілкуватися і здатністю розвивати цю потребу в планетарних масштабах.

На порозі третього тисячоліття Церква нагадує людям, що братерство й солідарність не можна розглядати просто як умову виживання людства; вони є істотними складниками нашого покликання — а соціальна комунікація дає можливість це покликання вільно здійснити. 669

Дозвольте сказати всім вам, особливо в цей Марійський Рік: «Не бійтеся». Втім, хіба сама Марія не злякалася спершу тієї звістки, що містила в собі даний всьому людству знак спасіння?

«Щаслива та, що повірила», — засвідчила Єлисавета (Лк 1, 45). Саме завдяки своїй вірі Діва Марія прийняла Божий план, ввійшла до таїни тринітарного сопричастя і, ставши Матір'ю Христа, поклала в історії початок нового братерства.

Благословенні ті, що повірили, ті, кого віра звільняє від страхів, відкриває для надії і спонукає творити світ, у якому на тлі братерства й солідарності триватиме повсякчасне радісне спілкування.

Натхнений глибокою радістю від споглядання тих дарів комунікації, що отримані для розбудови всього суспільства на засадах міцного братерства, я прохаю для кожного з вас Небесного Благословення.

Папа Іван Павло II

1989

Релігія в засобах масової інформації

Брати й сестри, мої дорогі друзі-комунікатори!

- 670 1. Тема цього річного Всесвітнього дня комунікації — «Релігія в мас-медіа» — підкреслює особливе значення присутності й діяльної ролі Церкви в публічному діалогові. За наших часів релігійні послання, так само, як і послання культурні, набирають дедалі більшої впливовості завдяки допомозі засобів соціальної комунікації. Роздуми, якими я хотів би з вами поділитися при теперішній нагоді, стосуватимуться одного питання, над яким я часто розважав протягом усіх років мого понтифікату: яке місце може посідати релігія в житті суспільства, і конкретніше — яке місце може займати релігія в мас-медіа?
- 671 2. У ході своєї пастирської діяльності Церква, природно, шукає відповідь на питання про те, як оці новітні технічні засоби ставляться до релігії. Очевидна річ, що в той час, як засоби й технології комунікації переживають просто неймовірний розвиток, промисловий світ, що як-найбільше посприяв їхньому поступові, виявляє виразні ознаки секуляризму, який старається чимскоріше викорінити в сучасної людини будь-яке релігійне почуття.
- 672 3. Поза тим легко побачити, що релігійній інформації в мас-медіа віддають дедалі більше уваги. Причина цього полягає у щораз більшому інтересі до релігійного виміру людського життя — чи особистого, чи суспільного. Щоб виявити корені цього явища, треба розпитати самих читачів газет, глядачів телепрограм тощо, бо мас-медіа аж ніяк не накидають їм цієї релігійної інформації з власної волі; найпевніше, працівники мас-медіа просто відгукуються на певні вимоги й запити своєї аудиторії, яка хоче отримувати більше повідомлень та коментарів щодо релігійних справ. По всьому світові мільйони людей звертаються до релігії, щоб віднайти сенс свого життя; для мільйонів людей взаємини з Богом — їхнім Отцем і Творцем — є найбільшою радістю. Фахівці мас-медіа добре це розуміють і діють відповідно. І навіть якщо взаємодія між комунікаторами й громадськістю залишається неповною і фрагментарною, треба визнати незаперечний факт: релігія сьогодні знайшла собі місце в головному річищі медіа-інформації.
- 673 4. Це щасливий збіг обставин, що цього річний Всесвітній день комунікації припав саме на 25-ту річницю створення Папської Комісії у спра-

вах соціальної комунікації, що тепер стала Папською Радою. Чого вдалося досягти за ці двадцять п'ять років апостольської праці на ниві суспільного спілкування? Певна річ, Церква навчилася краще читати «знаки часу», а феномен масової комунікації — це, безперечно, один із таких знаків. Ще мій Попередник Пій XII закликав вбачати в мас-медіа не численні загрози, а «дар» (пор. енцикліка *Miranda Prorsus*, 1957 рік). Своєю чергою, Другий Ватиканський Собор урочисто potwierдив таке позитивне ставлення (пор. декрет *Inter Mirifica*, 1963 рік). Папська Комісія, що народилася ще за тих часів і далі діє сьогодні вже як Папська Рада, наполегливо, докладаючи всіх сил, розвивала всередині Церкви дух творчості й співпраці на цій ділянці сучасного життя (або, краще сказати, в обставинах цілком нового стилю життя і взаємодіяння людей).

5. Тепер перед Церквою стоїть питання вже не про те, чи зможе кожна проста людина сприйняти релігійне послання, а про те, як використати новітні засоби комунікації для того, щоб євангельське послання справило на кожного щонайбільший вплив. 674

Господь вельми просто й безпосередньо спонукає нас ширшим поглядом дивитися на наше свідчення і наше спілкування: «Не лякайтесь... те, що ви чуєте на вухо, голосіть з покрівель» (Мт 10, 26-27). Про що йде мова? Євангеліст пояснює: Христос хоче, щоб ми визнавали Його перед людьми (пор. Мт 10, 32). Оце і є та сміливість (водночас, проте, смиренна і спокійна), яка надихає християн брати участь у діалозі через мас-медіа! Святий Павло каже нам: «Коли я проповідую Євангелію, нема мені від того слави, бо це мій обов'язок» (1 Кор 9, 16). Крізь усе Писання наскрізною ниткою проходить така відданість обов'язкові: «Не затаїв Твоїї ласки й вірності Твоїї перед великим збором» (Пс 40, 11), і знов: «І всі бачать те й звістують діла Божі» (Пс 64, 10).

Комунікатори й аудиторія мас-медіа! Ви — і одні, й інші — повинні постійно запитувати себе, чи відповідаєте ви завжди новим вимогам оцієї «чистої й незаплямованої релігії», що закликає нас «чистими берегти себе від світу» (Як 1, 27). Вам, працівникам мас-медіа, вже сам цей глибокий уступ із Біблії дає зрозуміти вкрай важливе завдання релігійного свідчення, покладене на тих, хто стоїть у самому осередді громадського діалогу, а саме — оберігати автентичність послання та взаємообміну, тримати високі стандарти якості програм та передач. 675

6. Від імені Церкви я хотів би висловити вдячність усім працівникам комунікації за те місце, яке приділене релігії в медіа. Я певен, що якнайточніше висловлюю почуття всіх людей доброї волі, промовляючи це щире спасибі, навіть попри те, що багато речей можна було б іще покращити, коли йдеться про можливості для християн сказати своє слово в громадських дебатах. Отож я радо долучуся до тих подяк, що їх, без-

перечно, заслуговують працівники мас-медіа за те місце, яке вони віддають релігії в інформаційних повідомленнях, у громадському діалогові та в збиранні даних.

Я хотів би також закликати всіх комунікаторів рівнятися на найвищі стандарти етики й практики, виявляти професіоналізм, гідний довіреної їм дорожньої можливості поширювати різноманітними технічними засобами послання надії та примирення з Богом. «Дари Божі» (пор. енцикліка Пія XII *Miranda Prorsus*) — хіба не є ці засоби точкою взаємодії між новітніми технічними досягненнями і відкритістю людського духу до дивовижного послання Господа нашого і Його свідків? З огляду на це якість нашої церковної присутності в громадському діалогові набирає особливої ваги. Більш ніж будь-коли святість апостольства вимагає сьогодні «обожествити» (якщо вжити вислів Отців Церкви) всі плоди людської винахідливості. Тому, домагаючись якнайбільшої присутності Церкви в сучасному світі, не можна обійтися без того, щоб широко висвітлювати через мас-медіа таїнства віри.

676 7. Розмірковуючи про все це, я хотів би зі щирою довірою висловити вам одне прохання, надзвичайно близьке моєму серцю. Воно походить із того самого почуття приязні, яке стоїть за Павловими словами до Филимона: «Пишу тобі в повній надії... певний, що зробиш понад те, що прошу» (Флм 1, 21). Я прошу вас: приділяйте релігії якнайбільше місця в масовій комунікації. «Відчиніть ворота! Нехай увійде народ праведний... що зберігає глибокий мир і на Тебе вповає» (Іс 26, 2-3). Ось чого я прохаю для релігії. Ви побачите, любі друзі, що релігійні теми є цікавими й захопливими настільки, наскільки фахово працівники мас-медіа їх подають і наскільки глибокими є їхні релігійні переконання. Коли комунікатор відкритий для релігійного послання, його власне послання стає якісним і цікавим. А церковним медіа-працівникам я повторю, що ви також «прийняли дух усиновлення, яким кличемо: 'Авва! — Отче!'» (Рим 8, 15).

Релігійні послання та починання мають знайти собі місце на всіх рівнях суспільного спілкування: в пресі, в радіо- й телевізійних інформаційних програмах, у кінематографічних творах, у базах даних та в процесах обміну даними, в театральних виставах та інших видовищах, у громадських дебатах та розважаннях над злободенними темами, в закладах громадської освіти й виховання, в продукції групових мас-медіа, в анімаційних фільмах і коміксах, в усіх розмаїтих формах поширення писаного слова, в аудіо- й відеозаписах, навіть під час музичних пауз на місцевих і міжнародних радіостанціях! Я палко бажаю, щоб католицькі та інші християнські медіа-мережі плідно співпрацювали з різноманітними світськими мережами і їхню засліпленість економічним змаганням

долали в спільній праці задля найбільшого блага людства — того, що походить із релігійного послання. Сама Церква з нагоди цього Всесвітнього дня комунікації закликає всіх причетних осіб розважити над потребою єкуменічної та міжрелігійної співпраці в мас-медіа.

8. Підсумовуючи це послання, не можна, звісно, не заохотити всіх тих, хто близько до серця прийняв цей апостолят на ниві суспільного спілкування, щоб вони із запалом і завзяттям (маючи при цьому належну шану до кожної людської особи) присвятили себе величній праці євангелізації, до якої всі ми покликані: «Ти ж іди, проповідуй Царство Боже» (Лк 9, 60). І ще мушу додати: саме проголошення Слова і життя в Слові допоможе нам пізнати несподівані глибини дарів Божих. 677

Зі щирою певністю, звіряючись на волю Божу, я висловлюю всім вам, працівники й аудиторія мас-медіа, мою радість від того, що ви, незважаючи на величезні між вами відстані, сьогодні поєдналися в спільних розважаннях над тим, як знайти й поглибити оту «чисту й справжню побожність», щоб потім ми всі разом могли проголосити її «з покрівель»; і я прохаю для всіх вас благословення Господа.

Папа Іван Павло II

1990

Християнське послання в комп'ютерній культурі

Брати й сестри, дорогі друзі!

678 В одній з євхаристійних молитов Церква звертається до Бога такими словами: «Ти сотворив людину на образ Свій і поставив її над усім світом, щоб вона слугувала Тобі, своєму Творцеві, і правила всіма створіннями» (*Євхаристійна молитва IV*).

Отож для чоловіків і жінок, створених та уповноважених Богом, навіть звичайна робоча днина має величезне й дивовижне значення. Людські ідеї, вчинки й заходи — хай навіть звичайнісінькі — Творець використовує для того, щоб оновлювати світ, провадити його до спасіння, робити його дедалі досконалішим знаряддям Божої слави.

Майже двадцять п'ять років тому Отці Другого Ватиканського Собору, обмисливши становище Церкви в сучасному світі, проголосили, що чоловіки й жінки, повсякдень працюючи для добра своєї родини і своєї громади, можуть слушно вважати, що своєю працею вони «розвивають діло Творця... і особисто спричиняються до здійснення в історії Божого задуму» (*Gaudium et Spes*, 34).

Вдивляючись у майбутнє і стараючись розгледіти ті обставини, в яких Церкві доведеться сповнювати свою місію, Соборові Отці виразно бачили, що технічний прогрес уже почав «змінювати лице землі» і навіть підкорювати космічні простори (*Gaudium et Spes*, 5). Вони також розуміли, що розвиток, зокрема комунікаційних технологій, може легко спричинити ланцюгову реакцію з непередбачуваними наслідками.

У жодному разі не вважаючи, що Церква має триматися осторонь або відгородитися від головного річища цих подій, Соборові Отці бачили Церкву в самому центрі людського поступу, вважаючи, що вона поділятиме досвід решти людства, старатиметься зглибити й пояснити цей досвід у світлі віри. Саме вірний Народ Божий повинен творчо скористатися новими відкриттями й технологіями задля блага людства і здійснення того плану, що його Бог накреслив для світу, а для цього підпорядковувати всі можливості «комп'ютерної доби» земному та надприродному покликанню кожної людини і повсякчас прославляти Отця, від Якого походить усе добре.

Таке визнання перемін і відкритість до нових тенденцій виявилися вельми своєчасними, бо в часи після Собору зміни розвивалися прискоро-

реними темпами. Сьогодні, наприклад, ніхто вже не думає й не говорить про засоби соціальної комунікації як про звичайні знаряддя або технології. Натомість у них вбачають складник нової, поки що не до кінця сформованої культури — її обриси ще не цілком прояснилися, а її можливості використані ще тільки почасті.

Це і стане вихідною точкою для наших розважань у двадцять четвертий Всесвітній день комунікації. З кожним днем передбачення минулих років щораз більше втілюються в дійсність. Сьогодні стає реальною передбачена колись можливість справжнього діалогу між народами, що розділені величезними віддалями, всесвітнього обміну ідеями і прагненнями, дедалі більшого взаємопізнання й порозуміння, зміцнення братерства попри всі донедавна ще нездоланні перепони (див. *Communio et Progressio*, 181, 182).

З появою комп'ютерних телекомунікацій і комп'ютерних мереж Церква отримала нові засоби для сповнення своєї місії. Нові технології, полегшивши спілкування й діалог серед її членів, значно зміцнили їхню єдність. Миттєвий доступ до інформації дає Церкві можливість поглиблювати діалог із сучасним світом. У новій «комп'ютерній культурі» вона може легше й скоріше розповідати світові про засади своєї віри і пояснювати підстави своєї позиції в тій чи тій справі. Вона може виразніше чути голос громадської думки і заходити в тяглі дискусії з навколишнім світом, безпосередньо долучаючись до спільного пошуку вирішення багатьох пекучих проблем людства (пор. *Communio et Progressio*, 114 і далі).

Ясна річ, що Церква у своїй євангелізаційній праці повинна скористатися тими новими можливостями, що їх відкривають людські дослідження в царині комп'ютерних і супутникових технологій. Її найважливіше і найпильніше послання несе людям знання про Христа і про той шлях спасіння, що Він відкрив. Це послання вона має донести до старих і молодих, закликаючи всіх з любов'ю прийняти Євангеліє і повсякчас пам'ятаючи: «Правда перемагає не інакше, як тільки силою самої правди, що водночас і лагідно, і сильно проникає в уми» (*Dignitatis Humanae*, 1).

Ось що каже мудрість і далекоглядність церковного вчення: «Бог говорив до людей відповідно до властивої різним епохам культури. Так само й Церква, діючи в ході століть у різних обставинах, використовувала винаходи всіх культур, щоб принести і пояснити всім народам проповідь Христової благовісті» (*Gaudium et Spes*, 58). «Ми не можемо не використовувати цих технічних знарядь для першого проголошення Євангелія, катехизації та подальшого поглиблення віри... Церква завинила б перед своїм Господом, якби не скористалась цими могутніми засобами, що їх людський хист день у день робить дедалі досконалішими. За їхньою до-

помогою Церква зможе 'з покрівель' проповідувати довірене їй безцінне послання» (*Evangelii Nuntiandi*, 45).

680 Безперечно, ми маємо бути вдячні новим технологіям, які дають можливість зберігати безмір інформації в штучній пам'яті комп'ютерів і цим самим уможливають широкий і негайний доступ до знання, цієї спільної спадщини людства, до вчення й Передання Церкви, до слів Святого Письма, до настанов великих учителів духовності, до історії й традиції місцевих Церков, чернечих орденів та мирянських установ, до ідей та досвіду предтеч і новаторів, чий прозріння й відкриття — це постійне свідчення вірної присутності посеред нас люблячого Отця, що виймає зі Свого скарбу нове і старе (пор. Мт 13, 52).

Молодь особливо швидко пристосовується до комп'ютерної культури та її «мови». Це, звісно, не може не тішити. «Довіряймо молодим» (*Communio et Progressio*, 70). Їхня перевага полягає в тому, що вони зростають одночасно з розвитком цих нових технологій, і тепер саме вони повинні використовувати ці нові знаряддя для того, щоб між різними расами й верствами нашої «дедалі тіснішої планети» міг тривати щораз ширший із кожним днем та інтенсивніший діалог. Саме їм, молодим, доведеться вишукувати способи, як використати нові системи зберігання й пересилання даних для того, щоб допомогти становленню в світі більшої справедливості, більшої поваги до людських прав, здорового середовища для окремих осіб і народів, а також свобод, конче потрібних для сповна людського життя.

Всі ми, молоді й старі, приймімо ж виклик нових відкриттів і технологій, прикладімо до них моральне бачення, закорінене в нашій релігійній вірі, в нашій повазі до людської гідності і в нашій завязтці, щоб перетворювати світ згідно з Божим планом. У цей Всесвітній день комунікації помолімся, щоб нам вистачило мудрості якнайкраще використати можливості «комп'ютерної доби» задля здійснення земного й надприродного покликання людини, а отже й задля прослави Отця, від Якого походить усе добре.

Папа Іван Павло II

1991
Засоби комунікації
та єдність і прогрес загальнолюдської родини

Дорогі брати й сестри!

Відзначаючи цей Всесвітній день комунікації, ми звернемося до теми, що являла собою стрижень Душпастирської інструкції *Communio et Progressio*, ухваленої 1971 року Папою Павлом VI на виконання постанови Другого Ватиканського Собору. У підготовленій відповідно до побажань Соборових Отців Інструкції головну мету соціальної комунікації та всіх її засобів було визначено як *єдність і прогрес загальнолюдської родини*. У двадцяту річницю ухвалення цього важливого документа я хотів би повторити деякі найголовніші міркування, щоб заохотити членів Церкви ще раз розважити — під оглядом єдності й поступу всіх народів землі — над тими серйозними проблемами і багатими новими можливостями, що їх створює безнастанний розвиток засобів соціальної комунікації. 681

Церква вже віддавна переконана, що ці засоби (преса, радіо, телебачення, кіно) слід розглядати як «дари Божі» (енцикліка Пія XII *Miranda Prorsus* // AAS, 24 [1957]. — Р. 765). Відколи видано Душпастирську інструкцію, число цих дарів значно побільшало. Сьогодні вселюдська родина має у своєму розпорядженні такі новочасні винаходи, як супутники, комп'ютери, домашні відеомагнітофони і дедалі досконаліші технології пересилання інформації. Проте мета цих новітніх дарів така сама, як і традиційних засобів комунікації: зближувати нас у братерстві і взаєморозумінні, допомагати нам як синам і дочкам Божим іти вперед у здійсненні нашої людської долі.

Зв'язок між таким загальним міркуванням і тими розважаннями, які я хотів би запропонувати вам при теперішній нагоді, — ясний і безпосередній: такі могутні засоби, що з'явилися в розпорядженні людини, вимагають від кожного, хто причетний до використання їх, високого почуття відповідальності. Мовлячи словами Душпастирської інструкції 1971 року, засоби комунікації — це всього лише «безживні знаряддя». Чи сповнять вони те призначення, ради якого нам дані, чи ні — це залежатиме від нашої мудрості й відповідальності при використанні їх. 682

На християнський погляд, засоби комунікації — це дивовижні знаряддя, за допомогою яких людина, згідно з Божим Провидінням, може творити тісніші й просвітленіші взаємини між окремими особами та між

усіма частинами вселюдської родини. Справді, ці засоби, постійно розвиваючись, спроможні створити нову «мову», що допоможе людям краще розуміти одне одного, а отже й краще співпрацювати задля спільного блага (пор. *Communio et Progressio*, 12). Але для того, щоб ефективно сприяти єднанню й поступові людей, ці засоби мають стати каналом і виразником правди, справедливості, миру, доброї волі й діяльного милосердя, взаємодопомоги, любові та єдності (пор. там само, 12 і 13). Служитимуть ці засоби збагаченню чи збідненню людської природи — це залежатиме від моральних поглядів та етичної відповідальності як повідомлячів, так і сприймачів медіа-послань.

683 Кожний член загальнолюдської родини — від звичайного споживача до найвпливовішого продюсера медіа-програм — має в цьому плані особисту відповідальність. Отож я звертаюся до пастирів Церкви та католицьких вірних, які працюють на ниві суспільного спілкування, із закликом відсвіжити їхнє знання тих принципів і настанов, що так чітко викладені в *Communio et Progressio*. Нехай усі вони добре усвідомлять, в чому полягає їхній обов'язок, і нехай з охотою виконують його, прислужуючись тим самим єднанню й поступові людства.

Я сподіваюся, що цей двадцять п'ятий Всесвітній день комунікації стане нагодою, щоб парохії та місцеві громади з оновленою увагою придивилися до реалій мас-медіа та їхнього впливу на суспільство, сім'ю й на окремих осіб, особливо на дітей і молодь. Бо навіть сьогодні, через двадцять років після видання *Communio et Progressio*, можна без вагань підписатися під засторогами й сподіваннями, висловленими в цьому документі: «Дедалі більша відповідальність лягатиме на Божий Народ. Ніколи досі не відкривалися перед ним такі широкі можливості. Медіа можна буде використати для потреб загальнолюдського поступу... Ці засоби допоможуть зміцнити братерство людей, допоможуть Церкві ширити Добру Новину і нести свідчення Христа-Спасителя аж до найдальших куточків світу». Я щиро прохаю Бога настановити й підтримати вас у здійсненні цієї великої надії та мети!

Папа Іван Павло II

1992
Проголошення Христового послання
в засобах комунікації

Дорогі брати й сестри!

Вже двадцять шостий рік поспіль, згідно з постановою Другого Ватиканського Собору, Церква відзначає Всесвітній день, присвячений соціальній комунікації. 684

Що ж саме ми відзначаємо в цей день? Цей день — це спосіб із вдячністю відзначити особливий дар Божий — дар, що має надзвичайне значення для наших часів, дар усіх тих технічних засобів, що полегшують, поширюють і поглиблюють спілкування між людськими істотами.

Цього Дня ми вдячно відзначаємо благословенний дар мови, слуху й зору, що дає нам можливість виходити із самотності й відособленості, щоб обмінюватися з людьми довкола нас тими думками й почуттями, що народжуються в наших серцях. Ми відзначаємо дар писання й читання, завдяки якому можемо скористатися мудрістю наших предків і передати наш досвід і наші розважання прийдешнім поколінням. Мало того, на додаток до всіх цих благовірних дарів, ми відзначаємо цінність «див» іще прекрасніших: «дивовижних технічних винаходів, що їх людський геній — з Божою поміччю — виготовив із сотворених речей» (*Inter Mirifica*, 1); винаходів, що в наш час неймовірно збільшили й розширили засяг наших оповіщень і незрівнянно посилили наш голос, так що тепер він може одночасно досягати величезної кількості людей. Засоби комунікації — а ми цього дня вдячно відзначаємо їх усіх — є для кожного чоловіка чи жінки неначе вхідним квитком на новітній ринок, де оприлюднюють погляди, триває безнастанний обмін ідеями, поширюються новини, повідомляють і приймають різноманітну інформацію (пор. *Redemptoris Missio*, 37). За все це ми славимо нашого Небесного Отця, від Якого «сходить» всяке добре даяння й усякий досконалий дар» (Як 1, 17).

Утім, це радісне і вдячне відзначення Божих дарів мусить бути затьмарене прикрістю й жалем. Ті самі засоби, що за них ми дякуємо Отцеві, повсякчас відкривають нам очі на обмеженість нашого людського становища, на присутність зла в окремих особах і в суспільстві, на марну жорстокість і несправедливість, що їх люди виявляють одне до одного під стількома різноманітними приводами. Через ці засоби ми часто опиняємося в ролі безпомічних спостерігачів і пасивністю своєю тільки 685

потураємо лютим злочинствам, що кояться по всьому світові. Причини цих злочинств різні: історична ворожнеча, расові упередження, прагнення помсти, жага влади, жадоба до багатства, себелюбство, брак поваги до людського життя і людських прав. Християнин гірко горює через ці лиходійства та причини, що їх породили. Проте він покликаний до чогось набагато більшого: перемагати зло добром (пор. Рим 12, 21).

Християнський відгук на зло — це насамперед уважне дослухання до Доброї Новини й докладання зусиль, щоб Боже послання про спасіння в Ісусі Христі було якнайширше знане у світі. Християнам довірено сповіщати «благовість». Ми маємо послання — і ми радо розділимо його з усіма людьми доброї волі, які готові нас вислухати.

По-перше, ми сповіщаємо це послання свідченням нашого життя, адже, як мудро зазначив Папа Павло VI, «сучасна людина охочіше прислухатиметься до свідків, ніж до вчителів, а якщо й слухатиме вчителів, то тільки тому, що вони — свідки» (*Evangelii Nuntiandi*, 41). Ми маємо бути неначе місто на вершині гори, неначе світло на свічникові. Нас мають бачити всі, і ми маємо світити всім, немов той маяк, що освітлює безпечний шлях до мирної гавані (пор. Мт 5, 13-14).

Коли наше особисте й громадське життя стане зразковим втіленням тих переконань і цінностей, що їх ми сповідуємо як християни, то всі засоби комунікації, правдиво відбиваючи дійсний стан речей, неодмінно висвітлять цей факт і покажуть його світові. Таке проголошення Христового послання вже саме по собі може принести багато добра. Яким же дійовим може стати таке всесвітнє свідчення, коли до нього вдаватиметься кожен член Церкви!

686 Проте послідовники Христа мають сповіщати Його послання ще виразнішим і безпосереднішим чином. Ми зобов'язані проповідувати нашу віру «при світлі» і «з покрівель» (Мт 10, 27; Лк 12, 3), безстрашно й безкомпромісно, але, ясна річ, «пристосовуючись до того, як люди говорять і як вони мислять» (*Communio et Progressio*, 11), і ставлячись до їхніх переконань та віри з такою самою тактовністю, якої ми сподіваємося й щодо себе. Наша проповідь, як наполягає Церква, повинна спиратися на двояку повагу: повагу до всіх людських істот у їхньому пошуку відповідей на найглибші питання їхнього життя і повагу до діяння Духа, таємничим чином присутнього в кожному людському серці (пор. *Redemptoris Missio*, 29).

Ми пам'ятаємо, що Христос нікому не нав'язував Свого вчення. Він сповіщав його всім без винятку, але залишав за кожним вільний вибір — прийняти це вчення чи ні. Це той зразок, що його ми, Христові послідовники, маємо наслідувати. Ми заявляємо, що всі чоловіки й жінки мають право почути спасенне послання, яке залишив нам наш Учитель; і вони також мають право прийняти його, якщо воно їх переконає. Ми не будемо

виправдовуватися за те, що доносимо Христове послання до всіх і кожного, бо з цілковитою певністю заявляємо: це наше право і наш обов'язок.

Відповідно, ми маємо право й обов'язок використовувати для цієї потреби всі ті новітні засоби комунікації, що стали прикметною ознакою наших часів. Справді, «Церква завинила б перед своїм Господом, якби не скористалась цими могутніми засобами, що їх людський хист день у день робить дедалі досконалішими» (*Evangelii Nuntiandi*, 45).

Зрозуміло, що ці «могутні засоби» вимагають від тих, хто їх використовує, особливого вміння й дисциплінованості, а щоб ясно й виразно промовляти їхньою «новою мовою», потрібні відповідний хист і належний вишкіл.

У зв'язку з цим варто сказати дещо й про католицькі заходи на цій ниві, здійснювані чи то окремими особами, чи то численними католицькими установами й організаціями. Зокрема, я хотів би згадати про три найбільші католицькі медіа-організації: Міжнародна католицька організація кінематографії (OCIC), Міжнародна спілка католицької преси (UCIP) та Міжнародна католицька організація телебачення й радіомовлення (UNDA). Саме до них, зокрема, та до фахового знання, вміння й завзяття їхніх членів по всьому світові з певністю і надією звертається Церква, шукаючи способів, щоб сповіщати Христове послання у формі, пристосованій до наявних в її розпорядженні новітніх технічних знарядь, і мовою, зрозумілою тій витвореній під впливом мас-медіа всесвітній культурі, якій це послання призначене.

687

Усім численним католицьким медіа-фахівцям (а це здебільшого чоловіки й жінки з-поміж мирян) треба в цей особливий День нагадати про ту велику відповідальність, що лежить на їхніх плечах, а також дати відчуті духовну підтримку й міцну солідарність усієї спільноти вірних. Я хотів би заохотити їх до того, щоб вони ще дієвішими, ще своєчаснішими заходами сповіщали через мас-медіа євангельське послання і навчали інших цієї почесної справи. Я звертаюся до всіх католицьких організацій, релігійних конгрегацій та церковних рухів, а особливо до національних та регіональних Єпископських Конференцій, щоб вони допомагали Церкві зміцнювати її присутність у мас-медіа і домагалися якнайбільшої злагодженості в роботі всіх дотичних до цієї сфери католицьких органів. Для сповнення цієї місії Церкві конче потрібно покладатися на щораз ширше й ефективніше використання засобів соціальної комунікації.

Нехай Бог буде силою й опорою всіх католиків, які працюють у світі комунікації, коли вони з оновленою ревністю присвятять себе тій праці, якої Він від них бажає. Як знак Божої присутності й Божої помочі їхнім заходам я уділяю всім їм моє Апостольське Благословення.

Папа Іван Павло II

1993
Відео- та аудіокасети
у формуванні культури й свідомості

Дорогі брати й сестри!

688 Сьогодні, більш ніж через рік після видання Душпастирської інструкції про засоби комунікації *Aetatis Novae*, я хотів би знов закликати всіх вас помислити над тим баченням сучасного світу, яке подає ця Інструкція, і над практичними наслідками описаних у ній ситуацій. Церква не може не зважати на ті численні й безприкладні переміни, що їх приніс нам розвиток цієї важливої й повсюдної сфери сучасного життя. Кожен із нас повинен бути мудрим, щоб належно оцінити ті можливості для служіння Богові та своєму народові, які дає нам розвиток технологій, і водночас не прогледіти тих небезпек, що їх неодмінно створює такий швидкий поступ.

Як нагадує нам Душпастирська інструкція *Aetatis Novae*, «нестримний розвиток людського спілкування повсюдно й глибоко впливає на культуру» (п. 1). Справді, можна вже говорити про «нову культуру», створену засобами сучасної комунікації. Вона так чи так зачіпає кожного, а особливо — молоде покоління, і сама є значною мірою результатом технічного поступу, який породив «нові шляхи комунікації з новою мовою, новими технологіями і новою психологією» (*Redemptoris Missio*, 37). Сьогодні Церква, стараючись належно сповнювати своє одвічне завдання — сповіщати Слово Боже — стикається з нелегким викликом. Адже вона повинна провадити євангелізацію цієї нової культури і мовою цієї культури висловлювати незмінні правди Євангелія. А що ці новітні тенденції охоплюють усіх вірних Католицької Церкви, то кожен з нас повинен пристосовуватися до мінливих обставин сьогодення, віднаходячи дійові й відповідальні способи, щоб використати ці засоби комунікації на славу Божу й на користь Його творінням.

У своєму посланні з нагоди торішнього Всесвітнього дня комунікації я казав, що такі дні — це нагода з року в рік вдячно відзначати божественні дари мови, слуху й зору, бо саме вони уможливають спілкування між людьми. Цьогорічного дня ми зосередимось на двох особливих «нових» медіа-засобах, що особливим чином слугують згаданим почуттям. Мова йде про аудіокасети й відеокасети.

689 Аудіо- й відеокасети дають нам можливість легко перевозити і зберігати, завжди маючи напохваті, необмежене число звукових та наочних матеріалів — для навчання чи для розваги, для повнішого осягнення новин і відомостей чи для споглядання краси й витворів мистецтва.

У цих нових ресурсах треба вбачати знаряддя, що їх — через людський розум і винахідливість — дав у наше розпорядження Сам Бог. Як і всі інші дари Божі, вони мають послужити добрій меті, допомагаючи окремим особам та громадам пізнавати й цінувати правду, а також усвідомлювати гідність і потреби ближніх. Отже, аудіо- й відеокасети криють у собі величезні можливості; їх можна добре використати задля культурного, соціального та релігійного розвитку людей. Вони здатні неабияк прислужитися справі поширення віри, хоч і не спроможні замінити собою особисте свідчення, вельми істотне для проголошення повної правди й цінності християнського послання.

Я маю надію, що продюсери й ті, хто професійно працює над виготовленням аудіо- й відеоматеріалів (чи на касетах, чи в іншій формі), замисляться над потребою явно й неявно виражати християнське послання в новій культурі, створеній сучасною комунікацією (пор. *Aetatis Novae*, 11). Щоб це сталося, потрібна не тільки «діяльна, доброзичлива присутність Церкви у світі комунікації» (там само), а й самовіддані заходи комунікаторів. Фахівці, які усвідомлюють справжню ціну тих впливів, що їх мають їхні медіа-матеріали, особливо ретельно подбають, щоб ці матеріали відзначалися високою моральною якістю, а отже — щоб їхній вплив на творення культури був незмінно позитивним. Вони опиратимуться постійній спокусі легких грошей і навідріз відмовлятимуться брати участь у виробництві матеріалів, які використовують людські слабкості, ображають совість або зневажають гідність людини.

690

Так само важливо, щоб усі, хто використовує такі засоби, як аудіо- чи відеокасети, не вважали себе простими споживачами. Кожна людина може істотно вплинути на зміст і моральний характер тих матеріалів, які будуть виготовлені в майбутньому, вже тільки тим, що донесе своє враження від медіа-матеріалів до відома їхніх виробників. Родина, як основна клітинка суспільства, особливо зазнає глибоких впливів того медіа-середовища, в якому вона живе. Через це батьки мають вкрай важливий обов'язок навчати своїх дітей критично використовувати засоби комунікації. Важливість цього завдання треба особливо пояснити молодим подружжям. Так само й катехитичні програми мають неодмінно розповідати дітям і дорослим про відповідальне використання медіа.

У цей Всесвітній день я від щирого серця шлю свої найкращі побажання всім тим фахівцям — чоловікам та жінкам, — які стараються прислужитися вселюдській родині своєю працею на ниві суспільного спілкування, всім членам католицьких медіа-організацій, які діють у різних країнах, та всім незліченним споживачам медіа-матеріалів, які становлять аудиторію згаданих вище фахівців і перед якими ці фахівці мають вагомий і невідхильний обов'язок. Нехай Всемогутній Господь пролле на всіх вас свої дари.

Папа Іван Павло II

Додатки

КОМУНІКАЦІЯ
В ІНШИХ ЦЕРКОВНИХ ДОКУМЕНТАХ
(фрагменти)

Вступ

Додаток 1 до найголовніших церковних документів про соціальну комунікацію в XX столітті містить витяги з кількох папських документів, в яких цій темі приділено увагу в окремих розділах або параграфах. Ці тексти — здебільшого Апостольські повчання, видані після відповідних Синодів Єпископів у Римі. Крім того, наведено уступ з енцикліки Папи Івана Павла II про місію, де відображено особливе ставлення до медіа-культури наших часів.

У Додатку 2 подано три документи, що являють собою приклад того, як комунікацію розглядають на континентальному, національному і дієцезіальному рівнях. В них висвітлено теми, які не включені до попередніх римських документів, — наприклад, про книги, читання, видавничу справу, комунікацію в парохії та про священника як комунікатора. Документ, ухвалений на Синоді Єпископів у Пуебла, — це, крім іншого, чудовий приклад богословського та пастирського розуміння й обміркування становища в Латинській Америці.

Додаток 1

КОМУНІКАЦІЯ В ІНШИХ ПАПСЬКИХ ДОКУМЕНТАХ

- 1.1. **Evangelii Nuntiandi** (Проголошення Євангелія), 1975
- 1.2. **Catechesi Tradendae** (Поширення катехизи), 1979
- 1.3. **Familiaris Consortio** (Єднання сім'ї), 1981
- 1.4. **Christifideles Laici** (Миряни, вірні Христові), 1988
- 1.5. **Redemptoris Missio** (Спасительна місія), 1990

1. 1. Evangelii Nuntiandi (Проголошення Євангелія)

Апостольське повчання Папи Павла VI
«Євангелізація в сучасному світі»
8 грудня 1975 року

✧ Це повчання, що побачило світ невдовзі по закінченні Третньої Генеральної асамблеї Синоду Єпископів (Рим, 1974 рік), присвяченої справам євангелізації, опубліковано на відзначення 10-ї річниці завершення Другого Ватиканського Собору. Папа Павло VI виявляв особливий інтерес до теми євангелізації, і це повчання стало чи не найвпливовішим і найчастіше цитованим післясоборовим документом. Фактично, воно є безпосереднім продовженням соборового Декрету про місійну діяльність Церкви *Ad Gentes*.

✧ Повчання має спеціальний розділ про методи й засоби євангелізації, що містить також підрозділ про мас-медіа як засіб євангелізації. Утім, усі інші засоби євангелізації, зазначені в цьому розділі, треба також розглядати в дусі широкого уявлення про соціальну комунікацію як шлях оповіщення церковного послання. Отож ми подаємо нижче весь відповідний розділ (пп. 40-48). У самому документі він міститься після таких розділів: (I) «Від Христа-Євангелізатора до євангелізаторки-Церкви», (II) «Що таке євангелізація», (III) «Зміст євангелізації».

Пошук відповідних засобів

691 40. Очевидна важливість змісту євангелізації не повинна применшувати важливості її методів та засобів. Питання «як євангелізувати» завжди доречне, бо методи євангелізації різняться залежно від часу, місця й культури, а отже ставлять певні вимоги перед нашою здатністю до новацій та адаптації.

Саме на нас, пастирях Церкви, лежить відповідальність за сміливий і водночас розважливий та цілковито узгоджений зі змістом євангелізації пошук найпридатніших та найдієвіших засобів, щоб сповіщати євангельське послання чоловікам і жінкам наших часів.

У цих наших розважаннях досить згадати кілька методів, що з тої чи іншої причини мають першорядне значення.

Свідчення життям

41. Не повторюючи всього, що було вже сказано раніше, слід насамперед наголосити ось на чому: для Церкви найперший засіб євангелізації — це свідчення справді християнського життя, відданого Богові в сопричасті, якого ніщо не може порушити, й водночас відданого ближнім у ревному старанні. Недавно Ми сказали, звертаючись до мирян: «Сучасна людина охочіше прислухається до свідків, ніж до вчителів, а якщо й слухає вчителів, то тільки тому, що вони — свідки» (67). Цю думку добре висловив св. Петро, сказавши, що приклад життя в чистоті й побожності може без слів переконати того, хто не вірить словам (68). Отож Церква євангелізує світ саме своїм поведженням і своїм життям, тобто своїм живим свідченням вірності Господові Ісусу: свідченням убогості й відстороненості від мирського; свідченням свободи перед лицем світових потуг; зрештою — свідченням святості.

692

Жива проповідь

42. По-друге, не зайве наголосити на важливості й необхідності проповіді. «Як увірують в того, що його не чули? А як почують без проповідника?... Тож віра із слухання, а слухання через слово Христове» (69). Ця засада, яку встановив колись апостол Павло, дотепер зберігає всю свою чинність.

693

Проповідь, тобто словесне проголошення євангельського послання, є завжди незамінною. Ми свідомі того, що сучасна людина вже сита розмовами, що вона часто вже втомлюється слухати і, що найгірше, глуха до слів. Крім того, як ми знаємо, багато соціологів та психологів висловлюють думку, що сучасна людина вже перейшла етап цивілізації слова, всі слова стали марними й недійовими, а натомість настала нова цивілізація — цивілізація образу. Ці факти, ясна річ, спонукають нас використати для поширення євангельського послання нові засоби, витворені в цій новій цивілізації. В цьому напрямі вже зроблено дуже серйозні кроки, і ми не можемо їх не похвалити й не заохотити до того, щоб ці зусилля не припинялись. Ні втома, породжена в наш час незліченними порожніми балачками, ні дієвість багатьох інших форм суспільного спілкування не повинні применшити непроминальну силу слова або підірвати нашу впевненість у цій силі. Слово завжди потрібне, особливо коли воно натхненне силою Божою (70). Тому слова св. Павла «віра із слухання» (71) досі зберігають своє значення: саме почуте Слово породжує віру.

Літургія Слова

43. Євангельська проповідь може набирати багатьох форм, і ми у своїх ревних стараннях можемо майже до нескінченності їх змінювати. Справ-

694

ді, є безліч різних життєвих ситуацій та обставин, які стають нагодою для того, щоб тактовно, але водночас рішуче нагадати слова Господа, сказані в тих чи тих обставинах. Людина, маючи справжню духовну чуйність, може сама в поточних подіях читати Боже послання. Проте в часи, коли оновлена на Соборі літургія значно піднесла цінність Літургії Слова, не можна не бачити в церковній гомілії дійове й найбільш відповідне знаряддя євангелізації. Треба добре знати нові вимоги до гомілії [проповіді. — *Прим. упор.*] й добре використовувати її теперішні можливості, щоб вона могла досягти якнайбільшої душпастирської дієвості. Та найголовніше — треба мати переконаність і самопосвяту в любові. Така проповідь, що неповторним чином включена в служіння Євхаристії, а через те сповнюється особливою силою й енергією, безперечно, має особливе значення для євангелізації — тою мірою, якою вона виражає глибоку віру священнослужителя і надихається любов'ю. Вірні, які зібралися й утворили Пасхальну Церкву, радіючи, що їхній Господь присутній серед них, покладають великі сподівання на проповідь і могли б мати від неї чимало користі — за умови, що ця проповідь є простою, ясною, доступною, добре пристосованою до обставин, глибоко закоріненою в Євангелії й вірною Учительському Уряду Церкви, пройнятою притаманною їй врівноваженою апостольською ревністю, сповненою надії, живлющою для віри, благотворною для примирення й єдності. Багато парохіяльних та інших громад живе й скріплюється завдяки недільній гомілії, коли та відповідає зазначеним вище вимогам.

Треба додати, що завдяки тому ж таки оновленню Літургії Євхаристійна відправа більше не є єдиною відповідною нагодою для гомілії. Гомілія доречна й конче потрібна при здійсненні всіх Таїнств, а також на паралітургіях та на зібраннях вірних. Гомілія — це завжди щонайкращий спосіб сповіщати Слово Боже.

Катехиза

- 695 44. Не можна занедбати й такий засіб євангелізації, як катехитичне навчання. Людський розум — особливо розум дітей і молоді — повинен із систематичних релігійних студій пізнати засади вчення й живий зміст тієї правди, яку Бог побажав передати нам, а Церква протягом своєї довгої історії старалась виразити якнайповнішим чином. Ніхто не заперечить, що це навчання не повинне залишатися тільки умоглядним, а має натомість витворювати модель християнського життя. Для євангелізаційних заходів (на рівні катехитичного навчання в церквах, а де це можливо — то й у школах, і завжди по християнських домівках) стало б великою підмогою, якби викладачі катехизи мали відповідні тексти, мудро й фахово підготовані під наглядом єпископів. Методи катехизації мають бути

пристосовані до віку, культури та здібностей учнів і повинні закарбовувати в їхній пам'яті, розумі й серці ті найголовніші правди, що мають надихати все життя християнина. Отже, важливо насамперед підготувати добрих наставників (парохіяльних катехитів, учителів, батьків), які прагнули б самовдосконалюватися в цій високій справі — конче потрібній, але неможливій без належної релігійної підготовки. Крім того, жодним чином не занедбуючи виховання дітей, у сучасних умовах треба пильно подбати про катехитичне навчання (у формі катехуменату) величезної кількості тих молодих людей або й дорослих, які, пізнавши Божу ласку, потрохи відкривають собі лик Христа і мають бажання йти за Господом.

Використання мас-медіа

45. За нашої доби, для якої такими характерними стали мас-медіа, або засоби соціальної комунікації, ми не можемо не використовувати цих технічних знарядь для першого проголошення Євангелія, катехизації та подальшого поглиблення віри. 696

Ці засоби, коли поставити їх на службу Євангелію, спроможні майже до нескінченності розширити терени, де лунає Слово Боже; завдяки їм Добра Новина може досягти мільйонів людей. Церква завинила б перед своїм Господом, якби не скористалася цими могутніми засобами, що їх людський хист день у день робить дедалі досконалішими. За їхньою допомогою Церква зможе «з покрівель» проповідувати довірене їй безцінне послання. Вони могли б стати для Церкви сучасним амвоном, тим речником, що дає можливість промовляти до незліченної кількості людей.

Утім, використання засобів соціальної комунікації для потреб євангелізації є непростим завданням: через ці засоби євангельське послання повинне досягати безлічі людей, але водночас воно має неодмінно зберегти здатність глибоко проникати в сумління, міцно закорінюватись у серці конкретної людини — ніби це послання звернене саме до цієї людини з усіма її найособистішими й найнеповторнішими якостями — і викликати цілковиту переконаність та відданість.

Необхідність особистих контактів

46. З цієї причини, поряд із проголошенням Євангелія цілим громадам людей, чинним і конче потрібним залишається й інший спосіб поширювати Христове послання, а саме: від людини до людини. Господь часто вдавався до нього (скажімо, в розмовах із Никодимом, Закхеем, самарянкою, Симоном-фарисеем), і так само чинили й апостоли. Кінець кінцем, хіба є інший спосіб сповістити Євангеліє, ніж передавши іншій 697

людині свій особистий досвід віри? Нагальна потреба нести Добру Новину широким масам не повинна спричинитися до того, що ми занедаємо цей спосіб проповідання, який дає можливість досягати особистого сумління й зворушувати його неповторним словом, призначеним саме для цієї людини. Будь-якої похвали замало для тих священиків, які через Тайну Сповіді або душпастирські бесіди невтомно і пильно ведуть окремих мирян дорогою Євангелія, зміцнюють їх у добрих прагненнях, підносять у часі падіння і завжди підтримують своєю мудрою й зичливою порадою.

Роль Тайнств

- 698 47. Однак треба ще і ще раз наголосити, що євангелізація аж ніяк не зводиться до проповідання й навчання доктрини. Вона мусить торкатися життя — природного, яке набирає нового значення, коли людині відкривається євангельське бачення речей; і надприродного, яке являє собою не заперечення природного життя, а його очищення й піднесення на вищий рівень. Це надприродне життя знаходить живе вираження в семи Святих Тайнах і в тій дивовижній благодаті й святості, що їх вони випромінюють.

Євангелізація тоді стає успішною, коли вдається досягти якнайтіснішої взаємодії або, радше, постійної й нерозривної пов'язаності між Словом і Тайнами. У певному розумінні, помилково протиставляти між собою проголошення Євангелія й уділяння Святих Тайн, як це іноді роблять. Адже правда, що коли Святі Тайни уділяють, не подбавши спершу про належне катехитичне навчання мирян щодо змісту цих Тайн, а також не ознайомивши їх загалом із катехизисом, то Тайни великою мірою втрачають свою дієвість. Значення євангелізації в тому й полягає, щоб допомогти кожному християнинові пережити Святі Тайни саме як правдиві Тайни віри, а не просто пасивно сприймати чи бездумно відбувати їх.

Народна побожність

- 699 48. Тепер ми торкнемося ще однієї сторони євангелізації, яку ніяк не можна обійти увагою. Ми хочемо поговорити про те, що часто називають «народною побожністю (чи релігійністю)».

І в тих країнах, де Церква існує вже багато століть, і в тих, де вона тільки утверджується, поміж людьми можна бачити особливі форми пошуку Бога й віри. Довгий час ці форми вважали не надто досконалими й часто зневажали, проте сьогодні ми майже скрізь заново їх для себе відкриваємо. Єпископи на останньому Синоді дослідили їхнє значення з пастирською ревністю й реалістичністю.

Народна релігійність, ясна річ, має свої межі. Часто вона дещо викривлює релігійне вчення й навіть наближається до рівня забобонів, часто задовольняється найнижчим рівнем простого виконання обрядів і не тягне за собою щирого прийняття віри. Іноді вона може навіть призвести до виникнення сект і стати загрозою для справжньої церковної спільноти.

Та якщо вона належно спрямована (насамперед засобами євангелізаційної педагогіки), то криє в собі величезні цінності. Вона є виявом тієї спрагності до Бога, що знайома тільки простим і вбогим. Вона дає людям здатність до щедрості й самопосягати, навіть до героїчної самопожертви, коли йдеться про вираження переконань. З нею пов'язане чітке розуміння глибинних атрибутів Бога: вітцівства, провидіння, постійної присутності й милосердної любові. Народна побожність може породити в людині такі чесноти, які рідко можна бачити в інших випадках: терпеливість, мужність у несенні хреста в повсякденному житті, самозреченість і самопосягату, зичливість і пошану до ближніх. Саме через це ми й називаємо її «народною релігійністю», тобто релігією, властивою народowi, а не просто релігійністю.

Нехай пастирське милосердя спонукає усіх, кого Господь поставив на чолі церковних спільнот, належно ставитися до цієї реалії, яка водночас і така багата, і така вразлива. Треба з розумінням зважати на неї, вміти розгледіти її внутрішні виміри й незаперечні цінності, оберігати її від різноманітних відхилень. Коли направити її в добре річище, ця народна релігійність може стати для тисяч і тисяч простих людей справжньою зустріччю з Богом в Ісусі Христі.

Примітки:

67. Папа Павло VI. Звернення до членів *Consilium de Laicis* (2 жовтня 1974 року // AAS, 66 (1974). — P. 568.
68. Пор. 1 Пт 3, 1.
69. Рим 10, 14. 17.
70. Пор. 1 Кор 2, 1-5.
71. Рим 10, 17.
72. Пор. Мт 10, 27; Лк 12, 3.

1. 2. Catechesi Tradendae (Поширення катехизи)

Апостольське повчання Папи Івана Павла II
16 жовтня 1979 року

✧ Видане після Четвертої Генеральної асамблеї Синоду Єпископів 1977 року, присвяченої справам катехизації, це Повчання «має на меті продовжити роздуми Папи Павла VI», а також «сповна викласти ті постанови, що їх ухвалив Синод» (п. 4).

✧ Параграф про засоби комунікації міститься в розділі VI цього документа. Це перший із кількох параграфів про «деякі шляхи й засоби катехизації». Після наведеної нижче загальної частини про «засоби комунікації» йде параграф про використання для потреб катехизації різноманітних місць, нагод та зібрань (47), далі — про гомілію (48), катехитичну літературу (49) та катихизм (50). Вперше у ватиканському документі окремо згадано про *групову комунікацію* як важливий спосіб проголошувати послання Церкви.

700 (46). Починаючи від усного навчання апостолів та листів, що ходили між Церквами, і завершуючи найновішими методами й засобами, катехити ніколи не переставали шукати якнайпридатніших шляхів, щоб сповнювати своє завдання. Цей пошук тривав за діяльної участі церковних громад і завдяки постійному спонукуванню пастирів. Тривати він повинен і надалі.

На думку мені негайно спадають величезні можливості, що їх дають нам засоби соціальної та групової комунікації: телебачення, радіо, преса, платівки, магнітофонні записи та й всі інші з чималої низки аудіовізуальних засобів. Досягнення в цій царині дають нам великі надії. Приміром, досвід засвідчив дієвість навчання за допомогою радіо й телебачення, коли воно поєднує в собі високий естетичний рівень та неухильну вірність церковній доктрині. Сьогодні Церква має багато нагод, щоб задуматись над можливим використанням таких засобів, — наприклад, Всесвітній день комунікації, — отож, попри всю важливість цієї теми, немає потреби зараз довше на ній зупинятись.

1. 3. Familiaris Consortio (Єднання сім'ї)

Апостольське повчання Папи Івана Павла II
про роль християнської родини в сучасному світі
22 листопада 1981 року

✧ Це Повчання спирається на постанови Синоду Єпископів, що тривав від 26 вересня до 25 жовтня 1980 в Римі й розглядав питання про роль християнської родини. Як і два попередні Синоди — про справи євангелізації та катехизації відповідно, — цей Синод також не обійшов увагою суспільне спілкування. В окремому параграфі (76-му) поданого нижче документа мова йде про «Реципієнтів та працівників соціальної комунікації» у зв'язку з головною темою — родиною. В тексті сказано про вплив засобів комунікації на життя родини й на справи освіти. Зокрема, там лунає заклик до належної *медіа-освіти*, тобто до критичного використання й оцінювання засобів комунікації та їхніх програм, призначених для родинного кола. Текст містить численні цитати з папських послань до Всесвітнього дня комунікації 1969, 1980 і 1981 років.

✧ В тексті Апостольського повчання цей параграф про соціальну комунікацію йде після розділу «Чинники душпастирської опіки над сім'єю», а саме — після згадки про єпископів, чернецтво та фахівців-мирян як про чинники душпастирської опіки... Після тексту про комунікацію йде заключний розділ документа — про душпастирську опіку над сім'єю у нинішні важкі часи.

(76). Ця вельми важлива в сучасному житті категорія людей заслуговує окремої згадки. Добре відомо, що засоби соціальної комунікації «сильно впливають на свідомість тих, хто ними послуговується. Цей вплив — і на почуття, і на інтелект — часом справді глибокий; він охоплює і моральну, і релігійну сфери», особливо у випадку молодих людей (171). Отже, вони здатні благотворно впливати на життя та звичаї родини і на виховання дітей, але водночас криють у собі «невидимі пастки й великі небезпеки, якими не можна легковажити» (172). Вони також спроможні стати знаряддям (яке, на жаль, хитро й систематично використовують у багатьох країнах світу), щоб сіяти розбрат, поширювати спотворені погляди на життя, сім'ю, релігію та мораль, накидати життєві настанови, що ведуть до зневажання справжньої гідності і справжнього призначення людини. 701

Ця небезпека стає ще гострішою з огляду на те, що «сучасний стиль життя людей — особливо в розвинених промислових країнах — часто змушує родини відмовлятися від своєї відповідальності за виховання дітей. Тим легше це зробити, що сьогодні майже в кожній домівці є радіо, телебачення й пресові видання і саме вони займають час дітей та молоді» (173). Звідси й «обов'язок захищати молодих людей від агресивних впливів мас-медіа» і дбати про добре впорядковане використання цих засобів у колі родини. Родини також повинні знаходити для своїх дітей інші форми розваги, що були б здоровішими й кориснішими, особливо під оглядом тілесного, морального й духовного виховання, і допомагали б «розвивати молодих, забезпечити їм корисне дозвілля й направити їхнє юнацьке завзяття в правильне річище» (174).

702 До того ж, оскільки засоби соціальної комунікації, так само як школа й оточення, мають значний вплив на виховання дітей, батьки як сприймачі повинні активно домагатися, щоб їхні діти використовували ці засоби помірковано, критично, пильно й розважливо. Батьки також мають уважно стежити, який вплив справляють на дітей ці засоби, і контролювати використання їх таким чином, щоб «виховати сумління дітей, навчити їх приймати своє зважене й справедливе рішення про те, які з-поміж пропонованих програм варто приймати, а які — відкидати» (175).

З не меншою наполегливістю батьки повинні докладати сил, щоб певним чином впливати на вибір і виробництво самих програм. Для цього слід через відповідні організації тримати контакти з особами, які відповідають за різні етапи створення й розповсюдження медіа-матеріалів. Так можна домогтися, щоб засадничі людські цінності, що становлять невід'ємний складник справжнього спільного блага, не були зігноровані чи навмисне зневажені. Навіть більше, можна домогтися, щоб транслювали саме ті програми, які правильно висвітлюють родинні проблеми і дають добрі поради, як їх розв'язати. Щодо цього мій достойний Попередник Павло VI писав: «Комунікатори й самі повинні усвідомлювати потреби людської родини. Часом це вимагає від них великої сміливості й високого почуття відповідальності. На ділі це значить: вони повинні відкидати все, що могло б зашкодити існуванню родини, її міцності, ладові й щастю, адже будь-який замах на справжні й засадничі сімейні цінності — хай то надмір еротики або насильства, обстоювання розлучень або потурання асоціальної поведінки серед молоді — це одночасно замах на справжній людський добробут і благо суспільства» (176).

Я сам, при подібній нагоді, зазначав, що родина «має право сподіватися доброї волі, чесності й відповідальності від усіх фахівців мас-медіа: видавців, режисерів, письменників, продюсерів, керівників трансляційних станцій, коментаторів, естрадних артистів та репортерів» (177). Від-

повідно, й на Церкві лежить обов'язок якнайпильніше дбати про ці категорії людей, водночас заохочуючи й підтримуючи тих католиків, які мають покликання і належний хист для такої делікатної праці.

Примітки:

171. Павло VI. Послання з нагоди третього Всесвітнього дня комунікації (7 квітня 1969 року) // AAS, 61 (1969). — Р. 455.
172. Іван Павло II. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації 1980 року (1 травня 1980 року) // *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, III, 1 (1980), 1042.
173. Іван Павло II. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації 1981 року (10 травня 1981 року), 5 // *L'Osservatore Romano*, 22 травня 1981 року.
174. Там само.
175. Павло VI. Послання з нагоди третього Всесвітнього дня комунікації (див. прим. 171). — Р. 456.
176. Там само.
177. Іван Павло II. Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації 1980 року (див. прим. 172), 1044.

1. 4. Christifideles Laici (Миряни, вірні Христові)

Апостольське повчання Папи Івана Павла II
про покликання й місію мирян у Церкві та світі
30 грудня 1988 року

✧ У підрозділі «Євангелізація культури і культур людини», який входить до розділу III («Співвідповідальність мирян у Церкві-місії») цього післясинодального документа, засоби соціальної комунікації названі «привілейованою дорогою», яка веде до *творення і поширення культури*^{*}. Представлений тут текст є частиною більшого параграфа, що розпочинається таким реченням (п. 44): «Служіння для добра людини і людського суспільства виявляється і здійснюється через створення і передавання культури, що — особливо у наш час — є одним з найсерйозніших завдань людського співжиття і суспільного розвитку». А в самому параграфі про комунікацію сказано ось що:

703 (44) Засоби соціальної комунікації є привілейованою дорогою, яка веде до творення і поширення культури. Світ мас-медіа визначає нові рубежі для місії Церкви, тому що він розвивається дуже швидко, охоплює всю планету і тим самим має широкий вплив на формування ментальності та звичаїв. Фахову відповідальність мирян, які діють у цій ділянці за власною ініціативою, як і через почини та інституції спільнот, слід цілковито визнавати і підтримувати за допомогою відповідно підібраних матеріальних, інтелектуальних і душпастирських засобів.

Використання цих засобів професіоналами комунікації та користування ними з боку реципієнтів вимагає, по-перше, виховання у комунікаторів критичної настановленості, наснаженої любов'ю до правди, а по-друге — вироблення у сприймачів поваги до гідності особи та бажання захищати свободу людини. Треба також підтримувати автентичну куль-

* Уривки з цього документа процитовано з орієнтацією на видання: Покликання і місія мирян. *Christifideles Laici*. Післясинодальне Апостольське повчання Святішого Отця Івана Павла II. – Львів: Місіонер, 1998. – С. 101–104. До речі, у цьому виданні “засоби соціальної комунікації” (the means of social communication) перекладено як «засоби масової інформації». – Прим. ред.

туру окремих народів, рішуче й відважно поборювати будь-які форми монополій та маніпулювання.

Однак душпастирська відповідальність мирян не вичерпується виконанням вищеназваних справ. На всіх дорогах світу та у його великих артеріях, якими є преса, кіно, радіо, телебачення і театр, треба проповідувати спасенне слово Євангелія.

1. 5. Redemptoris Missio (Спасительна місія)

Енцикліка Папи Івана Павла II
про «постійну чинність місійного завдання Церкви»
7 грудня 1990 року

✧ Видавши це послання про місію, Папа Іван Павло II пішов за визначним прикладом Пап Бенедикта XV, Пія XI та Пія XII, які також присвятили цій темі окремі енцикліки. З-поміж цих раніших послань тільки в енцикліці Пія XII *Evangelii Praecones* (2 червня 1951 року) згадано пресу й видавничу справу як засоби місійної освіти. Папа називає «вельми корисним» «розповсюдження періодичних видань» і далі пише: «Навряд чи є потреба довго затримуватися на цій темі, адже кожен знає, як дієво можна використати різноманітні часописи для того, щоб належно висвітлювати правду й чесноту, закарбовуючи їх в людських умах; щоб викривати помилки, заховані під машкарою правди; щоб спростовувати деякі хибні погляди, ворожі до релігії або такі, що завдають великої духовної шкоди, викривлено представляючи складні соціальні питання. Отож Ми тепло хвалимо тих єпископів, які дбають про якнайширше розповсюдження таких видань, відповідально і ретельно підготовлених. У цій справі багато вже зроблено, але багато ще належить зробити».

✧ Папа Іван Павло II у своїй енцикліці про місію не говорить про засоби комунікації як знаряддя чи можливість для євангелізації. Натомість він подає ширше бачення цієї реалії, розглядаючи *світ комунікації* як новітній «Ареопаг» для Церкви і *важливу ділянку сучасної культури* (п. 37 с). Цей текст є частиною розділу IV, що зветься «Широкі обрії місії до народів» (пп. 31-40), а точніше — його підрозділу про «Параметри церковної місії до народів» (п. 37).

704 (37с) Ділянки культури: новітні відповідники Ареопагу. Проповідуючи в багатьох краях, св. Павло прибув до Афін. Там він піднявся на Ареопаг і став проголошувати Євангеліє доречною і зрозумілою в тих обставинах мовою (пор. Ді 17, 22-31). На той час Ареопаг являв собою культурний осередок освічених афінян, а сьогодні ми можемо прийняти цей образ як символ тих нових ділянок життя, де також належить проповідувати Євангеліє.

Найперший Ареопаг нашої доби — це світ комунікації, що єднає людство і обертає його, як дехто висловлюється, на «світове село». Засоби соціальної комунікації вже набрали такої ваги, що стали для багатьох головним засобом інформування та навчання, головним наставником і натхненником в особистих, родинних та суспільних діях. Молоде покоління — то й взагалі підрастає в світі, який витворюють і визначають мас-медіа. Утім, треба визнати, що цей Ареопаг певною мірою занедбано. Здебільшого Церква на перше місце ставила інші засоби християнської просвіти та проповіді Євангелія, а тим часом усі мас-медіа полишала на ініціативу окремих осіб і невеликих груп, та й у пастирських планах відводила цим засобам тільки побічні ролі. А проте використання мас-медіа потрібне не тільки для того, щоб краще сповіщати Євангеліє. Йдеться про щось глибше: сама євангелізація сучасної культури значною мірою залежить від впливу мас-медіа, а отже не досить використовувати ці засоби просто для того, щоб поширювати християнське послання й автентичне вчення Церкви. Треба також вбудувати це послання до « нової культури », створеної сучасною комунікацією. Це складне завдання, бо « нову культуру » творить не тільки той зміст, що видимо в ній виражається, а й сам факт наявності нових шляхів спілкування з новою мовою, новими технологіями і новою психологією. Папа Павло VI казав: « Розкол між Євангелієм і культурою — це, безперечно, трагедія наших часів » (*Evangelii Nuntiandi*, 20), і сфера комунікації сповна потверджує його слова.

Додаток II

КОМУНІКАЦІЯ В ІНШИХ ВИБРАНИХ ДОКУМЕНТАХ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

2. 1. Про соціальну комунікацію в Латинській Америці (Пуебла, Мексика, 1979)
2. 2. Про книги та читання (Німеччина, 1980)
2. 3. Місцева Церква і комунікація (Маніла, Філіппіни, 1979)

2. 1. Про соціальну комунікацію в Латинській Америці (Пуебла, 1979)

Третя Генеральна конференція латиноамериканських єпископів
на тему: «Євангелізація в Латинській Америці сьогодні та
в майбутньому» (Пуебла, Мексика, 1979). Підсумки.

Вступ

Третя Генеральна конференція латиноамериканських єпископів відбулася на початку 1979 року в місті Пуебла в Мексиці. «Consejo Episcopal Latino-Americano» (Єпископська Рада Латинської Америки) та її генеральні асамблеї — це найвищий орган, що аналізує діяльність Церкви в Латинській Америці, накреслює далі плани й дає відповідні вказівки. Конференції в Пуебла передувала така сама конференція в Медельїні (Колумбія) 1968 року. Саме на Медельїнській конференції Латино-Американська Церква остаточно зробила свій «вибір на користь бідних». І саме тоді, в 1968 році, латиноамериканські єпископи вперше визнали в соціальній комунікації могутню силу й дійовий засіб для пастирської праці Церкви.

У висновках Медельїнської конференції є цілий розділ «Засоби соціальної комунікації», що міститься в частині про видиму Церкву та її структури. Ця частина йде третьою після частин «Promotio Humana» (про справедливість, мир, сім'ю, справи освіти, молодь) та «Євангелізація і зміцнення віри» (пастирські настанови, катехизис, літургія). Частина про видиму Церкву та її структури відкривається розділом про мирянські рухи, а далі — розділи про священство й чернецтво, про формацію духовництва, про бідність Церкви та про взаємозв'язок між пастирською діяльністю і структурами, які мають здійснювати її. Нарешті, останній розділ присвячено «засобам соціальної комунікації». Зокрема, в перших параграфах цього розділу йдеться про ситуацію з цими засобами та їхню роль для Церкви. Мас-медіа розглянуто як засіб робити людей сприйнятливішими, залучувати їх до активної участі в процесі перетворення, єднання й поступу в напрямі до захисту людської гідності та зростання віри. В сучасному світі, стверджує Медельїнський документ, Церква не зможе належно виконати свою місію «до краю землі», не використавши засобів соціальної комунікації, які мають виняткові можливості для діяльного єднання всіх людей (п. 7). Крім того, ці засоби потрактовано як шлях самопредставлення Церкви світові. У своїх рекомендаціях Медельїнська конференція вимагає, зокрема, динамічного пастирського підходу і наголо-

шує на потребі апостольського та фахового виховання, а також ґрунтовної медіа-освіти на всіх рівнях. Належний вишкіл потрібен і служителям Церкви, особливо тим, хто задіяний у проголошенні Слова (пп. 13–16). І що прикметно, вже в 1968 році Медельїнська конференція веде мову про виникнення нової медіа-культури, а отже й про потребу ретельного богословського та професійного дослідження її (п. 17).

Загальний зміст наведеного нижче документа конференції в Пуебла 1979 року такий: у першій частині подано загальний огляд стану душпастирювання в Латинській Америці в історичній та соціологічній перспективах. У другій частині йдеться про євангелізацію як Божий план спасіння. Тема третьої частини — євангелізація як сопричастя та співучасть. У першому розділі цієї частини мова йде про осередки сопричастя й співучасті (родина та первинні церковні громади), а в другому розділі — про чиники сопричастя й співучасті, якими є служіння єрархії, чернецтва й мирян, а також душпастирська праця над покликаннями. Нарешті, розділ третій розглядає «Засоби сопричастя й співучасті». У ньому після чотирьох підрозділів про «Літургію, приватну молитву і народну релігійність» (1), «Свідчення» (2), «Катехизис» (3) і, врешті, «Освіту» (4) йде п'ятий підрозділ про «Засоби соціальної комунікації». Отже, в цьому контексті соціальну комунікацію подають як один із засобів євангелізації, подібно до того, як це зроблено в *Evangelii Nuntiandi*, коли мас-медіа вміщено в перелік євангелізаційних методів. «Діалог заради сопричастя й співучасті» — це тема окремого підсумкового розділу частини про «Сопричастя та співучасть». Цікаво й корисно для глибшого розуміння реалій Латинської Америки перечитати цей розділ, замінивши слово «сопричастя» (communion) на «комунікацію» (communication), а це можна зробити майже скрізь. Комунікація (спілкування) — конче потрібний елемент, що передує сопричастю й породжує його. Сопричастя — це не що інше, як безнастанне спілкування.

Загалом документ конференції в Пуебла, а особливо його розділ про соціальну комунікацію, має значення не тільки для Латинської Америки. Його висновки — це зразок того, як єпископи з цілого континенту на пастирських засадах розглядають, оцінюють і розвивають соціальну комунікацію Церкви. Отож небезпідставно Національна Конференція католицьких єпископів у Вашингтоні (округ Колумбія, США) постановила видати ці висновки англійським виданням, яке згодом перевидали й на Філіппінах.

Треба додати, що на Четвертій Генеральній асамблеї Латино-Американської Єпископської Конференції, скликаній у Санто-Домінго 1992 року, соціальну комунікацію також розглядали як важливий складник сучасного життя.

Про соціальну комунікацію в Латинській Америці (Пуєбла, 1979)

Тематичний план

1. Вступ (1063, 1064).
2. Ситуація:
  - 2.1. Реальна ситуація в Латинській Америці (1065–1073)
  - 2.2. Ситуація в Латино-Американській Церкві (1074–1079)
3. Напрями дій
  - 3.1. Критерії (1080–1082)
  - 3.2. Пастирські пропозиції (1083–1095)
    - зрозуміти соціальну комунікацію (1083)
    - відділи та їхня співпраця (1084, 1089)
    - вишкіл (1085)
    - літургія і комунікація (1086–1087)
    - медіа-освіта (1088)
    - групова комунікація (1090)
    - спосіб вираження (1091)
    - церковні медіа (1092)
    - матеріальні ресурси (1093)
    - голос бідних (1094)
    - етика (1095)

Соціальна комунікація

705 (1063) Євангелізація, проголошення Царства Божого — це завжди спілкування. Через те жоден аспект поширення Доброї Новини не можна розглядати, не взявши до уваги соціальну комунікацію.

(1064) Як життєво важлива соціальна дія, спілкування виникає одночасно із самою людиною. У наші часи воно стає набагато дієвішим завдяки новим могутнім технологіям. Отож сьогодні євангелізацію ніяк не можна помислити осібно від засобів соціальної комунікації (*Evangelii Nuntiandi*, 45; *Communio et Progressio*, 1).

706 (1065) Огляд реальної ситуації в Латинській Америці. Соціальна комунікація являє собою широкий і глибокий вимір людських взаємин. Вона дає людям можливість заходити між собою в особисті й колективні стосунки; проте водночас люди піддані впливові новітньої аудіовізуальної цивілізації і потерпають від «шумового забруднення» (*Communio et Progressio*, 8).

(1066) Завдяки розмаїтості наявних медіа (радіо, телебачення, кіно, преса, театр і т. ін.), які працюють паралельно і в масовому масштабі, соціальна комунікація заторкує всі сторони людського життя і часом явно, а часом і неявно справляє на кожну людину визначальний вплив (*Communio et Progressio*, 6).

(1067) Соціальна комунікація залежить від соціокультурних реалій наших країн. І водночас вона є чи не найголовнішим чинником, що творить ці реалії.

(1068) Ми визнаємо, що засоби соціальної комунікації — це важливі чинники єдності; що вони допомагають інтеграції Латинської Америки, поширенню та демократизації культури; що вони становлять джерело розваги для людей, особливо для тих, які проживають за межами великих міст; що вони спроможні зоровими й слуховими стимулами істотно підвищити здатність людей до сприймання і їхню сенсорну чутливість.

707 (1069) Утім, попри всі ці позитивні речі, доводиться з прикрістю заявити, що впливові політичні й економічні кола тримають ці засоби під своїм контролем і використовують їх для ідеологічного маніпулювання. За їхньою допомогою одні стараються зберегти статус-кво або навіть створити новий порядок гноблення й залежності; а інші, навпаки, намагаються зламати наявний лад і на його місці створити цілком протилежний. Використання людських пристрасей та емоцій, заробляння гро-

шей на сексі й насильстві є також кричущим зневаженням людських прав. Це саме можна сказати й про нерозбірливе, часом замасковане, часом систематичне поширення послань, що зневажають гідність людини — зокрема, гідність сім'ї.

(1070) Журналісти теж не завжди чесно й об'єктивно повідомляють новини. Отож іноді саме вони маніпулюють інформацією — приховуючи, змінюючи або вигадуючи певні новини й так ошукуючи громадськість.

(1071) Монопольний контроль над інформацією (хай хто його здійснює — чи то влада, чи приватні особи) дає можливість свавільно і своєкорисно використовувати інформаційні засоби. Він дає можливість маніпулювати повідомленнями на догоду клановим інтересам. Це особливо небезпечно, коли транснаціональні підприємства й угруповання маніпулюють тією інформацією, що надходить до наших країн.

(1072) Програми телевізійних і радіопередач (часто іноземного походження) спричиняють транскультурацію, що є аж ніяк не добровільною і часом може навіть знищити автохтонні цінності. Наявна система реклами, а також спортивні видовища, що всупереч своєму призначенню перетворюються на засіб втечі від дійсності, стають чинниками відчуження. Їхній настирливий, орієнтований на маси вплив може призводити до ізоляції або й дезінтеграції родини.

(1073) Засоби соціальної комунікації часто обертаються на знаряддя пропаганди прагматичного і споживацьки орієнтованого матеріалізму. Вони сіють поміж наших людей фальшиві сподівання, вигадані потреби, настрій невдоволеності й дух нездорової конкуренції. 708

(1074) *Огляд реальної ситуації в Латино-Американській Церкві.* Багато хто в Церкві усвідомлює важливість соціальної комунікації. Проте її ще не розглядають як всепроникне явище, що впливає на всі людські відносини і позначається навіть на самій душпастирській праці; так само немає належного сприйняття особливих стилістичних прийомів, властивих медіа.

(1075) Церква вже виразно виклала своє вчення про засоби соціальної комунікації. На цю тему видано численні документи, проте їхні положення втілюються в життя поки що мляво.

(1076) Церква ще не сповна скористалася всіма наявними можливостями, щоб проголошувати своє послання через нецерковні мас-медіа; не використано належним чином і тих засобів, що безпосередньо підпорядковані Церкві. Мало того, церковні мас-медіа не пов'язані між собою і не включені в загальний план пастирських заходів.

(1077) За рідкісними винятками, Латино-Американська Церква ще й не бралася як слід навчати Народ Божий основам соціальної кому-

нікації; ще й не починала озброювати людей критичним підходом, щоб вони могли належно витримати той шквал інформації, що вивергають на них мас-медіа; ще й не замислювалася над тим, як протидіяти відчуженню, що його породжують ідеологічні, культурні чи рекламні медіа. Мінімальне використання вже організованих навчальних курсів медіа-освіти; мізерні кошти, асигновані на використання засобів соціальної комунікації для потреб євангелізації, брак належного дбання про власників та фахівців цих засобів — усе це тільки погіршує становище.

(1078) Треба, втім, відзначити два вельми втішні явища: швидкий розвиток засобів групової комунікації, а також малих медіа, що виробляють дедалі більше матеріалів для євангелізації. Душпастирі щораз частіше використовують ці засоби, відкриваючи нові можливості для контактів і діалогу.

(1079) За останні роки Латино-Американська Церква багато зробила, щоб покращити комунікацію всередині Церкви. Проте в багатьох випадках досягнуті результати ще не відповідають вимогам часу. Багатство досвіду та цілком легітимних поглядів, що є вираженням публічної думки всередині Церкви, зведено до спорадичних, а отже й неадекватних виявів, які не мають великого впливу на церковну спільноту загалом.

709 *Критерії* (1080 а.) Включати комунікацію в загальний план душпастирювання.

(1081 б.) Серед завдань, які треба виконати в цій ділянці, на перше місце ставити вишкіл як широких верств громадськості, так і душпастирів на всіх рівнях суспільного спілкування.

(1082 в.) Поважати й обстоювати свободу слова та співвідносну з нею свободу інформації, що є неодмінними передумовами соціальної комунікації та її функціонування в суспільстві. Обидва види свободи треба обстоювати в рамках професійної етики згідно з настановами Павла VI в *Communio et Progressio*.

710 *Пастирські пропозиції*. У світлі тих проблем, що стоять сьогодні перед Латинською Америкою, й у світлі самого феномену соціальної комунікації та його наслідків для євангелізації, виглядають доречними такі пастирські пропозиції:

(1083 а.) Конче потрібно, щоб усі ми — і єрархи, і душпастирі загалом — познайомилися з цим феноменом, зрозуміли його і глибше пізнали його на практиці. Таким шляхом ми зможемо пристосувати наші пастирські заходи до цих нових реалій і ввести комунікацію до нашої загальної та скоординованої пастирської діяльності.

(1084 б.) Щоб пастирська праця за допомогою засобів комунікації органічно вписалася в загальний план душпастирювання, треба створити

(там, де його ще досі не створено) окремий відділ або інший орган у справах соціальної комунікації. Такий відділ має діяти і на рівні дієцезій, і на рівні країни. Де такі відділи вже наявні, їх належить реорганізувати і погодити їхню діяльність із заходами на всіх інших ділянках пастирської праці.

(1085 в.) Належний вишкіл у справах соціальної комунікації — завдання першорядної ваги. Отож треба дати такий вишкіл усім, хто зайнятий євангелізацією.

Особи, які готуються стати священиками або розпочати чернече життя, мають отримати такий вишкіл у межах своєї навчальної програми та свого пастирського вишколу.

Для священиків, ченців та черниць, душпастирів і керівників національних та дієцезіальних органів, відповідальних за апостолят у сфері соціальної комунікації, треба розробити програми безперервної освіти.

Особливу увагу треба приділяти фахівцям комунікації, зокрема вишколові тих, хто висвітлює релігійні справи.

(1086 г.) У межах літургійних норм кожна місцева Церква повинна визначити найвідповідніший спосіб запровадити в літургію (яка сама по собі є спілкуванням, чи комунікацією) аудіовізуальні засоби, символи та форми вираження, що допомогли б подати наші взаємини з Богом таким чином, аби стала можливою більша й адекватніша участь вірних у літургійному дійстві. 711

(1087) У місцях відправ радимо обережно використовувати звукові засоби.

(1988 г.) Треба навчити громадськість критично ставитися до ідеологічних, культурних та рекламних матеріалів і їхнього впливу. Наша мета в цій справі — протидіяти негативним наслідкам маніпулювання і змасовлення. 712

(1089) Рекомендовано, щоб церковні організації континентального рівня (UNDA, OCIC, UCLAP) приділили особливу увагу вишколові громадськості та інших осіб, згаданих вище.

(1090 д.) Пам'ятаючи про конче потрібне й нагальне використання медіа, орієнтованих на маси, треба разом з тим інтенсивніше використовувати засоби групової комунікації. Останні, крім того, що є дешевшими й простішими в користуванні, уможливають дієвіший діалог і краще пристосовані для тієї євангелізації «від людини до людини», що здатна викликати справжню особисту відданість і самопосвяту (*Evangelii Nuntiandi*, 45-46). 713

(1091 е.) Щоб дієвіше поширювати божественне послання, Церква мусить використовувати таку мову, яка відповідала б часові й до того ж 714

була б конкретною, прямою, ясною та розважливою. Її мова також має відповідати життєвим реаліям, світоглядів та релігійності людей, щоб ті могли її легше сприйняти. Задля цієї мети ми повинні дослідити ті системи й джерела аудіовізуальної мови, які властиві нашим сучасникам.

(1092 є.) Церква повинна за допомогою Євангелія проливати світло на щоденні події й намагатися йти пліч-о-пліч з латиноамериканцями, достеменно знаючи їхні повсякденні справи і все, що для них важливе. Для цього Церква має постаратися створити власні канали інформації та новин, що уможливили б її зв'язок і діалог зі світом. Це завдання постає ще нагальнішим, коли ми бачимо, як різні організації повсякчас спотворюють діла й погляди Церкви.

(1093) Присутність Церкви у світі соціальної комунікації потребує значних коштів та матеріальних засобів. Їх має забезпечити християнська спільнота.

(1094 ж.) Знаючи про становище широких верств латиноамериканців які потерпають від бідності, упослідженості й несправедливості, а також від частих порушень прав людини, Церква повинна за допомогою своїх мас-медіа дедалі більше ставати голосом пригноблених, хай які небезпеки це за собою тягне.

(1095 з.) Становище на континенті змушує нас твердо проголосити соціальне право на інформацію разом із співвідносними моральними обов'язками, що вимагають поважати правду і приватність особи. Ці принципи мають набрати ще більшої чинності всередині Церкви.

2. 2. Про книги та читання

Заява Комісії у справах соціальної комунікації
Німецької Єпископської Конференції
1 жовтня 1980 року

Вступ

У ХХ столітті книгам, читанню та видавничій справі не було приділено спеціальної уваги в головних папських документах про соціальну комунікацію. Хіба що інструкція Конгрегації доктрини віри 1992 року розглядає переважно саме питання про книги, хоч і під загальною назвою засобів соціальної комунікації. Отож заява Комісії Німецької Єпископської Конференції — це, напевно, єдиний церковний документ, в якому питання про книги й читання потрактовано позитивно і творчо. Він може бути прикладом того, як Єпископська Конференція творчо ставиться до різних ділянок соціальної комунікації в Церкві та світі.

Щоб показати загальне тло цієї заяви, варто сказати, що в багатьох парохіях по всій Німеччині є католицькі громадські бібліотеки. Їх на національному рівні утримують професійні й фінансовані Церквою організації під назвою «Bogromäusverein» (на вшанування св. Карла Борромео) та «St. Michaelsbund» (Товариство св. Михайла). Ці організації дбають про видання й постачання книг та про вишкіл потрібних фахівців. «Товариство св. Михайла», що діє в семи дієцезіях федеральної землі Баварія, в 1991 році мало у своєму розпорядженні 1219 окремих бібліотек. Обидва товариства засновані ще наприкінці ХІХ століття.

Про необхідність і важливість письменності й початкової освіти щороку йдеться в папських посланнях з нагоди Всесвітнього дня письменності (подібно до Всесвітнього дня комунікації), що його відзначає Освітня, наукова та культурна організація при ООН (ЮНЕСКО) зі штаб-квартирою в Парижі. Папські послання з нагоди цього дня адресовані здебільшого Генеральному директорові ЮНЕСКО (за докладнішою інформацією можна звертатися в Міжнародний католицький центр для співпраці з ЮНЕСКО: 9, Rue Cler, 75007 Paris, France).

Про книги та читання

Тематичний план

1. Вступ (1)
2. Читання та грамотність (2, 3)
3. Книги в історії та в суспільстві (4, 5)
4. Біблія як Слово Боже (6)
5. Книги в житті людини (7)
6. Важливість і значення релігійних книг (8)
7. Книги та інші медіа (9)
8. Видавництва та книгарні (10)
9. Католицькі громадські бібліотеки
  - 9.1. важливість і значення (11)
  - 9.2. співпраця (12, 13)
10. Рекомендації (14)

1. Мешканці Федеративної Республіки Німеччини щодня проводять пересічно від п'яти до шести з половиною годин із засобами соціальної комунікації. Сюди ми відносимо такі засоби, як телебачення, радіо, платівки й аудіокасети, часописи, кіно, театр, концерти, а також телефон. Телебачення й радіо займають аж 60-70 % цих «медіа-годин». Утім, на читання книг припадає 10-15 %, а це більше, ніж на платівки, аудіокасети, кіно, театр, концерти й телефон разом узяті. Така цифра свідчить, що «доба книги» ще далеко не добігла свого кінця. Новітні засоби, хай скільки уваги вони забирають, жодним чином не можуть применшити цінність і корисність книг. 715

2. Читання — це щось більше, ніж розпізнавання писаних знаків. Проста технічна навичка, яку дають дітям у перших класах школи, — це тільки початок. Згодом, протягом життя, до цього треба додати ще багато інших навичок: свідомо вибирати матеріали для читання, ретельно вивчати їх, а якщо треба, то й критично відкидати; творчо сполучувати прочитане зі своїм власним світом образів та ідей; порівнювати з іншими текстами. Читач опановує текст «усамітнівшись і вільно», а через те може виконати всі оці завдання легше, ніж коли має справу з іншими інформаційними та навчальними засобами. 716

3. Читання — це вельми важлива «умова людського існування». Досвід країн Третього Світу доводить, що неписьменність значною мірою унеможливує повноцінний людський розвиток. Навіть більше, людині, щоб повноцінно розвиватися, потрібен той «вищий рівень письменності», що не зводиться до простого знання літер; такий рівень становить обов'язкову умову зрілого використання будь-яких засобів. Опанування мистецтва читати — це здебільшого самоосвіта, тобто форма самоосягнення, а воно завжди прагне вийти за межі земного життя. Так само й твердження «читання — втіха» справедливе тільки для тих, хто вбачає в читанні невід'ємний складник людського життя, не тягар, а умову здатності людини пізнавати себе саму, інших і Бога. 717

4. Початок людської історії збігається для нас із появою перших писемних джерел. Найдавніші писемні пам'ятки, а згодом писані та друковані книги, а також витвори архітектури й мистецтва створили той різновид комунікації, що здатний долати просторово-часові кордони. Відтоді з'явилася можливість достовірно передавати прийдешнім поколінням досвід і погляди людей, їхнє самоусвідомлення та світосприйняття. Адже книга уможливує передавання й поширення як найбанальніших повсякденних речей, так і найглибших ідей. Відтоді розвиток людської куль- 718

тури і культури книжкової нерозривно взаємопов'язаний. Однак технічні зміни не міняють суті цього явища. Стародавні тексти, закарбовані в камені чи в глині; сувої кумранських рукописів, середньовічні манускрипти, сучасні видання й навіть електронні документи — все це книги.

719 5. Книга справляє вирішальний вплив на розвиток людства і життя окремих людей. Деякі книги справді «змінюють світ». Книга дає початок філософським школам, системам влади, імперіям, ідеологіям — щоб згодом, як це часто буває, якась інша книга поклала їм край. Саме книга стає знаряддям найвищих творчих досягнень, осмілює людей до поступу, і саме вона розбиває надії та зводить людей на манівці. Така її сила.

720 6. Майже всіма мовами Біблія (Старий і Новий Завіти) зветься «Книгою книг». Ми усвідомлюємо, що означає Біблія в житті християнина і цілої Церкви, коли священник, прочитавши на месі уступ із Писання, на завершення промовляє: «Це було Слово Боже» (в літургії за латинським обрядом. — *Прим. ред.*). Що сказав і об'явив Бог — все це дано нам завдяки Книзі книг. «Вже змалку знаєш Святе Письмо», — каже Павло до Тимофея (2 Тим 3, 15), натякаючи цим, що вже малих християн треба навчати читання. «Чи розумієш, що читаєш?» — спитав Филип читача, а той відповів: «Та як можу, коли ніхто мене не наставить?» (Ді 8, 30 і далі). Звідси бачимо, що читати — це самоочевидне завдання для тих, хто пізнав слово Боже. Без співпраці людини, без людського бажання відкритися книзі й відгукнутися на прочитане, писане слово є мертвим.

721 7. Книга відрізняється від інших засобів комунікації тим, що цілковито підлягає нашій волі й виборові: вона терпеливо чекає, не нав'язує себе, повсюди складає нам товариство. Читач може повертатися до неї знов і знов, може відкласти її набік, перечитати, порівняти прочитане з іншими текстами, і для всього цього не треба ні додаткових технічних засобів, ні сторонньої участі.

Книги допомагають зрозуміти взаємозв'язок і тло поточних подій, знайти мірило для оцінювання величезної кількості часто суперечливих повідомлень. Книга може передавати майже будь-який зміст: не обмежуючись поверховою інформацією та сьогоденними подіями, вона здатна зазирати далеко в минувшину людства й світу, адже прагнення краси спонукає нас досліджувати всі можливі царини, щоб досягнути всю повноту нашого існування й поставити питання про його сенс і напрям розвитку.

722 8. Коли йдеться про сенс і мету людського життя, велике значення має релігійна книга як спосіб настановляти й допомагати правильним рішенням, як засіб поширювати писане передання Благості і свідчення тих, хто її сприйняв. Це потвердило дослідження, проведене навесні 1980 року, згідно з яким кожен другий мешканець ФРН віком понад 14 років кілька

разів звертався до релігійних книг протягом останніх 12 місяців, а кожен третій — читав релігійні книги принаймні раз у місяць.

Це часто викликано тим, що люди стикаються з проблемами, які торкують основні питання їхнього існування, як-от: народження і смерть, радість і печаль, особистий біль та вболівання за інших, початок або кінець певних життєвих етапів, знайомство й розставання. В цих випадках люди охоче звертаються до книг, щоб роз'яснити собі свою проблему або просто замислитись над нею. Понад третина німців принаймні раз у рік придбали б підхожі книжки для таких випадків. Це непряме, хоч і виразне свідчення цінності релігійних книг. Цю цінність підкріплює також інший факт, виявлений у дослідженні: коли йдеться про такі питання, як сенс життя чи релігійний вимір, люди воліють порадитися саме з книгою, а не з якимись іншими медіа.

9. Сьогодні книги разом із часописами, проспектами та брошурами отримали додаткову функцію: бути посібниками при використанні електронних засобів. Не конкуренція між різними засобами, а саме їхня співпраця — ось найкращий шлях поставити новітні технічні досягнення на службу людській комунікації. Прикладом такої співпраці є телевізійні передачі, до яких часом додаються спеціальні книжки, або так звані «медіа-пакети», коли книга в поєднанні зі звуковими та наочними засобами служить навчанню в школі або освіті дорослих, як посібник у релігійній освіті або в особистих молитвах і медитаціях. 723

10. Церква й церковні організації віддавна допомагали становленню й розвитку нашої культури книг та читання. Отже, й тепер їхня ревність у цій справі не має ні послабшати, ні розхолодитися. Треба, щоб і надалі католицькі видавництва працювали на розвиток книжкової культури. Видавництва часто наражаються на великий економічний ризик; отож Церква має ретельно й безсторонньо дослідити асортимент видань різних видавництв і постаратися налагодити діалог, подаючи свої похвали, зауваження й пропозиції. Кінець кінцем, кожен читач відповідальний за те, щоб незалежна й багатогранна видавнича промисловість могла працювати вільно, не стикаючись ні з тиском політичним, ні з нездоланим економічним тиском великих медіа-конгломератів. 724

Важливо, щоб читач знаходив у книгарнях та бібліотеках ті книги, де розглянуто животрепетні для нього питання і дано правильні відповіді, — тоді він зможе пов'язати читання з реальним життям. Католицькі видавці та розповсюджувачі книг знають, що на них лежить обов'язок переглядати безліч матеріалів, наявних на книжковому ринку, щоб давати поради читачам відповідно до їхніх інтересів та удоступнити їм книги, світоглядно католицькі. Сьогодні це нелегке завдання, та його

конче треба виконувати — і тепер, і надалі. Одна з особливостей книг така, що особа того, хто їх поширює, і його ставлення до своєї справи теж мають певне значення. Через те католицькі розповсюджувачі книг мають подбати про добрий вишкіл своїх працівників.

- 725 11. Мало хто має можливість придбати собі всі потрібні книжки — можливо, хоча б на короткий час чи просто щоб знати про них. Отож завжди є велика потреба в публічних бібліотеках. Невідомі й нові речі, на які людина може там натрапити, спонукають замислитися над питаннями, на які рідко звертають увагу в повсякденні. Крім того, люди, не привичаєні до читання, потребують фахових та обізнаних порадників.

Зваживши на ці обставини, Церква почала створювати по парохіях свої власні бібліотеки. Вони мають удоступнити книги якомога більшій кількості людей. Працю, розпочату Товариством св. Карла Борромео й Товариством св. Михайла (двома німецькими організаціями для популяризації книги. — *Прим. Ф.-Й. А.*), треба продовжити й розвивати далі.

У наших парохіях ми не можемо не скористатися тими можливостями, що їх дають публічні бібліотеки. Їхня робота не зводиться тільки до простого випозичання розважального читива, та й пропонований асортимент книжок там набагато ширший. У діяльних парохіяльних громадах бібліотеки перетворилися на багаті й кваліфіковані джерела знання навіть для загального кола читачів. Католицькі публічні бібліотеки удоступнюють людям інформацію про події в Церкві й світі, матеріали для вироблення правильних життєвих настанов, корисні поради для життя й професійного зростання, а також найкращі зразки класичного та новітнього письменства.

Як вмістилище ідей та поглядів, така бібліотека може стати місцем діалогу всередині парохії; там зустрічатимуться люди різних станів та професій, приваблені розмаїтістю запропонованих книг.

Така бібліотека, ясна річ, вимагає до себе пильної уваги всієї парохії. Її забезпечення всім потрібним — це справа першорядної ваги. Бібліотека — аж ніяк не той заклад, що може утримуватися коштом принагідних пожертв. Потрібні належні фінансові засоби, щоб періодично поповнювати й оновлювати її фонди. Керівники та співробітники бібліотек, працюючи здебільшого на громадських засадах, роблять велику послугу всій парохії. Отже, належить підтримати й заохотити їх у їхній праці.

- 726 12. Католицькі публічні бібліотеки могли б якнайповніше здійснити свої можливості завдяки доречній співпраці: між самими парохіяльними бібліотеками, з дієцезіальними бюро в бібліотечних справах, з науковими книгозбірнями та медіа-центрами, з головними офісами Товариства св.

Борромео й Товариства св. Михайла і, нарешті, єднаючись у мережі з іншими публічними бібліотеками. В багатьох містах і селах католицька бібліотека є водночас єдиною, яка може надати консультативні послуги з допомогою громадських адміністраторів. В інших місцевостях католицькі бібліотеки знаходять практичні способи співпраці з іншими подібними закладами — зокрема тими, що належать іншим християнським Церквам, міській громаді або певним установам.

13. Католицькі публічні бібліотеки часто також допомагають людям виробити критичне й відповідальне ставлення до інших засобів комунікації. Адже вони дедалі частіше пропонують відвідувачам не тільки книги, а й часописи, касети, ігри, фотоальбоми тощо. 727

14. Щоб і надалі забезпечити належний розвиток книжкової культури, слід: 728

- налагодити всеохопну освіту в справі читання, яка дасть можливість кожному брати участь у громадському житті, сприймаючи та поділяючи людські погляди і усвідомлюючи Боже Об'явлення;
- провадити діалог довкола тих життєвих питань, що їх ставить теперішнє письменство;
- забезпечити вільне видання й розповсюдження розмаїтих книг та інших видань, що не зазнавало б ні політичного, ні економічного тиску;
- зробити книги та видання в публічних бібліотеках легко й вільно доступними; підтримувати бібліотеки громадськими коштами незалежно від того, яким є правовий статус цих бібліотек;
- домагатися, щоб парохії визнали свої обов'язки в цій царині і діяли належним чином;
- створити й закріпити такі суспільні умови, які сприяли б подальшому розвитку культури книг і читання.

2. 3. Місцева Церква і комунікація

Четвертий Синод архидієцезії Маніли Акти і Постанови 1979

Вступ

6 лютого 1979 року архидієцезія Маніли відзначала своє 400-ліття. Це стало нагодою для скликання Четвертого архидієцезіального Синоду, що відбувся в Манілі з 21 по 28 жовтня. Третього квітня наступного року було остаточно ухвалено підсумкові документи. Центральною темою Синоду стала тема Народу Божого. Дебати й синодальні постанови зосередилися довкола трьох основних аспектів цієї теми: 1) сам Народ Божий; 2) його праця і взаємини його членів між собою; 3) його відносини із сучасним світом. Соціальна комунікація знайшла собі місце в другій обговорюваній підтемі (про взаємини між вірними Церкви), що йде після розділів про богослужіння та освіту. Вже саме місце цього питання в загальному контексті синодальних дебатів дає зрозуміти, що поміщення відповідного тексту про комунікації після викладення богословських засад свідчить насамперед про місце комунікації в парохії та на рівні єпархії Церкви. Крім засобів масової комунікації, розглянуто, зокрема, й засоби групової комунікації.

Священик як комунікатор, канали парохіальної комунікації, співпраця духовенства з чернецтвом і мирянами у справі пастирського планування — обговорення всіх цих тем можна знайти в «Постановах», що йдуть у тексті після викладення богословських міркувань, а також в інших документах цього Синоду. На відміну від наведеного вище документа Латино-Американської Єпископської Конференції, який розпочинається «аналізом ситуації», в Манільському документі ми знаходимо такий аналіз аж наприкінці. Цей аналіз уконкретнює викладені перед тим міркування та пропозиції й представляє їх у реальному взаємозв'язку з життям архидієцезії.

Документ Манільського Синоду можна вважати за добрий зразок того, як підходять до комунікації «на місцях». Серед багатьох церковних документів та заяв про соціальну комунікацію це один з небагатьох, де розглянуто парохію як місце спілкування, а священика як комунікатора. Звісно, в Манілі медіа-ситуація в багатьох аспектах значно змінилася після 1979 року, проте ці зміни не є предметом цієї збірки найголовніших церковних документів. Аналіз ситуації в 1979 році допомагає побачити той контекст, із якого походять загальні богословські та пастирські міркування. А ці міркування й досі являють собою приклад того, як можна на місцевому та дієцезіальному рівні конкретно розглядати питання соціальної комунікації.

Місцева Церква і комунікація

Тематичний план

I. Доктринальні положення

1. Вступ
2. Принцип Воплочення
3. Парохіяльна комунікація
4. Комунікація на рівні єрархії
5. Засоби комунікації
  - засоби масової комунікації
  - засоби групової комунікації

II. Постанови

1. Священик як комунікатор (96 - 97)
2. Канали парохіяльної комунікації (98 - 99)
3. Планування та співпраця (100)
4. Засоби та структури комунікації (101-106)

III. Аналіз ситуації

1. Комунікація на рівні парохії
  - 1.1. Священик як комунікатор
  - 1.2. Канали парохіяльної комунікації
2. Люди як комунікатори
3. Комунікація на рівні єрархії
  - 3.1. Єпископи та священики
  - 3.2. Курія і комунікація
4. Дієцезіальне духовенство і чернецтво
5. Засоби комунікації
  - 5.1. Масова комунікація
  - 5.2. Групова комунікація

I. Доктринальні положення

729 1.1. Дійове спілкування між членами Церкви (між священиками і парохіянами, поміж самими священиками, між священиками та їхніми єпископами, поміж вірними загалом) — це знак Божої присутності, видиме свідчення єдності й голосне проповідання Євангелія не як простої догми, а як способу життя — життя в любові.

1.2. На додаток до міжособового спілкування між своїми членами, Церква повинна також спілкуватися зі світом, адже тільки так можна виконати Христовий наказ: «Ідіть же по всьому світу та проповідуйте Євангелію всякому творінню» (Мр 16, 15). Для цього Церква з усією необхідністю й нагальністю має вдаватися до технічних засобів, таких як преса, радіо, телебачення, кіно й високохудожній театр, які, згідно зі своєю природою, здатні досягати й охоплювати своїм впливом не тільки окремих осіб, а й великі маси, навіть усе людське суспільство.

1.3. Папа Пало VI виразно сказав про цей обов'язок Церкви: «Ці засоби, коли поставити їх на службу Євангелію, спроможні майже до нескінченності розширити терени, де лунає Слово Боже; завдяки їм Добра Новина може досягти мільйонів людей. Церква завинила б перед своїм Господом, якби не скористалася цими могутніми засобами, що їх людський хист день у день робить дедалі досконалішими» (1).

730 2.1. Церковна комунікація повинна мати за зразок Воплочення, що явило собою Боже спілкування з людиною. «У повноті часів Бог сповістив людині саме Своє єство, і 'Слово стало тілом'... Христос — воплощений Син, Слово й Образ невидимого Бога... цілковито ототожнив Себе з тими, хто мав сприйняти Його послання. Він виголошував його не тільки словами, а й усім трибом Свого життя... Він поділився з кожним Божою правдою й Божим життям... Відтоді спілкування між людьми має свій ідеал і найвищий приклад у Богові, Який став Людиною і Братом» (2).

2.2. *Принцип Воплочення*, якщо сформулювати його відповідно до наших потреб, виразно й точно виявляє, якою має бути комунікація Церкви. Через Воплочення невидимий Бог став видимим в Христі, Боголюдині. Невидима божественність світить крізь видиму людськість Христову. Ми бачимо, чуємо, торкаємося Христа в Його матеріальному тілі, проте водночас ми знаємо, відчуваємо й пізнаємо в Ньому божественне начало. Іншими словами, Воплочення завжди має два складники: матеріальний і нематеріальний.

2.3. Так само й комунікація Церкви, зберігаючи зовнішні форми звичайного людського спілкування (хай то усне чи писане слово, рухомий

чи нерухомий образ, взаємодія світла, кольорів та рухів, мелодія або що), має нести в собі надприродну й нематеріальну дійсність. Крім чуттєво сприйманого змісту, церковна комунікація має передавати ще й «дух і життя» — дух Христа і життя благодаті. Інакше вона перетвориться на порожні й марні знаки та жести. Найголовніший стрижень церковного послання — це Христос, Який приніс Добру Новину про людське спасіння. Це і є та надприродна правда, яку належить висловити в нашому спілкуванні — чи особистому, чи через електронні засоби.

3.1. *Священик як комунікатор.* Згідно з принципом Воплочення, комунікатор є свідком життя. Він має стати правдивим і виразним знаком тієї особи й того послання, що їх він сповіщає. Щоб переконливо проголосувати слово Боже, повідомляч має втілити його в своєму житті. Безперечно, потрібен живий зв'язок і глибока згода між повідомлячем і його посланням. Кожен сприймач має бачити: повідомляч сам пізнав і пережив те, що проголошує. 731

3.2. *Канали парохіяльної комунікації.* Кожна людина, якщо вона хоче жити сповна людським життям, повинна мати доступ до своєчасної, точної і повної інформації, а також мати можливість висловити свою думку про все, що зачіпає її як члена церковної спільноти і всесвітнього суспільства. А це означає, що особи, які посідають керівне або відповідальне становище, зобов'язані забезпечити вільний плин інформації до членів Церкви і від них. Адже без обмінювання інформацією немає справжнього спілкування.

3.3. *Люди як комунікатори.* Воплочення Христа в людині — це історична подія, що сталася майже 2000 років тому. А воплощення Христа в Церкві триває понад часом. Містичне Тіло Христове робиться видиме у спільноті вірних, у молитвах, ділах, спільних радостях і печалях, що становлять життя парохіяльної громади. Воно виражається у взаємодії між членами Церкви, щоб кожен міг Його побачити. Матеріальні, людські форми взаємодії — це наочні знаки нематеріальної присутності Христа, Який є Дорога, Правда і Життя.

4.1. Як здоров'я організму залежить від справної роботи життєво важливих органів, так само й здорове зростання Містичного Тіла Христового залежить значною мірою від належної взаємодії трьох його провідних начал: єпископів, священиків та ченців. Наділені владою і великим впливом на вірних, саме вони повинні являти приклад і задавати тон життєдайного спілкування всередині Церкви. 732

4.2. Другий Ватиканський Собор у своєму *Декреті про пастирський уряд єпископів* проголосив: «Відносини між єпископом і дієцезіальними священиками повинні спиратися передовсім на зв'язки надприродної любови так, щоб духовна єдність між священиками й єпископами робила пліднішою їхню душпастирську діяльність. Тому, щоб усе більше роз-

гортати служіння душам, єпископ нехай покликає священників на розмови — віч-на-віч або колективні — про справи душпастирські, і не тільки принагідно, але також, наскільки це можливо, і в визначених реченнях» (3).

4.3. На підсилення цієї концепції сопричастя-діалогу, в *Довіднику з душпастирського уряду єпископів* стверджується: «Єпископ крок за кроком встановлює цілі душпастирської програми... дослухаючись до священників, чернецтва та мирян». І ще: «Наполягаючи, заради забезпечення правди та справедливості, на додержанні церковного права, єпископ водночас повинен заохотити й підтримати тих священнослужителів, а також ченців та мирян, які бажають спільно нести тягар своїх обов'язків» (4).

Хоча шляхом діалогу можна значною мірою збільшити ефективність церковної організації, така ефективність, проте, не є єдиною й остаточною метою діалогу. Діалог всередині Церкви, на думку Соборових Отців, повинен породжувати добру волю й діяльне милосердя, взаємодопомогу й любов і, нарешті, сопричастя в порозумінні та спільних прагненнях (5).

5.1. Засоби масової комунікації

733 5.1.1. В Апостольському повчанні про *Євангелізацію в сучасному світі*, в розділі «Від Христа-Євангелізатора до євангелізаторки-Церкви», про засоби масової комунікації сказано вельми слушні слова: «Христос також проголошує Свою Благість через численні знаки, що заворожують маси людей і притягають їх до Нього в бажанні служити Йому, прислухатися до Нього, змінюватися завдяки Його ласці» (6).

5.1.2. Другий Ватиканський Собор заявив: «З-поміж дивовижних технічних винаходів... Церква, наша мати, дбайливо вибирає все те, що безпосередньо торкається людського духу, як і все те, що відкриває нові шляхи щонайлегшого передавання розмаїтих новин, ідей та настанов», згадавши серед найголовніших таких винаходів, зокрема, «пресові видання, кінематограф, радіо, телебачення та інші засоби такого типу» (7).

5.1.3. Згідно з принципом Воплочення, зовнішня і видима сторона цих технічних відкриттів повинна також відкривати нематеріальну і надприродну дійсність — Христа.

5.2. Засоби групової комунікації (8)

734 Документ Латино-Американської Єпископської Конференції (Пуебла, 1979) сповна відзначив переваги групових медіа: «Пам'ятаючи про конче потрібне й нагальне використання медіа, орієнтованих на маси, треба разом з тим інтенсивніше використовувати засоби групової комунікації. Останні, окрім того, що є дешевшими й простішими в користуванні, уможливають дієвіший діалог і краще пристосовані для тієї євангелізації „від людини до людини“, що здатна викликати справжню особисту відданість і самопосягати» (9).

II. Статутні норми

96. Вивчення засобів комунікації належить запровадити до програм оновлення освіти для духовенства архидієцезії. 735

97. Треба, щоб кваліфіковані фахівці читали духовенству архидієцезії спеціальний навчальний предмет про види комунікації, який має стати частиною програми безперервної медіа-освіти.

98. У кожній парохії належить створити бюро внутрішньої комунікації.

99. Парохії повинні створювати в себе «сімейні форуми» й подібні гуртки, щоб зносити стіни відособлення та зводити мости між ближніми. Фахівці з центральних бюро внутрішньої комунікації мають допомагати парохіям у створенні таких гуртків.

100. У всіх церковних дільницях архидієцезії треба організувати систему триад, в яких представники дієцезіального духовенства, особи посвяченого життя (священники, брати й сестри) та миряни спільно розробляють і оцінюють пастирські плани, а також втілюють їх у життя. Якщо можливо, «тріади-ні осередки» треба створювати на всіх рівнях, починаючи з деканального.

101. Парохії, так само як і школи, повинні через свої бюро внутрішньої комунікації всіма способами сприяти діяльності радіо *Veritas*, газети *Cor Manila* та інших католицьких видань.

102. Радіо *Veritas* та газета *Cor Manila* повинні періодично вивіряти напрям своєї діяльності з оглядом на принцип Воплочення, а також оцінювати ефективність своїх євангелізаційних заходів.

103. Архидієцезія закликає працівників мас-медіа, а також усіх талановитих і кваліфікованих людей докласти своїх зусиль до поширення християнських цінностей.

104. Архидієцезія, скориставшись допомогою своїх талановитих та кваліфікованих вірних і вдавшись до співпраці з наявними церковними агенціями, далі старатиметься подавати людям добрі й якісні медіа-матеріали, такі як щонедільні християнські інформаційно-освітні видання.

105. Архидієцезіяльне бюро у справах комунікації має водночас стати й пресовим бюро архидієцезії.

106. Медіа-фахівці архидієцезії та фахівці в пастирській, катехитичній і літургійній царинах мають разом працювати над виробленням спільної програми дій.

III. Аналіз ситуації

1. Комунікація на рівні парохії

1.1. Священик як комунікатор

736 1.1.1. Під час дослідження, проведеного в архидієцезії, більшість опитаних (відібраних по парохіях за випадковою вибіркою) засвідчили, що їхній парохіяльний священик живе зразковим, натхненим, подібним до Христового життям.

1.1.2. Більшість похвально оцінили недільні меси та проповіді. Опитані відповідали, що недільні проповіді — інформативні, повчальні, в них ідеться про цікаві й важливі теми. Такі дані спростовують доводи тих, хто вважає, що сьогодні люди воліють недільні меси без проповідей. Дев'ять із десяти опитаних виразно заявляли, що їм потрібна недільна проповідь. Ті, хто не забажали проповідей, пояснили свою відповідь тим, що гомілії є нудними через убогий зміст і погане подання.

1.2. Канали парохіяльної комунікації

737 1.2.1. У досліджених парохіях наявні такі канали комунікації, як газети, де іноді друкують листи мирян, як скриньки для пропозицій, періодичні зустрічі парохіяльного духовенства з мирянами, парохіяльні організації, повідомлення на дошках оголошень тощо.

1.2.2. Утім, часто ці канали не працюють належним чином. Повідомлення на дошках оголошень змінюють рідко; газети виходять вкрай рідко, і через те немає змоги своєчасно донести до людей важливі відомості; спілкування, що відбувається в парохіяльних організаціях, замикається часто-густо на їхніх членах і не охоплює решту людей.

2. Люди як комунікатори

738 2.1. Маніла — велетенський мегаполіс, а через те перед архидієцезією постає проблема «ізоляції» й «ізолюваних християн». Таке невтішне становище — реальна загроза спілкуванню та взаємодії всередині єдиного Тіла Христового.

2.2. Є чимало випадків, особливо в надмірно великих парохіях, розміщених у центрі міста, коли особисте спілкування між парохіянами є мінімальним. Часом, свідомо чи несвідомо, в парохіях створюється соціальне розшарування, коли багаті гуртуються з багатими, а бідні — з бідними, освічені — з освіченими, а неосвічені — з неосвіченими.

2.3. Деякі парохіяльні церкви, розташовані біля торгово-промислових районів, є наче «станціями обслуговування» для обрядових християн. Люди ходять до цих церков хіба що на обов'язкові недільні меси та щоб прийняти таїнства, особливо Покаяння та Євхаристію.

2.4. Ми не хочемо применшити значення «обрядів» та «ритуалів» нашої віри. Вони, безперечно, також важливі; проте християнство аж ніяк не зводиться до відвідування недільної меси і до Святого Причастя. Християнство у своїй суті є реальністю сопричастя поміж вірними, і перетворення цієї реальності сопричастя у спільноту є важливим релігійним обов'язком усіх християн. Вони повинні мати почуття співналежності й поділяти глибоке сопричастя життя.

3. Комунікація на рівні єрархії

3.1. Єпископи та священики

3.1.1. В архидієцезії діє Архiepіскопська рада. Цей орган складається з виборних членів, членів призначених і таких, які належать до неї силою своєї посади. Безперечно, це вельми цінний канал комунікації, що може правити за форум для сопричастя-діалогу між єпископами і священиками. 739

3.1.2. Утім, серед духовенства Маніли складається враження, що коли доходить до вирішення спірних і наболілих питань, Рада виглядає не більш ніж дорадчим органом при Ординарієві. Отож Рада ще не стала тим форумом для сопричастя-діалогу, який уявлявся Соборовим Отцям.

3.1.3. Знов-таки, згідно з принципом Воплочення, ділог у Церкві має стати не так діалогом прав, як діалогом життя.

3.2. Курія і комунікація

3.2.1. Багато священиків архидієцезії вважає, що висхідний потік інформації (від мирян до єрархів) є недостатнім. Єпископ не завжди належно поінформований про те, що діється в різних парохіях. Крім того, поміж священиками при виконанні їхньої душпастирської праці переважає індивідуалістичний дух, немає обміну цінним досвідом. 740

3.2.2. Багатьом також видається, що й низхідна комунікація, згори донизу, не є належною.

4. Дієцезіальне духовенство і чернецтво

4.1. Велике благо для архидієцезії — це наявність чернецтва. В Манілі є більше чоловічих та жіночих чернечих установ, ніж у будь-якій іншій дієцезії. Утім, хоч ми й маємо міжконгрегаційні асоціації, проте немає належної взаємодії між різними чернечими установами і священством. Мало того, самі чернечі установи досі певним чином ізольовані від спільноти вірних. 741

4.2. У церковному районі Кезон-сіті є організація, що називається «Тріада». Вона складається з представників священства, ченців та черниць. Її головне завдання — правити за канал комунікації між парохіяльними священиками та різними чернечими громадами, розташованими на тих-таки теренах. Є надія, що такий тріадичний діалог допоможе всім учасникам усвідомити свою роль у розбудові місцевої Церкви.

5. Засоби комунікації

5.1. Масова комунікація

742 5.1.1. Архидієцезія Маніли одностайно зі Вселенською Церквою визнає важливість мас-медіа для завдання євангелізації. Доказом цього є робота радіостанції *Veritas*, героїчні старання задля становлення газети *Cor Manila*, присудження щорічних нагород католицьким мас-медіа та членство Його Еміненції в Папській Комісії у справах соціальної комунікації.

5.1.2. У Манілі 98 % родин мають удома засоби масової інформації, і тільки 2 % їх не мають. Майже в кожного є радіоприймач — чи то вдома, чи в автомобілі. 70 % родин мають телевізор, 60 % — газети, а 20 % — ілюстровані видання. Деякі родини мають усі ці засоби водночас, а чи мало мають їх більше, ніж один.

5.1.3. Поки що в розпорядженні архидієцезії Маніли є тільки радіо й преса, тоді як представники інших релігій, щоб поширювати свої погляди, вдаються до найрізноманітніших видів мас-медіа. А ще дехто — приміром, комерційні та нецерковні організації — вельми хитро використовують мас-медіа для своїх потреб, нерідко поширюючи фальшиві цінності.

5.1.4. «Переважає більшість наших людей не усвідомлює, що крім новин, спеціальної інформації та розваг, які постачають нам мас-медіа, ми завдяки їм вбираємо й засвоюємо ще й певний стиль життя та певні цінності, які часто істотно розходяться з християнським посланням» (10).

743 5.1.5. У мас-медіа часто можна надбати викривлене представлення церковної діяльності й навіть нападки на християнські цінності. На жаль, усе це нерідко залишається без належної (тобто також оприлюдненої через ті самі медіа) відповіді.

5.2. Групова комунікація

У деяких парохіях архидієцезії ці засоби пристосовано для богослужбових та катехитичних потреб, однак здебільшого парохії ще остерігаються їх використовувати. Серед головних причин такої остороги — брак належного розуміння цих засобів, брак вишколених і компетентних фахівців, брак часу для належної підготовки матеріалів і брак обладнання.

Примітки:

1. *Evangelii Nuntiandi*, 21.
2. *Communio et Progressio*, 10-11.
3. *Christus Dominus*, 28.
4. Декрет про пастирський уряд єпископів, 33 та 37.
5. Пор. *Communio et Progressio*, 12.
6. *Evangelii Nuntiandi*, 12.
7. *Inter Mirifica*, 1.
8. Ведучи мову про засоби групової комунікації, ми маємо на увазі ті малі й недорогі засоби, для використання яких треба небагато людей і які краще пристосовані до роботи в групах. Це, зокрема, такі засоби, як фотографії та плакати, театралізовані богослужіння, артистичне читання, касети, слайди та короткометражні фільми.
9. Третя Генеральна конференція латиноамериканських єпископів. Пуебла. Євангелізація в Латинській Америці сьогодні та в майбутньому, п. 1090.
10. Меморандум Азійської фундації комунікації. — Р. 10.

Додаток III

ДЕЯКІ ОСТАННІ ДОКУМЕНТИ
КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ
З ПИТАНЬ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

- 3.1. Етика в комунікації. Документи Папської Ради у справі соціальної комунікації.
- 3.2. Папські послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації (1994–2003)
- 1994 — Телебачення і сім'я: засади правильного перегляду телепрограм
  - 1995 — Кіно — рушій культури і джерело цінностей
  - 1996 — Мас-медіа — новітній форум для піднесення ролі жінок у суспільстві
  - 1997 — Повідомляти про Ісуса — Дорогу, Правду і Життя
  - 1998 — З підтримкою Духа нести надію
  - 1999 — Мас-медіа: дружня присутність біля тих, хто шукає Отця
  - 2000 — Проголошення Христа в мас-медіа на початку нового тисячоліття
  - 2001 — «Проповідуйте з покрівель». Євангеліє в добу глобальної комунікації
  - 2002 — Інтернет — новий форум для проголошення Євангелія
  - 2003 — Засоби соціальної комунікації на службі справжньому мирові (у світлі енцикліки *Pacem in Terris*)

3. 1. Етика в комунікації**

Папська Рада у справах соціальної комунікації

Четвертого червня 2000 року Папська Рада у справах соціальної комунікації у день Ювілею журналістів**, а також з нагоди Всесвітнього дня комунікації видала документ «Етика в комунікації».

На початку третього тисячоліття етична проблематика стала однією з найважливіших і найдискусійніших. Зокрема, це стосується етики соціальної комунікації — однієї з провідних ділянок у процесі глобалізації суспільства. Засоби масової комунікації можуть пропонувати суспільству конструктивну чи деструктивну гаму поглядів або інформацію, і залежно від того, несуть вони зло чи добро, гуманізм чи насильство, вони можуть трансформувати спосіб життя суспільства і визначати його вибір. Саме тому питання етики в комунікації є особливо актуальним, а недотримання в мас-медіа християнсько-моральних засад хвилюють як Церкву, так і суспільство загалом.

Цей документ складається зі вступу, трьох розділів (про соціальну комунікацію, яка служить людині, й про таку, яка загрожує людському благові, а також про деякі важливі етичні аспекти) і висновку.

Документ декларує позицію Католицької Церкви в ділянці етики, показуючи, як слід застосовувати богословсько-моральні засади й аргументи в соціальній комунікації, підкреслюючи потребу пропагування етичних засад, зокрема добра й гуманності, в сучасному суспільстві, а тим самим і потребу християнської концепції в мас-медійній діяльності.

Михайло Перун

* В основу цього тексту в нашому виданні покладено переклад Ореста Семотюка з німецькомовного варіанту документа, опублікований у *Віснику Львівського Університету*: Серія журналістики. 2001. Вип. 21. С. 542–553. Цей переклад було ґрунтовно відредаговано Мирославом Мариновичем за англomовним варіантом документа та доповнено посиланнями на джерела. — Прим. упор.

** У 2000 році протягом усього року Католицька Церква вшановувала Ювілеєм працівників усіх професій. Ювілей журналістів було відзначено у Всесвітній день комунікації, який у 2000 році припадав на 4 червня. — Прим. ред.

I. Вступ

- 744 1. Використання людьми засобів соціальної комунікації може вилитися у велике добро й у велике зло. Коли звично кажуть (і ми часто повинні так казати), що «медіа» діють на добро чи на зло, то ми розуміємо, що тут мова йде не про сліпу дію природних сил поза будь-яким контролем людини. І хоч комунікаційні процеси часто можуть мати й незумисні наслідки, використання медіа для доброї чи поганої мети і в добрий чи поганий спосіб все ж таки залежить від рішення людини.

Такий вибір, що має пряме відношення до етики, роблять не тільки адресати комунікації — глядачі, слухачі, читачі, а передусім ті, хто контролює засоби соціальної комунікації та визначає їхню структуру, політику і зміст. Серед них слід назвати державних чиновників, менеджерів корпорацій, членів правлінь, власників ЗМІ, видавців і менеджерів передавальних станцій, редакторів ЗМІ, директорів служби новин, продюсерів, авторів, кореспондентів тощо. Етичне питання про використання мас-медіа з доброю чи поганою метою стоїть щодо них особливо гостро.

- 745 2. Вплив соціальної комунікації важко переоцінити. Люди контактують одне з одним, стикаються з різними подіями, формують власні позиції та цінності. Через медіа люди не лише передають і приймають інформацію та ідеї, а й часто сприймають саме життя як медійний досвід (пор. Папська Рада у справах соціальної комунікації. *Aetatis Novae*, 2).

Технологічні зміни швидко посилюють могутність і всепроникність медіа. «Стрімкий розвиток інформаційного суспільства є справжньою культурною революцією» (Папська Рада у справах культури. *До питання про душпастирський підхід до культури*, 9); і разючі новації XX століття є лише прологом до того, що принесе зі собою нове століття.

Кількість та розмаїтість медіа, що вже сьогодні доступні мешканцям заможних країн, справді вражає: це книги й часописи, радіо й телебачення, фільми й аудіо- та відеозаписи, кабельні та сателітарні пересилання, інтернет. Цей величезний комунікаційний процес охоплює собою все — від простих новин до розважальних програм, від молитви до порнографії, від контемплії до насильства. Залежно від того, як люди використовують медіа, вони можуть розвинути в собі здатність співчувати й співпереживати або ж ізолюються у світі самодостатності й нарцисизму, що діє на них майже наркотично. Навіть ті, хто остерігається засобів соціальної комунікації, не можуть уникнути контакту з тими, хто перебуває під великим впливом медіа.

3. Поряд із цим, Церква має власні причини цікавитися засобами соціальної комунікації. Через призму віри історія суспільного спілкування людей виглядає як довга мандрівка від Вавилону як місця і символу зруйнованої комунікації (пор. Бут 11, 4–8) до Зішестя Святого Духа і огненних язиків (пор. Ді 2, 5–11), тобто відновлення комунікації силою Святого Духа, посланого Сином. Церква, яка була послана у світ, щоб проголошувати Добру Новину (пор. Мт 28, 19–20; Мр 16, 15), має проповідувати Євангеліє аж до кінця світу. І Церква знає, що проголошення віри сьогодні неможливе без використання мас-медіа (пор. Другий Ватиканський Собор. *Inter Mirifica*, 3; Папа Павло VI. *Evangeliū Nuntiandi*, 45; Папа Іван Павло II. *Redemptoris Missio*, 37; Папська Рада у справах соціальної комунікації. *Communio et Progressio*, 126–134, *Aetatis Novae*, 11).

746

Церква також знає, що вона є *communio* — єдністю осіб та євхаристійних спільнот, яка «закорінена у сокровенній єдності Трійці й віддзеркалює її» (*Aetatis Novae*, 10; пор. Конгрегація доктрини віри. *Деякі аспекти Церкви як єдності*). Справді, вся людська комунікація базується на комунікації Отця, Сина і Святого Духа. Мало того, триєдина спільнота поширюється на людство: Син є вічним Словом Отця; в Ісусі Христі й через Нього — Сина й Слово, що стали плоттю, — Бог сповіщає жінкам і чоловікам про Себе і про спасіння, яке Він несе. «Багаторазово й багатьма способами Бог говорив колись до батьків наших через пророків. За останніх же оцих днів він говорив до нас через Сина» (Євр 1, 1–2). Вихідним пунктом комунікації в Церкві й через Церкву є єдність любові між Божими Особами та Їхнє спілкування з нами.

4. Церква ставить до засобів соціальної комунікації позитивно та заохотливо. Вона не просто оцінює чи засуджує мас-медіа; вона, радше, сприймає ці засоби не лише як плоди людського генію, а й як великі Божі дари та правдиві знаки часу (пор. *Inter Mirifica*, 1; *Evangeliū Nuntiandi*, 45; *Redemptoris Missio*, 37). Церква прагне підтримувати тих, хто професійно працює у сфері комунікації, формулюючи позитивні принципи їхньої діяльності, і виступає за діалог, у якому можуть брати участь усі зацікавлені сторони (а сьогодні це означає: майже кожна людина). Ці принципи й лежать в основі цього документа.

747

Ми повторюємо: медіа нічого не роблять самі по собі; вони є інструментами, знаряддями, що їх використовують люди на власний розсуд. Роздумуючи над роллю засобів соціальної комунікації, ми мусимо відповісти на «найбільш істотне» питання, яке ставить технічний прогрес: «Чи в цьому поступі 'людина як істота стає справді кращою, тобто духовно зрілішою, більш свідомою своєї людської гідності, відповідальнішою, відкритішою до ближніх, передусім нужденних і слабких, більш готовою ділитися з іншими й слугувати їм?'» (Папа Іван Павло II. *Redemptor Hominis*, 15).

Ми переконані, що переважна більшість тих, хто має те чи інше відношення до медіа, є сумлінними людьми, які хочуть чинити правильно. Громадські та державні діячі, політтехнологи, корпоративні виконавці прагнуть поважати громадські інтереси (як вони розуміють їх) та сприяти їм. Читачі, слухачі та глядачі хочуть використати свій час із користю для себе, для свого розвитку, щоб жити повним і щасливим життям. Батьки турбуються про те, щоб усе, що через медіа потрапляє до їхніх дітей, було для них корисним. Більшість журналістів прагнуть застосувати власний талант для того, щоб послужити людству, і занепокоєні зростанням економічного й ідеологічного тиску на медіа, який знижує чинні етичні стандарти.

Незліченні випадки вибору, до якого вдаються люди у своєму ставленні до медіа, різняться за своїм змістом від групи до групи й від людини до людини, проте кожен такий вибір має етичну вагу і є предметом оцінювання за етичними критеріями. Щоб зробити правильний вибір, той, що його робить, повинен «знати засади морального порядку і застосовувати їх на практиці» (*Inter Mirifica*, 4).

748

5. Церква вносить у діалог щодо медіа кілька нових аспектів.

Вона привносить із собою довголітню традицію моральної мудрості, що закорінена у Божому Об'явленні та розвинута людським мисленням (пор. Папа Іван Павло II. *Fides et Ratio*, 36-48). До цієї традиції належить вагомий і щораз більший корпус суспільного вчення Церкви, богословське наповнення якого є важливою протипагою «'атеїстичному' вирішенню, яке позбавляє людину одного з її головних вимірів, а саме: духовного, а також вирішенню, яке пропонують вседозволеність і споживацтво, що за будь-якої нагоди намагаються переконати людину, буцімто вона є вільною від закону й Самого Бога» (Папа Іван Павло II. *Centesimus Annus*, 55). Ця традиція не просто виносить своє судження; вона ставить себе на службу медіа. Наприклад, «культура мудрості, властива Церкві, може не допустити того, щоб культура інформації, властива засобам соціальної комунікації, стала беззмістовним нагромадженням фактів» (Папа Іван Павло II. *Послання з нагоди 33-го Всесвітнього дня комунікації*, 1999).

Церква вносить у згадану дискусію й дещо інше. Її особливий внесок у людські справи, зокрема у світ соціальної комунікації, «полягає саме в її баченні гідності людської особи, яка проявилася повною мірою в таїнстві Воплощеного Слова» (*Centesimus Annus*, 47). Як було сказано на Другому Ватиканському Соборі, «Христос Господь, новий Адам, в самому об'явленні таїнства Бога Отця та Його любові повною мірою відкриває людині її власну сутність та увиразнює її високе покликання» (*Gaudium et Spes*, 22).

II. Соціальна комунікація на службі в людини

6. Услід за соборовою Душпастирською Конституцією про Церкву в сучасному світі *Gaudium et Spes* (пор. пп. 30–31), Душпастирська інструкція Папської Комісії у справах засобів соціальної комунікації *Communio et Progressio* також стверджує, що мас-медіа покликані служити людській гідності таким чином, щоб допомагати людям провадити добре життя і діяти як члени спільноти. Вони дають чоловікам і жінкам можливість усвідомити свою гідність, зважати на думки й почуття інших людей, розвивати почуття взаємної відповідальності, зростати в особистій свободі, поважаючи свободу інших, і в спроможності вести з ними діалог. 749

Соціальна комунікація має величезну владу, щоб сприяти людському щастю та духовній досконалості. Не претендуючи на повноту цього аналізу, ми відзначимо тут — як ми це робили й раніше (пор. Папська Рада у справах соціальної комунікації. *Етика у рекламі*, 4-8) — деякі позитивні економічні, політичні, виховні та релігійні аспекти. 750

7. *Економічні аспекти*. Ринок не є ні нормою моральності, ні джерелом моральних цінностей; і ринковою економікою можуть зловживати. Проте ринок може й служити людині (пор. *Centesimus Annus*, 34), і в ринковій економіці медіа відіграють незамінну роль. Соціальна комунікація є опорою для ділового життя і торгівлі, сприяє зростанню економіки, зайнятості та добробуту; вона заохочує покращення якості існуючих товарів та послуг і впровадження нових, пожвавлює відповідальну конкуренцію, яка служить інтересам загалу, й допомагає людині на основі отриманої інформації вибрати певний продукт чи ознайомитися з його властивостями.

Одне слово, сучасні комплексні системи національних та міжнародних економік не можуть функціонувати без медіа. Якщо ліквідувати медіа, то вирішальні структури економіки були б просто зруйновані, що завдало б великої шкоди багатьом людям і суспільству загалом.

8. *Політичні аспекти*. Соціальна комунікація корисна для суспільства, оскільки вона полегшує доступ поінформованих громадян до участі в політичних процесах. Медіа об'єднують людей, які мають спільні наміри й мету, і таким чином сприяють творенню та збереженню політичних спільнот. 751

У сучасних демократичних суспільствах медіа є цілковито необхідними. Вони постачають інформацію щодо проблем і подій, про посадових осіб і кандидатів на ці посади. Вони спонукають керівників у нагальних випадках вступати у прямі й невідкладні контакти з громадськістю. Медіа є важливими інструментами відповідальності, що викривають некомпетентність, корупцію та зловживання довір'ям; водночас вони привертають нашу увагу до прикладів компетентності, громадянської мужності та вірності своєму обов'язку.

- 752 9. *Культурні аспекти*. Засоби соціальної комунікації уможливають людям доступ до літератури, театру, музики та мистецтва, які інакше були б їм недоступними, і таким чином сприяють розвитку людства в пошані до знань, мудрості й краси. Маються на увазі не лише класичні твори та результати наукових досліджень, а й здорові розваги та корисна інформація для простих людей, яка допомагає творити родини, долати буденні клопоти, духовно підтримує осіб похилого віку, замкнутих у собі та хворих, проганяє життєву втому й депресію.

Етнічним групам мас-медіа надають можливість підтримувати й плекати власні культурні традиції, ділитися ними з іншими, передавати їх молодшим поколінням. Зокрема, вони знайомлять дітей та молодь з їхнім культурним спадком. Подібно до митців, працівники медіа служать спільному благові, зберігаючи та примножуючи культурну спадщину націй та народів (пор. Папа Іван Павло II. *Лист до митців*, 4).

- 753 10. *Виховні аспекти*. У багатьох ділянках — від школи до місця праці — й на багатьох етапах життя мас-медіа є важливими виховними інструментами. Діти-дошкільнята, які вчаться читати й рахувати; молодь, яка прагне здобути професію чи освіту; старші люди, які в похилому віці знову сідають за парту, — усі вони завдяки медіа мають доступ до багатющого арсеналу освітніх засобів, який постійно поповнюється.

У багатьох шкільних класах медіа є звичайними навчальними засобами. Проте й за межами школи вони (зокрема, інтернет) долають колосальні відстані, надаючи змогу вчитися селянам у найвіддаленіших куточках, монахам, які живуть відособлено, прикутим до ліжка хворим, в'язням і багатьом іншим.

- 754 11. *Релігійні аспекти*. Релігійне життя багатьох людей неабияк збагачується засобами соціальної комунікації. Останні подають новини та інформацію про релігійні події, ідеї та персоналії Церкви. Вони також є інструментами євангелізації та катехизації. З дня на день вони надихають і заохочують до молитви тих, хто прив'язаний до своїх домівок чи якихось інституцій.

Інколи медіа сприяють духовному збагаченню людей у надзвичайний спосіб. Приміром, величезна телеаудиторія регулярно отримує через сателітарну антену відомості з Рима про важливі події в житті Церкви і тим самим певним чином бере в них участь. Уже впродовж років медіа доносять слова Святішого Отця до багатьох мільйонів людей під час пастирських візитів Папи.

- 755 12. В усіх цих ділянках — економічній, політичній, культурній, виховній, релігійній та багатьох інших — медіа можуть бути використані для розбудови людської спільноти та її розвитку. І всі засоби комунікації справді повинні бути відкриті для спільноти людей.

«Щоб стати братами і сестрами, треба знати одне одного. А для взаємного пізнання важливо щораз ширше й глибше спілкуватися» (Конгрегація інститутів чернечого життя і спільнот богосвяченого життя. *Братське життя у спільноті*, 29). Комунікація, яка справді служить спільноті, — «це щось більше, ніж висловлювання поглядів чи вираження почуттів. На найглибшому рівні це — самопосягання в любові» (*Communio et Progressio*, 11).

Така комунікація прагне добробуту і самореалізації всіх членів спільноти задля їхнього спільного блага. Щоб розпізнати це благо, потрібні консультації та діалог. Тому всім сторонам, які беруть участь у соціальній комунікації, слід залучатися до участі в цьому діалозі й підпорядкувати себе правді про добро. Таким чином медіа сповняють свій обов'язок — «свідчити правдиво про життя, про людську гідність, про справжню суть нашої свободи і взаємної залежності» (Папа Іван Павло II. *Послання з нагоди 33-го Всесвітнього дня комунікації*, 1999).

III. Соціальна комунікація, яка загрожує людському благові

13. Медіа можуть бути використані також на шкоду спільнотному життю й спільному благові людей. Це відбувається тоді, коли медіа відчують, маргіналізують чи ізолюють людину, втягуючи її у потворні спільноти, будовані на фальшивих чи деструктивних цінностях; коли сіють ворожість і конфлікти; коли демонізують інших і формують ментальність «ми-вони»; коли подають низьке й негідне у фальшивій величі, зневажаючи та принижуючи справді високе і благородне; коли поширюють брехню й дезінформацію, утверджуючи тривіальності та банальності. У медіа набули тривожного поширення різноманітні кліше та стереотипи — расові, статеві, вікові, а також релігійні. Часто засоби соціальної комунікації залишають поза своєю увагою щось справді нове чи важливе, в тому числі й євангельську Добру Новину, а зосереджуються на вибриках моди.

Зловживання існують у кожній зі згаданих ділянок.

14. *Економічні аспекти*. Інколи медіа використовують для створення та підтримки економічних систем, що служать гонитві за прибутком та жадобі грошей. Типовим прикладом такого використання є неолібералізм. «Базований на суто економічному трактуванні особи», він — «на шкоду гідності людей та народів — вважає своїми єдиними вимірами прибуток та ринкові закони» (Папа Іван Павло II. *Ecclesia in America*, 156). За цих обставин засоби комунікації, які повинні служити всім, працюють на благо небагатьох.

Процес глобалізації «створює небачені можливості для щораз вищого рівня добробуту» (*Centesimus Annus*, 58). Проте поряд із цим (а то й

унаслідок цього) деякі нації й народи потрапляють у стан ізоляції та експлуатації, що чимраз дужче зменшує їхні шанси у боротьбі за поступ. Ці осередки нужди та злиднів у морі надлишку стають розсадниками заздрощів, відчуження, напружень і конфліктів. Це лише підкреслює потребу в «ефективних міжнародних організаціях, які відстежували б розвиток економіки та спрямовували б його до спільного блага» (*Centesimus Annus*, 58).

Стикаючись із великою несправедливістю, комунікаторам не досить просто повідомляти про речі такими, як вони є. Безперечно, це є їхнім завданням. Проте існують випадки людського страждання, що їх медіа просто обходять увагою, повідомляючи про щось інше; ця вибіркова поведінка комунікаторів (якщо вона є результатом прийнятого ними рішення) не має виправдання. У ще більш принциповому сенсі структура і політика комунікації, а також розміщення технологічних засобів є чинниками, які сприяють тому, що одні люди є інформаційно «багатими», а інші — інформаційно «бідними»; і це у той час, коли добробут, ба навіть виживання, залежать від інформації.

Таким чином медіа часто примножують несправедливість і дисбаланси, які, своєю чергою, ведуть до страждань. «Треба долати бар'єри та монополії, які залишають багато народів на узбіччі розвитку. Слід забезпечити для всіх — як індивідуумів, так і народів — основні умови для вільного розвитку» (*Centesimus Annus*, 35). Комунікація та інформаційні технології разом із необхідними знаннями щодо застосування їх є деякими з цих умов.

758 15. *Політичні аспекти*. Нечесні політики використовують медіа для демагогії та обману, щоб підтримувати несправедливу політику й насильницький характер правлячих режимів. Вони ведуть інформаційну війну проти своїх суперників і регулярно спотворюють та замовчують істину, вдаючись до пропаганди та «крутійства». Замість того щоб зближувати людей, медіа розділяють їх, створюючи напруження й підозри, що стають передумовами конфліктів.

Навіть у демократичних країнах стало вже звичним, що провідні політики маніпулюють громадською думкою за допомогою медіа замість того, щоб сприяти інформаційно осмисленій участі в політичних процесах. Хоч тут правила демократії начебто й пошановані, однак методи, запозичені з рекламної сфери та зв'язків із громадськістю (*public relations*, або, як це прийнято сьогодні називати, — методи «піару». — *Прим. ред.*), використовуються на користь політики експлуатації окремих груп і порушення основних прав людини, зокрема права на життя (пор. Папа Іван Павло II. *Evangelium Vitae*, 70).

Часто мас-медіа популяризують етичний релятивізм та утилітаризм, які є основою нинішньої культури смерті. Медіа стають учасниками «змови

проти життя», коли «показують явища контрацепції, стерилізації, абортів та евтаназії як ознаки прогресу й перемогу свободи, а позицію беззастережного обстоювання збереження життя — як реакційну і ворожу» (*Evangelium Vitae*, 17).

16. *Культурні аспекти*. Критики часто відзначають поверховість і поганий смак медіа; і хоч вони не зобов'язані бути похмурими й бляклыми, вони все ж не повинні бути позбавленими смаку, крикливими й вульгарними. Твердження, що ці засоби віддзеркалюють рівень публіки, не є виправданням, тому що вони самі виявляють потужний вплив на стандарт публіки, а тому зобов'язані піднімати, а не опускати етичну планку. 759

Ця проблема набуває різних форм. Замість того щоб ретельно і правдиво пояснювати складні питання, мас-медіа спрощують їх або ж уникають взагалі. Розважальні медіа продукують аморальні й антигуманні програми, надуживаючи темами сексуальності та насильства. Абсолютно безвідповідальною є така позиція, коли обходять увагою або недооцінюють той факт, що «порнографія та садистська жорстокість принижують людську сексуальність, руйнують людські стосунки, експлуатують людську особистість (особливо жінок і молоді), нищать основи подружнього та родинного життя, підбурюють до антисупільної поведінки й підточують моральний стрижень суспільства» (Папська Рада у справах соціальної комунікації. *Порнографія і насильство в засобах соціальної комунікації: Душпастирський відгук*, 10).

На міжнародному рівні культурна експансія засобів соціальної комунікації є серйозною проблемою. Традиційні форми вираження культури часто не мають доступу до популярних медіа і перебувають на межі зникнення. Натомість цінності секуляризованого суспільства добробуту чимраз активніше витісняють традиційні суспільні цінності, які є слабшими і біднішими. З огляду на цю ситуацію особливу увагу треба звернути на те, щоб забезпечити молоді й дітям доступ до тих програм, які уможливають їм контакт із їхньою культурною спадщиною.

Комунікація без культурних кордонів є важливою, бо суспільства можуть і повинні вчитися одне в одного. Однак така транскордонна комунікація не повинна відбуватися коштом слабших. Сьогодні «навіть найекзотичніші культури не є ізольованими. Вони користають із численних контактів, але й страждають під тиском тенденції до уніфікації всього» (*До питання про душпастирський підхід до культури*, 33). З того факту, що колосальний потік інформації пливе лише в одному напрямі — від розвинутих країн до бідних і тих, що розвиваються, — постають серйозні етичні питання. Хіба багатим нічого вчитися в бідних? Чи сильні є глухими до голосу слабших?

760 17. *Виховні аспекти.* Замість того щоб сприяти навчанню людей, медіа можуть відвертати їхню увагу та спонукати до марнування часу. Особливо страждають від цього діти і молодь; проте й дорослі зазнають шкоди від оглядання примітивних і маловартісних програм. Однією з причин такого зловживання довірою глядачів є жадоба грошей, яка ставить прибуток попереду інтересів людей.

Інколи медіа є інструментами індоктринації з метою контролювати уми людей та завадити доступові до інформації, яку ці люди з волі відповідних установ не повинні отримати. Це є спотворенням правдивого виховання, яке має розвивати знання і здібності людини та допомагати їй досягти гідної мети, а не звужувати її горизонт і змушувати служити певній ідеології.

761 18. *Релігійні аспекти.* У стосунках мас-медіа та релігії з обох сторін існують спокуси.

З боку медіа ці спокуси проявляються таким чином: медіа ігнорують релігійні ідеї й досвід або відтісняють їх на узбіччя; вони трактують релігію без належного розуміння, а то й зі зневагою — як курйозний об'єкт, що не заслуговує на серйозну увагу; вони сприяють релігійним химерам за рахунок традиційної віри; вони вороже ставляться до визнаних релігійних груп; міряють релігію та релігійний досвід секулярними стандартами доречності і віддають перевагу тим релігійним поглядам, що збігаються зі секулярними смаками, перед тими, що не збігаються з ними; намагаються ув'язнити трансцендентне в межах раціоналізму і скептицизму. Нинішні медіа часто відображають постмодерністський стан людського духу, який «перебуває у межах власної іманентності, не маючи жодного відношення до трансцендентності» (*Fides et Ratio*, 81).

Спокуси з боку релігії виглядають так: релігійні чинники бачать засоби соціальної комунікації виключно в осудливому й негативному світі; їм важко усвідомити, що такі розумні аспекти діяльності мас-медіа, як об'єктивність і безсторонність, дають можливість не допустити використання цих засобів в інституційних інтересах релігійних організацій. Релігійні чинники подають елементи свого вчення в емоційному й маніпулятивному стилі, ніби тут ідеться про конкуренцію продуктів на переповненому ринкові; вони використовують медіа як інструменти контролю і панування; вони вдаються до непотрібної таємничості чи іншим чином шкодять правді; вони знижують цінність євангельської вимоги навернутися, покаятися й змінити своє життя, підміняючи її пом'якшеним варіантом релігійності, який є маловимогливим до людей; вони заохочують прояви фундаменталізму, фанатизму й релігійного ексклюзивізму, які розпалюють зневагу і ворожість щодо інших.

762 19. Отже, медіа можуть бути використані на добро чи на зло — це питання вибору. «Не можна ніколи забувати, що повідомлення, які над-

ходять через засоби соціальної комунікації, не повинні мати характер утилітарного задуму, метою якого є просто намовляти, переконувати чи щось продати. Ще менше вони повинні бути носіями ідеологій. Засоби соціальної комунікації іноді зводять людей до одиниць споживання чи до конкурентних груп, об'єднаних за інтересами; або ж ці засоби маніпулюють телеглядачами, читачами та слухачами просто як статистичними числами, від яких очікується вигода, незалежно від того, з чим вона пов'язана — з політичною підтримкою чи продажем товарів. Такі явища нищать спільноту. Завдання комунікації — єднати людей і збагачувати їхнє життя, а не ізолювати їх чи зловживати ними. Засоби соціальної комунікації, якщо використовувати їх правильно, можуть сприяти творенню та збереженню людської спільноти, заснованої на справедливості й любові; і в міру того, як вони це роблять, вони стають знаками надії» (Папа Іван Павло II. *Послання з нагоди 33-го Всесвітнього дня комунікації*, 1998).

IV. Деякі важливі етичні аспекти

20. Етичні принципи й норми, які діють в інших ділянках, важливі також і для суспільного спілкування. Так, соціально-етичні категорії солідарності, субсидіарності, справедливості, рівності й відповідальності завжди необхідні при використанні громадських фінансів чи виконанні функцій, пов'язаних із громадською довірою. Комунікація завше мусить бути правдивою, оскільки правда є необхідною умовою забезпечення свободи індивідуума і творення справжньої спільноти людей. 763

Етика соціальної комунікації бере під увагу не лише те, що з'являється на теле- і кіноекранах, у радіопрограмах, пресі та інтернеті, а й багато інших аспектів. Етичний вимір стосується не лише змісту комунікації (що саме передають) та комунікаційного процесу (яким чином передають), а й основоположних структурних та системних питань, які часто зачіпають суттєві проблеми політики поширення високих технологій та інформаційної продукції (іншими словами: хто буде інформаційно багатим, а хто — інформаційно бідним?). Ці питання породжують наступні, що пов'язані з політичними та економічними наслідками, спричиненими власністю й контролем. Принаймні у відкритих суспільствах із ринковою економікою етична проблема полягає в тому, щоб урівноважити прагнення отримати прибуток зі служінням в інтересах спільноти — в якнайширшому розумінні спільного блага.

Втім, навіть людям доброї волі не завжди відразу зрозуміло, як треба застосовувати етичні принципи в конкретних випадках. Треба все продумати, обмінятися думками, вступити у діалог. Сподіваючись заохотити до такої задуми й дискусії творців комунікаційної політики, професійних комунікаторів, фахівців з питань етики й моралі, споживачів медіа-продукції та ін., нижче ми пропонуємо деякі міркування.

- 764 21. У всіх трьох ділянках — змісті й процесі комунікації, а також у структурних і системних питаннях — має діяти така головна етична засада: людська особа і спільнота людей є метою й мірилом використання засобів соціальної комунікації. Спілкування має відбуватися від людини до людини й задля цілісного розвитку всіх людей.

Цілісний розвиток вимагає, крім достатку матеріальних благ і продукції, врахування й «внутрішнього виміру» (*Sollicitudo Rei Socialis*, 29; пор. 46). Кожна людина повинна мати можливість зростати і жити успішним життям, черпаючи із глибокого джерела матеріальних, інтелектуальних, емоційних, моральних і духовних скарбів. Кожна особа наділена невід'ємною гідністю та важливим значенням; її ніколи не можна приносити в жертву заради колективних інтересів.

- 765 22. Перша засада доповнюється другою: благо окремої людини не існує незалежно від спільного блага громади, до якої людина належить. Спільне благо слід розуміти у якнайширшому сенсі як повну суму гідних спільних цілей, для досягнення яких працюють усі члени спільноти; служіння цим завданням є основою для існування самої спільноти.

Тому соціальна комунікація, навіть якщо вона справедливо домагається задоволення потреб та інтересів окремих груп, не повинна при цьому зіштовхувати одну групу з іншою — приміром, в інтересах класової боротьби, гіпертрофованого націоналізму, расової зверхності, етнічних чисток тощо. Чеснота солідарності, тобто «тверда й послідовна рішучість працювати на благо спільноти» (*Sollicitudo Rei Socialis*, 38), повинна опанувати всі ділянки суспільного життя — економічну, політичну, культурну та релігійну.

Комунікатори і творці комунікаційної політики повинні служити реальним потребам та інтересам як окремої людини, так і суспільних груп на всіх рівнях та в усіх сферах. Скажімо, існує гостра потреба у справедливості на міжнародному рівні, де несправедливий розподіл матеріальних благ між Північчю й Півднем стає чимраз відчутнішим через нерівномірний розподіл комунікаційних ресурсів та інформаційних технологій, від яких значною мірою залежать продуктивність і добробут. Подібні проблеми існують і в багатих країнах, де «безперервне оновлення засобів виробництва і моделей поведінки споживачів знецінює набуті знання і професійний досвід», а тих, «хто не встигає за цими змінами, легко витісняють на узбіччя» (*Centesimus Annus*, 33).

Вочевидь існує потреба в широкій участі людей у процесі прийняття рішень не лише щодо змісту й процесів соціальної комунікації, а й щодо системних питань і розподілу ресурсів. Ті, хто приймає рішення у цих сферах, мають серйозний моральний обов'язок враховувати потреби й

інтереси найменш захищених — бідних, старих і ненароджених, дітей і молоді, пригноблених і маргіналізованих, жінок і меншин, хворих і неповносправних, — а також сімей і релігійних груп. Міжнародній спільноті і міжнародним системам комунікації слід сьогодні прихильно і з особливою увагою поставитись до тих націй та регіонів, де почасти внаслідок діяльності засобів соціальної комунікації — або ж унаслідок того, що вони неспроможні зробити, — панує таке зло, як бідність, неписьменність, політичне гноблення, порушення прав людини, міжгрупові та міжрелігійні конфлікти, утиски місцевих культур.

23. Ми, як і раніше, вважаємо, що «вирішення всіх проблем, які виникли внаслідок некерованої комерціалізації та приватизації, залежить не від державного контролю над медіа, а від комплексного врегулювання, яке відповідає нормам громадського самоврядування, та від більшої громадянської відповідальності. У зв'язку з цим слід відзначити, що хоч у багатьох країнах політико-правове поле, в якому діють медіа, істотно покращується, все ж залишаються регіони, де втручання з боку влади, як і раніше, є інструментом гноблення та ізоляції» (*Aetatis Novae*, 5). 766

Треба завжди виступати за свободу самовираження, тому що коли «люди, відповідно до своєї природної схильності, обмінюються ідеями й висловлюють свої погляди, вони не просто користуються своїм правом, а й виконують суспільний обов'язок» (*Communio et Progressio*, 45). Однак, з етичної точки зору, ця передумова не є абсолютною, непорушною нормою. Бувають очевидні випадки, коли не існує права на комунікацію: наприклад, з метою очорнення та псування репутації; для матеріалів, які сіють конфлікти і ненависть; для пропаганди непристойностей і порнографії, потворного зображення актів насильства. Свобода самовираження вочевидь повинна ґрунтуватися на засадах правди, справедливості й поваги до приватної сфери.

Фахівці у сфері комунікації повинні разом з громадськістю брати активну участь у розвитку й зміцненні етичних норм поведінки працівників своєї професії. Релігійні організації та інші групи також заслуговують на те, щоб брати активну участь у цих невинних зусиллях.

24. Ще одна й уже згадана засада стосується громадської участі у процесі прийняття рішень у сфері комунікаційної політики. Ця участь на всіх рівнях повинна бути добре організованою, систематичною, справді репрезентативною й не спрямованою на користь окремих груп. Цю засаду слід застосовувати навіть тоді (а може, й особливо тоді!), коли медіа перебувають у приватній власності та служать для отримання прибутку. 767

В інтересах участі громадськості комунікатори «повинні прагнути взаємно спілкуватися з людьми, а не просто промовляти до них. Вони

мають, зокрема, знати потреби людей, їхні труднощі та проблеми. При здійсненні усіх видів комунікації слід бути чутливим до потреб людини, як того вимагає її гідність» (Папа Іван Павло II. *Звернення до спеціалістів у сфері комунікації*. Лос-Анджелес, 15 вересня 1987 року).

Часом кажуть, що величина накладу видань, розряд передачі чи її «касовість», поряд із вивченням ринку, якнайкраще свідчать про настрої публіки, — і це, мовляв, усе, що слід брати до уваги, щоб закони ринку функціонували справно. Без сумніву, діючи цим шляхом, справді можна почути голос ринку. Проте не слід приймати рішення про зміст медіа та політику в цій сфері лише на підставі ринкових та економічних чинників (прибутку), оскільки на них не можна покладатися, маючи на меті захистити громадські інтереси загалом та законні інтереси меншин зокрема.

Якоюсь мірою на згадану потребу можна відповісти, вдаючись до так званої концепції «ніш», згідно з якою для задоволення потреб окремих груп читачів, слухачів чи глядачів створюються особливі часописи, програми, радіостанції й телеканали. Такий підхід є виправданим, але лише до певної межі. Диверсифікація і спеціалізація (тобто така організація медіа відповідно до смаків публіки, поділеної на як завгодно малі групи, яка ґрунтується на певних економічних чинниках та моделях поведінки споживача) не повинні заходити надто далеко. Засоби соціальної комунікації мають залишатися «Ареопагом» (пор. *Redemptoris et Missio*, 37), тобто форумом для обміну думками та інформацією, який об'єднує окремих людей і групи, сприяючи солідарності й миру. Особливе занепокоєння викликає інтернет з огляду на «радикальні наслідки, які він приносить: втрату цінності, що притаманна інформації; недиференційовану одноманітність повідомлень, які зводяться до простого інформування; відсутність відповідального зворотного зв'язку (feedback) і певне знеохочування підтримувати міжособові стосунки» (*До питання про душпастирський підхід до культури*, 9).

768 25. Однак професійні комунікатори не єдині, хто має етичні обов'язки. Реципієнти — тобто читачі, слухачі, глядачі — мають певні зобов'язання також. Комунікатори, які намагаються брати на себе відповідальність, заслуговують на таку аудиторію, яка також усвідомлює свою власну відповідальність.

Перший обов'язок користувачів медіа — це вміти розрізняти і вибирати інформацію. Вони повинні більше дізнаватися про способи діяльності, структуру та зміст медіа і, керуючись здоровими етичними критеріями, робити відповідальний вибір того, що вони читатимуть, слухатимуть чи дивитимуться. Сьогодні всім треба проходити певні види медіа-освіти, чи то навчаючись самостійно, чи беручи участь у спеціально організованих програмах, або ж і те й те водночас. Завдання медіа-освіти полягає не тільки в засвоєнні певної техніки, а передусім у формуванні доброго

смаку і здатності до правдивого морального судження. Тобто мова йде про формування сумління.

Церква повинна забезпечити таку медіа-освіту у своїх школах та формаційних програмах (пор. *Aetatis Novae*, 28; *Communio et Progressio*, 107). Наведені нижче слова, що спершу були призначені для осіб посвяченого життя, мають значно ширше застосування: «Спільнота, що усвідомлює вплив медіа, повинна вчитися послуговуватися ними задля особистісного та колективного зростання, з євангельською чистотою і внутрішньою свободою тих, хто вчиться пізнавати Христа (пор. Гал 4, 17–23). Медіа пропонують (а часто й нав'язують!) певну ментальність і певну життєву позицію, які постійно суперечать Євангелію. У зв'язку з цим, у різних сферах щораз частіше лунають заклики до покращення освіти з метою критичного сприйняття і більш плідного використання медіа» (Конгрегація інститутів посвяченого життя і товариств апостольського життя. *Братерське життя у спільноті* [Fraternal Life in Community], 34).

Батьки також мають серйозний обов'язок допомагати дітям навчитися оцінювати засоби комунікації й користуватися ними, формуючи в дітях правильну поставу сумління й виробляючи здатність до критичного оцінювання медіа (пор. *Familiaris Consortio*, 76). Заради блага своїх дітей і заради власного блага батьки повинні засвоїти і практикувати навички критичного глядача, слухача і читача, стати прикладом для дітей у поводженні з медіа. Діти й молодь відповідно до обставин, в яких вони перебувають, і своїх вікових особливостей повинні прагнути такої медіа-формації, уникаючи спокуси некритичної пасивності у сприйнятті медіа та протиставляючись тискові з боку ровесників чи комерційного визиску. Добре було б, якби родини — як батьки, так і діти — об'єднувались у групи, щоб вивчати й обговорювати соціальні проблеми та можливості, що їх створюють засоби соціальної комунікації.

26. Окрім сприяння медіа-освіті, церковні установи, агенції та програми мають у царині комунікації ще й інші важливі обов'язки. Передусім, церковна практика комунікації має бути зразком і відображати найвищі ідеали правдивості, відповідальності та чутливості до прав людини, а також інші важливі засади й норми. Крім того, церковні медіа мають бути також посередниками у проголошенні повноти правди про цінність людського життя та людської історії — так, як ця правда присутня у Слові Божому та висловлена у вченні Церкви. Душпастирі повинні заохочувати використання засобів соціальної комунікації для поширення Євангелія (пор. *Кодекс Канонічного Права*. Канон 822.1).

Ті, хто представляють Церкву, мають бути чесними й відкритими у своїх стосунках із журналістами. Навіть якщо запитання останніх «часом бувають незручними і прикрими (особливо тоді, коли вони ніяк не сто-

суються до обговорюваної теми)», треба пам'ятати, що «ці незручні питання часто ставить переважна більшість наших сучасників» (*До питання про душпастирський підхід до культури*, 34). Усі, хто говорить від імені Церкви, зобов'язані достовірно і правдиво відповідати на ці, здавалося б, дивні питання, щоб люди довіряли Церкві.

Католики, як і інші громадяни, мають право на вільне самовираження, зокрема й право на доступ до медіа для реалізації цього права. Право на свободу самовираження передбачає, що думки, які висловлюються, спрямовані на благо Церкви, виявляють належну увагу до питань віри й моралі, пошану до церковних душпастирів і врахування спільного блага й гідності людей (пор. Канон 212.3; Канон 227). Проте ніхто не має права говорити від імені Церкви (або ж робити вигляд, що він його має), якщо він до цього не уповноважений. Особисті переконання не можна подавати як вчення Церкви (пор. Канон 227).

Ті, хто займають у Церкві певні посади або ж від її імені виконують певні функції, краще служитимуть їй, якщо пройдуть вишкіл у сфері соціальної комунікації. Це стосується не лише семінаристів, вихованців релігійних спільнот чи молодих католиків-мирян, а й церковного персоналу загалом. Якщо медіа є «нейтральними, відкритими й чесними», вони допомагають добре підготовленим християнам виконувати «передові місіонерські ролі»; і тут важливо, щоб ці християни справді були «добре вишколеними та спорядженими». Душпастирі повинні також роз'яснювати своїм людям характер медіа та їхні часом суперечливі, а то й руйнівні послання (пор. Канон 822.2, 3).

Такі самі міркування стосуються і внутрішньоцерковної комунікації. Двосторонній обмін інформацією та думками між душпастирями й віруючими, свобода самовираження з урахуванням блага спільноти і ролі вчення Церкви у сприянні цьому благові, відповідальна громадська думка — все це важливі прояви «засадничого права на діалог та інформацію в Церкві» (*Aetatis Novae*, 10; пор. *Communio et Progressio*, 20).

Правом на самовираження слід користуватися з повагою до вчення Церкви і церковних прав інших (пор. Канон 212.1, .2, .3, Канон 220). Подібно до інших інституцій і спільнот, Церква інколи відчуває потребу (а часом і зобов'язана!) дотримуватися таємниці чи конфіденційності. Але не можна вдаватися до цього з метою маніпуляції чи контролю. У спільноті віруючих «священнослужителі, що посідають священну владу, служать своїм братам, щоб усі, які належать до Народу Божого, тобто втішаються справжньою християнською гідністю, змагаючи добровільно і впорядковано до одної цілі, осягнути спасіння» (*Lumen Gentium*, 18). Одним зі шляхів до реалізації такого бачення є правильна практика комунікації.

V. Висновок

27. На початку III тисячоліття християнської ери людство почало 770
творити всесвітню мережу для миттєвої передачі інформації, ідей та
ціннісних суджень у царинах науки, торгівлі, освіти, дозвілля, політики,
мистецтва, релігії тощо.

Ця мережа вже стала доступною багатьом людям удома, в школі, на
робочому місці — практично всюди. Стало вже буденним спостерігати
на своєму екрані події — від спортивних змагань до воєн, — що відбу-
ваються в реальному часі на іншому боці планети. Існує прямий доступ
до даних, які донедавна були недосяжними навіть для багатьох дослідни-
ків. Індивід тепер може сягнути висот людського духу і людських чеснот
або ж упасти у прірву людської деградації, просто сидячи перед моніто-
ром комп'ютера. Комунікаційна технологія постійно творить нові мож-
ливості, які з усією своєю потужністю можуть стати на службу Добру або
Злу. Внаслідок щораз більшої інтерактивної взаємодії стирається межа
між комунікаторами та їхніми реципієнтами (споживачами). Слід постій-
но вивчати впливи й особливо етичні наслідки появи нових медіа.

28. Однак попри свою величезну владу засоби комунікації є лише 771
медіа, тобто інструментами, призначеними для доброго чи поганого
застосування. Такими вони й залишаться. Вибір за нами. Для медіа не
треба створювати нової етики; достатньо використати чинні етичні заса-
ди, застосувавши їх до нової ситуації. І в реалізації цього завдання певна
роль знайдеться для кожного. Питання етики в медіа є справою не лише
фахівців у сфері соціальної комунікації чи філософії моралі. Цей доку-
мент заохочує до якнайширшого діалогу усіх зацікавлених сторін.

29. Засоби соціальної комунікації можуть об'єднувати людей у спіль- 772
ноти, де панують симпатія та взаємні інтереси. Чи отримуватимуть ці
спільноти інформацію на засадах справедливості, добропорядності та
пошанування прав людини? Чи будуть вони відчувати покликання діяти
на благо всіх? Чи, навпаки, будуть вони егоїстичними й егоцентричними,
намагаючись задовольнити інтереси якихось окремих груп — еконо-
мічних, родових, політичних чи навіть релігійних, — досягаючи цього за
рахунок інших? Чи служитимуть нові технології усім народам і націям,
поважаючи культурні традиції кожного з них? Чи, навпаки, стануть вони
інструментом для збагачення багатих і звеличення великих? Вибирати
нам самим.

Засобами комунікації можна й зловживати, розділяючи та ізолюючи
людей. Нові технології щораз більше дають людям змогу створювати
інформаційні пакети та послуги, призначені тільки для цих людей. Зви-
чайно, це дає справді великі переваги, проте виникає неминуче питан-

ня — чи медійна аудиторія в майбутньому складатиметься з величезної множинності одиночних аудиторій? Хоч нові технології можуть розвивати індивідуальну автономію, вони все ж мають і інші, менш бажані наслідки. Замість того щоб створити всесвітню спільноту, чи не переродиться «мережа» майбутнього у величезну розпорошену систему ізольованих індивідів — людських «бджіл» в окремих сотах, — що спілкуються з базою даних замість спілкуватися одне з одним? У що перетвориться солідарність, у що перетвориться любов у такому світі?

Навіть за найкращих обставин людське спілкування виявляє серйозні обмеження, є щораз більш недосконалим і стоїть перед загрозою руйнації. Людям щораз важче спілкуватися одне з одним на засадах послідовності й чесності, спілкуватися так, щоб це не завдавало шкоди і якнайкраще служило інтересам усіх. Мало того, у світі медіа внутрішні труднощі спілкування часто підсилюються ідеологічними мотиваціями, прагненням отримати прибуток чи здобути політичний контроль, жорсткою конкуренцією та конфліктами між різними групами, а також іншими видами соціального зла. Нинішні медіа значно розширюють засяг соціальної комунікації, обсяги її та швидкість. Проте вони не роблять контакти між людськими умами й серцями менш крихкими, менш уразливими та більш опорними до руйнації.

773 30. Особлива роль Церкви у дискусії про згадані проблеми полягає, як уже було сказано, в її баченні людини як особи, у визнанні невід'ємної гідності людини та її непорушних прав, а також у такому баченні спільноти, члени якої мають бути пов'язані одне з одним чеснотою солідарності у прагненні до спільного блага. Саме таке бачення є вкрай необхідним «у той час, коли ми стикаємося з очевидною неадекватністю існуючих перспектив, коли минуле утверджується як цінність, тоді як можливість наново відкрити справжній сенс життя ставлять під сумнів». Коли ж такого бачення немає, «багато людей бредуть по життю до краю прірви — не знаючи, куди вони взагалі прямують» (*Fides et Ratio*, 6).

Стикаючись із цією кризою, Церква виступає як «експерт людяності», чий аналіз «веде до того, що Церква з усією необхідністю поширює свою релігійну місію на різноманітні сфери» людських змагань (*Sollicitudo Rei Socialis*, 41; пор. Папа Павло VI. *Populorum Progressio*, 13). Вона не повинна тримати правду про людську особу й людську спільноту для самої себе; їй слід ділитися цією правдою, завжди усвідомлюючи, що люди можуть сказати цій правді «ні» — втім, як і сказати «ні» самій Церкві.

Прагнучи впровадити високі етичні стандарти у діяльність засобів соціальної комунікації, Церква шукає діалогу з іншими: з державними

чиновниками, обов'язком яких є захищати спільне благо народу та сприяти йому; з працівниками мистецтва й культури; з ученими та вчителями, що виховують майбутніх комунікаторів та їхню аудиторію; з віруючими інших Церков і релігійних груп, які поділяють із нею бажання, щоб медіа використовувались на славу Божу й на службу людському роду (див. Папська Рада у справах соціальної комунікації. *Критерії єкуменічної та міжрелігійної співпраці у сфері комунікації*), і особливо з працівниками медіа, тобто авторами, письменниками, редакторами, репортерами, кореспондентами, виконавцями, продюсерами, технічним персоналом, а також власниками, адміністраторами й творцями політики у цій сфері.

31. Людське спілкування, попри свою обмеженість, має щось від творчих діянь Бога. «З люблячим поглядом божественний Творець передає творцеві людському» — і, як ми могли б сказати, також і комунікаторові — іскру Своєї власної виняткової мудрості, закликаючи його розділити з Ним Його творчу могутність». Намагаючись зрозуміти це, митці й комунікатори «починають повною мірою розуміти самих себе, своє покликання і свою місію» (*Лист до митців*, 1).

774

Комунікатор-християнин має особливе пророче завдання, або покликання: голосно й виразно викривати фальшивих ідолів сьогодення — матеріалізм, гедонізм, споживацтво, сліпий націоналізм тощо — і при цьому увиразнювати для всіх моральну правду, що ґрунтується на ідеалах гідності людини та її прав, першочергової уваги до бідних, універсального призначення земних дібр, любові до ворогів і безумовної поваги до кожного людського життя — від зачаття і до смерті; шукати більш досконалого втілення Царства Божого на цій землі, усвідомлюючи при цьому, що в кінці часу Ісус відновить усі речі й поверне їх до Отця (пор. 1 Кор 15, 24).

32. Оскільки ці міркування адресовані всім людям доброї волі, а не лише католикам, було б доречно, звертаючись до них усіх, говорити про Ісуса як про зразок для працівників медіа. «За останніх же оцих днів» Бог Отець «говорив до нас через Сина» (Євр 1, 2), і цей Син передає (*communicates*) для нас нині і довіку любов Отця і найвищий сенс нашого життя.

775

«Перебуваючи на Землі, Христос показав Себе Досконалим Комунікатором. Через Своє Воплочення Він цілковито ототожнив Себе з тими, хто мав сприйняти Його послання. Він виголошував його не тільки словами, а й усім трибом Свого життя. Він промовляв, так би мовити, зсередини, з-поміж маси Свого народу. Він виголошував Своє священне послання безстрашно й безкомпромісно. Він пристосовувався до того, як люди говорять і як вони мислять. І промовляв до людей, виходячи з обставин тогочасного життя» (*Communio et Progressio*, 11).

Упродовж публічного життя Ісуса натовпи людей збиралися слухати, як Він проповідує і навчає (пор. Мт 8, 1, 18; Мр 2, 2, 4.1; Лк 5, 1 тощо), і Він навчав їх «як Той, що має владу» (Мт 7, 29; пор. Мр 1, 22; Лк 4, 32). Він розповідав їм про Отця і водночас говорив про Себе, пояснюючи: «Я Дорога, Правда і Життя» (Ів 14, 6), і «хто бачив Мене, той бачив і Отця» (Ів 14, 9). Він не марнував часу на пустопорожні балачки чи на виправдання Самого Себе, навіть коли Його звинувачували й проклинали (пор. Мт 26, 63; 27, 12–14; Мр 15, 5; 15, 61). Оскільки Його «їжа» була творити волю Отця, що послав Його (Ів 4, 34), все, що Він говорив чи робив, стосувалося саме цього завдання.

Ісус часто проповідував Своє вчення у формі притч та яскравих життєвих історій, які простою мовою висловлювали глибокі істини. Не лише Його слова, а й діла, особливо Його чуда, були актами комунікації, які вказували на Його ідентичність і виявляли Божу всемогутність (пор. *Evangelii Nuntiandi*, 12). У Своєму спілкуванні Ісус виявляв повагу до Своїх слухачів, глибоке розуміння їхньої ситуації та потреб, співчуття до їхніх страждань (наприклад, Лк 7, 13)

Ісус учив, що спілкування (комунікація) є моральним актом: «З повноти бо серця уста промовляють. Добра людина з доброго скарбу добро виносить, лиха ж з лихого скарбу лихе виносить. Кажу бо вам: За кожне пусте слово, яке скажуть люди, — дадуть відповідь судного дня за нього. Бо за словами твоїми будеш виправданий і за словами твоїми будеш засуджений» (Мт 12, 34–37). Він суворо застерігав щодо спокушання «оцих малих» і попереджав, що якщо хтось усе-таки вчинить так, то «краще було б такому, якщо б йому повішено на шию жорновий камінь та кинено в море» (Мр 9, 42; пор. Мт 18, 6; Лк 17, 2). Він був цілковито щирим, тобто був чоловіком, про якого можна було сказати, що «підступу в його устах не знайшлося»; і далі: «Хто був злословлений, але сам, навпаки, не злословив, хто страждав, та не погрожував, а здався на того, який судить справедливо» (1 Пт 2, 22–23). Ісус вимагав від інших відвертості й правдивості, засуджував лицемірство, обман і будь-які неправдиві чи спотворені звістки: «Хай буде ваше слово: Так, так; Ні, ні, — а що більше цього, те від лихого» (Мт 5, 37).

776 33. Ісус є прикладом і мірилом для нашого комунікативного спілкування. Для всіх, хто працює в ділянці соціальної комунікації, — чи тих, хто творить її політику, чи професійних комунікаторів, чи реципієнтів, чи будь-кого іншого — кінцевий висновок є очевидним: «Відкинувши брехню, говоріть кожен правду ближньому своєму, ми бо один одному члени... Жодне погане слово нехай не виходить з уст ваших, а лише гарне, що може в потребі навчити, і щоб це вийшло на користь тим, якічують

його» (Еф 4, 25, 29). Етичним ядром медіа було, є і залишиться служіння людині, творення людської спільноти на засадах солідарності, справедливості та любові, а також проголошування правди про людське життя і його остаточне сповнення в Богові.

*Ватикан, 4 червня 2000 року Божого
Всесвітній день комунікації,
Ювілей журналістів*

*Джон Патрік Фолі
Президент*

*П'єрфранко Пасторе
Секретар*

3. 2. Папські послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації (1994-2003 РОКИ)

- 1994 — Телебачення і сім'я: засади правильного перегляду телепрограм
- 1995 — Кіно — рушій культури і джерело цінностей
- 1996 — Мас-медіа — новітній форум для піднесення ролі жінок у суспільстві
- 1997 — Повідомляти про Ісуса — Дорогу, Правду і Життя
- 1998 — З підтримкою Духа нести надію
- 1999 — Мас-медіа: дружня присутність біля тих, хто шукає Отця
- 2000 — Проголошення Христа в мас-медіа на початку нового тисячоліття
- 2001 — «Проповідуйте з покрівель». Євангеліє в добу глобальної комунікації
- 2002 — Інтернет — новий форум для проголошення Євангелія
- 2003 — Засоби соціальної комунікації на службі справжньому мирові (у світлі енцикліки *Paxem in Terris*)

1994

**Телебачення і сім'я:
засади правильного перегляду телепрограм**

Дорогі брати й сестри!

В останні десятиліття телебачення зробило справжній переворот у засобах зв'язку і спілкування, і це глибоко позначилося на родинному житті. Сьогодні телебачення править за головне джерело новин, відомостей та розваг для незліченних сімей по всьому світові. Саме воно формує погляди й життєві настанови, цінності й моделі поведінки кожного члена родини.

777

Телебачення може збагатити родинне життя: воно може тісніше згуртувати членів сім'ї, зміцнювати їхню єдність з іншими родинами та з цілою людською спільнотою, розвивати їхню культуру — не тільки загальну, а й релігійну, — даючи змогу кожному почути Слово Боже, поглиблюючи релігійну свідомість і підживлюючи моральне й духовне життя.

Телебачення може й, навпаки, зашкодити родинному життю, пропагуючи фальшиві та ганебні цінності й моделі поведінки, забруднюючи ефір порнографією та картинами брутального насильства, прищеплюючи моральний релятивізм і релігійний скептицизм, доносячи до людей перекручені повідомлення або маніпулюючи інформацією про актуальні проблеми та події, поширюючи негідну рекламу, створену задля наживи й покликану апелювати до нищих інстинктів, вихваляючи хибні погляди на життя, що перешкоджають утвердженню взаємної поваги, справедливості й миру.

Телебачення може чинити поганий вплив на родинне життя навіть і тоді, коли телевізійні програми самі по собі не містять нічого поганого з погляду моралі. Під впливом телебачення члени родини часто-густо замикаються кожен у власному приватному світі, людські стосунки розхолоджуються; телевізор стає причиною розколу в сім'ї, віддаляючи дітей од батьків, а батьків од дітей.

Моральне й духовне оновлення цілої вселюдської родини можливе тільки за умови справжнього оновлення окремих сімей. Отже, тема цього Всесвітнього дня комунікації — «Телебачення і родина: засади правильного перегляду телепрограм» — дуже доречна, особливо тепер, у Міжнародний рік сім'ї, коли світова спільнота наполегливо шукає способів додати людській родині міцності та снаги.

778 У цьому посланні я хотів би особливо наголосити на відповідальності батьків і працівників телебачення, а також державної влади й усіх тих, на кого Церква поклала різного роду пастирські й освітянські обов'язки. Спільними зусиллями вони спроможні зробити з телебачення дедалі могутніший засіб, який допомагатиме родині виконувати властиву їй роль — бути рушієм морального та соціального оновлення.

Бог поклав на батьків важливий обов'язок — допомагати дітям «шукати правду й жити згідно з нею, змагати до добра й утверджувати його» (Послання з нагоди Всесвітнього дня миру, 1991 рік, п. 3). Відповідно, батьки повинні навчити своїх дітей цінувати «все, що лиш правдиве, що чесне, що справедливе, що чисте, що любе, що шанобливе, коли якась чеснота чи що-будь похвальне» (Флп 4, 8).

Отже, не досить, щоб батьки самі були розбірливими глядачами. Треба, щоб вони діяльно виховували у своїх дітей ті навички перегляду телепрограм, які сприяють здоровому розвитку — культурному, моральному та релігійному. Батьки повинні заздалегідь ознайомлюватись із змістом телепрограм, а тоді, керуючись турботою про добро всієї родини, свідомо вибирати: що варто дивитися, а що ні. Під цим оглядом їм можуть стати у пригоді рецензії та рейтинги, підготовлені релігійними організаціями та іншими відповідальними групами, а також програми медіаосвіти. Крім того, батьки повинні обговорювати з дітьми побачене в телевізорі, щоб ті вчилися контролювати кількість і якість переглядуваних телепрограм, а головне — могли розуміти й оцінювати ту мораль, яка лежить в основі певних передач, адже сім'я — це «головний носій тих релігійних та культурних цінностей, що допомагають людині розвивати власну особистість» (Послання з нагоди Всесвітнього дня миру, 1994 рік, п. 2).

Виховуючи в дітей навички правильного перегляду, варто, крім того, іноді просто брати й вимикати телеприймач — або тому, що для дітей є краще й корисніше заняття; або тому, що це потрібно з огляду на потреби інших членів родини; або тому, що нерозбірливий перегляд телепрограм може бути шкідливим. Батьки, що раз у раз послуговуються телевізором наче такою собі електронною нянькою, одверто зрікаються своєї батьківської ролі — бути головними вихователями своїх дітей. Надмірна залежність від телевізора позбавляє членів родини можливості спілкуватися, єднатися у спільній праці та спільній молитві. Мудрі батьки розуміють, що навіть хороші телепрограми треба доповнювати іншими джерелами інформації, розваги, освіти й культури.

779 Щоб телевізійна індустрія справді поважала права родини, батьки повинні доводити свої законні вимоги до відома продюсерів телепередач і керівників телеканалів. Деколи батькам варто об'єднуватись між собою в асоціації, що представлятимуть інтереси родин у стосунках із засобами

масової інформації, з тими, хто ці засоби фінансує, зі «спонсорами» та рекламодавцями, а також із державною владою.

Ті, хто працює на телебаченні, — розпорядники, службовці й технічний персонал, продюсери й режисери, сценаристи, аналітики й журналісти; словом, усі, хто працює в кадрі й за кадром, — мають велику моральну відповідальність перед тими родинами, що становлять істотну частку їхньої аудиторії. У своєму професійному й особистому житті працівники телебачення повинні всіма способами дбати про сім'ю як базовий суспільний осередок життя, любові й солідарності. Добре усвідомлюючи, яку могутню силу впливу має технічне знаряддя, віддане їм до рук, вони повинні стати носіями справжніх духовних і моральних цінностей, уникаючи «всього того, що могло б зашкодити існуванню родини, її міцності, злагоді та щастю її членів... хай то надмір еротики чи насильства, виправдовування розлучень або потурання антисоціальної поведінки серед молоді» (Павло VI. *Послання до Всесвітнього дня комунікації*, 1969 рік, п. 2).

Телебаченню часто доводиться обговорювати вельми серйозні речі: людські слабкості, гріхи та особисті й суспільні наслідки їх, вади соціальних інституцій (зокрема й таких, як уряд або релігія), важливі питання щодо сенсу життя. Торкаючись таких тем, треба поводитися вкрай відповідально, не гнатися за сенсаціями, щиро дбати про добробут усього суспільства, а головне — шанувати правду навіть у дрібницях. «Правда визволить вас» (Ів 8, 32), — казав Ісус. Основа всякої правди — це Бог, Той Самий Бог, від Якого походять і наша свобода, і наші творчі здібності.

Виконуючи свою соціальну місію, телевізійна індустрія має виробити й запровадити в життя етичний кодекс, у якому був би закріплений обов'язок задовольняти потреби родини і утверджувати всі ті цінності, що становлять основу родинного життя. Крім того, щоб зробити телебачення чутливішим до потреб і цінностей глядачів, варто організувати спеціальні ради, сформовані з діячів телеіндустрії та представників глядацької аудиторії.

Телевізійні канали (однаково, приватні чи державні) — це громадський засіб утверджувати спільне благо. Вони не можуть бути просто приватною сферою комерційних інтересів або знаряддям панування чи пропаганди в руках певних економічних або політичних угруповань. Телебачення існує для того, щоб служити благові всього суспільства.

Як основна «цеглинка» суспільства, сім'я повинна отримувати захист і допомогу від держави й інших соціальних інституцій (пор. *Послання до Всесвітнього дня миру*, 1994 рік, п. 5). Відповідно, державна влада, коли йдеться про телебачення, має певні важливі обов'язки.

Визнаючи важливість вільного обміну ідей та інформації, Церква підтримує свободу слова та друку (пор. *Gaudium et Spes*, п. 59), але водно-

час вимагає шанувати «право кожного індивіда, кожної родини й самого суспільства на приватність і на те, щоб норми громадської моралі були дотримані, а засадничі цінності людського життя — належно захищені (Папська Рада у справах соціальної комунікації. *Порнографія та насильство у засобах соціальної комунікації*. Душпастирський відгук, п. 21). Отож я закликаю державну владу встановити й запровадити розумні етичні стандарти для телевізійних програм — стандарти, що сприятимуть зміцненню культурних та релігійних цінностей, на яких ґрунтується родинне життя, і не допускати нічого, що могло б цим цінностям зашкодити. Крім того, влада повинна сприяти діалогові між керівниками телеіндустрії і громадськістю, створюючи для цього відповідні організаційні передумови.

784 Релігійні організації, зі свого боку, можуть неоціненно посприяти всім родинам, навчаючи їх правильно використовувати засоби соціальної комунікації й готуючи для батьків рейтинги фільмів та програм. Маючи відповідні засоби й кошти, церковні організації, що працюють на ниві суспільного спілкування, можуть іще й по-інакшому допомагати батькам, а саме: створювати й випускати в ефір програми для родинного перегляду, пропагувати ці передачі, сприяти виробництву і розповсюдженню їх. Єпархії та Єпископські Конференції повинні зробити «родинний аспект» телебачення невід'ємним елементом усіх своїх пастирських планів у сфері соціальної комунікації (пор. Папська Рада в справах соціальної комунікації. *Aetatis Novae*, пп. 21 і 23).

785 Працівники телебачення покликані формувати в широкій аудиторії, що охоплює і дітей, і дорослих, певне бачення світу й людського життя, і в цій справі Церква може стати їм у допоміж. Виконуючи своє пастирське завдання, Церква допоможе їм усвідомити ті моральні й релігійні засади, у світлі яких людське та родинне життя набуває свого повного і правдивого значення. Задля такої мети існують спеціальні пастирські програми. Вони передбачають «постійне навчання, яке допоможе цим чоловікам та жінкам — а багато з них щиро бажають знати й чинити те, що є морально та етично правильне, — якомога повніше запровадити моральні норми до свого професійного та особистого життя» (там само, п. 19).

Сім'я, що ґрунтується на шлюбі, — це унікальне сопричасття людей, союз, заснований Богом як «природний і основний осередок суспільства» (*Загальна Декларація прав людини*, ст. 16, 3). Телебачення та інші засоби соціальної комунікації мають величезні можливості, щоб підтримувати і зміцнювати оте сопричасття всередині родини, а також розвивати почуття співдружності між окремими родинними і плекати дух безкорисливого служіння суспільству.

Будучи вдячною за все, що телебачення як засіб комунікації робило

й робить задля того, щоб поглибити сопричастя між родинами і всередині родини, Церква — що сама є сопричастям людей у правді й любові Ісуса Христа, Слова Божого — хоче скористатися з нагоди цього Всесвітнього дня комунікації й заохотити окремі родини, працівників мас-медіа та державну владу сповна усвідомити своє шляхетне покликання. А воно полягає в тому, щоб підтримувати і зміцнювати первинну й основну суспільну одиницю — родину.

Папа Іван Павло II

1995
Кіно — рушій культури
і джерело цінностей

Дорогі брати й сестри!

786 Цього року з нагоди Всесвітнього дня комунікації я хотів би запросити вас до роздумів про кіно як «рушій культури і джерело цінностей». Як ви, безперечно, знаєте, цього року по всім світі відзначають ювілей — сто років з часу появи цього поширеного й такого легкодоступного засобу, який допомагає виражати людські думки й почуття.

Церква не раз наголошувала на тому, як багато важать засоби соціальної комунікації в поширенні й утвердженні людських та релігійних цінностей (пор. Пій XII. *Miranda prorsus*, 1957), а також підкреслювала велику відповідальність, покладену на працівників мас-медіа. Взявши до уваги весь поступ останніх десятиліть і всі нові тенденції, що виникли в царині суспільного спілкування, Церква, з одного боку, добре усвідомила небезпечну здатність мас-медіа впливати на людей, а з іншого — пересвідчилась, що ці засоби, коли правильно їх використовувати, можуть неоціненно посприяти справі євангелізації. Як я писав у своєму посланні з нагоди Всесвітнього дня комунікації 1989 року, «тепер перед Церквою стоїть питання вже не про те, чи зможе кожна проста людина сприйняти релігійне послання, а про те, як використати новітні засоби комунікації для того, щоб євангельське послання справило на кожного щонайбільший вплив».

З-поміж усіх засобів соціальної комунікації кінематограф є сьогодні одним з найпоширеніших і найвище цінованих. Дуже часто він може навіювати людям, особливо молоді, певні рішення чи певну поведінку, промовляючи до глядачів не так словами, як конкретними подіями, що виражені в образах, здатних глибоко впливати на свідомість і підсвідомість.

787 Кінематограф, відколи він з'явився, подеколи стягав на себе докори й осуд Церкви через деякі аспекти своєї різноманітної продукції, проте не можна забувати, що він дуже часто звертався до тем, важливих і цінних під оглядом релігії та моралі. Ми можемо з приємністю згадати, наприклад, численні екранізації життя і страстей Христових або житій святих угодників. Ці стрічки й досі зберігаються в багатьох фільмотеках і можуть бути використані для того, щоб надихати різні культурні, розважальні та катехитичні заходи, організовані єпархіями, парохіями або релігійними

установами. Саме з такою метою створено великий пласт релігійних кінострічок, чимало з яких уже справили могутній вплив на аудиторію (хоча цей вплив теж має своє межі, і вони робляться з часом дедалі виразнішими).

Людські та релігійні цінності, що заслуговують на увагу й похвалу, часто наявні не тільки в тих фільмах, які прямо посилаються на християнську традицію, а й у тих, що відображають іншу культуру чи релігію. Це свідчить про велике значення кінематографа як рушія культурного обміну, бо кіно спонукає нас відкрито сприймати й обмірковувати реалії, незвичні для нас через наше виховання й ментальність. У цьому сенсі кіно допомагає долати віддалі й само набуває гідності, властивої культурі — тому особливому виміру існування й буття людини, який створює між людьми в межах кожної спільноти цілий комплекс зв'язків, які й визначають міжособовий та суспільний характер людського існування (див. *Послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації*, 1984 рік).

788

До всіх, хто працює на ниві кінематографа, я звертаюся з теплим закликом не занедбувати цього культурного компонента в кіно, адже знімати фільми, позбавлені всякого змісту, призначені виключно для розваги й покликані за будь-яку ціну принаджувати глядачів, — це суперечить найглибшим і найістотнішим вимогам та сподіванням людської особистості.

Як це буває з усіма засобами соціальної комунікації, кіно, яке може сприяти і сприяє культурному та людському розвитку індивіда, може іноді й обмежувати свободу — особливо свободу найслабших. Це буває передовсім тоді, коли воно перевертає правду (пор. Пій XII. *Miranda prorsus*, 1957) і стає дзеркалом негативних моделей поведінки, використовуючи сцени сексу й насильства, образливі для людської гідності, намагаючись «жорстокими й дикими пристрастями підігрівати мляву увагу глядачів» (Іван Павло II. *Послання до Всесвітнього дня комунікації*, 1981). Поведінку тих, хто безвідповідально спонукає публіку до принизливого наслідування різного роду огидних речей, побачених на екрані, аж ніяк не можна вважати вільним мистецьким самовираженням. Як нагадує нам Євангеліє, тільки правда зробить людину вільною (пор. Ів 8, 32).

789

Названа проблема є дуже гострою в нашому суспільстві, яке, здається, надто часто засвоює ті негативні моделі, що їх подають людям кіно, телебачення і преса. Тому я хотів би знову звернутися з настійливим проханням до всіх, хто відповідає за кіноіндустрію, щоб вони працювали з почуттям відповідальності та високим професіоналізмом, а також до глядачів — щоб вони вміли критично реагувати на ті дедалі настирніші заклики, що їх посилають засоби соціальної комунікації, зокрема й кіно, і розрізнити, що може допомогти в духовному зростанні, а що, навпаки, може стати причиною великої духовної шкоди.

Коли кіно, відповідно до одної з головних своїх цілей, показує людину такою, як вона є, воно повинно, відштовхуючись від реальності, давати глядачам добру нагоду замислитись над конкретними обставинами нашого життя. А давати поживу для розмірковувань над такими проблемами, як суспільна відповідальність, осудливе ставлення до несправедливості, війни, насильства, всіх форм дискримінації (тобто над проблемами, що їх кінематограф порушував не раз і не два за свою столітню історію і які не можуть залишити байдужим нікого з тих, кого хвилює доля людства), — це значить утверджувати цінності, що їх Церква приймає так близько до серця, і безпосередньо спричинитися до поширення їх за допомогою засобу, здатного так легко й дієво впливати на публіку (пор. Пій XII. *Ідеальний фільм*, 1955).

790 Особливо сьогодні, на порозі третього тисячоліття, треба задати собі прямі й недвозначні питання, не уникаючи проблем, а шукаючи рішень і відповідей. Під цим оглядом я мушу визнати за кінематографом його велике значення й цінність, а відтак попросити відповідальних осіб на всіх рівнях, щоб вони сповна усвідомлювали той могутній вплив, який чинить кіно на людей, і те завдання, що покладене на них тепер, коли відчувається дедалі більша потреба в універсальному посланні миру й терпимості. І це моє прохання — не що інше, як заклик до цінностей, глибоко закорінених у тій гідності, що дарована кожному з нас нашим Богом Творцем.

791 Ті комунікатори, які працюють у такій делікатній царині, як кінематограф, повинні бути завжди відкриті до діалогу й до навколишньої дійсності. Нехай вони стараються висвітлювати найважливіші події, знімаючи кіно, яке спонукає до роздумів, і нехай усвідомлюють, що їхня відкрита позиція, сприяючи зближенню людей і культур, може принести добрі плоди для всіх і кожного.

792 Щоб ті послання, якими кіно може пособити людському й духовному розвитку глядачів, були сприйняті повно і правильно, треба подбати, щоб аудиторія була навчена розуміти виразальні засоби кінематографу, бо він часто-густо не вдовольняється простим відображенням дійсності і вдається до символіки, яку не завжди легко збагнути. Було б доречно, щоб навіть у школі вчителі приділили трохи уваги цій справі, навчаючи учнів сприймати кінематографічні образи й поступово розвиваючи у своїх підопічних критичне ставлення до того способу вираження, що став уже невід'ємною частиною нашої культури. Адже «застосування комунікаційних технологій — це благо тільки почасти... і, щоб використати їх для доброї мети, індивіди, приватні підприємці, уряди й суспільство загалом повинні керуватися здоровими цінностями й робити мудрий вибір» (*Aetatis Novae*, 12, 1992).

Поки не вщухло ще відлуння тих заяв і розмірковувань, що супроводжували відзначення Всесвітнього року родини, який оце допіру закінчився, я хотів би вкотре нагадати всім родинам: на вас також лежить обов'язок навчати своїх дітей належно сприймати й розуміти мову тих кінематографічних образів, що кожного дня приходять до ваших осель через телевізори й відеомагнітофони (а ці пристрої, як відомо, можуть увімкнути й запустити в дію навіть малі діти).

793

Ведучи мову про належне виховання глядачів, не можна забувати і про суспільний аспект кінематографу. Адже кіно може створити слушну нагоду для діалогу між усіма тими, хто користується цим засобом, — діалогу, що розпочнеться як обмін думками з приводу тематики, висвітленої в якомусь фільмі. Отже, було б дуже корисно — передусім для молоді — створити «кінематографічні гуртки», учасники яких під керівництвом знайомих осіб училися б висловлювати власні погляди й дослухатися до інших у ході плідної та виваженої дискусії.

794

Перш ніж завершити це послання, не можна не звернути уваги на один обов'язок, що його кінематограф покладає на всіх, хто вважає себе християнином, хто усвідомлює свою особливу місію в цьому світі і хто твердо знає, що наше завдання — проголошувати людям теперішньої доби Євангеліє — Добру Новину Ісуса, «Спасителя всіх».

795

Кіно з його широкими можливостями має стати дійовим знаряддям євангелізації. Церква закликає режисерів, продюсерів, усіх працівників складного й різноманітного світу кіно, які вважають себе християнами, діяти у цілковитій згоді з власною вірою і сміливо докладати всі сили і весь свій професіоналізм задля того, щоб християнське послання — цебто Добра Новина спасіння, звернена до кожної людини, — було щораз більше присутнім у сучасному світі.

Церква має обов'язок запропонувати всім і кожному — і насамперед молоді — духовну й моральну підтримку, без якої дуже важко діяти належним чином. Відповідно, Церква повинна, коли це потрібно, вдаватися до конкретних допоміжних або заохочувальних заходів.

Сподіваючись, що ці мої слова стануть для всіх вас поштовхом до роздумів і до нової наполегливої праці, я від щирого серця вділяю своє особливе благословення тим, хто працює у різних ділянках кіноіндустрії, а також тим, хто вбачає в кінематографі правдивого рушія культури і старається використовувати його задля цілісного розвитку окремих індивідів і суспільства загалом.

Папа Іван Павло II

1996

**Мас-медіа — новітній форум
для піднесення ролі жінок у суспільстві**

Дорогі брати й сестри!

796 Тема цього річного Всесвітнього дня комунікації — «Мас-медіа — новітній форум для піднесення ролі жінок у суспільстві». Цим ми хочемо підкреслити, що засоби комунікації чимало важать не тільки в утвердженні рівності та справедливості щодо жіноцтва, а й у тому, щоб навчити людей розуміти той питомо жіночий талант, який я свого часу назвав «генієм жінки» (*Mulieris dignitatem*, 30; *Послання до жінок*, 10).

Торік у своєму «Посланні до жінок» я старався започаткувати діалог, передовсім із самими жінками, про те, що значить бути жінкою в сучасному світі (див. п. 1). Я також відзначив ті «перешкоди, що в багатьох краях і досі не дають жінкам повною мірою прилучитися до суспільного, політичного й економічного життя» (п. 4). Цей діалог працівники мас-медіа можуть і навіть повинні підтримувати й розвивати. Люди, які працюють у медіа, часто стають оборонцями упосліджених і позбавлених права голосу; вони гідні за це великої похвали. А ще вони мають унікальні можливості привертати увагу громадськості до двох поважних проблем, пов'язаних зі становищем жінки в сучасному світі.

797 По-перше, як я відзначав у своєму Посланні, материнство часто не винагороджують, а, навпаки, карають, забуваючи, що людство завдячує своє існування тим жінкам, які вирішили стати дружинами й матерями (див. п. 4). Це, безперечно, велика несправедливість, що деякі жінки мусять страждати — чи то в економічному, чи то в соціальному плані — через те, що пішли за головним покликанням своєї статі. Крім того, я вказував на гостру потребу досягти справжньої рівності чоловіків і жінок у кожній царині життя: рівної платні за однакову працю, соціального захисту для матерів, які працюють, рівності прав чоловіка й жінки в подружжі та й загалом — визнання за жінкою всіх прав і обов'язків громадянина демократичної держави (там само, п. 4).

798 По-друге, справжня емансипація жінок — це питання справедливості, на яке більше ніяк не можна заплющувати очі, а також питання суспільного добробуту. На щастя, між людьми шириться розуміння того, що жінки повинні мати змогу долучитися до вирішення гострих проблем сьогодення й завтрашнього дня. У кожній царині суспільного життя

«дедалі відчутніша присутність жінок принесе неоціненну користь, допомагаючи виявляти ті суперечності, що неминуче постають, коли суспільство будується виключно на засадах ефективності й продуктивності, і змушуючи соціальну систему змінюватися й давати хід тим процесам гуманізації, які є відмітною ознакою „цивілізації любові”» (там само, п. 4).

«Цивілізація любові» передбачає, насамперед, рішуче ствердження цінності людського життя та цінності любові. А коли йдеться про любов або людське життя, то саме жінка має говорити першою і саме її голос — найавторитетніший. Щодо людського життя, то жінка, ясна річ, не повинна самотужки, без допомоги чоловіків, утверджувати його питому цінність, а проте вона має унікальну здатність сприяти такому утвердженню, оскільки безпосередньо пов'язана з таїнством продовження людського роду. Що ж до любові, то жінка може привнести в кожную життєву ситуацію, зокрема і в ситуацію ухвалення найвідповідальніших рішень, ту особливу рису жіночності, яка полягає в об'єктивності судження, поєднаний зі здатністю глибоко розуміти потреби міжлюдських стосунків.

Мас-медіа (тобто преса, кіно, радіо, телебачення, музична індустрія та комп'ютерні мережі) — це сучасний форум, де збирають інформацію, щоб миттю передати її всесвітній аудиторії; де точиться обмін ідеями; де формуються життєві настанови сучасних людей; де, без перебільшення, твориться нова культура. Отож мас-медіа мають робити все для того, щоб суспільство сповна визнало й оцінило не тільки права жінки, а й її особливі таланти. 799

На жаль, сьогодні ми часто бачимо, як мас-медіа експлуатують жінку замість того, щоб її звеличувати. Дуже часто жінку трактують не як істоту, наділену непорушною гідністю, а як об'єкт, призначений для того, щоб задовольняти чиюсь жадобу до влади й задоволення. Дуже часто роль жінки як дружини й матері недооцінюють або навіть піднімають на глум. Дуже часто, показуючи жінку на роботі чи у професійному житті, її зображають як карикатуру з чоловіка, позбавлену жіночої інтуїції, співчуття й розуміння — всіх тих жіночих талантів, що повинні лягти в підвалину «цивілізації любові». 800

Жінки й самі спроможні добитися кращого ставлення до себе з боку мас-медіа, сприяючи програмам здорової медіа-освіти, навчаючи інших, передовсім свої родини, бути розбірливими споживачами на ринку медіа-продукції, повідомляючи виробничі компанії, видавництва, трансляційні мережі й рекламодавців про свою позицію щодо певних програм і публікацій, які ображають гідність жінок або принижують роль жінки в суспільстві. Мало того, жінки можуть і повинні готуватись до відповідальної творчої праці у сфері мас-медіа — не для того, щоб змагатися з чоло- 801

віками чи наслідувати чоловічі ролі, а для того, щоб сама продукція мас-медіа несла на собі відбиток жіночого «генія».

802 Було б добре, якби мас-медіа показували людям справжніх героїнь нашого суспільства, зокрема святих жінок християнської традиції, як високий зразок для молоді та прийдешніх поколінь. У цьому зв'язку ми не повинні забувати про багатьох самовідданих жінок, які пожертвували всім заради Ісуса і присвятили себе молитві та служінню бідним, хворим, неосвіченим, молодим, старим, неповносправним. Деякі жінки беруть участь у діяльності засобів комунікації, щоб таким способом «нести Добру Новину бідним» (пор. Лк 4, 18).

803 «Славить душа моя Господа» (Лк 1, 46) — так Благословенна Діва Марія, радіючи з тої «величі» (Лк 1, 49), що вчинив їй Господь, відповіла на привітання своєї двоюрідної сестри Єлисавети. Образ жінки, поширюваний через мас-медіа, повинен містити в собі визнання того, що кожний жіночий талант засвідчує велич Господа — Джерела життя, любові, доброти й благодаті, Запоруки гідності й рівноправності жінок; Того, від Кого жінки й одержали свій особливий «геній».

Я молюся про те, щоб тридцятий Всесвітній день комунікації спонукав усіх людей, задіяних у мас-медіа, а особливо всіх синів і дочок Церкви, сприяти утвердженню жіночої гідності та свободи, подаючи правдивий образ жінки в суспільстві — такий, що викликає повагу, — і сповна висвітлюючи «правду про жінок» (*Послання до жінок*, п. 12).

Папа Іван Павло II

1997

Повідомляти про Ісуса — Дорогу, Правду і Життя

Дорогі брати і сестри!

У той час, коли наближається до завершення це наше століття, а з ним — і друге тисячоліття, ми повинні констатувати безпрецедентний розвиток засобів соціальної комунікації й дедалі більшу пропозицію товарів та послуг у цій сфері. Ми бачимо, що розвиток нових інформаційних та комунікаційних технологій заторкує життя дедалі більшої кількості людей. Однак усе ще є чимало тих, хто не має доступу до мас-медіа — як до звичних форм, так і до нових.

804

Ті, хто здобуває користь від цього поступу, мають у своєму розпорядженні дедалі більші можливості вибору. Чим більшою є ця можливість, тим важче стає робити такий вибір з відповідальністю. Безсумнівно є те, що дедалі важче стає захищати свій зір і слух від образів та звуків, які вриваються до нас через медіа неочікувано і непрохано. Щораз важче батькам захищати своїх дітей від неморальних ідей і щораз складніше забезпечити, щоб їхнє виховання в царині міжлюдських стосунків та їхнє сприйняття того, чим є світ, відбувалося способом, відповідним для їхнього віку та вразливості і для визрівання у них поняття про добро і зло. Громадська думка стурбована легкістю, з якою ті, ким керують лихі наміри, можуть використовувати новочасні комунікаційні технології. З іншого боку, як можна не помітити відносно відставання тих, хто хотів би використовувати ті самі можливості з доброю метою?

805

Ми повинні мати надію, що розрив між тими, хто черпає користь від нових засобів інформації та вираження, і тими, хто ще не має до них доступу, не стане ще одним неконтрольованим джерелом нерівності та дискримінації. У деяких частинах світу лунають голоси проти домінування в медіа так званої культури Заходу. Медіальна продукція розглядається деким як представлення цінностей, які вважаються властивими Заходові, а в ширшому розумінні мається на увазі, що це цінності християнські. Насправді ж у цьому питанні першорядною і справжньою цінністю вважається економічна вигода.

806

Крім того, в мас-медіа зменшується частка програм релігійного і духовного спрямування — програм, що сприяють моральному збагаченню і допомагають людям покращити своє життя. Нелегко бути оптиміс-

807

тами щодо позитивного впливу засобів масової інформації, адже вони, як виглядає, радше ігнорують життєдайну роль релігії в житті людей, а релігійні вірування систематично представляють у негативній та неприємній формі. Деякі працівники медіа, зокрема в ділянці розваг, часто схильні виставляти віруючих у якомога гіршому світлі.

808 Чи є ще місце для Христа у традиційних засобах масової інформації? Чи можемо ми вимагати для Нього місця у нових мас-медіа?

Для Церкви 1997 рік, перший рік трьохрічної підготовки до великого Ювілею 2000 року, присвячений рефлексії про Христа — Слово Боже, що стало тілом завдяки дії Святого Духа (див. *Tertio Millennio Adveniente*, 30). У цьому контексті темою Всесвітнього дня комунікації є «Повідомляти про Ісуса — Дорогу, Правду і Життя» (див. Ів 14, 6).

Ця тема дає нагоду Церкві порозважати, — щоб потім мати змогу діяти, — над тим особливим внеском, що його можуть запропонувати засоби комунікації для поширення Благої Вісті про Спасіння в Ісусі Христі; вона дає нагоду фахівцям у ділянці комунікації замислитися над тим, як релігійні теми та цінності, зокрема суто християнські, можуть збагатити продукцію медіа і життя тих, хто ними користується.

Сучасні мас-медіа звертаються не лише до суспільства загалом, а й насамперед до родин, до молоді, а також до малолітніх дітей. Яку «дорогу» повинні вони вказувати? Яку «правду» пропонувати? Яке «життя» давати? Це тема, яка стосується не лише християн, а й усіх людей доброї волі.

«Дорога» Христа — це «дорога» добродісного, плідного і мирного життя, належна дорога для тих, хто є дітьми Божими і братами та сестрами, які належать до однієї людської родини; «правда» Христа — це одвічна Божя правда, яка об'явилася нам не лише у сотворенні світу, а й через Святе Письмо, а особливо у Сині Божому і через Нього, Ісуса Христа, вочленне Слово; «життя» Христа — це життя благодаті, того безвідплатного дару Господа, який робить нас причасниками Його життя і який дає нам змогу повсякчас жити у Його любові. Коли християни щиро переконані у цьому, їхнє життя преображається, і це преображення проявляється не лише в особистому свідченні, а й у невідкладному та ефективному передаванні — також і через мас-медіа — живої віри, адже, хоч як це парадоксально, вона зростає тоді, коли ділитися нею з іншими.

Утішно знати, що всі ті, хто називає себе християнами, розділяють те саме переконання. З усією належною пошаною до діяльності, що їй розгортають у царині комунікації кожна Церква і церковні спільноти, вагомий екуменічний результат можна буде досягти, якщо християни зможуть тісніше співпрацювати між собою у засобах масової інформації,

готуючи святкування Великого Ювілею (див. *Tertio Millennio Adveniente*, 41). Усе повинно зосередитись на засадничій меті Ювілею — пожвавленні віри та християнського свідчення (там само, 42).

Підготовка до відзначення 2000-ї річниці народження Спасителя постає як ключ для інтерпретації того, що говорить Святий Дух [Католицькій] Церкві та [іншим] Церквам у цей момент (див. там само, 23). Мас-медіа повинні відігравати значну роль у проголошенні та поширенні цієї благодаті у самій християнській спільноті та в цілому світі.

Той Самий Ісус, Який є «Дорога, Правда і Життя», є також «Світлом світу» — світлом, яке освітлює нам шлях, світлом, яке робить нас здатними сприйняти істину, світлом Сина, Який дарує нам надприродне життя нині і навіки. Відзначення двохтисячоліття від народження Христа являє собою надзвичайне урочисте свято для людства загалом, з огляду на визначну роль, яку відіграло християнство впродовж цих двох тисячоліть (див. там само, 15). Було б добре, якби мас-медіа визнали важливість цієї ролі.

Можливо, одним з найпрекрасніших дарів, що їх ми можемо принести Ісусові Христові з нагоди 2000-ї річниці Його народження, було б те, що Благі Вісті врешті спізнає кожна людина у світі — насамперед через живе свідчення прикладу християнського життя, але також і через медіа: «Повідомляти про Ісуса Христа — Дорогу, Правду і Життя». Нехай це буде метою і обов'язком усіх тих, хто визнає унікальність Ісуса Христа — Джерела життя і правди (див. Ів 5, 26; 10, 10; 28) — і хто має привілей та обов'язок працювати у широкому і впливовому світі соціальної комунікації.

Дано у Ватикані 24 січня 1997 року

Іван Павло II

1998

3 підтримкою Духа нести надію

Дорогі брати і сестри!

- 809 1. У цей другий рік із тих трьох, які ведуть нас до Великого Ювілею 2000 року, звернімо нашу увагу до Святого Духа та до Його дії в Церкві, у нашому житті та у світі. Святий Дух є «охоронцем надії у серці людини» (*Dominum et vivificantem*, 67). Отож із цієї причини темою 32-го Всесвітнього дня комунікації є: «3 підтримкою Духа нести надію».

Надія, якою Дух підтримує віруючих, є насамперед надією есхатологічною. Це надія на спасіння, надія на небо, надія на досконале сопричастя з Богом. Ця надія, як стверджується у Посланні до євреїв, є «якір душі, безпечний та міцний, що входить аж до середини за завісу, куди ввійшов за нас, як предтеча, Ісус» (Євр 6, 19–20).

- 810 2. Однак есхатологічна надія, яка перебуває в серці християн, глибоко пов'язана зі щастям та сповненням у цьому житті. Надія на небо спонукає до непідробної турботи про добробут чоловіків і жінок, тут і зараз. «Коли хтось каже: „Я люблю Бога”, а ненавидить брата свого, той не правдомовець. Бо хто не любить брата свого, якого бачить, той не може любити Бога, Якого він не бачить» (1 Ів 4, 20). Відкуплення, яким Бог зцілює відносини між божественним та людським, іде паралельно зі зціленням наших взаємостосунків; і надія, що впливає з Відкуплення, заснована на цьому подвійному зціленні.

Тому так важливо, щоб християни приготувалися до Великого Ювілею на світанку Третього Тисячоліття, оновивши власну надію на остаточне пришествя Царства Божого, а також уважніше прочитуючи знаки надії в навколишньому світові. До цих знаків надії належать: поступ науки і технологій, зокрема медичинських, на службі людському життю; глибше усвідомлення нашої відповідальності стосовно довкілля; зусилля, спрямовані на відновлення миру та справедливості всюди, де їх порушено; бажання примирення та солідарності між народами, зокрема у царині складних стосунків між Північчю та Півднем світу. У Церкві теж є чимало знаків надії, серед яких — уважніше прислухання до Святого Духа, Який спонукає до позитивного сприйняття харизм та розширення діяльності мирян, глибша заангажованість у справу єдності християн та дедалі більше визнання важливості діалогу з іншими релігіями та із сьогоденною культурою (див. *Tertio Millennio Adveniente*, 46).

3. Християнські комунікатори вірогідніше передаватимуть надію, якщо вони самі першими відчують її у своєму житті, а це відбудеться лише тоді, коли вони будуть чоловіками і жінками молитви. Зміцнена Святим Духом молитва дає нам змогу бути «завжди готовими дати відповідь кожному», хто у нас «вимагає справоздання про нашу надію» (1 Пт 3, 15). Саме так християнський комунікатор вчиться силою істини доносити благовість надії чоловікам та жінкам нашого часу. 811

4. Не можна ніколи забувати, що повідомлення, які надходять через засоби соціальної комунікації, не повинні мати характер утилітарного задуму, метою якого є просто намовляти, переконувати чи щось продати. Ще менше вони повинні бути носіями ідеологій. Засоби соціальної комунікації іноді зводять людей до одиниць споживання чи до конкурентних груп, об'єднаних за інтересами; або ж ці засоби маніпулюють телеглядачами, читачами та слухачами просто як статистичними числами, від яких очікується вигода, незалежно від того, з чим вона пов'язана, — з політичною підтримкою чи продажем товарів. Такі явища нищать спільноту. Завдання комунікації — єднати людей і збагачувати їхнє життя, а не ізолювати їх чи зловживати ними. Засоби соціальної комунікації, якщо використовувати їх правильно, можуть сприяти творенню та збереженню людської спільноти, заснованої на справедливості й любові; і в міру того, як вони це роблять, вони стають знаками надії. 812

5. Засоби соціальної комунікації є справді новим «Аеропагом» сучасного світу, великим форумом, який, працюючи на добро, уможливорює обмін автентичною інформацією, конструктивними ідеями, здоровими цінностями, творячи таким чином спільноту. Це, своєю чергою, спонукає Церкву в її підході до суспільного спілкування не лише використовувати комунікаційні засоби для поширення Євангелія, а й вносити євангельську ідею в «нову культуру», створену сучасною комунікацією, з її «новою мовою, новою технологією та новою психологією» (*Redemptoris missio*, 37). 813

Християнські комунікатори мають бути виховані таким чином, щоб вони могли ефективно працювати у середовищі комунікації цього типу. Таке виховання має включати в себе: формування технічних умінь; прищеплення етики та моралі з особливою увагою до цінностей та норм, важливих для фахової діяльності; освіти в царині культури, філософії, історії, суспільних наук та естетики. Однак насамперед це має бути виховання внутрішнього життя, життя Духа. 814

Християнські комунікатори повинні бути чоловіками і жінками молитви, сповненої Духа; людьми, які дедалі глибше входять у сопричастя з Богом, щоб збільшити власну здатність зміцнювати спілкування між людьми. Вони повинні бути виховані в надії Святим Духом, «головним

чинником нової євангелізації» (*Tertio millennio adveniente*, 45), щоб мати змогу нести надію іншим людям.

- 815 Пречиста Діва Марія є досконалим взірцем Надії, яку християнські комунікатори повинні намагатися пробудити в собі й розділити з іншими. Діва Марія «дала повне вираження палкому бажанню убогих Ягве, засявши взірцем для всіх тих, хто цілим серцем ввіряє себе Божим обітницям» (*Tertio millennio adveniente*, 48). Поки Церква відбуває свою прощу до Великого Ювілею, звернімося до Богородиці, чиє глибоке прислухання до Святого Духа відкрило світ до великої події Вплочення, джерела усієї нашої надії.

Дано у Ватикані 24 січня 1998 року,
у свято св. Франциска Салезького

Іван Павло II

1999

**Мас-медіа: дружня присутність біля тих,
хто шукає Отця**

Дорогі брати і сестри!

1. Ми наближаємося до Великого Ювілею — двохтисячоліття від народження Ісуса Христа, вочлеченого Слова Божого — до великого свята, яке відкриває двері в третє тисячоліття християнства. У цей останній рік підготовки Церква звертається до Господа, нашого Отця, споглядаючи тайну Його безконечного милосердя. Він є Бог, з Якого випливає все життя і до Якого воно повертається; Він є Той, Хто супроводжує нас від народження до смерті як наш приятель і супутник в дорозі. 816

Для цьогогорічного Всесвітнього дня комунікації я обрав тему «Мас-медіа: дружня присутність біля тих, хто шукає Отця». Ця тема передбачає два запитання: Яким чином засоби соціальної комунікації можуть діяти з Богом, а не проти Нього? Як вони можуть бути «дружньою присутністю» для тих, хто шукає люблячої присутності Господа у своєму житті? Вона передбачає також ствердження факту і нагоду для подяки: адже засоби соціальної комунікації іноді дають змогу тим, хто шукає Бога, повному прочитати як книгу природи — царство розуму, так і книгу Об'явлення — Біблію, царство віри. Нарешті, ця тема передбачає заклик та надію: щоб відповідальні особи у світі соціальної комунікації дедалі більше відчували обов'язок радше допомагати, ніж перешкоджати пошукові того, що у повному сенсі слова є самою суттю людського життя.

2. Існувати як людські істоти означає бути у пошуку; і, як я підкреслював у своїй недавній енцикліці *Fides et ratio*, всі людські пошуки у підсумку є пошуками Бога: «Віра і розум — це немов два крила, за допомогою яких людський дух підноситься до споглядання істини. Саме Господь помістив у людське серце прагнення пізнавати істину і, у підсумку, пізнавати Його, щоб, пізнаючи і люблячи Його, людина змогла досягти також повної істини щодо себе самої» (1). Великий Ювілей буде святкуванням Бога, Який є метою всіх людських пошуків; це буде святкування безконечного милосердя, якого прагнуть усі чоловіки і жінки, хоч їм часто стає на перешкоді гріх, що полягає, за виразом св. Августина, у пошуках слушної речі в помилковому місці (див. *Сповідь*, X. 38). Ми грішимо, коли шукаємо Бога там, де Його знайти неможливо. 817

Тому, згадуючи тих, «хто шукає Отця» (що є темою цьогогорічного Всесвітнього дня комунікації), я маю на увазі всіх чоловіків й усіх жінок.

Шукають усі, але не всі шукають у належному місці. Ця тема дає можливість іще раз визнати винятковий вплив засобів соціальної комунікації на сучасну культуру, а отже й їхню особливу відповідальність за те, щоб свідчити правдиво про життя, про людську гідність, про справжню суть нашої свободи і взаємної залежності.

- 818 3. На цьому шляху людського пошуку Церква прагне перебувати у дружніх відносинах із засобами соціальної комунікації, усвідомлюючи, що будь-яка форма співпраці слугуватиме спільному добру. Співпраця означає також краще пізнання одне одного. Іноді відносини між Церквою та засобами соціальної комунікації можуть бути поставлені під загрозу взаємним нерозумінням, яке породжує страх і недовіру. Адже справді, культура Церкви і культура засобів соціальної комунікації відмінні між собою: у деяких аспектах контраст дуже сильний. Однак немає причини думати, що відмінності роблять неможливими приязні стосунки та діалог. Часто в глибоко дружніх стосунках саме відмінності сприяють творчості та встановленню зв'язків.

Культура пам'яті, властива Церкві, може порятувати культуру скороминущих новин засобів соціальної комунікації від забуття, яке надщерблює надію; а засоби соціальної комунікації, своєю чергою, можуть допомогти Церкві проголошувати в щоденних реаліях життя людей Євангеліє у всій його непроминущій свіжості. Культура мудрості, властива Церкві, може не допустити того, щоб культура інформації, властива засобам соціальної комунікації, стала беззмістовним нагромадженням фактів; водночас засоби соціальної комунікації можуть посприяти тому, щоб мудрість Церкви була уважною до щораз новіших знань, які з'являються у поточний момент. Церковна культура радості може врятувати культуру розваги, властиву засобам соціальної комунікації, від перетворення на бездушну втечу від правди та відповідальності; засоби соціальної комунікації можуть допомогти Церкві краще зрозуміти, як спілкуватися з людьми привабливим, і навіть приємним способом. Це лише деякі приклади того, як тісніша співпраця в дусі дружби і на глибшому рівні може допомогти Церкві та засобам соціальної комунікації служити чоловікам і жінкам нашого часу в пошуках сенсу життя та самореалізації.

- 819 4. Завдяки останнім досягненням у розвитку інформаційних технологій можливості спілкування між індивідами та групами людей у кожному закутку світу є великими, як ніколи досі. Однак парадоксальним чином саме ті сили, які сприяють кращому спілкуванню, можуть призвести також до збільшення відчуження та егоцентризму. Отже, наша доба — це час загрози і обітниці. Жодна людина доброї волі не бажає, щоб переважила загроза, спричиняючи зростання людських страждань, а тим більше в кінці століття і тисячоліття, які спізнали свою частку мук.

Натомість ми дивимося з великою надією в нове тисячоліття, вірячи, що будуть люди — як у Церкві, так і в засобах соціальної комунікації, — готові співпрацювати для того, аби настала певність, що обітниця переважить загрозу, а спілкування подолає відчуження. Завдяки цьому світ засобів соціальної комунікації зможе дедалі більше ставати дружньою присутністю для всіх людей, даючи їм «новини», які варто пам'ятати, інформацію, багату на мудрість, і розвагу, яка буде джерелом радості; і це буде запорукою такого світу, в якому Церква та засоби соціальної комунікації зможуть діяти разом задля блага людства. Це необхідно, якщо ми бажаємо, аби могутність засобів соціальної комунікації вилилась не в руйнівну силу, а у творчу любов — любов, яка відображає любов Бога, Який є «один Бог і Отець усіх, що над усіма й через усіх і в усіх» (Еф 4, 6).

Нехай усі ті, хто працює у світі засобів соціальної комунікації, спізнають радість божественної приязні, щоб, пізнаючи приязнь Бога, вони змогли стати приятелями всіх чоловіків і всіх жінок, які перебувають на шляху до дому Отця, Якому ми воздаємо хвалу, славу і благодаріння, з Сином і Духом Святим, на віки вічні.

*24 січня 1999 року,
у свято св. Франциска Салезького*

Іван Павло II

2000
Проголошення Христа в мас-медіа
на початку нового тисячоліття

Дорогі брати і сестри!

820 Тема 34-го Всесвітнього дня комунікації «Проголошення Христа в мас-медіа на початку нового тисячоліття» — це запрошення сміливо піти назустріч викликам сучасного світу, а також оглянутися на початок християнства, щоб набутися світла й відваги, яких ми потребуємо. Особа Ісуса Христа є завжди істинною суттю нашої проповіді: «З Ним співвідноситься, фактично, вся історія людства: Його присутність освітлює як сучасність, так і майбутнє світу» (*Incarnationis Mysterium*, 1).

У перших розділах Діянь святих апостолів ми бачимо живий приклад проголошення Христа устами Його перших послідовників — проголошення, яке було водночас невимушене, сповнене віри, переконливе і здійснювалося силою Святого Духа.

Спочатку — і це найважливіше — учні проповідують Христа за Його дорученням. Перед Вознесінням Він сказав апостолам: «...Будете Моїми свідками в Єрусалимі, у всій Юдеї та Самарії й аж до краю землі» (Ді 1, 8). І хоч вони були людьми «неписьменними й невченими» (Ді 4, 13), їхня відповідь була негайною і великодушною.

Проводячи час у молитві з Марією та іншими Господніми учнями й натхненні Святим Духом, апостоли під час П'ятдесятниці починають проповідувати (пор. Ді 2). Чудесні події П'ятдесятниці нагадують нам, що історія комунікації — це свого роду мандрівка, яка починається з гордовитого Вавилонського проекту, наслідком якого стали занепад, безладдя і взаємне нерозуміння (пор. Бут 11, 1–9), аж до П'ятдесятниці та дару мов, тобто до відновлення спілкування, зосередженого в Ісусі Христі, через дію Святого Духа. Отож проголошення Христа провадить до зустрічі між людьми у вірі й любові на найглибшому рівні їхньої людяності. Сам Воскреслий Господь стає посередником справжнього спілкування між Своїми братами і сестрами у Святому Дусі.

П'ятдесятниця є лише початком. Навіть перед загрозою репресій апостоли не бояться проповідувати Господа: «Не можемо бо ми не говорити про те, що самі бачили та чули», — кажуть апостоли Петро та Іван Синедріонові (Ді 4, 20). Воістину, судове слідство саме стає знаряддям місії. Після мученицької смерті Стефана, коли в Єрусалимі починаються

жорстокі переслідування, а Христові учні змушені переховуватися, «ті, отже, що порозсипались, ходили по країні й звіщали слово (Боже)» (Ді 8, 4).

Живим осердям апостольської проповіді є Розп'яття й Воскресіння Ісуса — триумфальна перемога життя над гріхом і смертю. Петро розповідає сотникові Корнелію та його домашнім: «...Його вони, повісивши на дереві, убили, але Бог воскресив Його на третій день і дав Йому з'явитись... І Він нам повелів проповідувати народові і свідчити, що то Він призначений Богом суддя живих і мертвих. Йому свідчать усі пророки, що кожен, хто вірує в Нього, через Його ім'я одержує відпущення гріхів» (Ді 10, 9–43).

Цілком очевидно, що протягом двох тисячоліть обставини зазнали значних змін. Та все ж ми далі потребуємо проповідувати Христа. Наш обов'язок свідчити про смерть і Воскресіння Христа та про спасення Його присутність в нашому житті є таким же дійсним і нагальним, яким він був у часи перших Христових учнів. Ми повинні звіщати Добру Новину всім, хто бажає її почути. 821

Безпосереднє, особисте проголошення (коли одна особа ділиться своєю вірою у Воскреслого Господа з іншою) є найсуттєвішим, хоч існують також інші традиційні форми поширення Божого Слова. Але сьогодні, поруч із цим, треба проголошувати Христа в засобах масової інформації та через них. «Церква завинила б перед своїм Господом, якби не скористалася цими могутніми засобами» (Папа Павло VI. *Evangelii Nuntiandi*, 45). 822

Неможливо перебільшити вплив медіа в сьогоднішньому світі. Розвиток інформативного суспільства є справді культурною революцією, що перетворює мас-медіа на «найперший Аеропаг сучасності» (*Redemptoris Missio*, 37), в якому факти, ідеї та цінності постійно взаємодіють. За допомогою мас-медіа люди контактують одне з одним, пізнають події, формують своє уявлення про світ, у якому живуть, — воістину, виробляють своє розуміння значення життя. Для багатьох людей досвід життя — це великою мірою досвід медіа (пор. *Aetatis Novae*, 2). Проголошення Христа мусить бути частиною цього досвіду. 823

Природно, що, проповідуючи Господа, Церква повинна енергійно і вміло розвивати свої власні засоби комунікації — книги, періодичні видання, радіо, телебачення тощо. Католицьким комунікаторам слід бути відважними і творчими в розвитку нових мас-медіа та способів проголошення. Але, наскільки це можливо, Церкві слід також використовувати можливості світських мас-медіа. 824

Засоби соціальної комунікації вже зробили свій великий внесок у духовне збагачення людини — згадаймо, наприклад, різноманітні спе- 825

ціальні програми для широкої публіки на сателітарних каналах протягом Великого Ювілейного Року. Однак в інших випадках вони виявляють байдужість і навіть ворожість до Христа та Його ідеї, наявну в певних ланках секулярної культури. Часто існує потреба у свого роду «іспиті сумління» для медіа, внаслідок якого має зростати критичне самоусвідомлення ними власних упереджень щодо релігійності людини та її моральних переконань, а то й своєї неповаги до них.

Передачі, які привертають увагу до важливих людських потреб (особливо до потреб слабших, вразливих та маргіналізованих), можуть виступати як непряме проголошення Господа. Але, поруч із цим, працівникам християнської комунікації треба також шукати шляхів, щоб виразно свідчити про смерть і Воскресіння Ісуса, про Його тріумфальну перемогу над гріхом і смертю, здійснюючи це відповідно до вибраного засобу комунікації та специфіки аудиторії.

826 Така праця вимагає професійного досвіду і вміння. Але вимагає вона і чогось більшого. Щоб свідчити про Христа, необхідно самому зустріти Його, розвивати особисті стосунки з Ним через молитву, Євхаристію і Тайну Сповіді, читати Боже Слово і розважати над ним, вивчати християнську доктрину і служити іншим. І завжди, якщо ми діємо щиро, така праця є більше дією Святого Духа, ніж нашою власною.

827 Проголошувати Христа — це не лише обов'язок, а й привілей. «Мандрівка віруючих до III тисячоліття в жодному разі не обтяжується тягарем двохтисячолітньої історії. Християни радше почувають себе підбадьореними, знаючи, що знання, які вони приносять у світ, є справжнім світлом, Господом нашим Ісусом Христом. Проголошуючи Ісуса з Назарету, правдивого Бога і досконалу Людину, Церква відкриває всьому людству шлях до „обожнення“, а отже до більшої людяності» (*Incarnationis Mysterium*, 2).

Великий Ювілей 2000-ї річниці народження Ісуса у Вифлеємі має стати нагодою і викликом для Христових учнів, щоб свідчити в медіа і через них про надзвичайну і втішну Добру Новину про наше спасіння. Нехай же в цьому «році благовоління» медіа нададуть слово Самому Ісусові — виразно і радісно, з вірою, надією і любов'ю. Проголошення Христа в мас-медіа на світанку нового тисячоліття — це не лише необхідна ланка євангельської місії Церкви, а й життєдайне, надихаюче і сповнене надії збагачення медіальних послань. Нехай Бог щедро поблагословить тих, хто шанує і проголошує Його Сина, нашого Господа Ісуса Христа, у безмежному світі засобів соціальної комунікації.

З Ватикану, 24 січня 2000 року

Іван Павло II

2001

«Проповідуйте з покрівель».

Євангеліє в добу глобальної комунікації

1. Тема, яку я обрав для Всесвітнього дня комунікації 2001 року, перегується зі словами Самого Ісуса. Інакше й бути не могло, бо саме Христа, і тільки Його, ми проповідуємо. Пригадаймо Його слова, звернені до перших учнів: «Що вам кажу в темноті, кажіть те при світлі; і що ви чуєте на вухо, голосіть з покрівель» (Мт 10, 27). У тиші свого серця ми вже почули правду про Ісуса, тепер маємо проголошувати її з покрівель. 828

У сучасному світі покрівлі домів майже завжди покриті лісом передавачів та антен, які посиляють і отримують різноманітну інформацію з усіх кінців світу. Для нас є життєво важливим, щоб серед усіх цих повідомлень люди почули Боже Слово. Сьогодні проголошувати віру з покрівель означає промовляти слово Христа в динамічному світі комунікації й за допомогою засобів цього світу.

2. У всіх культурах і у всі часи — а отже й посеред глобальних трансформацій сьогодення — люди ставлять ті самі найважливіші питання про сенс життя: «Хто я? Звідки я прийшов і куди прямую? Чому існує зло? Що стається після життя?» (пор. *Fides et Ratio*, 1). І в усі часи Церква давала єдину, остаточну і переконливу відповідь на ці найглибші питання людського серця. Відповіддю є Сам Ісус Христос, «Який якнайповніше розкрив людині її власне єство, освітивши її високе покликання» (*Gaudium et Spes*, 22). Отже, голос християн ніколи не може змовкнути, тому що Бог довірив нам слово спасіння, якого спрагло чекає кожне людське серце. Євангеліє — наче коштовна перлина, яку ми всі шукаємо (пор. Мт 13, 45–46). 829

Звідси випливає, що Церква не може стояти осторонь, а повинна щораз глибше входити в розвинутий світ комунікацій. Мережа всесвітньої комунікації щодня розширюється і розвивається, стрімко зростає видимий вплив мас-медіа на культуру та її поширення. Якщо раніше засоби масової інформації просто повідомляли про події, то тепер подія часто надають такої форми, яка відповідала б вимогам цих засобів. Отже, стосунки між дійсністю і медіа щораз більше ускладнюються, і це явище далеко не однозначне. З одного боку, стирається відмінність між правдою та ілюзією, а з іншого — відкриваються небачені можливості для того, щоб удоступнювати правду якнайширшим колам людей. Завдання Церкви — забезпечити останнє й не допустити першого.

- 830 Світ медіа часто може здаватися байдужим і навіть ворожим до християнської віри і моралі. Так є почасти тому, що медіа-культура глибоко просякла типово постмодерним уявленням, нібито єдина абсолютна істина полягає в тому, що абсолютних істин не існує або, якщо вони й існують, то недоступні людському розумові, а отже не мають для нас ніякого значення. Згідно з таким поглядом, важить не істина, а тільки «оповідь» («the story»). І коли певна річ здатна зацікавити або розважити людей, то спокуса не зважати на такі «дрібниці», як істинність чи хибність, стає майже непереборною. Як наслідок, світ медіа може виглядати не особливо дружнім середовищем для євангелізації, як і поганський світ апостольських часів. Але так само, як ранні свідки Доброї Новини не відступали, наразившись на опір, не повинні відступатися й сучасні послідовники Христа. Голос святого Павла ще й досі лунає серед нас: «... Горе мені, коли б я не проповідував Євангелії!» (1 Кор 9, 16).
- 831 Утім, світ медіа (дарма, що він часто зовсім не відповідає християнській ідеї) відкриває унікальні можливості для проголошення спасенної правди Христа всьому людству. Взяти, наприклад, трансляції релігійних обрядів на сателітарному телебаченні, що часто охоплюють всесвітню аудиторію, або корисні можливості мереж інтернету в поширенні релігійної інформації та християнського вчення понад усіма кордонами та перепонами. Така широка аудиторія навіть уві сні не снилася тим, хто проповідував Євангеліє до нас. Тому сьогодні треба, щоб Церква діяльно і творчо використовувала нові технології медіа. Нехай католики не побоються навести розчинити перед Христом двері світу соціальної комунікації, щоб Його Добру Новину почули з покрівель світу!
- 832 «Також життєво важливим є те, щоб на початку цього нового тисячоліття ми пам'ятали про місію *ad gentes*, яку Христос довірив Церкві. Приблизно дві третини світу із шести мільярдів людей на Землі ще зовсім, можна сказати, не знають Ісуса Христа, хоч багато з них живе в країнах із давніми християнськими коренями. Однак там цілі маси охрещених втратили живе почуття віри, не вважають себе членами Церкви і живуть життям, далеким від Господа та Його Євангелія» (пор. *Redemptoris Missio*, 33). Звичайно, щоб дієво поборювати таке становище, потрібно значно більше, ніж медіа, але християни не можуть ігнорувати світ соціальної комунікації, якщо вони прагнуть іти назустріч викликам часу. Справді, різноманітні засоби спілкування можуть відіграти суттєву роль у здійсненні безпосередньої євангелізації та донесенні до людей тих правд і цінностей, які зміцнюють і підносять гідність людини. Фактична присутність Церкви в медіа є важливим аспектом інкультурації Євангелія, конче потрібної для тієї нової євангелізації, до якої Святий Дух закликає Церкву по всьому світові.

«У час, коли вся Церква старається виконати заклик Духа, християнські комунікатори мають, пророче завдання, або покликання: голосно й виразно викривати фальшивих богів та ідолів сьогодення, таких як матеріалізм, гедонізм, споживацтво, сліпий націоналізм.» (*Етика в комунікації*, 31). І найголовніше, вони мають обов'язок і привілей сповіщати правду — дивовижну, об'явлену у Воплоченому Слові правду про життя і призначення людини. То ж нехай католики, які працюють у царині соціальних комунікацій, ще відважніше і радісніше проголошують із покрівель Ісусову правду, щоб усі чоловіки і жінки могли чути про любов, що є осердям Божого самооб'явлення в Ісусі Христі, Який є Тим Самим учора, сьогодні і навіки (пор. Євр 13, 8).

833

З Ватикану, 24 січня 2001 року,
в день пам'яті св. Франциска Салезького

Іван Павло II

2002

Інтернет — новий форум для проголошення Євангелія

Любі брати й сестри!

- 834 1. Крізь віки Церква непинно провадить свою працю, що почалась іще в день П'ятдесятниці, коли Апостоли силою Святого Духа вийшли на вулиці Єрусалиму й почали різними мовами проповідувати Євангеліє Ісуса Христа (пор. Ді 2, 5–11). З плином століть ця євангелізаційна місія досягла найдальших куточків землі, а християнство закорінилося в багатьох краях і навчилося говорити різними мовами — завжди згідно з Христовим наказом сповіщати Євангеліє всім народам (пор. Мт 28, 19–20).

Проте історія євангелізації аж ніяк не зводиться до самої тільки географічної експансії. Протягом віків Церкві довелося подолати безліч культурних порогів, і кожен такий поріг вимагав від неї свіжої снаги і творчої уяви в проголошенні Христового Євангелія. Доба великих відкриттів, Відродження, винайдення друку, промислова революція та становлення сучасного світу — все це перехідні етапи, що змушували шукати нових способів євангелізації. Сьогодні, коли комунікаційна та інформаційна революція вже набрала повних обертів, Церква вочевидь постала перед новим вирішальним порогом. Отож вельми доречно в цей Всесвітній день комунікації 2002 року розважити над темою: «Інтернет — новий форум для проголошення Євангелія» .

- 835 2. Інтернет — це таки справді новий форум, коли розуміти це слово так, як розуміли його давні римляни, тобто як громадське місце, де вирішують політичні та ділові справи, відправляють релігійні обряди й де минає все суспільне життя городян, — і саме там навіч проявляється все найкраще й найгірше в людській природі. Цей заюмлений і повний гармидеру майдан ніс на собі відбиток довколишньої культури, але водночас розвивав і паростки своєї власної. Всі ці ознаки давнього форуму можна цілком слушно прикласти й до кібернетичного простору, який, немовби розложиста невідома земля, відкрився перед нами на світанку третього тисячоліття. Як і всяка нововідкрита земля, він також криє в собі і грізні небезпеки, і світлі надії, а довкола нього, — як це завжди буває в епоху великих перемін, — витає дух пригоди. Для Церкви новий світ кіберпростору — це заклик до великої пригоди, якою стане спроба використати нові можливості для того, щоб сповіщати євангельське послання. Відгукуватися на такий заклик — це якраз і означає на початку нового тисячоліття залишатися вірним Господньому велінню й «відчалювати на глибінь»: *Duc in altum!* (Лк 5, 4).

3. Церква ставиться до цього нового засобу з реалізмом і певністю. Як і всі інші засоби спілкування, він є тільки знаряддям, але ніяк не самоціллю. Інтернет, якщо фахово його використовувати й усвідомлювати всі його сильні та слабкі сторони, може дуже допомогти у справі євангелізації. Насамперед, постачаючи інформацію та пробуджуючи зацікавлення, він дає можливість ознайомитись із християнським посланням багатьом людям — особливо молоді, для якої кіберпростір дедалі частіше стає головним вікном у світ. Отже, важливо знайти практичні способи допомогти тим, хто саме через інтернет уперше стикається з християнством, і перепроводити їх з уявного кіберпросторового світу в реальний світ християнської спільноти.

836

Далі, інтернет може чимало допомогти у подальшому проведенні тих заходів, яких вимагає справа євангелізації. Щоб жити християнським життям, особливо в несприятливій культурі, потрібне безперервне навчання та катехизація, і саме в цій ділянці інтернет може пособити чи не найбільше. В його мережах є вже безліч інформаційних, документальних та освітніх джерел, що розповідають про Церкву, її історію й Передання, її вчення й діяльність у різних напрямках та в різних краях. Тому очевидно, що інтернет (хоч він ніколи й не зможе замінити того глибокого досвідчення Бога, що його дає тільки живе, літургійне й таїнственне життя Церкви) здатний, проте, стати неоцінним доповненням і підтримкою, готуючи людей до зустрічі з Христом у спільноті й допомагаючи новонаверненим на їхній тільки-но розпочатій дорозі віри.

4. Утім, використання мереж інтернету для євангелізації порушує певні закономірні й очевидні питання. Питома ознака інтернету — це те, що він постачає людям майже нескінченний потік інформації, і більша її частина вмиє проминає, збігає в непам'ять. У культурі, яка живиться плинним і скороминущим, є велика небезпека того, що людина почне вважати, ніби вирішальне значення мають самі тільки факти, а не цінності. Інтернет дає багато знання, але не навчає цінностей; а коли цінності залишені без уваги, то сама людська природа є приниженою, і людина легко забуває свою трансцендентну гідність. Тому, хоч який великий потенціал добра має інтернет, ми всі вже побачили принизливі й шкідливі способи його використання. І державна влада, безперечно, повинна подбати, щоб цей дивовижний засіб працював задля спільного блага й не перетворювався на джерело лиха.

837

Мало того, інтернет докорінно змінює психологію людей, а саме — їхнє сприйняття часу і простору. Увага привертається до всього матеріального, корисного, негайно доступного, і часто бракує стимулу до глибших розмислів та розважань. А проте людині конче потрібен час і внутрішній спокій, щоб задуматися над життям та його таємницями, щоб поступово

набувати внутрішньої зрілості та опановувати довколишній світ. Мудрість і розуміння — це плоди проникливого світоспоглядання, а не простого накопичення фактів, хай яких цікавих. Це результат того прозріння, що зглиблює значення речей у їхніх зв'язках між собою та зі всією дійсністю. Крім того, інтернет — як форум, де практично все є прийнятним і майже ніщо не триває довго, — сприяє релятивістському способу мислення і підбиває деякого уникати особистої відповідальності та зобов'язань.

У таких обставинах як же нам плекати ту мудрість, що походить не просто з інформації, а з прозріння, мудрість, що бачить різницю між добрим і поганим, а відтак обстоює градацію цінностей, яка з цього розрізнення випливає?

- 838 5. Те, що через інтернет люди непомисленими досі способами множать свої зв'язки, відкриває дивовижні можливості, щоб поширювати Євангеліє. Щоправда, електронно опосередковані взаємини ніколи не замінять безпосередніх людських контактів, потрібних для справжньої євангелізації. Адже євангелізація завжди залежить від особистого свідчення того, хто посланий проповідувати (пор. Рим 10, 14-15). Як же Церкві навести місток від цих уможливлених завдяки інтернетові зв'язків до глибокого спілкування, потрібного, щоб сповіщати християнську Благість? Як нам далі розвивати той найперший контакт, той інформаційний обмін, що відбувається в інтернеті?

Незаперечна річ, що електронна революція дає слабозвиненим країнам підстави сподіватися величезних стрибків на дорозі поступу; а проте не виключена й можливість, що на ділі ця революція тільки поглиблюватиме теперішню нерівність у міру того, як зростатиме інформаційний і технологічний розрив. Як нам домогтися, щоб інформаційна та комунікаційна революція, найголовнішим рушієм якої є інтернет, сприяла глобалізації людського поступу й солідарності — задля мети, тісно пов'язаної з євангелізаційною місією Церкви?

Нарешті, в ці неспокійні часи дозвольте мені запитати: як нам домогтися, щоб цей дивовижний засіб, розроблений первісно для військових потреб, слугував тепер справі миру? Чи зможе він посприяти тій культурі діалогу, спільної участі, солідарності та примирення, без якої неможливий мир? Церква вірить, що може; і щоб упевнитися, що саме так і станеться, вона твердо постановила зійти на цей новий форум, озброєна Євангелієм Христа — Князя Миру.

- 839 6. Через інтернет мільярди образів з'являються на мільйонах комп'ютерних дисплеїв по всій планеті. Чи засяє в цій галактиці світла й звуку лик Христовий, чи рознесеться там голос Господній? Бо тільки побачивши лице Христа й почувши Його голос, світ може спізнати благовість

нашого спасіння. Це і є мета євангелізації. І саме це зробить інтернет справді людським простором, адже де немає місця для Христа, там немає місця для людини. Отож у цей Всесвітній день комунікації я закликаю всю Церкву сміло пересягнути новий поріг і відчалити на глибини інтернетових мереж, щоб тепер, як і раніше, величне діло Євангелія та культури могло являти світові «славу Божу, що на обличчі Христа» (2 Кор 4, 6). Нехай Господь благословить усіх тих, хто працює ради цієї мети.

*З Ватикану, 24 січня 2002 року,
у свято св. Франциска Салезького*

Іван Павло II

2003

**Засоби соціальної комунікації
на службі справжньому мирові
(у світлі енцикліки *Pacem in Terris*)**

Любі брати й сестри!

840 1. У похмурі дні «холодної війни» енцикліка *Pacem in Terris* благословенного Папи Івана XXIII стало мовби світочем надії для всіх людей доброї волі. Заявивши, що для утвердження справжнього миру треба «неухильно дотримуватись порядку, встановленого Богом» (*Pacem in Terris*, 1), Святіший Отець назвав правду, справедливість, любов і свободу стовпами мирного суспільства (там само, 37).

Дедалі більша могутність сучасних засобів соціальної комунікації була одною з тих обставин, на які зважав Іван XXIII, пишучи своє послання. Саме мас-медіа мав він на увазі, закликаючи до «чесності й безсторонності» у використанні тих породжених успіхами науки й техніки «знарядь, що допомагають утверджувати й поглиблювати порозуміння між народами». Він засудив деякі «шляхи поширення інформації, що порушують засади правди й справедливості і ганьблять чесне ім'я іншого народу» (там само, 90).

841 2. Сьогодні, через сорок років після появи послання про «Мир на землі», поділ народів на супротивні табори став уже здебільшого болючим спогадом, однак миру, справедливості й соціальної стабільності в багатьох частинах світу немає досі. Тероризм, конфлікти на Близькому Сході та в інших регіонах, погрози й зустрічні погрози, кривда, визиск, посягання на гідність і святість людського життя (як до народження, так і після нього) — все це сумні реалії наших часів.

При цьому здатність мас-медіа формувати людські стосунки і впливати на політичне й суспільне життя, змінюючи його на краще чи на гірше, незмірно зростає. Отож і тема цього Всесвітнього дня комунікації вельми доречна: «Засоби спілкування на службі справжньому мирові (у світлі енцикліки *Pacem in Terris*)». І світ, і самі мас-медіа повинні ще багато чого навчитися з послання благословенного Папи Івана XXIII.

842 3. МАС-МЕДІА І ПРАВДА. Зasadнича моральна вимога до всякого процесу спілкування — поважати правду і служити їй. Свобода шукати й висловлювати правду необхідна для людського спілкування не тільки

з огляду на факти й інформацію, а й з огляду на природу та долю людини, на суспільство та спільне благо, на взаємини людини з Богом. У цьому зв'язку на мас-медіа лягає неunikненна відповідальність, бо саме вони становлять собою той новітній форум, на якому точиться обмін ідеями і де люди можуть духовно зростати в порозумінні й солідарності. Тим-то Папа Іван XXIII наполегливо обстоював людську свободу «вільно дошукуватись правди, а також — у межах, що їх визначає моральний порядок і спільне благо, — свободу слова та преси» як неодмінні передумови соціальної злагоди (*Pacem in Terris*, 12).

І справді, мас-медіа часто з великою мужністю служать правді. Буває й навпаки: іноді вони діють як знаряддя пропаганди й дезінформації, слугують вузьким інтересам, посилюють національні, етнічні й расові упередження, насаджують жадобу до матеріальних речей і різного роду фальшиву ідеологію. На мас-медіа чиниться певний тиск, що штовхає їх на отакий хибний шлях, і конче треба, щоб усі працівники мас-медіа, а також, ясна річ, і Церква й інші заінтересовані групи старалися цьому тискові протистояти.

4. МАС-МЕДІА І СПРАВЕДЛИВІСТЬ. Благословенний Папа Іван XXIII у своєму посланні *Pacem in Terris* красномовно говорив про загально-людське благо — «тобто благо всієї людської родини» (п. 132), — в якому кожен індивід і всі народи повинні мати свою частку. 843

Під цим оглядом глобальне поширення засобів масової інформації несе з собою особливу відповідальність. Мас-медіа нерідко належать різним групам, що мають власні інтереси — чи то приватні, чи то публічні. Проте ці засоби, маючи такий сильний вплив на життя людей, не повинні сприяти протиборству між різними угрупованнями — хай то в ім'я класової боротьби, роздутото націоналізму, панування одної раси над іншою, етнічних чисток абоощо. Так само й протиставлення людей одне одному в ім'я релігії — це особливо тяжкий гріх щодо правди й справедливості, так само як і дискримінаційне трактування різних релігійних переконань, адже віра й сумління належать до найглибшої царини людської гідності та свободи.

Правдиво повідомляючи про події, правильно висвітлюючи становище і чесно відображаючи різні погляди, мас-медіа повинні утверджувати справедливість і солідарність у людських взаєминах на всіх рівнях суспільного життя. Це не значить замовчувати кривди й незгоди; це значить відшукувати їхнє коріння, щоб можна було зрозуміти проблему і розв'язати її.

5. МАС-МЕДІА І СВОБОДА. Свобода — це передумова справжнього миру і водночас один із найдорогоцінніших його плодів. Слутуючи правді, 844

мас-медіа служать свободі. І навпаки, вони перешкоджають утвердженню свободи тією мірою, якою вони розминаються з правдою, поширюючи брехню та створюючи атмосферу, що спонукає людей до нездорової емоційної реакції на події. Тільки маючи вільний доступ до повної і правдивої інформації, громадяни можуть дбати про спільне благо і тримати під контролем державну владу.

Якщо ж мас-медіа повинні служити свободі, то значить, вони самі мають бути вільними й правильно цю свою вольність використовувати. Посідаючи такий, сказати б, упривілейований статус, вони зобов'язані стояти вище від суто матеріальних мотивів і служити справжнім потребам та справжньому добробуту суспільства. Певне громадське регулювання діяльності мас-медіа, безперечно, потрібне з огляду на спільне благо, проте урядовий контроль над ними неприпустимий. На репортерах і коментаторах лежить важливий обов'язок іти за голосом свого морального сумління й опиратися потужному тискові, що спонукає «коригувати» правду на догоду тим, хто володіє політичною владою чи економічним багатством.

На практиці треба дібрати способів не тільки для того, щоб надати слабшим категоріям громадян доступ до тієї інформації, що потрібна їм для особистого й соціального розвитку, а й для того, щоб допевнитися, що ці люди не залишаться відлученими від дієвої й відповідальної участі у формуванні змісту медіа-повідомлень та у визначенні політики й організаційних засад засобів суспільного спілкування.

- 845 6. МАС-МЕДІА І ЛЮБОВ. «Гнів людини не чинить справедливості Божої» (Як 1, 20). У розпалі «холодної війни» благословенний Папа Іван XXIII висловив просту, але глибоку думку про те, що необхідне на шляху до миру: «Збереження миру повинно спиратися на принцип, докорінно відмінний від того, який панує сьогодні. Справжній мир між народами повинен ґрунтуватися не на тій обставині, що кожна зі сторін має однакову кількість зброї, а лише на взаємній довірі» (*Pacem in Terris*, 113).

Засоби соціальної комунікації відіграють «стрижневу роль» у сучасному світі і можуть неабияк спричинитися до становлення цієї довіри. Їхня влада така велика, що вони за лічені дні можуть викликати у громадськості — залежно від свого наміру — позитивну чи негативну реакцію на певні події. Кожна мисляча людина розуміє: той, хто наділений такою величезною владою, має бути безоглядно відданий правді й доброті. Відповідно, працівники мас-медіа більше за інших повинні трудитися задля утвердження миру в різних частинах світу, а це значить — ламати бар'єри недовіри, брати до уваги позицію кожної сторони, закликати людей і народи до порозуміння та взаємної поваги, і навіть до чогось більшого,

ніж порозуміння й повага, — до примирення й милосердя! «Де панує ненависть і жага помсти, де війна приносить страждання і смерть невинних, там потрібна благодать милосердя, що зцілює людські помисли та серця і породжує мир» (Проповідь у храмі Божого Милосердя в Кракові — Лагевніках, 17 серпня 2002 року, п. 5).

Ставлячи перед усіма працівниками мас-медіа це справді титанічне завдання, я аж ніяк не вимагаю від них надто багато. Адже в силу свого фаху і свого покликання вони повинні бути поборниками правди, справедливості й любові. Своєю вкрай важливою працею вони повинні розбудовувати суспільний лад, «заснований на правді, скріплений справедливістю, насажений та одухотворений любов'ю і утверджуваний під знаком свободи» (*Pacem in Terris*, 167). Отож у цей Всесвітній день комунікації я молюся, щоб усі працівники мас-медіа змогли належно виконати те завдання, що випливає з їхнього покликання, а саме — служити універсальному спільному благові. Від того, як вони впораються з цим завданням, значною мірою залежатиме і їхня особиста самореалізація, і щасливе майбутнє всього світу. Нехай же Бог благословить їх, просвітить їхній розум і додасть їм мужності.

Папа Іван Павло II

ВИБРАНІ МІЖНАРОДНІ ДЖЕРЕЛА

Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II: Vol. I, Periodus Prima, Pars III, Congregationes Generales XIX–XXX. Rome: Libreria Editrice Vaticana 1971, pp. 373–613.

Adres Rafael. *Instrumentos de Comunicacion Social*. Comentario del Decreto «Inter Mirifica» del Concilio Ecumenico Vaticano II. Madrid: Editorial Razon y Fe. 1966.

Baragli Enrico. *Cinema Catolico*, 2nd Edition. Rome: Citta Nuova 1965.

L'Inter Mirifica. Rome: Civiltà Cattolica 1969.

L'Istruzione Pastorale «Communio et Progressio». Rome: La Civiltà Cattolica, Quad. 2911 and 2913. 1971, pp. 39–48, 235–253.

Communicatione, Comunione e Chiesa. Rome: Studio Romano delle Communicatione Sociale 1973.

Communicatione e Pastorale, 3d Edition. Rome: Studio Romano delle Communicatione Sociale 1974.

Dieci Anni del Decreto Conciliare di Mass Media «Inter Mirifica» // *Lo Spettacolo*. Rome, Vol. 24, No. 2, April–June 1974, pp. 1–72 (також в англійському перекладі).

A un Decennio dela «Communio et Progressio» // *Lateranum N. S.*, Vol. XLVIII, 1982, pp. 414–434.

Deussen Giso. 25 Jahre «Miranda Prorsus». Die Medien–Enzyclia Papst Pius XII // *Communicatio Socialis*. Paderborn, Vol. 15, 1982, pp. 267–281.

Deutsches Bischofskonferenz, Secretariat. *Lesen–Buch–Bücherei*. Erklärung der Publizistischen Kommission der Deutschen Bischofskonferenz zur Bedeutung des Lesens und des Buches für den Menschen in Gesellschaft und Kirche. Bonn 1980.

Welttag der sozialen Kommunikationsmittel. Botschaften und Leitworte seit «Communio et Progressio». Bonn 1989.

Duhdurco Carlos A. *Los Medios de Comunicacion*. Comentario de la Instrucion Pastoral «Communio et Progressio». Buenos Aires: Editorial Guadalupe 1972.

Eilers Franz–Josef. (ed.). *Kirche und Publizistik*. 13 Kommentare zur Pastoralinstruktion «Communio et Progressio». Paderborn: Schöningh 1972.

Social Communication: The Development of a Concept // *Communicatio Socialis Yearbook*. Indore (India), Vol. 6, 1987, pp. 85–92.

Kirche und Kommunikation // *Communicatio Socialis*. Paderborn, 25, 1992, pp. 121–124.

Elle Di Ci (ed.). *Il Decreto sugli Strumenti della Comunicazione Sociale*. Genesi storica, teste latino e traduzione italiana, Esposizione e Commento. Torino: Leumann 1967.

Hamerski Werner. Reden Papst Pius XII. Zu Fragen der Publizistik // *Publizistik*. Bremen, Vol. 8, Heft 6, pp. 3–23.

Ianuzzi Vincenzo. *I Papi e i Mass Media*. Discorsi di Pio XII, Giovanni XXIII, Paolo VI e Giovanni Paolo II. Rome: Ente dello Spettacolo 1986.

Iribarren Jesus. *El Derecho a la Verdad*. Doctrina de la Iglesia sobre prensa, radio y television (1831–1968). Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos 1968.

Morley Hugh. *The Pope and the Press*. Notre Dame: University of Notre Dame 1968.

Radio Vaticana. *Documenti Pontifici sulla Radio sulla Televisione 1929—1962*. Vatican: Tipografia Poliglotta 1962.

Documenti Pontifici sulla Stampa 1878–1963. Vatican: Tipografia Poliglotta 1964.

Documenti Pontifici sul Teatro 341–1966. Vatican: Tipografia Poliglotta 1966.

Roegle Otto B. Publizistische Aspekte des II. Vatikanischen Konzils // *Publizistik*. Bremen, Vol. 8, pp. 337–349.

Das Konzilsdekret «Über die Werkzeuge der sozialen Kommunikation» // *Publizistik*. Bremen, Vol. 9, 1964, pp. 305–347.

Rolfes Helmuth. Soziale Kommunikation und Wahrheitsverwaltung. Überlegungen zu Aetatis Novae Nr. 10 über die Medien im Dienste der kirchlichen Gemeinschaft // *Communicatio Socialis*. Paderborn, Vol. 25, 1992, pp. 269–275.

Schmidthüs Karlheinz. Dekret über die sozialen Kommunikationsmittel. Einleitung und Kommentar // *Lexikon für Theologie und Kirche: Das Zweite Vatikanische Konzil. Konstitutionen, Dekrete und Erläuterungen*, Teil I. Freiburg: Herder 1966.

(Англійське видання) Decree on the Instruments of Social Communications // Herbert Vorgrimler (ed.). *Commentary of the Documents of Vatican II*. Vol. I. New York: Herder and Herder 1967, pp. 89–104.

Seminarium. Commentarii pro Seminariis, Vocationibus Ecclesiasticis, Universitatibus: Instrumenta Communicationis Socialis in formatione sacerdotali. Vatican: Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, Vol. 37, N. S. 26, 1986, pp. 665–1011.

Wagner Hans. *Pastoralinstruktion «Communio et Progressio» über die Instrumente der sozialen Kommunikation, veröffentlicht im Auftrage des II. Vatikanischen Konzils*. Kommentiert von Hans Wagner. Trier: Paulinus 1971.

White Robert. Twenty years of evolution in the church's thinking about Communications // *Communicatio Socialis*. Paderborn, Vol. 25, 1992, pp. 248–262.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

- А**
 Актори 150, 151, 232
 Антропологія 436, 539
 «Ареопаг» 428, 448, 704, 767, 813
 Артефакти 297
 Архангел Гавриїл 82
 Асоціації (див. також: Організації)
   - батьків 779
   - католицькі 385
   - комунікаторів 320
   - сприймачів 324
 Аудіовізуальні засоби 99, 335, 523, 574, 598
   - завдання 46–58
   - критерії 42–45
- Б**
 Батьки 206, 349, 485, 578, 620, 625, 651, 768, 778, 779, 805
 Бібліотеки
   - католицькі 726, 727; місце діалогу в парохії 725
   - публічні 725
 Біблія (див.: Писання)
 Благо, спільне 88, 89, 489, 603, 752, 757, 765, 782
 Богослови 348, 358
 Братерство 665–669
 Бюро, національні 125, 126, 134 і д., 215
- В**
 Ватикан (див. також: Папський)
   - бюро соціальної комунікації (Папська Комісія у справах соціальної комунікації) 236, 426
   - Комісія у справах кіно, радіо й телебачення 68
   - радіо 187
 Вибір 744, 747
   - відсутність 649
   - можливості 805
 Видавнича справа 561, 715–728
 Видовища (див. також: Відпочинок) 111 і д., 293, 589, 615
- Викладачі (вчителі) 486, 528, 568, 578, 651
 Виховання 753, 760
 Вишкіл 115 і д., 232, 347, 506, 527 і д., 529 і д., 543, 544, 710, 769
   - мета 536
   - практичний 537
   - три рівні 516 і д.
- Відео**
   - залежність 650
   - касети 538, 688–690
   - магнітофони 681
   - продюсери 690
- Відповідальність 132, 144, 152, 432, 487, 566, 586, 601, 602, 617, 623, 749, 766, 778, 786, 789
- Відпочинок (див. також: Видовища) 18, 99, 589, 615
- Війна**
   - «інформаційна» 758
   - «холодна» 840, 845
- Віра** 154, 254, 338, 341, 357 і д., 503, 512, 587, 607, 642, 669, 808, 816, 817
- Влада**
   - державна 37–40, 97, 119, 229, 273, 327, 489, 495, 602, 609, 645, 783, 837
   - католицька 396
   - церковна 140, 141, 148, 273, 496
- Всесвітній день комунікації 235, 340, 407, 528, 565, 611 і д., 684
- Г**
 Газети, католицькі 381
 Гідність 137, 255, 463, 464, 588, 748, 749, 764, 789, 790, 837
 Гласність 108
 Глобалізація, глобальний 757, 838
 Гомілії (проповіді) 392, 696
 Гріх 467, 472
 Громадськість 488
   - громадська думка 138, 176, 177, 225, 266–269, 272–274, 438, 601, 676, 805; - і Церква 355, 359; християнське формування - 654–658

- зв'язки з громадськістю 459, 783
- «Групи тиску» 615
- Групова комунікація 538, 700, 713, 734, 743
- Гуманізм 639
- Д
- «Дари Божі» 6, 58, 84, 243, 664, 673, 675, 681, 689, 747
- Держава (див. Посадові особи; Влада, державна)
- Діалог 267, 357, 358, 362, 366, 393, 416, 436, 438, 446, 491, 535, 616, 660, 755, 763, 791, 794, 796
- Діти 197, 307 і д., 468, 473, 484, 618–621, 702, 778, 793
- «Доба книги» 715
- Доброзичливість 690
- Довіра, стратегія 311, 428, 659, 662, 680, 845
- Дослідження 424 і д., 436, 454, 460, 539, 650, 714
- Духовний
  - життя 159, 540, 52292 і д.
  - формація 457
  - цінності 592–595, 665
- Душпастирі, душпастирський 209 і д., 220, 230, 383, 402, 430, 436, 446 і д., 523, 525 і д., 539, 616, 671, 703, 710
  - вишкіл 543, 616
  - інструкція 240, 244, 423, 426, 681
  - планування 374, 383, 405, 423, 445, 447, 449, 451–461, 710
  - програми 785
- Е
- Економіка 433, 750, 757
- Екуменічна співпраця 336–339, 343, 431, 499–507, 594
- Етика 744–776
  - категорії 763
  - кодекс 781
- Є
- Євангеліє 158, 220, 432, 437, 789, 829
  - в добу глобальної комунікації 828–833
- Євангелізація 220, 366, 403, 439, 452, 519, 596–598, 610, 644, 654, 655, 674, 684–687, 704 і д., 795, 834–839
  - мета 839
  - методи (засоби) 691–699
  - нова (ре-)євангелізація 439
- Євхаристія 631–636
- Єдність 249 і д., 424, 580–584, 649
- Єпархія 784
- Єпископи
  - обов'язки щодо кіномистецтва 32, 33, 38, 40, 42, 44, 49, 56, 185, 189, 195, 350, 408, 448, 518, 522, 549–559, 732, 739
  - Єпископські Конференції 412–414, 420, 449, 451, 455, 522, 784
- Єрархія (див. також: Єпископи) 408
- Ж
- Жінка в медіа 796–803
  - «геній» - 796, 803
  - материнство 797
  - піднесення ролі - 796
  - присутність - 798
  - рівноправність, емансипація 797, 798
  - творчість 801
  - трактування - 800
- Журналісти / журналістика 228, 544, 747, 769
- З
- Заклик 790, 835
- «Залізна завіса» 179
- Засоби комунікації (див. також: Комунікація, Медіа, Соціальна комунікація) 253, 263, 468, 565 і д., 573, 577 і д., 606, 616, 701, 702, 771, 816
  - «дари» (див.: «Дари Божі»)
  - знаряддя, «безживні» 648, 682
  - контроль над - 744
  - «паралельна школа» 532
  - «стрижнева роль» 845
  - функція 606
  - і Церква 366, 696, 747
- Зло (агресивність) 2, 84, 224, 298 і д., 685
- Знаки часу 668, 747
- І
- «Ідеал найдужчого» 662
- Інструкція 10
- Інтерактивність 770

- Інтернет (всесвітня мережа) 753, 767, 770, 772, 831, 834–839
- Інформація (див. також: Новини) 222, 263, 275 і д., 415, 429, 431, 508 і д., 534, 587 і д., 608, 638, 660, 663, 819
- вільний обіг 287, 415, 499, 628
  - доступ до - 443
  - з різних джерел 602
  - ідеологія 812
  - контроль 707
  - культура - 818
  - об'єктивність 600
  - право на - 222, 283–285, 442, 603, 608, 648
  - релігійна 672
  - розмаїття 601
  - свобода 285–288, 603
- К**
- Канонічне право (див. також: Право) 546, 548–564
- «Касовість» 767
- Катехитика (катехизм) 439, 452, 598, 644, 695, 700
- Католики й медіа 342
- «Католицька акція» 39, 48, 67, 117, 128
- Кіберпростір 835, 836
- Кіно (див. також: Фільм) 1–57, 20–23, 25, 26, 112, 149, 786–795
- бюро, національні 48–52, 125–129, 134
  - важливість, значення 19, 131, 790
  - вплив 20, 25, 29, 790
  - гуртки 794
  - комітет 135–139
  - мета 42
  - міжнародна співпраця єпископів 56
  - «наочна школа» 112
  - пильність 30–33
  - рекомендація папи 44
  - сила 21, 22
  - стандарти для кінострічок 35–39
  - фахівці 144–161
- Кінопрокат 149
- Кінотеатри
- власники - 144, 149
  - католицькі 50, 148
  - церковні 147, 148
- Книги 100, 466, 547, 715–728
- «Книга книг» 720
  - культура 718, 724, 728
  - «медіа-пакети» 723
  - релігійні 722
- Кодекс честі (етики) 484, 614, 667, 781
- Комікси 376
- Комісія
- національна 412
  - Папська (див.: Ватикан, Папський)
- Комп'ютер 650, 678–680
- «Комп'ютерна доба» 678
- «Комп'ютерна культура» 679, 680
- Комунікатор (повідомляч) 228, 256, 268, 281 і д., 303, 311–318, 344 і д., 484, 567, 575, 587, 602, 608, 615, 616, 625, 627 і д., 629, 634, 640, 644, 667, 674 і д., 786, 845
- зворотний зв'язок зі сприймачами 767
  - християнський 576, 774, 811, 814, 815, 824, 825, 833
- Комунікація (див. також: Соціальна комунікація, Медіа, Мас-медіа)
- апостольська місія - 63, 68
  - богослов'я 433, 436, 518, 729 і д.
  - вимоги 256
  - висхідна, низхідна 740
  - внутрішньоцерковна 769
  - інфраструктура 432
  - історія 517, 718
  - завдання 442, 762
  - законодавство 547
  - зміст 643 і д.
  - клімат 540
  - комісія 68
  - контроль 603, 766, 844
  - людська 517, 746
  - мета 42, 101, 247, 681, 689, 764
  - міжкультурна 431
  - міжнародна політика 432
  - помилки 34–37
  - право на - 766
  - прибуток 432, 481, 767
  - ради 328
  - свобода 34, 443
  - системи 432
  - стратегія 659 і д.

- структура 442 і д.
- технологія 429 і д., 440, 668, 678
- форми, технічні 99, 100
- християнське вчення про - 24–28, 80–81, 84, 86, 87, 92, 104, 679, 729, 730, 746, 773, 775, 776
- як дорога до сопричастя 434
- Контакти 697, 738, 772
  - особистий - 646
- Концепція людини 644
- «Концепція ніш» 767
- Критика, нищівна 572
- Критики 142, 143, 318, 492, 569, 625, 645
- Критичність 625, 626, 629, 650
- «Круглий стіл» 260, 313, 615
- Культура 290 і д., 430, 432, 436, 439, 441, 447, 532, 577, 634, 641–646, 666, 678, 687, 688, 703 і д., 752, 759
  - Заходу 806
  - комп'ютер 678–680
  - комунікації 813
  - медіа 294, 430, 439, 532, 688, 830
  - скороминущого 650
  - смерті 758
  - традиційна 759
  - Церкви 748
  - усна 292
- Л
- Латинська Америка 705–714
- Лванга Чарльз 593
- «Легион пристойності» 1 і д., 10 і д., 14, 17
- Література 297, 541
  - релігійна 376
- Літургія 182, 370, 391, 439, 597, 635, 694
- Любов 222, 358, 664, 819
- Люди доброї волі 254, 594, 763, 775
- Люди похилого віку 631–636
- Людство 580–584, 658, 668, 678, 706
- Людина
  - особистість 527, 627, 639, 648, 657
  - права та обов'язки 605–610, 614, 707
- М
- Маніла, архидієцезія 729–743
- Маніпулювання 497, 530, 609, 707, 758, 762, 812
- Марія 669, 803
- Мас-медіа 291, 429, 435, 441, 523, 589, 612, 627 і д., 696, 799
  - досвід використання 534
  - Маніла 742
- Медитація 535
- Медіа 606
  - альтернативні 444
  - богослов'я 80–82
  - вплив 75, 429, 431, 624, 629, 817, 841
  - довкілля, середовище 452
  - знаряддя 747
  - електронні 99 і д.
  - і любов 845
  - і правда 842
  - і релігія 761, 807, 808, 816–819, 825
  - і свобода 844
  - і справедливість 843
  - «іспит сумління» 825
  - католицькі 445, 733
  - можливості 628, 831, 838
  - мужність 842
  - небезпеки 756
  - освіта 606, 753
  - основні принципи 304, 442
  - оцінювання 630
  - поширення 80, 523
  - релігійні 670, 677
  - стереотипи 756
  - структури 442, 452, 532
  - та ідеологія 762
  - традиційні 439, 684
  - церковні 769
- Медіа-освіта 232, 305–310, 530 і д., 616, 617, 625, 702, 768
- Медіа-покоління 430
- Мир (див. також: Справедливість) 637–640, 656, 659–664, 838
  - «холодний мир» 660
- Мирянство 220, 230, 232, 703 і д.
- Мистецтво 13, 14, 72, 79, 93, 223, 297, 589, 595–599, 621
  - мета 4
  - традиційні форми 295
- Мистецтво 296
- Міжнародна співпраця 129
- Мова медіа 532, 537, 540, 616, 680, 682, 686, 714
- Мова Церкви 714
- Мовлення (див. також: Радіо, Телебачення)

- групи слухачів / глядачів 178
- закордонне 397
- релігійне 390 і д.
- Молитва 136, 535, 584, 625, 664, 811, 814
- Молодь 122 і д., 197, 227 і д., 308, 311, 467, 471, 487, 567, 574, 577–579, 617, 624, 629, 634, 647–653, 680
- пасивність 650, 653
- будівники майбутнього суспільства 647, 653
- Моральність 93, 124, 127, 137 і д., 221, 223, 263, 299, 447, 467, 480, 492, 523, 533, 603, 614, 657
- Мудрість 748, 837
- Мультимедіа 399, 526, 538
- Н**
- Навчання (див. також: Школа) 52–55, 606
- Надія 762, 809–815, 840
- есхатологічна 809, 810
- знаки - 810, 812
- Насильство 284, 462–493, 628, 661, 666, 685, 759, 789
- Націоналізм 572, 833
- Національні бюро 48, 50 і д., 125 і д., 134, 195, 215, 238, 347, 409–412, 418
- Нігілізм 657
- Новини (див. також: Інформація) 106, 222, 277–282, 416
- О**
- Об'єктивність 599
- Об'явлення 518
- Організації
- католицькі 385, 404, 406, 419, 451, 501, 505, 514, 598, 687
- Освіта (див. також: Медіа-освіта) 122, 133, 160, 227, 289, 349, 352, 369, 424, 441, 446, 456, 515, 534, 575, 598, 606, 625, 650
- рівні освіти 523
- П**
- Папський (див. також: Ватиканський)
- Комісія 236, 412, 426, 522, 673
- Рада 428, 504, 513, 673
- Парохіяльний 652, 731, 735, 737 і д.
- кінотеатр 147 і д.
- радіопрограма 173
- Письменність 261, 386
- «Піар» (public relations) 415, 758
- Політика 751, 758
- Порнографія 462–493, 628, 759
- наслідки 469–479
- причини 481
- Посадові особи (урядовці) 86, 94–96, 160, 189, 229, 324 і д., 331, 489
- Посібники 541, 529
- Пошук, людський 816–816, 817
- Права людини 607
- Правда 101–104, 258, 277 і д., 433, 437, 585–591, 600, 615, 648, 653, 679, 682, 789, 829
- «релігійна» правда подій 587
- Право (див. також: Канонічне право) 327–330
- Преса
- важливість 376
- католицька 231, 377–381, 445, 614
- Приватність 470
- Примирення 599–604
- Прогрес (поступ) 246, 254, 262, 336, 571, 678, 688
- Продюсер 152, 153, 156
- Прозелітизм 497
- Пропаганда (див. також: Реклама) 270 і д.
- Проповіді (див. також: Проповідування) 392, 697
- Проповідники 119, 392
- Проповідування 220, 392, 693, 704
- Професіонали (фахівці) 246, 426, 441
- Психоз, масовий 284
- Публікації, католицькі 380
- Р**
- Радіо 65, 162–189, 231, 388–397
- вишкільні курси 183
- групи слухачів 178
- єпископи 185, 189, 732
- католицькі радіопрограми 188, 445
- католицькі радіостанції 186
- критичність 175
- літургія 182, 391
- мистецтво 189
- нагорода 188
- національні бюро 172, 184
- опитування думки 176
- освіта 170
- парохіяльне 173

- переваги й можливості 163–169
- програми 179 і д.
- слухачі 166, 171, 175, 177, 179
- станції 185
- церковні потреби 188, 389 і д.
- Революція 572
  - електронна 838
  - інформаційна 432, 834, 838
  - комунікаційна 648, 834, 838
  - культурна 742
- Режисер 152–156
- Рейтинг 621, 784
- Реклама 146, 300–303, 433, 611–614, 667
- Релігійний 351, 417, 754
- Релігійність (побожність), народна 439, 699
- Релігія в медіа 670–677
- «Релятивна мораль» (релятивізм) 142, 758, 837
- Репортер 277, 278, 586, 660
- Реципієнти (сприймачі, споживачі медіа-продукції, адресати) 114 і д., 226 і д., 256, 282, 303 і д., 322 і д., 347, 608, 744
  - права і обов'язки 615–617, 768
  - зворотний зв'язок із комунікаторами 175, 443, 609, 623, 690, 765, 779
- Речник Церкви 415–417, 696, 769
- Розваги 112–115, 120, 593
  - культура розваг 818
- Розвиток (поступ) 229, 333–335, 340, 422, 431, 442, 461, 570–573, 656, 678, 804, 838
  - цілісний 435, 437, 441, 461, 717, 764
- «Роззброєння духу» 662
- Розум 75, 92, 112, 118, 149, 219, 661, 816, 817
- С
- Самовдосконалення 608
- Самодисципліна 308, 485, 490, 520
- Самокомунікація (Бога, Триєдиної Спільноти) 434, 438, 746
- Самоконтроль 484, 326
- Самопосвята 699, 734, 802
- Свідчення життям 692
- «Світове (глобальне) село» 428, 526, 704
- Свобода 91, 229, 266, 267, 274, 288, 327, 356, 443, 481, 587, 590, 749, 789
  - відповідальна 626–630
  - релігійна 443, 627а
  - вибору 649
  - самовираження 481, 766, 769, 789
- Святе Письмо 376, 632, 720
- Святий Дух 808, 809–815
- Святі 376
- Святіший Отець 754
- Священники 202, 208–211, 232, 731, 736
  - формація 351, 446, 520 і д., 533
- Священство 520
- Секуляризм 671
- Семінаристи 351, 521
- Семінарії 521, 529–531, 540, 652
- Сім'я 435, 468, 477, 574–576, 622–625, 629, 631, 633, 656, 701, 702, 777–785
  - загальнолюдська 638, 681–683, 777
- Слухання 166
- Сміливість, мужність 602, 702, 795, 839
  - «смиренна і спокійна» 674
- Солідарність 581, 639, 65–669, 765
- Сопричастя (communio) 252, 433, 519, 540
- Соціалізація 523
- Соціальна комунікація (див. також: Комунікація, Медіа, Мас-медіа)
  - апостолят 230
  - богослов'я 251 і д.
  - вишкіл 232
  - вплив 428, 742
  - досвід 527
  - Другий Ватиканський Собор 243
  - душпастирська (див. також: Душпастирський) 230, 526
  - знаряддя 526, 648
  - єпископи 237, 245
  - користь 259
  - людина 248, 254 і д.
  - милосердя (благодійність) 253
  - міжнародна співпраця 239, 340
  - можливості 583, 650
  - моральність 221, 223, 255 і д.
  - національні бюро 238
  - неписьменність 261
  - організації 228
  - освіта 233
  - перешкоди 261
  - прогрес (поступ) 246, 254, 262, 336, 648
  - сумління (совість) 222
  - фінансування 234

- церковна (див. також: Церква) 218 і д., 252, 437, 445
- Спасіння 86
- Співпраця 340, 458, 494–507, 617, 818
  - екуменічна 499–507
  - міжрелігійна 508–516
- Спілкування 258, 285, 286, 434, 772, 818, 838
  - і Об'явлення 509
  - і сопричастя 510
  - традиційні форми 444, 697
- Спільнота 812
  - мала 772
  - місцева 617, 652
  - загальнолюдська 755, 762
- Справедливість (див. також: Мир, Розвиток) 601, 656, 659–664, 682
- Сприймачі (див: Реципієнти)
- Стратегія довіри 659 і д.
- Схвалення 554–560
- Сумління (совість) 144 і д., 207, 222, 638, 659, 697
- Супутники 421, 507, 516, 667, 681
- Суспільство 242, 247 і д., 257, 263 і д., 337, 442, 523, 582, 633, 649, 789, 799
  - загроза самознищення 651
  - з ринковою економікою 763
  - інформаційне 742
  - слабкість 263
- Т**
- Таїнства 698
- Театр 398–401, 538
  - і мас-медіа 399
  - і Церква 401
- Телебачення 145, 190–211, 231, 388–397, 777–785
  - вихователі 206
  - глядачі 205
  - душпастирство 209 і д.
  - Євхаристія 194
  - залежність 778
  - звук 192
  - католицька співпраця 202, 445
  - мистецтво 196 і д.
  - молодь 197
  - національне бюро 195
  - нянька 778
  - пильність 203
  - програми 193 і д.
- продюсери 203
- релігійні обряди 194
- сім'я (див. також: Сім'я) 197 і д.
- стандарти, етичні 783
- станції 185
- сумління 207
- фільм 192
- Технології 430, 432, 440, 507, 526, 668, 678–680, 792
- «Технотронна доба» 648
- Тиск 627а, 724
- Тиша 431, 535, 540, 582
- Транскультурація 707
- «Третій Світ» (див. також: Розвиток) 422
- «Тріада» 741
- У**
- Університети, католицькі 353, 424
- Ф**
- Факти 586
  - нечесне поводження з - 601
- Фахівці 97
- Фільм 1 і д., 131–161, 382–387
  - важливість 19 і д., 23
  - виробники 145, 152 і д., 157, 158
  - влада 21 і д., 136
  - вплив 20, 25, 29, 382
  - директиви 141
  - дистриб'ютори 144, 149
  - єпископи 56, 126, 140, 148, 156, 174, 189
  - «ідеальний фільм» 133, 137, 157
  - комітет 135 і д.
  - класифікація 45–47, 135
  - критики 142
  - міжнародна співпраця 53
  - молодь 28
  - нагорода 161
  - національні бюро (див. також: Національний) 48, 50 і д., 153
  - неписьменність 386
  - обітниця 44 і д.
  - освіта 30
  - пастори 44
  - пильність 34 і д.
  - плакати 146
  - розповсюджувачі (дистриб'ютори) 149

- списки 135
- сумління 23
- ціни 161
- щорічний день 140
- Фінанси 234, 321, 341, 373
- Фольклор (народне мистецтво) 292
- Формація (див.: Вишкіл, Освіта)
- Форум 265, 767, 796, 799, 835
- Х**
- Христос 220, 433, 437, 519, 590, 593, 653, 730, 733, 748, 775, 776, 820–827, 828–833
- Дорога, Правда, Життя 658, 804–808
- Досконалий Комунікатор 252, 366, 652, 775
- Зміст і Джерело спілкування Церкви зі світом 434
- послання 684–687
- Ц**
- Цензура 96, 327, 559, 628
- Церква 86–89, 92, 124, 153 і д., 220, 356–365, 368, 372, 416, 434, 436 і д., 450 і д., 490 і д., 519, 539, 604, 608 і д., 612, 657
- відображення в мас-медіа 604, 670–677, 724, 742, 832
- власні засоби 610, 824
- «експерт людяності» 773
- і діалог зі світом 436, 679, 773
- і комп'ютер 679
- і медіа 218 і д., 436–438, 440, 610, 818
- і поступ 593, 678
- культура - 818
- Мати 61, 92, 218, 219
- місцева 729–743
- послання 63 і д., 696
- свідчення 437
- Цивілізація, людська 639, 641
- «Цивілізація любові» 798, 800
- «Цивілізація образу» 693
- «Цивілізація слова» 693
- Цивільна влада (див.: Посадові особи)
- Цінності 430, 592–594, 605, 611, 656, 666 і д., 783, 837
- фальшиві 742
- Ч**
- Чернецтво 562–564, 741
- Читання 715–728
- Ш**
- Школи 107, 109, 112, 347, 531, 617, 716, 792
- медіа-програми 309, 531
- «Шумове забруднення» 706
- Щ**
- Щирість 258, 586
- Ю**
- Ювілей, Великий 816, 817
- * * ***
- Aetatis Novae 745, 746, 766, 768, 769, 784
- Catechesi Tradendae 630
- Centesimus Annus 748, 750, 757, 765
- communio 746
- Communio et Progressio 705, 706, 709, 746, 749, 755, 766, 768, 769, 775
- 20 років пізніше 681–683
- Divini illius Magistri 4
- Dominum et vivificantem 809
- Ecclesia in America 757
- Evangelii Nuntiandi 704, 705, 713, 746, 747, 775, 822
- Evangelii Praecones c. 340
- Evangelium Vitae 758
- Familiaris Consortio 768
- Fides et Ratio 748, 761, 773, 817, 829
- Gaudium et Spes 748, 749, 783, 829
- Incarnations Mysterium 820, 827
- Inter Mirifica 746, 747
- Lumen Gentium 769
- Miranda Prorsus 58–217, 786, 789
- Pacem in Terris 840–845
- Populorum Progressio 773
- OCIC 418, 505, 514, 541, 687, 712
- Ratio Fundamentalіs 520 і д.
- Redemptor Hominis 747
- Redemptoris Missio 746, 747, 767, 813, 823, 832
- Sollicitudo Rei Socialis 764, 765, 773
- Tertio Millennio Adveniente 808, 810, 814, 815
- UCIP 418, 505, 514, 541, 687, 712
- UNDA 418, 505, 514, 541, 687, 712
- Vigilanti Cura 1–57, 66, 77, 140

ПРИМІТКИ до українського видання

Франц-Йозеф Айлерс — упорядник і видавець англomовного видання цієї збірки — є членом Товариства Божого Слова, професором Семінарії Божого Слова (*Divine Word Seminary*) в місті Тагайтай на Філіппінах. Викладає місіологію та комунікацію. Працює секретарем у справах комунікації при Генералаті Товариства Божого Слова в Римі. Є членом Спільного Комітету суспільного розвитку й миру (*Sodepax*) Всесвітньої Ради Церков у Женеві та директором Католицької Ради мас-медіа, що в Аахені (Німеччина). Викладає в Григоріанському університеті, а віднедавна також і в Папському Салезіанському університеті в Римі. Протягом п'ятнадцяти років працював радником Папської Комісії (тепер Ради) у справах соціальної комунікації, що в Ватикані. Серед його наукових праць — дослідження християнської комунікації в Африці та Азії, етнокомунікації, комунікації в Папуа—Новій Гвінеї, міжкультурної комунікації.

Товариство Божого Слова (SVD) [англ.: *the Society of the Divine Word*; лат.: *Societas Verbi Dei*] — це міжнародна місіонерська конгрегація священників та ченців, що працює в більш як півсотні країн по всьому світі. Створивши на Філіппінах видавничий дім «Логос Паблікейшнс» (*Logos Publications, Inc.*), Товариство старається своїми виданнями допомагати апостольській праці в біблійній, богословській, катехитичній та душпастирській царинах і всіма засобами сприяти справедливості, мирові та розвиткові людства.

Упорядник українського видання цієї збірки — **Михайло Перун** — закінчив Львівську духовну семінарію Святого Духа, захистив ліценціат наук соціальних комунікацій у Папському Салезіанському університеті в Римі, а також закінчив факультет журналістики Львівського національного університету ім. Івана Франка. Працював автором та редактором релігійної програми на радіо «Львівська хвиля». З 1996 року провадить серію «Духовна музика України». Викладає в Катехитично-педагогічному інституті Українського Католицького Університету курс «Мас-медіа і катехиза».

Ця збірка опрацьована і підготовлена до видання **Інститутом релігії та суспільства Українського Католицького Університету**. Цей Інститут було створено в 1997 році завдяки ініціативі тодішнього віце-ректора ЛБА Бориса Гудзяка (нині о. Борис Гудзяк є ректором Українського Католицького Університету). Засновником ІРС і першим його директором став Мирослав Маринович. Діяльність Інституту присвячена озвученню двотисячолітнього досвіду Церкви з важливих питань суспільного життя, зокрема дослідженню питань суспільного вчення Церкви, екуменізму, релігійної свободи тощо.

Творці українського видання цієї збірки мали проблему з перекладом спеціальних термінів, зокрема основного терміну *social communication* — *соціальна комунікація* чи *суспільне спілкування*? Ми усвідомлювали, що ця збірка є одним з перших в Україні перекладів церковних документів з питань мас-медіа і тому якоюсь мірою може впливати на використання цієї термінології журналістами та

духовними особами. А проблема полягала в тому, що українці звично сприймали слово «комунікація» насамперед як щось таке, що пов'язане з транспортом та підземною комунальною мережею. Це сприйняття відбито в 11-томному академічному «Словнику української мови» (Київ: Наукова думка, 1973. — Том IV. — С. 254):

КОМУНІКАЦІЯ 1. *спец.* Шляхи сполучення, лінії зв'язку тощо. Одна її лекція завела мене в один із найглухіших закутків наших гір, до села, позбавленого всякої комунікації (Фр.); Водні комунікації. **Вузол комунікацій** — місце, де сходяться, перетинаються шляхи сполучення, лінії зв'язку тощо.

2. *лінгв., рідко.* Те саме, що **спілкування**: зв'язок. Речення як засіб комунікації.

Навіть у «Новому тлумачному словнику української мови» (укладачі Василь Яременко та Оксана Сліпущко — Київ: Аконт, 1999) цю словникову статтю подано без змін (див. том 2, с. 307).

З усіх інших українських словників (синонімів, тлумачних та ін.) хіба що у «Практичному словнику синонімів української мови» Святослава Караванського (Київ: Кобза, 1993, с. 168) подано роз'яснення слова «комунікація» як «зв'язок, сполучення; кн. спілкування».

Лише в «Латинсько-українському словнику», укладеному Мирославом Трофимук та Олександром Трофимук і виданому в 2001 році Інститутом Неологистики Львівської Богословської Академії, широко подано такі значення цього слова:

Communico, avi, atum, are [communis] 1) робити спільним 2) повідомляти 3) розмовляти 4) надавати почесні 5) приєднувати, додавати, вносити 6) зв'язувати, злучати, поєднувати 7) спілкуватися, мати справу, мати контакти, мати зв'язки.

Це розмаїття значень, напевно, було враховано ще в 1974 році укладачами «Словника іноземних слів» за ред. члена-кореспондента АН УРСР О. С. Мельничука (Київ: УРЕ, с. 347-348). Вони розмежували значення слова *communico* і подали дві словникові статті:

КОМУНІКАЦІЇ (від лат. *communico* — роблю загальним, поєдную) — 1) Шляхи сполучення і транспорту. 2) Лінії зв'язку, мережі підземного міського господарства.

КОМУНІКАЦІЯ (від лат. *communico* — спілкуюся з кимось) — 1) Спілкування, передача інформації. 2) У філософії екзистенціалізму і персоналізму — спілкування, в процесі якого одна самотня душа відкриває себе іншій, між людьми встановлюється інтимний духовний зв'язок. Комунікація видається за вищу форму зв'язку між людьми. 3) Масова комунікація — суспільний інститут, що виконує завдання формування світогляду і громадської думки широких мас засобами масової інформації та пропаганди.

Отож, як бачимо, тут значення слова міняється залежно від форми однини чи множини. Це розмежування ми прийняли за основу у своєму перекладі.

Згідно з цим словником, у нашому збірнику мова йде про комунікацію в її 1-му та 3-му значеннях, тобто про спілкування, передачу інформації та інститут формування світогляду і громадської думки в суспільстві за допомогою мас-медіа. І термін «засоби масової комунікації» вже набув у нас достатньо великого поширення, особливо серед спеціалістів. Однак на Заході ввійшов в обіг термін *the*

means of social communication, який було вжито в назві й тексті декрету *Inter Mirifica* Другого Ватиканського Собору (1963).

У першому українському перекладі цього Декрету, здійсненому отцями-василіянами (Вселенський Собор — Ватиканський II. Діяння і Постанови. У 5 томах. — Рим, 1964–1966), його назва *Decree on the Means of Social Communication* звучала так: «Декрет про засоби суспільного повідомлення» (див. репринтне свічадівське видання 1996 року «Документи Другого Ватиканського Собору», с. 61). Після деяких роздумів ми обрали для нашого перекладу інше слово — «спілкування», а не «повідомлення», бо воно має ширше значення. Адже засоби суспільного спілкування (тобто знаряддя, за допомогою яких члени суспільства обмінюються інформацією одне з одним і впливають одне на одного: преса, телебачення, радіо, кіно, театр, реклама, аудіо- та відеокасети, мережі інтернету тощо) призначені не тільки для повідомлення якоїсь інформації та вираження думок, позицій, почуттів, а й для формування відповіді чи відповідних реакцій — за допомогою листів читачів до газети, інтерактивного опитування на телебаченні, телефонних дзвінків до радіо- й телестудій. Відповідною реакцією на мас-медіа може бути й масова зміна поведінки чи переконань членів суспільства.

Однак використовувати тільки цей термін — *суспільне спілкування* — ми не могли, оскільки в наш час глобалізації, бурхливого обміну інформацією та добу інтернету не могли уникнути й інтернаціоналізму *соціальна комунікація*. Ці два терміни, як ми вважаємо, мають рівні права на існування, а час покаже, який з них частіше використовуватиметься. У будь-якому разі, спеціалісти в цій царині активно й однозначно використовують інтернаціоналізм.

Вибір конкретного слова у конкретному контексті був нелегким, але поки що ми зупинилися на тому, що *комунікація* більш доречно у назвах документів Католицької Церкви, назвах відповідних факультетів, бюро тощо.

Разом зі згаданими двома варіантами у збірнику Айлерса використано для позначення перелічених вище засобів терміни «мас-медіа» або «медіа» (у нашому перекладі ми подавали їх у невідмінюваній формі, хоч останнім часом помітна тенденція до відмінювання: *медії, мас-медій* тощо). У словниках пояснення цих слів ще немає, але з практики використання їх випливає, що вони означають знаряддя для суспільного спілкування. В нашій книзі слова типу «медіа-освіта», «медіа-фахівці», «медіа-ринок» подано через дефіс, згідно з правилом, що так пишуться складні іменники з невідмінюваною першою частиною, хоч Інститут екології масової інформації подає їх без дефісу («медіакритика» тощо).

Роздумуючи над перекладом слів *the recipients* і *the communicators*, ми врешті вирішили також використовувати як інтернаціоналізм, так і автентичне українське слово: *реципієнти* — *сприймачі* та *комунікатори* — *повідомлячі*.

Термін «Інтернет» зараз не має сталого написання — в пресі попадається це слово і в лапках, і без них, і з великої, і з малої літери. Ми прийняли написання цього слова без лапок і з малої літери, оскільки існує така тенденція.

Церква і соціальна комунікація

Найголовніші документи
Католицької Церкви
про пресу, радіо, телебачення, інтернет
та інші медіа
(1936–2003)

Упорядкування українського варіанту, передмова, наукове редагування
Михайло Перун

Переклад з англійської
Роман Скакун, Іван Федик, Корнелія Романів, Мар'яна Прокопович

Редагування перекладу
Роман Скакун, Мирослав Маринович

Літературне редагування і коректура
Люба Маринович

Дизайн обкладинки
Олег Кузьо

ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
вул. І. Свенціцького, 17, 79011 Львів
тел./факс (0322) 409496; e-mail: ucupress@ucu.edu.ua
www.ucupress.ucu.edu.ua
Свідоцтво про реєстрацію ДК 1657 від 20.01.2004

Надруковано
у поліграфічному центрі Видавництва
Національного університету «Львівська Політехніка»
вул. Ф. Колесси, 2, 79000 Львів

Printed in Ukraine